DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

AYRINTI

SCHOLA AYRINTI

İnternet ve Sokak

Derleyenler:
Yasemin İnceoğlu &
Savaş Çoban

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu

1983'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun olan İnceoğlu, yüksek lisans ve doktorasını (1990), doçentliğini (1993) ve profesörlüğünü (1999) Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nden aldı. 1984-2004 arasında Marmara Üniversitesi'nde görev yaptıktan sonra 2004'te Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde çalışmaya başlayan İnceoğlu, ILAD, UNESCO ve Amerikan Biyografi Enstitüsü gibi kuruluşlara üye olmasının yanı sıra, Avrupa Konseyi'nin medya okuryazarlığı toplantılarına "Avrupa Komisyonu Uzmanı" olarak katıldı. Columbia Üniversitesi (1994) ve Salzburg Seminerleri'ne (2003) burslu olarak davet edilen İnceoğlu'nun *Azınlıklar, Ötekiler ve Medya; Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları; Uluslararası Medya: Medya Eleştirileri; Metin Çözümlemeleri; 24 Saat Gazetecilik: Medyada Kadın ve Kadın Gazeteciler; Dişillik, Güzellik ve Şiddet Sarmalında Kadın ve Bedeni; Medya ve Çocuk Rehberi* adlı kitaplarının yanı sıra, uluslararası ve ulusal konferanslarda sunduğu makale ve bildirileri mevcuttur. Sosyal Değişim Derneği, Medya Tekzip Merkezi ve Siyah Bant Danışma Kurulu ile Doğan Yayın İlkeleri Kurulu üyesi, kültür sanat merkezi garajistanbul'un bireysel destekçisi ve Kadın Kültür Vakfı'nın Mütevelliler Heyeti üyesi olan İnceoğlu evli ve bir kız çocuğu annesidir.

Dr. Savaş Çoban

1975 yılında Sinop'ta doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. Lisans öğrenimini Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği Bölümü'nde, yüksek lisansını Yıldız Teknik Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Anabilim Dalı'nda yaptı. Doktorasını Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo-Televizyon Anabilim Dalı'nda tamamladı. Medya ve siyaset üzerine ulusal ve uluslararası dergilerde makaleleri yayımlanan ve çalışmalarını "bağımsız araştırmacı" olarak sürdüren Savaş Çoban evli ve bir kız çocuğu babasıdır. Başlıca kitapları: *Azınlıklar ve Dil* (Su Yayınları, 2005), *Hegemonya Aracı ve İdeolojik Aygıt Olarak Medya* (Parşömen Yayınları, 2013), *Media's Role in the Socialist Era* (Amani International Publishers, 2013), *Azınlıklar, Ötekiler ve Medya* (Yasemin İnceoğlu ile birlikte; Ayrıntı Yayınları, 2014), *Medya ve İktidar* (Esra Arsan ile birlikte; Evrensel Basım Yayın, 2014), *Media and Left* (Brill Pub, 2014).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ayrıntı: 878
ScholaAyrıntı Dizisi: 28

İnternet ve Sokak
Sosyal Medya Dijital Aktivizm ve Eylem
Derleyenler: Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu & Dr. Savaş Çoban

Son Okuma
Yeliz Eke

© 2015, Yasemin İnceoğlu & Savaş Çoban

Bu kitabın tüm yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak İllüstrasyonu
Mart Klein / Ikon Images / Getty Images Turkey

Kapak Tasarımı
Gökçe Alper

Dizgi
Esin Tapan Yetiş

Baskı ve Cilt
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Merkez Efendi Mah. Fazılpaşa Cad. No: 8/2 Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 612 31 85 - 576 00 66
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: *İstanbul, Nisan 2015*
Baskı Adedi 1000

ISBN 978-975-539-984-3
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No.: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İnternet ve Sokak

Sosyal Medya Dijital Aktivizm ve Eylem

Derleyenler: Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu
&
Dr. Savaş Çoban

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ScholaAyrıntı Dizisi

Romantik Muamma
Besim F. Dellaloğlu

Doğu Mitolojisinin Edebiyata Etkisi
Editör: Mehmet Kanar

Medya Mahrem
Editör: Hüseyin Köse

Tıbbileştirilen Yaşam Bireyselleştirilen Sağlık
Dr. Deniz Sezgin

Uç(ur)amayan Balon
Derleyen: Hayri Kozanoğlu

Nefret Söylemi
Derleyen: Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu

Marx ve Weber'de Doğu Toplumları
Lütfi Sunar

Benjaminia: Dil, Tarih ve Coğrafya
Besim F. Dellaloğlu

Ortak Benlik/Nörofelsefi Temellendirme
Tahir M. Ceylan

Kamusal Alan
Der. Éric Dacheux

İletişim Bilimlerinin Serüveni
Michel Bourse-Halime Yücel

Varlık Tutulması
Ahmet Bozkurt

Nesne Benliği/Psikofelsefi Bütünleştirme
Tahir M. Ceylan

İmgeden Yoruma
Halime Yücel

Bauman Sosyolojisi
Der. Zülküf Kara

Metodolojik Bireyciliğin Eleştirisi
Sosyal Bilimlerin Nesnesine Dair
Realist Bir Girişim
Vefa Saygın Öğütle

Hannah Arendt'te
"Radikal Kötülük" Problemi
Berrak Coşkun

Azınlıklar, Ötekiler ve Medya
Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu &
Dr. Savaş Çoban

Gezi ve Sosyoloji
Der.: Vefa Saygın Öğütle & Emrah Göker

Orpheus'un Bakışı
Ahmet Bozkurt

Yoksulluk ve Kadın
Abdullah Topçuoğlu &
Gamze Aksan & Duygu Alptekin

Yeni Medya Çalışmalarında
Araştırma Yöntem ve Teknikleri
Der: Mutlu Binark

Keçi Medeniyeti
Neolitik Dönemden Günümüze Uzanan
Doğa Kültürü
Cemal Ün

Şovenist İnşa
Medya Gösterisinin Ahlaki Kapsam Alanı
Üzerine Eleştirel Metinler
Hüseyin Köse

Türkiye'de Kapitalist Yöneticiler Sınıfı
Kültür, Sınıf ve Sosyal Sınırlar
Özgür Budak

Neoliberal Muhafazakâr Medya
Derleyen: U. Uraz Aydın

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Gezi direnişinde ölümsüzleşenlere...

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İçindekiler

Ekranın İhaneti mi?/*Ragıp Duran* 9
– Giriş 13
Sokak ve Dijital Aktivizm: Eylemin Sokaktan Siber Uzaya Taşınması ya da *Vice Versa*
Yasemin İnceoğlu & Savaş Çoban 19
Özgürlükler "Twit"le Gelmez
Ezgi Başaran 73
Hegemonya İçerisinde Direniş: Anonimlerin Yükselişi
Sarphan Uzunoğlu 79
Dijital Aktivizm mi? Sokak İsyanı mı?
Serhat Koç 93
Dijital Aktivizm, Gerçek Bir Aktivizm Ruhunu mu? Yoksa Bir Vicdan Temizleme Ayinini mi Temsil Ediyor? Dijital Aktivizmin Sosyo-Psikolojik Arka Planı
Altan Kar & Sevgi Kesim 130
Aktivizm ve Gazetecilik: Nedenler, Sınırlar, Sorunlar
Ceren Sözeri 163
Hacktivizmin Politikası ve Poetikası
Burak Özçetin 182
Sokak ile Sibermekân Arasında Direniş Ağlarını Örmek: Gezi Parkı Eylemleri
Gülüm Şener & Perrin Öğün Emre 208
Toplumsal Hareketlerde Anonim Örgütlenmeler ve İsyan Ağlarının Mülksüzleştirilmesi
Şevket Uyanık 224
Sosyal Medya Üzerinden Haber Doğrulama Süreçleri: Gezi Parkı Direnişi/Olaylarına Bir Bakış
Erkan Saka 257
Neoliberal Zamanların Direniş Kültürleri
Aslı Telli Aydemir 279
Bir Toplumsal Hareket Medyası Deneyimi Olarak "Indymedia"
Tolga Çevikel 293
Katılımcı Demokrasi Çağı: Katılımcılık Bilinci, İnternet Sansürü ve Ulus-Devletler
Serdar Paktin 313
Bulaşan Bedenler: İnternet Sonrası Dönemde Güncel Toplumsal Eylemler
Ebru Yetişkin 339

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ekranın İhaneti mi?

Belçikalı Sürrealist ressam René Magritte'in 1927 tarihli "Bu Bir Pipo Değildir" başlıklı tablosu, ressamın tüm eserlerinde *İmgelerin İhaneti* üst başlığıyla yer alır. Magritte'in artık klasik olmuş bu tablosu, olağanüstü gerçekçi bir şekilde resmedilmiş bir pipo resminin altına yazılmış "Bu bir pipo değildir" cümlesinden oluşur. Gerçekten de hakiki bir pipoya ne kadar benzese de, sonuç olarak tabloda gördüğümüz bir pipo değildir; çünkü sadece bir pipo resmidir. Dolayısıyla tablodaki pipo ancak iki boyutludur, kokusu yoktur, elle tutulmaz, içine tütün doldurulmaz ve bir pipo için en önemli işlev sayılması gereken, ağza alıp içilemez.

Prof. İnceoğlu ile Dr. Çoban'ın derlediği elinizdeki kitabı okurken, aklıma önce Magritte geldi. Çünkü aralarında Galata-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

saray Üniversitesi İletişim Fakültesi'nden eski öğrencilerimin de bulunduğu akademisyenlerin makalelerinde, neredeyse *leitmotif* olarak bu "hakiki pipo/pipo resmi" çeliş isi irdeleniyor. Evet, mesele altyapı/üstyapı ya da teori/pratik, belki de somut/soyut ikilemleri kadar çıplak ve basit olmasa da, toplumsal hareketler ile yeni medya arasındaki ilişki ve çelişkiler bende "hakiki gerçek/ sanal gerçek" zıtlaşmasını da çağrıştırdı.

Toplam on dört makalenin aynı temel tema üzerinde yoğunlaşmasına rağmen, tekrara düşmeden sorunun farklı ve ince boyutlarına değinmesi, okurun bilgi ve tahayyülünü zenginleştiriyor.

Bugün, sadece iletişim ya da sosyal bilimlerin diğer branşlarındaki akademisyenler, öğrenciler, eski ve yeni medyada çalışan gazeteciler değil, günlük yaşamda kaçınılmaz olarak, bir şekilde internetle haşır neşir olan her yurttaş, Facebook, Twitter, Instagram kullanıcısı, blog yazarı, bu kitap sayesinde, eminim, yeni bilgilerle donatılmış olarak, bilinçli bir kullanıcı olabilecek. Genç akademisyenlerin hiç de karmaşık ya da çetrefil olmayan, sade, kolay anlaşılır yazı tarzları sayesinde, sadece internet/sosyal hareketler ilişkileri konusunda değil, *dijital aktivizm, hacktivizm, slactivizm* gibi amatörler için nispeten yeni olan teknik deyim ve kavramlar hakkında da bilgileniyoruz.

Bu derlemeye katkıda bulunan akademisyenlerin, özellikle Amerikan *academia*'sında sıkça karşılaştığımız bir olumsuzluktan muaf olduklarını memnuniyetle saptadım. Kendisini "kurbağanın sağ bacağının sol üst kas" uzmanı olarak yetiştiren bu tür akademisyenler, belki derin ama son derece dar bir uzmanlık güzergâhı izlediklerini sanırken, özellikle sosyal bilimlerde fena halde faş eden bir foyanın bazen farkına bile varamaz. Tamamen teorik belki de teknik düzeyde kalıp, nesnenin, olgunun, olayın, gelişmenin, hangi konuyu araştırıyorsa o meselenin toplumsal, siyasal, ideolojik, ekonomik, psikolojik... vs... dallarını/boyutlarını ıskalayan bir yaklaşım, akademisyeni kaçınılmaz olarak dar bir kavanozun içine hapsediyor.

Kitabın "Gezi direnişinde ölümsüzleşenlere... ithaf edilmesi de gerçekten çok anlamlı ve çok önemli. Çünkü bırakın Türkiyeli akademisyenleri ve iletişim profesyonellerini, artık dünya literatüründe gerek yeni toplumsal hareketler gerek yeni medya/ sokak üzerine çalışan, okuyan neredeyse herkes, Gezi direnişine

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

bir şekilde atıfta bulunuyor. İyi bir akademisyen olmanın belki de önemli bir kıstası da, işte Gezi gibi somut, canlı, yaşanmış ve yaşayan bir toplumsal hareketle hem teorik hem de pratik ilişki kurmak olsa gerek. Yukarıda sözünü ettiğim olumsuz anlamdaki "*Amerikalı akademisyen*" olmamak için de bir panzehirdir Gezi.

Bu tür derlemelerde, kaynakçalarda çok sayıda benzer eser ya da makaleye rastlamak son derece doğal. Ama kaynakçalarda sadece Türkçe ve İngilizce eserlerle sınırlı kalınması küçük bir eksiklik sanki... Frankofon iletişimci ve sosyal bilimcilerin, kaçınılmaz olarak çok zengin ve geniş olamayan literatürlerinde, yine de hem teorik hem de pratik düzlemde Anglosakson ekolden farklı yaklaşımları olduğunu biliyoruz.

Kaynakça taramasında son derece öznel bir değini: Hâlâ Karl Marx, Antonio Gramsci ya da Michel Foucault gibi isimlere rastlamak sevindirici.

2014'ün sonunda Türkiye'de neredeyse her şeyin son derece olumsuz mecralara yöneldiği bir ortam ve dönemde, internet/sokak eylemleri gibi tartışmalı bir konu hakkında, sağlam teorik temeller üzerinde, üstelik kamu çıkarı hissiyatını çoğu zaman ince ince satır aralarında gülümseten, dengeli, farklı yaklaşımların olumlu/olumsuz yanlarını olabildiğince nesnel bir şekilde tahlil eden, baskıcı-yasaklayıcı egemen ideoloji ve aygıtlara doğal olarak ve akıllı bir şekilde muhalefet eden bu makaleler derlemesi, "Bilgi de bir direniştir" deyişini doğruluyor.

Ragıp DURAN
Aralık 2014, Çanakkale

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Giriş

Dijital aktivizmi, internet ortamında toplumsal ya da politik konularda, karşıt ya da taraf olmanın yanı sıra, herhangi bir konuda kişilerin fikirlerini değiştirmeye yönelik etkileme çabası olarak yorumlamak yanlış olmaz. Dijital aktivistler, ifade özgürlüğü, insan hakları, çevre gibi sosyal ve politik konulardaki düşünce, eylem, dava vs üzerine, temel amacı kamuoyunu bilgilendirmek ve kamuoyu yaratmak olan eylemler tasarlayarak bunları gerçekleştirmektedir. Bu eylemler bazen sadece dijital alanda kalırken, bazen de sokağa inebilmektedir. Yeni medya olarak da adlandırılan dijital alan, bireylerin ya da grupların ağ yapıları ve bilgi teknolojilerini, savundukları ya da tepki gösterdikleri konularda kendilerini istedikleri gibi ifade etmelerine olanak sağlamaktadır. Ancak geleneksel eylemlerin aksine internet aktivistlerinin etki-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lediği kitlelerin yaptığı eylemler yapay ve kolay dağılabilir niteliktedir. Çünkü bireyselliğin ön planda olduğu ve örgütlü bir yapının olmadığı internet ortamında bu anlamda ciddi bir kitlesellikten bahsedilemez. Dijital aktivizm bireyin ve küçük grupların eylemliliğini, eylemci kimliğini tanımlayan, güçlendiren bir deneyim olarak hayatımıza girmiştir. Hacktivizm (haktivizm de denilmektedir), sosyal medya üzerinden örgütlenen hareketler ve kampanyalar dijital aktivizmin önemli alt türlerini oluşturmaktadır.

İnterneti bir eylem alanı olarak uzun zamandır kullanan "hacktivist"ler kendilerine göre kötü ya da yanlış olan toplumsal, politik sorunları dile getirmek amacıyla belirli siteleri "hack"leyerek kendi mesajlarını yerleştirir. Hacktivistler devletlerin ve şirketlerin internet sitelerine sızarak buradan bilgileri (ç) almakta ya da bir süreliğine bu sitelere propaganda amaçlı mesajlar –bildiriler– yüklemektedir. Hacktivistler günümüzde oldukça etkili eylemlere imza atarak adlarından söz ettirmektedir. Küresel hacktivistler de özgür ve açık bilgi paylaşımını sağlar, doğrudan demokratik karar alma mekanizmalarını içeren yatay ağlar oluşturur ve bir hacker etiği ortaya koyar. "Bu anlamda hacktivizm, ağ yapılar, doğrudan aksiyon ya da beceri, zekâ ve ironi içeren gerilla iletişimi gibi hacker etiğinden esinlenen her türlü politik praksisi ifade eder." (Juris, 2007: 6'dan akt. Pekşen, 2011)[1] Hacktivistler ülkelerin istihbarat örgütleri tarafından aranan kişiler olup, yakalandıklarında karşılaşacakları cezalar oldukça fazladır. Diğer taraftan hacktivistler günlük yaşam içerisinde de sokaktaki aktivist tutumlarını sürdürmekte ve eylemler içinde yer almaktadır.

"Sosyal medya"nın gücünü ve etkisini artırmasıyla beraber yeni eylem şekilleri de ortaya çıkmıştır. Toplumsal hareketler, eylemlerini örgütlemek ve duyurmak için sosyal medyayı kullanmaktadır. Bu sayede de önceleri eylem paylaşım alanı olan sosyal medya, daha sonraları bir eylem alanına dönüşmüştür.

Bazı sosyal medya kullanıcıları hiçbir eyleme bireysel olarak (aktivist) katılmadıkları halde sosyal medya üzerinden eylem yapmaya başlamıştır. Bu yeni eylem tarzına "slacktivizm", bu tür eylemcilere de "slacktivist" denmektedir. "Slacktivist" sözcüğü, "slack" (uyuşuk, gevşek) ve "activist" (aktivist - eylemci) sözcükle-

1. Ali Pekşen (2011), "İnternet ve Hacktivizm Yeni Toplumsal Muhalefet Biçimleri", http://www.izinsizgosteri.net/new/?issue=64&page=1&content=539, erişim tarihi: 12.01.2013.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

rinden oluşan bir sıfattır. Bu tarz, yerinden kalkmadan ve sosyal medya üzerinden yapılan eylemler, sokağa inmenin ve sokakta kendini ifade etmenin yerini tutabilir mi? sorusuna olumlu yanıt verebilmek oldukça güçtür.

İnternetin bloglar, videolar ve sosyal medya aracılığıyla günümüzün "samizdat"ı[2] haline geldiğini iddia edenler, aslında internetin denetimli bir alan olduğunu göz ardı etmektedir. Sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımlar yüzünden insanların başlarına gelenler, sosyal medyanın izlendiğini ve denetim altına alınmaya çalışıldığını ortaya koymaktadır. Sosyal medyanın gözetim ve denetim aracı olarak nasıl kullanıldığını anlamak için "panoptikon"un ne olduğuna bakmak gerekir. *Panopticon* (bütünü gözlemlemek), 18. yüzyılın sonlarına doğru Jeremy Bentham tarafından inşa edildiğinde sadece mimari bir yapı olarak kabul edildi.

> Çevrede halka halinde bir bina, merkezde bir kule; bu kulenin halkanın iç cephesine bakan geniş pencereleri vardır; çevre bina hücrelerle bölünmüştür; bunların, biri içeri bakan ve kuleninkilere karşı gelen, diğeri de dışarı bakan ve ışığın hücreye girmesine olanak veren ikişer penceresi vardır. Bu durumda merkezi kuleye tek bir gözetmen ve her bir hücreye tek bir deli, bir hasta, bir mahkûm, bir işçi veya bir okul çocuğu kapatmak yeterlidir. Geriden gelen ışık sayesinde, çevre binadaki hücrelerin içine kapatılmış küçük siluetleri olduğu gibi kavramak mümkündür. Ne kadar kafes varsa, o kadar küçük tiyatro vardır, bu tiyatrolarda her oyuncu tek başınadır, tamamen bireyselleşmiştir ve sürekli olarak görülebilir durumdadır. Görülmeden gözetim altında tutmaya olanak veren düzenleme, sürekli görmeye ve hemen tanımaya olanak veren mekânsal birimler oluşturmaktadır. Sonuç olarak, hücre ilkesi tersine döndürülmekte veya daha doğrusu onun üç işlevi –kapatmak, ışıktan yoksun bırakmak ve saklamak– tersyüz edilmektedir; bunlardan yalnızca birincisi korunmakta, diğer ikisi kaldırılmaktadır. Tam ışık altında olma ve bir gözetmenin bakışı, aslında koruyucu olan karanlıktan daha fazla yakalayıcıdır. Görünürlük bir tuzaktır. (Foucault, 2006: 295-296).

Her an gözetlenebilir, kolay müdahale edilebilir ve diğerleriyle iletişimi engellenebilir tek kişilik hücrelerden oluşan bu yapı bugün, bir fikir olarak modern ceza ve baskı aracı olarak kullanılmaya başlandı. Günümüzde sosyal medya bu anlamda en iyi

2. Doğu Avrupa ülkelerinde yönetime karşı olanların gizli bir biçimde basıp dağıttığı yeraltı medyasıdır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

"panoptikon" yapısıdır. Ancak çeşitli şekillerde bu gözetim ve denetimden kurtulmanın mümkün olduğunu da belirtmek gerekmektedir.

Tüm dünyada egemenler ideolojik hegemonyalarını neredeyse her gün yeniden üretmektedir. Bu ideoloji sıradan bireylerin "dünya görüşü" olarak karşımıza çıkmakta ve sosyal medya üzerinden bu görüşler daima bize adeta bombardıman edilmektedir. Egemenler kendi iktidarlarını sağlamlaştırmak için artık sadece medyayı değil, sosyal medyayı da kullanmaya çalışmakta ya da farklı görüşlerde olanları gözetim ve denetim altında tutmaktadır. İktidarın devamını ve hegemonyasını sağlama görevini üzerine alan araçlardan / alanlardan biri olan medya ve sosyal medya bu görevini büyük bir istekle yerine getirmektedir. Bu bağlamda Foucault'nun iktidar anlayışına ve tespitlerine bakmak sosyal medya-iktidar ilişkisini daha rahat anlamamızı ve sorgulamamızı sağlayacaktır. Foucault'nun iktidar anlayışı sadece devletin iktidarı değildir, yaşamımızın en ince ayrıntılarına kadar giren iktidar da söz konusu edilmektedir; yani sadece makro iktidar değil, mikro iktidar da göz önüne alınmaktadır.

Gramsci'nin dediği gibi modern toplumlardaki iktidarın doğası hegemoniktir ve bu hegemonya birçok alanda karşımıza çıkmaktadır. Sosyal medya bu bağlamda cebimize kadar girmiş iktidardır. İnsanlar hiç aralıksız gözetim altındadır ve bu bağlamda sosyal medya olumlu görünen birçok yönüne karşın sonuçta sürekli izlenen ve denetim altında olan bir alandır. Sosyal medya paylaşımları nedeniyle açılan davalar bunlara en iyi örneklerdir.

"Gezi direnişi" sosyal medya, hacktivizm ve sokak ilişkisini çok güzel biçimde harmanlamış ve bize artık internet ve sokağın birbirinden bağımsız düşünülemeyeceği gerçeğini göstermiştir.

Sosyal medya, Gezi direnişi sonrasında ana-akım ve iktidar yanlısı medyanın yerine haber alma aracı olarak yerini sağlamlaştırmıştır. Bazen haberlerin doğrulukları açısından sorunlar yaşansa da internet gazeteleri ve haber ajansları üzerinden yapılan ya da alandan eşzamanlı haber veren vatandaş gazeteciler sayesinde daha doğru ve hızlı haber alma imkânları sosyal medyanın önemini artırmaktadır. Bu anlamda sosyal medya artık sadece bir sohbet ya da haberleşme alanı değil, haber alma ve verme alanıdır. Diğer taraftan sosyal medya kullanım alışkanlıkları ya da takip edilen kişiler, bu anlamda siyasi görüş, eğitim vs gibi önemli

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

kişisel özelliklere göre düşünülmesi gereken bir konudur. Çünkü Twitter'da TT (*Trending Topics*) olan başlıklara bakıldığında sosyal medyanın durumunun içler acısı olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Sosyal medya ve sokak eylemleri arasındaki ilişki Gezi direnişine kadar sadece çağrı ve haber olarak yer bulurken, direnişle beraber sosyal medyanın birçok imkânı kullanılmaya başlanmış ve Türkiye sosyal medyanın gücünü ve önemini görmüştür.

Bu anlamda internetin toplumsal alana yansımasını daha yakından değerlendirmek ve çözümlemek görevi en başta iletişimcilerin, medya alanında çalışanların ve sosyal bilimcilerin görevidir, varsayımından yola çıkarak bu çalışmayı hazırladık. Günümüzün bu kendinden çok söz ettirmeye başlayan dijital aktivizm türleri ile toplumsal hareketler arasındaki etkileşimi irdeleyen kitabımızda, sosyal medyayı çeşitli anlamlarda yaşama dokunduğu yönleriyle de ele almaya çalıştık.

İnternet ve Sokak başlığı altında sosyal medyanın sokağa yansımasını ele aldığımız bu çalışmaya gönülden destek veren tüm yazar, gazeteci, akademisyen ve aktivistlere; ayrıca İlbay Kahraman, Yeliz Eke ve Mehmet Celep nezdinde Ayrıntı Yayınları'nın tüm çalışanlarına da şükranlarımızı sunarız.

Yasemin İnceoğlu & Savaş Çoban

Kaynakça

Foucault, Michel (2006), *Hapishanenin Doğuşu*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Yayınları, İstanbul.

Pekşen, Ali (2011), *İnternet ve Hacktivizm Yeni Toplumsal Muhalefet Biçimleri*, http://www.izinsizgosteri.net/new/?issue=64&page=1&content=539, erişim tarihi: 12.01.2013.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Sokak ve Dijital Aktivizm: Eylemin Sokaktan Siber Uzaya Taşınması ya da *Vice Versa*

Yasemin İnceoğlu[1] & *Savaş Çoban*[2]

"la beaute est dans la rue" (güzellik sokaktadır)
1968 Fransa

Giriş

Sanayi Devrimi'nin ardından teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte *iletişim* teknolojileri de büyük bir değişim yaşadı. Toplumsal alanda yeni iletişim teknolojilerinin kullanılmasıyla beraber toplum ve bireyler için yeni iletişim ortamları ortaya çıktı. Son dönemde gücünü ve etkisini büyük oranda artıran yeni medya ile birlikte iktidar ve sermaye güdümlü medyaya alternatif

1. Prof. Dr., Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi
2. Dr., Bağımsız Araştırmacı - İletişimci

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

olabilecek bir alan açıldı, sesini duyuramayanlar ve gizlenen gerçeklerin açıklanması için yeni bir mecra oluştu. Bu alternatif ortam (internet), iletişimin sermayeden ya da iktidarlardan bağımsızlaşması ve demokratikleşmesi ile yeni tartışma ve çalışmaları da beraberinde getirdi. Sosyal medya bir anlamda ütopik ve kendisinden çok şey beklenen bir rol üstlenmek durumunda kaldı. Dünyada susturulan tüm kesimler, dinsel, cinsel, siyasi, ahlaki vs anlamda "öteki"leştirilenler, seslerini duyurmak için sosyal medyayı olabildiğince etkin kullanmaya çalışıyor. Facebook ve Twitter gibi sosyal ağların gün geçtikçe popülerleşmesi ve daha fazla insan tarafından kullanılmasıyla birlikte tüm muhalifler iktidara karşı kendi istek ve görüşlerini bu sosyal ağlar üzerinden dile getirmeye başladı. Tüm dünyada yaşananlar göz önüne alındığında sosyal ağlar "devrimci" araçlar olarak görülmeye başlandı.

Sosyal ağlar üzerinden örgütlenen insanların sokağa inmeleri ile internet sokağa çıktı. "Occupy" (işgal et) eylemleri ile başlayan bu birliktelik gittikçe yaygınlaştı ve Arap coğrafyasında yaşananlarla birlikte iktidar değişimlerinde rol oynadığı iddiası ile en önemli gündem maddeleri arasında yerini aldı. "İktidar ağları, insan zihnini ağırlıklı olarak kitlesel iletişimi sağlayan multimedya ağları üzerinden etkileyerek iktidarlarını icra eder. Dolayısıyla iletişim ağları iktidar oluşturmada belirleyici kaynaklardır" (Castells, 2013: 22). Burada sözü edilen multimedya ağlarının iktidara karşı direnişin de önemli kaynaklarından biri olduğunu unutmamak gerekir.

Geçmişte kullanılan kitle iletişim araçlarından daha etkili olan yeni kitle iletişim araçları, iletişim ortamını ve toplumlar arası etkileşimi de derinden etkilemiştir.

> Bilakis, teknik araçların kullanımının kişilerin eyleme ve birbirleriyle etkileşime girme biçimleri üzerine temel bir etkisi vardır. Bu, teknik aygıtın toplumsal örgütlenmeyi basit, tek bir nedene bağlı olarak belirlediği anlamına gelmez; teknik araçların kullanımı her zaman mevcut seçenekleri sınırlandıran daha geniş bir toplumsal ve kurumsal bağlam içerisinde yer alır. Ancak yeni tek ik araçlar yeni toplumsal etkileşim biçimlerini mümkün kılar, eski iletişim biçimlerini değiştirir ya da zayıflatır, eylem ve etkileşim için yeni odaklar ve sahalar yaratır ve böylelikle mevcut toplumsal ilişkileri ve bunların bir parçası olduğu kurumları ve örgütleri yeniden yapılandırmaya yarar (Thompson, 2013: 261).

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Teknik anlamda değişimin hem iletişimi hem de toplumsal etkileşimi kökünden değiştirme gücüne sahip olduğu gerçeği inkâr edilemez bir biçimde kendini göstermiştir. Thompson'a göre eskiden eylemler ve bu eylemlerin sonuçları genellikle yüz yüze etkileşim ve yakın çevrelerle kısıtlıyken, günümüzde bireylerin eylemlerini aynı zamanı-mekânı paylaşmadıkları insanlara/ötekilere yöneltmeleri eylemlerinin gerçekleştikleri coğrafi sınırların ötesinde sonuçlar yaratmasına neden olmaktadır (2008: 155). Bu anlamda internetin ve sosyal medyanın kullanımı eylemlerin doğasını değiştirmiş ve etki alanını çok büyük anlamda artırmıştır.

İnternetin sosyal ve ekonomik anlamda hayatımızdaki yerinin artmasıyla birlikte, önemi, hızı, kullanım alanları da artmıştır. İnternet televizyon izlememizi, gazete okumamızı, radyo dinlememizi sağlayarak eski iletişim araçlarını da içine alırken daha hızlı ve daha kolay ulaşım ve haberleşme olanağı sunmaktadır.

> Esnek ve merkezi olmayan (ademi merkeziyetçi) bir iletişim altyapısı sunan internetin sosyal hareketleri karakterize eden, daha gevşek formları organize eden özel bir çekiciliği mevcut. Coğrafi sınırları aşan hızlı ve ucuz iletişimi kolaylaştıran internetin, hoşnutsuzluğu adeta kitlesel ortak bir eyleme hızlı ve etkili bir biçimde dönüştürebilme yetisi var. Çevrimiçi araçlar sosyal hareketlerin enformasyona ulaşmasına ve dağılımına, katılımcıların da karar alma sürecinde etkin ve işbirliği içinde olmalarına yardımcı olur. Ancak bu, geleneksel anlamda, çevrimiçi iletişimin kolaylığı ve hızının uzun ömürlü ve istikrarlı bir biçimde aktivist ağ şebekelerine kılavuzluk edeceği anlamına da gelmez. Yine de yüz yüze yapılan toplantılar, iyi tanımlanmış projelerde işbirliği içinde olmak, istikrarlı bir biçimde hafıza ve işbirliği çevrimiçi alanlarının tesisinin yanı sıra, farklı yorumları da kapsayacak şekilde toplumsal hareketin hedeflerini tamamlayacak açık öykülerin yaratılması da bu networkleri uzun ömürlü kılmaya yardımcı olacaktır (Kavada, 2010: 101).

Sosyal medya (Facebook, Twitter, YouTube, Linkedin, bloglar, vs) ise daha özgür bir ortam olarak görülmekte ve insanlar sosyal medya ortamında kendilerini daha rahat ifade edebilmektedir. Öte yandan sosyal medya habercilik açısından da daha özgür bir ortam yaratmaktadır. Yeni alternatif olarak sosyal medya saklanan ya da sansürlenen haberlerin ya da kendilerini ana-akım medyada ifade edemeyenlerin seslerini çıkarabildikleri bir mecra olarak önemli bir rol üstlenmektedir.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Sosyal medya hayli dağınık ve yalnız bireylerden oluşan fiziki birliğe ortam sağlayan kamusal alan gibi bir işlev üstleniyor. 27 Ocak Mısır Devrimi ile başlayan süreç ile ilgili Amerikalı yazar Jared Cohen, Mısırlı bir aktivistin ağzından "aktivist medya kullanımını" şöyle açıklıyordu: "Facebook tarihi kararlaştırıyor, Twitter lojistiği paylaşmada kullanılıyor, YouTube olan biteni dünyaya aktarıyor, hepsinin amacı insanları bir araya getirmek". BBC'den gazeteci Paul Mason çağdaş aktivistlerin kullandıkları enformasyon araçlarının işlevlerini şöyle sıralamış: *Facebook* –güçlü ama esnek bağlantıları kurmak için– açık ve kapalı grupları biçimlendirmekte kullanılmakta. Twitter, ana-akım medyanın "haber toplama" işlevini sollayarak, gerçek zaman organizasyonu ve haber dağılımını gerçekleştirmek için kullanılmakta. YouTube ve Twitter bağlantılı fotoğraf siteleri için, Yfrog, Flickr ve Twitpic'de ortaya atılan iddiaları destekleyen kanıtları anında devreye sokuyorlar (Mason 2010: 75'ten akt. Gerbaudo, 2012: 3).

Arap dünyasında yaşanan toplumsal hareketlerin ve iktidar değişikliklerinin "sosyal medya" sayesinde olduğu iddia edilse de bu konu üzerindeki farklı görüşler de vardır.

Sosyal medya, tek başına devrimin ya da toplumsal değişimin aracı değilse de toplumsal değişimi arzulayan bireylere ve sosyal hareketlere hızlı haberleşme, örgütlenme ve eyleme geçme imkânı sunuyor. Sosyal medya diğer medyadan bağımsız değil ancak onları tamamlıyor, temsili demokraside kitle iletişim araçlarının etkileşimsizliğine mahkûm bırakılan vatandaşların alternatif sesi oluyor (Şener, 2013: 269-270).

İnternet üzerinden yapılan eylemlerin ya da eylem çağrılarının internet denetimini elinde bulunduran devlet tarafından engellenmesi mümkündür. Diğer taraftan Facebook ve Twitter devletlere yardımcı olmakta ve sansür konusunda onların isteklerini yerine getirmektedir.

Dijital aktivizm aracılığıyla gerçekleşen hak arama mücadelesi, her ne kadar rejimin sert uygulamaları ile karşılasa da bazen, alternatif bir yol bulabilmektedir. Bu yüzden, hükümetin sansürcü politikasının yanında, sanal ortamda başlattığı "cadı avı" daha caydırıcı uygulamalar olmayı hedefler. Bunun yanında Google ve Twitter'ın kendi bünyesinde geliştirdiği sansür sistemi iktidara yardımcı olmaktadır. Ayrıca, İran ve Arap ülkelerinde, sosyal ağlar üzerinden yürütülen aktivizmin, dar kapsamlı bir temsiliyete sahip olması, dijital uçurum gerçeğini ortaya koymaktadır. Sosyal ağların popüler kullanımından kâr sağlayacak olan mülkiyet yapısı, aktivizmin de metalaştığını göstermektedir (Öğün, 2013: 249).

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Büyük kapitalist şirketler haline dönüşmüş olan sosyal ağların amaçları hizmet vermek ya da alternatif bir alan olmak değil, para kazanmaktır. Kapitalist mantık gereği şirketler ve iktidarlar çıkarları konusunda ortak hareket eder. Bu anlamda internetin denetimli bir alan olduğu gerçeğini unutmamak gerekir.

> Gramsci'nin dediği gibi modern toplumlardaki iktidarın doğası hegemoniktir ve bu hegemonya birçok alanda karşımıza çıkmaktadır. Sosyal medya bu bağlamda cebimize kadar girmiş iktidardır. İnsanlar hiç aralıksız gözetim altındadır ve bu bağlamda sosyal medya olumlu görünen birçok yönüne karşın sonuçta sürekli izlenen ve denetim altında olan bir alandır (Çoban, 2013: 310).

Bu denetim o kadar ayrıntılıdır ki aslında tüm hayatımız denetim altındadır. Kapitalist sistemin içinde yaşayan herkes aslında sistem tarafından gözetlenmektedir.

> Sosyal mücadelelerimizin çoğu ve ekonomik transferlerimizin hemen hepsi elektronik kayıtlandırma, kontrol ve yetkilendirmeye dahil olmaktadır. Satış Noktaları için Elektronik Bütçe Transferi makinelerinin süpermarket faturalarını ödemekten ya da barkodlanmış ehliyet göstermekten, cep telefonu konuşmaları ya da internet araştırmalarına kadar, pek çok alet bazı gözetleme cihazlarını tetiklemektedir (Lyon, 2006: 296).

Diğer taraftan kimsenin görmesini istemediğimiz özel yaşam alanlarımız bile gözlem altındadır. ABD'de 11 Eylül'den sonra yapılan iş, çıkarılan yasalarla kılıfına uydurulmuş, diğer ülkelerde buna bile gerek görülmeden herkesin haberleşmesi izlenmektedir.

> Bir şirketin sizin izniniz olmadan e-maillerinizi okumayacağına ve tıklama rotanızı takip etmeyeceğine güveniyor musunuz? Dahası bu bilgileri isteyen bir başkasına, örneğin hükümete vermeyeceği konusunda güveniyor musunuz? Eğer cevabınız evetse bunu 11 Eylül trajedisinden sonra kanunlaşan Vatanseverlik Yasasını okuduktan sonar tekrar düşünseniz iyi olur (Battelle, 2006: 145).

İnternet birçok anlamda farklı amaçlar için kullanılabilir. Diğer taraftan devletin gözetiminden kurtulmak ya da interneti bir mücadele alanı olarak gören aktivistler internetin arka kapılarını kullanır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

> Bu birçok durumda kaçınılmaz olarak, web sağlarlığı [*affordances*] bazı hassas bilgileri gönderirken gizli kalmasını sağlama yeteneği konusunda iki açıdan yorumlanabilir; örneğin, olumlu olarak hükümet sansüründen kaçınmanın bir aracı olarak, aynı zamanda olumsuz anlamda etkili propaganda üreten veya siber-saldırılar başlatmanın bir aracı olarak. Bu belalar [*predicaments*] için asla kolay bir çözüm yoktur. Ama sonra bu da karmaşık bir konu türüdür; geçiştirilme veya değişmez olarak kabul edilme yerine, demokratik müzakere ile ele alınmalıdır. Demokrasiler böyle konularda her zaman hızlı hareket eder. İnkâr edilemez görünen şey; sağlarlık ve "aracın tarafsızlığı" ["tool neutrality"] düzenlemesi açısından düşünmeyi reddederek, onun yerine teknolojinin bazı aşırılıklarını dizginlemenin etkili bir yol olmadığıdır (Mozorov, 2011: 298-299).

Ancak interneti sadece sosyal medya olarak görmek mantıklı değildir. Çünkü internet üzerinden ulaşılamayacak ama sadece bazı insanların ulaşabileceği ve insanları bilgilendirebileceği kapalı alanlar da mevcuttur. Bu gibi durumlarda sahneye hacker'lar ya da bu bilgilerin toplumla paylaşılması gerektiğini düşünen aktivistler çıkar. WikiLeaks'in saklı olan bilgiyi internet aracılığıyla tüm dünyayla paylaşması gibi. Bu anlamda internet demokratik iletişimi oluşturan ve bilginin özgürleşmesini sağlayan bir ortam olarak karşımıza çıkar. Bunun yanında hacktivizm eylemleri, yeni toplumsal hareketler bazında kişilerin aktif olarak katılabildikleri bir eylem şekli olarak karşımıza çıkar.

Hacktivistler interneti bir mücadele alanı olarak görür ve hedef olarak seçtikleri kişi, kurum ya da devletin internet hesaplarına saldırır. Bu saldırıları belli bir düşünce çerçevesi içinde ve propagandatif amaçlı yaparlar.

İnternet bir haberleşme, ticaret, siyaset, cinsiyet, propaganda ve mücadele alanı olarak çoklu bir ortam şeklinde karşımızda durmaktadır. Günümüzde ise sokak ve internet (özellikle sosyal medya) arasında özel bir bağ kurulmuştur. İkisi birbirini etkilemekte ve internet toplumsal anlamda önemini giderek artırmaktadır.

Gerbaudo, *Twitler ve Sokaklar* isimli çalışmasının Türkçe baskısı için yazdığı Önsöz'de şöyle demektedir: "Türkiye'de görüştüğüm kişiler, Türkiye'de sosyal medyanın, siyasallaşma düzeyi düşük olan orta sınıf gençliğinin harekete geçirilmesinde ne ölçüde araç rolü oynadığını teyit ettiler. Ancak bunun yanında, benim bu kitapta saptadığım ve tekno-deterministi araştırmacıların genel-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

likle gözden kaçırdıkları şekliyle, çevrimiçi (internetteki) hareketlilik ile çevrimdışı (sahadaki) eylemler arasındaki etkileşimin çok önemli olduğunu da doğruladılar" (Gerbaudo, 2014: XV).

Toplumsal Mücadele ve İnternet

Sosyalistler, iktidarı ele aldığında devleti eritmeyi ve son aşamada tamamen söndürmeyi amaçlar. Ancak o günkü şartlar altında Parti, devlet aygıtını bir dönem için bile olsa güçlendirme politikasına gitmiştir. Bu yüzden sosyalist iktidar pratiklerinin neredeyse tamamında olduğu gibi, devrim savaşımında oluşturulmuş kurum, kuruluş ve mekanizmalar, iktidar ele geçirildikten sonra Parti ve devlet aygıtına dönüşmüştür. Buna koşut olarak Parti ve devlet otoritesini sağlamak adına yapılanlar halkın katılımının köreltilmesi ve ortadan kaldırılması sonucunu doğurmuştur. Parti ve devlet mekanizması, tek güç ve otorite olmuştur. Sosyalist bilince sahip kadroların sayıca azlığı, güçlü bir denetim mekanizması kurulmasına olanak vermemiştir. Denetimin zayıflığı ise Parti ve devletin güç ve olanaklarının şahsi çıkarlar adına kullanılması gibi uygulamaların yaygınlaşmasını getirmiştir.

Giderek Parti ve devlet halktan kopmuş, halka yabancılaşmış ve bu mekanizmalar içinde yer alan insanların oluşturduğu ayrıcalıklı bir kast doğmuştur. Bürokrasinin felç eden otoritesi, ekonomik indirgemecilik, enternasyonalizm anlayışındaki çarpıklık, reel sosyalizmin en göze çarpan sorunlarıdır. Diğer taraftan "sosyalist insan"ın yaratılamayışı, sosyalizmin 70 yıllık pratiğinin en önemli açmazıdır.

> Sonuç: Sosyalist kamptaki hegemonik yönetimin iflas etmesi. Ama bunun bir anlamı daha vardı: Alternatif toplum *modelinin çekiciliğini* yitirmesiyle, komünist hareketin kapitalist dünyadaki hegemonya mü*cadelesi ve devrimci d*eğişikliklerin koşullarını yaratma gücü de zayıfladı. Şöyle paradoksal bir durum ortaya çıkıyor: Bir tarafta Marksizmin bilimsel açıklama gücü Marksist olmayan bilimciler, filozoflar, yazarlar vb tarafından da kabul edilirken ve kısmen de olsa onların eserlerinde ifadesini bulurken, diğer tarafta Marksizmin toplumsal-politik alanı yönlendirme yeteneği giderek azaldı (Holz, 2010: 106-107).

Sosyalizmin tarih sahnesinden çekilmesiyle birlikte, ideolojik anlamda tek güç olan kapitalizm her alanda egemenliğini ilan etti. Bütün alanlarda ve eski sosyalist ülkelerde sosyalizmin izleri hızla

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

silinmeye başlandı. Sosyalist eleştirel yaklaşım da yaşananlardan ağır bir darbe aldı, gözlerini ve eleştirilerini kendine çevirdi. Daha sonrasında kendini toparlayan sosyalist ideoloji yeniden alternatif olarak kendini ortaya koysa da eski popülerliğini ve inandırıcılığını yitirmiş olarak sahnedeki yerini aldı. Günümüzde ise kapitalizmin yaşadığı krizler sosyalizmin hâlâ bir alternatif olduğu gerçeğini ortaya koydu. Sosyalizm yaşadığı deneyimlerden aldığı derslerle tarih sahnesindeki eski yerini geri almak için hazır beklemektedir.

Medya ideolojik hegemonyanın sağlanması için kullanılmakta ve bu anlamda propaganda yapmaktadır. Yönetenler ideolojilerini tüm topluma yaymak zorundadır; çünkü yaymazlarsa bu boş alanı değerlendirecek başka bir ideoloji ortaya çıkar ve onlara yaşamı zehir eder hatta iktidarı ellerinden alır. Dünyada 1917 Rus Devrimi'nden başlayarak yapılan devrimlere bakarsak bunu rahatlıkla görebiliriz.

19. yüzyılın toplumsal hareketleri, Marksizmi rehber edinerek emek-sermaye çelişkisinden hareket ediyordu; yeni toplumsal hareketler, geleneksel toplumsal hareketlerin önemsemediği ya da verdiği mücadele nedeniyle ilgilenmediği, doğrudan doğruya emek-sermaye çelişkisinden kaynaklanmayan çelişkilerden hareket etti. Söz konusu çelişkiler, yeni toplumsal hareketler acısından gerçek çelişkilerdi ve önemi açısından emek-sermaye çelişkisinden geri kalmazdı. Bu çelişkiler, toplumsal cinsiyet, kuşak, etnik kimlik, ırk, cinsellik talepleriyle örgütlendi ve egemenlere karşı, sınıfsal kimlikleri geri planda bırakarak, söz konusu taleplerin şekillendirdiği özgül kimlikleri öne çıkardı. Eski toplumsal hareketler, iktidarı almış oldukları halde, eski sistemden kopuş anlamında, bu taleplere cevap verememişti.

Yeni toplumsal hareketler dendiğinde genellikle feminizm, barış hareketi, çevre hareketi, yeşil hareket, anti-nükleer hareket, ırkçılık karşıtı hareket, azınlık hareketi akla gelmekte. Yeni toplumsal hareketler iktidarın şiddeti ve tepkisi karşısında bir güce ya da onu ikna edebilecek araçlara sahip olmamaları yüzünden sadece kitle ve diğer başka destekçilere bel bağladıkları için sadece seslerini duyurmayı hedefliyor izlenimi veriyor. Yeni toplumsal hareketler kimlik temelli olmaları, "çoğulculuk" ve "farklılık" kavramlarını öne çıkarmaları, eylemi bireysel ve kolektif kimliklerin bir karışımı olarak görmeleri, şiddet yerine uzlaşmaya da-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

yanmaları, esnek ve ademi merkezi yapılara sahip olmaları gibi özellikleriyle önceki toplumsal hareketlerden ayrılıyor. Ancak örgütlenmelerinin sadece bir konu üzerinden olması ve bireyselliğin önemli olması örgütlenmenin ciddiyetini azaltıyor. Bir sorun için bir araya gelen topluluklar ile iktidar hedefleyen toplumsal hareketleri bu anlamda aynı kulvarda ele almamak gerekiyor. Yeni toplumsal hareketler, küreselleşmeyi eleştirerek cinsiyete, yaşa, etnik gruba, ulusa, dine dayalı kimliklerin onaylanmasını, ulus-devletin yeniden kurgulanmasını ve çevre, toplumsal cinsiyet, iletişim, yerel ve ulus üstü mekân ile etnik kimliği ilgilendiren, hem bireyleri hem de kolektif yapıları içine alan bir vatandaşlık kavramının yaygınlaşmasını istemektedir.

Toplumsal hareketler toplumun içinden doğan ve onun sorunları çevresinde örgütlenen yapılardır. Touraine toplumsal hareketi şöyle tanımlamaktadır: "Bir sosyal hareket, tarihselliğin biçimi, kültürel yatırım, bilgi ve ahlak modelleri üzerindeki hâkimiyeti ya da bağımlılığı ile tanımlanan bir sosyal sınıfın, bu kültürel modellere yönelmiş çatışmacı hareketidir" (Touraine, 1999: 51) ve ayrıca "Bir sosyal hareket kendisi aracılığıyla kültürel yönelimlerin tarihsellik alanının bir toplumsal örgütlenme biçimine dönüştürüldüğü çatışma davranışıdır" (Touraine, 1999: 50). Bu çatışma iktidarın toplum üzerinde baskısının arttığı durumlarda ortaya çıkar ve toplumun umutlarını yitirdiği noktada patlamak için yer arar. Toplumsal hareketler kavramı yerine "sistem karşıtı hareketler" tanımını öneren Wallerstein'a göre: "Ezilenler kendi muhalefetlerini aralıksız bir biçimde ifade etmekte politik, ekonomik ve ideolojik bakımdan çok zayıftır. Ne var ki bildiğimiz gibi, baskının özellikle keskinleştiği, beklentilerin özellikle boşa çıktığı ya da yönetici katmanının gücünün sallantılı olduğu zamanlarda, hemen hemen kendiliğinden bir biçimde başkaldırmışlardır" (Wallerstein, Arrighi ve Hopkins, 1995: 34). Bu anlamda iktidar hedefli toplumsal hareketler hegemonik çatlakların oluştuğu, sınıf savaşının keskinleştiği durumlarda güçlenmiş ve başkaldırılara *önder olmaya ya da* başkaldırılar yaratmaya çalışmıştır.

Yeni toplumsal hareketlerin iletişim alanındaki en önem verdiği aktör internettir. Bu sayede politika üretme, tartışma, örgütlenme ve eylem örgütleme gibi birçok konuda interneti çeşitli şekil ve düzeylerde kullanmaktadırlar. Yeni toplumsal hareketler internetten etkilenmektedir; hem de başta Facebook, Twitter gibi

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

sosyal ağlarını, web sitelerini, blogları, sohbet odalarını, yani internetteki neredeyse tüm ortamları kullanarak seslerini duyurma ve örgütlenme gibi eylemlerini gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Geleneksel Marksist-Leninist örgütler ise (legal ya da illegal) sosyal medyayı daha çok bir propaganda, eylemlerle ilgili çağrı ve haber iletme aracı olarak kullanmaktadır.

> Bir bakıma, *modern medya yalnız* sosyal hareketler için bir kanal oluşturmakla kalmadı aynı zamanda eylemlerini organize ve mobilize edici görev de üstlendi. Lenin, Parti gazetesini ortak eylemin "propagandist, ajitatör ve organizatörü" olarak tanımlıyordu (Lenin, 1902/1969: 156'dan akt. Gerbaudo, 2012; 4). Sosyal medyada günümüzün gazetesi, posteri, broşürü/bülteni veya e-postasına eşdeğer olarak görülebilir. Sosyal medyanın sosyal hareketlere dahil olması mutlak bir anındalık veya katılım durumuyla sonuçlanmıyor. Aksine, etkili Facebook kullanıcıları ve aktivistler, adeta "yumuşak liderler ve koreograflar" olarak, ortak eylemde duygusal bir alan yaratarak bu süreci başlatıyor (Gerbaudo, 2012: 4).

Sosyal medya birçok ülkede farklı şekillerde kullanılmaktadır; ancak kapitalizmin küresel krizi ve sosyal değişim isteklerinin çeşitli nedenlerle Arap coğrafyasında ve Kuzey Afrika'da yayılmasıyla birlikte tüm dikkatleri üzerine çekmiştir. Birçok konu sosyal medya üzerinden protesto edilebilmekte, hatta bu sayede insanlar sokaklara çıkmaya başlamaktadır. Anarşist, sol, komünist parti, örgüt ve oluşumlar da sosyal medyayı kullanmakla birlikte kısıtlı sayıda insan tarafından takip edilmektedir. Sosyal medya eylemlerin organizasyonu ve hızlı haberleşme anlamında oldukça kullanışlıdır.

> Mısır'daki ayaklanmalar, İspanyolların Öfkeliler hareketi ve Wall Street işgali, kültür, sosyal oluşum ve içinde yer aldıkları siyasi sistem açısından büyük farklılıklar içermektedir. Gerek katılımcıların karşılaştıkları baskı seviyesi gerek mobilizasyon yoğunluğu açısından Mısır Devrimi'nin onu Batı'da taklit eden diğer hareketlerle çok az ortak noktaları olduğunu söylemek gerekir. Yine Öfkeliler hareketi ile Occupy Wall Street hareketleri, benzer taktikleri ve organizasyonel biçimleri uyarlayarak hedeflerine "ekonomik kriz" ve "siyasette sertliği" koymalarına rağmen aralarında oldukça büyük farklar vardır. Küresel olmaktan ziyade ulusal nitelikte olan bu hareketler kendi ulusal kültürlerinin özelliklerini yansıtmaktadır. Diğer yandan tüm farklılıklara rağmen, benzer kültürel özellikleri paylaştıklarından, onları ortak bir protesto dalgası içinde görmemek imkânsızdır (Gerbaudo, 2012: 10).

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Sosyal medya, direniş hareketlerinin internetin özgürlük arayışı, isyan ve devrim için kullanılması konusunda başvurduğu bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

> Her şeyden önce üç hareket de popüler –nüfusun çoğunluğunun içinde yer aldığı hareketlerdir– yani halk hareketleridir (Laclau, 2005'ten akt. Gerbaudo, 2012: 10). Occupy'ın sloganı "Biz %99'uz", Mısır Ayaklanması'nın "Biz tek bir eliz" Öfkeliler ise "normal" İspanyolları temsil ettiklerini iddia ediyordu. Bu hareketlerin çoğunlukçu karakteri, yalnız imge ve söyleminde yansıtılmama ta, aynı zamanda son yıllarda sözde "yeni sosyal hareket"lerde potansiyel bir mobilizasyonun hedef kitlesi olarak görülen idealist kentli orta sınıf gençliği dışında birçok insanı da kuşatmasında kendini ortaya koymaktadır (Kriesi vd, 1995'ten akt. Gerbaudo, 2012: 10). Çağdaş hareketlerin çoğunlukçu karakteri küreselleşme karşıtı hareketlerden net bir biçimde farklılık gösterir. Azınlıkçı kimliğe sahip küreselleşme karşıtı hareketi Zapatista lideri Subcomandante Marcos'un şu sözleri özetlemektedir: "Marcos sömürülmüş, marjinalleştirilmiş, baskıya uğramış azınlıkların direnmesi ve "yeter" demesidir. Buradaki farklılık ve özerkliğe yapılan vurgunun, interneti özerklik ve çeşitlilik üreten bir araç olarak gören toplumsal hareketlerdeki yeni medya pratikleri üzerine yapılan akademik analizlere büyük etkisi olduğu aşikârdır (Gerbaudo, 2012: 10).

Hem geleneksel savaş stratejisi olarak görülen gerilla savaşını yürüten hem de birçok söylemiyle YTH'lere yakın olan Zapatistalar ise internet kullanımı anlamında yol gösterici bir yöntemle bugün tartıştığımız konulara girişi yapmıştır.

> Che Guevara dünyayı bilgilendirmenin gerilla savaşı kadar önemli bir iş olduğuna inanırdı. Bugün EZLN'nin belki de hiçbir gerilla savaşında görülmeyen olağanüstü medya politikası var. Kitle iletişim ve bilgiye erişim taktiği ile, medyanın çatışma bölgesine ve komuta merkezine özgür erişimini sağladı. Gerilla komutanlarıyla yüzlerce görüşme yapıldı. Bu politikanın bir sonucu olarak, Zapatistalar gazete, dergi, video, ses kasetleri, CD-ROM ve tabii ki radyo (yasal ve korsan) ve TV de dahil olmak üzere tüm medya tarafından konu edilmiştir. Meksika Dışişleri Bakanı Jose Angel Gurria'nın belirttiği gibi, "Chiapas ha side una guerra de tintas, de palabra escrita, una guerra en el Internet" ["Chiapas'ta mürekkeple, yazılı kelimelerle, internet üzerinde bir savaş olmuştur"] (Martinez-Torres, 2001: 352).

Zapatistalar gerilla savaşını ve gerilla komutanlarını dünyada hiç olmadığı kadar görünür kıldı. Dünyanın her yerinden destek

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

buldular. Hareket tarzları, söylemleriyle farklı bir hareket olduklarını dünya kamuoyuna gösterdiler.

> İnternet, destek örgütleri, insan hakları grupları ve Meksika'da diğer STK'lar için bağlantı hizmeti vermektedir. Uluslararası olarak birçok durumda internet haberleri, gazetecileri basın ve TV de dahil Zapatistaları anlatmak için Chiapas'a seyahat etmeye yöneltmiştir. Basın, TV ve radyonun aksine, internet sorunları raporlama ve tartışma için çok daha açık bir alandır, haber yapmak için uzman olma zorunluluğu da yoktur. Zapatistalar mesajlarını internette çok hızlı bir şekilde gönderdi ama sadece mesaj göndermek yeterli değildi. Zapatistalar geleneksel dayanışma stratejileri (gösteriler, konsoloslukları bloke etme vb) ile internet kullanımını birleştirdi, tüm medya makinesini çalıştırmak ve uluslararası toplumu Chiapas'ta neler olduğu konusunda bilgilendirdi (Martinez-Torres, 2001: 353).

Zapatistaların interneti çok iyi bir şekilde kullanmaları diğer toplumsal hareketlere örnek olurken, devletler açısından da internetin denetlenmeyen alanlarının tehlikeli olabileceğini gösterdi.

Son dönemde Arap Baharı ve daha öncesinde kapitalizm karşıtı eylemlerde kullanılan internet, son dönemde çok konuşulan sosyal ağlar sayesinde gündemin üst noktalarına oturmuştur. "Facebook devrimi" gibi aslında pek de ciddiye alınamayacak kavramların ortaya çıktığı bu dönemde iletişim ve yeni toplumsal hareketler açısından büyük önem arz etmeye başlamıştır.

> Haziran 2011'de Hillary Clinton'ın Başdanışmanı Alec Ross, interneti 21. yüzyılın Che Guevara'sı olarak ilan etmişti. Ross, "yeni medyanın yükselişi ile hiyerarşiler eşitlendi, hiyerarşilerin tepesindekiler kendilerini çok daha sallantılı zeminlerde buldular" derken verdiği mesaj çok netti: "Devrim Kahire'de yapılmıştı ama Silicon Vadisi'ndeki teknoloji olmaksızın bu devrimin yapılması mümkün değildi. Facebook CEO'su Mark Zuckerberg ile Twitter CEO'su Jack Dorsey belki barikatlarda yer almıyorlardı ama operasyonun başındaydılar" (Gerbaudo, 2012: 6).

Sosyal medya bu bağlamda neredeyse toplumsal hareketlerden daha çok *öneme sahipmiş gibi* gösterilmeye çalışılmaktadır. Bu hareketleri örgütleyen bir yapının olması gerektiği gerçeği gözlerden uzakta tutulmaktadır.

İnternet ve toplumsal hareketler arasındaki bağ çok çeşitli biçimlerde ele alınmaktadır:

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

İnternetin toplumsal muhalefet hareketleri tarafından kullanımıyla ilgili farklı teorik ve politik yaklaşımlar olduğu bir gerçek. Bu yaklaşımları kabaca sınıflayacak olursak; birinci grubu internetin ekonomik, sosyal, kültürel ve bilişsel dünyada bir devrim yaptığını, cümle insanlık problemlerinin bu ulvi araç üzerinden çözüleceğini, politik süreçlerden ve karar mekanizmalarından dışlanan yurttaşların daha katılımcı ve şeffaf demokrasiye bu araç üzerinden kavuşabileceklerini savunanlar oluşturuyor.

İkinci grubu internetin de diğer pek çok yeni araç gibi neoliberal politikaların yeni bir sömürü aracı olduğunu, sadece üst orta sınıftan gençlerin ve beyaz yakalıların kullanabildiği bu aracın insanları birbirine yabancılaştırdığını, geniş kitleler tarafından kullanılmadığı için toplumsal mücadele aktörleri için asla yaygın medya araçlarının yerini tutamayacağını düşünenler oluşturuyor.

Bir de internetin iktidar sahipleri tarafından kontrol edilmeye ve biçimlenmeye, sermaye tarafından yönlendirilmeye çalışıldığı, erişim engelleri nedeniyle geniş toplum kesimlerinin dışlandığı, ırkçı-cinsiyetçi şiddet söylemleriyle sarmalandığı gerçeğinin farkında olarak, her şeye rağmen burayı da bir mücadele alanı olarak kabul edenler var (Göker, 2009).[3]

"Sosyal medya" bir devrim aracı değil, rahatça denetlenebilen bir "kitle iletişim aracı"dır. Bu yüzden kitlelerin eylemi olmadan sosyal medyanın bir gücü yoktur. Yani iktidarlar ellerinden geldiğince muhalif sesleri susturmaya çalışır. Burada önemli olan insanların alanları doldurarak fiili eyleme geçmesidir, bunu sağlayan şey düzene karşı duyulan hoşnutsuzluktur. Bu hoşnutsuzluğu sadece internet üzerinden yaratmak, yaymak ve insanları eyleme geçirmek imkânsızdır.

Tüm bu hareketler, sokak ve meydanları kamunun kullanımı için geri kazanmak, bir başka deyişle, "kamusal alanı tahsis etme" mücadelesi ile ilgilidir (Lefebvre, 1974/1991). Mısırlı eylemcilerin hem kendi vatandaşlarının hem de tüm dünyanın dikkatini kendilerine çekmesinde *Facebook sayfaları ve tweet*'lerinden çok Kahire'nin merkezindeki Tahrir Meydanı'nı işgal etmelerinin rolü oldu. Bu örnekten esinlenen "Indignados", Öfkeliler hareketi, İspanya'nın başkenti Madrid'de Puerta del Sol Meydanı'nda düzenlenen ilk protesto eylemine, toplumsal anlamda her kesimden insanlar katılmış ve mevcut siyasi partilerle ilişki kurulmamıştı; 15 Mayıs'ta başlayan işgal 1 ay sürdü, İspanya protestolarının arkasında, işsiz ve genç meslek sahiplerinin internet ortamında oluşturduğu bir grup vardı. Arap Baharı ve Avrupa Yazı'ndan sonra Amerikan

3. Gamze Göker (2009), "İnternetsiz devrim mümkün mü?", *Evrensel Kültür*, Sayı: 216, http://yenimedya.wordpress.com/tag/toplumsal-hareketler/, erişim tarihi: 30.09.2013.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

> Sonbaharı ile uzun süren neoliberal uzlaşı yıllarından sonra sokaklardan uzak tutulan halkın sokakları geri kazanmasıyla kamusal alanın yeniden canlanışı gerçekleşti. Bu işgaller halk adına (Laclau, 2005). ortak bir konuda "fitillenmiş" bireylerin (Alexander vd, 2006: 38) "popüler toplantı ritüelleri" olarak tanımlanabilirler (Gerbaudo, 2012: 11).

Bu, yıllardır baskı altında yaşayan insanların kendiliğinden eylemidir ve "sosyal medya" bu konuda sadece yardımcılardan biridir. Ama önemli bir yardımcı olduğu da artık bir gerçekliktir.

> Çağdaş toplumsal hareketlerdeki kamusal alan mücadelesi, yeni medya ve sosyal medyanın rolünü yeniden anlamamızı sağlamaya yardımcı olur. Uzun süre kuramsal analizler bu iletişim biçimlerini başka bir alan olarak, "siber alan" veya "çevrimiçi" alan olarak konumlandırdı. Bu bakış açısı Manuel Castells'in interneti "beyin şebekesi" olarak tanımlamasına güzel bir örnektir (Castells, 2009'dan akt. Gerbaudo, 2012: 11).

Tarık Ali, Pınar Öğünç'ün "Panellerde, söyleşilerde, aktivizm tecrübenize hürmeten size 'Peki umut var mı? Nasıl?' şeklinde sorular geliyor hep. Doktordan reçete bekler gibi. Bu tip soruları umudun mu, umutsuzluğun mu işareti olarak alıyorsunuz?" sorusuna karşılık olarak şunları söylüyor:

> Bence umut; çünkü insanlar yeni bir topluma ihtiyaç duydukları için soruyor. Ama dürüstlükten yanayım. Boş umutlar veren solculardan olmak istemem. İnsanlara "Devrim kapıda" falan diyebilirsiniz. Fakat bunun zararı daha büyük olur. Değişimler sizin ne yapacağınıza bağlı diyebilmek önemli. Sadece bilgisayar başında sosyal ağlara bağlanmak ya da Twitter'da aktivist olmak sizi bir yere götürmez (Öğünç, 2013).[4]

Bu bağlamda dijital aktivizmin yani bilgisayar başında oturmanın ve buradan bir şeyler yapmaya çalışmanın toplumsal anlamda bir değişime neden olamayacağını ve özgürlüğün 1968 gençliğinin dediği gibi sokakta olduğunu belirtmek gerekiyor.

Sosyal Medya ve 'Büyük Birader"

Kitle iletişim araçları içerisine hızlı bir giriş yapan internet ve son dönemde adından oldukça fazla söz ettiren sosyal medya sa-

4. Pınar Öğünç (2013), Tarık Ali röportajı "Madem İsrail'in özrü önemli; TC, Kürtlerden özür dilesin", *Radikal*, http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikalyazar&articleid=1128427&yazar=pinar-ogunc&categoryid=77, erişim tarihi: 07.04.2013.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

nıldığı kadar özgür bir ortam mı? Buna evet diyebilmek imkânsız. Dünyada ve Türkiye'de yaşananlar bu anlamda internetin denetlenen ve gözetlenen bir alan olduğunu gösteriyor. İngiltere'de Facebook üzerinden paylaştıkları yüzünden hapis cezası alan gençlerin olduğu bilinirken, Türkiye'de sosyal medyada paylaştıkları yüzünden işinden atılanların, gözaltına alınanların olduğu ortadayken internet için tamamen özgür bir alan demek anlamsızdır. "Büyük Birader" bizi internette de izlemeye devam etmektedir. Bu anlamda bu bölümde sosyal medya ve interneti eleştirel anlamda ve tehlikeli yönleriyle ele alacağız.

Sosyal medya, kitle iletişim araçları içinde olan bilgisayarın yerini ve önemini artırmasıyla birlikte çok kısa zamanda ortaya çıkmıştır. Geleneksel kitle iletişim araçlarından daha hızlı olan sosyal medya iletişimi karşılıklı etkileşim ve izleyicilerin katılımı açısından diğer iletişim ortamlarından farklılık göstermektedir. Bu anlamda geleneksel kitle iletişim araçları da katılım ve geri dönüş açısından sosyal medyayı kullanmaya başlamışlardır. Artık sosyal medya geleneksel kitle iletişim araçları açısından da önemli bir kaynaktır.

> Daha önceki medyaya kıyasla internetin bir avantajı da aslında kendisinin de sanal olması. Yani fiziksel olarak sadece internete özgü bir altyapı gerektirmemesi. Radyo ile, telefon ile taşınabilen bir sanal ağ olabilmesi. Radyo ve TV yayınlarının ortaya çıkışlarını takiben lisanslar kullanılarak denetim altına alınmasına karşın, internet denetim dışı alanlardan tamamen özgür ve otonom biçimde örgütlenmeye uygun bir teknoloji. Elbette bu kolay değil çünkü öncelikle bu bilginin dolaşıma girmesi gerekiyor. Su an için bu denetlenen bir alanda denetim dışı bir alanın inşası fikrini paylaşmak anlamına geliyor. Bu durumun kendine has zorlukları 20. yy. düşünce dünyasının hemen her akımında ele alınarak bu konuda dev bir birikim oluşturdu (Löker, 2011: 41).

Özgür bir örgütlenmeye ve istenilen fikirlerin serbestçe açıklanmasına imkân sağlayan bir alan olmasına rağmen, devletler istedikleri internet sitelerine erişimi engellemekte ya da kapatılmasını sağlayabilmektedir. Facebook, Twitter, YouTube gibi alanlar ise devletlerin isteklerine göre bazı içerikleri silmekte ya da engellemektedir. Bu anlamda da aslında internet iddia edildiğinin aksine çok fazla özgür bir ortam değildir. Denetlenen ve gözetlenen bir alandır. Türkiye'de de bazı insanlar sosyal ağlarda yaz-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

dıkları ya da paylaştıkları içeriklerden dolayı çeşitli yaptırımlarla karşılaşabilmektedir.

Bu anlamda Gezi direnişine kadar fazla göze batmayan internet ve özellikle sosyal medya kaynaklı soruşturmalar, direniş sonrası yapılan yoğun soruşturmalarla ve medyanın da bu soruşturma ya da işten çıkarılma gibi yaptırımlara sahne olmasıyla çok daha görünür oldu. Bu konuya birkaç örnek vermek gerekirse; öğretmenler, TRT çalışanları ve daha birçok devlet ya da özel kurum çalışanı, Gezi direnişine sosyal medya üzerinden destek veren birçok kişi soruşturma ve gözaltılarla karşılaştı.

Gezi direnişi sonrası Milli Eğitim Müdürlüğü çeşitli illerde öğretmenler hakkında sosyal medya (Twitter ve Facebook) üzerinden yaptıkları paylaşımlar dolayısıyla soruşturmalar açtı. Bazı öğretmenlere Facebook ve Twitter üzerinden yaptıkları sohbetler hakkında açıklama yapmaları da istendi. Hatta bir soruşturmada MEB müfettişleri yalan haber sitesi Zaytung'dan alınarak paylaşılan haberleri de soruşturmaya dahil etti. Zaytung haberlerinin soruşturmaya dahil edilmesi konuyu soruşturanların sosyal medyayı ve interneti ne kadar tanıdığını da ortaya koydu.

TRT, Gezi protestoları sürecinde sosyal medya üzerinden eylemlere destek veren çalışanlarından "sözleşmenin feshini gerektiren fiilleri işlediklerini" iddia ederek savunmalarını istemişti. Çalışanlarının sosyal medya hesaplarını inceleyen TRT'nin 15 çalışana gönderdiği tebligatta eylemler sırasında atılan tweet'ler örnek gösterildi ve yasadışı sokak gösterilerinde yönlendirmede bulundukları iddia edildi. Hakkında işlem başlatılan çalışanlar ise savunmalarında "yasadışı sokak gösterilerinde yönlendirmede" bulunmanın söz konusu olmadığını, paylaşımların düşünce ve ifade özgürlüğü kapsamında barışçıl olduğunu belirtti. Gezi direnişine sosyal medyadan paylaştıkları mesajlar ile destek veren TRT çalışanları hakkında soruşturma açıldığı haberleri TRT'den yapılan yazılı açıklama ile netlik kazandı. Gezi direnişinde, yüzlerce TRT çalışanının sosyal medya aracılığıyla fikrini açıkladığı aktarılan açıklamada, "TRT, fikrini açıklayanı değil fikri açıklama adı altında suç işleyen 15 personeline soruşturma açmıştır" denildi.

Gezi direnişi sürecinde İzmir'de "örgütlü ve koordineli" şekilde "Twitter"da paylaşımlarda bulundukları gerekçesiyle 34 kişi gözaltına alınmış, ifadelerinin ardından serbest bırakılmıştı.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Sosyal Medya ve Denetim

Kitle iletişim araçları dünden bugüne gittikçe çeşitlenmiştir; tiyatro, gazete, kitap, dergi, broşür gibi yazılı basın; sinema, film, radyo, televizyon, plak, kaset, CD, bilgisayar gibi iletişim teknolojisindeki gelişmelerin ürünü olan araçlar, günümüze gelinceye değin hızlı bir gelişim göstermiştir. Günümüzde kitle iletişim araçlarının başında çok çeşitli şekillerde ve boyutlarda karşımıza çıkan bilgisayarlar ve akıllı cep telefonları gelmektedir. Facebook, Twitter gibi uygulamalar, bloglar insanların iletişimini ve haberleşmesini oldukça kolaylaştırmıştır. Sosyal medya denen bir tanım/kavram ortaya çıkmış ve her gün daha fazla kendinden söz ettirmeye başlamıştır. Ancak yine de unutmamak gerekir ki kitle iletişim araçlarıyla toplum arasında güçlü bir etkileşim vardır. "Zihinsel olarak direnme noktaları zayıflatılan bireyler kitle iletişim araçlarından sunulan içeriğin manipülasyonuna açık hale gelmekte ve kendisine dayatılan bilgiyi sorgulama gereği duymadan içselleştirmektedir" (Habermas, 2002: 213). Kitle iletişim araçları, haberleriyle, yorumlarıyla toplumu yönlendirme ve egemen ideolojiyi her gün yeniden üretme gücüne de sahiptir.

> Kitle iletişim araçlarının işlevleri, diğer bir ifadeyle, topluma yönelik etkileri başlıca üç grupta toplanabilir. Bunlardan birincisi topluma bilgi/haber iletmektir. İkincisi toplumdaki birtakım çatışmalarda taraf olmaktır. Üçüncüsü toplumdaki çatışmalar karşısında, uzlaştırıcı, yatıştırıcı yönde tavır almaktır. Kitle iletişim araçlarının bu işlevleri, kişilerin bilişsel, duygusal gelişimlerine katkıda bulunabileceği gibi, kamuoyunda birtakım yeni tutumların oluşmasına ya da mevcut tutumların değişmesine de önemli katkıda bulunabilir (Dökmen, 1994: 44).

Bu anlamda sosyal medya kapitalizmin pazarlama unsuru olarak ortaya çıkmasına rağmen toplumsal anlamda da kullanılmaktadır. İnternetin özellikle de Web 2.0 olarak anılan ve kullanıcıların kendi içeriklerini üreterek dolaşıma sokabildikleri ikinci nesil web hizmetlerinin merkezsiz, yatay ağlar oluşturduğu ve toplumları demokratikleştirdiği ve bununla beraber örgütlerin yerine geçtiği –yani örgütlenmenin bir anlamının kalmadığı gibi bir yanılsama da yaratarak– gibi düşünceler/tezler uzun süredir birçok iletişimci ve toplumbilimci tarafından ileri sürülmektedir. Ancak unutulan nokta kapitalizmin pazar alanlarından günümüzde en önemlisi sayılabilecek bu alanı boş bırakmasının müm-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

kün olmadığı ve web'in kuruluş amacının gözden kaçırılmaması gerektiğidir. "İktidar zorlama yoluyla (meşru olsun olmasın, devletin kontrolü altındaki şiddet tekeliyle) ve/veya sembolik manipülasyon mekanizmaları yoluyla insanların zihinlerinde anlamlar yaratılmasıyla icra edilir" (Castells, 2013: 20).

Bu bağlamda interneti daha iyi anlayabilmek için tarihçesine kısaca bakmak yerinde olacaktır:

> Gerçek internet tarihi Rusya'nın ilk yapay Dünya uydusu Sputnik'i fırlatmasıyla başladı. Bu gelişme üzerine bilim ve teknolojide geriye düşmek istemeyen Amerikan hükümeti, Savunma Departmanı içerisinde İleri Araştırma Projeleri Ajansı'nı (ARPA) oluşturur. Bir hükümet ajansı olan RAND şirketinden Paul Baran, Amerikan Hava Kuvvetleri tarafından herhangi bir nükleer saldırı durumunda komuta ve kontrol iletişiminin nasıl kesilmeden sürdürülebileceği hakkında bir araştırma yapması için görevlendirildi. Bu bir askeri araştırma şebekesi olmalı ve kesinlikle merkezsiz olmalıydı. Paul Baran araştırmasını tamamladı ve bir paket anahtarlı şebeke sistemini içeren raporunu 1962'de bölüme sundu.
>
> Arpanet adlı bu proje 1970 yılında hayata geçti. Arpanet başta sadece 15 bilgisayarın birbirine bağlı olduğu bir ağdan ibaretti ve özel kullanıcılara kapalıydı. 70'li yıllar internet fikrinin hızla geliştiği yıllar oldu. Elektronik posta ortaya çıktı ve İngiltere Kraliçesi'nin 1976 yılında ilk e-mailini göndermesiyle internet fikri popüler hale gelmeye başladı.
>
> 80'li yıllar teknolojik açıdan önemli adımlara sahne oldu. Alan adlarının ilk olarak kullanılmaya başlandığı 1984 yılında "host" sayısı ancak 1000'di. İnternette patlama yaşandığı zaman dilimi ise hiç kuşkusuz 1990'lar.
>
> Dünya bildiğimiz anlamıyla internetle yani "World Wide Web" deyimiyle 1991'de tanıştı. Host sayısı her yıl katlanarak artıyordu. 1994'e gelindiğinde internetteki site sayısı 10 bine, host sayısı ise 3 milyona ulaşmıştı ve girişimciler bu yeni dünyada yepyeni kazanç kapıları olduğunu fark etmişti.
>
> Bankalar ve alışveriş merkezleri sanal şubelerini açmaya başladı. İlk internet radyosu yayına başladı. Hükümetler başta olmak üzere pek çok organizasyon web sitesi açtı. Yepyeni bir pazarlama ve ekonomi anlayışı doğuyordu.
>
> 1994'te internetteki ilk reklam ekranlara düştü. Pizza Hut kendi web sayfalarından pizza siparişi almaya başladı. İlk sanal banka olan First Virtual açıldı. ATM omurgası NSFNET üzerine yüklendi. İnternetten ilk çiçek siparişleri alınmaya başlandı. Mağazalar internette şube açmaya başladılar. 1995'te Hong Kong'da ilk hacker yakalandı. 1995'te alan adı isimleri paralı oldu. Netscape ve Microsoft arasında yazılım savaşları başladı.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

1998'de bütün dünya internet aracılığıyla birbirine bağlandı. Telefon hatları ve T1, T3 hatları da yetersiz gelmeye başlandı barracuda yeni sistemler geliştirmeye başladı ve uydu üzerinden hızlı veri alışverişi başladı.[5]

İnternetle birlikte kitle iletişim araçlarının gücü ve etkisi arttı, tüm dünya aynı anda birçok kaynağa ulaşma imkânına sahip oldu. İnternet televizyonları da habercilik anlamında daha hızlı haberlere ve haber kaynaklarına ulaşmasını ve görüntüleri paylaşmasını sağlayarak hızını artırdı. "Mattelart, Schiller ve Wells ise Amerikan televizyonunun çok güçlü olduğunu, hem kişileri hem kültürleri değiştirebileceğini söylemişlerdir" (İnceoğlu, 1997: 75). İnternet bu bağlamda televizyonun gücünü artırıp, kültürel değişim anlamında ona yardımcı olurken daha hızlı bir kültürel dönüşüme de ortam hazırladı. İnternet, kitle iletişim mantığı ve kültürünü değiştirirken toplumsal değişimi de daha hızlı hale getirdi.

Morozov 2011'de yazmış olduğu *The Net Delusion* adlı kitabında ABD yapımı iletişim teknolojisinin dünyanın her bir köşesine demokrasi getireceği fikrine daha ağır bir saldırı yöneltmiştir. Morozov, "Teknolojinin yıllarca otoriteryan yönetim altında ezilen insanlara cep telefonu mesajları, Facebook, Twitter ve her yıl ortaya çıkan başka yollarla harekete geçerek, kaçınılmaz olarak isyan etme gücünü sağladığı" görüşünü savunan tekno-iyimser bakışları eleştirmektedir (Morozov, 2011: xii'den akt. Gerbaudo, 2012: 7-8). Morozov'un dikkat çektiği üzere, Twitter ve Facebook gibi sosyal medya kanalları çoğunlukla eğlence olsun diye, siyasal örgütlenmeden ziyade o gün yapılan şeyleri paylaşmak amacıyla kullanılır. Dahası, Morozov haklı olarak bizi, devletin güvenlik aygıtlarının izleme imkânlarını artırdığı göz önüne alındığında, sosyal medyanın aktivistlerin önüne ciddi riskler çıkarabilme ihtimaline karşı uyarmaktadır.

Sosyal medyanın aktivizme etkisiyle ilgili bu türde bir eleştirel analiz, asıl argümanı Kahire'deki grafiti formülü olan "Devrim tweet'lenmeyecek" sözüyle özetlenebilecek *New Yorker* yazarı ve çoksatar yazar Malcolm Gladwall tarafından yapılmıştır. Gladwell'in argümanı, radikal siyasi eylemlerin güçlü bağlar gerektirdiği yönündedir (McAdam, 1988'den akt. Gerbaudo, 2012; 8) Sosyal medya ise en iyi ihtimalle zayıf bağlar sağlar ve bu yüzden devrimci eyleme uygun değildir ona göre. Arap Baharı'ndan sonra Gladwell'in görüşleri ile birçok kuramcı dalga

5. "İnternetin Tarihi" (2012), http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/55696.asp, http://www.pcnet.com.tr/forum/internet-ag-ve-guvenlik/95391-internetin-tarihi-belki-duymamis-olabilirsiniz.html, erişim tarihi: 05.02.2012.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

geçmiştir. Ama en azından Gladwell ve Morozov, Shirky ve onun taraftarlarının sergiledikleri sınırsız optimizme karşı gelme cesaretini göstermiştir (Gerbaudo, 2012: 7-8).

Günümüzde çok etkin hale gelen internet ve ona bağlı olarak hızlı bir şekilde kullanıma giren sosyal medya, medya anlamında çok hızlı bir değişim yaşattı. Sosyal medyanın kitle iletişim araçları arasına hızla girip öne geçmesiyle, haberler ve eylemler daha hızlı ve kolay paylaşılabilir ve örgütlenebilir hale geldi.

> Bu özgürlük ortamı, bireylerin sadece gündelik haber, bilgi veya iletişim amacıyla değil, siyasi, ideolojik, iktisadi, kültürel hemen her alanda katılımını sağlamaktadır. Bu yeni medya düzeninin artık ses getiren ve hızlı yayılan bir yapıya sahip olduğu açık bir gerçekliktir. Bu yeni ağ ve habercilik; düzenin belirlediği tüm kuralları delmeye ve örülmüş duvarları yıkmaya hazırlanan dinamik bir yapıya sahiptir. Haberlerini yayımlarken kendinden başka bir editörün olmadığı ve haberine otosansür uygulanmayacağı bir alandır. Yazılarının geri dönmediği, yazdığın yazıdan dolayı işine son verilmediği bir platformdur. Yeni medya ağı kesinlikle aşağıdan (tabandan) gelişen bir harekettir. Egemen medya anlayışına, gelenekçi düzene başkaldıran "devrimci" bir olgudur. Tabandaki küçük klavye darbeleri, tavandaki büyük isimleri tedirgin etmeye yetmektedir (Engin, 2011: 35).

Ancak diğer taraftan egemen medyanın sosyal medyayı çok iyi kullandığı ve sosyal medya kullanıcılarının çoğunun alternatif haber kaynakları yerine egemen medyayı tercih ettiği, takipçi sayıları göz önüne alındığında net bir şekilde görülmektedir. Egemen söylem egemen medyaya ve toplumsal anlamda sokağa da yansımaktadır.

> Kullanım amaç ve pratikleri yer yer değişen sosyal/yeni medyanın, toplumsal yapıyı demokratikleştiren kamusal alanda iletişimsel eylem pratiğini zenginleştiren ve geliştiren amaçlarla ve şekillerde kullanılması yerine, gitgide artan bir oran ve yaygınlıkta cinsiyetçi, homofobik, ırkçı, zenofobik içeriklerin dolaşımı ve yaygınlaştırılması için kullanılması üzerinde durulması gerekmektedir (Binark vd, 2009: 17).

Bu bağlamda sosyal medya özgür bir ortam gibi görünmesine karşın denetimsiz bir alan olması ve egemen olan ideolojinin bu alanda da belirleyen olması dolayısıyla sanılanın aksine genelde geleneksel medyadan farklı bir amaçla kullanılmamaktadır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Kapitalizmin tek egemen ekonomik sistem olduğu göz önüne alınırsa, Facebook, Twitter gibi sosyal medya araçlarının insanların örgütlenmeleri için değil, kâr etmek amacıyla kurulu şirketler olduğunu görebiliriz. ABD'de askeri bir teknoloji olarak ortaya çıkan internetin, herkesin kullanımına açılmasıyla teknoloji önemli bir ticari meta/alan haline geldi. Bu nedenle internete çok önemli miktarlarda yatırımlar yapılmaya ve karşılığı da alınmaya başlandı. Bu alan bilginin, bilgi üreten ve yayan kanalların önemini ve bunlara hâkim olmanın getirdiği gücü de ortaya koydu.

> Yeni gelişen medya türevleri bilginin yayılmasında, paylaşılmasında önemli bir yer sahibidir. Sosyal medya ismi verilen bu yeni alan, insanları bir araya getirdiği gibi, aynı amaç doğrultusunda örgütlenmiş toplulukları da bir araya getirdi. Sosyal hareketleri birbirine bağlayan ve eylemselliklerine hız kazandıran bir ortam oluşturdu. Bu hareketlerin, kendi üretimlerini, eylemlerini ve haberlerini yayımlayacakları bir yayın mecrası oluşturdu (Engin, 2011: 37).

Sosyal hareketlerin kendilerini ifade etme, eylemlerini duyurma ve daha sonrasında eylemler anında ve sonrasında yaşananları anlatma konusunda sosyal medya önemlidir. Ancak sosyal medyanın internet üzerinde bir alan olup, internetin de devletlerin denetiminde olduğu da gözden kaçırılmamalıdır. Sosyal hareketlerin gücü toplumsal anlamda kitleleri kucaklamasından ve sokağa inmesinden kaynaklanmaktadır; burada sosyal medya sadece bir iletişim aracıdır ve önemi bu alanda sorgulanmalıdır. Ana-akım medya tarafından Arap Baharı adı verilen toplumsal hareketlerin motoru sayılan Facebook'un bir bölümü bir bankaya ait durumdayken büyük hisseye sahip olan Mark Zuckerberg, sosyal medyanın Arap ayaklanmalarındaki rolünün abartıldığını şöyle ifade ediyor:

> Paris'te düzenlenen ve internet dünyasının en güçlü 1000 patronunu ilk kez bir araya getiren e-G8 Forum'un kapanışında konuşan Zuckerberg, Tunus ve Mısır başta olmak üzere, Arap ülkelerindeki protesto hareketlerine atfen yaptığı açıklamada, "Bir teknoloji şirketinin protesto hareketlerinde rol oynadığı yönünde iddiada bulunması son derece kibirli bir tavır takınılması anlamına gelir" dedi. Zuckerberg ayrıca "Devrim için, Facebook ne gerekliydi, ne de yeterli, (Arap ülkelerindeki) devrimi, kendi geleceğini kendisi ele alan halklar yaptı" diye konuştu. "Belki, Facebook bazı kolaylıklar sağlamış olabilir" diyen Zuckerberg, gazetelerin, Facebook'un ayaklanmalarda oynadığı rolü abarttığını savundu.[6]

6. *Radikal* (2011), "Zuckerberg'den Facebook devrimlerine açıklama", http://www.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Burada Facebook'un çoğunluk hissesine sahip olan kişinin bile olaya daha mantıklı baktığını ancak ana-akım medyanın sosyal medyanın gücü ve önemini çok büyük boyutlarda gösterdiğini net bir şekilde görebiliyoruz. "Kanallara çıkan birtakım analistler, sosyal ağların artık demokrasiden uzaklaşan yönetimleri hizaya getirecek kadar güçlendiğini heyecanla anlatıyorlardı. Programlarda atılan başlıklar ise şöyleydi: 'Sosyal Medya Devrimleri', 'Facebook ve Twitter diktatörleri deviriyor' vs vs. internetin doğasından bihaber sunucuların biri bile çıkıp "internet küresel bir ağ yapısı ama bu halk hareketleri neden sadece Arap coğrafyasında gelişiyor?" (Polat, 2011: 31) Neden diktatörlükle yönetilen diğer ülkelerde ayaklanmalar başlamıyor? Soruları çoğaltmak mümkün. Sosyal medya devletler tarafından istihbarat toplamak için de kullanılmıştır. "Arap Baharı" olarak adlandırılan toplumsal hareketleri yönlendirenler tespit edilip tutuklanmıştır. "Sosyal medyaya bağımlılık, tıpkı Mısır'daki gibi, ülkeyi internetten veya yurtiçi mesaj servislerinden koparmak isteyen bir rejim tarafından kötüye kullanılabilir. Esasında, sosyal medya çok rahatlıkla bir istihbarat toplama aracına dönüşebilir" (Papic ve Noonan, 2011: 168).

Diğer taraftan internetin gelişmemiş ve baskıyla yönetilen ülkelerde önemli bir nefes alma ve alternatif sesleri duyma/duyurma alanı olduğu gerçeği göz ardı edilemez.

> İnternetin gücünün farkına varan tüm iktidarlar, interneti kontrolleri altında tutmak için yasaları bu yönde düzenlerken; diğer yandan bilgi güvenliğinin sağlanması için teknik yöntemler üretmektedir. 2011 yılıyla birlikte Tunus ve Mısır'da başlayıp diğer Arap ülkelerinde devam eden ayaklanma ve isyan dalgası karşısında, mobil iletişim de dahil olmak üzere internet üzerinden gerçekleştirilen tüm iletişimlerin denetlenmesi buna örnektir. Mısır'da Hüsnü Mübarek'in giderken tüm baskıcı rejimlere gösterdiği bir şey de, internetin fişinin çekilmesinin mümkün olduğudur. Mısır'daki internet trafiğini izleyen ABD merkezli ağ yönetim şirketi Renesys yöneticisi Jim Cowie: "beklenmedik bir şekilde internetin en alt katmanına kadar inerek tüm trafiği durdurdular, engellemenin boyutu ve çevrimiçi rüfus açısından daha önce görülmemiş bir olaydı" dedi. (Kaymak, 2011: 29).

Burada internetin istenildiği zaman devlet tarafından fişi çekilebilecek ve devletin denetimi altında bir alan olduğu gerçeği bir kez daha karşımıza çıkmaktadır.

---

radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1050588&Date=25.05.2011&CategoryID=138, erişim tarihi: 25.05.2011.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Sosyal medya konusuna Marksist bir yorum getiren Özinanır ise kapitalizmin kâr amacını ortaya koyarken, sosyal medyanın ne amaçla kullanıldığını da net bir şekilde ortaya koyuyor.

> Sosyal medyanın bir sermaye birikim alanı olması, kapitalist üretim ilişkilerinin geçerli olduğu bir alan olarak sınıf çelişkilerinden muzdarip olması anlamına geliyor. Sosyal medya hem bir araç hem bir ortam; internet doğası gereği tek yönlü bir akış ortaya koymuyor. Kâr sağlaması gereken şirketler, her sınıftan gerçek insanlara ihtiyaç duyuyor. Sosyal medyanın etkileşim özelliğinden dolayı, kullanıcılar hem reklam veren şirketlere pazarlanan birer meta, hem alışveriş yapan birer tüketici, hem de içerik üreticisi olarak yer alıyorlar. Tam da bu sebeple, internet 21. yüzyılın Che Guevara'sı değil ve yine bu sebeple Che'yi öldürmek için çok uğraşmış olan ABD, interneti öldürmeyecek. Elbette bu, dünyanın herhangi bir yerinde egemen sınıfın, interneti tamamen kontrol altına almak istemeyeceği anlamına gelmiyor. Son günlerdeki sansür tartışmalarından tutun da, Mısır Devrimi'nde Mübarek'in interneti kesmesine kadar önümüzde pek çok örnek var. Daha doğrudan, piyasanın "görünür" eli tarafından engellenen örnekler de mevcut. Örneğin; Mısır Devrimi sırasında oldukça etkili olan "We are all Khaled Said" (Hepimiz Halit Sait'iz) sayfası kullanım ihlali sebebiyle Facebook tarafından kısa bir süre yayından kaldırıldı. Oldukça ses getiren WikiLeaks'in servis sağlayıcılığını üstlenen Amazon.com bu hizmeti vermekten vazgeçti. Tüm bu örneklere rağmen kapitalizmin internetten sağladığı kârlardan bugünden yarına vazgeçemeyeceği çok açık.
>
> Bu haliyle, sosyal medya kapitalizme bir alternatif oluşturmaktan uzak ancak bu durum sosyal medyanın kapitalizme bir alternatif oluşturmak isteyen aktivistler tarafından kullanılamayacağı anlamına gelmiyor. Üstelik sosyal medya kapitalizm karşıtı aktivistler tarafından sıkça kullanılıyor da. Bu bağlamda sosyal medya, Gramsci'nin terimleriyle konuşacak olursak antikapitalist bir mücadele için hegemonya oluşturmakta yararlanılabilecek bir mevzi yani sınıf mücadelesinin alanlarından biri olarak görülebilir.[7]

Tüm bu düşünceler ışığında aslında sosyal medyanın kapitalizmin kâr amacı güttüğü ve bu anlamda kullandığı bir araç/alan olarak net bir şekilde karşımızda olduğunu görüyoruz. Ancak unutulmaması gereken nokta bu aracın/alanın muhalifler ve aktivistler tarafından tümden reddedilerek, kullanılmasının anlamsız ve gereksiz olduğunu söylemek değildir. Sosyal medya her an-

7. Can Irmak Özinanır (2012), "Arap Baharı ve sosyal medya: Sıradan insanları teknoloji mi özgürleştiriyor?" www.marksist.org, erişim tarihi: 13.01.2012.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

lamda kullanılabildiği kadar kullanılmalıdır ancak toplumsal tepkiler ve örgütlenmeler olmadan sadece sosyal medya üzerinden örgütlenerek bir şeyleri değiştirmek mümkün değildir. Değişim isteklerinin ve buna bağlı olarak gelişen toplumsal hareketlerin gücü sosyal medyadan değil, örgütlenmelerden ve toplumdan gelir. Sosyal medya sadece kullanılabilecek bir araçtır.

Sosyal Medya ve Gözetim

Sosyal medyanın gözetim amacıyla kullanıldığını görmek için gözetimin mantığına bakmak gerekir. Panoptikonun mantığı, "gözlemcinin merkezi konumu ve görülmeden görmenin yaygın ve en etkin mekanizmalarıyla birleşimi"dir (Bauman, 1997: 25). *Foucault panoptik toplumu, "kişisel* ve sürekli gözetim biçimi altında, denetim/cezalandırma/ödüllendirme... ve ıslah biçimi altında; yani, bireylerin bazı kurallara göre dönüştürülmesi ve şekillendirilmesi biçimi altında bireylere uygulanan bir iktidar biçimi" olarak algılar (Foucault, 2000: 237). Panoptikon, Jeremy Bentham tarafından tasarlanan ve başta cezaevleri için uygulanan bir sistemken daha sonrasında fikir daha da geliştirilerek tüm toplumsal alanda kullanılmaya başlandı.

> Panoptikon sadece mimari bir biçim olmayıp, aynı zamanda (özelde) bir yönetim biçimidir. İnsanların zihinleri üzerinde zihinle iktidar uygulama şeklidir. Tutuklu, kendinin gözlenip gözlenmediğini asla bilmezken, hep şüphe duyar. Böylece gözlenenler gözleyenin ne zaman kendilerini gözlediklerini bilmedikleri için davranışlarını sınırlamak ve sanki her an gözetleniyormuş kanısına kapıldıklarından, Panoptikon disiplinini içselleştirirler. Bentham'ın doğrudan angaje olmasıyla birlikte on dokuzuncu yüzyılın başında böylesi bir hapishanenin inşa edilmesi için çalışmalara başlandı. Fakat bu proje, 1811 yılında tamamlanmadan durduruldu. Ancak Panoptikon modeli sonraki yıllarda özellikle Batı toplumlarında uygulanan bir hapishane modeli oldu. Model, sonraki yıllarda teknik, fiziksel ve psikolojik olarak geliştirilip yaygınlaştırıldı"(Ongan, 2012).[8]

Günümüzde medya ve diğer gözetim araçları zindanı tüm toplumsal yaşama yaymıştır. Bu anlamda panoptikon her yanımızdadır. "Denetimin sağlanabilmesi için zora dayalı şiddet ve demir

8. Ali Ongan (2012), "Bir İşkence Yöntemi Olarak Tecrit", *Yeni Özgür Politika*, http://www.yeniozgurpolitika.com/index.php?rupel=nuce&id=15746, erişim tarihi: 10.12.2012.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

parmaklıklara gerek kalmamıştır" (Foucault, 2000: 21). Thompson ise Foucault'un panoptikon yorumunu şu şekilde özetlemiştir: "Foucault, panoptikonu sadece on sekizinci yüzyılın sonlarındaki mimari dizaynın nevi şahsına münhasır parçası bir hüner olarak değil; fakat modern toplumlardaki iktidar ilişkilerinin örgütlenmesi için genelleştirilebilir bir model olarak düşünür" (Thompson, 2008: 203).

Sosyal medya sahipleri ve devlet arasında belirli protokoller olduğu ve bunların kamuoyuna açıklanmadığını yaşanan olaylarda net bir şekilde görebiliyoruz. Devletler sosyal medyayı denetim altında tutuyor ve istedikleri bilgiler kendilerine iletiliyor. Medya sahiplerinin kim olduğu ya da el değiştirmesi de bu durumu değiştirmiyor; çünkü "medya mülkiyetindeki değişmeler iktidar ilişkilerini çok fazla değiştirmemektedir çünkü her medya sahibi sermayenin çıkarlarıyla uyumlu biçimde hareket etmektedir" (Shoemaker ve Reese, 1997: 141). Bu anlamda sosyal medya hem ulusal hem uluslararası anlamda denetim altındadır. Bu medyanın geçmişten günümüze doğasında olan bir şeydir.

ABD'nin dış istihbarat örgütü CIA tüm sosyal medyayı izlemektedir. Associated Press'in haberine göre:

> Amerikan İstihbarat Teşkilatı CIA, her gün 5 milyon *tweet* okuyarak hükümete rapor veriyor.
>
> Sosyal medya dünya çapında hızla büyüyor, her geçen gün daha fazla insanı içine alıyor. Kısa sürede önemli yatırımlar bularak dünya nüfusunun önemli bir kısmının bilgilerini alan bu sosyal siteler aracılığıyla ABD'nin tüm dünyayı görüntülediği ortaya çıktı.
>
> Facebook ve Twitter kullanan yüz milyonlarca insanın gönderdikleri mesajların CIA tarafından takip edildiği belirtildi. CIA, her gün 5 milyon tweet'i görüntüleyerek raporluyor.
>
> ABD'de bulunan Open Source Center'da (Açık Kaynak Merkezi) Facebook, gazeteler, televizyonlar, yerel radyo istasyonları, internet sohbet odaları gibi aklınıza gelebilecek tüm iletişim araçları takip ediliyor.
>
> Associated Press'te yer alan haberde, bu merkezde Arapça'dan Çince'den Fransızca'ya tüm dillerdeki iletişim bilgileri ediniliyor. Bu dillerde gerçekleştirilen konuşmalar oldukça yerel ve pek bilinmeyen sözler olsa da merkez tarafından algılanarak çözümleniyor. Bilgiler gerekli durumlarda doğrudan Beyaz Saraya iletiliyor.
>
> Haberde ayrıca Usame Bin Ladin'in ölüm haberiyle ilgili sosyal medyadaki tüm tepkiler CIA tarafından raporlanarak ABD hükümetine sunuldu.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

> Merkezin yöneticisi Doug Naquin ile yapılan söyleşide, ABD Başkanı'nın Ortadoğu'da yaşananlarla ilgili konuşma yaptıktan 24 saat sonra Türkiye, Mısır, Yemen, Cezayir, İran Körfezi ve İsrail'de yerel dillerde negatif tepkiler oluştuğu bilgisi verildi.
> Açık Kaynak Merkezi'nin ilk olarak 2009 yılında da İran rejimine karşı ayaklanma sırasında Twitter'da tarama yapmaya başladığı belirtildi. Facebook ve Twitter gibi doğrudan kullanıcılara ulaşan kaynakların, sorunların çözümünde çok önemli yer tuttuğu aktarıldı (ANF, 2011).[9]

Bu bağlamda sosyal medyanın arkadaşlarımızı ya da kanaat önderlerini takip ettiğimiz değil, aslında takip edildiğimiz bir mecra olduğu gerçeği kendini göstermektedir. Orwell'in 1984'ü gerçeğe dönüşmüştür. Gerçekten de "Evrensel, tiranca bir gözetim, hem de ana rahminden mezara kadar gözetim altındayız" (McLuhan ve Fiore, 2005: 12).

Günümüzde tüm devletler kendi düşmanlarını belirlemiş ve onlara karşı güvenlik sağlama adı altında toplumsal yaşamın neredeyse her alanını kontrol altına almıştır. Ancak geçmişle bugün arasında baskı anlamında teknolojinin ilerlemesi ve kitle iletişim araçlarının buna bağlı olarak artması dışında mantık olarak değişen fazla bir şey yoktur.

> Olağanüstü hal erkleri, devletlerin ulusal güvenlik gerekçesiyle, tehditler, yasaklamalar ve tutuklamalar yoluyla kitle iletişim araçlarının sesini kısmalarına imkân tanımıştır. Silahlı gizliliğin modern devlet içinde olduğu kadar ulusüstü askeri ve sivil kuruluşlar içinde, enformasyonun gizli olabileceğinin tescillenmesi yoluyla nüfuz alanını giderek genişletmesi ve kurumsallaştırması, kitle iletişim araçlarının denetlenmesini mümkün kılarken, "devlet erkinin tam kalbine yerleştirilmiş, iyi örgütlü ve sürekli politik sansür" biçimini ortaya çıkardı (Köker, 1998: 153).

Bu anlamda her günümüzün olağanüstü olduğu bir ülkede yaşamaktayız ve kendini sansürlemeyen medya çalışanları çeşitli baskılarla ya da işten atılma yoluyla sansürlenmektedir. Birçok televizyoncu ve gazeteci çalıştığı kurumlardan çıkarılmıştır ve başka bir yerde iş bulamamaktadır.

Diğer taraftan halinden memnun olan çoğunluk ise tüm kitle iletişim araçlarını kullandığını düşünmesine rağmen gerçekte onlar medya tarafından şekillendirilmektedir.

9. *Fırat Haber Ajansı*-ANF (2011), "CIA 5 milyon tweet okuyor" http://www.firatnews.ws/, erişim tarihi: 07.11.2011.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

> Benliğimizi tümüyle medya teslim aldı. Kitle iletişim araçları kişisel hayatımız, siyasal, ekonomik, estetik, psikolojik, ahlaki ve etik hayat alanlarımızı öylesine yaygın biçimde etkilemektedir ki ilişmedikleri, dokunmadıkları, değiştirmedikleri hiçbir yanımız kalmadı. Yaradanımız medya şimdi. Kültürel ve toplumsal değişimin hiçbir yanını medyanın bugünkü ortamımızı nasıl ve ne yollarla oluşturduğunu ele almadan anlayamayız (McLuhan ve Fiore, 2005: 26).

Tüm bunlar dikkate alındığında Türkiye'de sosyal medyanın algılanışı ile Arap dünyasında algılanışı ve kullanılışı arasında çok büyük farklar vardır. Türkiye' toplumsal hareketler anlamında sosyal medya çok fazla etkili değildir. Türkiye açısından sosyal medyanın önemi habercilik alanında öne çıkmaktadır. Ana-akım ve iktidar yanlısı medya tarafından verilmeyen haberler sosyal medya ortamında yayımlanmakta. Bu bağlamda sosyal medya duyurulmak istenmeyen haberlerin duyulduğu bir mecra olarak önemli bir görev yerine getirmektedir. Sosyal medya Türkiye'de çok sıkı bir şekilde denetim altında tutulmakta ve muktedirlerin beğenmediği yorumları yapanlar cezalandırılmaktadır.

Sosyal medyanın en iyi yanı kolay kullanılabilir ve her yerden çok kolay ulaşılabilir olmasıdır. Bu anlamda anlık iletişim açısından oldukça kolaylaştırıcı bir araçtır. Ancak toplumsal eylemlerde sosyal medyanın rolü haber vermekten öte pek fazla bir anlam taşımamasına rağmen gücü abartılırken, toplumun örgütlü gücü gölgede bırakılarak unutturulmaya çalışılmaktadır. Buradan hareketle diyebiliriz ki toplumsal sorumlulukları olan "entelektüellerin yeni teknolojileri gündem dışı tutma gibi bir lüksleri yoktur. Dikkat edilmesi gereken, yeni iletişim teknolojilerini, mevcut politik mücadelenin yerine geçmesine izin vermeden, bu mücadeleye katkı sağlayacak bir destek mekanizması olarak kullanabilmektir"(Göker, 2007). Son tahlilde sosyal medya istendiğinde kapatılabilecek, kısıtlanabilecek olan sahibi belli bir alandır. Ancak bu demek değildir ki bu alanı kullanmamak gerekir. Bu alanı olabildiğince kullanmak gerekliliktir ancak şunu da unutmadan; bu alan her an aleyhimize dönebilir. Bunun birçok örneğini görmekteyiz ve görmeye devam edeceğiz.

Facebook'un Türkiye'deki 5651 Sayılı Kanun'a (internette yapılan yayınların düzenlenmesi ve bu yayınlar aracılığıyla işlenen suçlarla mücadele kanunu) uygun hareket ettiği gerçeğini Kürt siyasetçilerin sayfalarının kapatılmasıyla öğrendik. Facebook bu

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

kanuna uymazsa devletin internet sitesini kapatma hakkı doğuyor. Bu kanun Facebook'un Türkiye hükümetiyle çeşitli verileri paylaşmasını öngörüyor. Ezgi Başaran'ın listelediği kapatılan Facebook sayfaları:

> 6 Temmuz'da Altan Tan'ın sayfası kapatıldı. 201 bin takipçisi vardı. Aynı gün azınlık ve Kürt haklarıyla ilgili seslere, sözlere yer veren Ötekilerin Postası bloğunun sayfası. Takipçi sayısı 138 bindi. 181 bin takipçili BDP'nin sayfası 10 Temmuz'da, 120 takipçili Ahmet Türk'ün sayfası, 49 bin takipçili Hasip Kaplan'ın, 51 bin takipçili Ayla Akat'ın sayfaları hemen ertesi günlerde gümledi. Ardından Kurdi Müzik sayfası geldi. 20 Temmuz'da Sırrı Süreyya'nın 387 bin takipçisi olan sayfası, 22 Temmuz'da da Leyla Zana'nın sayfası kapatıldı. Sebep? Facebook önce pornografik içerik var diye üstüne espriler dizebileceğim (ama yapmayacağım) bir gerekçe sunuyordu. Sonra ondan da vazgeçti. Artık "Sayfanız kapatıldı" şeklindeki otomatik mesajı gönderiyor, geçiyor. İtiraz maillerine yanıt vermiyor. Facebook'un Türkiye ile ilgilenen Dublin'deki birimine yahut ABD'deki merkezinden bir kula ulaşmak da henüz mümkün olamamış. Ama Kürt siyasetçiler ile Facebook arasında bir tatlı sebat sınavı da sürmüyor değil. Mesela BDP ana sayfası kapatılınca yenisini açtı. 15 bin takipçi ediniverdi. Fakat 2 gün önce, hop o sayfa da kapatılmasın mı... Diyarbakır Belediye Başkanı Osman Baydemir'in 387 bin takipçili sayfasıyla beraber. Paket kapatma. Sıfır açıklama. Umarım durumu anladınız ve bastırma, susturma, kapatma gibi işlerin Kürtlerle başladığını, sonradan yayıldığını da hatırladınız. Facebook'unuzu ve devletinizi tanıyınız.[10]

Facebook'un en yetkili isimlerinden Richard Allan, *Radikal*'den Ezgi Başaran'a konuştu. Allan, Kürt siyasetçilerin sayfasının "PKK'ya dair içerikler nedeniyle" kapatıldığını söyledi. Aralarında BDP'nin sayfası da olan 10'dan fazla Kürt siyasetçisinin sayfasını kapatan Facebook'un önemli isimlerinden Allan'ın Başaran'ın sorduğu iki soruya verdiği yanıtları özetlersek:

> Gerekçe olarak pornografik içerik gösterilmiş, açıklaması nedir?
> Söz konusu sayfalardan birine kapatma gerekçesi olarak pornografik içerik belirtilmiş, ki bu hata olmuş. (...) Yani kapatma kararımız doğru, açıklama hatalıydı.
> Sayfaların kapatılmasının ardındaki gerçek sebep nedir?

10. Ezgi Başaran (2013), "Facebook dükkânı Kürt siyasetine kapadı", *Radikal*, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ezgi_basaran/facebook_dukkani_kurt_siyasetine_kapadi-1146060, erişim tarihi: 14.08.2013.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

İki sebebi var. Bir: Daha çok şikâyet alıyoruz. İki: Söz konusu sayfalarda, genel olarak söylüyorum, terör örgütünün övülmesi gibi Facebook standartlarına uymayan içerik mevcuttu. Uluslararası terör listesinde bulunan bir kişi ya da örgütün övülmesi kurallarımıza aykırıdır. Sayfada bu örgütün flamasının, bayrağının, sembollerinin vesaire kullanılması da keza öyle. Örneğin, İngiltere'de IRA'nın, Kolombiya'da FARC'ın, İspanya'da ETA'nın, Türkiye'de PKK'nın övülmesi, bu örgütlerin amblemlerinin kullanılması kurallara aykırı.[11]

Facebook'un Kürt milletvekilleri ve Kürt medyası başta olmak üzere çok sayıda sayfayı kapatması üzerine akademisyen, hukukçu, internet uzmanı ve aktivistlerden oluşan bir heyet Facebook yetkilileriyle görüştü. Yetkililer sansürü kabul ederek uygulamayı gözden geçireceklerini belirtti.

Hacktivizm

Hacker "teknik sorunlara somut çözümler bulmak için bilgisayarıyla düşünmeyi seven kişi şeklinde tanımlanabilir" (Juris, 2007: 2). Burada teknik sorun konusunu birçok anlamda düşünebiliriz. Hacker terimi 1960'lı yılların başında MIT'te (Massachusetts Institute of Technology) çalışan bir grup programcının, kendilerini ve amaçlarını yani yeni kimliklerini tanımlamak için kullandıkları bir sözcük olarak ortaya çıktı.

Genel anlamda, hacktivizm "siyasi bir neden için hack" (Metacom 2003:1'den akt. Juris, 2007: 4) olarak tanımlanabilir. Ama hack bizim için tam olarak ne anlama geliyor? Her şeyden önce, hacker'lar kazanç için değil, kişisel tatmin için bilgisayar sistemleri ve yazılım kodlarına müdahale etmenin keyfini çıkarır. Hacker'ların jargonuna göre hacker, ilk olarak programlanabilir sistemlerin ayrıntılarını araştırmaktan ve yeteneklerini nasıl genişleteceğini keşfetmekten zevk alan kişidir; ikinci olarak ise coşkuyla program yazan kişidir. Hack böylece "bilgisayar ile hedefe yönelmek yerine eğlenceli ve keşifçi bir şekilde" etkileşimi içerir (Juris, 2007: 4).

Hacker'lar siyasi bir neden için yeni bir eylem biçimi gerçekleştiren insanlar olarak hem bilgi paylaşma ya da gizlenen bilgileri topluma açıklama hem de siyasi mesaj verme işini yerine getiren

11. Ezgi Başaran (2013), "PKK'ya ait her şey kapatma nedenidir", *Radikal*, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ezgi_basaran/pkkya_ait_her_sey_kapatma_nedenidir-1148259, erişim tarihi: 29.08.2013.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

bir tür siber-gerillalardır. "Her tür hacktivist, 21. yüzyıl sosyo-ekonomilerinin altyapılarını oluşturan enformasyon kodlarında aktördür. Bir yandan protestonun yeni biçimlerini yaratma, diğer yandan enformasyonun aktivizm açısından yeni politikasını üretmek adına enformasyon dağılımlarını ihlal ederler. Bir başka deyişle, aktivizm bünyesinde hacktivistleri barındırır!" (Jordan, 2002:135) Günümüzde artık her toplumsal eylemin internette fotoğraf, bilgi, video paylaşımı ya da canlı yayın, anlık mesaj gibi unsurlarla kendini gösterdiğini söyleyebiliriz.

> Hacktivistlerin eylemleri eninde sonunda toplumların yeniden ürettikleri fakirlikler ve insan hakları ihlallerine işaret eder. Hacktivistlerin kitlelerin bir araya gelişlerinin propagandasını yapma nedenlerinden biri; yalnızca sanal yaşamlarda iş hayatındaki direnişi ve sivil itaatsizliği görme isteği ile siber alanda sansür karşıtı eylemler düzenlemek değil, ulus-devletin sansür kullanımından nasibini almış sanal ve sanal olmayan yaşamlarında hapsedilmiş, baskı altında tutulmuş/baskı görmüş insanlara da destek vermektir. Hacktivizm hem sanal hem de sanal olmayan siyasete değinir (Jordan & Taylor, 2004: 171-172).

Dünyadaki en ünlü hacker manifestosu The Mentor tarafından yazılmıştır. Manifesto 8 Ocak 1986 yılında ABD'de yayımlanmıştır. Manifestoyu hazırlayan kişinin amacı gerçek hacker felsefesini ve dünya anlayışını dünya halkı ile devlete göstermek ve yayımlamaktı. Bu manifesto bundan sonra yazılan diğer manifestolara ve hacker felsefesine yol göstermiştir. Manifestonun son paragrafı düşünsel anlamda ortaya koydukları bakımından etkileyicidir:

> (...) hepimiz birbirimizin aynısıyız... Bizler okulda biftek istediğimizde kaşıkla bebek maması ile doyurulanlarız... Pişirdiğiniz etin lokmaları çiğnenmiş ve lezzetsizdi. Biz sadistler tarafından kontrol edildik veya ruhsuzlar tarafından terslendik kale alınmadık. Öğretecek bir şeyleri olan çok azı bizim öğrenmeye istekli öğrenciler olduğumuzu fark ettiler. Fakat bu insanlar çöldeki su damlacıkları gibiydi. Bu bizim dünyamız şimdi... Elektronların ve elektronik düğmelerin dünyası, bilgi aktarım hızının güzelliği. Fırsatçı oburlar tarafından yönetilmeseydi sudan ucuz olacak servisleri, zaten varolan bir sistemi, bedava kullandığımız için bizleri suçlu diye itham ediyorsunuz. Keşfediyoruz... Ve siz bize suçlu dediniz. Bilginin peşinden gidiyoruz... Ve siz bize suçlu dediniz. Bizler derimizin rengi olmadan var olduk, milliyetsiz, hiçbir dine ait olmadan... Ve siz bize suçlu dediniz. Atom bombası ürettiniz, savaşlara girdi-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

> niz, cinayet işlediniz, hile yaptınız ve bize yalan söylediniz ve bunların bizim yararımıza olduğuna inanmamızı sağlamaya çalıştınız ve biz hâlâ suçluyuz. Evet, ben bir suçluyum. Benim suçum merak etmek. Suçum insanları ne söyledikleri ve düşündükleri için yargılamak, nasıl göründüklerine göre değil. Suçum sizden daha akıllı olmam ki beni hiçbir zaman affetmeyeceksiniz. Ben bir hacker'ım ve bu benim manifestom. Bu bireyi durdurabilirsiniz fakat hepimizi durduramazsınız.
> Hepsinden öte, hepimiz birbirimizin aynısıyız.
>
> The Mentor (8 Ocak 1986)[12]

Mckenzie Wark'ın kaleme aldığı *Bir Hacker Manifestosu* isimli kitapta "hacker"ın ne olduğu ve ne yaptığı birçok anlamda ele alınmıştır. Bu maddelerden biri;

> Hacker'lar dünyaya yeni şeylerin gelmesine imkân yaratırlar. Her zaman büyük şeyler ve hatta iyi şeyler bile değil ama yeni şeyler. Sanat, bilim, felsefe ve kültür gibi bilginin toplanabileceği, çıkarılabileceği ve dünya için yeni imkânların yaratılabileceği, bilginin her türlü üretiminde hacker'lar eskiden yeniyi çıkartırlar. Bu yeni dünyaları yaratırken, onlara hükmetmiyoruz. Yarattıklarımız, bizim tek başımıza ortaya çıkardığımız, dünyaları yaratan araçları tekelinde bulunduran başkalarına ve onların çıkarlarına, devletlere ve şirketlere ipoteklidir. Ürettiğimize sahip değiliz – o bize sahip (Mckenzie 2008: 22).

Burada hacker'ların üretim ve bilginin özgürleştirilmesi anlamında yaptıkları önemlidir. Ancak kapitalist sistem içerisinde üretilen her şey yine sınıfsal anlamda tüm üretim araçlarını elinde bulunduran sınıfa hizmet etmektedir. Ona zarar verdiği anda ise sistem tarafından yok edilmeye çalışılmaktadır. Hacker'lar bu anlamda bilgiyi özgürleştirme çabaları içerisinde kendi özgürlüklerini tehlikeye atmaktadır.

Hacker'lar ve *hacktivizm* bilginin güç olması ve internetin hayatın her alanına girmesiyle birlikte gücünü ve eylemlerinin etkisini artırdı.

> Hacker'lar, bilgi çağını etkileme gücüne sahip ve belki de bu çağın en önemli karşı kültürlerinden birisi. Bu yüzden hacker, hack gibi kelimeler çok uzun bir süre daha bizimle birlikte olacak. Bu yüzden onu basitleştirmeye çalışmak, görmezden gelmek ya da canınızı sıktıkları için terörist ilan etmeye kalkmak bu çağın ne kadar dışında olduğunuzu

12. The Mentor (2013), "Hacker Manifestosu", http://tr.wikipedia.org/wiki/Hacker_manifestosu, erişim tarihi: 13.09.2013.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

göstermekten ve hacker'ları kızdırmaktan başka bir işe yaramayacaktır (Sabancı, 2013: 26).

Bu bağlamda "RedHack" isimli hacker grubunun silahlı terörist örgüt olarak ilan edilmesi ve hakkında çıkarılan söylentiler hem grup hem de onun toplumsal algısı üzerinde hiçbir etki yaratmamıştır. Hacker'lar yaptıkları eylemlerle birçok anlamda temsil ettikleri düşüncelerin propagandasını yapmakta ve toplumsal anlamda da görünür olmaktadır.

> Hacktivist eylemler her ne kadar dışarıdan bakıldığında gerçek dünyadakilere nazaran daha zararsız gelse de, buna aldanmamak gerekir. Dijital dünya ile gerçek dünyanın birbirine olan etkisi azımsanamaz ve hacktivizm de dijital dünya aracılığıyla yasadığımız gerçek dünyada bir farkındalık yaratmayı amaçlar. Hacktivist eylemler genelde daha zararsız gözükse de özellikle hedef alınan kurum ve kuruluşlara doğurabileceği manevi zararlar hafife alınmamalıdır. Hacktivist eylemlerde hedef gösterilen kişi, kurum veya kuruluşu itibarsızlaştırma çabası dikkat çeker (Demirkıran, 2013: 33).

RedHack örneği ele alındığında yaptıkları eylemlerle toplumsal anlamda destek kazanan ve binlerce insanın saygı duyduğu hatta bazen yardım istediği bir yapı çıkar karşımıza. Bu bağlamda hacker'ların ve hacktivizmin daha iyi incelenmesi, değerlendirilmesi ve toplumsal alanla olan bağının sorgulanması gerekmektedir.

RedHack'i ve ne amaçla kurulduğunu anlamak için tüzüğünün ilk iki maddesine bakmak bize önemli anlamda yardımcı olabilir. Red Hackers Association -r.h.a tüzüğü -i. bölüm -rha'nın niteliği ve amaçları:

a) r.h.a çeşitli milliyetlerden Türkiye ve dünya proletaryasının ve ezilen halkların teknolojik alandaki saldırı, savunma, araştırma-inceleme ve geliştirme gücüdür. r.h.a bilişim ve iletişim sektöründe çalışan işçiler veya bu dalda uzman kişilerden oluşur. r.h.a'ya rehberlik eden, ezilen sınıf ve halkların ortak ideolojisinin bu alana yansımasıyla şekillenen redhack felsefesidir. bu felsefe Marksist diyalektiğin, bu alanı yorumlamasından başka bir şey değildir.
b) r.h.a 1997 Mayıs'ında kurulmuştur. Kuruluşundaki mantık; "Marksizm dogma değil bir eylem kılavuzudur" kuramına dayanmaktadır. somut koşulların somut tahlili ilkesinden yola çıkan teknoloji sektörünün bilişim ve iletişim kollarında alın teri döken yoldaşlar tara-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

> fından Türkiye'de kurulmuştur. eylemlerine yön verecek esas merkez Türkiye olmak üzere esas görevi de Türkiye devrimci hareketine devrimin bu alanında, yardımcı olabilmek, Türkiye ve dünya proletaryasına ve de ezilen halklara bir nebze de olsa dayanışma gösterebilmektir. bu düşünceyle yola çıkan r.h.a, dünyaya bakış anahtarı diyalektik materyalizmle, başta açık ve özgür kod olmak üzere birçok teknolojik yeniliği analiz ederek, bu alandaki savaşın yönteminin adını redhack olarak koymuş, redhack sentezine varmıştır. redhack felsefesi; ezenle ezilenler arasındaki savaşın, gelişen teknolojik kulvarlarda ezilenler lehine kullanmasının, geliştirilmesinin adı ve mantığıdır.(...)

RedHack tüzüğü genel anlamıyla Türkiye devrimci hareketinin teknolojiyle olan uzaklığının son bulmasının ve bu anlamdaki boşluğun doldurulmasının ilanıdır. Türkiye'de devrimciler yakın zamana kadar hatta bazıları hâlâ teknolojinin özünü görememiştir. RedHack'in belirttiği gibi;

> Söz konusu konuda yetkinlik problemi haricinde, teknolojik noktaları küçümseme, önemini algılayamama, mücadelenin her platformda olduğunu yadsıma vb gibi sol yaklaşımlar veya tersinden her şeyi internet gören "internet devrimciliği" yaftasının oluşmasına sebep olan yaklaşımlar gibi sağ yaklaşımlar mevcuttur. Bu hastalıklı yaklaşımlardan en önemlisi diyebileceğimiz yaklaşım da, teknolojinin egemenlerin denetiminde olmasını ve teknolojinin egemenlerin isteği doğrultusunda yönlendirilmesini öne çıkartarak teknolojiyi karşı-devrimci gören yaklaşımdır. Teknolojinin (dış etkilerden bağımsız bir şekilde) "özünün" ilerici olduğunu yadsıyan bu yaklaşım, silahın sahibine karşı olmak adına silahın kendisini de yadsımaktadır. Halbuki ayni söz konusu silah, devrimcilerin elinde halkların haklarını savunma ve kapitalist rüyadan uyanma aracı olurken, egemenlerin elinde ise tam tersi olmakta yani halka karşı haklı talepler noktasında saldırmak ve halkımızın, kapitalizmin yarattığı (kâbus dersek daha doğru) rüyada daha derin uykuya dalmasını sağlamaktadır.[13]

Türkiye'de devrimci hareketin teknolojik yüzü olan RedHack, bu anlamda önemli bir görev üstlenmiştir. RedHack toplumsal anlamda halkın iyiliğine olan eylemler gerçekleştirmiş ve halktan saklanan gerçekleri belgeleriyle birlikte ortaya koymuştur. Bu anlamıyla iktidarın halktan sakladıklarını, halka açıklamak için

13. "RedHack Hakkında Merak Edilen Sorular-Cevapları", https://www.facebook.com/notes/redhack-sempatizanlar%C4%B1/redhack-hakk%C4%B1nda-merak-edilen-sorular-cevaplar%C4%B1/265054590262875, erişim tarihi: 03.10.2013.

hack eylemleri gerçekleştiren devrimci bir hacker grubu olarak siyaset ve medya sahnesinde önemli bir oyuncu olarak yerini almıştır.

Gezi direnişiyle beraber RedHack'in önemi de artmış ve toplumsal bir hareketin merkezinde internet üzerinden yer almıştır. Gezi direnişi sırasında takipçilerini bilgilendirmiş, halka yapılanlara karşı, yaptığı eylemlerle destek olmuş ve halkın gönlünde yer etmiştir. Televizyon kanallarına canlı bağlantılar kurarak halkı birçok konuda aydınlatmış ve gerçekleri gün yüzüne çıkarmıştır.

Slacktivizm

Slacktivizm (bazen *clicktivism* olarak da kullanılır) İngilizce *slacker* (tembel, uyuşuk) ve *activism* (eylemcilik) sözcüklerinin birleşimiyle oluşmuş, internet ve sosyal medyada yaygın eylemcilik biçimidir. Günümüzde sosyal ağların hayatın her alanında yaygın kullanımı nedeniyle popülerliği artan slacktivizm, insanların kendilerini iyi hissetmek, kişisel olarak bir şey yapmış olma tatminlerini sağlamak amacıyla yaptıkları pasif eylemcilik hareketlerine denir. İnternet üzerinden imza kampanyalarına katılmak, Facebook ya da Twitter gibi sosyal ağlarda profil fotoğraflarını ya da kişisel bilgilerini, ilgi alanlarını değiştirerek, çeşitli gruplara ya da sanal etkinliklere katılarak destek vermek kampanyanın bilinirliği ve çok insana ulaşması gibi insanların sandalyelerinden kalkmadan yaptığı eylemlerdir.

> Tembel aktivistler (*slactivist*) HIV/AIDS Birleşmiş Milletler Ortak Programı'nda bir fark yaratmak üzere hakiki bir bağlılık ya da adanmışlık göstermeksizin bir olayı basit ölçekte destekleyen insanlar olarak tarif edilmiştir. Tembel eylemcilik politik ya da sosyal bir etkisi olmayan insana kendini iyi hissettiren çevrimiçi eylemi tarif etmek için kullanılmaktadır. Morozov'a göre hiçbir şey yapmak istemeyen kuşak için ideal eylem türüdür. Bu kampanyalara katılanların "tutuklanma, polis şiddeti veya işkence risklerinden hiçbirini göze alması gerekmez; bir Facebook grubuna katılmaktan daha fazla bir talep olmaksızın dünya için anlamlı bir etkide bulunmuş olma illüzyonu" yaşayarak kendilerini iyi hissederler (*Morozov, 2009*'dan akt. Akaçalı ve Paker, 2013: 48).

Slaktivistlerin amacının hiçbir politik ya da sosyal etkisi olmayan internet aktiviteleri ile kendini iyi hissetme, bir işe yaradığını düşünme olduğu ileri sürülmektedir. Sadece protesto amaçlı bir

Facebook grubuna katılmakla sınırlı kalan bir hareket slaktivist olarak tanımlanabilir.

> Tunus ve Mısır'daki olaylar üzerine yorum yapan Shirky, ortak bir eylem olarak sosyal medyanın gücüne işaret eder. *Foreign Affairs* dergisinde yayımlanan makalesinde, iletişim ortamı daha karmaşık, daha katılımcı oldukça insanların enformasyona daha kolay ulaşabildiklerini ve kamusal tartışmaya katılımda daha çok fırsata eriştiklerini söyler. (Shirky, 2011'den akt. Gerbaudo, 2012: 17). (...) Shirky'nin bu görüşünü Paul Mason çağdaş aktivizm bağlamında doğrular: "Kesin olan bir şey var, insanlar eskiden bildiklerinden çok daha fazla şey biliyor, bilgiye anında ve kolay ulaşıyor, çarpıtılmış ve eksik bilgi ile de savaşabilecek çok güvenilir yöntemlere sahip (2012: 147'den akt. Gerbaudo, 2012: 7). Bu bağlamda, Shirky'i tekno-optimistlerin kralı olarak ilan ediyorsak, Evgenyi Morozov'u da tekno-pesimistlerin prensi olarak nitelemek yanlış olmaz. Morozov slacktivizm-tembel/uyuşuk eylemciliğin risklerini dile getirdi. Ona göre slacktivizm, hiçbir politik veya toplumsal etkisi olmayan, sırf kendini iyi hissetmek için örneğin bir Facebook grubuna katılmak suretiyle kendince anlamlı bir katkıda bulunma "yanılsaması" içinde olmaktan başka bir şey değildir (Gerbaudo, 2012: 7).

Ancak sokak temelinde örgütlenen bir hareket için kurulan Facebook grubunun düzenlenecek gösterilerden haberdar etme, bildiri yayımlama ya da eylem sonrası eylem hakkında haber ve görsel malzeme paylaşma gibi eylemlere aracılık etmesi slacktivizmle bağdaştırılamaz.

Gezi direnişi sırasında sosyal medya üzerinden bilgilendirme anlamında klavye başındakiler büyük bir iş çıkarmışlardır. Bu anlamda Gezi direnişinde "slaktivistler" bile önemli bir görev üstlenerek sokaktaki eylemcilere evlerinden destek olmuştu.

Gezi Direnişi; Haktivizm, Slacktivizm, Sosyal Medya ve Sokak

Önceleri Gezi Parkı'ndaki ağaçların yıkılması ve alanın imara açılmasını protesto eden çevre bilincine sahip 50 kişilik bir grubun barışçıl eylemi olarak başlayan; ancak polisin bu sivil itaatsizlik eylemine karşı şiddet uygulaması sonucu neredeyse bir halk hareketine dönüşen olaylarda, ana-akım medya sınıfta kaldı. Sanki sözleşmiş gibi "suskunluk yemini" eden medya ve özellikle de bazı televizyon kanalları, olayların 3-4 gününü neredeyse yok saydı; hatta bazı kanallar penguen ve Hitler belgeseli gösterdi.

Medya, en büyük sorumluluğunun kamunun bilme hakkına karşı olduğunu askıya alarak, kamunun vicdanı ve sesi olmaktan ziyade, İstanbul'da Gezi Parkı alanı ve Beşiktaş-Dolmabahçe'deki şiddet olaylarını, sonrasında ise Türkiye'nin birçok ilinde yaşananları ya gizlemeye çalıştı ya da eksik ve çarpıtılmış olarak verdi. Olayları haberleştirirken medya, Başbakan'ın söylemini yeniden üreterek ve polis şiddetini meşrulaştırarak protestocuların eylemlerini değersizleştirmeye çalıştı. Bu itibarsızlaştırma algısını da harekete katılan grupların, "şaşkın sürü" ve her an kışkırtılmaya açık potansiyel bir kitle oldukları mesajını yayarak gerçekleştirdi.

İktidar yanlısı medya ise bu hareketin tamamen örgütlü olduğunu, protestocuların içinde marjinal, provokatör, darbeci, ulusalcı, Ergenekoncu ve en son olarak da psikolojik harp merkezi Beyaz Kuvvetler'in olduğunu vurgulayarak, bu hareketin dış güçler himayesindeki yabancı istihbarat denetiminde yürütüldüğüne dair komplo teorilerini yeniledi. Diğer yandan, eylemcilerin arasına bu hareketi sabote etmek için karışmış bulunan provokatörler veya eylemlerin meşruiyetine zarar verebilecek bazı kişilerin bizzat protestocular tarafından dışlandığı görmezden gelindi. Bazı gazeteler özellikle gençleri ve muhafazakâr kesimi karşı karşıya getirmek amacıyla Miraç gecesi yasadışı grupların sokakları ateşe vereceğini yaydı, camide ibadete gidecek vatandaşları tahrik edeceğine dair kışkırtıcı haberler yaptı.

Medyanın göz ardı ettiği hususlardan biri de, anti-hiyerarşik/anti-otoriter olan, emir-komuta zinciri içinde işlemeyen, tek sıkıntısı devletin otoriter, baskıcı yönetimi ve polis şiddeti olan öteki-leştirilmiş bir halkın, yaşam biçimlerine müdahale edilmesinden rahatsızlık duyduğu vurgusuydu. Eylemciler farklı sınıflardan ve siyasi kimliklerden gelen, çoğunluğunu gençlerin oluşturduğu, homojen olmayan, birbirinden bağımsız bireylerden oluşmakta ve yaşadıkları bu "öfke patlaması"nın en önemli nedeni de Başbakan'ın dayatmacı ve otoriter tutumu ile paralellik taşıyan açıklamalarıydı. Bazı gazetelerin iddia ettiği üzere bu hareket, iktidarı düşürmek için değil, haysiyet ve onurları kırılan, saygı gösterilmeyen, böcek gibi sürekli gaz veya tazyikli su yiyen insanların, "artık yeter, özel alanlarımıza girmeyin, istediğimiz gibi yaşama hakkımız var" diyenlerin hareketi. Asmalımescit ve Cihangir'deki yeni düzenlemeler, Şehir ve Devlet Tiyatrolarının kapatılması, 1 Mayıs gösterileri, Emek Sineması'nın yıkımı, 3. köprünün adının Yavuz Sultan Selim

olacağına dair yapılan açıklamanın uzantısı olarak gelişen Gezi Parkı olayları, aslında çevreci bir hareket olma özelliği ile diğerlerinden ayrılmış gibi görünmekle beraber, diğer olaylarla da ortak bir noktası vardı: O da halkın taleplerini dikkate almayan, sivil katılıma olanak tanımayan kamu politikalarının devreye sokulmasına karşı gösterilen bir tepkisel halk hareketi oluşu...

Başbakan'ın halka gönderdiği mesajlara baktığımızda (içki içen alkoliktir, bizim milli içkimiz ayrandır, onun bunun kucağına oturan kızlar, kusura bakmayın oraya gelen 3-5 çapulcuya pabuç bırakamayız, işin içinde milliyetçi-darbeci var, şu anda evlerinde bizim zorla tuttuğumuz yüzde 50 var, 100 bin kişinin toplandığı yerde 1 milyon insan toplarım, zaten bu olayların arkasında aşırı uçlar ve CHP zihniyeti var, şu anda Twitter denen bir bela var, yalanın daniskası burada) her bir ifadesinin ötekileştirici, yaftalayıcı, suçlayıcı, önyargılı, kutuplaştırıcı, kışkırtıcı hatta tehdit edici unsurlar içerdiğini görebiliriz. Geleneksel medya bilgi akışına izin vermediği için ciddi bir bilgi kirlenmesi yaşandı. Bu süreçte sosyal medya kullanımı tahminlerin çok üstünde yaygındı. Ancak kaçınılmaz olarak, zaman zaman denetimi imkânsız, teyit edilemeyen bilgi bombardımanı karşısında dezenformasyon ve mizenformasyon dalgasıyla boğulduk. Her ne kadar medyanın gerçekliği ile toplumsal gerçekliğin bire bir örtüşmediğini bilsek de medyanın kitlesel bir şekilde akıl tutulmasına kendini gönüllü veya gönülsüzce kaptırmış olmasına tanıklık etmek, herkesi umutsuzluğa ve hatta öfkeye sürükledi. Sonrasında basın emekçilerine gerek protestocular gerek polisler tarafından yöneltilen saldırı, şiddet ve canlı yayın araçlarına verilen hasarlar böylesine bir sivil harekette olmaması gereken olaylardı. Medyanın bu süreci haberleştirmemesinin faturası ve cezası basın emekçilerine çıkarılmamalıydı. Özetle ne iktidar ne de medya bu hareketi doğru okuyabildi, analiz etti. Gezi Parkı olayları Türkiye medya tarihinde bir "başarısızlık örneği" olarak hatırlanacaktır. Kürt sorununun çözümü sürecinde barış gazeteciliği yapma yönünde yeşil ışık yakan ana-akım medya, aynı duyarlılığı bu süreçte gösteremedi.

Gezi direnişinde bilgi akışı sosyal medya sayesinde gerçekleşti, halk bu harekette sosyal medya sayesinde mobilize oldu. Büyük bir dayanışma sergilendi, uyarılar yapıldı, yardım sağlandı; bir bakıma sosyal medya ana-akım medyanın yerine getirmediği görevi yapmış oldu.

> Twitter ve Facebook gibi sosyal medya araçları, kişilerarası ilişkileri kolaylaştırmaktadır; çağdaş toplumların birbirleriyle ilişki içinde olmalarına ancak tamamen haşır neşir olmamalarına izin veren bireyselleşme şartının mükemmel bir yansımasıdır (Bauman, 2001; Beck ve Beck-Gernsheim, 2002'den akt. Gerbaudo, 2012: 12). Sosyal medyanın sağladığı sanal yakınlığa (Bauman, 2003'ten akt. Gerbaudo, 2012: 12) karşın protesto alanlarında fiziksel yakınlık söz konusu, bu alanlarda bir arada yemek yeme, uyuma, temizleme ve alanları koruma gibi her günkü deneyimlerin paylaşıldığı yoğun topluluk ruhunun egemen olduğu yerlerdir. Çağdaş ortak eylemin bu karşıt düşen kutupları birbirine bağlayan pratikler nelerdir? Facebook ve Twitter kullanıcıları nasıl oldu da işgalcilere dönüştü? (Gerbaudo, 2012: 12).

Gezi direnişinde bir öncü ya da organizatör yoktu ve gençler hiç kimsenin öngörmediği ve beklemediği bir anda sokağa çıktı. Ve yaptıklarıyla hem devleti hem de senelerdir sokaklarda olan ama kitlelerden uzak olan devrimcileri şaşırttı. "Birçok birey kendini aşağılanmış, sömürülmüş, görmezden gelinmiş, yanlış temsil edilmiş hissediyorsa korkularını aşar aşmaz öfkesini eyleme dönüştürmeye hazırdır" (Castells, 2013: 28). Korku nasıl bulaşıcı bir şey ise, cesaretin de bulaşıcı bir şey olduğunu gösterdi sokağa çıkan ve senelerdir apolitik diye yaftalanan gençler. Bu çocuklar korku eşiğini otomatikman atladı; bir sürü kız öğrencinin, TOMA'nın arkasından koştuğuna bile şahit olduk. Asmalımescit'teki masaların kaldırılması, operaya ve Devlet Tiyatroları'na müdahale, Emek Sineması'nın yıkılması, kürtaj yasası, hatta sezaryen ile doğum yapabilme özgürlüğüne müdahale girişimleri... Gezi Parkı olayları, bunların bir patlaması oldu. Diğer taraftan herkesin sevdiği sanatçılar, şarkıcılar, oyuncular vs hem fiziksel olarak hem de sosyal medya ortamında direnişe destek oldu. "Etkili Facebook kullanıcıları ve aktivist Twitter kullanıcıları kamusal gruplara karşı duyusal bir dürtüyü tetikleyerek ve ortak kimlikler inşa ederek kamusal alandaki hareketleri düzenlemede çok önemli bir rol üstlendi" (Gerbaudo, 2012: 13) Dizilerde bile Gezi direnişine gönderme yapan sahneler senaryolara eklendi. Taksim Dayanışması bu anlamda tüm direnişçilerin sesi olmaya ve bu direnişi organize etmeye çalıştı.

> Geleneksel dans koreografları gibi, bu organizatörler çoğu zaman sahnede görünmez. Ancak sosyal medyanın bu koreografik rolü, aktivistlerin, dansçılar kadar özgür, futbolcular kadar zeki ve gerillalar kadar

şaşırtıcı olmalarına izin veren ustaca planlanmış adeta askeri bir koordinasyon (Arquilla ve Ronfeldt, 2001; Rheingold, 2003'ten akt. Gerbaudo, 2012: 13-14) tarzı yararlı bir etkinliğe indirgenmemeli (Gerbaudo, 2012: 13-14).

Sosyal medya sayesinde çok parçalı bir bütün olan Taksim Dayanışması'nın etkisi ve koordinasyonu, Gezi Parkı'nda insanları daha organize bir hale getirdi. Sosyal medya Gezi direnişi için özgür bir alan ve haberleşmenin tek kanalı haline geldi. "Bu bağlamda, sosyal medya çeşitliliğe rağmen birliğe işaret eden ortak simge ve mekânlar etrafında benzeşmeyen bireylerin yakınsamasını kolaylaştıran ortak bir kümelenme aracı olarak rol aldı" (Gerbaudo, 2012: 14).

New York Üniversitesi Sosyal Medya ve Siyasal Katılım Merkezi'nin hazırladığı bir bilimsel raporun yardımıyla Türkiye'de eylemler sırasındaki sosyal medya kullanımına ilişkin bazı gerçekleri ortaya koymaya çalıştık. "A Breakout Role for Twitter? The Role of Social Media in the Turkish Protests" başlıklı rapora göre:

> 31 Mayıs'tan bu yana Türk protestolarında sosyal medyanın, eylemlerin başlatılması, teşvik edilmesi ve siyasi katılımın artmasında oynayabileceği rolü anlamak amacının bir parçası olarak, tweet'ler analiz edilmiştir. Bizim veri kümemize göre 22 milyondan fazla tweet atılmış, #direngeziparki ve #occupygezi, göstericilerin kullandığı iki ana hashtag, sırasıyla 4 milyon ve 1,9 milyondan fazla kez "mention" [*tweet @kullanıcıadı + mesajınız şeklinde yazılırsa "mention" olur*] edilmiş (NYU, 2013).[14]

Bu iki *hashtag*'in *mention* sayıları bile sosyal medyanın artık ne kadar önemli ve etkili olduğunu göstermektedir. Bütün bu yaşananların ardından internet alanını denetimli bir alan olduğu düşüncesiyle çok ciddiye almayan sol gelenek ya da gençlerin dejenere alışkanlığı olarak gören sağ muhafazakârlar sosyal medyayı görmezden gelemeyecektir. Denetimli ve gözetlenen bir alan olsa da sosyal medya kullanılması gereken bir mecradır. Nasıl ki internet sayesinde seslerini duyuramayan örgütler, hareketler Zapatistalar örneğinde olduğu gibi görünür oldularsa, internet dikkatli bir şekilde kullanıldığında işe yarayan bir araçtır.

14. New York University - Social Media and Political Participation Lab (2013), "A Breakout Role for Twitter? The Role of Social Media in the Turkish Protests", http://smapp.nyu.edu/reports/turkey_data_report.pdf, erişim tarihi: 15.10.2013.

Gezi direnişi bu bağlamda düşünülebilecek bir sosyal medya ve sokak buluşmasına örnek olmuştur. Senelerdir bilgisayarlarının başından bile eylemlere katılmayan binlerce insan (özellikle gençler) cep telefonlarını alıp sosyal medya paylaşımlarını eylemin içinden yapmaya başladı. Kimsenin beklemediği bu kendiliğinden hareket hem devrimcileri hem de devleti şaşırttı. Çünkü sokağa çıkan bu gençlerin polise direnmesini, polis bir yana devrimciler bile hiç beklemiyordu. Böylesi kendiliğinden, önderi olmayan, esprili bir direniş dünya tarihinde yerini almış oldu. Korku eşiği aşıldıktan sonra hayatlarında ilk defa barikat kuran gençler tüm dünyada konuşulan bir başkaldırıyı gerçekleştirdi.

> Korku eşiği, bireylerin bir toplumsal harekete dahil olabilmek için aşmaları gereken başlıca eşiktir; çünkü baskın elitlerin egemenliklerini korumak için diktikleri sınırları aştıklarında şiddetle karşı karşıya kalacaklarını gayet iyi bilirler. Toplumsal hareketlerin tarihinde caddelere dikilen barikatların savunma açısından değeri pek az olmuştur, aslına bakarsanız bunlar bağlamına göre, havan topu mermileri ya da özel timler karşısında kolay hedef olmuşlardır. Ama her zaman "içeri ve dışarıyı", "bize karşı olanları" tanımlamışlardır, öyle ki bir yerin işgaline katılarak ya da mekânın bürokratik kullanım kurallarına karşı çıkarak başka yurttaşlar da bir ideoloji ya da örgütlenmeye başvurmaksızın, sadece kendi gerekçeleriyle orada bulunarak hareketin bir parçası haline gelebilirler (Castells, 2013: 24).

Bu bağlamda Taksim barikatları aslında toplumsal anlamda bir ayrıma da işaret ediyordu. Barikatın arkasında iktidarın dayatmalarına karşı özgürlük alanlarının kısıtlanmasını istemeyenler vardı, diğer tarafındaysa tam donanımlı iktidarın zor aygıtları ve iktidarı destekleyen kitleler.

Birçok düşünceden insanın katıldığı Gezi direnişi örgütsüz ve kendiliğinden bir hareket olarak başladı ve bu hareket açısından sosyal medya hem toplanma, haberleşme hem de yaşananları aktarma açısından önemli görevleri yerine getirdi. Toplumsal olaylarda sosyal medyanın önemi ve etkisi de Türkiye bağlamında kendini tekrar ortaya koydu. Direniş sırasında Twitter'da en çok paylaşılan tweet'lerden bazıları şöyle:

- GTA'da polis döven nesile sataştın!
  Biz sinek ilacı aracının arkasından koşmuş nesilleriz, gaz da neymiş!

- Portakal gazını yedikten sonra, "bunun çileklisi yok mu" diyen bir nesle çattınız.
- Cop, tazyikli su, biber gazı, isyan etmişsen hepsi havagazı!
- Piknik tüpünü çakmakla kontrol eden bir millete, biber gazı işlemez!
- Alkolden korunalım derken, biber gazı bağımlısı olduk.
- Biber gazı cildi güzelleştirir!
- Milli içkimiz bundan böyle biber gazı.
- Kim derdi ki biber gazı, umut kokacak.
- Biber sevmem. Ama doğru amaçlar için yiyince biber gazı iyiymiş.
- Biber gazı başta biraz tatsız geliyor ama alışıyorsun.

Redhack Gezi direnişi sırasında Twitter paylaşımları ile ne kadar etkili bir yapılanma olduğunu gösterdi. Televizyon programlarına canlı bağlantı yapan Redhack sözcüsü hacker grubunun düşüncelerini ve direnişin onlar için ne ifade ettiğini açıkladı. Binlerce insan tarafından takip edilen hacker grubu, televizyonları karşısındaki binlerce insanı da etkiledi. Bu anlamda bu kadar popüler olan ve henüz hiçbir üyesi yakalanamayan hacker grubu prestij kazanırken, onları avlamak için peşlerinde olanlar bir kez daha yenilgiyi tattı.

Ankara Emniyet Müdürlüğü tarafından hazırlanan bir fezlekede Redhack üyelerinin Gezi direnişi sırasında attıkları tweet'ler de yer aldı. Redhack'in halkı eyleme çağırdığı ve fezlekede geçtiği ifadeyle "suça teşvik" ettiği tweet'leri şöyle:

"Bugün 14:00'ten sonra ülkenin her yerinde bütün meydanlarda",
"Biz işlere yoğunlaşırken siz de bugünün eylemleri duyuruları açıklamaları acil istekleri",
"Direniş haberi tagına yazın lütfen",
"Direniş büyüyerek devam ediyor",
"Direniş haberlerini buluşma noktalarını acil çağrıları",
"Direniş haberi tagına yazalım takip edelim."
"Eşit adil sömürüsüz sınıfsız bir dünya için kardeşlik için özgürlük için ve hürriyet için kalbimizle yürüyoruz. Yiğitseler durdursunlar bizi",
"Kendi mitinglerinde bedava otobüs bedava yağmurluk – kılavuzluk bedava yemek verenler. Bize gelince toma, gaz, jop diyorlar susacak mısınız?"
"Gazi, Sarıgazi, Okmeydanı, Nurtepe, Çağlayan, 1 Mayıs, Gülsuyu. Sizi bekliyor eviniz. Kardeşiniz. Anneniz."[15]

15. " 'Redhack'i sanal terörist yaptılar", *Sözcü*, http://sozcu.com.tr/2013/gundem/redhacki-sanal-terorist-yaptilar-328278/,erişim tarihi: 04.07.2013.

Redhack'in tweet'leri birçok kişi tarafından *retweet*'lendi ya da mention edildi. Bu anlamda alanlar ve sosyal medya arasında bağlantı giderek güçlendi. Bu bağlantı jammerlar ve başka yollarla kesilmeye çalışılsa da halkın dayanışması engelleri aştı. İnsanlar evlerindeki ve işyerlerindeki modemlerin şifrelerini kaldırarak bağlantının kopmasını önledi.

Diğer taraftan avukatlar şiddet çağrısı yapmadığı ya da nefret suçu işlemediği sürece sosyal medya üzerinden paylaşılan mesajların suç kapsamına girmediğini ifade etti. Düşünce ve ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gereken paylaşımlar son dönemde Türkiye'de birçok kişinin mahkemelerle ya da soruşturmalarla karşılaşmalarına neden oldu. Bunun yanında her alanda sosyal medya üzerinden Gezi direnişine destek verenler işlerinden oldu, sürüldü ve daha birçok baskıyla karşılaştı ve karşılaşmaya devam ediyor.

Gezi direnişinde sadece sosyal medya değil, diğer birçok internet uygulamaları da kullanıldı. *Streaming* bunların en önemlilerinden biriydi. *Streaming*, yani internet üzerinden canlı yayın yapmak son aylarda oldukça popüler oldu. *Stream*, bizim bilgisayarımızdaki görüntüyü herhangi bir web sitesi aracılığıyla başka kullanıcılara aktarmak anlamına geliyor. Türkiye'de Gezi direnişiyle beraber "yurttaş gazeteciliği" kavramı yeni bir boyut kazandı. Ana-akım medyanın direnişi görmeyen tutumu karşısında *stream* siteleri üzerinden canlı yayın yapan birçok aktivist oldu. "ustream ve livestream" gibi internet siteleri üzerinden cep telefonları ya da *stream* yayın özelliği bulunan el kameraları ile yapılan yayınlar hiçbir medya organının olmadığı yerlerde yaşananları canlı olarak görmemizi sağladı.

Gezi direnişi sırasında internet tüm alanlarda eylemcilerin ve destekleyenlerin hizmetinde oldu. Ana-akım medya direnişi görmezden gelip penguen belgeseli vesaire yayınlarken sosyal medya haberlerin alınabildiği en önemli kanaldı. *Stream* yayınları da olayları canlı izlememizi sağlıyordu. *Stream* yayın duyuruları da sosyal medya ağları üzerinden paylaşılarak yayınlardan binlerce kişinin haberinin olması sağlanıyordu. Bu anlamda Gezi direnişine katılanlardan birçoğu paylaştıkları ile artık hem aktivist hem de haberciydi.

Gezi eylemlerinin değerlendirildiği, Taksim'de başlayan ve bir anda Türkiye'ye yayılan Gezi Parkı eylemleriyle ilgili neden istih-

barat edinilemediği konusunda ilk önemli toplantı Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı'nca (KDGM) yapıldı. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün örgütsel istihbarat çalışmaları dışında, "stratejik istihbarat" çalışılması yani toplumsal anlamda sosyal medya ve tüm diğer iletişim alanlarında istihbarat çalışması yapılması, Gezi olaylarının da bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiği görüşü kabul gördü.

> Toplantıda eylemlerin ilk günlerinde eylemlere katılanların, örgütsel bağları olmayan, toplumun farklı kesimlerinden, değişik yaş gruplarından katılımcılar olduğu konuşuldu. Bundan sonra yaşanması olası benzer olaylarda, istihbarat hizmetlerinde görevli kurumların örgütsel istihbaratla birlikte stratejik istihbarat çalışmalarına yoğunlaşması kararı alındı.
> Toplantıda, algı yönetimi ile sosyal medyanın iyi yönetilmesi gerektiği tartışıldı. İngiltere'de ve Arap Baharı sırasında internetin kesilmesi örneği tartışılarak, benzer biçimde olası eylemlerde 3G'nin kullanıma kapatılabileceği fikri öne sürüldü. Ancak, internetin kapatılmayıp daha yoğun biçimde takip edilmesinde görüş birliğine varıldı.
> Adalet Bakanlığı'nı temsilen toplantıya katılan savcılar, halen yürürlükteki 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'nın Gezi Parkı süreci ve benzeri olaylar karşısında yetersiz kaldığını savundu. Savcılar mevcut yasal düzenlemelerde kamu düzeninin bozulmasının suç olarak karşılığının bulunmadığına dikkati çekti.
> Müsteşar Ulvi Saran'ın başkanlığındaki toplantıda İçişleri ve Adalet bakanlıklarının yanı sıra, MİT Müsteşarlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, TRT, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Anadolu Ajansı, Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü ile Telekomünikasyon Başkanlığı'ndan (TİB) temsilciler bir araya geldi.[16]

Bu bağlamda Gezi direnişinin birçok anlamda devlete korku saldığı ve devletin bu direnişin tekrarlanmasının önüne geçmek *için şimdiden önlemleri* düşünmeye başladığı gerçeği ortadadır. Bu korkuyu salan, sokak ve internetin birbirine bağlı olarak kendiliğinden organize olması ve internetin sokağın gücüne güç katacak şekilde *kullanılmasıdır*. Bu toplantının yapılmasına gerek duyulmasının nedeni halkın ve onun özgürce kullandığı internetin gücüdür.

16. *Radikal*, (2013), "Twitter'a 'Gezi' kontrolü geliyor!", http://www.radikal.com.tr/turkiye/twittera_gezi_kontrolu_geliyor-1154422, erişim tarihi: 07.10.2013.

Sonuç

İnternet ideolojik anlamda genel itibariyle egemenlerin söyleminin dışında değildir. İnternet günümüzün en önemli bilgi alışveriş aracı olarak görülmektedir ve "bilgi-güç" ilişkisi önemli bir etken haline gelmektedir. Kapitalist ülkelerde internet ve medya genel anlamıyla kapitalistlerin hizmetindedir ve bilgi-güç denklemi egemenlere hizmet etmektedir.

> Devleti bir gözetim aracı olarak görmeksizin gözetim olgusunu tartışmak abestir. Devleti özellikle modern bir görüngü kılan koşullar – Andrew Feenberg haklıysa, buna, bürokratik devlet ile tekno-yapının kapitalist çağ boyunca yukarıdan aşağıya gözetimin ve yukarıdan kontrolün ilkeleri ortaklaşması da dahildir– henüz ortadan kaybolmamıştır. Modern gözetim teknikleri bürokratik devleti ve tekno-yapıyı daha önce hiç olmadığı kadar birbirine yaklaştırıyor olabilir pekâlâ (Thomas, 2009: 29).

Ancak internetin giderek yaygınlaşması ve birçok alana girmesiyle birlikte denetim ve gözetime rağmen devrimci anlamda da kullanılmaya başlanmıştır. Kitle İletişim Araçları-ideoloji-iktidar üçgeni entelektüeller ve devrimciler tarafından sorgulanmakta ve halka gerçekler anlatılmaya çalışılmaktadır. Bu anlamda internet önemli bir görev üstlenmekte ve toplumsal alanda örgütlenme, eylem gibi işlevleri yerine getirmede yardımcı bir eleman olarak görev almaktadır.

> İnternet, ticari bir kuruluş olarak kitlelerin erişimine açıldı ve daha *sonra diğer toplumsal ve politik* kullanımlara yayıldı. En önemlisi de halkın ve ülkelerin çokuluslu bankalarca sömürülmesi, yağma edilmesi konusunda daha geniş halk kitlelerini bilgilendirmenin bir aracı oldu. İnternet ABD ve AB'nin Ortadoğu ve Güney Asya'daki emperyalist savaşlarına ilişkin yalanlarını ortaya döktü.
>
> İnternet, ulusal özgürlük ve demokrasi yanlısı hareketlerle ilişkili yeni bir sınıf mücadelesi şekli, bir çekişme alanı oldu. Afganistan dağlarındaki silahlı mücadeleden tutun da Mısır'daki demokrasi yanlısı eylemcilere, Şili'deki öğrenci hareketlerine, Türkiye'deki yoksul halkların konut eylemlerine kadar önemli örgütlenmeler ve önderler, mücadeleleri, programları, devlet baskısı ve toplumsal kazanımlar konusunda dünyayı bilgilendirmede internete güveniyorlar. İnternet halkların mücadelesini ulusal sınırlar ötesine taşımaktadır. Bu anlamda kapitalist küreselleşme ve emperyalist savaşlara karşı duracak yeni bir enternasyonalizm yaratılmasında önemli bir silahtır.

> Lenin'in formülasyonundan yararlanıp üzerinde değişiklik yaparak 21. yüzyıl sosyalizmini belki şu denklemle özetleyebiliriz: "Sovyetler + internet = katılımcı sosyalizm" (Petras, 2013).[17]

İnternet başlı başına bir eylem alanı ve sosyal medya da abartıldığı gibi bir devrim aracı değil, rahatça denetlenebilen bir "kitle iletişim aracı"dır. Ancak bu denetime rağmen birçok açıdan denetimin kırıldığı ya da anlamsızlaştığı özerk bir alan olduğu gerçeği de unutulmamalıdır.

> Başta birkaç kişiydiler, sonra onlara yüzlercesi katıldı, sonra binlere ulaşıp ağlar kurdular, sonra ne kadar bulanık olursa olsun ideoloji ve yutturmacaları kesip atan, yeniden hak iddia edilen gerçek insani deneyimin içindeki gerçek insanların gerçek kaygılarıyla birleşmeye çalışan milyonların sesiyle ve içlerindeki umut arayışıyla desteklendiler. Her şey internetteki sosyal ağlarda başladı; çünkü bunlar tarih boyunca, iktidarlarının dayanağı olarak iletişim kanallarını tekelleri altına almış hükümetler ve şirketlerin kontrolünün büyük ölçüde dışında kalan özerklik alanlarıdır (Castells, 2013: 17).

Ancak unutulmaması gereken nokta kitlelerin eylemi olmadan internetin çok büyük bir gücünün olmamasıdır. Toplumsal eylemler internet üzerinden sol, komünist, anarşist parti, örgüt ve oluşumlar tarafından duyurulmakta ya da eylem anında veya sonrasında haber paylaşımı için kullanılmaktadır.

> Toplumsal muhalefet kamusal eylemce belirlenir: Politik toplantılarda kolektivitenin, kamusal toplantılarda konuşma yapan bireylerin, kamusal meydanlardaki yürüyüşlere katılan eylemcilerin, patrona karşı koyan militan sendikaların, kamu yetkililerinden konut ve kamusal hizmet talep eden yoksul insanların varlığıyla olur... Kamusal aydının rolünü belirleyen, kamusal bir toplanma eyleminde halka hitap etmek, politik eylem içinden fikirler formüle etmek, stratejiler ve programlar önermektir. İşyerinde bir masada oturup, muhteşem bir yalnızlık halinde, dakikada beş manifesto göndermek; işte "masaüstü" militanlığı budur. Bu, sözcüğü eyleminden ayıran sözde militanlığın bir şeklidir. Masaüstü "militanlığı" sözlü eylemsizliğin, önemsiz bir eylemin, zihindeki sahte devrimin eylemidir. İnternet iletişimi, iktidara meydan okuyan toplumsal hareketlere girdiğinde politik bir harekete dönüşür.

17. James Petras (2013), "İnternet çağında toplumsal muhalefet", *Evrensel*, www.eurasiareview.com, Çeviren: Hilal Ünlü, http://www.evrensel.net/news.php?id=17828 (ulaşılamıyor), erişim tarihi: 05.03.2013.

> Kamusal aydının, özel alanda ekonomik misillemeler ve kamusal alanda polis saldırısı gibi riskleri göze alması gerekir. Masaüstü "eylemciler" riske girmez ve küçük başarılar elde ederler. Kamusal aydın, bireyin özel hoşnutsuzluklarını toplumsal kolektif eylemlilikle birleştirir. Akademik eleştirmen eylem alanına gelir, konuşur ve ofisine döner. Kamusal aydın konuşur ve kamusal alandaki toplumsal muhalefet ile internet aracılığıyla ve günlük yüz yüze gelişlerde uzun erimli politik bir eğitim sürdürür (Petras, 2013).[18]

Petras'ın da belirttiği gibi toplumsal muhalefetin kendini gösterebileceği tek alan sokaklardır ve bu anlamda aydının rolü bu eylemlere katılıp bu alan üzerinden kendini, düşüncesini ifade etmektir. Masa başında yazılan manifestoların yani "zihinsel eylem"in sokağa inmeden ve sokağı görmeden bir anlamı yoktur. Bu anlamda internet sokağa taşınmadıkça değerini kaybeder.

Gezi direnişi bu bağlamda aydınların, sanatçıların hatta popüler kişilerin sokağa çıkmasını sağlamış ve bu kişilerin sosyal medya üzerinden de direnişe destek olmaları hatta dizi senaryolarına Gezi direnişine selam gönderen eklemeler yapmaları direnişin meşruiyetini artırmıştır. Ana-akım medyanın olayları görmezden gelmesi ve olağan yayınlarına devam etmesi büyük tepki almış; bununla birlikte sosyal medya ve internet haber siteleri direniş haberlerini veren kaynaklar olarak saygınlık ve önemlerini artırmıştır. Bu anlamda sosyal medya ve alternatif medyanın direnişin sesi olma durumu iktidarı oldukça rahatsız etmiştir.

Başbakan Erdoğan, 31 Mayıs'ta Gezi direnişinin büyümesi üzerine 2 Haziran'da çıktığı bir televizyon programında "Şu anda Twitter denilen bir bela var, yalanın daniskası burada. Sosyal medya denilen şey aslında şu anda toplumların baş belasıdır" demişti. Bu açıklamanın ardından başta İzmir olmak üzere bazı illerde olayların organize edilmesine attıkları mesajlarla yardım ettikleri iddia edilen bazı Twitter kullanıcıları polis tarafından gözaltına alınmıştı.

Gezi direnişi sonrası devlet sosyal medya ve dolayısıyla internetin toplumsal anlamda gücünü gördü ve bu gücü etkisizleştirmek ya da bu güçle mücadele edebilmek için hemen harekete geçti.

18. James Petras (2013), "İnternet çağında toplumsal muhalefet", *Evrensel*, www.eurasiareview.com Çeviren: Hilal Ünlü, http://www.evrensel.net/news.php?id=17828 (ulaşılamıyor), erişim tarihi: 05.03.2013.

> Türkiye'de artan siber suçlarla mücadele konusunda uzun süredir bir çalışma yapılıyordu. Bakanlar Kurulu kararıyla Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'nın başkanlığında "Siber Güvenlik Kurulu" kuruldu. Bu kurulda Milli İstihbarat Teşkilatı'ndan (MİT), Dışişleri Bakanlığı'na ve TÜBİTAK'a kadar çok sayıda kurumu bulunuyor. Siber Güvenlik Kurulu, yaptığı çalışmalar neticesinde Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi 2013-2014 Eylem Planı belirledi. 29 maddelik plan bugün Resmi Gazete'de yayımlandı.
>
> Eylem planına göre, yeni yasal düzenlemeler yapılacak, müdahale ekipleri kurulacak. Siber suçlarla mücadele ekipleri, kolluk kuvvetleri ile ortak hareket edecek ve anında olaylara müdahale yetkisine sahip olacak. 7 gün 24 saat çalışacak Ulusal Siber Müdahale Merkezi (USOM) kurulacak, müdahale ekipleriyse bu kurumun koordinasyonunda çalışacak. Siber Olaylara Müdahale Merkezi (SOME) oluşturulacak. Ulaştırma Bakanlığı'nın başkanlığında kurulacak SOME'nin bünyesinde İçişleri Bakanlığı, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Müdürlüğü, TÜBİTAK gibi kurumlar bulunuyor. SOME'ler ayrıca özel bilgilendirme ve bilinçlendirme görevi de yürütecek (Ocak, 2013).[19]

Bu girişimin de gösterdiği gibi Gezi direnişi iktidarı korkutmuş, bir daha böylesine bir hareketin organize edilememesi için gerekli önlemleri alma telaşına düşen iktidar, sokaktan ve sokakla birlikte hareket eden sosyal medyanın gücünden rahatsız olmuştur.

Gezi direnişinde olan şey aslında bir hegemonya mücadelesidir. Hegemonya iktidardaki grubun iktidarını koruyabilmesi ve yeniden üretebilmesi için egemenliği altındaki insanların uzlaşımını ve rızasını kazanmak için başvurduğu stratejiler alanı olarak tanımlanabilir. "Hegemonya toplumun ekonomik, politik, kültürel ve ideolojik alanlarındaki baskınlık (hükümranlık) olduğu kadar liderliktir de" (Fairclough, 2003: 162). Bu liderlik artık karşısındaki görüşlere ve ideolojilere yaşam hakkı tanımamaya ve yaşam alanlarına müdahale etmeye başladığı anda liderliğine karşı bir itiraz yükseldi. Çünkü "hegemonya, ittifaklar kurmaya, rızalarını kazanmak için tavizler vererek ya da ideolojik araçlar yoluyla, boyun eğen sınıflara kolayca hükmetmekten çok [onları] kaynaştırmaya ilişkindir" (Fairclough, 2003: 162-163). Ancak AKP hükümeti ittifak kurmayı ve tüm toplumun rızasını kazanmayı

19. Serkan Ocak (2013), 'Siber suçlar' için resmi adım atıldı: SOME'ler geliyor", *Radikal*, http://www.radikal.com.tr/turkiye/siber_suclar_icin_resim_adim_atildi_someler_geliyor-1138417, erişim tarihi: 20.06.2013.

bir tarafa bırakıp, kendi istediği her şeyi yapmaya başladı. Ama unuttuğu bir şey vardı: "Hegemonik mücadele, değişik düzey ve alanlar arasındaki olası eşitsizliğiyle birlikte sivil toplum (eğitim, sendikalar, aile) kurumlarını içeren geniş bir cephede gerçekleşir" (Fairclough, 2003: 163). Bu cepheyi dikkate almadığın anda kurduğunu sandığın hegemonya çatırdamaya başlar. Gezi direnişi bu anlamda AKP hegemonyasının aldığı en ağır darbedir.

2014 yerel seçimlerine giderken Başbakan Erdoğan meydanlarda kendisinin 17 Aralık yolsuzluk operasyonu ve sonrasında gelişen "komplo"ların mağduru olduğu kurgusu üzerinden halka seslenmiştir. Bu süreçte sosyal medya üzerinden yayınlanan ses kayıtları, görüntüler ve fezlekeler karşısında ise tüm bunların montaj ve dublaj olduğunu iddia etmiştir. Gezi direnişi ve 17 Aralık operasyonunun aynı elden çıktığını iddia eden Başbakan, sosyal medyaya olan tutumunu sertleştirmiştir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, partisinin Bursa mitinginde yaptığı konuşmada şunları söylemiştir: "Twitter mivitır hepsinin kökünü kazıyacağız. Uluslararası camia şunu der, hiç beni ilgilendirmiyor. Süratle bu adımı atıyoruz, ülkemin güvenliği söz konusu. Ülkeme fitne sokmak isteyen karşısında bizi bulacak."[20] Başbakan'ın açıklamasının ardından ve Başbakanlık'ın "Engellemekten başka çaremiz yok" açıklamasının gelmesinden sonra sosyal medya sitesi Twitter'a erişim engellendi. Twitter'a girmek isteyenler, kullanıcılar "Bu internet sitesi (twitter.com) hakkında İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı (TMK 10. Maddesi İle Görevli)'nin 20.03.2014 tarih ve sayılı kararına istinaden Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı tarafından KORUMA TEDBİRİ uygulanmaktadır" mesajıyla karşılaştı. TİB, koruma tedbiri gerekçesiyle Twitter'a erişimi engelledi. TİB'in sorgulama ekranında da yer alan bilgilendirmeye göre Twitter'ın İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından alınan kararla koruma tedbiri uygulandığı ifade edildi. Twitter'ın ardından YouTube'da bazı videolar gerekçe gösteriler kapatıldı. Geçtiğimiz aylarda 5651 Sayılı Yasa'nın 9. maddesine eklenen hükümle internet sitelerinde özel hayat veya kişilik haklarının ihlali durumunda ilgili içeriğin engellenmesi; ancak mahkemenin "sadece ilgili içeriğin çıkarılmasıyla şikâyet konusu ihlalin giderilemeyeceğine kanaat getirmesi halinde bütün siteye erişimin engellenmesi"

20. *Anadolu Ajansı*, "Twitter'dan kökünü kazıyacağız", http://www.aa.com.tr/tr/haberler/303732--twitterin-kokunu-kaziyacagiz.

öngörülüyor. Anayasa Mahkemesi'nin Twitter hakkında verdiği kapatma kararının iptalinin ardından Twitter kullanıma açıldı. Ancak Anayasa Mahkemesi'nin YouTube'la ilgili kapatmayı iptal eden kararına rağmen yeni bir TİB uygulaması sonucu yine erişime kapatıldı. Diğer taraftan engellemeler devam ederken kullanıcılar tarafından çeşitli yöntemlerle aşılarak, yasaklamaların bir anlamı kalmadı. Bütün yaşananlardan sonra ise tüm yasaklamalar kaldırıldı ancak bazı Twitter hesapları Türkiye'de görünmez hale getirildi. Bu bağlamda Facebook ve Twitter gibi kapitalist şirketlere güvenilemeyeceği de bir kez daha anlaşıldı. Bu bağlamda sosyal medyanın iktidarlar açısından ne kadar sorunlu bir alan olduğu ve iktidar hedef alındığında yasaklama kararının hiçbir yasaya uymadan keyfi olarak verilebileceği ortaya çıkıyordu. Gerbaudo'nun da ifade ettiği gibi: "Sosyal medya daha uzun süre bizimle olacak ve gündelik hayat deneyimlerimizi, yeryüzündeki yüz milyonlarca insanın hayatını şekillendirmeyi sürdürecek. Böylesi alanlar durmaya devam ettikçe, onları işgal edecek, Justin Bieber fotoğraflarının yerine V for Vendetta maskelerini geçirecek..." (Gerbaudo, 2014: xx).

Hegemonya esas itibariyle, iktidarın, egemenlerin toplumsal düzeninin verilerinin kabullenilmesinin sağlanarak, rızanın ve mutabakat sağlayan bir genel iradenin üretilmesidir. "Gramsci, hegemonik bir konumu korumanın ve sürdürmenin hâkim sınıfın değişen koşullara uyması, gerektiğinde kendi dışından gelme düşünce ve değerleri bünyesine katması ve onları kendi çıkarları ve kapitalist düzenin yapısal ihtiyaçlarına göre yönlendirmesinin oluşan sürekli bir süreç anlamına geldiğinin farkındaydı" (Wayne, 2009: 221). Hegemonya neredeyse yaşayan bir varlık gibi yeni koşullara uyum sağlamayı başarabiliyordu. Ancak rızanın ve mutabakatın yara aldığı noktada uyum sorunu ortaya çıkmaya başladı. Artık hegemonyayı elinde bulunduran ideolojik anlayışa karşı olan ideolojiler kendi rızaları olmadan kendileriyle ilgili kararlar alınmasına evet demiyordu. Gezi direnişi Türkiye'de sokakta yaşanan en önemli hegemonik mücadeleye ev sahipliği yapmıştır. Gezi Parkı komünü ise tüm dünyaya örnek olabilecek bir ortaklaşmanın ve dayanışmanın başarılabileceğini göstererek şimdiden tarihe geçmiştir.

Gezi direnişi sırasında yaşanan sokak ve internet ilişkisi birçok anlamda öğretici olmuştur. Şimdiye kadar sosyal medyayı anlam-

sız bulan devrimciler artık sosyal medyanın ne kadar önemli olduğunu ve istenirse tüm engellemelere rağmen topluma bir şeyler anlatmak için kullanılabileceğini göstermiştir. Bir hacker grubunun halk tarafından sahiplenildiği ve hacker grubu sözcüsünün binlerce kişinin izlediği canlı yayınlara katıldığı günlere tanıklık edilmiştir. İktidar ise sosyal medyanın ana muhalefet partisinden bile güçlü muhalefet edebileceğini ve sokak ile bütünleşen sosyal medyanın tüm ülkeyi ayağa kaldırabileceğini görmüştür.

1968'lerde gençlik sokaklardaydı ve daha çok özgürlük istiyordu. Şimdi gençler hem sosyal medyada hem de sokaktalar ve özgürlüklerinin kısıtlanmasını istemiyorlar...

Kaynakça

Akçalı, Selda ve K. Oya Paker (2013), "Sosyal Medyada Sol Muhalefetin Gündemi ve Pratikleri", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 171, s. 45-79.

Bauman, Zygmunt (1997), *Özgürlük*, Çev. Vasıf Erenus, Sarmal Yayınevi, İstanbul.

Battelle, John (2006), *Google'ın Büyülü Öyküsü*, Çev. Barış Satılmış, Pegasus Yayınları, İstanbul.

Binark, Mutlu, vd. (2009), *Toplumsal Paylaşım Ağı Facebook: "Görülüyorum Öyleyse Varım"*, Kalkedon Yayınları, İstanbul.

Castells, Manuel (2013), *İsyan ve Umut Ağları*, Çev. Ebru Kılıç, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul

Çoban, Savaş (2013), "Siyasi Bir Ajan Olarak 'Sosyal Medya' ", *Sosyal Medya ve Ağ Toplumu 2: Kültür, Kimlik, Siyaset*, Der. Can Bilgili, Gülüm Şener, Reklam Yaratıcıları Derneği, İstanbul.

Demirkıran, Pınar (2013), "Hacktivizm", *Hack Kültürü ve Hacktivizm: Yeni bir Siyaset Biçimi*, Der. Ali Rıza Keleş, Yetkin Sal, Alternatif Bilişim, İstanbul.

Dökmen, Üstün (2001), *İletişim Çalışmaları ve Empati*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Engin, Barış (2011), "Yeni Medya ve Sosyal Hareketler", *Cesur Yeni Medya*, e-kitap, Der. Mutlu Binark, Işık B. Fidaner, Alternatif Bilişim Derneği Yayınları, Ankara.

Fairclough, Norman (2003), "Dil ve İdeoloji", *Söylem ve İdeoloji*, Der. Barış Çoban, Zeynep Özarslan, Çev. Barış Çoban, Su Yayınları, İstanbul.

Foucault, Michel (2000), *Büyük Kapatılma*, Çev. Işık Ergüden, Ferda Keskin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Foucault, Michel (2000), *Hapishanenin Doğuşu*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Yayınları, Ankara.

Gerbaudo, Paolo (2012), *Tweets and Streets*, Pluto Press, Northampton.

Gerbaudo, Paolo (2014), *Twitler ve Sokaklar*, Çev. Osman Akınhay, Agora Kitaplığı, İstanbul.

Göker, Gamze (2007), "İnternet'in Türkiye Kadın Hareketi Üzerindeki Etkisi", *Yeni Medya Çalışmaları*, Der. Mutlu Binark, Dipnot Yayınları, Ankara.

Habermas, Jürgen (2002), *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*, Çev. Tanıl Bora, Mithat Sancar, İletişim Yayınevi, İstanbul.

Holz, Hans Heinz (2010), *Sosyalizmin Yenilgisi ve Geleceği*, Çev. Yener Orkunoğlu, Yordam Kitap, İstanbul.

İnceoğlu, Yasemin (1997), *Uluslararası Medya*, Der Yayınları, İstanbul.

Jordan, Tim (2002), *Activism!: Direct Action, Hactivism and the Future of Society*, Reaktion Books, Londra.

Jordan, Tim ve Paul A. Taylor (2004), *Hacktivism and Cyberwars Rebels with a cause?*, Routledge, Londra.

Juris, J S. (2007), "Hacking Global Justice", http://scholar.google.com.tr/scholar?q=Hacking+Global+Justice&hl=en&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholart, erişim tarihi: 01.09.2013.

Kavada, Anastasia (2010), "Activism Transforms Digital: The Social Movement Perspective", *Digital Activism Decoded The New Mechanics of Change*, Der. Mary Joyce, International Debate Education Association, New York & Amsterdam.

Kaymak, Ayşe (2011), "Wikileaks Okumak Suç mu? Assange Terörist mi?", *Cesur Yeni Medya*, e-kitap, Der. Mutlu Binark, Işık B. Fidaner, Alternatif Bilişim Derneği, İstanbul.

Köker, Eser (1998), *Politikanın İletişimi İletişimin Politikası*, Vadi Yayınları, Ankara.

Köker, Koray (2011), "İnternet'i Geri Alalım", *Cesur Yeni Medya*, e-kitap, Der. Mutlu Binark, Işık B. Fidaner, Alternatif Bilişim Derneği, İstanbul.

Lyon, David (2006), *Gözetlenen Toplum*, Çev. Gözde Soykan, Kalkedon Yayınları, İstanbul.

Martinez-Torres, Maria Elena (2001), "Civil Society, the Internet, and the Zapatistas", *Peace Review*, 13 (3), s. 347–355.

Mckenzie, Wark (2008), Bir Hacker Manifestosu, Çev. Merve Darende, Altıkırkbeş Yayın, İstanbul.

McLuhan, Marshall ve Quentin Fiore (2005), *Yaradanımız Medya*, Çev. Ünsal Oskay, Merkez Kitaplar, İstanbul.

Mozorov, Evgeny (2011), Net Delusion, Public Affairs, New York.

Öğün, Perin (2013), "Muhalefet Ağlarda İlerliyor mu? Ağlara Takılıyor mu?", *Sosyal Medya ve Ağ Toplumu 2. Kültür, Kimlik, Siyaset*, Der. Can Bilgili, Gülüm Şener, Reklam Yaratıcıları Derneği, İstanbul.

Papic, Marko ve Noonan, S. (2011), "Sosyal Medya: Bir Protesto Aracı", *Türk Kütüphaneciliği*, Çev. Ece Dündar, 25 (1), s. 165-172.

Polat, İsmail Hakkı (2011), "Sosyal Medya Devrimleri?", *Cesur Yeni Medya*, e-kitap, Der. Mutlu Binark, Işık B. Fidaner, Alternatif Bilişim Derneği, İstanbul.

Sabancı, Ahmet (2013), "Hackerlara bir karsı kültür olarak bakmak", *Hack Kültürü ve Hacktivizm: Yeni bir Siyaset Biçimi*, Der. Ali Rıza Keleş, Yetkin Sal, Alternatif Bilişim, İstanbul.

Shoemaker, P., S. Reese (1997), "İdeolojinin Medya İçeriği Üzerinde Etkisi", Medya Kültür Siyaset, Der. Süleyman İrvan, Ark Yayınları, Ankara.

Şener, Gülüm (2013), "Toplumsal Mücadele Alanı Olarak Sosyal Medya", *Sosyal Medya ve Ağ Toplumu 2: Kültür, Kimlik, Siyaset*, Der. Can Bilgili, Gülüm Şener, Reklam Yaratıcıları Derneği, İstanbul.

Thomas, Paul (2009), *Yabancı Politik*, Çev. İbrahim Yıldız, Dipnot Yayınları, Ankara.

Thompson, John B. (2008), Medya ve Modernite, Çev. Serdar Öztürk, Kırmızı Yayınları, İstanbul.

Thompson, John B. (2013), İdeoloji ve Modern Kültür, Çev. İdil Çetin, Dip-

not Yayınları, Ankara.
Touraine, Alain (1999), "Toplumdan Toplumsal Harekete", *Yeni Sosyal Hareketler*, Der. Kenan Çayır, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
Wallerstein, Immanue, Giovanni Arrighi, Terence K. Hopkins (1995), *Sistem Karşıtı Hareketler*, Çev. Semih Sökmen, Bülent Somay, C. Kanat, Metis Yayınları, İstanbul.
Wayne, Mike (2009), *Marksizm ve Medya Araştırmaları*, Çev. Barış Cezar, Yordam Kitap, İstanbul.

İnternet Kaynakçası

Anadolu Ajansı, "Twitter'dan kökünü kazıyacağız", http://www.aa.com.tr/tr/haberler/303732--twitterin-kokunu-kaziyacagiz.
Başaran, Ezgi (2013), "Facebook dükkânı Kürt siyasetine kapadı", *Radikal*, 14.08.2013,
http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ezgi_basaran/facebook_dukkani_kurt_siyasetine_kapadi-1146060.
Başaran, Ezgi (2013), "PKK'ya ait her şey kapatma nedenidir", *Radikal*, 29.08.2013,
http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ezgi_basaran/pkkya_ait_her_sey_kapatma_nedenidir-1148259.
Fırat Haber Ajansı – ANF (2011), "CIA 5 milyon Tweet okuyor", http://www.firatnews.ws/, erişim tarihi: 07.11.2011.
Göker, Gamze (2009), "*İnternetsiz devrim mümkün mü?*", *Evrensel Kültür*, Sayı:216, 30.09.2013, http://yenimedya.wordpress.com/tag/toplumsal-hareketler/.
İnternetin Tarihi (2012), http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/55696.asp, *NTVMSNBC*, 05.02.2012, http://www.pcnet.com.tr/forum/internet-ag-ve-guvenlik/95391-internetin-tarihi-belki-duymamis-olabilirsiniz.html. New York University Social Media and Political Participation Lab (2013), "A Breakout Role for Twitter? The Role of Social Media in the Turkish Protests", 15.10.2013,
http://smapp.nyu.edu/reports/turkey_data_report.pdf. Ocak, Serkan (2013), " 'Siber suçlar' için resmi adım atıldı: SOME'ler geliyor", *Radikal*, 20.06.2013, http://www.radikal.com.tr/turkiye/siber_suclar_icin_resim_adim_atildi_someler_geliyor-1138417.Ongan, Ali (2012), "Bir İşkence Yöntemi Olarak Tecrit", *Yeni Özgür Politika*, 10.12.2012, http://www.yeniozgurpolitika.com/index.php?rupel=nuce&id=15746. Öğünç, Pınar (2013), Tarık Ali röportajı "Madem İsrail'in özrü önemli; TC, Kürtlerden özür dilesin", *Radikal*,
http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikalyazar&articleid=1128427&yazar=pinar-ogunc&categoryid=77, erişim tarihi: 07.04.2013.
Özinanır, Can Irmak (2012), "Arap Baharı ve sosyal medya: Sıradan insanları teknoloji mi özgürleştiriyor?", 13.01.2012, www.marksist.org. Petras, James (2013), "İnternet çağında toplumsal muhalefet", *Evrensel*,

Çev. Hilal Ünlü, www.eurasiareview.com, 05.03.2013, http://www.evrensel.net/news.php?id=17828 (ulaşılamıyor).

Radikal (2011), "Zuckerberg'den Facebook devrimlerine açıklama", *Radikal*, 25.05.2011, http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1050588&Date=25.05.2011&CategoryID=138.

Radikal, (2013) "Twitter'a 'Gezi' kontrolü geliyor!", Radikal, 07.10.2013
http://www.radikal.com.tr/turkiye/twittera_gezi_kontrolu_geliyor-1154422

The Mentor (2013), "Hacker Manifestosu", *Wikipedia*, 13.09.2013, http://tr.wikipedia.org/wiki/Hacker_manifestosu.

"RedHack Hakkında Merak Edilen Sorular-Cevapları", *Facebook*, 03.10.2013,
https://www.facebook.com/notes/redhack-sempatizanlar%C4%B1/redhack-hakk%C4%B1nda merak-edilen-sorular-cevaplar%C4%B1/265054590262875.

'Redhack'i sanal terörist yaptılar", *Sözcü*, 4.7.2013, http://sozcu.com.tr/2013/gundem/redhacki-sanal-terorist-yaptilar-328278/.

Özgürlükler "Twit"le Gelmez[1]

Ezgi Başaran

"*The Net Delusion* (Net Yanılsaması)" kitabının yazarı Evgeny Morozov *Radikal*'e konuştu: "İnternet ütopyanızdan uyanın, sosyal medya demokrasiden çok diktatörlere yarıyor" diyor.

Uzun süredir yeni medyanın demokrasi üstüne etkilerini araştırıyordu. Aslında bir siyaset bilimci. Stanford Üniversitesi'nde dersler veriyor. Prestijli *Foreign Policy* dergisinin hem editörü hem de derginin çatısı altındaki "Net Effect (Net Etkisi)" blogunun yazarı. İnternetin karanlık köşelerinin otoriter

1. Ezgi Başaran'ın izniyle 28/02/2011 tarihli *Radikal* gazetesinden alınmıştır. http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ezgi_basaran/ozgurlukler__twitle_gelmez-1041390.

rejimler tarafından nasıl tutulduğunu anlattığı "*The Net Delusion* – İnternet Bizi Nasıl Özgürleştirmez" kitabı yeni çıktı. İran'la başlayan, Tunus ve Mısır'daki devrimlerle devam eden internet aktivistliğinin tam üstüne denk geldiği için çok konuşuluyor. Ona göre bu devrimlerin sosyal medyayla ilişkisini abartıyoruz. İnternetin veya WikiLeaks'in otoriter rejimleri yıkacağı filan yok.

Kitabınızda "siber-ütopyacılık" diye bir şeyden bahsediyorsunuz, nedir o?

İnternetin sadece özgürleştiren bir doğası olduğuna dair naif inanç ve risklerini görmeye direnmek... Budur siber-ütopyacılık. Kökü 90'lara dayanır. O zamanlar dünyanın en prestijli üniversitelerine yerleştirilmiş eski hippiler internetin 1960'ların başaramadığı her şeyi başarabileceğine dair bir dizi argüman ortaya attı. "İnternet demokratik katılımı artırır, can çekişen toplumlarda rönesansı tetikler, ortak hayat duygusunu güçlendirir" diyorlardı. Siber ütopyacılar Birleşmiş Milletler'in yeni ve geliştirilmiş bir versiyonunu yaratmayı hedeflediler ama ortaya dijital bir Cirque du Soleil çıktı. Bush hükümeti 2009'da Twitter'ı Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterdi, olacak iş mi...

"Siber-realist" deyimi nedir peki?

İnternetin karanlık yönünü kavrayabilen ve Batılı şirketlerin sunduğu siber takip ve taciz teknolojilerinin otoriter rejimlere satılmasını eleştiren kişiler için kullanıyorum. Teknoloji, ne kadar iyi tasarlanırsa tasarlansın sonuçta insanlar ve siyaset tarafından yönetiliyor. Unutmayalım.

Öyleyse siz internetin dünya siyaseti üstündeki etkisinin abartıldığını düşünüyorsunuz?

Hem evet hem hayır. Demokrasiyi yaymak konusunda rolü abartıldı ama dış politikayı değiştirme gücü yeterince anlaşılmadı. İki çok farklı şeyler. İnternetin oyunbozan bir doğası var ama bu, her zaman demokrasi getirir manasına gelmiyor. Olup bitene "Silikon Vadisi"ndeki kapitalistlerin pembe gözlüklerinden bakmayalım lütfen.

İyi ama Tunus, Mısır ve Libya örneklerinde Facebook ve Twitter'ın çok faydalı olduğunu görmedik mi?

Faydası oldu ama çok mu önemliydi? Sanmam. Kafası çalışan bir muhalif e bette sosyal medyadan yararlanır ama yararlanmasalardı da diktatörleri devirebilirlerdi. Mısır'da hükümet internet bağlantısını kesti ama gösteriler devam etti. Libya örneğinde de sosyal medyanın gücünden söz edilemez. Bana göre atlanan çok önemli bir detay var: Tunus ve Mısır devletlerinin internet kontrolü son derece zayıftı, 20'nci yüzyıldan kalma köhne bir yapıları vardı. Evet birkaç web sitesini kapatıp, blogger'ı tutukladılar ama Rusya ve Çin'de gördüğümüz tarzda siber saldırılardan, dijital propaganda ve takip sistemlerinden bihaberlerdi. Dolayısıyla Tunus ve Mısır'da internet bu sebeple fayda sağladı. Dünyanın geri kalanında işleyeceği anlamına gelmiyor. Muhalifler interneti kullanıyor ve devletler seyirci kalıyor zannetmeyin.

Twitter ve İran

İran hükümeti de interneti son derece sofistike yöntemlerle kontrol ediyor olmasına rağmen gençler Twitter'da yeşil devrim çağrısı yapıp örgütlenmediler mi?

İşte siz öyle sanıyorsunuz. 2009'da İran'da yaşanan, medyanın ve Batılı fikir adamlarının fantezilerini olmuş gibi göstermelerinden ibarettir. Gerçekte İran'daki protestolar Twitter üzerinden örgütlenmedi çünkü Twitter kullanan çok az İranlı vardı. Ama gazeteciler üşendikleri için rakamı kontrol etme gereği bile duymadılar. Twitter ve Facebook nedir? Amerikalı kapitalistler tarafından finanse edilen özel Amerikan şirketleri. Düşünürseniz, bu şirketlerin demokrasi ve insan hakları türküsü söylemesi, aslında Amerikan tarzı kapitalizmin özünde ne kadar iyi bir şey olduğunu dünyaya anlatılması demektir.

Facebook ve Twitter şirketlerinin böyle bir ajandası mı var?

Hayır elbette. Şu anda oyunun kurallarının Facebook, Google ve Twitter tarafından belirlendiğini görelim diyorum. Çin, Güney Kore ve Japonya'da başaramadılar ama dünyanın geri kalanında ifade özgürlüğüne fayda sağlıyorlar. Çünkü devletlerin bu büyük şirketleri itip kakması, politikalarını dayatması o kadar kolay değil.

Ortadoğu'daki devrimin domino etkisini de sosyal medyayla açıklayanlar oldu. Yanlış mı?

Devrimlerin bulaşıcı olduğu 150 yıllık bir siyaset bilimi gerçeğidir. 1848'de Avrupa'da sosyal medya mı vardı ki devrimler yayıldı. Özellikle otoriter rejimler güçlerini bölgesel müttefiklerinden alır. Komşular düştüğünde onlar da düşer. O nedenle şu anda sosyal medyanın hiç de canlı olmadığı Libya'da olup bitenleri iyi incelemek lazım. Ortadoğu'daki devrimlerde bir itici güç aranacaksa, o sosyal medyadan çok El Cezire kanalıdır.

Otoriter rejimler sosyal medyayı nasıl kullanıyor?

Blogger'ları eğiterek ve onlara belirli bir ücret ödeyerek propaganda yapıyorlar. Muhaliflerin bilgisayarına casus yazılımlar (*spyware*) sayesinde nüfuz ediyorlar. Sosyal medyadaki diyalogları daima izliyorlar, muhalifleri ve bağımsız yayıncıları siber saldırılarla taciz ediyorlar. Çok yaratıcı olan diktatörler ise halkın kafasını karıştırıp, gerçek sorunları önemsiz kılmak için internet aracılığıyla eğlenceler, fuzuli sorunlar yaratıyorlar. Buna Latince'de "panem et circenses ekmek ve eğlence" taktiği denir. Halkın karnını doyur ve eğlendir, gerisi mühim değil! Örneğin benim memleketim Belarus'ta hükümetin sahip olduğu internet sunucuları müşterilerinin korsan film indirmelerine izin veriyor. Halk, oh ne âlâ derken, hükümet de asıl yapmak istediklerini yapıyor. Rusya ve Çin de bu işi mükemmel icra ediyor.

"Paralı propaganda blogger'ları" ne kadar yaygın?

Azımsanmayacak kadar. Blogger'ların ve "twit"çilerin diyaloğu birkaç ulusal aktörün tekelinden çıkardığı ve bir tür ademi merkeziyetçilik yarattığı doğru. Ama bu demek değildir ki siyasetçilerin ve büyük şirketlerin etkisine girip kullanılamazlar. 100 tane blogger'a rüşvet vermek, bir gazetenin yazı işlerini çıkarları için kullanmaktan çok daha kolay takdir edersiniz ki. Bu işin çok ince ve başka taktikleri daha var. Örneğin Çin'de bir skandal patlak verdi. Hükümet hemen sansürlemiyor. "Halkın sesi" kılığına girmiş blogger'ları *kriz yönetimi yapsın* diye internet sahasına sürüyor.

Demirperde.net

Hillary Clinton yakın zamanda Soğuk Savaş dönemiyle internet çağı arasında bir bağ kurarak "Yavaş yavaş bilgi çağının demir perdesi de iniyor" dedi. Katılmıyorsunuz anlaşılan?

Kitabımda bir bölümü Soğuk Savaş metaforlarının suiistimal edilmesine ayırdım. Blogger'lar ve Samizdat (Sovyetler'deki yeraltı basını) arasında gerçekte çok benzerlik yok. Örneğin Rusya, Çin ve İran'daki blogger'ların çoğu bırakın muhalif olmayı, rejimlerin kendisinden daha anti-demokratik ve muhafazakârlar. Clinton ve başka diğer ABD'li politikacılar "sanal duvarların", Berlin Duvarı'nın yerini aldığını ima eden sözleri de yanıltıcı. Sanki o sanal duvarlar yıkılırsa, örneğin Çin'deki büyük *firewall* indirilirse, Doğu Berlin'de yaşananların benzerini yaşayacakmışız gibi... O sanal duvarları, yani otoriter rejimlerin internete koyduğu filtreleme sistemlerini aşsanız bile fazla ileriye gidemezsiniz.

WikiLeaks Projesi

Ama WikiLeaks gibi ABD'nin bile kontrol edemediği bilgi akışları oluyor. İlerleme değil mi bu?

WikiLeaks tam bir siber-ütopyacılık projesi. Assange'ın ideali şuydu: Ben sızan her şeyi internete koyarım, dünya fark eder ve ona göre davranır. Öyle olmadı. Cablegate'den (ABD Dışişleri Bakanlığı telgraflarının sızması) önce sitelerine koydukları birçok malzeme fark edilmedi bile. O yüzden bu kez sivil toplum örgütleri ve medya kuruluşlarıyla işbirliği yaptılar.

Demek ki gazeteciler ve kurumsal gazeteler olmadan bu iş olmuyor. Ayrıca Rusya ve Cin gibi ülkeleri doğrudan hedef aldıklarında, ABD'den gördükleri tepkinin katbekat fazlasını göreceklerdir. O yüzden WikiLeaks'in otoriter rejimleri değiştirme gücünden şüphe ediyorum.

İnternet üstünden yapılan imza kampanyaları, Facebook'ta "Katıl" butonuna basarak sanal olarak katıldığımız eylemler bizi politize mi ediyor pasifleştiriyor mu?

Dertlerini anlatmak için sosyal medyayı kullanan aktivistlerle, sadece sanal âlemde ses getirsin diye yaratılan kampanyaları birbirine karıştırmamak lazım. Mısır'dakiler katiyen çevrimiçi protestocular değildi. Mübarek'e karşı olduklarını anlatmak için sa-

dece Twitter'daki fotoğraflarını değiştirmekle ya da Facebook'taki anti-Mübarek grubuna üye olmakla kalmadılar. Meydanlara çıktılar. Ama salondaki koltuklarından bu dediğim yöntemlerle politik bir aktiviteye girdiklerini sananlar var. Onların zaten hayatta bir karşılığı yok.

Kızdıran Kitap

"Özgürlüğümüzü 'twit'le alırız" heyecanımızı kursağımızda bıraktınız...

Bu yanılgı üstüne kitap inşa ettim ben. Bir röportajda bunu başardıysam ne mutlu. Bu kitabı demokrasi aktivistlerinin dünyasından hareketle yazdım ve "İnternetin risklerini azaltarak demokrasiyi nasıl maksimize ederiz" sorusuna cevap aradım. İlk adım internet ve sosyal medyayla ilgili gerçekleri net olarak anlamak. Soğuk Savaş döneminden çıkardığımız yanlış dersleri internet çağını yorumlamak için kullanmamak. Yani kitabın başlığındaki "sanrıdan" kurtulmak. Kitap, siber ütopyacıları çok kızdırdı. Bir yandan da ABD'deki birçok politikacı argümanlarıma büyük ilgi gösterip, ciddiye aldı. Özellikle Dışişleri Bakanlığı.

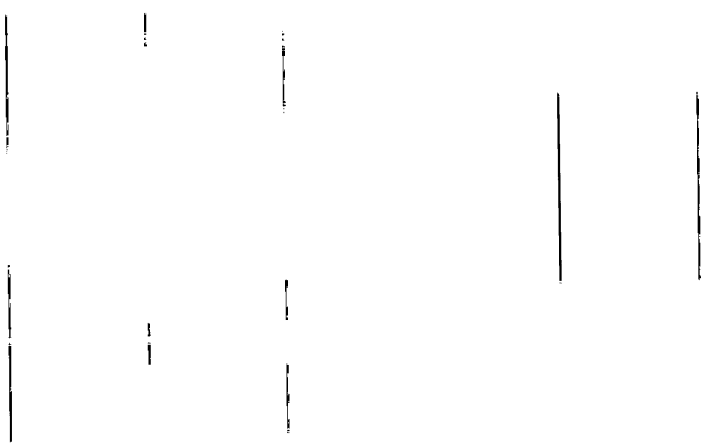

Hegemonya İçerisinde Direniş: Anonimlerin Yükselişi

Sarphan Uzunoğlu[1]

Hegemonya İçerisinde Direniş:
Anonimlerin Yükselişi

1990'lardan başlayarak yeni medyanın, politik eylemin örgütlenmesi ve biçimlendirilmesi aşamalarında aktif rol oynayan bir rol üstlendiğini söyleyebiliriz. İnterneti örgütlenme aracı ya da eylem alanı olarak kullanan siyasi eğilimler bazen başarılı olmuş bazen de devletin şiddet aygıtlarının koordineli biçimde işlemesiyle etkisiz hale getirilmiştir. Bazen seçimlerde, bazen sokak isyanla-

1. Galatasaray Üniversitesi SBE Medya ve İletişim Çalışmaları Doktora Öğrencisi, KHAS Üniversitesi Okutmanı.

rında, bazen ise askeri darbe süreçlerinde internet bir politik araç olarak kullanılmış ve kullanıcıların kolektif yahut bireysel tercihlerine göre, internetin politik işlevi olumlu ya da olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Örneğin Beyaz Rusya'daki çoğunlukla *mailing* organizasyonu üstünden yürüyen 2006 protestoları hezimetle sonuçlanmış, bunun ardından da Başkan Alexander Lukashenko çok daha baskıcı ve kontrol odaklı bir strateji ortaya koymuştur. Tayland'daki Kırmızı Gömlekliler ayaklanması da benzer bir kaderi paylaşmış, ülkede onlarca insan stratejinin ve ayaklanmanın yenilgisinin ardından öldürülmüştür (Shirky, 2011). Aynı minvalde Mısır'daki ayaklanmanın ilk gününden beri yeni medya bir "protesto" aracı olarak lanse edilmeye çalışılsa da bir kontrol aracı olarak da hegemonik sürecin bir parçası olagelmiştir. Hatta eylem sürecine ilişkin yönergelerin yazılı olduğu bir kâğıdın önünde ve arkasındaki şu uyarı dikkat çeker: "Bu notu yaymak için Twitter ve Facebook'u lütfen kullanmayın" (Madrigal, 2011).

Yeni medya destekli yahut odaklı siyasi hareketlerin karşılaştığı olumsuz sonuçlar, elbette farklı noktalardaki olumlu sonuçlarla karşılaştırılarak dengelenebilir. Fakat dengeleme ve analizden önce, olumsuz ve olumlu sonuçların ortaya çıktığı hegemonik bir alan olarak interneti tanımlamak gereklidir. Örneğin Martin Clark (1977: 2) hegemonyayı yönetici sınıfların medya ve eğitimi kontrol etme süreci olarak tanımlamıştı. Bu tanım, özellikle 21. yüzyıldaki geniş sosyal etkileşim imkânlarını ele aldığımızda bize hegemonyanın yeterince verimli bir tarifini sunmuyor. Bunun yerine Gramsci'nin (1971) hegemonyayı ilerici sosyal gruplar ve otoriter baskıcı gruplar arasındaki niteliksel farklılıklara göre tanımlandıran yaklaşımı günümüzdeki hegemonya analizi bakımından daha geniş imkân sunmaktadır. Ona göre hegemonyanın zorlayıcı, baskıcı ve gerileyici karakteri kendini her nasıl dayatıyorsa dayatsın, ilerlemeci hegemonya demokratik bir rıza üretmeyi başaracak yahut bunu sağlamaya çalışacaktır. Tam da bu noktada hegemonya içerisindeki bu tansiyonu, dinamizm kavramı etrafında savunan Raymond Williams'a kulak verilmelidir. Williams hegemonyayı yalnızca ideolojinin yahut endoktrinasyonun en üst seviyesi olarak yorumlamamış ayrıca onu beklenti ve eylemlerden, bir yaşamın tümünden oluşan enerjimizi ve algımızı yönlendiren bir bütün olarak ele almıştır. Hegemonik süreç yalnızca baskıcı hâkim karakter değil, karşıt ve alternatif karakter

tarafından da belirlenir; çünkü hegemonya kültür içerisinde daima kendisini yeniden inşa etmek zorundadır ve bu inşa sürecinin getirdiği dinamizm hegemonya içerisinde direniş açısından da bir imkân oluşturur (Williams, 2012: 110-113).

İnternet ortamındaki direniş türleri de işte tam olarak bu hegemonya içinden direniş türleridir. ARPANET'in oluşturulduğu günden bu yana bir devlet ve güvenlik mekanizması olan internet teknolojileri, bir bütün olarak hegemonyanın tamamının siber uzaydaki altyapısını sağlıyor olsa da bilgisayar korsanlarına, aktivistlere ve daha birçok kapitalist yahut totaliter güç odaklarına karşı direniş imkânları sağlamaktadır. Hatta *Şifrepunk*[2] kitabında bu imkânlar bir savaş jeti alınacak parayla koca bir ülkenin telefonlarının dinlenmesine yetecek kaynak bulunabileceği şeklinde bir örnekle de açık anmıştı (Appelbau vd., 2012). Bu anlamda Williams'ın alt ve üst sınıflar arasında ortaya çıktığı şeklinde açıkladığı direniş tansiyonu, yeni medyada servis sağlayıcılar, devletler ile kullanıcılar arasında ortaya çıkar ve kendini gösterir.

Bu tansiyon içerisinde direnenlerin yöntemleri üzerine ise sınırlı sayıda çalışma yapılmıştır (Akın ve Zıraman, 2013). Oysa Fuchs'un (2012) da aktardığı üzere hem kontrol mekanizmaları hem de tepkisel özgürlük hareketlerine ve eylemlerine aynı anda vurgu yapmak gerekmektedir. Buna bağlı olarak da yeni medyada kullanılan siyasal direniş ve baskı pratiklerine aralarında bir bağ kurarak, kontrol ve gözetim koşulları altında gelişen yeni medya direnişlerinde kullanıcıların bilinçlilik düzeylerine bakmak gerekmektedir.

Direnişin Gerekçeleri ve Biçimi

Fuchs (2008: 272) endüstriyel kapitalizmin gözetiminin daha ziyade sosyal bağlantılara ve gözetleme faaliyetlerine odaklandığını belirtir (örneğin fabrika çalışanları) ve gözetmenlerin yanlış bir davranış halinde ceza yaptırımı uyguladığından bahseder. Bu gözetleme aslında anonim, dolaylı, görünmez ve teknoloji tarafından yönetilen bir gözetim sürecinin bir parçasıdır. Günlük hayatımızda karar mercileri ve özneleri kim olursa olsun, gözetim faaliyetleri anonim ya da özneleri belirli biçimde sürmektedir. Üs-

2. Jullian Assange, *Şifrepunk: Özgürlük ve İnternetin Geleceği Üzerine Bir Tartışma*, Çev. Ayşe Deniz Temiz, Metis Yayınları, İstanbul, 2013.

telik gözetimin toplumda suçun azalması için MOBESE gibi mekanizmaların kullanılması gerektiğini söyleyenler vardır.[3] Fakat, akademik çalışmaların sonucundaki genel oryantasyonun gösterdiği üzere gözetim toplumu her geçen gün daha fazla insanın tehdit altında hissetmesine yol açmaktadır. Bu da tehdit altında hisseden, kontrol altında tutulanların özgün ya da kabul görmüş direniş mekanizmalarını benimsemesiyle sonuçlanır. Bunun en bilinen örneği ise Türkiye'de ve dünyada birçok ülkede internetin kullanılmaya başlamasıyla birlikte ortaya çıkan internette kişisel bilgileri ve kimliğe dair ipuçlarını paylaşmama, kimliği anonim tutma eğilimidir. Anonimlik yalnızca devlet, şirket gibi bilindik kontrol odaklarınca değil, siyasal odaklardan aile ve arkadaşlara kadar birçok grubun tepkilerine karşı bir kalkan olarak kullanılmaktadır. Peki anonimlik bir direniş metodu olarak ne kadar tanınmakta ve kabul görmektedir? Yeni medyanın politik kullanımı başta olmak üzere kullanım pratiklerinde kullanıcılara ne kadar güvenlik sağlamaktadır. Bu nedenle yazımda ilk olarak anonimliğin ne olduğunu, ardından politik ve felsefi arka planını, iletişimsel bir süreç olarak anonimliği, sonra da yeni medyanın anonim kullanımı sırasında kullanılan taktik ve yöntemleri inceleyeceğim. Anonimliğin sıkça karıştırıldığı mahlas kullanmak ve troll'lük kavramlarıyla farklarını açıkladıktan sonra, mahlas kullanan ve politik aktivizm için yeni medyadan yararlanan kullanıcılarla yaptığım derinlemesine görüşme sonuçları üzerinden anonimlik pratiklerinin yaygınlığını avantaj ve dezavantajlarını tartışacağım. Netice olarak da anonimliğin radikal demokratik bir iletişim ve örgütlenme biçiminde nasıl kullanılabileceğini, anonimliğin demokratik bir yapılanmadaki olası rolünü tartışarak makaleyi sonlandıracağım.

Anonimlik Nedir?

Anonimlik, kelime olarak eski Yunanca'dan gelen *onyma* (isim) kavramı ile a (bir şeyin var olmaması anlamına gelen) önekinin birleşiminden oluşmuştur (Clark, 2005: 12-13). Anonimlik genel olarak tespit edilemezlik, belirlenemezlik olarak tanımlanmaktadır. Anonimliğe yönelik bakış açısı söz konusu yeni medya kulla-

3.http://www.haberler.com/mermer-diyari-iscehisar-da-halk-mobese-istedi-4215252-haberi/, erişim tarihi: 29.09.2013.

nımı olduğunda bu durumun genel olarak hacker kültürü ile ilişkilendirilmesi gerekçesiyle gri bir algı yaratmaktadır. Zira Baggio ve Beldarrain'in (2011: 2) de belirttiği üzere siber alana güvenmenin bazı riskleri de vardır ve anonimlik dürüst insanları olduğu kadar kötü insanları da koruma altına alabilir. Yeni medyada anonimlik dediğimizde doğrudan iyi, olumlu, politik bir anlamı olan bir duruma işaret ettiğimizi varsayamayız. Bu bağlamda, makalenin temel argümanı olan, aktivist kullanımlar temelinde anonimliği inceleyeceğimi hatırlatmakta fayda var. Zira çalışma kapsamında konuşulan kullanıcılar da yeni medyayı politik örgütlenme ve eylem aracı olarak kullanıyor. Ancak anonim kimliklerin politik olarak kullanımının tarihine bakmakta fayda var.

Anonimliğin Politik ve Felsefi Arka Planı

The Atlantic'ten Andrew Sullivan, Mısır'daki meydan protestosu patladığı saatlerde "Devrim Tweet'lenmeyecek" başlığını taşıyan bir seri blog yazmıştı (Morozov, 2011: 1). Türkiye'deki Gezi direnişinde ise duvarlara en sık yazılan slogan şuydu: Devrim televizyonda yayınlanmayacak. Peki bir yeni medya aracı tek başına devrimci midir, yahut anonimlik ve benzeri bir yeni medya pratiği tek başına devrimci bir kullanım oluşturabilir mi? Burada araçsal bir tartışmaya girmek yerine kullanıcı tercihleri ve o kullanıcı tercihinin sebep ve sonuçları üstünden anonimlik tartışmasını sürdürmekte fayda var.

Yeni medyada anonim kimliklerinin ortaya çıkışından önce günlük hayatta anonimliğin kullanımlarından biri olan Zapatista hareketine bakmakta fayda var. Zira bu hareketin üyeleri, maske sembolü üzerinden kendilerini tanımlamakta ve kimliklerini bu şekilde saklamaktadır.[4] Bilindiği gibi Marcos, kapitalist modernite içerisinde *ezilmiş ve dışlanmış* kimliklerin kolektif iradesinin temsilcisi olarak varlığını kolektivite dahilinde benliğini görünmez, amaç ve vizyonunu ise özne haline getirerek sürdürmeyi ilke edinmiştir. Thomas Nail (2013), Guy Fawkes maskeleriyle milyonlarca insanın sokaklara çıkması planlanan #MillionMaskedMarch'la ilgili yazdığı yazıda bireylerin fiziksel hayatta anonimleşmesi/tanınmazlaşması amacını taşıyan toplu maskeli protesto eylemini değerlendirirken, maskenin özelliklerini şöyle sıralıyordu. Madde,

4. http://www.heureka.clara.net/gaia/zapatistas.htm, erişim tarihi: 07.11.2013.

parti ve devletin politik temsil politikalarının reddi anlamına geliyordu. Hardt ve Negri'nin (2012: 22) *Duyuru*[5] metninde değindikleri temsil krizine ve yozlaşan demokrasiye karşı bir kalkışmaydı bu. Zira tarihsel olarak sosyal hareketlerin genel amacı gücü göstermek, birlikteliği ve temsil edilmemiş grubun kimliğini görünür kılmaktı. "Buradayız, biz 'x'iz" demekti. Ancak Zapatistalar yüzlerini kamusal alanda gizleyerek, kara bloklar, işgalciler ve anonim gruplar temsildeki yozlaşmaya karşı bir ifade yaratıyordu, tıpkı Fawkes maskeleriyle sokaklara dökülen çocuklar gibi. Nail'e göre maske aynı zamanda doğrudan demokrasi ve eşitlikçiliği savunuyordu; zira bu da anonimliğin politik edinimleri ve geleceğe dönük potansiyeli konusunda doğrudan bir veri sunmak bakımından hepimize bir zemin sağlıyor. Güncel radikal politikada maskenin ve yarattığı anonimliğin örneğinin ardından yeni medyada kullandığımız maskenin ve anonim stratejinin katmanları ve biçimleriyle tanımlanması kısmına geçelim.

İletişim Süreçlerinde Anonimlik

Palme ve Berglund (2004) anonimliğin yalnızca mesajın gerçek yazarı gözükmediğinde/tespit edilemediğinde mümkün olduğunu veya mesajın gerçek yazarına ilişkin bilgi manipüle edildiğinde mümkün olduğunu söylemektedir. Bir başka görüşe göre ise anonimlik bir özneler seti dahilinde tespit edilebilir olmamaktır. Buna göre anonimlik mesajın kaynağının anonimliği ve alıcı anonimliği olmak üzere üç ayrı alt kategoriden oluşturuyor. Mesaj kaynağının anonimliğinde aslolan belirli bir mesajın kaynağının iletişimin taraflarından biriyle ilişkilendirilemez olması, alıcı anonimliği ise mesajın alıcısının tespit edilemez olması olarak tanımlanabilir. Bu görüşte anonimlik bir bağlantı kurulamazlık durumu olarak tanımlanmıştır. Buradaki üçüncü kategori ise ilişki anonimliği olarak nitelenmiştir. Bu iletişim sürecinin kendisinin anonimliği, içeriğin erişilemezliği olarak tanımlanabilir. Tüm bu verilere bağlı olarak anonimliğin sağlanması için, alıcı ve vericinin anonimliği, iletişim ve mesajın anonimliği ve nihayet ilişkilendirilebilirliğin olmaması gerekmektedir. Ortaya konan bu önkoşullar ışığında günlük yaşamda ve internet pratiklerinde

5. Michael Hardt ve Antonio Negri, *Duyuru*, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012.

anonimliğin sağlanması ziyadesiyle radikal bir durum olarak görülebilir (Hansen vd., 2001: 2-4).

Anonimliğe ilişkin teknik ve etkileşim temelli açıklamalar kullanıcılara bazı belirgin avantajlar sağlar. Örneğin anonimliğin handikaplarından biri, yapanı maskelerken kimi bireysel karakterleri vurgulamasıdır (Döring, 2003: 460). Birey kendisi için tüm önyargılardan ve legal kısıtlardan bağımsız bir kimlik oluşturur. Fuchs (2008: 322) anonim kimliğin insanın sosyal geçmişinden ve tecrübelerinden bağımsız okunamayacağını ve bunun onun çevrimiçi kimlik ve davranışlarını da etkilediğini söylemiştir; ancak yansıtma ve manipülasyon bakımından, anonim kimliğin yaptığı değişikliklerle yaratabileceği politik faydaları da olduğu ve bunun işlevselliği de anonim kullanıcılarla yapılan görüşmeler etrafında somutlaşmıştır.

Anonimlik ve Trollük

Anonimlik bazen psedonimlik (mahlas kullanımı) ile eşanlamlı olarak kullanılmaktadır. Yazarın gerçek adından ziyade görünür olmasını istediği adı öne çıkmaktadır. Özellikle sosyal ağlarda anonimlik karmaşık bir kavram olarak görülmektedir. Eğlence dahil birçok amaçla kullanılmaktadır. Türkiye'de ise genel olarak anonimlikle doğrudan karıştırılan ve en bilinen kullanıcı grubu troll'lerdir. Bu, çoğu zaman tam olarak daha önce teorik olarak bahsedilen ve bundan sonraki kısımlarda da pratikleri üstünden sınıflandırılacak anonim kullanımlardan birini troll'lerin de tercih etmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak troll'ler çoğunlukla bilgisayar üstünden sağlanan iletişim süreçlerinde çatışmayı tetikleme ve bundan zevk alma eğiliminde olan, yoğunluklu olarak siyasi eğilimlerini ciddi bir programla ifade etme eğilimi olmayan kullanıcı tipleri oldukları için araştırmanın derinlemesine görüşme kısmına katılmamıştır (Hardacker, 2010). Araştırmada konuşulan şahıslar ise kendilerini troll olarak tanımlamaktan kaçınmıştır.

Anonimliğin Teknik Arka Planı

Peki anonim yeni medya kullanımı nasıl sağlanır? Toplumsal ilişkilerde ve yeni medyada anonim kalmanın makalenin başlangıcında teorik çerçevesi çizilen şartlarının yanı sıra pratik şartları

da vardır. Bir anonim kimliğin ortaya çıkması için, şahsın her girdiği ağda, her seferinde farklı kimlikler oluşturması gerekmektedir. Böylece iletişim sürecini manipüle edebilir, çoklu kimliklerle tespit edilmesini zorlaştırır. Değişen gözetim metotları ise yeni medyada bireyin anonimliği sağlayabilmesi için farklı kimlik kullanımlarından çok daha karmaşık taktikleri zorunlu kılmıştır. Anonim bir iletişim için farklı katmanlarda farklı yazılımlar kullanılmaktadır. Türkiye'de yapılan kem gözlere şiş isimli Alternatif Bilişim Derneği projesi Julian Assange'ın "Bilgiyi şifrelemek, şifresini çözmekten daha kolaydır" mottosundan hareketle farklı iletişim süreçlerini güvenli ve anonim kılma yöntemi üzerine belgeler sunmuştur.[6] Masaüstü cihazlar üstünden Facebook, Google-talk ve IRC gibi servisleri kullanarak anonim, güvenli bir iletişim sunmak için Pidgin ve OTR programları, tarayıcı olarak ise TOR, Chrome ve Firefox'un bazı eklentilerle donatılmış versiyonları önerilmiştir. Özellikle Türkiye'de 17 Aralık'taki skandalın ortaya çıkışının ardından YouTube ve Twitter yasaklarına karşı daha belirgin olan bir anonim internet gezintisi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. TOR'un çalışma prensibi dahilinde taraflar (taraflar yalnızca insan olmak zorunda değil, örneğin siz ve bağlandığınız web sitesi tarafları oluşturabilir) iletişim kuracağı zaman ilk iletişim paketini gönderen için, TOR şifreli bir bağlantı sağlar ve TOR kullanan farklı uç noktaların listesini alır. Ardından bu liste içerisinden rastgele bir bağlantı noktası seçer ve seçtiği bu nokta üzerinden de aynı işlemi yaparak yine rastgele farklı bir noktaya gider. Bu işlemi iletişim için ilk paketi gönderen taraf hedefe ulaşana kadar devam ettirir. Dolayısı ile iletişim kurulan taraf kendisi ile iletişim kuran olarak son noktayı görmüş olur. TOR bağlandığı bu farklı noktalarda belirli bir süreliğine oturum açtığı ve her bağlantı için farklı noktalar kullandığından standart bir bağlantıya göre izlenmeyi daha zor hale getirir. Ayrıca ilk iletişim paketini gönderen taraf artık bir çıkış noktası değil, TOR ağına dahil olduğundan geçiş noktasıdır. Bu da yine trafiğin izlenmesini zorlaştıran bir unsurdur.[7] Buradaki zorlaştıran ifadesi, birçok açıdan, anonimliğin sağlanması konusunda anonimliğin teorik çerçevesini çizerken belirlenen, özellikle de günlük yaşamdaki kimlikle yeni medyadaki kimliğin bağdaştırılabilirliği olarak vurgulanan ilke-

6. https://kemgozleresis.org.tr/tr/.
7. https://kemgozleresis.org.tr/tr/masaustu/tarayici/tor/.

nin gerçekleştirilmesinin zorluğuna dayanmakla birlikte aynı zamanda farklı direniş pratikleri gelişirken, hegemonyanın kontrol mekanizmalarının da kendisini geliştirdiği göz önüne alınmalıdır. Mail yoluyla iletişimin güvenliği için Thunderbird ve ona bağlı çalışan şifreleme yazılımları, bilgisayar güvenliği için kullanılan her bilgisayarın farklı bir USB yahut CD üstünden çalıştırılacak bir işletme sistemiyle çalıştırılması ve dosyaların güvenli biçimde silinmesi önerilmektedir.

Türk ye'de özellikle son dönemde, özellikle de hükümetin uyguladığı DNS engelleme ve DNS *spoofing* politikalarıyla gündeme gelen yazılımların başında da VPN yazılımları gelmektedir. Bu yazılımlar da iletişim sürecinin anonimleştirilmesi için kullanılmaktadır. VPN, esas olarak çok merkezli kuruluşların internet üzerinde, bu merkezler arası bir tür intranet ihtiyacını karşılamak üzere tasarlanmıştır. Böylece bu organizasyonda çalışan ve erişim izinleri olan insanlar evlerinden, ofislerinden ya da internete erişebildikleri dünyanın herhangi bir yerinden tıpkı ofislerindeymiş gibi ağ ve servislere erişebilmektedir. VPN sayesinde kullanıcılar bağlantı noktalarına kadar olan iletişimlerini tümüyle şifreleyerek internet servis sağlayıcı firmaların ya da devletin yurtiçinde kurduğu gözetim aygıtlarının, eğer internete bir ofisten bağlanıyorlarsa (örneğin okul) çalıştıkları kurumun yaptığı gözetimin önüne geçebilmektedir.[8]

Görüldüğü üzere anonimliğin koşullarını sürekli olarak sağlamak, özellikle de günümüz sosyal aktivizminin bireyi sönümlemeyen, törpülemeyen çokluk hareketi çerçevesinde görünürlük üzerine kurulmuş pratiklerinde yeterince verimli bir yöntem değildir. Özellikle de günümüz politik örgütlenmelerinde kliklerin ve sivil toplum kültürünün yarattığı legal olarak tanınma isteğinin anonimliği doğrudan bir taktik olarak benimsemeyi zorlaştırmaktadır.

Anonimlik: Tecrübeler ve Yanılgılar

Tam da bu noktada, yeni medyada rumuz kullanarak hareket eden birçok kullanıcının kendilerini tanımlamakta kullandıkları "tam anonim olmama" ifadesinin önemi büyüktür. Yeni medyada kendi ağım içerisinde bulunmalarına dikkat ederek seçtiğim ve

8. https://kemgozleresis.org.tr/tr/masaustu/guvenli-internet-baglantisi/vpn/.

asgari 6 aylık *timeline* faaliyetlerini izlediğim 10 kullanıcı ile yaptığım görüşmeler tam anonimlik kavramını ve buna bağlı olarak tam anonim olmama kavramını ortaya çıkarmıştır. Konuştuğum şahısların tamamı mahlas kullanan ve yeni medyada mahlas kullandığı hesabı üstünden kendine ait özel bilgi, belge ve görsel paylaşmamış bireylerdi. Yine de yeni medyadaki kimliklerine ulaşılmasının imkânsız olmadığını hepsi belirtti. Bazıları kendilerini %70 anonim ve benzeri biçimlerde tanımlarken, 10 kullanıcıdan 5'i tam anonim değilim, yarı anonimim diyebiliriz, şeklinde cevapladı. Bir kullanıcı ise tam anonim olduğu bir dönem olduğunu ama bir süre sonra bu dönemin bittiğini belirtti. Kullanıcılarla konuştuğumuzda YouTube ve Twitter yasakları henüz devreye girmemiş, VPN kullanımı ve diğer alternatif yöntemler Türkiye'de bu kadar meşhur olmamıştı. Ancak Gezi direnişi gerçekleşmiş, yeni medyadaki tedbirsizliklerin olası sonuçları tecrübe edilmişti; bazıları ise Kürt hareketinin aktivistleri olduklarından uzun süredir yeni medyada görünmez olma çabası içindeydi. İki kullanıcı aileleri ve yakın çevreleri tarafından takip edilmelerini anonim kalmaları için gerekçe olarak gösterirken, 10 kullanıcının tamamında ortaklaşan endişe devlet gözetimiydi. Çalışanlarda kurum gözetiminin anonim olmak konusunda bir motivasyon olduğu gözlenirken, STK ve siyasal parti, organizasyon için çalışanlarda da siyasi rekabet, hiyerarşik mekanizmalar ve anti-demokratik eğilimler gereği kimliklerini saklama eğilimi ağır basıyordu. Gözetimin bu dört farklı kategorik odağına karşı geliştirilen tecrübeler sonucunda yarı-anonimliğin avantaj ve dezavantajlarını ortaya koymakta fayda var. Yarı-anonim bir kullanıcının yeni medya faaliyeti asla tam olarak güvende değil. Örneğin Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek, internet üstünden tartıştığı bir yeni medya kullanıcısını, isim, soyad gibi birçok detayı saklamasına rağmen sosyal kontakları üzerinden tespit etmiş ve yeni medyada ifşa etmiştir. Aynı şekilde, yeni medyadaki bazen hareket içine bazen devlete yönelen sert eleştirileri olan Kürt bir aktivist kadın kullanıcı, yine aynı şekilde önceden organik olarak ilişki içinde bulunduğu biri tarafından isminin paylaşılması sonucunda, kendisiyle karşıt görüşteki isimler tarafından yeni medyada gerçek kimliği, fiziksel özellikleri, mesleği ve benzeri detaylar üstünden ifşa edilmiş, olay nihayetinde yargıya taşınmıştır. Her iki olayda, network üzerinde bireylerin anonimlik sağlaması ge-

rektiğinin ve network'ünüzün içerisinde sağladığınız anonimliği sürdürmenin tam bir anonim profil oluşturmanın temel koşulu olduğunu hepimize anımsatmaktadır. Kürt kadın aktivist belirli aralıklarla tekrar tekrar ifşa edilirken, her ifşa sonucunda da farklı baskı mekanizmaları üstünden şahsın üzerindeki tehdit artıyor. Zaten görüşme yaptığım bu aktivist genel olarak yeni medyada mahlas kullanmasının ve kimliğini gizli tutmasının sebebinin içinde bulunduğu organizasyonun olası baskısından kurtulmak ve demokratik bir şekilde fikrini ifade etmek olduğunu belirtiyordu. Bir başka kullanıcı da başta aile gözetimi yüzünden yarı-anonim bir profil oluşturduğunu, devlet baskısıyla birlikte eski profilinin zayıflıklarını giderip tam anonimliğe daha yakın bir profil oluşturmaya çalıştığını söylüyor. Görüştüğümüz 30'lu yaşlarındaki diğer iki kullanıcı saygın kurumlarda çalışıyor ve kullandıkları yarı-anonim kimliklerin siyasi kimliklerinin iş yaşamlarını olumlu etkilememesi ve iş yaşamlarının da siyasi ifadelerinin önüne geçmemesini istedikleri için bu kimlikleri oluşturduklarını söylüyor. Ancak her ikisi de yeni medyadaki hesaplarının doğrudan isim ve soyadlarını ifşa eden posta hesaplarına bağlı olduğunu bu nedenle de tam anonim sayılamayacaklarını belirtiyor. Yine de VPN dahil birçok farklı formülle kimliklerini kurumsal kontrolden saklamaya çalışıyorlar. Her ikisi de Gezi sürecinde yurttaş gazeteci işlevi görmede anonim kimliklerinin onlara çok yardım ettiğini belirtiyor. Bu kullanıcılara göre anonimlik konusunda daha donanımlı olduklarını söyleyebileceğimiz iki kullanıcı ise Hotspot Shield ve Google Public DNS kullandıklarını, gerçek kimliklerini yeni medyadan tanıştıkları insanlarla paylaşmadıklarını belirtiyor. Genel olarak anonimliğin avantajları olarak tüm kullanıcıların değindikleri şeylerin başında otosansürün ortadan kaldırılması, kendilerini isimlendirebilmeleri (özellikle Kürt ve Ermeni kullanıcılarda), insanlarla daha kolay yoldan tanışabilmeleri, dış odaklı sansürden kurtulabilmeleri, günlük ilişkilere bağlı kalmadan bireyleri yeni medyada takip etme/etmeme özgürlüğüne sahip olmalarını gösteriyorlar. Yarı-anonim kullanıcılar hem yeni medyada yerleşmekte olan normlardan azadeler hem de finansal olarak fikri üretimlerinin sorumluluğunu taşımıyorlar. Yarı-anonimliğinse tam anonimlikte olmayan güvenliksiz yanlarının olumsuzluklarına değiniyorlar.

Anonimlik ve Politik İmkânlar

Konuştuğum tüm şahısların ortak görüşü anonimliğin ya da yarı-anonimliğin toplumsal ilişkiler sonucu ortaya çıkan bir seçenek olduğu yönünde. Anonimlik bazen ekonomik, bazen hukuki, bazen ailevi ve özel, bazen de örgütsel baskıyı aşmak amacıyla kullanılıyor. Elbette yeni medyaya güvensizlik de dahil olmak üzere özellikle internetin ilk kullanıma açıldığı zamanlarda daha belirgin olan değişkenleri de göz önüne almak gerekir. Ama politik kullanıcılar odak grubu oluşturduğundan, bahsi geçen grubu daha sonraki çalışmalara bırakmakta ve makalenin asıl amacı olan politik imkânlar dahilinde anonimite kullanımına dönmekte fayda var.

Görüldüğü üzere yarı anonimlik ve anonimlik siyasal olarak bireylere bir alan sağlıyor. Bu, geçmişten gelen sol hareketin başta dikey örgütlenme ve hiyerarşi olmak üzere birçok sorununa parmak basarken, örgüt içi kontrol mekanizmalarının bireyler tarafından birer sorun olarak görüldüğüne de bir kanıt. Özellikle de yeni toplumsal hareketler çağında bu kalıcılaşmış kültürün bireylerin ifade özgürlüğünü kısıtlaması ciddi problemlere yol açıyor. Hardt ve Negri (2013) *Duyuru* isimli metinlerinin sonunda solun bu tüm eski geleneklerini ve düşüncelerini aşması gerektiğini vurgularken; yeni toplumsal hareketlerin lidersiz olmalarına rağmen değil, lidersiz oldukları için güçlü olduklarına ve yeni toplumsal hareketlerin içindeki radikal demokratik yöntemlere değiniyordu. Bu hareketler yatay çokluk hareketleriydi ve demokrasi konusundaki ısrarları da elde ettikleri gücün anahtarıydı. Hardt ve Negri'nin bu saptaması anonimliğin sonuçlarından biri de varsayılabilecek yataylığa vurgu yapıyordu. Yeni medyaya doğrudan atfedilen özgürlükçü nitelikler, aslında günlük yaşamdaki ilişkilerin yeni bir iletişimsel alanda yeniden organizasyonu olarak pratikleşen yeni medyadaki iletişim süreçlerinden çok daha radikal bir alanı işaret ediyor. Bu bağlamda yatay, kolektifçi ve güvenlikli bir anonimlik tanımının yapılması şart haline geliyor. Ancak bu şekilde "müşterekler" kendilerine yemek ve su sağlayacak vadilere ulaşmanın ötesine geçip, imajları, kodları, müziği özgür bir şekilde paylaşabilir hale gelecek.

İşte bu anlamda anonimlik, bir ortaklık sağlamanın genel aşamasıdır. Anonimlik ve farklı seviyelerinde anonimlik kullanımları politik iletişimi daha kolektif ve katılımcı kılma potansiyeline

sahiptir. Önyargılardan azade karar verme süreçlerinin oluşması, fikirlerin asıl tartışılan şeyler konumuna gelmesi ancak bu şekilde mümkündür. Oy vermekten forum tartışmalarına katılımcıların anonimlikleri onlara kendilerini daha rahat ifade etme ve daha yaratıcı olma imkânı sunacaktır. Kolektif karar verme süreçlerinde anonimite, sürekli bir liderlik arayışı içerisinde kaybolacak olası kolektif enerjiyi korumakla kalmaz, aynı zamanda lidersiz hareketleri güçlendirir. Bu yalnızca radikal demokratik organizasyonlar için oy verme ve legal partilerdeki parti içi tartışma aşamaları da dahil olmak üzere birçok alanda hiyerarşik önyargıların ortadan kaldırılmasında rahatlıkla kullanılabilir. Clark vd. (2008) anonimliğin siyasal ağlarda sık sık ortaya çıkan kliklerin de ortaya çıkmasını engelleyeceği kanısındadır. Oy verme davranışında yaşanan kısıtlar, anonimlik sayesinde görünmez kılınır. Kapitalist demokrasinin finansal baskı mekanizmaları anonimliğin olduğu mekânlarda kendini gösteremez. Müşterekler ideal bir katılımcı modelin üyeleri olarak yeni medyadan başlayarak tüm süreçlerde katılımcı hale gelebilir. Anonimlik sayesinde sıradan bir yurttaşın dahi politik talepleri kimliği ve mesleğiyle bağdaştırılamaz, başkalarınca denetlenemez hale gelip onu özgürleştirir. Bu da anonimliği ait olduğu varsayılan karanlık evrenden dışarı çıkarıp günlük hayatın ve tüm karar verme süreçlerinin bir parçası yapmaya yarayacaktır. Apartman yönetimi toplantılarından, plebisitlere, anonim karar verme ve fikir oluşturma, mevcut burjuva demokrasisinin çoktan seçmeli özgürlüklerine karşı tartışmayı büyüten ve yaratıcılaştıran bir alan sunmaktadır. Zira yeni medyadaki bugünkü sosyal ağların sermaye yapısı İngram'ın (2010) belirttiği üzere, çoğunlukla kaybedecek bir şeyi olmayan, beyaz, orta ve orta üst sınıf heteroseksüel erkeklerden oluşmaktadır ve kendi hayatlarıyla ilgili saydam olmak konusunda sorun yaşamamakta, önyargılara hedef olmamaktadır. Anonimlik bu nedenlerle şirketlerin metalaştırdığı kişisel verilerin ve kişisel kanaatlerin korunması yolunda bir taktik olarak savunulmalı ve bir kolektif yöntem olarak geliştirilmelidir.

Kaynakça

Alternatif Bilişim Derneği, (2013), *Türkiye'de İnternetin Durumu – 2013*, http://bit.ly/14Sxjcd, erişim tarihi: 12.05. 2013.

Alternatif Bilişim Derneği, (2013), *Veri Korumaya Giriş*, http://ekitap.alternatifbilisim.org/files/veri_korumaya_giris_edri_paper_06_tr.pdf, erişim tarihi: 12.05.2013.

Akın, A., Emrah Zıraman (2013), "Türkiye Çevrimiçi Alanında Güç Mücadelesi ve Üç Tarz-I Muhalefet: Redhack, Alternatif Bilişim Derneği ve Youtube Yasağı Karşıtı Bireysel Girişimler", *Karaburun Bilim Kongresi: Sosyal Medyada İktidar ve Dayanışma Oturumu*, 5 Eylül 2013.

Appelbaum, J., J. Assange, A. Muller-Maughn, J. Zimmermann (2012), *Cypherpunks - Freedom and the future of the Internet 2012.*

Baggio, B, Y. Beldarrain (2011), *Anonymity and Learning in Digitally Mediated Communications: Authenticity and Trust in Cyber Education*, IGI Global.

Clark, M. (1977), *Antonio Gramsci and the Revolution that Failed*, Yale University Press, New Haven.

Clark, John A, Jeremy Jacob, Susan Stepney, Joss Wright (2005), *Designing Anonymity:A Formal Basis for Identity Hiding*, http://bit.ly/16eQmNw, erişim tarihi: 27 Haziran 2014.

Döring, Nicola (2002), "Studying online-love and cyber-romance", *Online social sciences*, Der. Bernard Batinic, Ulf-Dietrich Reips ve Michael Bosnja, Hogrefe, Göttingen, s. 333-356.

Fuchs, Christian (2008), "Information and Communication Technologies", *European Journal of Communication 24.*

Fuchs, Christian (2012), *Implications of Deep Packet Inspection (DPI) Internet Surveillance for Society*, http://bit.ly/NwosT4, erişim tarihi: 24.03.2014.

Gramsci, A. (1971), *Selections from the Frison Notebooks of Antonio Gramsci*, Çev ve Der. Q. Hoare & G. N. Smith, Lawrence and Wishart, Londra.

Gerbaudo, P. (2012), *Tweets and the streets: Social media and contemporary activism*, Pluto Press.

Hansen, Marit, Marit Köhntopp, Andreas Pfitzmann, *Anonymity, Unobservability, Pseudonymity, and Identity Management–A Proposal for Terminology*, http://dud.inf.tu-dresden.de/literatur/Anon_Terminology_v0.18.pdf, erişim tarihi: 20.08.2013. Hardt, M. ve A. Negri (2012), *Declaration*, Melanie Jackson Agency.

Ingram, M. (2010), "Are Facebook's Views on Privacy Naive and Utopian?" *GigaOM*, http://gigaom.com/2010/05/01/facebooks-views-on-privacy-are-naive-and-utopian-proof-says/, erişim tarihi: 10.12.2013.

Madrigal, Alexis C. (2011), "Egyptian Activists' Action Plan: Translated", *The Atlantic*, http://bit.ly/XXFQGz, erişim tarihi: 08.03.2013.

Shirky, Clay (2011), "The Political Power of Social Media", *Foreign Affairs*, Sayı: Ocak/Şubat.

Williams, Raymond (2002), *Marxism and Literature*, Oxford University Press, New York.

Dijital Aktivizm mi? Sokak İsyanı mı?

Serhat Koç[1]

31 Mayıs 2013 akşamı başlayan ve belki de hiç bitmeyecek gazlı mücadelemiz hakkındadır.
Savaş Barıştır, Özgürlük Köleliktir, Bilgisizlik Kuvvettir.[2]

1. Kaleme almaya gayret ettiğim bu yazıda bir hukukçu ve aynı zamanda Korsan Parti Türkiye Hareketi'nin sözcülerinden biri olarak "Türkiye ve dünyada aktivizm" *kavramı üzerine düşündüğümüz*de günümüze ve geleceğe dair olmak üzere dimağımda ilk planda çağrışanları paylaşmakla yetineceğim. Bu paylaşımımızı öncelikle aktivizmi tanımlama ve anlamlandırma faaliyeti ile başlatıp devamında dijital aktivizm öğesi özelinde aktivist hareketlerin günümüzdeki yerlerine ve gelecekteki olası izdüşümlerine de kısaca değinerek gerçekleştireceğiz. Tüm bu anlamlandırma faaliyetimizi Gezi süreci hakkındaki özellikle de hukuksal bağlamda olmak üzere yapacağımız aydınlatma ve açıklamalarla nihayete erdireceğiz.
Bu yazı akademik bir gaye taşımamakta ve ayrıca kimseye hakaret etmeyi amaçlamamaktadır. Yazının yegâne amacı bir yurttaş olarak Gezi sürecinde yaşadıklarımızın hukukçu kimliğimizle anlamlandırılma çabasından ve benzer yaşanmışlıkları ve/veya hisleri olanlarla paylaşma ve dayanışma isteğinin tatmin edilmesinden ibarettir.
2. George Orwell'in, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* adlı romanında, Okyanusya devletini yöneten partinin üç sloganı [Çev. Celâl Üster, Can Yayınları, İstanbul, 2013.]

Aktivizmin Dijital Aktivizmle Evrimi

Aktivizm kelimesi ilk elde toplumsal ya da politik bir değişiklik ortaya çıkarabilmek amacıyla örgütlü ya da örgütsüz bir biçimde yapılan eylemler bütününü çağrıştırmaktadır. Bu eylemler, olası ilgili tartışmalarda taraflardan birini desteklemek ya da ona muhalefet etmek şeklinde tezahür etmektedir. Örneğin Joss Hands, *@ is for activism*[3] adlı eserinde aktivizm noktasından bakıldığında aslında tek bir tanımla karşılaşmadığımızı ve aktivist eylemlerin derecelerine göre azınlık olmak, protesto etmek, karşı durmak, direniş göstermek, isyan etmek ve benzeri şekillerde çeşitlendirilebileceğini aktarmakta ve bunu yaparken de internet ve diğer dijital ortamlarda boy gösteren aktivist hareketlerin bu fotoğraftaki yerini tespit etmektedir.

Aktivizm kelimesi son yıllarda gündeme sıklıkla gelen bir kelime olarak protesto etmek veya muhalif olmak ile eşanlamlı olarak kullanılsa da aslında aktivizm kavramı sayısız politik yönlendirmede kendine yer bulabilmektedir. Bir yurttaşın bir basın kuruluşuna ya da mahalli bir politikacıya fikirlerini içeren bir e-posta göndermesinden, bir mahallenin sakinlerinin çevresel koruma üzerine kampanya yürütmesinden, tercih edilen şirketleri desteklemek veya boykot etmek gibi görebileceğimiz yöresel ekonomik aktivizme, grevlere, toplantılara, blog yazmaya ve hatta sokak yürüyüşlerinden, silahlı eylem dahi içerebilen gerilla taktiklerine kadar pek çok şey aktivizm çatısı altında görülebilmektedir.

Yukarıda saydığımız eylemleri ve benzerlerini gerçekleştirir durumdayken kendimizi bir "aktivist" olarak görmemiz çok doğaldır. Bununla birlikte aktivist eylemler her zaman herkes tarafından aynı pencereden bakılarak yorumlanmayacaktır. Aktivist eylemlerimizin konusunun temas ettiği hususların çelişkili olması halinde ise bu eylemlerin muhatabı durumunda kalan kişilerce ya da bazı şartlarda devletleri ya da uluslararası kuruluşları temsil edenlerce dahi "terörist" olarak tanımlanabilmemiz çok olasıdır. Yaptıklarımızı ve söylediklerimizi onaylayan kesim ise bizi "özgürlük savaşçısı" ilan edecektir.

Bunun karşısında hiçbir şekilde lobicilikle ve siyasi faaliyetle uğraşmayan, doğrudan doğruya insanları, davranışlarını değiştirmeye ikna etmeye çabalayan aktivizm örnekleri de bulunmak-

3. Hands, Joss, *@ is for Activism Dissent, Resistance and Rebellion in a Digital Culture*, Pluto Press, New York, 2011.

tadır. Bu tür eylemler aktivizm üst başlığı altında görülebilse de protesto ya da karşı koymayla hiçbir ilişkisi bulunmayan ve kanun koyucunun mevcut yasaları değiştirmesini sağlamayı amaçlamayan eylemlerdir. Hatta bunun yerine doğrudan doğruya amaçladıkları ilgili sonuçların ortaya çıkmasını bizatihi kendi eylemleriyle gerçekleştirmeyi yöntem edinmiş bu gruplar genelde dinsel ve ideolojik temalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tür gruplar aktivizm üst başlığı altında zaman zaman anılsa da bizim tanımlamalarımızda bunlar aktivizm ruhuyla bağdaşmayan ve başkalarının düşüncelerine saygı duyma noktasından yoksun olmaları sebebiyle bile anında aktivizm çizgisinden çok uzağa düşen ve ancak baskıcı rejimler olarak adlandırabileceğimiz yöntemlerdir.

Tanımlama ve anlamlandırma çabamızın son halkası olarak ifade etmeliyiz ki; karşımıza sivil itaatsizlik, komünal yaşam, boykot, grev, lobicilik, medya aktivizmi, hacktivizm, internet aktivizmi, propagandacılık, asilik, protestoculuk, isyankârlık ve hatta terörizm vb hangi adla çıkarsa çıksın bugün için aktivizm denilince işin dijital boyutu diğer unsurları destekler konumda kalmaktan kurtulmuş ve hepsine dokunur ve hatta bir şekilde hepsine hükmeder bir seviyeye ulaşmış, dijital alanın göreceli anonimliği de aktivistlerin olduğu kadar küresel güçlerin de bu uğurda iştahlarını kabartmıştır. Aşağıda bu hususlara da kısaca değinmeye çalışacağız.

Bahsi geçen aktivizm türlerinden dijital aktivizm kavramı üzerinde durmak konumuzu detaylandırmak açısından yararlı olacaktır. Dijital aktivistler, başta internet üzerindeki e-posta, haber grupları ve sosyal medya siteleri olmak üzere her tür dijital mecrayı kullanır. Dijital aktivistlerin internet harici kullandığı dijital medya olarak GSM ağlarını, SMS servislerini ve uydu haberleşmeyi gösterebiliriz. Kendi düşüncelerini en azından açıklama düzeyinde dışa aktarma ihtiyacı çeken herkes, özellikle Web 2.0 siteleri olarak adlandırılan, içeriğini kullanıcıların oluşturduğu yeni medya siteleri vasıtasıyla içindekileri tüm *internetgezerlerle* paylaşmayı tercih etmektedir. Sosyal/yeni medya paylaşımlarının ve bireysel blogculuğun yanı sıra, yeni dönemde Twitter başta olmak üzere mikro blog servisleri ile de artık sadece kişiler kişilerle değil, deyim yerindeyse toplumlar toplumlarla iletişmekte ve fikirlerini özgürce (?) paylaşmaktadır. Öyle ki durum mesajı sorusu "What are You Doing?" olan Twitter bir süre önce bu soruyu,

"What's Happening?" sorusuyla değiştirmiş ve kişileri gündelik hayatlarını aktarmanın ötesinde bir konuma geçirip çevrelerinde olan biten önemli olayları ve belki de küresel ölçekte önemli olabilecek kıvılcımları paylaşmaya sevk etmiştir.

Tam da bu noktada özgürlüğün de güvenlik gibi hiçbir zaman yüzde yüzüne erişilemeyecek ütopik bir kavram olarak düşünülmesi gerektiğini ifade etmemiz gerekmektedir. Özgürlük de güvenlikle aynı paralelde olmak üzere her zaman için bir açık nokta bırakarak gelişmektedir. Özgürlüğün ya da güvenliğin geliştirilmesi için yapılan tüm çalışmalar ve atılan tüm adımlar birbirine karşıt gibi gözüken bu iki kavramın aslında ne kadar da birbirine yakınsadığını gözler önüne sermektedir. Hemen hemen her tür geliştirme hareketi birtakım yeni açıklara ve boşluklara yol açmakta ve bu boşlukları dolduracak uygulamalar da devletler, kanun koyucular ya da siyah şapkalılarca[4] kısa sürede bulunmaktadır. Esasen bizim de görüşlerimiz tüm sosyal medya hadisesinin esasen Büyük Birader'in ve emrindeki gri şapkalıların eseri ve beslemesi olduğu yönündedir. Dünya küresel ölçekte güvenlik paradigmasına ise bu temelde daha yakın durmakta ve çoğu zaman da "özgürlüğün güvenlik uygulamalarına kurban edildiği" fikri aktivist eylemlerin nedeni olabilmektedir.

Bu kadar karamsar bir hava çizdikten sonra kanımızca kendimize sosyal medyanın hiç mi olumlu yanı yoktur, sorusunu sormamız gerekmektedir. Hatta şu an bu yazıyı yazarken bir yandan da dinleyip izlediğimiz YouTube ve benzeri video siteleri üzerinde yapılan belli yerlerdeki toplantılara, gösterilere ya da protestolara veya belki de sadece bir konsere ya da şiir dinletisine dair canlı yayınların dijital aktivizmle bir ilgisi var mıdır? Öyle hissetmekteyiz ki; dijital aktivizm esasen bu yayınların, içerikten bağımsız olmak üzere, bizatihi kendileridir. Öyle ki yayının yapılabilmesi,

4. *Siyah şapkalı hacker'lar*: Web sitelerine zarar veren, kredi kartı gibi bilgileri çalan, güvenlik ihlalleri yapan ve amaçları tamamen zarar vermek olan hacker'lara verilen genel addır. *Beyaz şapkalı hacker'lar* ise siyah şapkalıların tam tersi işler yapan hacker'lardır. Sistemlerin güvenlik açıklarını bulur ve ilgili kişilere raporlarlar, genelde şirketlerde ya da kurumlarda çalışırlar. Beyaz şapkalılar, bilgilerini zarar vermek için *değil, sistemlerin güvenlik açıklarını kapatmak* için kullanır. Bu tür hacker'lar sistemlere izinsiz giriş yapmaz. *Gri şapkalı hacker'lar* siyah şapkaların aksine, girdikleri sisteme zarar vermez, sisteme giriş yaptıktan sonra sistemdeki güvenlik açıklarını giderir. Gri şapkalıları, Beyazlılardan ayıran en büyük fark, sistemlere izinsiz giriş yapmalarıdır. Buna karşılık sistemdeki bilgileri kendi amaçları için kullanmazlar ve mümkünse sistemi yamarlar.

bazen içeriğinden bile daha çok önem arz etmekte ve aktivizm ruhuyla örtüşmektedir. Aktarmaya çalıştığımız şudur ki; dijital mecralar esasen insanlık olarak köklerimizde bulunan; sokakta protesto yürüyüşlerinde olmak, isyanın ortasında fiziksel olarak bulunmak gibi özelliklerimizi baltalamasalar da törpülemektedir. Yapmamız gereken bu tehlikeli oyundan kaçmak ve bize sunulan dijital mecraları, sokaktan uzaklaşacak ya da sokağın gücünü azaltacak şekilde değil de tam aksine sokağın gücüne güç katmak ve sokakta yaşananı tüm *internetgezerlere* aktarmak için kullanmaktır. *YouTube* şirketi kendisi bunu yapmıyor olabilir; ama biz kendi blogumuzda az önce bahsettiğimiz anlamda bir yayın yapabileceğimiz gibi, Twitter ya da YouTube sitelerini de bu şekilde kullanabiliriz. Ancak bizlerin sokağın gerçekliğini internetin dinamizmine aktarmakta kullandığımız araçların sahibi olan tüm internet şirketleri ve hatta internet ortamında teknik koordinasyonu sağlayan ve alan adı sisteminin yönetilmesi, protokol parametrelerinin yönetilmesi ile IP adresleri yer tahsisi görevlerini yüklenen ve kâr amacı gütmeyen yetkili tek kuruluş olarak dünyaya lanse edilen/nam salan ICANN (The Internet Corporation for Assigned Names and Numbers - Tahsis Edilmiş, İsim ve Numaralar İçin İnternet Kuruluşu) bu yaptıklarımızdan memnun olacak mıdır? Esasen, hukuken tüm soruların üzerinde duran en can alıcı soru bu olmalıdır.

Bu soruyu sürekli ele alarak ilerletmeye çalışacağımız yazımızda, aklımızda uçuşan diğer sorulara yer vermek istiyoruz. Kanımızca "adına dijital aktivizm denen fenomen aslında 'Amerikancılığı' yaymanın ve 'Anti-Amerikancılığı' takip edip, yok etmenin (!) yeni ve çok daha tehlikeli bir yolu mudur?", "Sosyal medya, iletişimin zirvesi midir yoksa Büyük Birader'in en renkli oyuncağı mıdır?" gibi soruların cevaplanması gerekmektedir. Bunlar çok fazla tartışma zemini bulamayan ve genelde komplo teorisi olarak geçiştirilen hususlar olmaktan kurtarılmalıdır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD), işgalleri gerçekleştirirken "demokrasi", "insan hakları" vb süslü (!) lafları gündeminde tutarken, aynı öğelerin sosyal medya ve dijital aktivizmle de birlikte Hillary Clinton ve Afrika örneğindeki gibi sıklıkla anıldığını görüyoruz. Bu kavramları birlikte ananlar kendilerinden emin olduğumuz gerçek direnişçiler olduğu gibi, aynı zamanda ABD hükümetinin ve onun güdümündeki *Think-Tank*'ler de olabilmektedir.

Sokak protestolarının Gezi sürecinden önceki dönemde sayıca azaldığı, açıkça görülen bir gerçek durumundadır. Gezi sürecinden önce nicelik olarak azalmanın yanında sokak protestolarının niteliksel olarak da güçleri ve etkileri zayıflamış durumdaydı. Bu durum protesto eyleminin sokaktan internet platformuna taşınmasının bir sonucu olarak da görülebilir. Peki, internetin sağladığı ortam, sokağın yaşattığı isyan hazzını ve protesto gücünü sağlayabilmekte midir? Çokuluslu şirketleri ya da baskıcı hükümetleri internet yoluyla dize getirebildik mi ya da getirebilir miyiz? Biz de Hands gibi bunun mümkün olabileceğini düşünmekteyiz. Öyle ki Hands'in de yukarıda andığımız kitabında sıklıkla yer verdiği gibi Twitter'ın dünya sahnesindeki çok önemli an ve dönemlerde ciddi adımlar atılmasında, haberlerin iletilmesinde, isyancıların buluşmasında ciddi bir rol oynadığı pek çok yazarca açıkça ifade edilmektedir.

Bizim de Çin ya da ABD benzeri bir sansürcü ülke[5] olmamamız için ülkemizde internet aktivistleri tarafından pek çok sivil[6] ya da hükümet destekli[7] girişimler ve protesto yürüyüşleri[8] yapılmış, internet siteleri açılmış[9] ve hatta öyle ki konu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) de taşınmıştır[10]. Bu hareket-

5. ABD'nin sadece internetteki sansür karnesinin özeti için bkz. http://en.wikipedia.org/wiki/Internet_censorship_in_the_United_States.

6. 23 Haziran 2010 günü İnternet'te Sansüre Karşı Ortak Platform Deklarasyonu yayımlandı ve başlıcaları Cyber-Rights.Org.tr, İNETD (İnternet Teknolojileri Derneği), Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Bianet, Bağımsız İletişim Ağı, Elektrik Mühendisleri Odası, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, SansüreSansür, Netdaş, Engelli Web, Ekşi Sözlük, Korsan Parti Türkiye Hareketi olan pek çok kurum, oluşum ve bireysel kullanıcı tarafından imzalandı. Tam metin için bkz. http://www.sansursuzinternet.org.tr/internette-sansure-karsi-ortak-platform-deklarasyonu/.

7. Bu konuda bir yenisi http://tiyad.org/?p=26 adresinde görülebileceği üzere 9 Ekim 2013'te gerçekleştirilen çalıştaylar dizisinin 20-22 Nisan 2010 tarihleri arasında yapılan oturumunda konu hakkında "Kartepe Kriterleri" yayımlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. http://tiyad.org/?p=22.

8. 17 Temmuz 2010 günü İstanbul Taksim'de internet sansürünü protesto amacıyla yürüyüş gerçekleştirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. http://sansurekarsiyuruyus.wordpress.com/.

9. Örnek olarak http://www.sansursuzinternet.org.tr/ve kendi kendisini sansürleyen http://sansuresansur.blogspot.com/siteleri verilebilir; ayrıca uluslararası imza kampanyalarından *örnekler için bkz. http://www.*thepetitionsite.com/5/stop-internet ban-in-turkey-internet-yasagina-hayir ve https://secure.avaaz.org/tr/no_internet_censorship/.

10. Yaman Akdeniz'in Last.fm sansürü hakkında AİHM'e başvurmasına ilişkin haber için bkz. http://privacy.cyber-rights.org.tr/?p=954; ayrıca İnternet Teknolojileri Derneği (INETD) de, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne YouTube yasağı hakkın-

ler interneti özgür kılmak adına yapılan aktivizm hareketlerinin en önemlileri ve etkilileri olarak ajandamızda yerlerini almıştır.

Son yıllarda tam bir gözetim ve denetim çağına giriş yaşanırken, tam da internetin doğası gereği aslında –her ne kadar hakkında iptal davası açılmış[11] ve elbette sonuç alınamamış olsa da– Kriptoloji Yönetmeliği'nin[12] de çıkarılmış olması dünyada olan biten tüm aktivist hareketleri izleme ve kaydetme hevesindeki Büyük Birader'in Türkiye'deki en gözüken silueti olmuştur. Bu türden topyekûn bir izleme ve kaydetme canavarı olarak kullanılan yöntemler karşısında, gelişmekte olan uluslararası akımları ve yeni yakılan ateşleri, yazılan metinleri yorumlayabilme ve uygulayabilme kapasitesini haiz, hukuktan anlayan bilişimci aktivistlere ve bilişimden anlayan hukukçu aktivistlere ülkemizin küresel aktörlerce linç edildiği aşamada ne kadar acil ihtiyacımız olacağı çok açıktır. Eğer bunu sağlayamazsak en büyük çöküş nedeni bilgi toplumunu ıskalamak[13] olan Sovyetler Birliği'ndeki doğru fikrin yanlış uygulanması felaketinden ders alamadığımızı düşünebiliriz.

Bu bölümün son sözü olarak; bizce gerçek aktivizm, müzik, renkler, farklı kültürler, komünal yaşam, anti-küreselcilik ve sevgidir. Dijital olan, bunların düşmanı olmadığı gibi tek dostu da değildir. Aktivistler için internet sadece 2000'li yılların başında kullanılan bir araç olarak anılacaktır. Yukarıda sorduğumuz soru ekseninde de bilinmelidir ki; bugünün patron siteleri ilelebet yaşamayacaklardır, asıl olan fikir ve fikrin özgürce paylaşılmasıdır. Aktivizmin doğası ise her zaman sokaktır. Tüm diğer mecralar ise sokaktaki gücün örgütlenmesi ve güçlenmesi için kullanılacaktır, kullanılmalıdır.

---

da başvuru yapmış, başvuru sonrası ise YouTube hukukla ilgisi bulunmayan bir yolla Türkiye'de tekrar erişime açılmıştır. Bahsi geçen AİHM başvurusunun tam metni için bkz. http://www.inetd.org.tr/YouTube/aihm-basvuru.html.

11. İnternet Teknolojileri Derneği'nin her türlü kriptolu iletişimin algoritma ve anahtarları daha kullanılmadan gerçek ve tüzel kişilerce devlete teslim edilmesini öngören ilgili yönetmeliğin Danıştayca iptali için açtığı davanın dilekçesinin tam metni, http://inetd.org.tr/duyurular/kriptoloji-yonetmeligi-iptali-icin-dava-acildi/.

12. 23 Ekim 2010 tarihli ve 27738 Sayılı *Resmi Gazete*'de yayımlanan "Kamu Kurum Ve Kuruluşları İle Gerçek Ve Tüzel Kişilerin Elektronik Haberleşme Hizmeti İçinde Kodlu Veya Kriptolu Haberleşme Yapma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik", http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/10/20101023-12..htm

13. Manuel Castells, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Binyılın Sonu*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 35-49.

Kapitalizmin Sansürle Evrimi

Elbette bahsettiklerimizden, internet olmasaydı aktivizm olmayacaktı gibi bir anlamın çıkarılamayacağını düşünmekteyiz. Öyle ki tam aksine internet bugün için en kullanışlı ama bir o kadar da kendi içinde aktivistler için tehlikeler ve tereddütler barındıran bir araç olarak algılanmalıdır. Bu anlamda bu bölümde internetin ve bağlı teknolojilerin aslında aktivistler dışında kimler tarafından ve bazen de tam olarak nasıl da aktivistleri tökezletmek için kullanıldıklarını açıklamaya çalışacağız.

Evgeny Morozov çok tartışılan ilk kitabında[14] bize internetin aslında özgürlük gibi sunulan o aldatmacasının altında bazı kullanım şekillerinin çok ciddi derecede sanal prangalar oluşturabildiğinden bahsediyor. Kısaca ifade etmek gerekirse; günümüzün Büyük Birader'inin interneti kendi çıkarları için kullanan örgütler ve devletler olduğunu aktarıyor. Biz de bu yetmiş sayfalık bölümdeki okuduklarımızdan yola çıkarak algımızda şekillenen bazı fikir ve düşünceleri, son dönemde okuduğumuz yazılardaki, izlediğimiz filmlerdeki birkaç paralel konuya dikkat çekip, Morozov'un yazdıklarıyla yakınsatmaya çalışarak aktarmaya gayret göstereceğiz.

İnternet: Gayya Kuyusu[15]

Ne kadar özgür o kadar kısıtlı, ne kadar sınırsız o kadar sonlu, ne kadar şeffaf o kadar kuşatıcı, ne kadar demokratik o kadar fişleyici... İnternet hakkında ne kadar sıfat kullanılırsa kullanılsın bu sıfatların tam zıt anlamlılarını da iddia edecek bir mantık çerçevesi her zaman bulunabilmektedir. Zira aslında bugün hiçbir şey göründüğü şey değil, aksine ve büyük ihtimalle gözükmediği şeydir. İnternet ise belki de olduğu gibi görünmesine bir türlü izin verilmeyen ve hayatımızda en çok yer eden mefhumdur. İnternet temelde açık, şeffaf, demokratik, özgür ve sınırsız bir yapıyı ifade etmekte olsa da bugün için internet denilince insanların aklına siber savaşlar, gözetleme, fişleme, yanlış bilgi kaynakları, sansür ve çeşitli baskı mekanizmaları gelmektedir. İçinden işe yarar bir veriyi anlık olarak alamayacağımız denli hızlı ve yoğun akan bil-

14. Evgeny Morozov, *The Net Delusion: The Dark Side of Internet Freedom*, Allen Lane Yayınevi, New York, 2011.

15. Gayya kuyusu: Karmaşık işlerin döndüğü yer veya çok çapraşık durum, gayya., http://tdk.gov.tr/TR/Genel/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelime=gayya%20kuyusu.

gi sağanağının altından kalkamayan politikacılar da kendi yapay bilgilerini oluşturup internet özgürlüğünün üzerine el bombaları gibi fırlatmaktadır. Bu nedenle de çok açıkça anlaşılmaktadır ki; işlenmemiş, ham "bilgi" anlamında bilgiye ulaşılabilirlik ve bilginin hareketliliği ve dolaşım hızı arttıkça gerçeklik ve doğruluk değerleri de bir o kadar azalmaktadır. *Gayya kuyusu* diye nitelendirdiğimiz internetin görünmez noktalarına doğru ilerledikçe gizli köşelerden kimlerin ve hangi kuvvetlerin çıkacağı gerçekten de sürpriz olmaktadır. Öyle ki blogumuzu yayımlayabileceğimiz bir internet blog servisi ve hosting firması bulabilirsek, blogumuz idare destekli bir teknoloji tarafından sansüre uğramadıysa, yeni moda otomatik kurmalı dijital aktivistlerden önümüzü görebilirsek ve hatta şahsi blogumuzda yazdıklarımıza ilginç yorumlar yapan sahte karakterlerle uğraşıp onları da sitemizden temizleyebilirsek biz de söyleyeceklerimizi gayya kuyusuna haykırıyor olacağız. Çünkü gayya kuyusunda en çok duyulan, hep en doğrusudur.

Hillary Clinton ve ABD Destekli Dijital Aktivizm (!)

ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'ın teknolojik yenilikler konusundaki danışmanlarının, sosyal medyanın güncel politikayı nasıl etkilediğini değerlendirdikleri bir makalede[16], kitlelere ilham veren ve onları organize eden tek bir figür olmadığına işaret edilerek, "21. yüzyılın Che Guevara'sının internet olduğu" çıkarımına yer verilmiştir. İlgili makalede, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki muhalif hareketlerin gelişiminde sosyal ağların ve internetin rolü ABD perspektifinden irdelenmektedir. Ortadoğu'da olup bitenlerin, teknolojinin neden olduğu bir devrim olmadığını belirten ilgili makalenin yazarları, "devrime teknolojinin neden olmadığına ancak bunda büyük bir rol oynadığına" işaret ediyor. ABD kaynaklı bu önermenin ilk kısmına katılmak mümkün olsa da ikinci kısmı konusunda büyük şüpheler duyduğumuzu belirtmek gerekir. Öyle ki devrimlere neden olanlar asla teknolojiler değildir. Teknolojiler sadece araçtır ve esasen ortada bir devrim ya da devrim denemesi varsa buradaki başarı ya da başarısızlıktaki rolün büyüğü elbette ki o teknolojiyi kullanan veya kullana-

16. Alec Ross ve Ben Scott, "Social Media: Cause, Effect and Response" [Sosyal Medya: Neden, Sonuç ve Yanıt], http://www.nato.int/docu/review/2011/Social_Medias/21st-century-statecraft/en/index.htm.

mayan canlı ve kanlı insanlarındır. Ross ve Scott[17], "her şeyden önce teknolojinin, benzer görüşteki insan grupları arasında bağ kurulmasını sağlayarak politik değişimi hızlandırdığını ve eylemlerin oluşturulmasında gerçek zamanlı koordinasyon sağladığını; muhalif hareketi, uzun yıllar alan bir süreçten, haftalar ya da aylar süren bir zamana indirdiğini" belirtiyor.

Biz burada hep söylediğimiz bir hususu tekrar etmek istiyoruz: Morozov'un da yukarıda andığımız kitabında[18] sürekli olarak belirttiği gibi internet çağı yaşanırken devletler de aptal değildir, onlar da internetin "tüm" faydalarından yararlanmaktadır. ABD'li danışmanların bizleri inandırmak istediği sahte gerçekle gözü boyanmamış bireyler olarak; Hillary Clinton'ın "Çin, Suriye gibi internet özgürlüğüne engeller koyan ülkelerin, internet kontrolü konusunda 'bir diktatörün ikilemiyle' karşı karşıya kalacaklarını ve dünyanın geri kalanı yeni teknolojileri kucaklarken, bu ülkelerin 'yalnız kalma' riskini üzerlerinde taşıdıkları" söyleminin çınlamasını kulaklarımızda taşıyoruz. Öyle ki; bugün teknoloji asla herkesin eşit ulaşabileceği bir yerde değildir, emperyalizm pek tabii ki kendi çıkarları doğrultusunda kullanılmayan bir teknolojinin varlığına katlanamamaktır. Aynı zamanda herhangi bir teknolojiyi ve özellikle de kitlelerin görüşlerini değiştirebilme yeteneği/illüzyonu olan internet ve benzeri araçları ABD ve yandaş ideolojisinin amaçları uğruna kullanmayacak ya da kullanmama ihtimali olduğunu sezdiren ülkelerin, grupların ya da kişilerin de bu teknolojiye ulaşmasına izin verilmeyecektir.

Hillary Clinton'dan bu kadar bahsetmemizin sebebi, kendisini her fırsatta ABD'nin, sansürü engelleyeceğim diye daha büyük ve farklı amaçlarla hareket eden Haystack[19] programını ve benzeri deneyimleri unutmuş ya da duymamış bulunan insanlara,

17. Yazarlar, söz konuşu makaleleri ve Hillary Clinton'ın dijital aktivizm üzerine görüşleri hakkındaki bilgiler genel olarak, http://www.muhalifgazete.com/9055-21-yuzyilin-Che-Guevara-si-internet.htm, http://news.bbc.co.uk/2/hi/8183862.stm, http://www.taipeitimes.com/News/world/archives/2011/02/16/2003496036, http://www.turkishny.com/special-news/56-special-news/51162-clintonn-danmanlar-internetin-ortadoudaki-etkisini-anlatt, http://tasamafrika.org/tr/arsiv/makaleler/268-hillary-clintonun-afrika-turu-ve-abdnin-kta-uezerinde-artan-etkisi.html adreslerinden derlenmiştir.

18. Evgeny Morozov, a.g.e.

19. Charles Arthur, "Haystack 'anti-censorship' software withdrawn over security concerns", http://www.theguardian.com/technology/2010/sep/17/haystack-software-security-concerns.

hükümetlerce internete getirilen sınırlamalardan kaçınmalarına yardım etmeye yönelik (!) çabalarına devam edeceğini ve bu bağlamda yeni projeleri de devreye sokacağını anlatmasıdır. Hatta blog yazarlarının korunması ve baskıcı hükümetlerce uygulanan engellerin aşılmasına yardım edebilecek teknoloji, araç ve eğitim desteği gibi girişimler için ayrılan 20 milyon dolarlık fonun üzerine 25 milyon dolarlık fon daha ekleyeceğini açıklamış olmasıdır. İnternet kısıtlamalarıyla mücadele etmenin kolay olmayacağını; ancak ABD'nin, internet özgürlüğüne olan bağlılığından asla vazgeçmeyeceğini de her gittiği toplantıda vurgulayan Clinton ya bizim anlamadığımız bir dilden konuşuyor ya da birileri göz göre göre Büyük Birader'den daha tehlikeli bir şey inşa ediyor.

"Dünyadaki liderlerin önünde iki seçenek var. Ülkelerinde internetin canlanmasına izin verebilir ve bunun sağladığı özgürlüklerin daha fazla siyasi hak taleplerini beraberinde getirme riskini alabilirler. Ya da internete sınırlamalar getirebilir, özgürlükleri yok edebilir ve bir iletişim toplumunun getirebileceği tüm ekonomik ve sosyal faydaları kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabilirler."[20] şeklinde konuşabilen bir politikacının 3. Dünya Savaşı'nın çığırtkanlığını yapmadığını, birilerine askeri gözdağı vermediğini ve bizzat devlet terörüne ön ayak olabilmek için demokrasi havarisi gibi davranmadığını kim iddia edebilir? Bir ABD Dışişleri Bakanı'nın blogger'ların özgürleşmesi için milyon dolarlık projeler üretmesi gerçekten geleceğe umutla bakmamıza neden olacak bir durum gibi gözüküyor (!). Clinton'ın, Arap dünyasındaki devrimlerin, daha fazla demokrasi ve ekonomik fırsat taleplerinin liderlerce yerine getirilmemesi halinde, sadece "çöldeki bir serap" olarak hatırlanabileceği uyarısı ise görüp duyabileceğimiz en net serap olmalıdır diye düşünmekteyiz.

Sosyal medyanın farklı ilgileri ve geçmişleri olan insanları internet üzerinde ve daha sonra protesto gösterilerinde bir araya getirdiğini kaydeden makalede, sosyal ağların "liderliği çok çeşitli aktörler arasında bölüştürdüğünü" vurgulamaktadır. İnsanların organize olduğu sosyal medya platformlarının, ana-akım medyanın haber akışlarını da besleyerek değişimin hikâyesini bölgeye ve dünyanın kalanına taşıdığını, Tahrir Meydanı'ndaki gençlerin, Twitter kullanıcı adlarını yazdıkları posterler taşıdıklarında, Arap

20. Clinton'dan internet özgürlüğü vurgusu, http://www.zaman.com.tr/dunya_clintondan-internet-ozgurlugu-vurgusu_1094276.html.

uydu kanallarının bu görüntüleri bütün dünyaya yayımladığını ve sokaktaki yerel seslere böylece dikkat çektiklerini yazdıkları makalelerinin tamamının Ross ve Scott'un da bizzat dahil oldukları bir büyük projenin küçük bir adımı olduğunu düşünüyoruz.

Ücretsiz/Sınırsız Enerji ve İletişim: Nikola Tesla

Bu noktada bir isimden bahsetmek istiyoruz: Nikola Tesla,[21] 1856'da bugünkü Hırvatistan topraklarında doğup, 1943'te New York'ta vefat eden ve kendisine ait 700 adet patentli buluşuyla bu alanda rekor sahibi bir makine mühendisi. Kaçımız adını duydu ya da kaçımızın onun adını ve daha önemlisi buluşlarını bilmemize imkân tanındı? Elektrik üzerine yaptığı sayısız mucizevi deneyler ve buluşlardan ötürü lakabı "elektro tanrı" olan mucit ve mühendis Tesla'nın, aslında dünyadaki bilim ve teknoloji yapısını tam anlamıyla "kökünden" değiştirebilecek olan ve başta özellikle "elektriğin kablosuz taşınabilmesi" gibi birçok kullanılan ve kullanılmayan (!) deneye/buluşa da imza atmasına rağmen, ders kitaplarında adı nadiren geçmektedir.

Tesla'dan burada bahsetmemizin ve konumuzla onun yaşam öyküsünü ilişkilendirmemizin sebebini açıklamak için Tesla ile Edison arasında yaşanan amansız bilimsel mücadeleye değinmek gerekir. Edison şaibeli bir buluşuyla dünya çapında bilinirliğe sahipken; floresan lambayı, neon ışıklarını, hızölçeri, otomobillerdeki ateşleme sistemini, radarın temellerini, elektron mikroskobunu, mikrodalga fırını ve daha pek çok şeyi Nikola Tesla'nın icat ettiğini bilen sayısı neden oldukça sınırlıdır? Edison'un kendisine laboratuvar açmasını sağlayacak kadar bir para ödeyeceği sözü üzerine Edison'un geliştirdiği DC (Düz Akım) santralindeki sorunları çözen Tesla, Edison'dan ücreti talep ettiğinde ücret yerine, "tam bir Amerikalı gibi düşünmeye başladığında Amerikan şakalarından da anlayabileceği" cevabını almıştır. Bizler de halen Tesla'nın anlayamadığı bu Amerikan esprilerinin mağduru durumundayız. Edison, ününe ün katarken Tesla ise derin devletin pençesinde ve bilim dünyasından dışlanmış bir şekilde yaşayacak ve şaibeli bir şekilde ölecekti. 1898 yılında ilk defa uzaktan kumanda ile yönetim sistemini bir araca uygulamıştı. Tesla'nın bunu

21. Nikola Tesla hakkında bu çalışmada yer verilen tüm bilgiler, http://en.wikipedia.org/wiki/Nikola_Tesla, http://www.teslasociety.com/biography.htm ve http://www.pbs.org/tesla/adreslerinden derlenmiştir.

ve pek çok diğer projelerini beyin gücüyle yaptığına inanan büyük bir çoğunluk oluşmuştu. Bu buluşun üstüne *New York Times* gazetesinden bir yazar, Nicola Tesla'ya bu şekilde uzaktan kumanda ile savaşan denizaltılar yapabilirsiniz demiştir. Nicola Tesla ise bu "bir savaş aracı değil, robot ırkının ilk temsilcisidir; yani insanlığın hizmetinde kullanılabilecek onların işlerini azaltarak yapacak mekanik adamdır" demiştir. Bu buluş temel alınarak günümüzde uzaktan kumanda ile kontrol edilebilen uzay mekikleri, uydular ve çeşitli silahlar geliştirilmiştir. Günümüzdeki uzay gemisi uzaktan kumanda merkezleri Nicola Tesla'nın yöntemini uygulamaktadır. İşte belki de, Tesla yaşarken internet gibi bir bilgi yayma mekanizması olsaydı Tesla'nın asla not defteri tutmamasından kaynaklanan buluşlarının çoğunun yok olması engellenebilir ve kendisi de bir şekilde devrimciler tarafından ABD kıskacından kurtarılabilirdi.

Nicola Tesla dünyanın katmanlarından biri olan ozonosferi insanlığın yararına kullanabileceğini söyleyen ve aynı zamanda bunu ispatlayan ilk bilim insanıdır. Ozonosferin Tesla'yı ilgilendiren en önemli özelliği, elektrik enerjisinin ve radyo, ses ve elektromanyetik dalgaların kablosuz olarak çok uzak bir noktadan diğer noktaya taşımasını sağlamasıdır. Tesla uzaydaki hayatın varlığı ile de yakından ilgilenmiştir. Dünyada ilk defa 1899 yılının Mart ayında kendi laboratuvarından uzaya ses dalgaları göndermiştir. Uzaydan kozmik ses dalgalarının kaydını yapmıştır. Bunun duyurusunu yaptığında bilim çevresinden ilgi ve destek görememiştir; bunun sebebi ise o yıllarda daha kozmik radyo dalgalarının bilim camiasında hiç yerinin olmamasıdır. Tesla'nın çalışmalarına göre elektromanyetik dalgalar ile enerji transferi mümkündür. Aynı zamanda bu dalgalar çeşitli iklim değişiklikleri ve depremler meydana getirebilir. Alanında bu kadar otorite birinin günümüzde çok az tanınmasının nedeni tanınmasının istenmemesidir. Eğer FBI, Nicola Tesla'nın bütün formüllerini ve çalışmalarını halka açıklasaydı bu şekilde belki de tsunami, ani iklim değişiklikleri ve bunun gibi olaylar açıklanabilir, arkasında kimler olduğunu öğrenilebilirdi.

Bugünün dijital aktivistlerinin durdurabilmek uğruna zamanlarını harcadıkları çevresel felaketler, yapay doğa olaylarının, kapitalist güçlerin neredeyse her türlü sömürüsünün ve benzeri pek çok olayın aslında dönüp dolaşıp Tesla'nın çalışmalarına

dayanması çok düşündürücüdür. Nasıl ağır sansür altında kalan Çinli blog yazarları sadece ve sadece demokrasiden değil de aynı zamanda seksten de söz edebiliyorsa, aktivist blogger'ların da tek konusu baskı rejimlerinden kurtulmak olarak görülemez. Bu anlamda aktivist blog yazarları için, "özgür, ücretsiz ve sınırsız iletişim/enerji" şeklinde tek paydada özetlenebilir bir amaç işaret edilebilir ve fakat bu amaç için tüm blogger'ların konunun özüne değinen yazılar yazması beklenemez. Bazı yazarlar da doğrudan kendi ilgilendikleri ve fakat sansüre uğrama ihtimali yüksek olan konuları ısrarla yazmaya devam edecektir. Bunlar sansürle savaşımı bizatihi sürekli aynı içeriği tekrar tekrar üretip yineleyerek gerçekleştirecektir.

Tesla'nın ideallerine teknik açıdan bugün belki de en yaklaştığımız noktayı *meshnet*[22] olarak gösterebiliriz. Meshnet merkezi telekom şebekelerini, devletlerin ya da özel şirketlerin tek bir noktadan denetlediği sunucuları ya da santrallerini kullanmaksızın internete erişebildiğimiz ve bunu belki de komşumuzun bize sağladığı bağlantıdan ücretsiz olarak yapmamızı sağlayan bir teknolojik altyapı olarak tanımlanabilir. Meshnet altyapısında internet trafik verilerimiz kablolardan ya da sunuculardan, santrallerden geçmiyor; bunun yerine meshnet dediğimiz özel iç ağa dahil olan bilgisayarlar arasında bilgisayardan bilgisayara aktarılıyor ve biz de meshnet kullanıcıları olarak internette bu şekilde sansürden ve dijital gözetlemeden uzak kalarak yer alabiliyoruz.

Bugün itibariyle bize internetten akan işe yaramaz bilgi yığınının içinden çıkardığımız meshnet gibi inci taneleri sayesinde edindiğimiz bu tür sarsıcı gerçeklerin bazı güçler tarafından saklanmaya çalışılmasının aslında internet sansürü anlamında bir nevi *Streisand Etkisi*[23] yaratabileceğini de öngörüyoruz. Esasen açığını çektiğimiz de özgür internet değil; fakat internet dahil her yerde tam ve sınırsız özgürlüktür. Bu özgürlüğü bize ne ABD ne Twitter ne de blogger'lar (?) verebilir; çünkü özgürlük asla verilmez, hep alınır. Bu bağlamda özgürlüğü alacak olanların da bizler olduğunu açıkça ifade etmek gerekir, bizim yerimize hareket eden

22. Bir meshnet uygulamasının detaylı açıklamaları için bkz. Meshnet: Özlediğimiz İnternet, http://savunmasanati.info/2014/04/02/meshnet-ozledigimiz-internet/.
23. Aditya Chakrabortty, "Brain food: Internet censorship and the Barbra Streisand effect", http://www.guardian.co.uk/uk/2009/oct/20/brain-food-internet-censorship-barbra-streisand.

demokrasi savunucuları değil. ABD'nin Irak'a saldırıp işgal etme sürecinde de en çok kullandığı sloganları unutmamak gerekir. Bir yer işgal edileceğinde, kitlelerin gözünün boyanması aşamasında, ülkelerin dijital devrimcilerle (!) içeriden izlenip, çökertilmesinde ya da ayara oturtulmasında hep aynı sloganlar kullanılmış ve kullanılmaya devam edecektir: "Demokrasi için", "Özgürlük için", "Adalet için"

Peki Tüm Bunların Gezi ve Hukukla İlgisini Kurmak Mümkün mü?

Dijital aktivizmin kökenlerine inip günümüzde gerçekleşen ve sokakla bütünleşen eylemleri incelemeyi diğer yazarlara bırakmakla birlikte, kablosuz iletişim ağlarından ve özellikle de internetten beslenen toplumsal hareketlere hukuki açıdan bakarak bu hareketlerin Türkiye'deki hukuksal yansımalarına göz atmaya çalışacağız.

Dijital ağların tıpkı yeni tür sosyolojik ağlar gibi toplumsal yapılarımızı dönüştürmesi, klasik iktidar ilişkilerinin toplumların taleplerini karşılamaktan artık uzak olduğunu göstermektedir. İnternetin artık o ilk günlerindeki özgür yapısında olmadığı ise çok açık bir gerçektir. Yönetenler zümresi, interneti, bilgiyi sansürlemenin ve insanları gözetlemenin bir yolu olarak kullanıp tüm yatırımlarını bu tür teknolojilerin sağlanması ve uygulanması üzerine yapmaktadır. İnternet günümüzde ifade özgürlüğünün icra edilebilmesinin neredeyse tartışmasız en önemli aracı haline bürünmüştür; ancak devletler/şirketler gözetleme/sansürleme teknolojilerine yaptıkları yatırımlarla bu alanı da tıpkı toplumsal/kişisel yaşamlarımız gibi hukuki olmayan yöntemlerle işgal etmiştir. İnternetin sokak eylemleriyle ilişkisini bu bakış açısından değerlendirmek, anonimlik ve şifreleme teknolojileri gibi savunma tekniklerini yaşanmakta olan bu ciddi derecede otoriter süreci özgürlükler paradigması lehine nasıl çevirebileceğimizi tartışmak ve bu eksende sunduğumuz görüş ve eylem planlarının paylaşılması için çaba göstermek de okuyanlarca bizim burada bütüncül olarak ele aldığımız temel konu olarak anlaşılabilir. Bu nedenle bu bölümde sokak aktivizmini ve günümüzde onun öncüsü ve artçısı olan yeni medyadaki aktivizm hareketlerini hukukçu bakış açısıyla incelemeye gayret göstereceğiz.

Ne Kadar Sınırsız O Kadar Sonlu: Gezi?[24]

Gezi ya da internet. İkisi için de her zaman geçerli kalacak ifadeler. Ne kadar özgür o kadar kısıtlı; ne kadar sınırsız o kadar sonlu; ne kadar şeffaf o kadar kuşatıcı ve ne kadar demokratik o kadar fişleyici...

Gezi süreci, yeni medya olarak tanımlayabileceğimiz alanın, ilk kez hayatlarımızda bu kadar vücut bulduğunu ve internetin sokak ile olan ilişkisinin var olduğunu göstermesiyle her zaman belleklerimizde kalacaktır. Doğası gereği potansiyel eğilimleri güçlendiren yeni medya, zaman ve mekân sınırlamalarının ortadan kalktığı, iki yönlü ve eşzamanlı bilginin dolaşıma sokulduğu bir sistemdir. Yeni/sosyal medya, katılımcı, şeffaf ve ulaşılabilir bir iletişim sistemidir. Öte yandan bilgi ve internet teknolojileri sürekli gelişirken insanları da değiştirip dönüştürmektedir. İnternet üzerinde insanların günlük iletişim biçimleri yeniden kurgulanırken, daha önce birbirleriyle iletişim kurmamış gruplar da sosyal ağlar üzerinden ilişki kurmaktadır. Bu süreçte yeni medyanın en büyük güçlerinden biri de anonim kalabilmektir. Anonim kalabilmenin bir seçim olması durumunu kuvvetle desteklerken, fikirlerini ismini saklayarak beyan etme zorunluluğunu hissetmenin özgürlük değil, felsefi açıdan bakılırsa olsa olsa bir tür tutsaklık olduğunun da burada dile getirilmesi gerekmektedir. Anonim olarak fikir beyan etme alışkanlığının yaygınlaşması, içine kapalı toplumlar yaratmanın başka bir yoludur. Yapılması gereken, gerçek kimliklerimizle yer alabileceğimiz bir hukuk devleti anlayışı geliştirmektir.

Gündeme sürekli "terör/terör örgütü propagandası" ve "devleti ve kurumlarını aşağılamak" gibi suçlar gelirken, esasen toplumsal barışın sağlanması ve özellikle toplumdaki "öteki"lere saygının güçlendirilmesine katkı sağlamak açısından nefret söylemi kavramına giren/girmesi gereken içeriklere dikkat çekmek yerinde olacaktır. Açıkça *etnik köken veya inanç* nedeniyle ayrımcılık içeren, toplu şekilde "nefret söylemi" temelinde kişi ve kurumları aşağılamak, hedef göstermek, tehdit etmek gibi içerikleri barın-

24. Serhat Koç ve Şevket Uyanık, "Sevgili İnternet, Bizi Kabul Ettiğin için Teşekkürler.", https://korsanparti.org/2013/09/12/sevgili-internet-bizi-kabul-ettigin-icin-tesekkurler/, Bu başlık altındaki kısım Haziran 2013 direnişine adanan ve ilk olarak *Güncel Hukuk* isimli derginin Ağustos 2013 sayısında yayımlanan yazıdan özetlenmiş ve güncellenmiştir.

dıran pek çok mesaj, Gezi direnişi döneminde de oldukça artış göstermiştir. Bazı yayın organları ise yazarları, sanatçıları, reklam ajanslarını, işadamlarını vb kişileri, onlar gibi düşünmeyenlerin hedefi haline getirip şiddeti destekleyebilecek yazılar ve haberler (!) yayımlamıştır. İdareye ve yargıya düşen görev, öncelikle kendi birimlerinden başlayarak nefret söylemleri konusunda kapsamlı bir eğitim çalışması yapmak ve nefret söylemine yönelik suçları açıkça mevzuatta tanımlayarak ilgili makamlarca dikkate alınmalarını sağlamak olmalıdır. İnternet erişimini bu nedenlerle sınırlamak, yavaşlatmak ya da tamamen kesmek ise asla kabul edilemeyecek bir önlemdir.

Örneğin İran ve Arap devrimi sırasında diğer bazı ülkeler internet erişimlerini kısmen veya tamamen kesmiş, yurtdışındaki internet sitelerine erişimi yasaklamıştı. Kuzey Kore gibi bazı ülkelerde de yurtdışında bulunan IP adreslerine erişim kısıtlaması ve sansür halihazırda mevcuttur. Bununla beraber hükümetin Türkiye'deki interneti kısıtlaması, teknik olarak mümkün olsa da uyandıracağı büyük tepkiden dolayı siyaseten mümkün değildir. Devlet tarafından "internetin kesilmesi" gibi bir şey olması durumunda ise, yurtiçinde ve yurtdışından sağlanan çeşitli hizmetler aracılığıyla (VPN, dialup, uydu internet vb) internet erişimi, nispeten daha yavaş olsa da sağlanabilecektir.

Yeni medya araçları, ana-akım medya tarafından gizlenen ya da üzerine düşülmeyen olayların görünür kılınmasına ve kullanıcılar arasında etkileşim yaratmasına yardımcı olmaktadır. Bu araçların en büyük tehlikelerinden biri, paylaştığımız içerik ve kodların Facebook ve Twitter gibi şirketler aracılığı ile iletilmesidir. Bununla birlikte Gezi direnişi esnasında örgütlenmek ve haberleşmek adına kullanılan yeni medya araçlarının, polis teşkilatı tarafından izleme ve gözetim araçlarına dönüştüğüne de bizzat şahit olduk. Burada üzerinde durulması gereken asıl husus sosyal medya araçları değil, bu araçların kullanımları esnasındaki akıl ve biçimdir. Gezi direnişinden gördüğümüz diğer çıkarımlar ise dijital aktivizmin sokak ile birleşmesi, insanların dijital araçları etkin bir şekilde kullanarak içerik üretmesi ve çoğu insanın gözünde televizyon ve bilgisayarın/internetin yer değiştirmesidir.

Sonuç olarak yeni medya, bugünün geleneksel medyasının aksine halkın siyasileri denetleme ve demokratik tartışmanın bir parçası haline gelme isteklerine cevap vermektedir. Kadıköy Yo-

ğurtçu Parkı forumunda bir konuşmacı; *"Siz direnişi ana-akım medyadan (isimlerini sayarak) değil, muhalif basından (isimlerini sayarak) öğrendiniz."* derken bu cümleleri dinleyen kitlenin neredeyse yarıya yakın bir kısmı direnişi "sokaktan", diğer bir ezici kesimi ise "Twitter"dan öğrendiğini/takip ettiğini haykırmış ve konuşmacıya karşı çıkmışlardır.

Gezi Sürecinin Barışçıl Sokak Eylemleri

Gezi sürecini incelediğimizde sokakta yaşananlar hakkında sürecin ardından savcılarca "tencere tava eylemleri"nin soruşturulması için en çok kullanılmaya çalışılan maddelerin bir kimsenin sağlığının zarar görmesine elverişli bir şekilde gürültüye neden olan kişilere iki aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası öngören Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 183. maddesi ya da sırf huzur ve sükûnunu bozmak maksadıyla gürültü yapılması halinde üç aydan bir yıla kadar hapis cezası verileceğini öngören TCK'nın 123. maddesi olduğunu görmekteyiz. Bu maddelerin yanında Çevre Kanunu 14/1 maddesi hükmüne göre de kişilerin huzur ve sükûnunu, beden ve ruh sağlığını bozacak şekilde ilgili yönetmeliklerle belirlenen standartlar üzerinde gürültü ve titreşim oluşturulması yasaktır ve bu madde de savcıların sıklıkla rağbet ettiği görülen bir maddedir.

Bu maddelerden sonuç alamayan kimi savcılar ise Kabahatler Kanunu'nun 36. maddesinin 1. fıkrasında yer alan "başkalarının huzur ve sükûnunu bozacak şekilde gürültüye neden olan kişiye, elli Türk Lirası idari para cezası verilir." hükmünü konuya uygulamaya çalışmıştır. Esasen tüm bu saydığımız maddelerin "tencere tava eylemleri" olarak aşağılanan bu aktivizm örneğinde neden uygulanamayacağı sorusuna aşağıda bu bölümün devamında detaylıca değineceğimiz AİHM kararları son derece iyi bir yanıt verecektir.

İnternetteki aktivizme baktığımızda Gezi sürecinde en fazla polemik yaratan hususlardan biri üçüncü bir kişinin sağladığı içeriğin paylaşılması halinde paylaşan kişinin hukuki durumundaki açmazdır. Sosyal medya araçlarında/sitelerinde/uygulamalarında yazıyı/tweet'i/postu/içeriği yazan kişiye ulaşılamaması ihtimalinin her zaman için var olması ya da tek bir içeriğin pek çok kişi tarafından yeniden ve aynen paylaşılması durumlarında savcılar ya da mahkemeler tarafından bu içeriği paylaşan kişilerin

bu paylaştıkları içeriği benimseyip benimsediklerinin tespiti ve ispatı yerine, ilgili kişinin bu yönde bir kastının olmadığının bizzat kendisi tarafından kanıtlanması beklenmektedir. Bu durumda pek tabii ki masumiyet/suçsuzluk karinesine[25] taban tabana aykırılık teşkil eden bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özellikle başkasının yarattığı içeriği internette tekrar paylaşan/diğerlerine ileten kişilerin bu ilettikleri/paylaştıkları içeriği özellikle hiç dokunmadan/değiştirmeden/ekleme çıkarma olmaksızın paylaşmaları halinde temel olarak bu içerikten dolayı herhangi bir cezai sorumlulukları olmadığını karine olarak kabul etmek gerekir. Aksi yöndeki bir kabul, ceza hukuku açısından kişinin masumiyetini kanıtlamaya zorlanması gibi masumiyet karinesini temelinden yıkan ve cezaların şahsiliği ilkesine de açıkça aykırı bir durumun ortaya çıkmasına neden olur.

Belki de tam da bu noktada "protesto bir çeşit hak mıdır?" sorusunu cevaplandırmamız gerekmektedir. Protesto hakkı hem ulusal hem de uluslararası mevzuatta kabul edilmiş bir haktır. Buna göre bir davranış, düşünce ya da uygulama yönünde karşıt fikirde olanların ona karşı çıkma, onu kabul etmeme yönünde geliştirebileceği her türden barışçıl eylemlilik ya da eylemsizlik şeklindeki tutum, yaklaşım ya da davranışların bütününün protesto olarak kabul edilebileceğini söyleyebiliriz.

TC Anayasası'nın 34. maddesine ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 11. maddesine göre barışçıl toplantı yapma hakkı hukuk düzeni tarafından tartışmasız şekilde korunmaktadır. Buradaki önemli nokta, yapılan toplantının barışçıl olup olmadığı noktasıdır. Toplantının barışçıl olup olmadığı ise temelde ilgili toplantıyı örgütleyenlerin ve katılımcıların toplantı ve gösteri öncesinde ve süresince sergiledikleri tutum ve davranışlara göre belirlenecektir. Öyle ki AİHM içtihatlarına göre güvenlik güçlerinin bu tür barışçıl gösterilerde esasen en önemli görevi hem kamuyu hem de barışçıl göstericileri korumak adına göstericilerin

25. Suçsuzluk karinesi, Anayasamızın 38/4. maddesinde "Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz." şeklinde temel bir hak olarak düzenlenmiştir. Ayrıca da Anayasa'nın "temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması" başlıklı 15/4. maddesinde, savaş, seferberlik, sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde dahi dokunulması mümkün olmayan çekirdek haklar kategorisinde de yer almaktadır. Temel bir hak olan suçsuzluk karinesi, sadece Anayasa değil, Türkiye tarafından onaylanarak bir iç hukuk normu haline gelmiş olan AİHS md. 6/2 tarafından da güvence altına alınmıştır.

arasına karışarak şiddet uygulayan kişileri ayıklamaktır. Kaldı ki AİHM'e göre bu türden şiddet yanlısı kişilerin protesto alanında var olmaları ilgili gösterinin barışçıl gösteri olma niteliğini engellememektedir. Bu tip şiddet yanlıları güvenlik kuvvetlerince ilgili alandan ayrıştırılmalıdır. Şiddet yanlısı olmayan gerçek protestocuların şiddet yanlılarından zarar görmesini de engelleyecek olan kolluğun barışçıl eylemin devamı için göstereceği bu çaba *sonrasında ilgili protesto, barışçıl* eylemcilerin tercih ettiği şekillerde olmak üzere devam etmelidir. İlgili eylem ister aktif biçimde gerçekleştirilen bir yürüyüş ister pasif bir oturma eylemi olarak ya da belki de eylemin doğasına ve konusuna uygun olabilecek başkaca yollardan olan belli bir yeri, binayı, kurumu, metroyu ya da yolu vb işgal etme ya da çağın gereği olarak dijital mecraların kullanılması suretiyle devam ettirilebilmelidir.[26]

Burada belirtmek gerekir ki; Türkiye'deki hukuk düzeni gereğince yapılacak gösteriler için herhangi bir kamu makamından izin alınması gerekmemektedir. Bu anlamda kural olarak barışçıl toplantıların yapılması bildirim usulüne tabiidir. Bununla birlikte AİHM'e göre çok açık olarak bildirim yapılmamış olsa dahi, kamunun güvenliği açısından tehdit yaratmayacak bir zaman ve mekân seçilmişse ve de barışçıl gösteri sınırı aşılmamış ve göstericilerce toplu olarak şiddet eylemleri gerçekleştirilmiyorsa, sırf bildirim yapılmadığı için bu tür barışçıl gösterilerin kolluk kuvvetince engellenmesi kesinlikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne aykırıdır. AİHS'in bu şekilde ihlal edileceğini gösteren AİHM'in açık içtihatlarına rağmen kolluk görevlilerinin, barışçıl gösterileri bildirim eksikliğine dayanarak dağıtması halinde ilgili konunun taşındığı mahkemedeki Türkiye Cumhuriyeti yargıcı da bizim kanunlarımızdaki bildirim zorunluluğu ilkesi ile AİHS'in ve AİHM içtihatlarının çatıştığı bu noktada Anayasa'nın 90/5. maddesi gereği olarak konuyu AİHS'i uygulayarak çözmelidir.

26. "İfade özgürlüğü esnasında kısa süreliğine yolun kapatılmış olmasının, hemen yakındaki alternatif yolların oluşu dikkate alındığında, başkalarının hak ve özgürlüklerini sınırlandıracak derecede bir yol kapatmadan bahsedilemeyeceğini, özgürlüğe üstünlük tanınması *gerektiği*" *ve aksi takdirde* demokrasiden bahsedilemeyeceğini" ve "Kamu gücünü kullananların barışçıl gösteri ve yürüyüş düzenleyenlerin haklarını özgürce ve rahatça kullanabilmeleri için gerekli önlemi alması ve olabilecek saldırılardan korunması gerektiği" hususlarında değinilen bu yönde Türkiye'deki en güncel kararlardan biri için bkz. http://www.radikal.com.tr/turkiye/hâkim_yol_kapatma_ifade_ozgurlugudur-1218694.

TCK Madde 216 ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Kararları

Şu an yürürlükte bulunan Türk Ceza Kanunu ve ilgili mevzuat bir önceki döneme göre önemli iyileştirme ve geliştirmeler getirmiş olsa da Gezi direnişi öncesindeki zaman içerisinde de özellikle uygulamada yaşanan ciddi sorunlar nedeniyle doğan ihtiyaçlar sonrasında artık köklü değişikliklere ihtiyaç duymaktadır. Bildiğimiz üzere suçun ve suçluluğun azaltılması veya engellenmesi bir devletin ceza hukuku yasalarıyla ve bunların uygulanma politikalarıyla doğrudan doğruya ilişkilidir. Öyle ki Gezi sürecinden sonra sıklıkla deneyimlediğimiz üzere sadece cezalandırmaya yönelik ve cezalandırma tehdidiyle toplumsal düzenin sağlıklı bir şekilde tesis edilemeyeceği kesindir. Bu sebeple de ceza politikalarının korkutmaya değil de önlemeye yönelik fonksiyonlarının artırılması gerektiği söylenebilir. Türk Ceza Kanunu'nda ve ilgili mevzuatta özellikle temel insan hak ve özgürlükleri bağlamında önemli değişiklikler yaparak suç ve suçluluğun gerçek anlamda azaltılması ve bu bağlamda önleyici tedbirler alınması sağlanabilir.

Bunun yanında esasen suç teşkil etmeyen karşıt fikirlerin –özellikle internet üzerinden– ifade edilmesinin veya hakaret içermeyen şekilde devlet yetkililerinin ağır biçimlerde eleştirilmelerinin kapsamına girdiği iddia edilen TCK'nın 216. maddesi gibi bazı çok soyut maddelerin de savcı ve hâkimlerce içlerinin boşaltılmasının da önüne geçilebileceği öngörülebilir. Özellikle de Gezi direnişi sonrasında çokça yaşadığımız gibi halkın yıldırılma ve korkutulması amacıyla yasanın adeta bir araç olarak kullanılmasının da bu şekilde sonlandırılması mümkün olabilecektir. Öyle ki "Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik veya Aşağılama" başlıklı 216. maddeye göre; "halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kamunun güvenliği için tehlikeli tarzda kin ve düşmanlığa alenen tahrik eden kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır" denmektedir. Maddenin ikinci fıkrasında da "halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılayan kişinin, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı" hükme bağlanmıştır. Hatta maddenin üçüncü fıkrasına göre "halkın bir kesiminin benimsediği dini değerleri alenen aşağılayan kişi, fii-

lin kamu barışını bozmaya elverişli olması halinde, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır." Objektiflikten uzak ve böylesi son derece soyut ifadelerle vatandaşların hapis cezasına mahkûm edilebilmesine olanak sağlayan bir maddenin modern bir ceza kanununda yer alması asla kabul edilemez bir durum olarak görülmelidir. Buradaki sorun hem kanun maddesinin soyut ifadelerle geçiştirilmiş olması hali hem de bunu uygulamaktan sorumlu olan kişilerin objektiflikten uzak tavırlarının bir araya gelmesi durumudur.

Türkiye temel hak ve özgürlüklerin dünya çapında korunması için ciddi önem arz eden Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Siyasal ve Medeni Haklar Sözleşmesi gibi uluslararası sözleşmelere taraf bir ülkedir. Bu sözleşmeleri Anayasa'nın öngördüğü şekilde iç hukuka geçirmiştir. Ancak Anayasa'nın 90. maddesindeki[27] açık düzenlemeye rağmen bu sözleşmelerde yer alan düzenlemeler iç hukukumuzda neredeyse hiç uygulama alanı bulmadıkları ve hukuk uygulayıcılarının bu hususlarda aşırı tereddütlü davrandıkları bizler tarafından hemen her gün tecrübe edildiği gibi çoğu Avrupa temelli sivil toplum kuruluşları ya da akademik/devlet kurumlar(ın)dan gelen raporlardan anlaşılmaktadır. Bu nedenle de ceza yasamızda gerek iç hukukumuzda kanun hükmünde kabul edilmesi gereken uluslararası sözleşmelerden gerek AİHM'in yine iç hukuk hükmünde olduğunu kabul etmiş olduğumuz kararlarından en üst düzeyde yararlanmak gerekmektedir. İşte bu sebeplerle, "düşünce ve ifade özgürlüğü" ile "din ve vicdan hürriyeti" özelinde insan hak ve hürriyetlerinin geliştirilmesi amacıyla Türk Ceza Kanunu'nun "Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik veya Aşağılama" başlıklı 216. maddesinin tamamen yürürlükten kaldırılması dahi düşünülmüş ve bu yönde muhalefet tarafından yasa değişikliği tasarısı bile hazırlanmıştır.

Öyle ki ilgili tasarının madde gerekçelerinde de detaylıca açıklandığı ve konunun uzmanlarınca da yıllardır malum olunduğu üzere AİHS'in 10. maddesi kapsamındaki ifade özgürlüğü anlayı-

27. *TC Anayasası Madde 90/5: "Usulüne göre* yürürlüğe konulmuş Milletlerarası Andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasa'ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır."

şı TCK Madde 216 ve bu maddenin uygulaması ile ağır şekilde çelişmektedir. İfade özgürlüğüne ilişkin olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin *Handyside/Birleşik Krallık*, 1976 dosyasındaki kararında[28] "Sadece olumlu karşılanan ya da kimseye saldırgan gelmeyen ya da insanların kayıtsız kalabildiği bilgi ve fikirler değil, saldırgan gelen, sarsıcı nitelik taşıyan ya da rahatsız eden fikirler de demokratik toplumun vazgeçilmez özellikleri olan çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin gerekleridir. Keskin ve abartılı dille ifade edilen fikirler de koruma altındadır, görüşüne yer verilerek korumanın kapsamı eleştirinin bağlamına ve amacına bağlı tutulmuştur. Kamunun tartıştığı konularda kamu otoritesine yöneltilmiş eleştiriler söz konusu olduğunda saldırgan sözcükler kullanılması, sert eleştiriler yapılması beklenen şeyler olduğu" ifade edilerek "bunlara daha fazla hoşgörü gösterilmesi gerektiği" belirtilmiştir. Genel olarak diğer kararlarında[29] ise "ifade özgürlüğü, demokratik bir toplumun asli temellerindendir. Bu toplumun ilerlemesinin ve her bireyin kendini geliştirmesinin temel koşullarından birini oluşturur. AİHS'in 10. maddesindeki koruma küçük gruplar ya da tek bir kişi tarafından dile getirilen bilgi ve kanaatleri de bunlar çoğunluğa sarsıcı gelecek türden bile olsa kapsar" denilmektedir. Dolayısıyla da 5237 Sayılı TCK'nın 216. maddesinin tamamıyla yürürlükten kaldırılmasının "insan hak ve özgürlükleri" bağlamında büyük bir önemi ve yararı olacağı konusunda ciddi değerlendirmeler yapılmaktadır.

Gezi'den Sonraki Hukuki Görünüm

Gezi direnişinden sonra Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı milyonlarca tweet'i incelemeye aldığını söylemiştir. Peki böyle bir şey mümkün müdür acaba, mümkünse nasıl yapılabilir? Esasen bilişim teknolojileri kullanılarak işlenen suçların soruşturulması ve dijital delillerin incelenmesi için 15.07.2011 tarihinde Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan "Bilişim Suçlarıyla Mücadele Daire Başkanlığı" biriminin ismi 28.02.2013

28. *Handyside/Birleşik Krallık* kararı, 5493/72, 07.12.1976. Kararın İngilizce tam metni için bkz. http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57499.
29. Bu yönde pek çok karar ve detaylı bilgi için bkz. İfade Özgürlüğü – Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinin uygulanmasına ilişkin kılavuz, Monica Macovei, İnsan hakları el kitapları No. 2, http://www.anayasa.gov.tr/files/insan_haklari_mahkemesi/el_kitaplari/AIHSmad10Ifade.pdf.

tarihinde "Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı" olarak değiştirilmiştir. Birimin kendi sitesinde amacının "ulusal ve uluslararası alanda faaliyet gösteren siber suç örgütleriyle, evrensel, insan haklarına saygılı, sosyal çevrenin değerlerini de dikkate alarak topluma karşı sorumluluk duygusuyla, yasaların tanıdığı yetki ve sorumluluklar çerçevesinde etkin şekilde mücadele ederek; gelişen bilişim teknolojisi sistemlerinin suçun hedefi veya aracısı olarak kötüye kullanılmasının önüne geçmek suretiyle suçun devamını ve oluşumunu önlemek" olduğunu bildiren Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı'nın "milyonlarca Twitter mesajını incelemeye alarak" hangi suç örgütüyle mücadele etme çabasında olduğunu anlamlandırabilmek güçtür.

Başkanlığın görev alanına girmeyen yani "siber suç" olmayan Twitter vb sosyal medya temelli internet siteleri üzerinden vatandaşların "hakaret", "tehdit", "şantaj" vb internete/siber aleme özgü olmayan "klasik" suçların Başkanlıkça araştırıldığının topluma açıklanmasının altında başka bir neden aramamak iyi niyetli bir yaklaşım olarak kalacaktır. Bu durumda vatandaşlar geçmişte yazdıkları yazılar, attıkları tweet'ler için endişelenmekte haklılar mıdır? Aslında Türk Ceza Kanunu'nun zamanaşımı maddelerine göre kamu davası açılmasının farklı suçlara göre eylemin gerçekleştiği tarihten itibaren sekiz yılla otuz yıl arasında değişen zamanaşımı süreleri mevcuttur. Örneğin *"hakaret" suçu* için zamanaşımı süresi suçun işlendiği tarihten itibaren sekiz yıl iken; "Devletin birliğini bozmak, Devletin egemenliği altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet idaresinden ayırmak, Devletin bağımsızlığını zayıflatmak amacına yönelik elverişli bir fiil işlemek" şeklinde tanımlanan suç için ise zamanaşımı süresi eylemin işlendiği tarihten itibaren otuz yıldır.

Savcılıklarda çokça iddianame konusu yapılan "halkı isyana teşvik" suçunun işlendiği düşünülen sosyal medya gönderilerini ele aldığımızda buradaki "isyan" teriminin ne demek olduğuna ve açılımına dikkat etmek gerekir. Çoğu zaman bu tip iddianamelerdeki suçlar en fazla kamu görevlisine karşı gelmekten ve/veya kamu malına zarar vermekle ilgili olmaktadır. Eğer bir internet iletisinde eylemli şekilde polise ya da diğer kamu görevlilerine ya da mallarına zarar vermekten bahsediliyorsa o zaman pasif direnişin sınırlarından ve sivil itaatsizlik korumasından çıkılacağı için içeriği suç teşkil edebilecek bir mesajla karşı karşıyayız demektir.

Pek çokça tartışılan, retweet/repost olarak adlandırılan, başkasının içeriğini aynen gönderilmesi şeklindeki iletiler ya da başkasının içerinin alıntılandığı gönderiler için sorumluluk bu türden iletileri alıntılayan ya da aynen ileten kişilere de sirayet eder mi? Kamu görevlilerine/mallarına zarar vermeye çağrı yapan ya da başkaca herhangi bir suç içeriğine sahip olan bir mesajı hiçbir yorum yapmadan ve içeriğe katılmadığınızı ya da neden paylaştığınızı açıklamadan doğrudan retweet yapmak ya da başkalarına herhangi bir şekilde göndermek/yaymak/paylaşmak savcı gözünde, yüksek ihtimalle, o mesajın içeriğine aynen katılma izlenimini uyandırabilecektir.

Örneğin Gezi sürecinin ardından İzmir'de Twitter ile ilgili birtakım gözaltılar olmuştur ki İzmir'de sadece nöbetçi eczanelerin numaralarını paylaşan kişilerin dahi gözaltına alındığı yönünde bilgiler bulunmaktaydı. Bu türden, sadece barışçıl ve zorda kalanlara yardım amaçlı paylaşımlarda bulunan kişilerin büyük ihtimalle teröre yardım ve yataklık gibi bir suçtan gözaltına alınmış olması muhtemeldir. Ancak tabii ki bir kişinin sadece nöbetçi eczane ya da doktor telefonu paylaşması asla tek başına suç unsuru taşıyan bir eylem olarak nitelendirilemez. Çoğu somut durumda kişinin suçlandığı mesajının öncesinin ve sonrasının da incelenmesi gerektiği gözden kaçırılmamalıdır.

Ayrıca da Türk Ceza Kanunu'nda yapılan suç tanımlarından hangisinin tanımının içine giren eylemleri nedeniyle gözaltına alındıklarını bilemediğimiz bu kişilerin yazdıklarının terör örgütü ya da terör propagandası sayılması ihtimalinde Terörle Mücadele Kanunu'ndaki daha ağır maddelerden soruşturulmaları/yargılanmaları söz konusu olacaktır. Savcı tarafından ilgili eylemlerin terör suçu olduğu iddia edilebileceği gibi, ilgili eylemlerde bulunan kişi aynı şekilde hareket eden ve destek verilen belirli bir grubun içerisinde de yer alıyorsa, Çarşı grubu hakkındaki iddialarda olduğu gibi, kişinin örgüt kurmak suçu ile de yargılanması olasıdır.

Sonuç olarak, suç teşkil eden herhangi bir eylemde bulunmadığına karar verilen bu kişiler hakkında soruşturma aşamasında savcıların takipsizlik kararı verdikleri ve dava açmadıkları ya da haklarında dava açılmış olsa dahi karşılarına çıkarıldıkları mahkemelerce bu kişilerin tutuklanmadıkları görülmüştür. Bu da bize gece yarıları özel timlerce vs şekillerde olağanın dışında yapılan

bu gözaltına alma işlemlerinin ve bilgisayarlara el koyma ve bilgisayarlarda arama faaliyetlerinin topluma korku aşılama çabasının bir ürünü olduğunu düşündürtmektedir. Bunun son görülen örneği ise Çarşı taraftar grubu üyelerinin darbeye teşebbüs iddiasıyla yargılanacak olmasıdır.

Bununla birlikte hatırlanacak olursa dönemin yetkililerinin Gezi süreci ile ilgili "İstesek interneti kesebilirdik ama kesmedik" minvalinde açıklamaları dahi olmuştu. Böylesine bir durumun mümkün olduğunu ve örneğin İran'da internet erişiminin kısmen veya tamamen kesilebildiğini, yurtdışındaki internet sitelerine çıkışların yasaklanabildiğini yukarıda da ifade etmiştik.

Türkiye'de ise durum ülkenin politik konumundan dolayı farklılık arz etmektedir. Şöyle ki, Türkiye gelişmiş ülkelere ve özellikle Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı Ortadoğu'daki demokratik ülke modeli sorumluluğuna sahiptir. Bu sebeple hükümetin Türkiye'deki interneti kısıtlaması teknik olarak mümkün olsa da uyandıracağı büyük tepkiden dolayı siyaseten pek de mümkün gözükmemektedir. Son olarak devlet/hükümet/idare tarafından "internetin kesilmesi" durumunda, yurtiçinde varolan ve yurtdışından sağlanan çeşitli hizmetler aracılığı ile (VPN, dialup, uydu internet, cep telefonları vb) internet erişimi, nispeten daha yavaş olsa bile sağlanmaya devam edebilecektir.

Hukukun teknolojiyi nasıl yakalayacağı ve destekleyeceğinin konuşuluyor olması gerekirken; aksine internet ve teknoloji denince hukukçuların aklına sadece internetin ve ilgili teknolojilerin suç aracı olması ve buna bağlı olarak da suçu önleme amacıyla düzenlemeler yapmak gelmektedir. Ne yazık ki bu düşünce biçimi ve davranışın nedenleri arasında, yasakçı/sansürcü zihniyetinin yanında özellikle internetin doğasını tanımama ve devamında da internet kullanıcılarının ve yayıncılarının etki ve güçlerini gösteremeyişi, bilişim STK'larının ve muhalefetin bu konularda etkili olamamasını gösterebiliriz. Bu nedenle de bilişim hukuku alanında düzenleme fazlalığı ve dolayısıyla kirliliğiyle karşı karşıya kalmış durumdayız. Bununla birlikte kanun koyucunun yaratmış olduğu bu korku ve sansür dalgasının, istisnalar hariç olmak üzere, genel olarak birçok savcı ve hâkimdeki "devlet memuru" olma algısı nedeniyle maalesef sahiplenildiğini ve vatandaşa baskıcı/zorlayıcı bir hukuk sistemi olarak yansıtılmak suretiyle devam ettirildiğini de gözlemliyoruz. Avukatlar açısından bakıldığında ise, ülkemiz-

de bilişim hukuku konusunda uzmanlaşan avukatların sayısının iki elin parmaklarından fazla olmadığını ve konunun ciddi teknik bilgi gerektiren bir özelliğe sahip olması nedeniyle de her avukatın ilgi/bilgi/çalışma alanına giremediğini ifade etmek gerekmektedir.

Gezi Sürecinde ve Sonrasında Twitter Korku Tüneli

Gezi süreci sırasında yazılan tweet'lerde Türkiye Cumhuriyeti'nde mevcut yasalar nezdinde suç sayılabilecek yani yasa dışı kabul edilebilecek tweet'lerin olmadığını söylemek de ne yazık ki güçtür. Gündeme sürekli "terör/terör örgütü propagandası" ve "devleti ve kurumlarını aşağılamak" ve benzeri suçlar getirilirken, esasen toplumsal barışın sağlanması ve özellikle toplumdaki azınlıklara ve çoğu zaman *vatan haini, terörist, dinsiz, dönme, gavur vb* şekillerde ötekileştirilen ve aşağılanan farklı kimliklere saygının güçlendirilmesine katkı sağlamak açısından nefret söylemi kavramına giren/girmesi gereken içeriklere dikkat çekmek yerinde olacaktır. Açıkça ırk ya da etnik köken, din veya inanç nedeniyle ayrımcılık içeren ve toplu şekilde "nefret söylemi" temelinde açıklayabildiğimiz önyargılar, ırkçılık, yabancı korkusu/düşmanlığı, ayrımcılık, cinsiyetçilik ve homofobi gibi unsurlar üzerinden kişi ve kurumları aşağılamak, hedef göstermek, tehdit etmek gibi içerikleri barındıran pek çok mesaj Gezi direnişi döneminde de sayıca oldukça artış göstermiştir. Bazı yayın organları ise bazı yazarları, sanatçıları, reklam ajanslarını, işadamlarını vb kişileri onlar gibi düşünmeyenlerin hedefi haline getirip şiddeti destekleyebilecek yazılar ve "haberler" yayımlamışlardır. Bu yayınlarda manşetlerde "provokatör", "kahpe" gibi ifadeler kullanılmış, sosyal medya uygulamalarında da toplumsal ayrışmayı ve şiddeti bu şekilde körükleyecek hashtag/etiket kullanımlarına başvurulduğu gözlemlenmiştir. İdareye ve yargıya düşen görev esasen öncelikle kendi birimlerinden başlamak suretiyle ülke genelinde ve özellikle medya bazında bu tür nefret söylemleri konusunda kapsamlı bir eğitim çalışması yapmak ve nefret söylemine yönelik suçları açıkça mevzuatta tanımlayarak ilgili makamlarca yeterli derecede dikkate alınmalarını sağlamak olmalıdır.

Bütün açıklamalara karşılık, internet ortamında oluşturulan ve hukuka aykırılık içeren bir içerikten dolayı soruşturma geçirmek ya da yine kanundaki haller söz konusu olduğunda da göz

altına alınma ihtimali bulunmaktadır. Bununla birlikte hakaret içermeyen, şiddete çağrı yapmayan; ancak sadece muhalif içerikte olan bir yorum ise asla suç teşkil etmemektedir.

Bunu ifade etmiş olmakla beraber bu noktada bir sebeple polisle karşı karşıya kaldığınız an neler olabileceğinden bahsetmekte fayda olduğunu düşünmekteyiz. Bir g n otururken kapınız çalabilir ve kapıyı açtığınızda polislerle karşılaşabilirsiniz. Sizi karakola götürebilir, bir sandalyeye oturturur ve örneğin size yukarıda da değindiğimiz şekilde "isyana teşvik" suçunu işlediğiniz şüphesiyle gözaltında olduğunuzu ve ifadenizi alacağınızı söyleyebilirler. Bu ve buna benzer durumlarda eğer iletişime geçebileceğiniz arkadaşınız veya tanıdığınız ya da çalıştığınız bir avukatınız yok ise öncelikle avukat isteme hakkınız olduğunu lütfen unutmayın. Diğer bir deyişle Baro tarafından atanacak avukat gelene kadar konuşmama hakkınız vardır ve bu hakkı mutlaka kullanmanız gerekir. Sessiz kalma hakkınız aynı zamanda yanınızda avukatınız olmadığı sürece hiçbir kâğıda imza atmama hakkınızı da barındırır. Sessiz kalma hakkınızı kullanarak avukatınızın gelmesini bekleyin. Avukatınız geldiğinde kendisiyle polislerin olmadığı bir ortama, örneğin varsa avukat görüşme odasına geçerek konuyu tüm gerçekliğiyle konuşun ve kendisine durumu anlatın, onun yönlendirmeleri çerçevesinde ifadenizi verin. Esasen bu süreçte, gözaltı ve ifade alma sürecinde, kişiye yaşatılan pek çok husus uluslararası literatürde işkence ya da en azından kötü muamele olarak tanımlanan hallerdendir. Bu esnada gözaltındaki kişilerin mevzuata aykırı şekilde ya da nezarethane olarak ayrılmış kısımlar dışında tutulmalarının kabul edilemeyeceğini asla unutmayınız. Size atanan avukatı, tek amacı sizin tüm hukuki haklarınızdan yararlanmanızı sağlamak olan ilgili şehrin barosu atamaktadır. Bu noktada atanan avukatın devlet tarafından atanmadığını unutmamanız gerekmektedir. Size atanan avukatlara lütfen tam olarak güveniniz ve işbirliği halinde hareket ediniz.

İnternet ortamında Twitter, Facebook, blog vs gibi ortamlarda yazılan içeriklerin kime ait olduğunun ispat edilmesi neredeyse hiçbir zaman mümkün değildir. Teknik yollarla bulunan IP numarasının sizin oturduğunuz ikametgâhtaki internet aboneliğine ait olduğunun tespiti halinde dahi evde o anda kimin o bilgisayarı kullandığının tespiti gereklidir ve bu diğer delillerle ispat edilmesi gereken bir noktadır. Yine benzer bir şekilde söz konusu sosyal

medya sitesi hesabının ilgili kişinin gerçek hesabı olduğunun ve söz konusu edilen mesajların da hesabın ilgili kişinin kontrolündeyken o kişi tarafından yazıldığının da ayrıca tanıklarca doğrulanması gerekmektedir. Zaten Twitter gibi Türkiye'de yerleşik olmayan şirketlerin Türkiye makamlarına IP numarası vermesi gibi bir uygulama hukuken söz konusu olamaz. Emniyet güçleri Twitter vb IP vermeyen siteler üzerinde yaptıkları incelemelerde buldukları bilgileri Türkiye'de kurulu bulunan diğer sair sitelerdeki izleri sürerek birbiriyle birleştirip örtüştürmekte ve kişilerin adreslerine vs bu şekilde ulaşmaktadır. Ancak son dönemde Twitter şirketinin dahi Türkiye makamlarıyla çeşitli anlaşmalar yaptığı ve belki IP numarası vermediği ve fakat kamu otoritelerince mahkeme kararı dahi olmaksızın talep edilen yönlerde olmak üzere tweet'leri ya da doğrudan hesapları silmekte ya da Türkiye'den görüntülenmelerini/ziyaret edilmelerini geçmişe göre son derece artan bir oranda engellediği görülmektedir.[30]

Eğer MOBESE vb kamera görüntülerinde kamu mallarına, üçüncü kişilere ya da kamu görevlilerine karşı şiddet kullanımı söz konusu ise Türk Ceza Kanunu'ndaki buna ilişkin maddelerden dolayı ceza alma olasılığı yüksektir. Buna karşılık hakaret ve şiddet içermeyen sloganlara katılım gösterilmiş olunan protesto görüntüleri demokratik hakların kullanımından ibaret sayılmalıdır. Değişik eylemler için Türk Ceza Kanunu'nda değişik suç tanımları yapılmış ve bu suç tanımlarında da cezanın hapis cezası olması halinde asgari ve azami sınırları belirlenmiştir. Kişilerin yazdıkları içerikler terör örgütü ya da terör propagandası sayılır ise Terörle Mücadele Kanunu'ndaki daha ağır maddelerden yargılanmanız söz konusu olacaktır. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi terör suçu olduğu iddia edilebileceği gibi eğer aynı şekilde hareket ettiğiniz bir grubun içerisinde bulunuyorsanız –Çarşı grubuna karşı yapılan iddialarda olduğu gibi– örgüt kurmak suçu ile de suçlanmanız olasıdır. Eğer suç teşkil eden herhangi bir eyleminiz olmadığına karar verilirse soruşturma aşamasında savcı hakkınızda takipsizlik kararı verecek ve dava açmayacaktır. Yargılama aşamasına geçildi ise ve hâkim üzerinize atılı suçu işlemediğinize kanaat ederse beraatınıza karar verecektir.

30. Elif Akgül, "Twitter Fuat Avni Sansürüyle Facebooklaşma Sürecine Girdi", http://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/157604-twitter-fuat-avni-sansuruyle-facebooklasma-surecine-girdi.

Bu noktada dijital ortamlarda süregelen şiddet eylemlerine de değinmek gerekir. *Twitter* vb yoğun olarak kullanılan yeni medya araçları üzerinde "gerçek" olup olmadığı belli olmayan hesaplardan ciddi oranda "digital bullying" diye tabir ettiğimiz dijital saldırılar yapılmakta ve linç talepleriyle birlikte tehditkâr mesajlar gönderildiğine şahit olmuş durumdayız. Özellikle muhalif gazetecilere bu yönde pek çok "mention" gelmektedir. Tehdit, şantaj, rahatsız etme ve benzer şekildeki suç tanımları mevzuatımızda bulunmaktadır. Bu nedenle bu türden karanlık profiller hakkında mutlaka ilgili eylemleri kapsamında suç duyurusunda bulunmak gerektiğinin altını çizmek isteriz.

Kişinin hesabının kişinin kontrolünden çıkarılması ve başka kişilerce ele geçirilmesi hali bilişim suçları kapsamına girmektedir. Bununla beraber yapılan eylemin devamında özel hayatın gizliliğini ihlal ve kişisel verilerin hukuka aykırı ele geçirilmesi suçları da söz konusu olabilecektir. Tüm bu eylemleri tespit edip eldeki tüm bilgi ve belgeyle gecikmeksizin Cumhuriyet Savcılıkları nezdinde suç duyurusunda bulunmak gerekmektedir.

Gezi sürecinde ve hatta devamında yanlış bilgi paylaşımlarının yapıldığı (dezenformasyon) çokça görülmüştür. Eğer yapılan yanlış bilgilendirme vatandaşların ya da kamu görevlilerinin zarar görmesine neden oluyor ya da halkı şiddete yönlendiriyorsa bu şekildeki bir yanlış bilgilendirmenin derhal sona ermesi için çalışmak gerekmektedir. Israrla devam eden ve bilinçli olarak belli bir amaçla yapılan yanlış bilgilendirmeleri, gerçekleştirmeleri yapan hesap ya da sayfalar ise kamu güvenliğinin sağlanması açısından Cumhuriyet Savcılıklarına bildirilmelidir.

Tekraren sonuç olarak altını çizmek gerekir ki; hakaret içermeyen, şiddete çağrı yapmayan ancak sadece muhalif internet içerikleri asla suç teşkil etmemektedir.

Peki Politik Anlamda Gezi Nedir? Gezi, Biz miyiz?

Gezi direnişi, en önem verdiği husus "özgürlükçülük" olan, farklılıkları zenginlik olarak gören, doğaya sonuna kadar sahip çıkan, son derece cesur, orantısız derecede zeki ve esprili bir muhalif dil kullanan "bireyler"in hareketidir. Artık unutulmaya yüz tutan "umut", heyecan ve cesaret kelimelerini tüm dünyaya hatırlatanlar Gezi'yi oluşturmuştur. Gezi'deki herkes ayrı telden konuşur ama

konuştukları şeyler hep aynı noktalara çıkar: şeffaflık, açıklık, insan odaklılık, katılımcılık, çoğulculuk, paylaşımcılık. Kısacası "özgürlükçülük" çevresinde toplanmış ve öteki olmanın ne demek olduğunu çok iyi bilen ötekilerden oluşmuştur Gezi. Yukarıda bahsettiğimiz aktivizm ve dijital aktivizm olgularının en açık şekilde gözlemlendiği bir halk hareketi olmuştur Gezi direnişi.

Türkiye tarihinin bugüne dek gördüğü en büyük ve etkili aktivizm ve dijital aktivizm örneği olan Gezi'nin siyasi bir çıkarımı olmasını aslında tüm Gezi istedi; çünkü hakların elde edilebileceği mecranın siyasi arena olduğu düşüncesi son günlerde çokça konuşuluyordu. Bazıları bugünlerde Gezi'nin rüzgârını arkasına alan siyasi bir oluşumun sinyallerini almak istediklerini ifade ediyor. Biz Gezi'nin rüzgârını arkamıza alamayız. Çünkü biz hepimiz GEZİ'yiz. GEZİ'yi sahiplenmek, devam ettirmek, ondan geçinmek vb tanımlarla GEZİ'ye yaklaşmaya çalışanların aksine, Gezi'yi oluşturan bireyler olarak biz GEZİ'den öğrendiklerimizle tüm renklerimizi olabildiğince yansıtmak için tekrar birleştik. Bu sefer ise tamamen yeni bir politika anlayışıyla geliyoruz. Bizler, Biz Gezi'yiz derken burada vurgulamak istediğimiz en temel husus farklı bir politika yapmak isteğimizdir ve özellikle de siyaset kelimesi yerine politika kelimesini kullanmamız[31] bilinçli bir tercihin dille de yansıtılması çabasıdır.

Eski siyasetin, eskinin cümleleri, ideolojileri, algıları artık bitmektedir ve bitmelidir de. Hedef olarak bizim idealimizde "Ekolojist bir Assange'ın, Feminist bir Assange'ın, Korsan bir Assange'ın" (Assange ismi sembol olduğu için kullanılmıştır) belediye meclislerine seçilebildiği ve de genel meclis üyesi olduğu bir yapıdır ki işte o zaman bazı şeyler kesinlikle farklı olabilecektir. Bu yaklaşımın bağımsız bir blok hareketi kurmaya kadar ulaşabileceği düşünülebilir. Şimdiye kadar yapılan bu tür blok denemeleri ise hep örgütlerin sandalye savaşına kurban gitmiş olduğundan bu sefer düşüncelerin ve bireylerin birliğini ve belli bir amaca yönelmesini hedeflemek gerekmektedir.

31. Aysel Tuğluk, "Politika mı, siyaset mi?", *Radikal*, 31.03.2013, http://www.radikal.com.tr/radikal2/politika_mi_siyaset_mi-1127635.

Temsili Demokrasimiz?[32]

Dünyada siyaseti ticari bir sektör olarak okumak ve anti-demokratik işlerlikteki temsili sistemlerin temel sorununun ise bu ticari olma halinde yattığını anlamak, demokrasinin esas erdeminden haberdar olanlar için en acı tecrübelerden biri olmuştur herhalde. Gezi sürecinde sokakta olduğumuz ya da klavyemizin başından bir saniye ayrılamadığımız her dakika kafamızda yer alan bu konuyu Gezi'den sonra da kendimizle ya da forumlarda çokça tartışırken bulduk kendimizi.

Türkiye'deki temsili demokrasi sistemi hiçbir zaman yeterince demokratik olamadığı gibi, partiler her zaman rakipleriyle bir "demokratlık" mücadelesi içine girmiştir. Bunun yanında, halkın kendini temsil etsin diye meclise soktuğu insanlar üzerinde bir hâkimiyeti de bulunmamaktadır. Adaylar zaten partiler tarafından seçilir ve halkın oylama kudreti yalnızca belirtilmiş adayları seçer. Daha da acısı, halkın meclise gönderdiği vekili hiçbir sebeple beğenmeme ve geri çağırma hakkı yoktur. Böylesine suiistimale açık bir ortamda güvenilirlikten bahsedebilir miyiz?

Ek olarak yerel seçimlerde bir idarenin halkın bütününe yakın bir oranını tatmin ettiğini düşünelim. Gezi'de de pekâlâ açıklıkla anladığımız üzere mevcut belediye başkanlarının ve hatta valilerin ve öyle ki bakanların dahi kaderi yalnızca partilerin elindedir. Parti bir sonraki dönemde adayını değiştirmekte özgürdür ve bunu yaparken halka sorma ihtiyacı hissetmez. Çünkü partiler halkı "beni destekliyorsan oyunu benim adayıma vermek zorundasın" *psikolojik faşizmiyle* baskı altına almıştır. Gezi'de bunu açıkça yaşamadık mı? Partinin söyleminin bir santimetre dışına çıkabilme cüretini gösteren herkesin kapı dışarı edildiği günler çok geride kalmamıştır.

Oy veren halkın esasen siyasette yeri yoktur. Bu nedenle de Gezi'de kazandıklarımızın sandığa asla sığmayacağı çokça *dile* getirilmiştir. Demokrasinin erdemi oy verip devleti yönetecek partinin kimliği hakkında karar alınmasına yardımcı olmak olmamalıdır. Bu demokrasinin erdemi bünyesinde sayılamayacak

32. Bu başlık altında yer verilen kısım https://korsanparti.org/2013/09/12/ticari-bir-sektor-olarak-siyaset-anti-demokratik-temsili-sistemlerin-temel-sorunu-ve-demokrasinin-esas-erdemi/adresinde yayımlanan Berk Göbekcioğlu'na ait "Ticari Bir Sektör Olarak Siyaset, Anti-Demokratik Temsili Sistemlerin Temel Sorunu ve Demokrasinin Esas Erdemi" isimli makalenin yazarın izni ile özetlenmiş ve güncellenmiş bir şeklinden ibarettir.

kadar pasif ve yetersiz bir haktır. Gerçek demokrasinin bir denemesini Gezi'de yapılan halk forumlarından filizlenmesini beklemek gerektiğini düşünmekteyiz.

Kanundaki seçim barajını geçmek meclise girmek için partilere uygulanan şartlardan biridir. Ülkemizde bu barajı geçmenin yolu her zaman aynı olmuştur, bu yol her zaman fenomen olmaktan geçer. Ülkenin başına geçmiş tüm partilere ve başarı kazanmış tüm genel başkanlara baktığımızda vaziyet aynıdır. Partilerin ve liderlerin fenomen olmasının yolu halk için aşağılayıcıdır. Bir parti kendine bir taban yaratmak istiyorsa, satmak zorunda olduğu bir şey mutlaka olmalıdır. Bu ülkedeki başka bir fenomenin anısını ve değerlerini satmak olabilir, etnik milliyetçilik satmak olabilir, din veya muhafazakâr duruş satmak olabilir, belirli bir halka veya tabakaya özgürlük vaadi satmak olabilir. Bunun halk için aşağılayıcı tarafı tabakaların mücadelelerinin siyasi rant malzemesi haline getirilmiş olmasıdır. Bu durum demir yumrukla baskı altına alınmaktan daha aşağılayıcıdır. Doğa ya da temel insan hak ve hürriyetleri ise hiçbir zaman "satılabilir" değerler olarak politikacıların gözüne girememiş ve doğal olarak da politikacılarca en kolay ve en hızlı şekilde elden çıkarılabilen unsurlar oldukları gözlemlenmektedir.

Olay satmaktan ibarettir. Siyasi partiler şirket gibi çalışır. En fazla oyu alan en yüksek hazine yardımını alır çünkü. Siyaset arenası sadece bir sektördür ve satılan şeyler aslında yalnızca partilerin olaylar ve durumlar karşısında takındığı tavırlardır. Partiler yine tıpkı şirketler gibi korkutucu hiyerarşiler içerir ve parti içi iktidarların "çatlak" sesleri bastırmak için her zaman silahları vardır. Partilerin kapalı kapıları, sırları vardır. Bu kapalı kapıların ve sırların eremediği yer ise sokakta hiçbir zaman olamaz denileni başarıp taban tabana zıt ideolojilerin tek bir karşıta karşı birleştiğinde ortaya çıkardıkları enerjinin yıllar sürecek yansımasıdır. Siyaseten ya da hukuk alanında olmasa dahi sosyolojik alanda Gezi'nin kazanımı bu topluma en çok bu noktada olmuştur. Eski tip parti siyasetinin iflas ettiği görülmüştür.

Halkın siyasete atılma isteği de her şeyden önce "ne kadar paran var?" sorusuyla baltalanır. Bağımsız aday olmak da, parti adayı olmak da parayladır. Bu noktada halkın oy verdiği insanlar aslında "hizmet aşkıyla yanıp tutuşan, başvuru ücretini de karşılayabilen hali vakti yerinde insanlar" olmaktadır. Partiler parayla

güçlenir, iktidarı ele geçirir ve sömürür. Maddi, dünyevi ve somut kaygılar haricinde hiçbir değer mercek altına alınmaz. Türkiye'de siyasi iktidarı ele geçirmek demek devletin tüm dairelerinde sonsuz bir kadrolaşma hakkı demektir. Bu da tüm yapılanma için para demektir. Esas tehlikeli durum gelenin gideni aratması ihtimalidir. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, seçmenin seçtiğini geri çağırma şansı yoktur. Halk devletten korkmaktadır, devleti yöneten insanlar da bu gerçeğe dayanarak hesap verme korkusundan arınmaktadır. Halkın bu sistem içinde verebileceği en büyük tepki başka bir partiyi iktidara getirmektir. Bunun Türkçesi, sömüre sömüre vahşileşip arsızlaşan iktidar, cepleri parayla dolu bir şekilde koltuğunu terk ederken, zamanla vahşileşip yine aynı duruma gelecek bir parti kendini çoktan kurtarıcı olarak halka pazarlamıştır.

Pek çok seçmen oy verip meclise soktuğu vekilinin adını veya partisinin o bölgeden meclise kaç vekil soktuğunu bilmemektedir. Halkın söz hakkı olmadığı gibi öğrenme ve bilgi alma hakkı da yoktur.

En mantıklı sistem ülkedeki karar verme mekanizmalarının yerelden genele örgütlenmesidir. Kararların alınması sürecinin elleri kaldırıp indirmek üzerine dayalı bir çoğunluk tahakkümü uygulamasıyla gerçekleşmesi, sağlıklı olması mümkün olmayan bir durumdur. Esas olan, halk meclislerinin konuları gerekirse günlerce, haftalarca tartışıp bölgedeki her bireyin onay vereceği ortak ve homojen sesi çıkarmasıdır. Doğrudan demokrasi, "demokrasi" diye bahsettiğimiz değerin asıl erdemidir.

Şu anki düzende böyle bir sistem öncelikle partilerin işine gelmeyecektir. Anti-demokratik yapı ve perspektifler için halkın kendi kararlarını vermesi ve bunun için kendilerine ihtiyaç duymaması kitlesel parti sisteminin sona ermesi demek olacaktır.

Doğrudan demokrasi sistemini ülkeye yalnızca iktidar hırsı ve arzusu olmayan, vaadinde bulunduğu özgürlüklere bireysel olarak da ihtiyaç duyan, haklılığıyla meramını dillendirip yerleşmiş siyaset retoriğinden uzak, sade bir dille derdini anlatacak, şeffaflığı devlet varlığının her alanında sunabilecek yeni bir oluşum getirebilir. İnsanların beynini yıllardır uyuşturmuş sağ-sol tanımlarını ve yerleştirilmiş tüm politik alışkanlıkları kırmak bu yapılanma için esastır.

Tüm bu anlattıklarımız insanların yıllardır politika afyonuyla alıştırıldığı çürümüş siyasi konjonktürün tamamen yeni baş-

tan tanımlanmasıyla mümkün kılınabilir ki bu da ancak bu yeni tanımlama çabasına halkın elbette ki "destek vermek" yerine "dahil olacağı" bir arayışın sonucu olabilecektir. Bu anlamda da TBMM'ye bağımsız milletvekilleri yoluyla temel hak ve hürriyetlerin özellikle internet temelli yansımalarını, doğayı, LGBTİ haklarını vb hiç dillendirilmeyen konularda derin çalışmalar yapan uzman kişilerin sokulması suretiyle sistemin bir nevi hacklenmesi ve klasik parti sisteminin fiili olarak da bu politik aktivizm olarak görebileceğimiz eylem bütünlüğü ve ona yardımcı dijital aktivizm yöntemleri neticesinde sona erdirilmesi yolunda ilk önemli adım da bu şekilde atılmış olabilir.

Sonuç Niyetine

Dijital aktivizm, internet ortamında toplumsal ya da politik konularda karşıt ya da taraf olmanın yanı sıra, herhangi bir konuda kişilerin fikirlerini değiştirmeye yönelik etkileme biçimidir. Bireyler ya da gruplar, savundukları ya da tepki gösterdikleri sosyal, politik vb (ifade özgürlüğü, insan hakları, çevre gibi) konulardaki düşünce, eylem, dava vs hakkında temel amacı ağ yapıları ve bilgi teknolojilerini kullanarak kamuoyunu bilgilendirmek ve kamuoyu yaratmak olan eylemler tasarlayarak dijital aktivizm olgusunun içeriğini doldurmaktadır. İnternet aktivistlerinin etkilediği kitleler, yapay ve kolay dağılabilir niteliktedir. Zira bireyselliğin ön planda olduğu ve yoldaşlık bağlarının olmadığı internet ortamında bu anlamda ciddi bir kitlesellikten bahsedilemez. Dijital aktivizm bireyin ve küçük grupların eylemliliğini, eylemci kimliğini tanımlayan, güçlendiren bir deneyim olarak hayatımıza girmiştir. Hacktivizm, sosyal medya üzerinden örgütlenen hareketler, kampanyalar dijital aktivizmin önemli alt türlerini oluşturmaktadır.

Gezi direnişi sosyal medya, hacktivizm ve sokak ilişkisini çok güzel biçimde harmanlamış ve bize artık internet ve sokağın birbirinden bağımsız düşünülemeyeceği gerçeğini göstermiştir.

Sosyal medyanın hükümetlere, daha fazla insanla sanal ya da gerçek yollarla bağlantıya geçmek için en güçlü aracı sunduğunu deneyimlediğimiz zamanlar yaşıyoruz. Normalde, egemen ulus-devletler arasındaki ilişkilerden ibaret olan diplomasi alanında, 21. yüzyıldaki en kritik buluşun "insandan insana" diplomasi olduğunu gördük. ABD hükümetinin HBGary Federal adlı

bir şirketle, sosyal medyada "sahte" profillerle kamuoyu oluşturmak için[33] yazılım anlaşması yaptığının ortaya çıktığı, ABD Hava Kuvvetleri'nin Sosyal Medya Rehberi'ne göre, sosyal medyanın da artık bir savaş cephesi olarak algılandığının açıklandığı[34] günlerden geçiyoruz. ABD sosyal medyayı ve internetin nimetlerini bu kadar açıkça emperyalist amaçları ve işgal faaliyetleri için kullanırken bazen kendi tuzağına da düştüğünü gördük. Örneğin, New Yorklu bilişim uzmanı Thomas Ryan'ın tasarladığı kadın sanal karakter Robin Sage, Rusya'ya iade edilen Anna Chapman ve diğer ajanların yıllardır edinemediği ABD'nin gizli bilgilerine sosyal medya siteleri üzerinden ulaşmayı başararak[35] ava giden avlanır sözünü hatırlattı doğrusu bizlere.

Bugün yukarıda da anlattığımız Tesla'nın teknolojisini kullanabiliyor olsaydık ne sınırsız ve sansürsüz bilgi kaynağı olma potansiyeli taşıyan internetin kapitalist dünyanın elinde tehlikeli bir oyunca olmasından; ne de sınırlı doğal kaynaklarımızı harcayarak ürettiğimiz, çevremizi yok eden enerji kaynaklarına mahkûm kaldığımızdan bahsediyor olacaktık. Belki internete ve hatta bilgisayarlara dahi ihtiyaç duymadan doğayla uyum içinde yaşayan ve yaşam kaynağı olan enerjiyi de "bedava" ve "sınırsız" olan "havadan" elde eden insanlar olacaktık. Kapitalizm bizleri sansürüyle evrimleştireceğine, bizler, tek amacı daha çok özgür bilgi ve sevgi olan bu tasarladığımız insanlık ütopyasının bireyleri olarak, bugün hayal dahi edemediğimiz zihinsel ve hatta fiziki bir yapıya evrilmiş olacaktık. Ancak Tesla'nın galaktik uygarlıklarla görüşme çabalarının ilgi uyandırabilmesi şöyle dursun sınırsız, özgür ve ücretsiz enerji üretim ve iletişim buluşları dahi hem bilim dünyasında (sözde!) kabul görmemiş, kendisi bugün bunları düşünen bizler gibi yalnızlığa itilmiş hem de buluşlarına dayanılarak insanlığın yararına değil kapitalist güçlerin yararına teknolojiler geliştirilmiştir.

33. Darlene Storm, "Army of fake social media friends to promote propaganda", http://www.computerworld.com/article/2470594/endpoint-security/army-of-fake-social-media-friends-to-promote-propaganda.html.

34. *Detaylı bilgi için bkz. http://www.af.mil*/Portals/1/documents/socialmedia/social-media-and-the-air-force.pdf.

35. Konunun gündeme taşındığı basın haberlerine örnek olması açısından bkz. http://www.wired.com/beyond_the_beyond/2010/07/anna-chapman-versus-robin-sage/, http://www.computerworld.com/s/article/9179507/Fake_i_femme_fatale_i_shows_social_network_risks.

Bizler ise ifade özgürlüğünün kuyruklu bir yalana dönüşmüş olabileceğinden endişe duyuyoruz. Bu bağlamda devrim için internet değil, internet için devrim şiarından hareketle, kendimizi özgürleştiremiyorsak hiç olmazsa hukukçular olarak interneti özgürleştirmek adına çalışmalıyız diye düşünüyoruz. Öyle ki mahkemelerimizde internet sitelerine erişimi engellemeler anlamında, her geçen gün hukuk adına nice hukuksuz yasak ve sansür kararları verilmektedir. Kanun ölüdür ve fakat hâkim ise yaşamaktadır; yaşar olmak, hâkimin kanun karşısındaki bizce en büyük üstünlüğüdür. Böylelikle kanunların yorumlanması gibi hassas ama bir o kadar da olmazsa olmaz görev hayatı temsil eden hâkimlere düşmektedir. Bu görevin hâkimlerce hakkıyla gerçekleştirilebilmesi ölü kanunlara şüphesiz ki yaşayan hukuk sıfatı kazandıracaktır. Tabii ki hukuk uygulamasının yanında internet demokrasisi kültürünün de tabana yayılabilmesi için sivil toplum örgütlerine de bu anlamda büyük rol düşmektedir.[36]

Tüm bu yazdıklarımızın/okuduklarımızın sonucunda yapabileceğimiz tek şeyin, Stanley Kubrick'in filmindeki Dr. Strangelove'ın temel duygusuna ortak olup, bu denli endişelenmeyi bırakıp "bombayı" sevmek olduğunu mu kabul etmeliyiz.

Viva La Revolucion!

36. Bu konuda interneti yenilikçi, açık ve ücretsiz tutmak için çalışan ve de kâr amacı gütmeyen kamu yararına aktivist bir kuruluş olması nedeniyle kendimize örnek olarak alabileceğimiz, "The Center for Democracy and Technology"nin çalışmalarına, www.cdt.org/adresinden ulaşılabilmektedir.

Dijital Aktivizm, Gerçek Bir Aktivizm Ruhunu mu? Yoksa Bir Vicdan Temizleme Ayinini mi Temsil Ediyor? Dijital Aktivizmin Sosyo-Psikolojik Arka Planı

Altan Kar & Sevgi Kesim

Giriş

Dijital teknolojilerle iç içe geçirdiğimiz süre henüz bir yüzyılı doldurmamışken hayatımızın her alanına nüfuz eden bu teknolojilerden vazgeçebilmemiz artık imkânsız hale gelmiştir. Dijital teknolojiler kişisel hayatımıza olduğu kadar, toplumsal, *ilişkilerimizi de önemli ölçüde etkilemeye* başlamıştır. Okuduğunuz makalenin tartışmaya çalıştığı konu ise, kolektif hareketlerin dijital teknolojilerle yoğun olarak ilişkilenmeye başlamasıdır. Günümüzde dijital teknolojilerle, kolektif toplumsal hareketlerin

buluşması dünyanın farklı yerlerinde farklı ideolojik ve toplumsal düzlemlerde kendini göstermeye devam etmektedir.

Kolektif dijital eylemlerin giderek küreselleşmesi ve dikkat çekecek bir niteliğe bürünmesinin nedenlerini irdelemeden önce, konuyu daha somut örnekler üzerinden sorunsallaştırmaya çalışalım; Filipinler'de 2001 yılında yer alan sokak gösterilerinin, Amerika Birleşik Devletleri'nde 2008 yılında Barack Obama'nın devlet başkanı olduğu seçimlerde yaşananların, 2009 yılında Moldovya'da yapılan seçimlerin hileli olduğu ileri sürülerek iptal edilmesinin, İspanya'da 2011 yılında M-15 hareketi ile bağlantılı olarak kurulan kamp ve yapılan gösterilerin, 2011 yılının başlarında Ortadoğu'da "Arap Baharı"'nın New York Wall Street'te (Occupy Wall Street) (Auvinen,2012:4) ve Gezi Parkı'nda (Occupy Taksim/Gezi Parkı) yaşanan olayların vb'nin ortak noktası nedir?

Tom Chattfield'in belirttiği gibi bu gösterilerin ortak noktası, son yıllarda doğan yeni bir politika tarzını temsil etmeleridir. Sözü edilen temsil biçimleri ve ideolojiler, geleneksel yukarıdan aşağıya parti süreçlerinin aksine, bir virüs gibi hızla yayılan ve acentelik sistemi gibi idare edilen politik eylem biçimlerine dayanmaktadır (2012: 127). Bu yeni eylem biçimi popüler söylemle "dijital aktivizm" olarak tanımlanmaktadır. Uçkan'a göre (2012) dijital aktivizm, farklı aktivizm türlerinin internet kullanımına dayanan biçimine verilen genel bir isimdir. Terimin "internet aktivizmi", "e-aktivizm", "siber aktivizm" gibi farklı kullanımları olsa da, dijital aktivizm tanımlamasının daha çok tercih edildiği gözlemlenmekte.

Dijital aktivizmin en sade tanımı, belli bir amacın savunusu için, bu amaç etrafında veya belirli bir eylemi gerçekleştirmek amacıyla örgütlenme, amaca yönelik mesajların bir iletişim kampanyası çerçevesinde *kitlelere* iletilmesidir. Aktivist faaliyetlerin başlıca yayılma aracı ise sosyal ağlarla birlikte blog, podcast, video ve fotoğraf paylaşım siteleri gibi geniş kitlelere gerçek zamanlı bilgi akışı ile ulaşmaya imkân tanıyan sosyal medya araçlarıdır (Uçkan:2012). Morozov aktivistlerin bu yeni politika tarzı için yeni medyayı kullanma amaçlarını 'Aktivizm ve Yeni Medya' adlı çalışmasında sekiz ana başlık altında toplamıştır: 1)Ulaşılabilirlik ve doğru bilgi 2) Belirli bir soruna karşı kamuoyunun ilgisini çekmek 3) Seçmenlere yardımcı olmak için verileri analiz etmek

ve bir arada bulma kolaylığı sağlamak 4) Politikacılar ve seçmenlerle doğrudan temas kurmak 5) Yeni üyelere ulaşmak 6) Eylemleri mobilize etmek ve lojistik destek sağlamaya yardımcı olmak 7) Kolektif eylemler için yaratıcı yöntemler bulmak ve yenilikler üretmek 8) Diğer sivil toplum örgütleri ve aktivistler arasında bilgi değişimi ve bunların basılmasını sağlamak (Morozov:2007).

Morozov'un altını çizdiği amaçlar doğrultusunda yeni medya aracılığı ile yeniden biçimlenen aktivist hareketlerin yükselişi, Shirky'nin de belirttiği gibi 1990'lı yıllardan itibaren internet kullanımının yaygınlaşmasına bağlı olarak gelişmiştir. Bu süreç içinde Dünya'da bilgisayar tabanlı network sistemi içinde yer alan nüfus sayısı milyonlardan milyarlara doğru büyümüştür. Aynı dönemde sosyal medya kullanımı bütün dünyada, sivil toplum hayatında pek çok değişik aktör için, örneğin, sıradan vatandaşlar için, aktivistler ve sivil örgütleri için olduğu kadar, telekomünikasyon firmaları, yazılım şirketleri ve devlet için de önem kazanmaya başlamıştır. İletişim biçiminin daha yoğun, daha karmaşık, daha katılımcı bir hale gelmesi, network içinde yer alan nüfusun veriye ulaşma imkânlarının artmasını ve çeşitlenmesini, toplumsal olaylar hakkında söz söyleme ve kolektif olarak eylem yapabilme fırsatlarını da geliştirmiştir (Shirky:2011:1-2). Böylece binlerce, hatta milyonlarca insandan oluşan gruplara hem erişme, hem de katılma yetisine sahip olan 21. yüzyıl vatandaşları için "politika", bir ayrık eylemler bütününden çok, yaşamın günlük gel-gitlerinin bir parçası olmuştur (Chatfield,2012:130).

İnternet teknolojileri ile eklemlenen yeni eylem biçimleri aynı zamanda majör amaçlar taşıyan siyasal savaşlara yön vermeye başlamıştır. Kellner ve Kahn'ın belirttiği gibi İnternet artık egemen ideolojilerin ara yüzü olmuştur. Internet sol ve sağ ideolojiler ile egemen kültürlerin ve alt kültürlerin merkezleri tarafından kendi çıkarlarını ve gündemlerini desteklemek için kullanılmaya başlanmıştır. Gelecekte siyasal savaşlar sokaklarda, fabrikalarda, parlamentolarda ve geçmiş mücadelelerin diğer alanlarında gerçekleşmeye devam edecektir; ancak siyaset çoktan yayıncılık, bilgisayar ve enformasyon teknolojileri tarafından dolayımlanmaktadır ve gelecekte bu durum giderek artış gösterecektir (Kellner ve Kahn:2004: 94).

Shirky, Herkes Örgüt adlı ünlü kitabında, bu çıkarımı destekleyecek fikirler ileri sürmektedir; "artık dijital teknolojilerle

insanları bir araya getirmek kolay ama gerçekte yazılım bizi tanıştırmadı, sadece bana kendimi tanıtmam için gerekli aracı sağladı. Belli bir anda tanıyabileceğiniz insan sayısı, genel olarak tanıdığınız insan sayısının daima çok üstündedir. Bu çoklu insan sayısının gücü yeni özgürlük ve mücadele alanları yaratacaktır" (Shirky:2010;186-187). Katılmak için yapmanız gereken tek şey, ideolojik mihenk taşlarını onaylamak için dijital araçlarla eyleminizi örgütlemek ve eyleminizi hareketin bayrağı altında başlatmaktır. Belki liderler olabilir, ama dijital aktivist hareketlerde tek bir emir-komuta zinciri yoktur. Hareketin nelerden nefret ettiği ve nelere karşı çıktığı, Dünya'nın onlar için tam olarak ne yapmasını önerdiği genel olarak sivil hareketlerden çok daha açıktır. Ve Ortadoğu'nun kimi bölgelerindeki durumun kanıtladığı üzere, yönetimde olanlar acımasızca güç kullanmaya hazır olmadığı sürece, sonuçları dönüştürücü, hatta devrimci olabilir (Chatfield,2012:127).

Fakat dijitalin toplumsal hareketlere yüklediği bu dönüştürücü ve devrimci olma idealine yönelik ahlaki ve pratik görüş ayrılıkları çoktan ortaya çıkmaya başlamıştır bile. Çünkü bu yeni politik katılım biçiminin gerçekten bir devrime aracılık edip edemeyeceği bu konuda yaşanan deneyimlerle birlikte tartışmaların fitilini de ateşlemiştir. Dijitalleşme olanca hızı ile insanları bir yandan bu hareketlerin içinde yer almak için tutuştururken, bir yandan da yeni meydan okuma alanları yaratmaktadır.

Dijital eylemler ile elde edilen gücün bir anda el değiştirme olasılığı ve bu hareketlere katlımın yarattığı vicdani sorgulama söz konusu yeni eylem şeklinin karanlık yüzüne yönelik kuşkularla bizi baş başa bırakmaktadır. Başka bir ifadeyle, değişen politik katılım ve eylem biçimi olarak Dijital Aktivizm meşruiyetini henüz kanıtlayabilmiş değildir. Çalışmamız *"Dijital Aktivizim Şüpheciliği"* olarak da tanımlanabilecek bu durumu, dijital aktivizmin vadettiklerini savunanlar ile bunlara şüpheyle yaklaşanların savları tartışmaya açmaktadır.

> The revolution will not be televised,
> The revolution will be no re-run brothers
> The revolution will be live...
>
> *Gil Scott-Heron*[1]

1. "The Revolution Will Not Be Televised" is a poem and song by Gil Scott-Heron.

Çevrimiçi Aktivizm Çevrimdışına Karşı: Dijital Aktivizm Şüpheciliği

İnternet tabanlı iletişime olanak veren "Web 2.0" ile birlikte sanal ağlarda kurulan iletişim, bloglar (Wordpress, Tlogger, Poster vb), sosyal ağ siteleri (Facebook, Linkedin, Google+, MySpace vb), mikrobloglar (Twitter, Weibo vb), wiki'ler (Wikipedia, Wikispaces vb) ve içerik paylaşım siteleri (YouTube, Flickr, Instagram vb) üzerinden yürütülmektedir. Bu yeni iletişim teknolojilerinin yükselişi, yalnızca medya, pazarlama, psikoloji vb alanların yanı sıra, siyasetin tüm enstrümanlarını etkilemeye başlamış ve bu anlamda kamuoyunda tartışmalara yol açmıştır. Dünyanın dört bir yanında milyarlarca insan bu araçları merak ediyor ve bir yandan da test ediyor. Yeni medya teknolojilerinin test edenlere her gün binlercesi ekleniyor, bu denemeler bir yandan sosyal medyanın gücünü test etmek amacını taşırken, diğer yandan da bu güce tereddütle yaklaşanların eleştirilerine maruz kalıyor.

Bu yoğun görüş farklılığının temelinde Fuchs gibi kuşkuculara göre iki neden yatmaktadır. Birincisi, sosyal medyanın siyasetin araçları üzerine yeterince etkili olmamasıdır. İkincisi ise, bu araçlar demokratikleşme üzerinde zararlı bir etkiye sahiptir. Çünkü merkezi otoriteler bu araçları baskı kurmak amacıyla daha etkin bir şekilde kullanmaktadırlar. Tekno-iyimserler ise sosyal medyanın siyaset üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu düşünmekte ve yeni medya aracılığı ile demokrasinin ve kamuoyunun güçleneceğine inanmaktadırlar (2012:777).

Dijital aktivizme yönelik eleştiriler sıklıkla Malcolm Gladwell tarafından yazılan ve neredeyse ilk referans kaynağı olarak gösterilen *The New Yorker* dergisindeki "Small Change: Why the revolution will not be tweeted" başlıklı makalesine gönderme yapmaktadırlar. Bu çalışmanın ortaya çıkışı, 2009 yılının Nisan ayında Moldova'da binlerce gencin Twitter, Facebook, Blog sayfaları ve mobil telefonlar aracılığıyla örgütlenerek başkentte hükümet karşıtı protestolara girişmeleri ve bu hareketi dünyaya, "the revo-

Scott-Heron first recorded it for his 1970 album *Small Talk at 125th and Lenox*, on which he recited the lyrics, accompanied by congas and bongo drums. A re-recorded version, with a full band, was the B-side to Scott-Heron's first single, "Home Is Where the Hatred Is", from his album *Pieces of a Man* (1971). It was also included on his compilation album, *The Revolution Will Not Be Televised* (1974). The song's title was originally a popular slogan among the 1960s Black Power movements in the United States.

lution will be tweeted" başlığıyla ve "tweeter devrimi" adıyla duyurmalarına dayanmaktadır. "Twitter devrimi" dışında, bu olayların "devrim 2.0" ve "Facebook devrimi" olarak nitelendirildiği de görülmüştür.

Benzer bir söylem 2009 yılında İran'da yapılan gösterilerde, muhafazakâr blogger Andrew Sullivan'ın "devrim Twitter'laşacak" sözü, devrim ve dijitalleşme kelimelerinin yan yana kullanmasını daha da popüler hale getirmiştir. Sullivan tüm dünyaya o sırada şu mesajı vermiştir; "Onları kontrol edemezsiniz. Sizin mevcut medya düzeninizin etrafından dolanabilir, birbirlerine yayın yapabilirler, tarihte hiçbir zaman olmadığı kadar organize olabilirler. Her geçen gün daha da açık bir şekilde görüyoruz ki, Ahmadinejad ve eski muhafız mollalar bu teknolojiye ve muhalefetin son birkaç haftadaki hareketlerini kolaylaştıran teknolojiye hazırlıksız yakalandılar" (Aktaran, Fuchs:2012:778).

Gladwell ise, Moldova ve İran örneklerini dikkate alarak, "Devrim Twitter'laşacak" sloganına mesafeli yaklaşmaktadır. Bu mesafeli tutumunu ise, 60'lı yıllarda siyahlara karşı yapılan ayrımcılığa karşı üniversite öğrencilerinin örgütlenme biçimleri üzerine temellendirmektedir. Ona göre bu hareket amacına ulaşmış ve ayrımcılığın kalkmasında etkili olan gerçek bir aktivizm örneğidir. Ancak bu ve buna benzer hareketlerin devrim niteliği taşımadığını, insanların somut olarak bir araya gelmesiyle bir şeylerin değiştirilebileceğini iddia etmektedir. Üstelik 60'lı yılların sonundaki bu sivil haklar savaşı e-mail, mesajlaşma, Facebook ve Twitter desteği olmadan gerçekleşmiştir. Gladwell'in saptamalarına şöyle devam eder; Dünya bize bir devrimin ortasında olduğumuzu söylemektedir. Sosyal medya araçları ile sosyal aktivizm yeniden keşfedilmektedir. Facebook, Twitter ve benzerleri aracılığı ile halk ve politika otoriteleri arasındaki ilişki tersine çevrilmiştir. Artık iletişim sosyal medya aracılığı ile daha kolay, daha güçlü işbirliği ve koordinasyona dayalıdır. Bu alanların kullanıcılarının seslerini duyurma yeri olduğunu da kabul etmektedir. Fakat, "ideolojik altyapının iyi kurgulanmadığı" hareketlerin başarılı olamayacağı ve dijital iletişim teknolojilerinin kişiler arasında hızlı iletişim sağlamasının ideolojik altyapıya bir katkısının olmadığına da dikkat çekmektedir (2010: 43-44).

Gladwell'in sosyal medyaya getirdiği bu eleştirilerin çıtasını, kuşkucuların başında gelen Morozov ünlü eseri *Net Delusion* ile

daha da yukarı taşımıştır. Morozov bu çalışmasında çevrimiçi aktivistlerin sosyal medya aracılığı ile çok daha hızlı ve geniş sayıda kitlelere ulaşma argümanına karşı ünlü Stork Fountain (Stork Çeşmesi) deneyini örnek göstermektedir. 2009 yılının ilkbaharında, fikirlerin çevrimiçi olarak nasıl yayıldığı üzerine çalışmalar yapan Anders Colding-Jorgensen, bu ünlü çeşmeyi deneysel bir araştırma projesinin merkezine koymuştur. Jorgensen, şehirdeki otoritelerin Stork çeşmesini kaldıracağını – bunu doğrudan söylemese de - ima eden bir Facebook grubu kurmuştur. Bu tehdit aslında tamamen kurmacadır. O bu haberi, birkaç saat içerisinde gruba katılan 125 arkadaşı ile paylaşır. Çok uzun süre geçmeden arkadaşlarının arkadaşları da gruba katılır ve Kopenhag kent konseyi de hayali Facebook kampanyasının yayılmasına aracı olur. Çevrimiçi olarak katılım zirveye ulaştığında, gruba her bir dakika içinde iki yeni üye kaydolmaya başlamıştır. Üye sayısı 27.500'e ulaştığında ise Jorgensen bu küçük deneyi bitirmeye karar verir. Morozov bu deneyin sonuçlarını değerlendirirken, özellikle tekno -coşkunluğa bir anlamda cevap verir gibidir (öne sürdüğü bu argümanlar kuşkucuların genel görüşlerini de temellendirmektedir). Morozov, Stork Çeşmesi kampanyasının bu kadar hızlı yayılmasının nedenini, kampanyayı başlatan Jorgensen'in tam da böyle bir olayı başlatacak nitel kte, saygı duyulan bir aktivist ve akademisyen olmasına bağlamaktadır. Çevrimiçi arkadaşları Danimarka'nın kültürel yapısını korumaya dönük bu kampanyaya katılmakta sakınca görmediler çünkü onlar için bu birkaç düğmeye tıklamaktan başka bir şey gerektirmiyordu. Eğer bu rica daha tanınmayan ve saygı duyulmayan bir kaynaktan geliyor olsa idi ve telefon numarası gibi kişisel bilgiler talep edilseydi gruba katılım acaba bu ölçüde yüksek olabilir miydi? Morozov ayrıca, çevrimiçi olarak örgütlenen sosyal ve politik amaçların sonuçlarının öngörülmesi zor hareketler olduğunu da ileri sürmektedir. Ayrıca, kampanyanın başka taraflarca fark edildiği ve reklamı yapıldığı için kendi başına kazanamayacağı bir kitle kazandığını da iddia etmektedir. Bu yüzden Morozov, Facebook temelli bir seferberlik, gerçek bir sosyal ve politik değişime yol açtığında, bu çoğu zaman gerçek bir başarıdan ziyade sadece tesadüfi bir istatistiki gerçekli olarak algılanmalıdır demektedir. Milyonlarca gruptan en az bir veya iki tanesi yayılmaya müsaittir. Fakat hangi amacın kitle toplayacağı veya toplamayacağının öngörülmesi imkânsızdır (Morozov:2010:179-180).

Shirky ise, insanların sosyal medya aracılığıyla hızlı bir şekilde örgütlenebilme nedenini ortak farkındalık temelinde değerlendirmektedir. Ona göre birçok farklı insanın ve grubun bir durumu anlama ve aynı anlayışa başka kimin sahip olduğunu fark etme kabiliyeti "ortak farkındalık"dır. "Bir yangının çıktığını görürsem ve senin de gördüğünü görürsem, dikkatini yangına çekmeye çalışmak zorunda kalmam ya da yangına nasıl tepki vereceğin konusunda şaşkınlık yaşamam; dolayısıyla daha kolay koordine olabiliriz. Sen itfaiyeyi ararsın, ben bir yangın söndürücü bulurum. Ortak farkındalık, düzensiz grupların daha hızlı ve etkin şekilde birlikte çalışmaya başlamalarına olanak tanır. Bu tür sosyal farkındalığın üç düzeyi vardır; herkesin bir şeyi bildiği zaman; herkesin, herkesin bildiğini bildiği zaman ve herkesin, herkesin bildiğini herkesin bildiği zaman. Zaman içinde, insanların birçoğu, arkadaşlarının, komşularının ve meslektaşlarının çoğunun da bunu bildiğini fark eder. "Herkes, herkesin bildiğini biliyor" (2010:144-145). Sosyal araçlar, koordinasyon içeren her şeyde olduğu gibi, bu oyundaki güç dengesini de değiştirmiştir.

Shirky'in ortak farkındalık ile ilgili yaptığı saptamayı Gezi protestoları sırasında çok hızlı bir şekilde organize olan grupların attığı tweet sayısı üzerinden de irdeleyebiliriz. NewYork Üniversitesi Sosyal Medya ve Siyasal Katılım (SmaPP) laboratuvarı, Türkiye'de yaşanan Gezi protestolarının Twitter'da yarattığı trafiği ölçmüştür. 31 Mayıs gününü kapsayan araştırma, protestoyla ilgili 24 saatte en az 2 milyon tweet atıldığını ortaya koymuştur. Taksim Meydanı başta olmak üzere Türkiye'nin birçok kentinde devam eden protestoların kıvılcımının çakıldığı gün, Türk kullanıcılar 24 saat içinde protestolarla ilgili en az 2 milyon tweet atmıştır[2]. Atılan tweet sayısı ve hızı bize ortak farkındalık teorisini hatırlatmaktadır. Tweet sayısı ve tweet atan kişilerle ortaya çıkan grup polarizasyonu, Shirky'nin vurguladığı sosyal farkındalığın artmasıyla konunun nasıl halka halka yayıldığını açıkça göstermektedir.

Çevrimiçi aktivizmi savunanlar ile kuşkucular arasındaki temel görüş ayrılıklarına yönelik değerlendirmemiz, bu konuda üç önemli isim Morozov, Shirky ve Gladwell'in saptamalarına dayanmaktadır. Sözü geçen isimlerin arasında geçen tartışmaların en hararetli noktası, katılımcı demokrasiyi güçlü kılma anla-

2. Gezi Parkı için 24 saatte 2 milyon tweet, http://www.ntvmsnbc.com/id/25446852/

mında sosyal medyanın ve dolayısıyla dijital aktivizmin bireysel özgürlüğe katkı sağlayıp sağlayamayacağıdır. Shirky 2008 yılında, "sosyal medyanın" siyasi amaçlarla kullanımının kesin olarak özgürlüğü artırdığını öne sürmüştür: *"Sosyal araçlar, ekonomistlerin pozitif arz-şoku dedikleri olguyu dünyadaki özgürlük miktarı üzerinde yarattı. [...] Çevrimiçi konuşmak ve çevrimiçi yayımlamak başkaları ile bağlantı kurmak demek. Küresel erişilebilir yayım yapılabilmesiyle birlikte, ifade özgürlüğü artık basın özgürlüğü demek ve basın özgürlüğü ise bir araya gelme (assembly) özgürlüğü demektir"* (Shirky:2010:151). O'na göre, yeni medya radikal değişimleri de beraberinde getirmektedir, *"Sosyal araçlarımız; paylaşabilme, yardımlaşma ve birlikte hareket edebilme yetimizi hızlı bir şekilde geliştiriyor. Biyologlardan, öfkeli uçak yolcularına kadar herkes bu araçları kullanıyor, bu da çığır açıcı bir değişime yol açıyor"* (Shirky:2010:262).

Morozov, Shirky'nin sosyal medya üzerinden yapılan aktivist hareketler ve özgürce ifade etme biçimleri konusundaki saptamalarına başka bir açıdan yaklaşarak eleştirmektedir. Ona göre internet ancak olumsuz yönleriyle ele alındığı takdirde demokrasi için iyi bir araçtır. Örneğin, "2009 yılında İran'da meydana gelen ayaklanmalar sırasında, Twitter ve Facebook'un ne kadar etkili olduğu üzerinde durulmuş ancak, işin diğer tarafı göz ardı edilmiştir". Morozov otoriter rejimlerin sosyal medyayı kullanarak karşı eylemcileri nasıl yakaladığı ve sosyal medya kullanımını nasıl bir anda kendi lehlerine çevirebildiğine dikkat çekmektedir. Morozov'un bu konuda özellikle bloglar konusunda yaptığı saptama önemlidir. Ona göre bloglar sanıldığı şeklide tek yönlü bir şekilde devlet hegemonyasını kırmanın bir aracı değil, tersine merkezi otoritenin para ile satın aldığı bir propaganda aracına dönüşebilmektedir (2010:14-15). Morozov özellikle İran üzerinden verdiği örnekle sosyal medyanın nasıl istihbarat aracı olarak kullanılabildiğine değinmektedir: *"İran'da yapılan Twitter reformuna yeterince yakından bakarsanız, aslında sosyal ağların, blogların, Facebook ve Twitter'ın halen erişilebilir olduğunu göreceksiniz. Daha yavaşlatılmış olabilir ama aktivistler hâlâ erişim sağlayabilmekte ve birçok otoriter devlet bu erişimin çok iyi olduğunu tartışıyor. Bu gerçekten harika çünkü açık kaynaklı istihbarat toplayabiliyorlar. Geçmişte İranlı aktivistlerin birbiri ile nasıl iletişim kurduğunu öğrenmek aylar değilse bile haftalarınızı alırdı. Şimdi ise nasıl iletişim*

kurduklarını Facebook sayfalarına bakarak öğrenebiliyorsun. Yani, KGB, sırf o değil tabii ki, bu verilere ulaşmak için işkence yaparlardı. Şimdi bunlar internette erişilebilir durumda"(Morozov:2009).

Gladwell de Morozov'un bu görüşlerine paralel olarak, dijital iletişim teknolojilerinin "ezilenlere" yeni hareket alanları sağladığı gibi, madalyonun öteki yüzünde, "ezenlere" de yeni baskı alanları yarattığını ifade etmektedir (2010:45).

Morozov ve Gladwell'e cevap olarak Shirky ise, otoriter rejimlerin bu araçlar üzerinden aktivistleri yakalama çabalarının ötesinde, devletlerin bu ağları kapatma girişimlerinin aslında bu araçların gücünü gösterdiğine dikkat çekmektedir. O'na göre; *"Dünya'daki otoriter hükümetlerin bir çoğu (dikkat çekici bir şekilde ve artan sayıda demokratik olanlar da dahil) erişimi kısıtlamaya çalışsalar da, sosyal medya dünyanın siyasi hareketlenmelerinde koordinasyon vasıtası durumunda"*. Shirky sosyal medyayı kontrol etmeye, kısıtlamaya ve gözetlemeye ilişkin çabaların mevcut olduğunu, ancak, bu çabaların uzun vadede başarılı olamayacağını, sosyal medyanın kamuoyunu ve sivil toplumu güçlendiren uzun vadeli vasıtalar olduğunu öne sürmektedir. *"Sosyal medya paylaşılmış farkındalığı artırır ve "diktatörün ikilemine", "muhafazakâr ikileme" yol açar"* (Shirky:2011:30-36). Tıpkı fotokopiciler gibi, Web browserları aracılığıyla ifade ve bir araya gelmeyi bu kadar kolaylaştıran yeni medyanın yayılması, ikilemin doğmasına neden olmuştur. Kamuoyuna yönelik söylemlerinde tekelciliği elinde bulundurmaya alışmış devletler kendi görüşleri ile kamuoyununkinin ne kadar farklı olduğunu görmek durumunda kalmışlardır. Muhafazakâr dilemmaya verilen iki cevap; sansür ve propagandadır. Ancak bunların hiçbirisi vatandaşları zorla susturmak kadar etkili bir kontrol yöntemi değildir. Devlet elbette gerektiğinde eleştirileri sansürleyecek veya propaganda yapacaktır. Ancak devlet, internet erişimini ya da cep telefonlarını yasaklarsa, o zaman normalde rejim yanlısı olan vatandaşlarını da radikalleştirme riskini almış olacak ve bu da ekonomiye zarar verecektir" (Shirky:2011:37).

Özetle, Shirky sosyal medyanın her iki yüzünü de görmektedir, ancak pozitif tarafın negatif taraftan daha önde olduğunu ve son tahlilde sosyal medyanın demokrasi üzerinde olumlu etkilerinin daha fazla olduğunu öne sürmektedir. Bu nedenle argümanlarını daha da komplikeleştirmek pahasına zıtlıkları kabul etse de

Shirky, tekno-deterministik eşitliğin doğruluğunu kabul ederek bu konudaki yaklaşımını; sosyal medya = daha fazla demokrasi= daha fazla özgürlük formülüyle temellendirir (Shirky:2011:38).

Bu techno-coşkunluğa cevap olarak Gladwell, devrim ve isyan aktivistlerinin kendi hayatlarını riske attıklarını ve bu aktivistlerin polis ya da protesto ettikleri kişilerin şiddetine maruz kalma pahasına kararlılıklarını sürdürdüklerini öne sürerek, bu tür tehlikeleri göze almak aynı hareketler içindeki insanlarla güçlü sosyal bağlar ve dostluklar gerektirdiğine işaret etmektedir. Bu bağlamda, sivil (çevrimdışı) aktivizm yüksek riskler içermektedir. *"Sosyal medya ile bağdaştırılan türden bir aktivizm ise, hiç de bu türden bir aktivizm değildir. Sosyal medya platformları zayıf bağlar etrafında inşa edilmiştir"* Facebook ve Twitter aktivizmi ancak "gerçek bir feda etme" eylemi gerektirmeyen durumlarda başarılı olabilir. Örneğin bir "kemik iliği bankasına kayıt olmak" ya da "çalıntı bir telefonu bulmak" gibi durumlarda. *"Shirky gibi "Sosyal Medya Evangelistleri" "bir Facebook arkadaşının gerçek bir arkadaşla aynı şey olduğunu ve bugün Silikon Vadisi'nde hibe talebi kaydında bulunurken gösterilen aktivizm ile 1960'larda Greensboro'da ayrı masalarda öğle yemeği yenilmesine karşı gösterilen aktivizmin aynı olduğunu düşünüyor görünmekteler"* (Gladwell: 2010:46 - 47).

Morozov da benzer şekilde, dijital aktivistler arasındaki ilişkilerin, konuyla hiç ilgisi olmasa da akran baskısıyla katılmayı kabul eden bireyler arasında yüzeysel olarak oluştuğunu, oysa dünyayı kurtarmak için kampanya başlatanlar arasındaki ilişkinin tamamen farklı bir düzlemde oluştuğunu vurgulamaktadır. *"Bu tür bir yüce gönüllü ahlakçılık bugün çok anlamlı bulunmayabilir ancak henüz kimse otoriter bir hükümeti bir palyaço kıyafeti giyerek ya da giyotinle ilgili şakalar yaparak devirmedi"* (Morozov:2010:180).

Çevrimiçi aktivizmi savunucular ile kuşkucuların görüş ayrılıklarının temelde çevrimiçi ve çevrimdışı aktivizmin eylem biçimi ile bireysel adanmışlık noktasında düğümlenmektedir. Aslında, geleneksel sivil eylemler ile çevrimiçi aktivizm arasında birçok benzerlik de görülmektedir. İlk olarak, her iki eylem biçimi de katılımcılarına maliyet ve riskleri empoze eder.

İkinci olarak, hedefe tek bir kişi tarafından ulaşılamaz, böylece başarılı olmak için belli bir sayıda katılımcı gerekmektedir. Ve üçüncü olarak, birçok sivil eylem gibi, çevrimiçi aktivitelerde de

hedef olarak daha temiz hava, daha güvenli mahalle veya daha fazla işçi hakkı gibi toplumsal faydalar hedeflenmektedir. Çevrimiçi aktivizm geleneksel aktivizm ile pek çok konuda benzerlik gösterse de, bu katılım, oturma eylemleri, protestolar, yönetime bir mektup yazma gibi geleneksel sivil eylemlerden daha az maliyetlidir. Sosyal medya organizatörleri bir kampanya düzenlerken, benzer sorunları olanlarla iletişime geçmek ve insanları teşvik etmek adına daha etkili bir araçtır. Çevrimiçi aktivizmi destekleyenler, sosyal medyanın ilgili gruplara ulaşma konusundaki başarısı yanında, bu teknolojilerin grup içinde konuyla ilgili bilgi ve bilinci de artırdığını iddia etmektedirler. Basit eylemler insanları davet eder, geleneksel sivil eylemler ise kolektif bir eyleme katılma konusunda bu kadar davetkâr değildir.

Bir katılımcının bakış açısından, sosyal medya sorunlarla ilgilenenleri daha kolay bulur, böylece arama maliyeti düşer. Pek çok çevrimiçi kampanya genellikle büyük miktarda katılımcı desteği için basit eylemler biçiminde tasarlanmıştır. Çevrimiçi eylemlere katılım çok az çaba ve zaman gerektirir, bu düşük maliyet ve kolaylık belki de yüksek katılımın sebebidir (Lee ve Hsieh:2013:10).

Popüler söylemle, "klavye şövalyeliği" olarak isimlendirilen çevrimiçi eylem biçimi, temelde geleneksel aktivist hareketlere vereceği zarar üzerinden de tartışmalara konu olmaktadır. Bununla birlikte, dijital aktivizmin katılımcı demokrasi ve özgürlükler adına ne tür bir katkısı olduğu henüz tam olarak anlaşılamadığı için daha uzun süre tartışılacak gibi görünmektedir.

Düşük Risk + Düşük Maliyet = Yüksek Katılım : *Slacktivizm*

Slacktivizm kelimesinin kökeni tartışılmakla birlikte, bilinirlik kazanması 1995 yılında Fred Clark ile Dwight Ozard tarafından yönetilmiş olan bir seminer dizisi ile başlar. Slacktivizm, tembel anlamına gelen slacker ile aktivizm kelimelerinin birleştirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Kelimenin henüz Türkçesi bulunmamakla birlikte, bireyin çevrimiçi ortamda pasif (like) bir eylemde (tweet) bulunarak kendisini iyi hissetmesi durumuna slacktivizm, bu eylemde bulunan kişiye ise slacktivist deniyor (Christensen:2011).

Slacktivizm kelimesinin negatif bir anlam çağrıştırmasının arkasında, önceki bölümde değinilen dijital aktivizme yönelik eleştiriler yer almaktadır. Çevrimiçi aktivizmi eleştiren iki önem-

li isim Gladwell (2010) ve Morozov (2009b), söz konusu dijital eylemlerin çevrimdışı aktivist eylemlere zarar vereceğini; düşük maliyet, düşük risk ve yüksek katılım ile kişileri memnun eden bu eylem biçiminin çevrimdışı, sivil eylemlere katılımı azaltacağı ve etkinliğini düşüreceğini ileri sürmekteler.

Slaktivist eylemler şöyle örneklenebilir; Facebook'taki bir çıkar (ilgi) grubunu desteklemek için çevrimiçi bir dilekçeyi imzalamak, bir mektubu veya bir sorun hakkındaki videoyu paylaşmak, Facebook gruplarına katılmak, Buy Nothing ya da Earth Hour gibi kısa zamanlı boykotlara katılmak, Irak'taki demografik seçimi desteklediğini göstermek amacıyla profilini yeşile boyamak ve "like" tıklaması gibi faaliyetler (Lee ve Hsieh:2013:1). Bu farklı katılım formlarını eleştiren Barber (2004) ise, her şeyin fast food tarzında hızlı yaşanmasını ve kararların hızlı bir şekilde 'evet-hayır' ikiliği ile sınırlandırılmasını eleştirerek, "tüm bunlar, aynı zamanda bireyi evinde oturup demokratik süreçlere bilgisayar başından dahil olma olanağı vermektedir ki, bu da münzevi bireyleşmeye yol açar" şeklinde bir bir tespit yapmaktadır. Barber dijital aktivizmi bir tür klavye aktivizmi olmakla eleştirir, benzer yönde bazı eleştirilerde "klavye delikanlısı" teriminin kullanıldığı da görülmektedir (Aktaran Butler:2011:68). Bugün pasif eylemcilik, tam bir politik bağlılığı temsil etmediğinden ya da tam bir politik görüşü açığa vurmada yeterli görülmediğinden negatif yönde anlamlandırılmakta ve eleştirilmektedir.

Butler insanların *like*, *tweet* ve durum güncellemeleri ile yaptıkları şeyi eleştirmekte ve durum güncellemesi yaparken kopyalanıp yapıştırılan ve viral olarak dünyada milyonlarca insanın profil fotoğrafını örneğin, Wonder Woman -Harika Kadın-, Fred Çakmaktaş ve Tazmanya Canavarı vb ile değiştirmesi sonucunda ne elde edildiğini sorgulamaktadır. "Neyi başarmışlardır? Birçok ana-akım medya eleştirmeni bu kampanyaları değersiz ve insanların kendisini iyi hissetmesine sebep olan pasif eylemciliğin bir örneği olarak nitelendirmiştir. Slacktivizm- Bir problemi düzeltmek için gereken gerçek çabayı harcamak yerine, açıkça faydası olmayan kestirme yolları denemekten ileri gidilememektedir. Yaygın bir suçu durdurmak için bir elektronik posta dilekçesini imzalamak bir slacktivizmdir. Gerçekten içinde yaşadığın toplumu daha güvenli bir hale mi getirmek istiyorsun? Kıçını kaldır ve etrafına bakmaya başla!" (Butler:2011:66-67).

Butler'ın vardığı noktada dijital aktivizm, örneğin bir Facebook grubuna üye olmanın veya Twitter'dan bir tweet atmanın, politik katılım süreçlerini kolaylaştırırken, çok da adanmışlık gerektirmediği için de eleştirilmektedir. Bu bağlamda, pasif eylemcilik biçimi, kullanılan araçlar ve bu hareketin getirdiği politik sonuçların yetersiz olması açısından eleştirilmesi yanında, katılan kişilerin aktiviteye olan inançları ve gösterilen çabanın niteliği açısından da sorgulanmaktadır. Guardian yazarı White, (2010) söz konusu "kliktivizmin" gerçek radikal hareketlerden dikkatleri uzaklaştırdığını öne sürerek, bunun sol için bir tehlike olduğunu söylemektedir. Benzer biçimde, Coleman ve Blumler da dijital aktivitelerin çeşitliliği ve farklılığının, kalite ve algı üzerinde negatif bir etki yaratarak, hareketin ciddiye alınmasına da engel olduğunu ileri sürmektedirler (Aktaran, Christensen:2011). "Unvanları giyinmek ya da Facebook'ta sahip olunan hesap profillerini değiştirmek bir anlam ifade etmez. Pasif eylemciler, ellerini kirletmek istemeyen ve amaca ulaşmak için gerekli olan çabayı sarf etmeyen kişilerdir. Bununla birlikte, dijital eylemler katılımcılarına hedeflenmiş politik amaçlara erişim hissi vermesinden dolayı onları mutlu da hissettirebilmektedir (Morozov: 2009b). Bu anlamda Morozov da, dijital aktivizmi her ne kadar gerçek anlamda aktif bir katılım aracı olarak görmese de, katılımcının bundan fiziksel bir katılım sağlamış gibi haz almasına engel olmadığını kabul etmektedir.

Dijital aktivitelerden fiziksel, sivil ya da tam katılım sağlamış tatmin duyma durumu ile ilgili en çok referans gösterilen olayların başında "Invisible Children" (Görünmez Çocuklar) isimli yardım kuruluşunun hazırladığı Kony 2012 videosu yer almaktadır. Uganda'lı, Tanrı'nın Direniş Ordusu (Lord Resistance Army - LRA) mağduru çocukları korumak ve LRA lideri Joseph Kony'nin yakalanmasını sağlamak için kurulan "Invisible Children" topluluğunun yayınladığı video, bu konuda sosyal medyanın gündemine oturmuştur. Video 30 dakika sürmesine rağmen çok hızlı bir şek lde izleyiciye ulaşmıştır. Kony 2012 videosunun bu kadar hızlı bir şekilde viralleşmesi, dijital aktivizm ile ilgili tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Apaydın, söz konusu videonun ustaca Batının kahramanlığının altını çizdiğini, kamuoyunu Kony'nin bulunması ve yok edilmesi, ama özellikle de ABD tarafından alt edilmesi gerektiğine çok başarılı bir şekilde inandırdığını belirt-

mektedir. Apaydın'a göre videoda her şey siyah ile beyaz gibidir, ya iyi ya kötü vardır, aradaki renklerin varlığı unutturulur. Bunun yanında, videoyu izleyen biz sosyal medya kullanıcılarının da son derece ulvi bir görevi olduğu mütemadiyen tekrar edilir ve bu videoyu paylaşarak farkındalığı artırabileceğimiz konusunda da ikna oluruz. Biz artık kötünün karşısında olanlarız. Biz dünyayı değiştirebiliriz. Biz değişimin ta kendisiyiz. Bu değişimi like ve tweet'lerimizle sağlarız. Bu like ve tweetler bizi Joseph Kony'i taşlamaya (*slacktivism*) çağırmaktadır. Ona göre; dijital dünya, "Invisible Children" gibi kendi sahte kahramanlarını yaratıyor ve biz de bu kahramanlara ve onun destekçilerine yakın durmak için yırtınıp duruyoruz. Başka bir amacımız ise taş kalpli, hain ve duyarsız gözükmemek. Paylaşırsan iyisin, eleştirirsen kötü. Paylaşırsan vicdanını yıkarsın, direnirsen kirlenmekten kaçamazsın" (Apaydın:2012).

Özdemir de Apaydın gibi dijital aktivizmi bir tür modern günah çıkarma ayini olarak nitelendirmektedir. "Sosyal ağlarda bir like, tweet ya da retweet'lerle yaptığımız paylaşımlar işin özünü, yani bu eylemlerin neye yaradığı ile ilgili düşünmeyi gölgeler hale gelmiştir. Bu nedenle de dijital platformlardan yürütülen kampanyaların neden çuvalladığı konusu yeterince irdelenemedi. Ve işin büyüsü bizi esir aldı. Bu eylemlere katılma hali steril bir eylem koyma halidir. Eylemin fiziksel bir bedeli yoktur ve bir klik yetmektedir" (Özdemir:2012).

O halde, temel sorun şudur; Slacktivizmin çevrimdışı, sivil aktivizme katılımı azaltabilir mi? Ya da başka bir şekilde sorarsak çevrimdışı katılım kişilerin çevrimiçi hareketlere katımı üzerinde arzulananın tersine bir etkiye mi yol açıyor?

Mücadele alanlarına katılım ve değişik iletişim kanallarının toplumsal katılıma etkisi konusunda, 2011 yılında Georgetown Üniversitesi Sosyal Etki İletişimi Merkezi ve Ogilvy Halkla İlişkiler Ajansı'nın Amerika'da yaşları 18 ve üstü olan 2000 kişi üzerinde yaptıkları The Dynamics of Cause Engagement – (Mücadele Alanı Katılımının Dinamikleri) adlı araştırmanın sonuçlarına göre, dijital iletişim teknolojileri üzerinden katılım gösterenler, diğerlerine göre bir yürüyüşe ya da eyleme gönüllü olarak katılmaya ve zaman harcamaya iki kat daha yatkındırlar. Ayrıca, sosyal bir konu hakkında bir imza kampanyasına katılmaları için başkalarını ikna etme olasılıkları da beş kat daha fazladır. Daha-

sı, dijital aktivizm insanların davranışlarını ve düşüncelerini de etkilemektedir. Başka bir deyişle, dijital iletişim teknolojilerini kullanarak bir sosyal harekete katılmak, yukarıda detaylı olarak değindiğimiz eleştirilerin tersine yalnızca "sanal dünya ile sınırlı" kalmamakta, "gerçek Dünya'ya"da yansımalar yapmaktadır. Aynı araştırma sonuçları, dijital aktivitelere katılımın kişilerin algı ve davranışlarını da etkilediğini göstermektedir. Katılımcıların yarısından fazlası (%52) sosyal konularda gösterdikleri katılım ve paylaşım sonucunda düşüncelerinin ve davranışlarının değiştiğini söylemişlerdir (Kasım 2011).

Çevrimiçi aktivizmi savunanların ve eleştirenlerin ortak noktası, internetin etkili bir şekilde kullanıldığında inanılmaz sonuçlara ulaşılabilecek bir araç olduğu yönündedir. Kopenhag İşletme Okulu'nda yayınlanan ve Julian Uldam tarafından hazırlanan doktora tezinde benzer bir konu ele alınmıştır. Tezin adı Kararsız Bağlılık (Fickle Commitment)'tır. Söz konusu çalışma sonucunda, çevrimiçi aktivizmin insanların siyasete katılımını teşvik ettiği ve 'uçarı aktivizm dünyasının' 'etkinleştirilmesinde' kullanılabileceğine yönelik kanıt sağlayıcı bulgulara ulaşılmıştır. Bununla birlikte çalışmada, "çevrimiçi" ve 'çevrimdışı' aktivizmin ne ölçüde etkinlik sağlayabildikleri de karşılaştırılmıştır. Buna göre, çevrimiçi aktivizmin, toplumsal olarak daha iyi yaşamak için insanların fiziksel alanlarda bir araya gelmelerini sağlıyorsa bu oldukça iyi bir araçtır. Araştırmada, insanların birbiriyle yüz yüze gelerek, gerçek bir organizasyona katıldıklarını ve orada çeşitli ilişkiler kurduklarını hissetmelerinin, fikri dayanışma ve uzun ömürlülük açısından çok önemli olduğu da vurgulanmaktadır (Aktaran, Gillard:2011).

Gillard, çevrimdışı, sivil kolektif aktivitelerin kişiler üzerinde yarattığı etkiye yönelik, 2002 yılında G-8'lerin toplantısına karşı "Alternatif Küreselleşme Yanlılarının" Kanada'nın Calgary şehrinde başlattıkları yerel protestolar sırasında yaptığı görüşmeleri örnek vermektedir. Söz konusu protestolar başladığından beri işgal etme eylemlerine katıldığını söyleyen bir aktivist Loni Big Crow, eylem alanında bulduğu aile duygusunun yerinin doldurulamaz olduğunu ve insanların çevrimiçi olarak ne yaptığının veya ne okuduğunun önemli olmadığını söylemiştir. Sivil eylemlerde insanların birbirlerinin hikâyelerini duyma ve birbirlerinin yüzündeki ifadeyi görme deneyiminin onları bir araya getirdiğini

vurgulayan Big Crow, "Dayak yemiş birçok insanla tanıştım ama hikâyelerini anlattıkları zaman bunun onların üzerindeki bir yükten çok bütün grup olarak birlikte taşıdıkları bir yük olduğunu anladım. İnsanlar istedikleri her şey hakkında blog yazabiliyorlar fakat buraya gelene kadar yaptığınız şeye inanmanın neye benzediğini bilemezsiniz..." şeklindeki ifadesi çevrimdışı kolektif eylemlerin katılımcılar üzerinde ne ölçüde güçlü duygular yarattığını açıkça göstermektedir (Gillard: 2011).

Çevrimiçi ve çevrimdışı katılımların birbirlerine engel oluşturmadığını, tersine dijital aktivizmin, fiziksel katılımı destekleyen hatta artıran bir etkisinin olduğu yönündeki bu yaklaşımlar Festinger'in Bilişsel Çelişki teorisinde kendisine dayanak bulmaktadır. Bu teoriye göre, "eğer kişinin sahip olduğu bir inanç, bilgi ya da tutum yine o kişinin sahip olduğu bir başka inanç, bilgi ya da tutumun tersini gerektirirse bu iki inanç, bilgi ya da tutum arasında bilişsel çelişki oluşur. Kurama göre bu tür bilişsel çelişkiler kişiye sıkıntı veren durumlar olduğundan bu çelişkiden kurtulmak için kişide bir güdülenme meydana gelecektir."[3] Bu durumda birey çelişkiyi artıran inanç, bilgi ve tutumları bertaraf edecek ve bilişsel tutarlılığı artırmaya yönelecektir.

Bu psikolojik ihtiyaçlar foot-in-the-door tekniği ("kapıdaki ayak tekniği" ya da bir başka ismiyle "önce küçük sonra büyük rica tekniği") olarak bilinen ikna yönetiminde de kullanılmıştır. Bu teknikle kişiye küçük bir rica kabul ettirildikten sonra daha büyük bir ricanın da kabul ettirilebildiği ortaya çıkarılmıştır. Araştırmalar bireyler daha büyük bir maliyet gerektirse bile, küçük bir ricayı kabul ettikten sonra daha büyük olanı da kabul etme eğilimi gösterdiklerini ortaya çıkarmaktadır.

Temmuz 2012 yılında Colorado'da meydana gelen iki silahlı saldırının ardından foot-in-the-door tekniği kullanılarak çevrimiçi bir deney tasarlanmıştır. Deneye davetli katılımcıların saldırıda kullanılan tüfeklerin yasaklanması veya bu yönde tutumlar içeren dilekçeleri imzalamaları istenmiştir. İkinci adımda katılımcılara bir eğitim kuruluşu ya da silah kontrolü ile ilgili bir organizasyonun bir parçası olmayı isteyip istemeyecekleri sorul-

3. Bilişsel Çelişki Teorisiyle ilgili daha geniş bilgi için; "Research Article,The Origins of Cognitive Dissonance Evidence From Children and Monkeys" (Louisa C. Egan, Laurie R. Santos, and Paul Bloom), (Bem, 1967), (Littlejohn & Foss, 2005), works. adamkowol.info_Festinger.

muştur. Katılımcıların bu sivil eylem konusunda ilgisiz olmaları durumunda, dilekçeleri imzalamadıkları ve muhtemelen ahlaki temizlenme duygusunun etkisiyle kontrol grubuna göre daha çok para bağışladıkları görülmüştür.

Ayrıca, geleneksel sivil eyleme katılımda bu dilekçelerin etkisinin olmadığı görülmüştür. Takip eden eylemler daha önceki sorunlarla ilgili olmasına rağmen, dilekçe imzalanmış olması para bağışlamaya eğilimi artırmakta ama paranın miktarını etkilememektedir. Dilekçe imzalamanın, geleneksel sivil eylemlere katılma eğilimini artırdığı da gözlemlenmiştir.

Bu çalışma dijital aktivizm alanına hem teorik hem de pratik katkılar sunmaktadır. Teorik açıdan bakıldığında, söz konusu araştırma, ahlaki dengelemeyi güncel araştırmalara dayandıran ve tutarlılık arzusunun moral denge arzusunu dengeleyebileceğini gösteren ilk deneysel çalışmadır.

Pratik açıdan bakıldığında ise, söz konusu araştırma dijital (çevrimiçi) aktivizm için teknoloji geliştirmek anlamında çok önemlidir. Bu deneysel çalışma çevrimiçi dilekçelerin katılımcıların sonraki kararlarını etkilediğini ve fiziksel (sivil) katılımların devam etmesi için bilişsel uyum teorisinin gereğince de çevrimiçi dilekçelerin devam etmesinin önemini ortaya çıkarmaktadır.

Buna karşılık, slacktivizmi eleştirenler bu eylemleri sadece insanların kendilerini "iyi hissetmek" için yaptıklarını ileri sürmektedir. Onlara göre, slacktivizm ne gerçek sosyal değişim eylemlerine katkı yapar ne de gelecek eylemlere zarar verebilir, çünkü çevrimiçi çevrimiçi aktiviteler insanların motivasyon ihtiyaçlarını karşılar ama bunun gerçekte bir etkisi yoktur. Bu varsayım ahlaki temizlenme teorisi üzerine kurgulamışlardır. Peki bu teori slacktivizmin özünde birbirini takip eden eylemlere zarar verdiğini nasıl açıklar? Bu teoriye göre, insanlar sivil eylemler hakkında karar verdikleri zaman, yalnızca hareketin fayda ve maliyeti ile ilgili değerlendirme yapmazlar, aynı zamanda geçmiş davranışları da referans alırlar. Birey geçmişte kendini ahlaklı seçimler yapmış olarak görüyorsa, mevcut yapılan işleri ahlaklı olarak görmese de kendini bir hareketin içinde yer almak zorunda hissetmez. Tersine birey geçmişinde kendini ahlaklı işler yapmış olarak görmüyorsa, daha etik seçimler yapmak zorunda hisseder. Böylece ahlaki temizleme yaparak geçmişiyle ilgili yaşadığı çelişkileri telafi ettiğini hissedecektir. Ahlaki dengelemeye göre, aslında slack-

tivizme katılım, harekete kendini adamayı ya da sonraki eyleme katılımı azaltabilir. Çünkü ahlaki dengelem bireylere kendilerine suçlu hissetmemelerini sağlar.

Öte yandan, slacktivizm destekçileri hafif çevrimiçi aksiyon eyleminin insanları etkileyebileceğini eğer bu çevrimiçi katlım gerçekleşmezse kişilerin aksiyona geçemeyeceklerini savunmaktadırlar. Özetle, çevrimiçi olarak hareketlere katılma deneyiminin başka bir hareketi teşvik edebileceğini savunmaktadırlar (Lee ve Hseh: 2013:7-9).

Bu teorik eksende yaptığımız değerlendirmeleri somutlaştırmaya katkısı olacağı düşüncesiyle, çalışma kapsamında bir araştırma da yapılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi ve Amacı

Konunun teorik çerçevesi dikkate alınarak araştırma kapsamında, sosyal medya ve/veya fiziksel ortamlarda bir etkinliğe katılan kişi için bu ikisinin ne gibi benzer ve farklı duygular yarattığı sorgulanmıştır. Başka bir ifadeyle, dijital aktivist eylemlere katılımın, sivil aktivist eylemlere katılımı ne yönde etkilediği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Araştırma kapsamına irdelenen konuların genel başlıkları şöyledir;

- Son bir ay içerisinde sosyal medya siteleri üzerinden bir örgütleme ya da toplanma etkinliği için davet alınıp alınmadığı,
- Davetin katılan kişi için önemi,
- Sosyal medya etkinliklerine katılım amaçları,
- Etkinliğe fiziksel ortamda katılım durumu,
- Sosyal medyada ve fiziksel ortamlarda bir etkinliğe katılım sonrası hissedilen duygular..

Araştırma kapsamında incelenen yukarıdaki başlıkların yer aldığı bir çevrimiçi anket[4] düzenlenmiştir. Anket, Türkiye'de en yaygın olarak kullanılan sosyal medya sitesi Facebook üzerinden dağıtılmıştır. Üç hafta süren çevrimiçi anket çalışmasına 180 kişi katılmış, anketlerden elde edilen kimi bilgilerin eksik ve bazılarının da konuyla ilgisiz olması nedeniyle elenmesi sonucu, kullanılabilir anket sayısı 62'de kalmıştır.

4. Çevrimiçi olarak yapılan anketin linki: https://docs.google.com/spreadsheet/viewform?fromEmail=true&formkey=dFVqTGd6cmotMjdvVHoyQUcwNUxYaGc6MQ

Bulgular

Ankete katılan kişilerin yaşları 17- 50 arasında dağılmaktadır. Etkinlik davetlerine katılım ise 23-29 yaş arasındaki kişiler arasında yoğunlaşmaktadır. Yaş yükseldikçe, özellikle 50'li yaşlardan sonra çevrimiçi etkinlik davetlerine ilginin azaldığı görülmektedir.

Grafik1: Çevrimiçi Etkinlik Davetlerine Katılanların Yaş Dağılımları

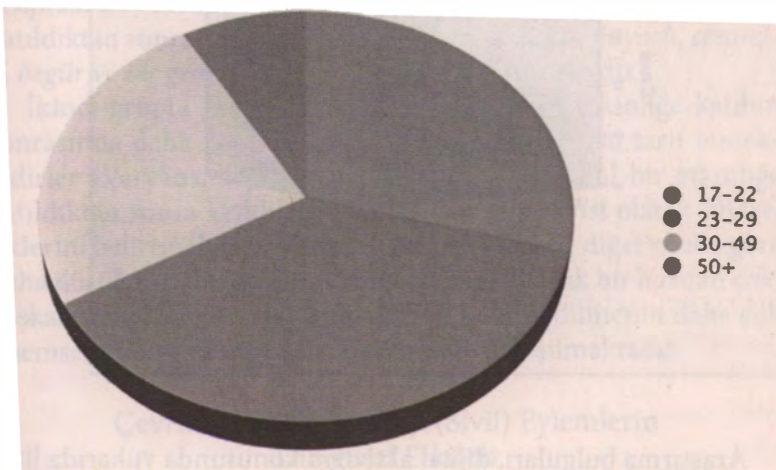

Ayrıca, sosyal medya üzerinden gelen etkinlik davetlerine *kadınların* (%70,8), *erkeklere* oranla daha yüksek katılım gösterdikleri ortaya çıkmaktadır.

Sosyal medya üzerinden bir örgütlenme ya da bir eylemde bulunmak üzere gelen davete katılan kişilerin, aynı etkinliğe fiziksel olarak da katılımları yarı yarıya düşmektedir; çevrimiçi etkinlik davetine katılan kişilerin %55'i, aynı etkinliğin fiziksel ortamdaki organizasyonuna katılmamaktadır. Fiziksel ortamda katılım gösterenlerin ise, 17-22 yaş aralığındaki erkekler ile, 30 yaş üstü kadınlar arasında yoğunlaştığı ortaya çıkmaktadır. 23-29 yaş aralığındaki kişilerin ise çevrimiçi davetlere, fiziksel (çevrimdışı) katılımdan daha çok ilgi gösterdikleri görülmektedir. Bu yaş aralığında fiziksel katılım oranının düşme eğilimi göstermesi, bu

yaştaki kişilerin aktif olarak iş hayatı içinde olma olasılıklarına bağlamak mümkündür (Grafik: 2).

Grafik2: Sosyal Medya Üzerinden Davet Alınan Etkinliğe Fiziksel Olarak Katılım Durumu (Yaş/Cinsiyet)

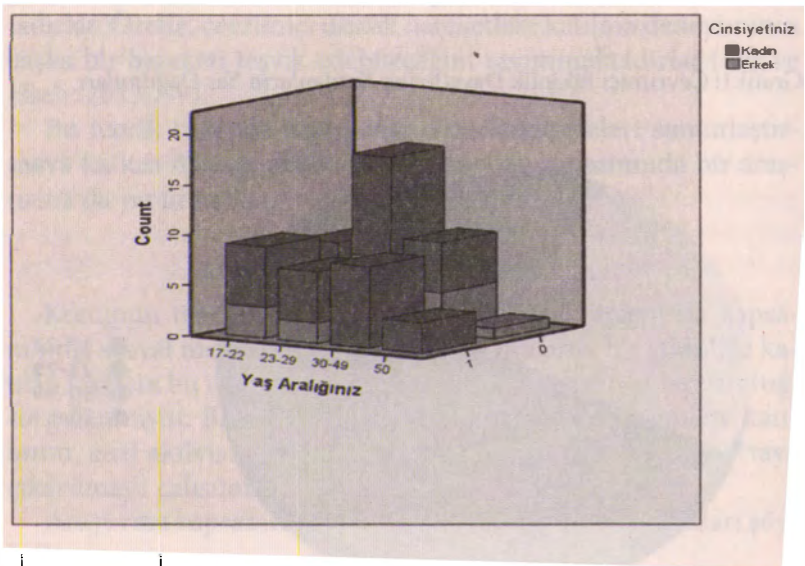

Araştırma bulguları, dijital aktivizm konusunda yukarıda literatür incelemesinde değindiğimiz tartışmalarla önemli ölçüde örtüşmektedir. Sosyal medyada etkinlik davetlerinin takip edilmesi konusunda iki farklı eğilim ortaya çıkmıştır.[5]

Sosyal Medyadan Gelen Etkinlik Davetlerinin Takip Edilme Amaçları

"Pasif Aktivistler" olarak tanımladığımız birinci gruptaki kişiler, sosyal medya üzerinden gelen etkinlik davetlerine, *konu ile ilgili bilgi edinmek, gündemi izlemek, iletişim ağını genişletmek ve sosyalleşmek* gibi amaçlarla katılmaktalar (Varyans, 30,5). Özellikle iletişim ağını genişletmek ve sosyalleşmek amacında olanlar 50 yaş üzerindeki kişiler arasında yoğunlaşmaktadır.

5. Faktör Analizi sonucunda ortaya çıkan bu iki grubun toplam varyansı 59,0 dır. (Chi Square:160,786 – df:28 – Sig:, 000)

İkinci gruptakiler ise, "Dijital Aktivistler" olarak isimlendirilmiştir. Bu grupta yer alan kişiler, internet üzerinden gelen davetlere *aktif olarak katılmak, bir fikri savunmak ve lobi oluşturmak* amacıyla katılım gösterdiklerini belirtmektedirler (Varyans, 28,5).

Sosyal Medya Davetlerine Katılımın Yarattığı Duygusal Yansımalar

Dijital bir etkinliğe katıldıktan sonra yaşanan duygular konusunda katılımcıların yine iki farklı gruba ayrıldıkları görülmektedir. "İçe Dönük Duygusal Bir Tatminden" bahseden birinci gruptaki katılımcılar (Varyans,55,9), dijital ortamda bir etkinliğe katıldıktan sonra kendilerini *vicdanlı, rahatlamış, duyarlı, cesaretli, özgür ve bir gruba ait* hissettiklerini belirtmişlerdir.

İkinci grupta yer alan kişiler ise dijital bir etkinliğe katılım sonrasında daha Dışa Dönük Bir Tatmin Duygusu tarif etmektedirler (Varyans, 21,1). Bu gruptaki kişiler dijital bir etkinliğe katıldıktan sonra kendilerini *kahraman ve aktivist* olarak hissettiklerini belirtmekteler. Varyansı (temsil nispeti) diğer gruba göre daha düşük olan bu grupta, kişisel olarak alınacak bir hazdan çok, başkaları tarafından onaylanmanın ve takdir edilmenin daha çok önemsendiği ve tatmin edici bulunduğu anlaşılmaktadır.

Çevrimiçi ve Çevrimdışı (Sivil) Eylemlerin Duygusal Etkileri

Ankete katılan kişilerin, çevrimiçi bir etkinliğe katılım amaçları ile katılım sonrası hissettikleri duygular karşılaştırılmıştır. Buna bağlı olarak, kişilerin aynı amaçla bir sivil etkinliğe katıldıklarında ne gibi duygular hissettikleri de irdelenmiş ve bu iki farklı eylem ortamının yarattığı duygusal benzerlikler ve farklılıklar konusunda çarpıcı bulgulara ulaşılmıştır.

Bir Fikri Savunmak Amacıyla Katılıyorum

Bir fikri "savunmak" amacı ile gerek sosyal medyada ve gerekse fiziksel alanlarda bir etkinliğe katılan kişilerin kendilerini, *vicdanlı, cesaretli, duyarlı ve özgür* hissettikleri ancak, bir *"rahatlama"* duygusuna söz konusu etkinliğe fiziksel ortamda da katılırlarsa ulaşabildikleri ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2: Sosyal Medyadaki Etkinlik Davetlerine "Bir Fikri Savunmak" Amacıyla Katılım Gösteren Kişilerin Katılım Sonrası Hissettiği Duygular

	Sosyal Medyada (R)	Fiziksel Ortamda (R)
Vicdanlı	,533**	,437**
Cesaretli	,510**	,410**
Duyarlı	,461**	,370**
Özgür	,460**	,385**
Kahraman	,397**	,375**
Eylemci	,368**	,335**
Rahatlamış		,352**

(Çoklu Korelasyon Analizi sonucu ortaya çıkan korelasyon katsayıları.) (Multi-Correlation – Correlation Coefficients.)
**. Korelasyon katsayısı, α = 0.01 seviyesinde anlamlıdır. *. Korelasyon katsayısı, α = 0.05 seviyesinde anlamlıdır.

Yukarıda konuyla ilgili literatür incelemesinde de vurgulandığı gibi, sosyal medyadaki aktivitelere katılmak, sivil eylemlere katılmış gibi benzer duygusal hazlar sağlayabilmektedir. Sosyal medya üzerinden bir fikri, bir protestoyu vb beğenmek (like), yorum yapmak, tweet atmak vb kişiler için dijital de olsa, sosyal ya da siyasal anlamda bir platformda temsil edilmiş olmak anlamına gelmektedir. Araştırma bulgularımız bu pasif aktivizmin, literatürdeki tanımı ile "slacktivizmin", geçerliliğini göstermektedir. Kişiler, dijital bir eyleme, *bir fikri savunmak* için katıldıklarında, çevrimdışı ortamlarda katıldıklarında aldıkları haz kadar, hatta ondan daha güçlü duygusal tatmine ulaşabilmekteler (Tablo:2). Bu bağlamda, dijital eylemlere destek vermek, geleneksel sivil eylemlere katıl"mış" hissi ve tatmini sağlamaktadır.

Bu bulgular dijital aktivizme yöneltilen ve yukarıda ayrıntılarına değinmeye çalıştığımız eleştirileri haklı çıkaracak ipuçları vermektedir. Gerek Butler, Christensen ve gerekse Morozov ve Gladwell'in dijital *eylemlerin toplumsal* dönüşümü sağlayacak türden eylemler olmamasına rağmen, katılan kişiler üzerinde sivil kolektif eylemlere katıl"mış" gibi hazlar yaratmasının, sivil eylemlere katılımı azaltacağı ve bu eylemlere yönelik adanmışlık duygusunu zedeleyeceğini öne sürmektedirler.

Gündemi Takip Etmek İçin Katılıyorum

Sosyal medyadaki etkinlik davetlerine gündemi takip etmek amacıyla katılanların, katlım sonrası en çok *bir gruba ait olma duygusu* hissettikleri görülmektedir. Kişiler söz konusu etkinliğe fiziksel ortamda katılmasalar bile, pasif bir dijital etkinlik takipçisi olarak kendilerini özgür, vicdanlı ve rahatlamış hissedebilmekteler.

Gündemi takip etmek amacıyla, fiziksel ortamda bir etkinliğe katılım ise benzer biçimde, yine bir gruba ait olma hissini verirken, dijital ortamdan farklı olarak kişinin kendisini *eylemci ve kahraman* olarak hissetmesini sağlamaktadır (Tablo:1).

Tablo 1: Sosyal Medyadaki Etkinlik Davetlerine "Gündemi Takip Etmek" Amacıyla Katılanların, Katılım Sonrası Hissettiği Duygular

	Sosyal Medyada (R)	Fiziksel Ortamda (R)
Bir gruba ait	,461*	,377**
Özgür	,324*	,326**
Vicdanlı	,318*	,302**
Rahatlamış		,426**
Eylemci		,284**
Kahraman		,299**

(Çoklu Korelasyon Analizi sonucu ortaya çıkan korelasyon katsayıları.) (Multi-Correlation – Correlation Coefficients.)
**. Korelasyon katsayısı, α = 0.01 seviyesinde anlamlıdır. *. Korelasyon katsayısı, α = 0.05 seviyesinde anlamlıdır.

Bu noktada ortaya çıkan araştırma bulguları, yukarıda Gillard'dan aktararak yer verdiğimiz Big Crow'un sivil eylemler konusundaki deneyimleriyle büyük oranda örtüşmektedir. Big Crow sivil, çevrimdışı eylemlerde kişiler arasında oluşan grup bilinci ve bunun sağladığı güçlü duygulardan bahsetmektedir. Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, araştırma bulguları fiziksel alanlarda yaşanan deneyimlerde alınan bazı hazların, dijital bir eyleme katıldıktan sonra hissedilemediğini açıkça göstermektedir. Dijital bir aktivist eylem, sivil çevrimdışı eylemlere benzer duyguları hatta bazılarını daha güçlü ola-

rak hissettirse bile, kişiler, kendilerini ancak geleneksel sivil bir eylem deneyiminden sonra *rahatlamış, eylemci ve kahraman* olarak hissedebilmekteler.

Lobi Oluşturmak İçin Katılıyorum

Lobi oluşturmak amacıyla etkinlik davetlerine katılanların, katılım sonrası hissettikleri duygular, fiziksel katılım ile daha da güçlenmektedir. Başka bir deyişle, lobi oluşturmak amacıyla dijital etkinliklere katılım sonrası hissedilen duyguların, fiziksel katılım sonrasında daha da güçlü olarak hissedildiği ortaya çıkmaktadır. Örneğin, sosyal medyadaki bir etkinlik davetine *lobi oluşturmak* amacıyla katıldıktan sonra kendilerini "vicdanlı" olarak hissettikleri, bu duygunun fiziksel ortamda bir etkinliğe katılım sonrasında ise daha güçlendiği görülmektedir.

Tablo 3: Sosyal Medyadaki Etkinlik Davetlerine "Lobi Oluşturmak" Amacıyla Katılanların, Katılım Sonrası Hissettiği Duygular

	Sosyal Medyada (R)	Fiziksel Ortamda (R)
Vicdanlı	,487**	,533**
Eylemci	,467**	,462**
Özgür	,319*	,396**
Cesaretli	,269*	,407**
Duyarlı	,259*	,431**
Rahatlamış	,274*	,359**

(Çoklu Korelasyon Analizi sonucu ortaya çıkan korelasyon katsayıları.) (Multi-Correlation – Correlation Coefficients.)
**. Korelasyon katsayısı, α = 0.01 seviyesinde anlamlıdır. *. Korelasyon katsayısı, α = 0.05 seviyesinde anlamlıdır.

Tablo 2 ve 3'de açıkça görüldüğü gibi, etkinlik davetlerine belli bir konuda "savunuculuk" yapmak ve "lobi oluşturmak" amacıyla dijital platformlardan katılmak, önemli bir duygusal tatmine yol açmaktadır. Ancak bununla birlikte, söz konusu etkinliğe fiziksel olarak katılımdan alınan tatmin de önemini korumaktadır. Özellikle etkinliklere "lobi oluşturmak" amacıyla katılan kişiler için fiziksel ortamlardaki katılım, dijital ortama göre daha güçlü hazlar

sağlamaktadır. Örneğin bu amaçla, dijital ve fiziksel bir etkinliğe katılan kişi kendisini her iki platformdaki katılımdan sonra yeterince vicdanlı ve eylemci hissederken, ancak söz konusu etkinliğe fiziksel olarak da katılınca daha "özgür, cesaretli, duyarlı ve rahatlamış" olarak hissedilebilmektedir. Ortaya çıkan bu durumun bilişsel arka planında, bireyin tutumları arasında bir tutarlılık arayışının hissedildiği söylenebilir.

Sosyal medyada ya da fiziksel olarak etkinliklere katılım sonrasında çoğunlukla kişilerin vicdanlarıyla ilgili duyguların harekete geçtiği görülmektedir. Vicdan; en genel anlamda, kişinin kendi ahlak değerlerini dolaysız bir biçimde kendiliğinden yargılamasını sağlayan iç yeti ya da kişiyi bunu yapmaya yönelten iç duygudur. Kişinin kendi edimlerini, tüm yapıp etmelerini ahlaki bakımdan yargılama yetisi ondadır. Bir başka ifadeyle vicdan, iç bilinç düzeyidir (İmamoğlu:2010:129). Bu bağlamda, etkinliklere dijital bir platformda katılmış olunsa da, sonrasında hissedilen duygular, vicdan kavramının içeriği ile büyük oranda örtüşmektedir. Başka bir deyişle, kişiler fiziksel olarak bir etkinliğe katıldıktan sonra ne hissediyorlarsa, benzer duyguları ve hatta bazılarını daha güçlü bir biçimde, dijital bir etkinliğe katıldıktan sonra da hissetmekteler (Tablo:2). Bu noktada kişilerin sosyal medya üzerinden vicdani duyguları ile bir tür hesaplaşmaya girdikleri ya da en azından bir sosyo-kültürel baskı ile karşı karşıya kaldıkları söylenebilir. Bu bulgular, yukarıda dijital aktivizmi bir tür vicdan yıkama aracı olarak saptayan Apaydın ve yine bu tür eylemleri modern bir günah çıkarma ayini olarak niteleyen Özdemir'in değerlendirmeleriyle paralellik göstermektedir.

Gerek dijital ortamda ve gerekse fiziksel olarak etkinliklere belli bir görüşü, durumu veya tarafı savunmak için katılanlar, katılım sonrası kendilerini kahraman, aktivist (eylemci) gibi hissetmeleri vicdan duygusunun dış uzamıyla ilişkilendirilebilir. Rousseau'nun tanımından hareket edilerek "vicdan azabı refah içinde uyur ve mücadele içinde açılır." Bu bağlamda dijital eylemlerde bulunmak, fiziksel katılımlardan sonra alınan hazlara paralel duygular hissettirse de, gerçek anlamda bir vicdani rahatlama ancak fiziksel katılım sonrasında ortaya çıkmaktadır. Çünkü vicdani rahatlama büyük ölçüde sosyal bir ödüllendirme sistemi ile ilişkili olması nedeniyle, gerçek bir rahatlama duygusu kişinin toplumsal olarak takdir edilmesiyle bağlantılıdır. Sosyal

bilimciler, vicdanı evrensel boyutuyla kavramaya çalışırlar; bu noktada bireyin vicdani gelişimi Freud'un üst benlik kavramıyla ilişkilendirilir. Üst benlik, anne-babanın ödüllendirme veya cezalandırma yoluyla çocuğa kazandırdığı ahlaki değerlerden oluşan bir kişilik ögesidir. Bu süreçle içselleştirilen yasaklamalar, yargılar ve ket vurmalar, üst benliğin vicdan olarak adlandırılabilecek bölümünü oluşturur. Anne ve baba hane halkını, hane halkları da toplumu oluşturduğuna göre vicdan bir iç görü olarak doğar, fakat çevre tarafından kabul edilen değer yargılarına göre şekillenir (Altan:2011:40 - 46).

Vicdan, aynı zamanda "doğru ya da iyi olanı yapma doğrultusunda gelişmiş bir zorunluluk duygusu çerçevesinde, kişinin kendi davranışlarını, amaçlarını ve karakterini ahlaki açıdan değerlendirmesini sağlayan psiko-kültürel bir yapı" olarak da tanımlanmaktadır (Altan:2011:39). Bu açıdan dijital eylemlere katılım yalnızca içsel düzlemde bir sorgulama değil, aynı zamanda sosyo-kültürel bir hesaplaşmanın da bir parçası durumundadır.

Bu bağlamda vicdani sorgulama süreçlerinin kişiler üzerinde yarattığı hesaplaşma duygusu ile Festinger'in yukarıda yer verdiğimiz Bilişsel Çelişki Teorisi, etki alanları açısından teorik anlamda oldukça uyumludurlar. Tutarlılık teorisyenlerine göre, bilişsel olarak çelişki insanların kaçındığı bir durumdur. Örneğin Festinger'in "Bilişsel Çelişki" teorisine göre, insanlar bilişsel planda çelişki yaratan biliş, duygu ve davranışlardan kaçınır ve çelişkiyi azaltmanın yollarını arar. Bu amaçla bireyler çelişkiyi indirgemek için pasif bir tutumla mevcut bilişsel öğeleri değiştiremez veya yenilerini ekleyemezse, tutarlılığı destekleyen ve bilişsel sonuçları olan davranışlara yönelir. Güdümbilim (cybernetic) literatüründe de benzer bir teorik yaklaşım homeostasis (denge[6]) olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşıma göre, insanlar homeostatis, yani denge ararlar ve bilişsel algı sistemi, bu dengeye ulaşmayı sağlayan temel araçlardandır (Littlejohn & Foss: 2005:3).

Gerek vicdanın sos-kültürel bağlamı ve gerekse sözünü ettiğimiz tutarlılık yaklaşımları bireyin düşünceleri ile yapıp ettiklerinin bir dengede olmasının gereğini ortaya koymaktadır. Başka bir deyişle, bireyler genel olarak bilişsel bir çelişkiden kaçınmak

6. Homeostasis /Denge: Tüm vücut fonksiyonlarının normal seviyelerde dengeli olmasıdır ve vücutta gerçekleşen değişikliklere karşı varolan dengenin korunmaya çalışılmasıdır. http://dictionary.reference.com/browse/homeostasis

için mümkün olduğu kadar tutumlarını bir dengede tutmaya çalışmaktadırlar. Bu bağlamda, dijital etkinliğe katılım bireysel düzeyde yeterli bir tatmin duygusu yaratmadığında, başka bir deyişle, söz konusu dijital aktivite duygusal beklentileri tam olarak tatmin edemediğinde, kişisel anlamda bilişsel çelişki devam etmektedir. Bu durumda kişiler vicdanlarıyla hesaplaşmaya da devam edecekler ve bilişsel tutarlılık arayışı bireyi, dijital platformda katıldığı etkinliğin fiziksel ortamdaki uzantısına katılmaya doğru itebilecektir.

Araştırma bulguları, her ne kadar dijital aktivizmin bu gün gelinen noktada toplumsal dönüşümü sağlayacak devrimci bir etkisinin olmadığını savunan kuşkucuları doğrulayacak ipuçları taşısa da, tekno-iyimserlerin ve özellikle Shirky'nin dijital aktivizmin, örgütlenme ve propaganda aracı olarak, toplumsal çıkarlar adına ümit vadeden bir platform olması konusundaki savlarını da destekler niteliktedir.

Sonuç

İnternet ve bağlantılı teknolojiler neredeyse hayatımızın her alanına etkilemeye ve dönüştürmeye başlamıştır. Özellikle, "Web 2.0" olarak tanımlanan internet teknolojisinin gelişimi ile birlikte, dijital platformlarda kurulan kişilerarası iletişim, interaktif bir boyuta taşınmış, sonuçta dijital ağlar üzerinde bir tür sosyal patlamaya yol açmıştır. Sosyal medya ya da yeni medya olarak isimlendirilen bu dijital iletişim, bloglar (Wordpress, Tlogger, Poster vb), sosyal ağ siteleri (Facebook, Linkedin, Google+, MySpace vb), mikrobloglar (Twitter, Weibo vb), wikiler (Wikipedia, Wikispaces vb) ve içerik paylaşım siteleri (YouTube, Flickr, Instagram vb) üzerinden gerçekleşmektedir.

İnternet teknolojilerinin baş döndürücü hızı ve çok farklı kişi ve gruplara ulaşılabilme olanağı, bu alanda gerçekleşen aktiviteleri de akıl almaz bir biçimde çeşitlendirmektedir. Sosyal medya bir tür post-modern agoradır artık; bu alanda bireysel ve kolektif, özel ve tüzel her kesim için sosyal, siyasal ya da ekonomik amaçlar için adeta büyülü bir dünya vadedilmektedir.

Çalışmamızda sosyal medyanın son yıllarda sahne olduğu ve büyük tartışmalara yol açan *dijital aktivizm* ele alınmıştır. Bu olgu son yıllarda bir *yeni eylem biçimi* olarak dünyanın pek çok ye-

rinde ve pek çok değişik konuda ses getiren hareketlere de konu olmaktadır. Sözünü ettiğimiz sosyal medya araçları, makro ya da mikro ölçekte, siyasal ya da sosyal amaçlı pek çok eyleme aracılık etmektedir. Yukarıda detaylı olarak değinmeye çalıştığımız örnekler - Filipinler, Moldova, İran, New York, Wall Street ve İstanbul, Taksim Gezi Parkı vb)- sosyal medyanın dünya ölçeğinde ses getiren kolektif eylemlere zemin olabildiğini göstermektedir.

Dijital Aktivizm, belli bir amaç için, sosyal medya üzerinde, çeşitli çevrimiçi aktivitelere katılmak anlamında; bir gruba üye olmak, tweet atmak, retweet yapmak, bu amaca yönelik fotoğraf, içerik ya da benzerlerini paylaşmak, profil resmini bir eyleme destek amacıyla değiştirmek, raporlama (watchdog) yaparak bunu yaymak, site karartmak vb biçimlerde destek vermek olarak tanımlanmaktadır. Internet tabanlı aktivist hareketler, 1990'lı yıllardan itibaren internetin gelişimine ve yaygınlaşmasına da paralel olarak ortaya çıkmış, giderek "sosyal medya" ağlarıyla entegre olmuş ve gündemi belirleyen yerel ve küresel ölçekli olayların bir parçası haline gelmiştir.

Dijital ya da çevrimiçi aktivizmin gündem yaratan olaylara aracılık etmesi, sivil, çevrimdışı aktivist eylemlerle karşılaştırılmasına, bu bağlamda ciddi eleştirilere de hedef olmasına yol açmıştır. Eleştirilerin iki temel eksende yoğunlaştığı görülmektedir; birincisi, çevrimiçi bir eyleme katılmak, efor harcamadan ve risk almadan, üstelik bir adanmışlık da gerektirmeyen, düşük maliyetli bir tembel (slaktivist) işidir. İkincisi, çevrimiçi bir eyleme katılan kişiler kendilerini gerçek anlamda bir sivil aktiviteye katılmış gibi hissedebildikleri için, bu eylemler çevrimdışı, sivil eylemlere de zarar vermektedir.

Dijital aktivizmi olumsuz etkileri konusunda eleştirenlerin başında Gladwell ve Morozov gelmektedir. Her iki yazar da, dijital teknolojilerin sağladığı yararları teslim etmekle birlikte, dijital aktivism adına bu güne kadar gerçekleşen olayların arka planının iyi değerlendirilmediği ve bu platformlarda yapılanların fazla bir heyecanla karşılandığını düşünmekteler. Gerek Gladwell ve gerekse Morozov *sosyal medyanın*, dijital etkinlikleri ilgili kişilere çok fazla efor harcamadan ve risk altına girmeden hızlı bir şekilde duyurulmasında ve yüksek katılım sağlanması konusunda etkili bir araç olduğunu kabul etmektedirler. Ancak, bu türden çevrimiçi kolektif hareketlerin, çevrimdışı sivil hareketler gibi toplumsal

bir dönüşüm sağlayacak devrimsel nitelikte bir etkisinin olamayacağını ileri sürmektedirler.

Bu görüşe göre, dijital aktivist eylemler, sosyal bir çıkar amacıyla, bir kampanyanın organize edilmesinde, örgütlenmesinde ve sonuç almasında çok önemli bir işlev üstlenebilir. Ancak, belli bir dönemde, yüz yüze gelinmeden, duygusal anlamda bir gruba güçlü bir aidiyet duygusu ile bağlanılmadan ve bir adanmışlık duygusu ile beslenmeden bir hareketin toplumsal anlamda bir dönüşüme yol açması mümkün değildir. Bu bağlamda dijital aktivizm, kişilerin koltuklarından kalkmadan, bir parmak ve klavye aracılığı ile yapılan bir tür "klavye delikanlılığıdır." Tarihte hiçbir devrim, internet çağına girilmiş olunan dönemler de dahil olmak üzere, kişilerin sıcak koltuklarından kalkmadan, otoritenin ya da protesto edilen kesimin şiddetine maruz kalmayı göze almaksızın gerçekleşmemiştir. Evet, sivil eylemler eskisine göre çok daha hızlı olarak ve sosyal medya aracılığı ile "ana ait" olaylar biçiminde gerçekleşmektedir. Sivil, çevrimdışı olarak gerçekleşen hareketler anlık olarak dijital platformlardan izlenmekte, hatta bu teknolojiler sayesinde ivme de kazanabilmektedir. Ancak, söz konusu eylemlerin devrimsel etkileri çevrimiçi pasif eylemler sayesinde değil, bizzat sokağın gücüyle elde edilmiştir.

Bu bağlamda, çevrimiçi dijital aktivizm, tekno-aktivistlerin iddia ettikleri gibi eğer, kişilere katıl "mış" gibi hazlar sağlayabilmekte ise, bu yanıyla gerçek sivil eylemlere katılımı ve bunların etkinliğini de olumsuz yönde etkileyecektir.

Madalyonun diğer yanında ise, dijital aktivizmi savunan ve tekno-iyimserler olarak isimlendirilebilecek kişiler bulunmaktadır. Shirky techno-iyimserlerin başında gelmektedir ve sosyal medyanın "ortak farkındalık" yaratma kapasitesini öne çıkararak, kolektif örgütlenmeler, katılımcı demokrasi ve özgürlükler adına çok önemli bir işlevi olduğunu ve olacağını ileri sürmektedir. Her ne kadar otoriter rejimlerin, sosyal medyayı muhalifleri kontrol etme, izleme ve hatta yakalama amacıyla tersine bir amaç için kullandıklarını vurgulasa da, sosyal medyanın demokrasiye katkısının negatif etkilerinden daha fazla olduğunu öne sürmektedir.

Tekno-iyimserlerin başka bir dayanak noktası ise Festinger'in Bilişsel Çelişki teorisidir. Buna göre, kişiler bilgi, inanç ve tutumları arasında her zaman bir tutarlılık ararlar. Bilişsel tutarlılık yaklaşımı aynı zamanda kişinin vicdani duygularıyla da uyumluluk

göstermektedir. Vicdan, kişinin iç bilinç düzeyi olarak, kendi edimlerini ve tüm yapıp etmelerini ahlaki bakımdan yargılama yetisidir. Bu anlamıyla, bir kişinin sosyal medyada katıldığı bir eyleme destek vermesi, büyük olasılıkla sokaktaki uzantısı olarak sivil çevrimdışı etkinliğe katılmasına da yol açacaktır. Yaptığımız saha çalışması, tekno-iyimserlerin savlarını doğrular niteliktedir, kişiler çevrimiçi eylemlere katıldıktan sonra kendilerini vicdanlı hissetmelerine karşın, tam bir "rahatlama" duygusuna ulaşamamaktadırlar. Bu durumda dijital aktivizmin "dünyayı kurtaracak" bir etkisinin olmadığını, sıcak koltuğundan kalkmadan, bir grup dinamiği içinde adanmışlık duygusu taşımaksızın, bir tek klik hareketiyle, başka bir ifadeyle minimum efor ve düşük risk anlamında tembel eylemciliğin (slacktivizm) toplumsal bir dönüşümü sağlayamayacağını aslında bu eylemlere katılanlar da fark etmektedirler. O halde bireysel planda bu katılımın anlamı nedir? Bir tür vicdan temizleme, günahlarından arınma vb nasıl yorumlanırsa yorumlansın, bu noktada yaşanacak olan hesaplaşma bilişsel tutarlılık adına bir çelişkiye yol açacak bu da sivil çevrimdışı eylemlere katılmak istek ve eğilimini besleyecektir.

Son tahlilde, sosyal medya tabanlı dijital eylemler, sivil eylemler gibi toplumsal amaçlara hizmet etmek amacıyla, çok hızlı ve çok yaygın bir etki yaratarak, kısa sürede gündemi belirleyebilmektedirler. Ancak, bu güne dek yalnızca internet teknolojileri ve sosyal medya zemininde örgütlenerek, fiziksel alanlara çıkılmaksızın, devrimsel bir dönüşüme yol açan bir örnek henüz yaşanmamıştır. Elbette, sosyal medya ve dijital aktivizm, sözünü ettiğimiz bütün negatif etkilerine ve olasılıklara karşın, pek çok toplumsal çıkar gözeten kampanyanın örgütlenmesine ve başarıya ulaşmasına aracı olmuştur. Sonuç olarak dijital teknolojilerle organize olan toplumsal hareketlerin sonuçlarının iyi analiz edilerek, çevrimiçi aktivizmin yaratabileceği sonuçları ne çok heyecanla abartmak ve ne de yapabileceklerini küçümsemek doğru olacaktır. Bu noktada çevrimiçi ve çevrimdışı eylemlerin etki alanlarının ve kişiler üzerinde yaratabileceği yansımaları göz önünde bulundurularak doğru konumlandırılmasına ihtiyaç vardır. Önümüzdeki günlerde bu bağlamda yaşanması olası toplumsal hareketler söz konusu analiz ve tahliller adına çok yakından izlenmelidir.

Kaynakça

Altan, Ahmet (2011), *Küresel Vicdan*, Timaş Yayınları, İstanbul.

Apaydın, Batuhan (2012), "Dijital Geleceğe Dair Bir Uyarı Atışı: KONY 2012", http://sosyalmedya.co/kony-2012-inceleme/.

Auvinen, Ari-Matti (2012), *Social Media - The New Power Of Political Influence*, Centre for European Studies, s. 1-16.

Butler, Mary (2011), *Clicktivism, Slacktivism, Or 'Real' Activism Cultural Codes Of American Activism In The Internet Era*, yüksek lisans tezi, University of Colorado, Department of Communication.

Chatfield, Tom (2012), *Dijital Çağa Nasıl Uyum Sağlarız?*, Çev. Levent Konca, Sel Yayıncılık, İstanbul.

Christensen, Henrik Serup (2011), "Political activities on the Internet Slactivizm or Political Participation", Cilt: 16, Sayı: 2-7, http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/3336/2767#author.

Dynamics of Cause Engagement (2011), http://csic.georgetown.edu/research/dynamics-of-cause-engagement, Georgetown University's Center for Social Impact Communication ve Ogilvy Public Relations Worldwide.

Fuchs, Christian (2012), "Same Reflections on Manuel Castells' Book Networks of Outrage and Hope. Social Movements in the Internet Age", *tripleC*, 10(2), s. 775-797. Gladwell, Malcolm (2010), "Small Change. Why the Revolution Will Not Be Tweeted", *The New Yorker*, Ekim, s. 42-49.

Gillard, Vanessa (2011), "Online activism just doesn't compare to the real thing", 08 Kasım.

İmamoğlu, Abdulvahit (2010), "Vicdan Kavramının Psiko-Sosyal Tahlili", *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1.

Kahn, R. ve D. Kellner (2004), "New Media and Internet Activism: From the 'Battle of Seattle' to Blogging", *New Media Society*, Cilt: 6, s. 87-95.

Lee,Yu-Hao ve G. Hsieh (2013), "Does Slacktivism Hurt Activism?: The Effects of Moral Balancing and Consistency in Online Activism", *CHI'13*, 27 Nisan – 2 Mayıs, Paris, Fransa, s. 1-10.

Morozov, Evgeny (2007), "How Can Activists and NGO's Benefit from New Media?, *New Media Essentials*, Transitions Online Prague, 12 Temmuz, http://pt.slideshare.net/evgeny.morozov/activism-and-new-media-introduction.

Morozov, Evgeny (2009), "Evgeny Morozov: Internet Orwell'in korktuğu şey mi?", Çev. Yasin Alp Aluç, http://www.ted.com/talks/evgeny_morozov_is_the_internet_what_orwell_feared?language=t.

Morozov, Evgeny (2009b), "The Brave New World Of Slacktivism", *Net Effect – Foreign Policy*, Slate Group, 19.05.2009, http://neteffect.foreignpolicy.com/posts/2009/05/19/the_brave_new_world_of_slacktivism.

Morozov, Evgeny (2010), *The Net Delusion: How Not to Liberate the World*, Allen Lane, Londra.

O´Reilly, T. (2005), "What is Web 2.0? - Design Patterns and Business Mo-

dels for the Next Generation of Software", http://oreilly.com/web2/archive/what-is-web-20.html.
Özdemir, Cüneyt (2012),"Modern bir günahlardan arınma ayini; kliktivizm", *Radikal*, 10. 06.2012, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/cuneyt_ozdemir/modern_bir_gunahlardan_arinma_ayini_kliktivizm-1090661.
Shirky, Clay (2010), *Herkes Örgüt*, Çev. Pinar Şiraz, Optimist Yayınları, İstanbul.
Shirky, Clay (2011),"The Political Power of Social Media: Technology, The Public Sphere, and Political Change", *Foreign Affairs*, 90 (1), s. 28-41.
Uçkan, Özgür (2012), " 'Dijital Aktivizm' mi, 'Aktivizm' mi?", http://guernica.tv/dijital-aktivizm-mi-aktivizm-mi/, 30 Mayıs.
White, Micah (2010), "Clicktivism is Ruining Leftist Activism", 12.08.2010, http://www.theguardian.com/commentisfree/2010/aug/12/clicktivism-ruining-leftist-activism.

Aktivizm ve Gazetecilik: Nedenler, Sınırlar, Sorunlar

Ceren Sözeri[1]

Son yıllarda dünyanın pek çok yerinde ve Türkiye'de yaşanan toplumsal hareketler, ana-akım medyanın bu hareketlere ve yaşanan olaylara duyarsızlığı, gazetecilik pratiklerinin de sorgulanmaya başlamasına neden oldu. Türkiye özelinde ise artan siyasi kutuplaşma, basın üzerindeki baskıların artması, gazeteciler arası dayanışmanın eksikliği medyada otosansür ikliminin yerleşmesi hatta kanıksanması sonucunu doğurdu. Gezi eylemleri sırasında daha geniş bir kesim tarafından çok açık bir şekilde gö-

1. Doç. Dr., Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi.

rüldüğü üzere ana-akım medya, sahiplerinin çıkarları sebebiyle haber değeri taşıyan pek çok olayı, toplumsal talebi görmemeyi tercih edebiliyor; bazı medya grupları ise koşulsuz biçimde her olayda iktidarın tarafında konumlanmış durumda. Geçmişte hiç olmadığı kadar gazeteciliğin en temel prensiplerinin bile göz ardı edildiği, özdenetim mekanizmalarının tamamıyla devre dışı kaldığı bir medya ortamına tanıklık ediyoruz ya da maruz kalıyoruz.

Bununla birlikte yeni iletişim olanakları bağımsız haber kuruluşları ve gazeteciler için okurla buluşacakları yeni ortamlar yarattı. İnternet sayesinde çok daha az maliyetle okurla buluşan haber sitelerinin yanı sıra toplumsal hareketlerle birlikte etkinliği artan sosyal medya ortamları da habere ulaşmada önemli bir yer edindi. Türkiye İstatistik Kurumu 2014 verilerine göre Türkiye'de internete erişim yaklaşık %53,8 düzeyinde, kullanıcıların %78,8'i sosyal paylaşım sitelerine girmek, %74,2'si ise çevrimiçi haber, gazete ya da dergi okumak için internete girdiğini ifade ediyor (TUİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması 2014). Bununla birlikte sosyal medya yoluyla bilgiye ve habere ulaşmak da mümkün, hatta bunlar arasında Twitter'ın en çok bu amaçla kullanıldığı uzun zamandır biliniyor (Johnson ve Yang, 2009; Kwak vd 2010). *Financial Times* tarafından derlenen ve Webrazzi tarafından yayımlanan Twitter kullanım rakamlarına göre Türkiye, Twitter'ın internet kullanıcıları arasında en yaygın olduğu ülke. Türkiye'nin internet nüfusunun %31.10'u Twitter kullanıcısı. New York Üniversitesi'nin yaptığı bir araştırma Gezi Parkı olaylarının alevlendiği 31 Mayıs Cuma günü saat 16.00 ile 00.00 arasında gösterilerle ilgili 2 milyon tweet atıldığını gösteriyor (akt. Alternatif Bilişim Derneği, 2013).

Twitter'da kişiler kurumlardan, gazeteciler de çalıştıkları medya kuruluşlarından daha fazla takip ediliyor (Sözeri, 2012). Bu durum medya kuruluşları açısından gazetecilerin sosyal medya kullanımlarını denetleme yetkisinin olup olmadığı tartışmalarını gündeme getirirken (örneğin Gilmore, 2011; Ward, 2011; Sözeri, 2012) gazeteciler açısından da gazetecilik ve sosyal medya kullanıcısı kimliklerini nasıl ayırmaları gerektiğini sorgulamalarına neden oluyor. Türkiye'de gazetecilerin sosyal medya kullanımına dair gazetecilik etiği üzerinden ciddi bir tartışmaya henüz rastlamasak da gazeteciler çalıştıkları kurumlardaki üretimlerinin haricinde sosyal medya paylaşımları, görüşlerini ifade etmeleri ya

da toplumsal olaylara katılmaları nedeniyle eleştiriliyor, yaftalanıyor ve çeşitli baskılara maruz kalabiliyor.

Bu çalışmada günümüzde geçerliliği tartışılan gazetecilikte objektiflik idealinden yola çıkılarak gazetecilerin taraftarı oldukları toplumsal olaylardaki tutumunun, sosyal medya paylaşımlarında gazetecilik kimliklerini nasıl ayrıştırdıklarının ya da olayları aktarırken gazetecilik pratiklerinden, deneyimlerinden nasıl yararlandıklarının tartışılması amaçlandı. Ana-akım medyanın başarısız bir gazetecilik sınavı verdiği Gezi eylemleri, yurttaşların yanı sıra gazetecilerin sosyal medya hesaplarından aktardıkları bilgiler sayesinde duyuruldu ve takip edildi. Bu sebeple bu tartışmada Gezi eylemlerine aktif biçimde katılmış, oradan haber aktarmış 10 gazetecinin görüşlerine, deneyimlerine yer verildi ve bunlar analiz edildi.

Gazetecilikte Objektiflik İdeali Hâlâ Geçerli mi?

The Guardian'daki makalesinde Kelly Riordan (2014), gazeteci-blog yazarı Glen Greenwald, Julian Assange, Nate Silver, Vice News gibi son birkaç yıldır medyada hakkında en çok konuşulan olayları duyuranların şeffaflığa önem veren, güçlü analiz yetisine sahip, sübjektif ve tartışmanın bir tarafını desteklediğini açıklamaktan çekinmeyen yeni bir gazetecilik tarzını benimsediğini söylüyor ve artık gazetecilikte objektifliğin, tarafsızlığın geçmiş döneme ait bir kavram ve şeffaflığın yeni objektiflik olduğuna dair bir tartışma açıyor. Yazar David Weinberger'e göre ise şeffaflık her daim taraflı olan bilginin istenmeyen etkilerini geri almaya imkân veriyor ve aynı zamanda bize objektifliğin kullandığı yoldan güvenilirliği getiriyor. Bununla birlikte Associated Press'ten Tom Kent tarafsızlığı bu kadar kolay gözden çıkarmanın tehlikeli olduğuna dikkat çekiyor. Kent'e göre şeffaflık gazeteciliğin *hikâyeyi doğrulama, doğru* atıf yapma, doğrulanmamış, temeli sağlam olmayan bilgiyi kullanmama gibi sağlam özellikleriyle birlikte var olmalı (akt. Riordan, 2014). *The Guardian* köşe yazarı ve akademisyen Dan Gillmor'a göre eksiksizlik, titizlik, doğruluk, adil ve bağımsız olma (burada en temel varsayımlarla mücadele etme, onlardan arınma anlamında kullanılıyor) ile şeffaflık gazeteciliğin en önemli kriterleri; bununla birlikte tarafsız, nötr bir gazetecilik asla var olmadı, bu tek boynuzlu at gibi. Gillmor

okurların, izleyicilerin artık çok daha fazla seçeneğinin olmasının bu miti ortadan kaldıracağını umuyor (Leidel, 2014). Geleneksel objektiflik idealinin artık işler olmadığını belirten Stephen J. A. Ward (2011) ise olayları belirli bir açıdan gören gazeteciliği "perspectival journalism" olarak adlandırırken, bu tür gazeteciliğin az çok olgulara dayanması, iyi tartışılmış olması ve farklı görüşlere saygı duymasının gerekliliğinin altını çiziyor.

Gazetecilikte objektiflik ve tarafsızlık çok uzun zamandır tartışılan bir konu. 20. yüzyılın başlarında ABD ve İngiltere'de gazetecilik mesleğinin profesyonel örgütlenmesi, Associated Press gibi haber ajanslarının herkes tarafından kabul edilebilir haber servisi sunma gerekliliğinden ortaya çıkan objektiflik ideali, liberal çoğulcu yaklaşıma göre basının dördüncü güç olarak iktidarı denetleme görevini yerine getirmesi için gerekli olan şartlardan biri olarak kabul edilir (Özer, 2008: 93). Gaye Tuchman'ın "stratejik ritüel" olarak adlandırdığı objektifliğe 1920'lerden itibaren faşist diktatörlerin iktidara gelmeleri ve uygulanan propaganda teknikleri nedeniyle şüpheyle yaklaşılmaya başlanıyor. Bir İngiliz gazeteci, objektifliğin gazetecinin kendine ait fikirleri olmadığı ya da tarafsız olduğu anlamına gelmediğini, objektifliğin çalışma yönteminde aranması gerektiğini ifade ediyor. Bir *Guardian* editörüne göre ise sabah kapımızın önüne düşen gazete taraflı, aceleye gelmiş, eksik ve gazetecilerin son 24 saatte duyduğu şeylerin kaçınılmaz olarak eksik ve tam doğru olmayan tasviri (akt. Mc Nair, 2009: 36).

Gazetecilikte objektifliğin mümkün olamayacağına dair eleştiriler iki argümana dayanıyor: Bunlardan ilki gazetecilerin özgür olmadığı, çalıştıkları kurumlarda özerk hareket edemediği, ikincisi de objektifliğin yapılacak haberin seçim aşamasında zaten ortadan kalktığı. Haber içeriklerine odaklanan pek çok araştırma, medyanın doğası gereği, güçlüden, elitlerden, iktidar sınıfından ve düzenden taraf olduğunu ortaya koydu, koymaya da devam ediyor. İlk örneklerden biri 1960'ların sonunda Philip Elliot vd.nin öğrenci gösterilerinin haberleştirilmesine dair yaptığı analiz. Araştırma radikal siyasi hareketlerin "sapkınlık" olarak nitelendirilmesinde medyanın önemli bir rol oynadığını gösteren ilk araştırmalardan biri olması açısından önemli. Siyasi gruplar, örneğin sendikalar ne zaman meclis çalışmalarının ötesinde grev, gösteri gibi bir eylem yapsa medya derhal bu aktiviteleri "sapkın",

"illegal" olarak nitelendirmeye meylediyor, marjinalleştiriyor ve okuru eylemlerin ortaya çıkış sebebinden uzaklaştırıp ikincil olaylara/olgulara yöneliyor (akt. Mc Nair, 2009: 42).

Türkiye'de de benzer şekilde, ilk gazetenin ortaya çıkışından bu yana basın daima güçlüden yana konumladı. İlk yıllarda toplumda elit sınıfın bir parçası olan gazeteciler toplumu dönüştürmek, modernleştirmek; Cumhuriyet'in kuruluş döneminde ise uygulanan reformları halka benimsetmek gibi misyonlar üstlendi (Gürkan: 72). Medyada sahiplik yapısının değiştiği, ekonomi politikalarının dönüşümüyle birlikte rekabetin arttığı dönemde dahi medya patronları, yönetici konumundaki gazeteciler devlet çıkarını koruma konusunda ortak bir zihniyeti paylaştı (Kurban ve Sözeri, 2012: 53). Bugün Türkiye'de medya içeriklerini konu alan çalışmaların pek çoğu medyanın iktidarın dilini nasıl yeniden ürettiğini, Türk, erkek, Sünni Müslüman, heteroseksüel olmayan herkesin medyada ayrımcı dile ve temsillere maruz kaldığını ya da seslerini duyuramadığını ortaya koyuyor (İnceoğlu, 2009).

Bununla birlikte son dönemde toplumda etkisi giderek artan, medya yoluyla yeniden üretilen ve keskinleştirilen siyasi kutuplaşma da gazetecileri taraftar olmaya itiyor. Gazetelerin toplumun hemen her kesimini ilgilendiren konuları, örneğin yeni anayasanın yapım sürecini, haberleştirirken bile "tarafsızmış" gibi davranırken haber kaynaklarında siyasi duruşuna yakın olan aktörlere daha fazla yer ayırma, görsel malzemeyle destekleme buna karşılık aksi görüşleri ya görmezden gelme, daha az yer ayırma ya da bu görüş sahiplerini olumsuz şekilde haberleştirme, itibarsızlaştırma yöntemlerine başvurduklar: gözleniyor (Sözeri, 2013a-2013b).

Aktivist Gazetecilik ve Onu Yaratan Koşullar

Objektifliğin, Schudson'un deyimiyle muhabirin kendi öznelliğinden sıyrılmasının (akt. Ruigrok, 2010: 86), mümkün olmadığı özellikle çatışma durumlarında daha gözle görünür/anlaşılır hale geldi. Olaylarla değerlerin birbirinden ayrılamadığı, çatışmayı iki tarafın gözünden vermenin imkânsız olduğu çatışma ortamlarında muhabirlerin objektif olmaktan ziyade kişisel olarak taraf oldukları hatta müdahil oldukları gözlendi. Muhabirler yaşanan olaylara mesafesini yitirdiğinde ise bu pratik aktivizm gazeteciliği olarak nitelendirildi (Ruigrok, 2010: 86).

Bu pratiğin kendine yer bulabildiği mecralar ise çoğunlukla ana-akım medyanın dışında alternatif medya olarak tanımlanan bağımsız yayıncılık ortamları. John Downing alternatif medya yerine "radikal medya" kavramını önerirken dayandığı nokta bu medyanın siyasi ve sosyal hareketlerden ortaya çıkıyor olması (akt. Coyer vd 2007: 4). Benzer şekilde "citizens' media" (yurttaşların medyası) kavramını öneren Rodrigez de Mouffe'un görüşlerinden hareketle "sosyal değişimin bir parçası olma ve yurttaşları aktif olmaya davet etme"yi ayırt edici kriterler arasına yerleştiriyor. Bu anlamda alternatif medya üretimi aktif yurttaşlık ve bunun güçlendirilmesi yöntemleri olarak da anlaşılabilir. Alternatif olmakla aktivist olmak aynı şey değil kuşkusuz. Tony Harcup (2011: 27), Atton'a atıfla bunu alternatif gazeteciliğin alternatif formları adı altında tartışırken, Ashuri (2012: 44) dijital ağ teknolojileri ile birlikte çalıştıkları medya kuruluşlarının dışındaki aktiviteleri/aktivizmleri ve diğer aktivistlerle iletişimleri sayesinde gazetecilerin sosyal gerçekliğin inşasına katkıda bulunduklarını, bu sayede de ana-akım medyanın etkisinin azaldığını belirtiyor. Buradan yola çıkarak tartışmanın diğer bir boyutunu, yani hangi koşulların gazeteciliği aktivizme yaklaştırdığını da tartışmak gerekiyor.

David Brever'e "Aktivizm ve Gazetecilik birlikte mümkün olabilir mi?" başlıklı makalesini yazmaya "deneyimli bir gazeteci ve bir medya aktivisti" olarak tanımlandığı bir davetiyenin yol açtığını ifade ediyor. Brever'ın bu şekilde tanımlanmasına neden olan, son sekiz yılını medya özgürlüğünün tehdit altında olduğu, geçiş sürecinde ya da çatışma sonrası süreci yaşayan ülkelerdeki gazetecilerle birlikte çalışması ve onlara destek vermesi. Ona göre ideallerinden ödün verilmediği sürece gazeteciler mesleğin doğası gereği zaten düşünce özgürlüğü aktivistleri. Bununla birlikte örneğin diasporada yaşayan Etiyopyalı gazeteciler ülkelerinde ideal demokrasi koşullarının olmayışını gerekçe göstererek demokrasi, insan hakları ve düşünce özgürlüğü için aktivizmle haberciliğin bir arada olmasının meşruluğunu savunuyor (Skjerdal, 2011: 739).

Düşünce ve basın özgürlüğünün baskı altında olduğu ülkelerden biri olan Türkiye'de de gazetecilerin aktivizme kayması olası görünüyor. Türkiye'de aktivist gazeteciliğin yükseldiğini iddia eden Sarıkaya'ya göre basının üzerindeki baskılar gazete-

cileri seslerini duyurabilecekleri alternatif platformlar aramaya yönlendiriyor. Özellikle Gezi eylemlerinden sonra ana-akım medyada seslerini duyuramayan insanlar dijital teknolojilerin ve sosyal medyanın sayesinde görüşlerini bağımsız olarak ifade etmeye, gazeteciler de onlara yardım etmeye başladı. Sarıkaya'ya göre gazeteciler kitlelerin mesajlarını iletmek ve sosyal değişimi cesaretlendirmek için aktivizme meyliyor. Gazetecilikte edindikleri pratikler ve tecrübeler sayesinde bu iki grup birbirini destekliyor ve zenginleştiriyor. Sarıkaya makalesinde sosyal ve siyasi aktivizmi birbirinden ayırırken, aktivist gazeteciliğin "terörizm" olarak algılanma tehlikesini de not düştükten sonra bu ikisini birbirinden ayırmanın gerekliliğine dikkat çekiyor. Örnek olarak da gazeteci Ahmet Şık'ın Gezi eylemleri sırasında polis panzerini tekmelediği bir videoyu gösteriyor. (Sarıkaya, 2014). Düşünce özgürlüğünün kısıtlı olduğu durumlarda aktivist gazeteciliğin bir ihtiyaç olduğunu vurgulayan Sarıkaya'nın, gazetecilerin aktivist olsalar da olmasalar da toplumsal olayları haberleştirirken karşılaştıkları engellere değinmemesi makalesinin eleştiriye en açık noktalarından biri.

Türkiye'de Basın Özgürlüğü

Medya sektörünün giderek daha az sermayedarın hâkimiyetine girmesi, bu sermayedarların ekonominin başka alanlarındaki yatırımları nedeniyle iktidara hoş görünme eğilimleri, iktidarın medyaya yönelik baskıcı tutumu medyada sansürün ve otosansürün yaygınlaşmasına, basın özgürlüğünün en önemli tehditlerinden biri haline dönüşmesine neden oldu. Türkiye son birkaç yıldır basın özgürlüğü sıralamasında epey gerilere düşmüş durumda. Ülke içinden ya da uluslararası alandan gelen tepkilerin ardından tutuklu gazetecilerin sayısında kısmi düşüş yaşansa da medyada korku iklimi hüküm sürmeye devam ediyor. Committee to Protect Journalists (CPJ) İcra Direktörü Joel Simon Türkiye'de gazeteciliğin toplum önünde aşağılama, sürekli soruşturma veya ceza davası tehdidi, hükümet baskısı ve sokak eylemlerini haberleştiren muhabirlere polisin kötü davranmasıyla tarif edilen bir korku ikliminde varlığını sürdürdüğünü ifade ediyor (Doğan, 2014). CPJ ve Uluslararası Basın Enstitüsü'nün (IPI International Press Institute) Türkiye ziyaretinde heyet içinde yer alan

Amerikalı gazeteci Jacob Weisberg ise *Slate*'teki makalesinde Türkiye'de son dönemde basın özgürlüğünün daha da gerilediğini, yeni tür medya sansüründe iktidarın içeriği kontrol etmek ve eleştirel yaklaşımları etkisiz hale getirmek için perde arkasından baskı uyguladığını belirtiyor (Weisberg, 2014).

Türkiye'de medyanın içinde bulunduğu kriz en çok Gezi eylemleri sırasında ve sonrasında görünür oldu. Taksim Gezi Parkı'na Topçu Kışlası'nın yeniden yapılması ve ağaçların kesilmesine karşı 27 Mayıs 2013'te başlayan eylemler 31 Mayıs'ta ülke çapında büyük bir toplumsal harekete dönüştü. İçişleri Bakanlığı'nın 23 Haziran 2013'te yaptığı açıklamaya göre 79 ilde yaklaşık 2,5 milyon insan eylemlere katıldı (Şardan, 2013). Eylemin kitlesel hale dönüştüğü günün ertesi, yani 1 Haziran 2013 akşamında CNN International Taksim Meydanı'ndan canlı yayın yaparken, CNN Türk Gezi eylemlerinde medyanın tavrının simgesi haline gelen penguenleri konu alan bir belgesel yayınlamaktaydı. Bu süreçte eylemcilerin medya kuruluşlarının (NTV, Habertürk) kapılarında eylem yapmaları gibi daha önce görülmemiş durumlar yaşandı. Doğuş Grubu Gezi sayısının ardından NTV Tarih dergisini kapatırken Türkiye Gazeteciler Sendikası'na göre 22 Temmuz 2013 itibariyle 59 gazeteci işsiz kaldı (Akgül, 2013), 2013 yılının sonunda bu rakam 106'ya yükseldi. Gezi eylemlerinin etkili olduğu 27 Mayıs-30 Eylül 2013 döneminde polis 153 gazeteciyi darp etti, 39'unu da gözaltına aldı. (Önderoğlu, 2014).

Vahim dezenformasyon örneklerine rastlandığı bu baskı ve korku ikliminde Ruşen Çakır'ın deyimiyle (2014) Türkiye'de gazetecilik artık muteber bir meslek olmasa da Freedom House'un hazırladığı özel raporda hükümetin uyguladığı baskıya karşı gazetecilerde güçlü bir direnme isteğinin olduğu vurgusu yapılıyor ve bu dönemde ortaya çıkan, okur/izleyici sayısını hızla artıran alternatif medya kuruluşlarına işaret ediliyor (Corke vd 2014: 15).

Gazeteci Greg Swanson'ın 2009 yılında Pamplona'da düzenlenen bir konferansta bilişim sektörüne dair verdiği örnek bu çalışmanın ilham kaynağı oldu. Swanson'a göre bilişim sektöründe çalışanlar bir *günde iki farklı mesai* yapıyor: Sabahtan akşama dek büyük şirketler için yazılım üretirken, akşamdan sabaha dek de o yazılımların açıklarına odaklanıyor ya da açık kaynaklı yazılımlar üretiyor. Bu örnek Gezi eylemleri sürecinde özellikle ana-akım medyada çalışan gazetecilerin mesai çıkışı soluğu sokakta, eylem-

cilerin yanında almalarıyla, orada da gazeteciliği sürdürmeleriyle ilişkilendirilebilir. Buradan yola çıkılarak araştırmanın varsayımı çalıştıkları kurumlarda baskı altında olan ya da baskı göreceğini düşünen gazetecilerin mesai sonrası toplumsal hareketin bir parçası olarak katıldıkları eylemlerde ve bu eylemlere dair konuları sosyal medyada paylaşırken gazetecilik pratiklerini kullanmaya devam ettikleri, aktivizm ve gazeteciliği bir arada yürütmeleri şeklinde ifade edilebilir. Bu varsayım sınanırken Türkiye'de aktivist gazeteciliğin olanakları, hangi zeminde, hangi kavramlarla anıldığı ve basının geleceğindeki rolü de tartışıldı.

Bulgular:

Araştırma kapsamında üçü Gezi eylemleri sırasında ana-akım medyada çalışan, ikisi o dönemde işsiz ancak sonrasında ana-akımda çalışmaya başlayan, biri Gezi eylemleri sonrasında işsiz kalan, ikisi alternatif medyada biri de freelance olarak çalışan hepsi de Gezi eylemlerinde yer alan toplamda 8 gazeteciye aktivizm ve gazetecilik ayrımını nasıl yaptıkları, hangi kural ve yöntemleri uyguladıkları, sosyal medya paylaşımları sebebiyle baskı görüp görmedikleri ve aktivist gazeteciliğin Türkiye'deki medya özgürlüğü açısından nasıl değerlendirilebileceği konuları soruldu. Gazetecilerin verdikleri cevaplar nedeniyle uğrayabilecekleri baskılar da düşünülerek isimleri gizli tutuldu, o dönemde yaptıkları sosyal medya paylaşımları araştırma dışı bırakılmak zorunda kaldı.

Görüşülen gazetecilerin biri (Gazeteci 1) kendisini aktivist olarak tanımlamadığını ifade etti ve bu nedenle soruları yanıtlamayı reddetti. Bir tanesi kendisini aktivist olarak tanımlamadığını ancak eylemler sırasındaki paylaşımlarının haklı olarak böyle algılanabileceğini ifade etti. Görüşülen gazetecilerin altısı eylemlerde gazetecilik kimliği ile aktivist kimliğinin birbirinden ayrılması gerektiğini düşünüyor. Bunun nedenleri ise bir gazeteci tarafından şöyle açıklandı:

"Gezi sürecindeki sokak eylemleri sırasında sosyal medya hesaplarında olaylarla ilgili bilgileri paylaşırken gazeteci ve aktivist kimliklerini muhakkak birbirinden ayırmak gerekiyor. Birincisi, çalıştığınız kurumlara karşı olan sorumluluğunuz ve yayın politikaları nedeniyle. İkincisi, kanaatimce eylemlere katılıyorsanız

yani gazetecinin objektifliğini aşan bir noktadaysanız mesleki kimliğinizi bu işe karıştırmamalısınız. Üçüncüsü, Türkiye'nin içerisinde bulunduğu şartlar nedeniyle kamu ya da özel kurumlarda baskı ile karşılaşma ihtimalinizin kaçınılmaz olması." (Gazeteci 3)

Ana-akım medya dışındaki bağımsız medya kuruluşlarında çalışan bir gazeteci aktivizmle gazeteciliğin bağdaşabileceğini, bunun sorunlu olmadığını ifade etti:

"Gazeteci aktivist olabilir, açık olduktan sonra bunun bir sakıncası yok. Benim bir ideolojim var, bunu açıklamaktan çekinmiyorum. Ama polise taş atmam. Eylemde sinirlenip polise kamerasıyla vuran kameraman gördüm. Adam çileden çıkmıştı." (Gazeteci 8)

Gazeteciler her ne kadar bu iki kimliğin birbirinden ayrılması gerektiğini düşünse de uygulamada bu o kadar da kolay değil.

"Gezi'de bu iki sınırın çok geçişken bir hal aldığını düşünüyorum; çünkü ne olursa olsun barışçıl protesto gösterilerine akıl almaz bir polis şiddetiyle karşılık verilmesi dünyanın her yerinde insan hakları ihlalidir. Fakat bunun dışında gazeteciliği aktivizmle birebir örtüştürmenin, mesleği bir tür misyonerliğe ya da en iyi ihtimalle slogan/militan gazeteciliğe dönüştürme riski barındırdığını düşünüyorum." (Gazeteci 4)

Eylemlere aktivist olarak katıldığında tweet atmamayı tercih ettiğini söyleyen bir başka gazeteci geçmiş tweet'lerine baktığında bu ayrımı o kadar da net yapamadığını fark etti:

"Şimdi dönüp Baktığımda 'Taksim'de piyano resitali var' ya da 'memleketim direniyor', '#direnankara' gibi tweet'ler attığımı görüyorum. Her şeyi, her duyguyu çok yoğun yaşadığımız günlerdi ve aslında şiddet çağrısı olmadığından çok da yanlış mesajlar değil. Ama şu anda olsa atmamayı tercih ederdim. Daha soğukkanlı bilgilendirme yapmak ve sosyal medyayı da bu amaçla kullanmak bir gazeteci için her zaman daha doğru bence." (Gazeteci 2)

Görüşülen gazetecilerin hemen hepsi bu iki kimliği ayırmayı gerekli görse de eylemlere aktivist olarak katılmanın gazetecilere sağladığı avantajlar da var. Ana-akım medyada çalışan bir gazeteci sosyal medyadaki takipçilerinin sayısının fazlalığının gazeteci kimliği ve çalıştığı kurum nedeniyle olduğunun farkında olduğunu belirterek bu konuyu kafasında şöyle çözümlüyor:

"Bununla birlikte ben bir devlet memuru değilim, gazeteciyim. Bu beni sokağa daha yakın bir pozisyona koyuyor. Manipülatif,

doğru olmayan, hakaret içeren paylaşımlarda bulunmadığım sürece mesleki kimliğim ile aktivist kimliğim arasında bir yırtılma olmayacağını düşünüyorum. Kaldı ki, eylemlere aktivist olarak katıldığımda, iş gereği katılan pek çok muhabir arkadaşımın bulunmadığı yerlerde olup haber-fotoğraf yakalayabiliyorum. Mesleği de besliyor yani."(Gazeteci 7)

Görüşülen gazetecilerden bazıları sosyal medyada iki farklı hesap kullanarak bu ayrımı yapma yolunu seçmiş:

"Kişisel olarak tavrım bilgi tweet'i ve yorum tweet'i şeklinde ayrı ayrı yazmak. Habercilerin bunu ayırmaları gerekiyor aslen ama benim sosyal medya maceram biraz farklı gelişti. Twitter'da esas kullandığım hesap iş amaçlı kullandığım ciddi hesap ile kıyaslanınca çok daha popüler olduğundan o tip paylaşımları öncekinden yapıyorum ve açıkçası kendi yaptığımı doğru bulmuyorum. Ben serbest gazeteciyim, o bakımdan sadece kendimden sorumluyum. Bir yerde çalışıyor olsaydım kurumun kendi marka değeri ve imajını tehlikeye atacak şekilde yazmamam konusunda uyarı yapmasını anlayışla karşılardım. Bence çözüm benim gibi iki hesap kullanmak ama o hesapları benim gibi kullanmamak." (Gazeteci 6)

Bir kuruma bağlı olarak çalışan ve paylaşımlarının çalıştığı kurumu ve kendisini zor duruma düşüreceğini düşünen gazetecilerin bulduğu bir diğer çözüm ise aktivist olarak yaptığı paylaşımlarda kimliğini gizlemek:

"Olayları izlerken kimliğimi gizleme gereği duymadım bilakis çalıştığım kurum eylem alanlarında bana daha rahat hareket etme ve polisten korunma imkânı sağladı. Ancak iş haberin ve bilginin paylaşımına gelince bu konuda kimliği gizlemek kaçınılmaz oldu." (Gazeteci 3)

Görüşülen gazeteciler eylemler sırasında aktivist ve gazeteci kimliklerini ayırmaları gerektiğine inandıkları kadar hemen hepsi sosyal medya paylaşımlarında gazeteciliğin belirli pratiklerini ve etik kurallarını uygulamaya özen gösteriyor:

"Genel olarak tweet atarken şehvete kapılmamaya özen gösteriyorum. Ama insanın gördükleri ve yaşadıkları karşısında öfkeye kapılıp öznelliğe fazlaca kaydığı zamanlar oluyor. Zaten görevli değilsen katıldığın eylemleri seçişin de öznel oluyor. Özetle, geriye dönüp bakıldığında izah edemeyeceğim paylaşımlardan bulunmamaya gayret gösteriyorum." (Gazeteci 7)

"Rakamlar konusunda 'accurate' olmak, kulaktan kulağa yayılanları 'double check' etmek gazetecinin doğal olarak sahip olması gereken refleksler. Bunları mesleki olarak nasıl kullanıyorsam sosyal medyada da kullanıyorum. Bu reflekslere sahip olduğunu bildiğim gazeteci arkadaşlarımın sosyal medya hesaplarından bilgi alırken daha çok güveniyorum." (Gazeteci 2)

"Güvendiğim kaynaklardan gelmeyen hiçbir bilgiyi paylaşmıyor, paylaşıyorsam da doğruluğundan emin olmadığım notunu düşüyorum. Polise şahsen çok tepkili olsam dahi amigo gibi davranmamaya gayret gösteriyorum." (Gazeteci 6)

Bazı gazeteciler eylemlerde gazetecilerin nasıl davranması gerektiği konusunda daha net yöntemler sunuyor:

"Gazeteciler eylemlerde polisin yanında durur çünkü görevi polisi denetlemek. Biz polisle eylemciler arasında güvenli alanda dururuz. Eylemcinin beni kullanarak polise taş ya da molotof atmasına izin vermem. Polisin de kameramı kullanarak eylemcileri tespit etmesine izin vermem. Polisi kovarım çünkü görevimi yapmamı engelleyemez. Eylemciye de benim burada olmam senin iyiliğin ve güvenliğin için derim. Çünkü benim işim polisi denetlemek. Ben polis gibi devlet görevlisi değilim ama kamu görevi yapıyorum." (Gazeteci 8)

"Olayları olduğu gibi yansıtmak, olanları bir bütün halinde yansıtmak ve olayların geri planını vermek de temel refleks. Örneğin, basitçe, polise taş atan gösterici resmin bir tarafı, göstericilere gaz ve su sıkan polis de diğer taraf. Gazeteciye düşen toplumu bilgilendirdiği mecra her ne olursa olsun resmin iki tarafını da öncesi ve sonrasıyla vermek. Mesela 'göstericiler barışçıl bir şekilde toplumsal gösteri haklarını kullanıyorlardı, polis dağıtmak için güç kullandı ve sonrasında onlar da savunmaya geçti' ya da 'buraya bir grup gösterici geldi, gelir gelmez de polise taş atmaya başladılar' demek gerekiyor. Gazeteci gördüğünü anlatmakla yükümlü. Bunu yaptığında da işi aslında çok kolay. Eğer tablo ikincisiyse göstericilere daha yakın curmak benim olayı anlatış tarzımı etkilememeli. Göstericiler şiddete başvurduysa bunu da yansıtmak gazetecinin görevi. Kendini savunma amaçlıysa bunu da vurgulamak tabii." (Gazeteci 2)

Görüşülen gazeteciler içinde bir kuruma bağlı çalışanların çoğu varolan medya ortamında hak ihlalleri ve eylemlerin objektif bir şekilde haber değeri bulma ihtimalinin olmadığını düşünü-

yor. Ana-akım medyada çalışan bir gazeteci şimdiye kadar baskı görmediğini ancak "görmekten korkmadığını söyleyemeyeceğini" ifade ediyor. Bir başka gazeteci ise tam emin olamamakla birlikte bu sebepten işten atılmış olabileceğini söylüyor.

"Ben yaptığım haberin yayımlanmaması, sansürlenmesi durumunu doğrudan yaşamadım. Bazı 'dengeleri' gözetmemiz gerektiği zaten hep açıkça söylendi ya da hissettirildi, Gezi'den sonra ise her şey çok daha keskin hale geldi." (Gazeteci 2)

Ona göre bunun kaynağı Türkiye'de basına uygulanan baskıların yanı sıra gazetecilerin etik kodları yeterince içselleştirmemesi:

"Türkiye gibi ülkelerde iki temel sorun var: mesleğin etik kodları içselleştirilmemiş ve uygulanmıyor; gazeteci sahip olması gereken alana sahip değil yani iktidara karşı soru soramıyor ve haber yapamıyor. Dolayısıyla sosyal medya haber alanlar için olduğu gibi haber verenler için de çok daha önemli hale geliyor. Benim şahsen uygulamaya çabaladığım çizgi: gazetecilik sabah 9 aksam 6 yapılan bir iş değil ve mesleğimizi seçerken bunun kimliğimiz olacağını bilerek seçtik; dolayısıyla günün 24 saati, haftanın 7 günü aslında mesleğimizi yaparken uygulamamız gereken kurallarla bağlıyız." (Gazeteci 2)

Ana-akım medyada uzun zamandır çalışan bir başka gazeteci görüşlerinden dolayı bir baskıyla karşılaşmadığını ancak zaman zaman kendisiyle dalga geçildiğini ifade ediyor:

"Hayır. Hiçbir tweet'imin, sosyal medyadaki yazımın silinmesi, düzeltilmesi istenmedi. Uyarı da almadım. Gezi zamanı yazı işlerindeki işimi bir parça ihmal ettiğimde bile kimse otur yerine demedi. En fazla dalga geçilmişliğim vardır. Sen git Birgün'de çalış falan gibi." (Gazeteci 7)

Ancak kendisinin deyimiyle çalıştığı kurumun biraz solunda görüşler kaleme aldığında, okurun "görmemesi" sorunu yaşanabiliyor. Gazeteci bunu sansürden ziyade okur profiline bağlıyor ve ekliyor, "Tık almayana para yok". Bununla birlikte sosyal medya takipçileri de gazeteciyi kurumla özdeşleştirerek fazla tepki gösterip hatta hakaret edebiliyor.

Kendisini baskı altında hisseden ya da çalıştığı medya kuruluşunda görüşlerini ifade edemeyen, yayımlanmama riski olduğunu düşünen gazeteceler için alternatif medya kuruluşları da bir seçenek haline dönüşmüş durumda. Ana-akım medyada çalışan bir gazeteci, bazı haberlerin alternatif medyada yayımlandığında daha çok ses getirdiğini, ifade ediyor:

"Böyle olduğunda Bianet'e yazıyorum. Zaten bazen haber alternatif medyaya yazdığında yerini buluyor." (Gazeteci 7)

"Sokak protestoları ya da hak ihlallerinin çalıştığım kurumda yayımlanmama ihtimali var tabii ki fakat bu her zaman sansür amaçlı bir tercih olmuyor. Benim başıma doğrudan böyle bir şey gelmedi fakat olsa alternatif mecralarda yayımlatma yoluna giderdim diye düşünüyorum." (Gazeteci 4)

Bütün bu deneyimlerin ve gözlemlerin sonucunda çalışma kapsamında görüşülen gazetecilerin pek azı aktivist gazeteciliğin Türkiye'de basın özgürlüğü ve gazeteciliğin geleceği açısından yararlı olacağı görüşünde:

"Taraflı habercilik oksimoron tabii. Ama görmeyi seçtiğin ve görmemeyi seçtiğin eylem bile taraflı olmak demek. Fakat bu aralar basında sansür ve otosansür almış yürümüşken pozitif ayrımcılığa ihtiyaç var sanki. Gazeteciliğin değilse de Türkiye'nin yararına olduğu kesin." (Gazeteci 7)

Ancak aktivist gazeteciliğe karşı çıkış nedeni çoğunlukla Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasi kutuplaşma ortamı ve gazetecilik mesleğinde uygulanmayan etik kurallarla ilişkilendiriliyor:

"İnsan hakları temelli bir aktivist ruhun eşlik edeceği gazetecilik kesinlikle yararlı olur, bunu az sayıda da olsa yapan gazeteciler/alternatif medya kuruluşları da var. Fakat genel olarak Türkiye'deki gazetecilik pratikleri çok sorunlu. Bir protestocunun yaşama hakkı dahi etnik/siyasi kutuplaşma malzemesi yapılabiliyor, yıllarca 'terör/terörist' korkusuyla düşmanlaştırılan kesimler var. Devlet/hükümetin medya üzerindeki siyasi baskısı büyük. 'Ana-akım' mecralarda zihniyet değişimi çok yavaş oluyor vs. Hak kavramının siyasetten arınmış bir şekilde sadece medyada değil, devletin tüm kurumlarında karşılık bulması gerekiyor. Aksi halde, mevcut şartlarda hak haberciliği tarzı bir gazeteciliğin en iyi ihtimalle 'alternatif' kalmaya mahkûm olduğunu düşünüyorum. Maalesef umutsuzum" (Gazeteci 4)

"Propaganda gazeteciliği ben hoşlarmasam da bir haktır ama bizdeki gibi norm olduğunda kavganın her tarafı aslında kendine de zarar veriyordur. Halkın geneli yaptığın işi 'medya dediğin x siyasi görüş veya holdingin borazanı' diye algılıyorsa bundan tüm haberciler zarar görür. Tabii borazan olmayı benimsemiş, işini habercilik değil de PR'cılık olarak algılayan gazeteciler için bu bir kaygı sebebi değil." (Gazeteci 6)

"Aktivist habercilik evet ama 'taraflı' habercilik kısmına katılmıyorum. Mevcut sorunumuz şimdiki medyanın 'öteki tarafta olması' ise bunu bozup yerine aynısın lacivertini getirmek manasız geliyor." (Gazeteci 5)

"İdeal olan aktivist habercilik yapmak değil, ana-akım medyada etik kurallar çerçevesinde haber yapıp olan biteni verebilmek. Çoğu zaman olan biten (örneğin devlet şiddeti) o kadar çarpıcı ki sadece bunu yorumlamadan yansıtmak bile yetiyor." (Gazeteci 2)

"Aktivist ve taraflı haberciliğin bir yararı değil bilakis zararı olduğuna inanıyorum. Aktivist haberciliğin kolay manipüle edilebilir olduğuna dair çok sayıda örnekle karşılaştık Gezi sürecinde. Toplumsal olayları aktarırken gazetecinin, muhabirin görevi olayları, gelişmeleri aktarmak olmalı. Aktivizm olayın içine girince yorum da girmeye başlıyor ve güvenilirliği zedeleyen boyutlar ortaya çıkıyor." (Gazeteci 3)

Sonuç

Son yıllarda dünyada ve Türkiye'de toplumsal hareketlerin yükselmesiyle birlikte gazeteciliğin toplumsal işlevi, gazetecilik idealleri ve pratikleri de tartışılır oldu. Dünyanın pek çok yerinde ve küresel ölçekte medyanın birkaç büyük sermayedar elinde toplanması, çokseslilige izin vermeyen piyasa şartları, demokrasinin yerleşmediği, düşünce özgürlüğünün baskı altında olduğu ülkelerde farklı ve muhalif seslerin susturulması ve piyasa dışına itilmesi gazetecilerin kendilerine başka çıkış yolları aramalarına neden oldu. Bu çıkış pek çok yerde yeni teknolojiler ve onlarla birlikte hayatımıza giren sosyal medya yoluyla mümkün oldu. Ana-akım medyada sesini duyuramayan yurttaşlar ve gazeteciler internet üzerinden yayın yaptıkları alternatif haber siteleri ya da sosyal medya hesapları yoluyla okurlarla buluştu.

Gazeteciler için sosyal medya ve alternatif medya platformları ayrıca çalıştıkları kurumlarda yapamadıkları haberleri, iletemedikleri görüşlerini aktarabilecekleri mecralara dönüştü. Özellikle Gezi eylemleri sürecinde pek çok gazeteci günlük haber mesailerinin ardından sokaklara çıkıp eylemlere katıldı ve oradan haber aktarmaya devam etti. Sokağa eylemci kimlikleriyle çıkmış olsalar dahi sosyal medya paylaşımlarında gazetecilik kimliklerine uygun davranmaya, habercilik refleksini ve deneyimlerini kullan-

maya devam ettiler. Her ne kadar gazeteci kimlikleri ile aktivist kimliklerini birbirinden ayırmaya gayret etseler de deneyimleri bunun o kadar kolay olmadığını gösteriyor. Bu ikilemden rahatsızlık duyan gazeteciler öncelikle bu iki kimliği, kullandıkları sosyal medya hesaplarıyla ayrıştırmaya çalışmaya, mesleki kimliklerini ifşa ettikleri hesaplarında çok fazla yorum yapmamaya gayret ediyor. Bunun tek sebebi gazetecilerin bu iki kimliği bağdaştırmayı ahlaken yanlış bulmaları değil, aynı zamanda ülkede varolan baskı ve otosansür ikliminden, en basit tabiriyle işsiz kalmaktan korkuyorlar. Gazetecilerin aktivizm ve gazeteciliği bir arada düşünememeleri ya da aktivizmi tehlikeli görmelerinin bir nedeni de ülkenin içinde bulunduğu siyasi kutuplaşma ve gazetelerin/gazetecilerin halihazırda bu kutuplaşmada taraf olmak durumunda kalması. İdealin daha özgür bir medya ortamında olan biteni olduğu gibi verebilmek, soru sorabilmek, görüşlerini açıklayabilmek olduğuna inanılıyor. Ancak görüşülen gazetecilerden birinin ifade ettiği gibi varolan medya ortamında "hak ihlalleri ve eylemlerin objektif bir şekilde haber değeri bulma ihtimali yok". Gazeteciler meslekleri ve Türkiye'de basın özgürlüğü konusunda umutsuz ve bu ortamın gazeteciliğin değişen pratiklerini, kabul edilmiş ideallerini sorgulamayı, tartışmayı engellediğini söylemek mümkün. Bu çalışmadan yola çıkılarak yapılması gerekenler, Türkiye'de basın özgürlüğü için mücadeleye devam etmenin yanı sıra gazeteciler tarafından yatay dayanışma içerisinde, gelişen teknolojileri de dikkate alan mesleki kodlar belirlemek ya da varolan kodları geliştirmek, bunları denetlemek için ise itibarlı ve kapsayıcı özdenetim mekanizmaları oluşturmak olarak sıralanabilir.

Kaynaklar:

Alternatif Bilişim Derneği (2013), "Türkiye'de İnternet'in 2013 Durumu", http://www.alternatifbilisim.org/wiki/Ana_Sayfa#T.C3.BCrkiye.E2.80.99de_.C4.B0nternet.E2.80.99in_2013_Raporu.2FDurumu, erişim tarihi: 30.10.2014.

Akgül, E. (2013), "Gezi Direnişinde 59 Gazeteci İşten Çıkarıldı, İstifaya Zorlandı", *Bianet*, 22 Temmuz 2013, http://www.bianet.org/bianet/medya/148636-gezi-direnisinde-59-gazeteci-isten-cikarildi-istifaya-zorlandi, erişim tarihi: 30.10.2014.

Ashuri, T. (2012), "Activist Journalism: Using Digital Technologies and Undermining Structures", *Communication, Culture & Critique* 5, s. 38-56.

Brever, D. (2011), "Are journalism and activism compatible?", *Media Helping Media*, 28 Mart 2011, http://www.mediahelpingmedia.org/news/global/341-are-journalism-and-activism-compatible, erişim tarihi: 30.10.2014.

Corke vd. (2014), "A Freedom House Special Report: Democracy in Crisis: Corruption, Media, and Power in Turkey", *Freedom House*, http://www.freedomhouse.org/report/special-reports/democracy-crisis-corruption-media-and-power-turkey, erişim tarihi: 30.07.2014. Coyer vd. (2007), *The Alternative Media Handbook*, Routledge, Londra.

Çakır, R. (2014), "Hoşçakalın", *Vatan*, 11.10. 2014, http://www.gazetevatan.com/rusen-cakir-685952-yazar-yazisi-hoscakalin/.

Doğan, Y.P. (2014), "CPJ's Simon: Journalists describe climate of fear in Turkey", *Today's Zaman*, 12.10. 2014, http://www.todayszaman.com/mobile_detailHeadline.action?newsId=361339.

Gillmor, D. (2011), "Washington Post's (Endless) Social Media Guidelines: Progress, but Not Enough", *Mediactive*, 2.09.2011, http://mediactive.com/?s=social+media&x=0&y=0.

Gürkan, N. (1998), *Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Harcup, T. (2011), 'Alternative journalism as active citizenship", *Journalism*, 12 (1), s. 15-31

İnceoğlu, Y. (2009), "Medyada nefret söylemi", *Nefretsoylemi.org*, http://nefretsoylemi.org/detay.asp?id=43&bolum=makale, erişim tarihi: 30.10.2014.

Johnson, P. R. ve Sung-un Yang (2010), "Uses and Gratifications of Twitter: An Examination of User Motives and Satisfaction of Twitter Use", Paper presented at the annual meeting of the Association for Education in Journalism and Mass Communication, 5 Ağustos, http://www.allacademic.com//meta/p_mla_apa_research_citation/3/7/6/3/6/pages376367/p376367-2.php.

Kurban, D.ve C. Sözeri (2012), *İktidarın Çarkında Medya: Türkiye'de Medya Bağımsızlığı ve Özgürlüğü Önündeki Siyasi, Yasal ve Ekonomik Engeller*,

TESEV Yayınları, İstanbul.

Kwak, H. vd. (2010), "What is Twitter, a Social Network or a News Media?", *WWW '10: Proceedings of the 19th international conference on World wide web*, 26-30 Nisan, doi.acm.org/10.1145/1772690.1772751.

Leidel, S. (2014), "Can journalists be activists? A conversation with Dan Gillmor", *DW Akademie on Media*, 24 Haziran 2014, http://onmedia.dw-akademie.de/english/?p=19753.

McNair, B. (2009), *News and journalism in the UK a textbook*, Routledge, Londra.

Önderoğlu, E. (2014), "2013 Medya: Hapishane, Saldırı, Habere Müdahale, İşten Atılma", *Bianet*, 7 Şubat 2014, http://www.bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/153295-2013-medya-hapishane-saldiri-habere-mudahale-isten-atilma.

Özer, Ö. (2008), *Liberal Basın Anlayışı: Objektif Habercilik İdeali, Haber Değerliliği ve Gazetecilik Etiği*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2008.

Riordan, K. (2014), "Does journalism still require impartiality?", *the Guardian*, 5.09.2014, http://www.theguardian.com/commentisfree/2014/sep/05/does-journalism-still-require-impartiality, erişim tarihi: 30.10.2014.

Ruigrok, N (2010), "From Journalism of Activism Towards Journalism of Accountability" *the International Communication Gazette*, 1748-0485, 72 (1), s. 85-90.

Sarıkaya, S. (2014), "Activist Journalism In Turkey: Why On The Rise?" *Salih Sarıkaya Blog*, 2.07.2014, http://www.salihsarikaya.com/activist-journalism-in-turkey/, erişim tarihi: 30.10.2014.

Sözeri, C. (2013b), "TESEV Demokratikleşme Programı Yeni Anayasa Sürecini İzleme Raporu Yeni Anayasa Yapım Sürecinde Basın: Ocak-Temmuz 2013" Raporu, http://anayasaizleme.org/index.php/basin_raporu_2/, erişim tarihi: 30.10.2014.

Sözeri, C. (2013a), "TESEV Demokratikleşme Programı Yeni Anayasa Sürecini İzleme Raporu Yeni Anayasa Yapım Sürecinde Basın: Haziran 2012 – Ocak 2013", http://www.tesev.org.tr/tr/yayin/yeni-anayasa-yapim-surecinde-basin, erişim tarihi: 30.10.2014.

Sözeri, C. (2012), "Does social media reduce 'corporate media influence' on journalism?: The Case of Turkish Media", *Estudos em Comunicação – Communication Studies*, No: 10, Kasım 2011, s. 71-92.

Swanson, G. (2010), The XXV Internaticnal Conference of Communication "Business models for a digital economy: The value of contents" sırasında, düzenleyen Faculty of Communication, Navarra University, 25-26.11.2010, Pamplona, Spain.

Şardan, T. (2013), "2.5 milyon insan 79 ilde sokağa indi", *Milliyet*, 23.06.2013, http://www.milliyet.com.tr/2-5-milyon-insan-79-ilde sokaga/gundem/detay/1726600/default.htm, erişim tarihi: 30.10.2014.

TUİK (2014), Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, *TÜİK*, 22.08.2014, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16198, erişim tarihi: 30.10.2014.

Weisberg, J. (2014), "Capturing the News", *Slate*, 9.10.2014, http://www.slate.com/articles/news_and_politics/foreigners/2014/10/president_erdogan_s_media_control_turkey_s_censorship_is_less_brutal_but.html.

Ward, S. (2011), "Rethinking Journalism Ethics, Objectivity in the Age of Social Media", *PBS Mediashift*, 27.07.2011, http://www.pbs.org/mediashift/2011/07/rethinking-journalism-ethics-objectivity-in-the-age-of-social-media208/, erişim tarihi: 30.10.2014.

Görüşmeler:
Gazeteci 1, 23 Haziran 2014
Gazeteci 2, 21 Haziran 2014
Gazeteci 3, 13 Temmuz 2014
Gazeteci 4, 15 Temmuz 2014
Gazeteci 5, 14 Temmuz 2014
Gazeteci 6, 22 Haziran 2014
Gazeteci 7, 25 Haziran 2014
Gazeteci 8, 6 Eylül 2014

Hacktivizmin Politikası ve Poetikası[1]

Burak Özçetin[2]

> Artık burası bizim dünyamız... elektron ve devre anahtarının dünyası, baud'un güzelliği. Zaten varolan, açgözlü vurguncularca işletilmese sudan ucuz olacak bir hizmeti parasız olarak kullanıyoruz ve bize suçlu diyorsunuz. Keşfediyoruz... ve bize suçlu diyorsunuz. Bilginin peşinden gidiyoruz... ve bize suçlu diyorsunuz. Deri rengi olmadan, miliyet olmadan, dinsel tarafgirlik

1. 7-8 Mayıs 2013 tarihleri arasında Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde düzenlenen Yeni Medya Çalışmaları 1. Ulusal Kongresi'nde yapılan sunuma dayalı bir metindir. Metnin ilk halini okuyup değerli yorumlarını esirgemeyen hocam Yasemin İnceoğlu'na teşekkür ederim. Ayrıca sabır sınırlarını zorladığım editörlerimize destekleri için burada tekrar teşekkür etmek isterim. Her zaman olduğu gibi, eksiklik ve hatalar elbette ki benim sorumluluğumdadır.
2. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi.

> olmadan var oluyoruz... ve bize suçlu diyorsunuz. Atom bombaları yapıyorsunuz, savaşlar çıkarıyorsunuz, öldürüyorsunuz, hile yapıyorsunuz ve bize yalan söyleyerek bizim kendi iyiliğimiz için olduğuna inandırmaya çalışıyorsunuz, yine biz suçlu oluyoruz.
> Evet, suçluyum. Suçum merak. Suçum insanları nasıl göründüğüne değil, ne söylediği ve ne düşündüğüne göre değerlendirmek. Suçum sizden daha akıllı olmak, bunun için beni asla affetmeyeceksiniz.
> Ben bir hacker'ım ve bu da benim manifestom. Bu bireyi durdurabilirsiniz, ama hepimizi durduramazsınız... nihayetinde, hepimiz aynıyız.
>
> (Mentor 2013:94)

1

İnternet ve sokak arasındaki bağın git gide iç içe geçişi günümüzde aktivizmin aldığı yeni biçimler üzerine yeniden düşünmemizi gerektiren pek çok sorunun ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Siber uzam ile "gerçek" siyasal alan arasındaki duvarların giderek daha fazla aşınması; yeni iletişim teknolojileri ve mecralarının siyasal aktivizmin asli unsurlarından biri haline gelmesi yeni bir dönemi imlemektedir. Buradaki "yeni"lik vurgusu bağlamından kopuk bir tekno-iyimserlik ve teknolojik belirlenimcilik imalarından uzak bir şekilde ele alınmalıdır. İnternetin doğası gereği devrimci ve özgürleştirici, ya da tam tersine baskıcı ve totaliter olduğu vurguları arasında salınmanın günümüzde toplumsal gerçekliği kavramada bize pek yardımcı olacağı söylenemez. İnternet ve sokak arasındaki ilişki tek bir hal ve biçimde ele alınmaktansa konunun farklı tarihsel ve toplumsal bağlamlardaki farklı tezahürleri doğru soruları yönelterek, bilimsel bir perspektiften sorunsallaştırılmalıdır. Bu çalışmanın yapmaya çalıştığı da bu olacaktır: İnternet ve toplumsal hareketler arasındaki ilişkiyi hacker ve hacktivizm olguları çerçevesinde ele almak ve hacktivizmin toplumsal muhalefet için taşıdığı önemi ortaya koymaktır.

Bu çalışmada hacker'lık ve hacktivizm olguları "güvenlik", "denetim" ve "ihlal" kavramlarını merkeze alınarak tartışılacaktır. Çalışmanın temel iddiası bir cümle ile şu şekilde özetlenebilir: hacktivizm, interneti, şirket ve devlet çıkarlarını kollamak gayesiyle güvenlikleştirmek ve metalaştırmak isteyen mantık ve uygulamalarının sınırlarının ihlali olarak düşünülmelidir. Hacktivist gruplar, gerçekleştirdikleri eylemlerin kapsam ve içeriğinden ba-

ğımsız olarak, bu ihlal mekanizmalarının asli aktörleri olarak toplumsal muhalefetin merkezi unsurlarından biri olarak ele alınmalıdır. Hacker'lar ve hacktivistler, siber uzamın yapısı, şekillenişi ve siber uzamda süregiden mücadelelerin asli aktörlerinden biridir.

Bu çalışmanın ilk bölümünde liberalizm bir güvenlik ideolojisi olarak kısaca ele alınacaktır. Tartışmamızın siyaset, hukuk ve ihlal arasındaki ilişkiyi (özellikle hacktivizmin hukuki olarak gri konumu düşünüldüğünde) ilgilendiren önemli bir boyutu vardır. Takip eden bölümde internetin güvenlikleştirilmesi meselesi muhtelif boyutları ile (gözetim, denetim, mahremiyet ve sansür) tartışılacaktır. Sonraki bölüm ise hacker'lık, hacker etiği ve hacktivizm olgularına değinecek; bunu yaparken Anonymous ve RedHack örneklerini ele alacaktır.

2

İnternet sadece bir yeni iletişim teknolojisi olmanın ötesinde bir iletişim, etkileşim, sosyalleşme, siyasallaşma ve örgütlenme uzamıdır da. Bir başka deyişle, yeni iletişim teknolojileri, basitçe toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel hayat üzerinde "etki"leri olan araçlar olarak ele alınamaz. Dijital emek süreçlerinin (Peters and Bulut 2014) ya da zihin emeğinin (Brennan 2014) kapitalizmin muhtevasını değiştirdiği bu tarihsel uğrakta başta internet olmak üzere yeni iletişim teknolojileri toplumsal ve siyasal alanın kuruluşunda önemli roller oynamaktadır. Yeni iletişim teknolojileri ve internetin bu artan önemine artan siyasallığı eşlik etmektedir. Siber uzam bir yandan siyasallığın ve kamusallığın inşa edildiği alanlardan ya da uzamlardan biridir (Papacharissi 2002). Diğer yandan farklı çıkarların çatışma ve mücadele alanıdır. Başka bir şekilde ifade edersek, internetin nasıl bir uzam olarak inşa edileceğine ve yapılanacağına dair siyasal, ideolojik ve sınıfsal bir mücadele süre gitmektedir. Bu çalışmada bu mücadelenin aktörlerinden biri olan aktivist hacker grupları ve bu gruplardan biri olan RedHack eleştirel bir perspektiften ele alınacaktır.

İndirgemecilik pahasına, internetin nasıl bir uzam olarak yapılandırılması gerektiğine dair birbirleri ile çatışma halinde olan ve uzlaşmaları da mümkün görünmeyen iki ayrı tahayyülün varlığından bahsetmek mümkündür. Bu iki tahayyülün uzlaşmalarının önündeki en temel engel birbirlerinden tamamıyla farklı ve

çatışan kamusallık, mahremiyet, özgürlük ve fayda anlayışlarına sahip olmalarında yatmaktadır. Mücadelenin bir tarafında iki temel güç yer alır: devlet ve şirket. Bu güçler interneti, ticari ve siyasi çıkarları çerçevesinde güvenlikleştirilmiş, vatandaş denetimine kapalı ve ticarileştirilmiş bir alan olarak kontrol altına alma gayretindeler. İnternet, daha çok tüketecek, uslu/itaatkâr bedenlerin inşası için tasarlanmış bir gözetim ve denetleme aracıdır onlara göre; bilginin ve iletişimin özgürce dolaşımda olduğu bir kamusal mecra değil. Bilgi ancak denetlenebilir ve satılabilir oluşuyla değer kazanır. Siber uzamla ilgili bu karanlık tahayyülde metalaşma, güvenlik ve gözetim üç kilit kavramdır. Her ne kadar tersi iddia edilse de, güvenliği amaçlayan sistemin asıl amacı vatandaşların değil, sistemin güvenliğini sağlamaktır. Güvenlik ve gözetim mantığı, gizliliğin devletlerin ve şirketlerin hakkı olduğunu öne sürer (devlet ve şirket sırları). Vatandaşlardan ise gündelik yaşamlarında, haberleşmelerinde, ilişkilerinde şeffaflık talep eder. Mahrem ile kamusal; açık ile gizli olan arasındaki ilişkinin tepetaklak edildiği bir tahayyüldür bu.

Güvenlikleştirme ve metalaşma çok da makul ve mümkün olmayan, totaliter bir fantaziyi hayata geçirmeye gayret etmektedir: İnternetin merkezileşmesi: "iktidarlar her zaman kendilerine ait bir merkezin ve bu merkezden yayılarak tüm evreni kuşatan ve her noktasını denetleyebildikleri bir ağın düşünü kurarlar anonim akıllarıyla" (Uçkan 2013b:45). İnternetin güvenlikleştirilmesi ve metalaştırılması karşısında ise internetin hiyerarşik olmayan, eşitlikçi, tarafsız, kamusal, özgür, bilginin serbestçe dolaştığı bir ifade ve örgütlenme uzamı olarak inşası için mücadele eden güçler mevcuttur. Aslında internetin gayri-merkezi yapısı bahsi geçen totaliter fantazinin önündeki temel engellerden biridir.

> internet doğası gereği, gayrimerkezi, dağıtık, sınır aşan, gerçek zamanlı, kesintisiz, küresel, etkileşimli bir yapıda, çoktan çoka bir iletişim ortamı olduğu, herhangi bir devletin yönetimine tabi olmadığı için, örgütlenme bakımından geçmişteki baskın iletişim biçimlerine kıyasla çok daha fazla imkân sunmaktadır. Nitekim, devletler, çokuluslu şirketler, çıkar lobileri ve uluslararası kuruluşların internetin bu temel yapısına yönelik saldırıları ve onu denetimleri altına çabaları katlanarak artmaktadır. Çünkü denetimlerinden kaçan bu ortamın varlıklarına yönelttiği tehdidi hepimizden önce kavramış bulunuyorlar. Bir zamanlar önce hızlı koşan habercileri oklamaya çalışan, telgraf ve telefonları

kesen, matbaaları, rotatifleri, teksir ve fotokopi makinelerini "suç aleti" sayan iktidar aklı değişmemiştir. Sadece işi "biraz" zorlaşmıştır. (Uçkan 2013a:54)

Cornelius Castoriadis 1996 yılında çağdaş siyasetin en bariz özelliğinin önemsizliği olduğun söylerken günümüzde siyasetin karşı karşıya olduğu önemli bir açmaza dikkat çekiyordu siyasetin, daha doğrusu, verili olan siyasal ve toplumsal ilişkilerin ötesinde bir siyasetin tahayyül edilmesi önündeki engellere (akt. Bauman 2000:12). "Hükümet değişiklikleri, hiç de büyük değişikliklere gebe bir dalga sayılmaz; kendi ivmesiyle, kendi yönünde, sabit bir kararlılıkla, tekdüze ve durdurulamaz biçimde ilerleyen bir akıntının yüzeyindeki ufacık çırpıntılardır bunlar olsa olsa . Bu siyaset uyumculuğu alkışlamakta, uyumculuğun reklamını yapmaktadır. Hâlbuki uyumculuğu insan tek başına da başarabilir; uyum göstermek için siyasete ne gerek var?" (2000:12).

Bundan sadece birkaç yüzyıl önce değişim, dönüşüm ve devrimin ideolojisi olan liberalizm; bugün gelinen noktada bir teslimiyet ideolojisine dönüşmüştür: "başka bir alternatif yok" diyen, zorunluluğun ideolojisine. Liberalizmin bugünkü formu politikayı basitçe şeylerin, işlerin idaresine indirgemiş vaziyettedir. Neoliberalizmin tercih ettiği siyaset göreceli bir demokrasidir: demokrasi, ama tadında bırakılmak kaydıyla (Munck 2005:66). "Siyaset ama tadında bırakmak kaydıyla," mantığı da bu yeni siyaset algısını özetlemektedir. Bu siyasete göre, iyi fikirler, ya da işe yarayan fikirler, "ideolojik kökenlerine bakılmaksızın" benimsenmelidir. Fakat siyasetin kendisi işe yarayan ya da yaramayan fikirler/uygulamalar arasında seçim yapmak değil, bizatihi işlerin nasıl yürüdüğünün sınırlarını çizen bir faaliyettir (Zizek 1999:199).

Siyasetin sınırlarının daraltılmasının Türkiye siyasetindeki tezahürü açısından 12 Eylül sonrası bir milat olarak alınabilir. Ama bununla da birlikte Türkiye'de devlet-toplum-siyaset ilişkilerine damgasını vuran bazı karakteristik özelliklerin siyasal alanın daralmasındaki rolünü azımsamamak gerekir. Örneğin ordunun uzun yıllar siyasetteki belirleyici ve sınırlayıcı varlığı buna örnek olarak gösterilebilir (Bayramoğlu 2002). 12 Eylül ve sonrasının siyaset, daha doğrusu demokrasi ve muhalefet karşıtı, totaliter yöneliminin ayrıksı bir yerinin olduğu elbette ki reddedilemez. Darbe anayasası, ordunun güçlenen konumu, demokrasi ve siya-

set karşıtlığının belki de en önemli yasal dayanaklarından olan siyasi partiler ve seçim yasaları (Sakallıoğlu 2005) ve eğitim sisteminde yapılan değişikliklerle önemli bir dönüşüme sebep oluştur 12 Eylül. Daha önceki askeri darbelerden farklı olarak toplumun topyekûn bir yeniden yapılanmasını öngörmüştür (Tünay 1993). Her türlü ideolojik bölünmenin resmi ideoloji tarafından gayrimeşru ilan edilmesi ve kriminal vaka olarak görülmesi sistematik ve maksatlı bir depolitizasyon sürecinin temelini oluşturmuştur (Bora 2001).

'Suçlulaştırma ve 'güvenlik', bu noktada üzerinde durulması gereken ve çalışmamızın temel sorunsalı ile yakından alakalı kavramlardır. 'Güvenlik', sürekli bir 'olağanüstü hal'i yaşayan bir rejimin vatandaşları olarak, yaşamımızın temel belirleyenlerinden biri haline gelmiştir. Güvenlik neyin konuşulup konuşulamayacağına; hangi hakların kullanıp kullanılamayacağına ve hangi şahısların yaşayıp yaşayamayacağına karar verilirken başvurulan temel ölçeklerden biri olmuştur.

Güvenlik mantığı toplumsal alanın, toplumsal iktidar ilişkilerinin, hiyerarşilerin ve statükonun korunması için son derece güvenli bir liman olarak işlev görmektedir. Güvenlik söyleminin sahiplenicisi ve üreticisi olan çevreler sürekli olarak bunun "toplumun iyiliği için" olduğunun altını çizmekte ısrarcıdırlar. Tam da bu yüzden güvenlik vurgusu üzerinde durmakta fayda vardır. Türkiye'de güvenlik ve baskı rejiminin temel kaynağı olarak siyasal sistemin yeterince liberal olmaması, güçlü devlet geleneği ve Batı'daki şekliyle toplumsal sınıfların yokluğu iddiası sık sık gündeme getirilmektedir. Yorulmadan tekrarlanan merkez-çevre paradigması bir boyutuyla aslında bir "yanlış" ve eksik kapitalistleşme, hatta kapitalistleşememe ve liberalleşememe hikâyesidir de.[3] İddiaya göre Türkiye'de güvenliğin, özgürlükler pahasına bu kadar ön planda olmasının sebebi liberalizm eksikliğidir.

Lakin liberalizmle güvenlik arasındaki bu ilişkinin köklü bir şekilde yeniden ele alınmasında fayda vardır. Bireysel özgürlüklerin savunucusu ortalama bir liberal perspektif bize güvenlikle özgürlükler arasında bir gerilim ve denge olduğunu söyleyecek-

3. Meselenin bir kapitalistleşememe, liberalleşememe ve Batı'daki anlamıyla toplumsal sınıfların yokluğu ile açıklanması aslen kapitalist gelişme ve dünya kapitalizmine eklemlenmenin özgün formlarının tam olarak anlaşılamaması ve kuramsallaştırılamaması ile ilgilidir.

tir. Ve yine bu ortalama liberal görüş bizi, bu gerilimdeki özsel tercihinin özgürlüklerden yana olduğunu, güvenliğinse istisnai durum arz ettiğine ikna etmeye çalışacaktır.

Güvenlik ve özgürlük arasındaki gerilimin kaynağında, özgürlüklerin, güvenlik kaygısıyla kısıtlanıp kısıtlanamayacağı sorusu yer alır. Genel iddia şudur: "güvenlik arayışında, devletler sürekli olarak vatandaşların özgürlüklerini sınırlamak zorunda kalırlar ve demokratik toplum, her daim özgürlük ve güvenlik arasında bir 'denge' tutturmayı hedefler" (Neocleous 2007:132). Oysa Neocleous'un da işaret ettiği üzere, liberalizmin merkezi teması özgürlükler değil, güvenliktir. Ekonomisi, yasaları, gözetleme ve denetleme araçlarıyla bir güvenlik toplumunun ve özgün bir siyasal rasyonalitenin inşası söz konusudur (2007:133). Güvenlik, otoriter tedbirlerin alınması ve özgürlüklerin kısıtlanması sürecinde hayati önemde bir rol oynar.

Güvenlik üzerindeki bu vurgu güvenlik burjuva toplumunun en yüce kavramıdır diyen Marx'ı akla getirir. Şöyle yazıyordu *Marx* (1997:35) *Yahudi Sorunu Üzerine*'de:

> *Güvenlik* sivil toplumun en yüce toplumsal kavramıdır, toplumun tümünün yalnızca, üyelerinin her birinin kişiliği, hakları ve mülkiyetinin korunmasını garanti altına alma durumunda oluşuna ilişkin *polis* kavramıdır. Hegel sivil toplumu bu anlamda, gereksinimin ve usun devleti diye adlandırır.

Neocleous, Marx'ın yorumunu bir adım ileri götürür ve güvenliğin liberal ideolojinin en yüce kavramı olduğunu belirtir. Bu açıdan bakıldığında liberalizm bir *güvenlik tekniği* olarak ele alınmalıdır. Mutlakiyetçilerin ve liberallerin kolayca ortaklaştıkları nokta, ortak bağları güvenliktir. Tarihsel kanıtlar bize, olağanüstü yetkilerinin kullanımının bir istisna olmaktan çok modern kapitalist toplumlarda siyasal yönetimin temel öğelerinden biri olduğunu göstermektedir (Neocleous, 2007:143).

Güvenlik fetişinin siyasal ve toplumsal hayat açısından en sakıncalı yanı siyaseti olanaksız kılan –ama kendisi bizatihi son derece güçlü bir siyasal konum işgal eden– bir hal ve söylemi yaygınlaştırmasıdır. Jayasuriya (2004), 11 Eylül saldırılarının ardından liberal demokratik Batı'da güvenlik söyleminin kazandığı hegemonik konumun her şeyden evvel liberal siyasada kamusal alanı canlı kılan yapıcı çatışmaları, yani müzakere ve tartışmayı

marjinalize eden, politika karşıtı bir duruşa kaynaklık ettiğini vurgular.

Güvenlik, toplumsal alanın belirlenişindeki merkezi konumunu pekiştirdikçe siyasal alanın ve siyasal olanın hareket kabiliyeti kısıtlanır. Siyasal ayrımlar, özellikle de mevcut olanın, verili olanın ötesini düşleyen, talep eden siyasi alternatifler suçlulaştırılır. Buna alt sınıfların, toplumun çeperindekilerin ve azınlıkların suçlulaştırılması eklenir. Nihayetinde güvenliğin tesis etmeye ve yerleştirmeye çalıştığı vatandaşların güvenliğinden ziyade, güvenlik rejiminin kendisinin güvenliğidir.

Güvenlik rejiminin güvenliğini tesis etmek istediği şeyin güvenliğin kendisi olduğu iddiası akla Benjamin'in şiddet üzerine düşüncelerini getirir. Walter Benjamin, 'Şiddetin Eleştirisi Üzerine' adlı kısa ve yoğun makalesinde şiddet ve hukuk arasında öngörülen dışsal ilişkiyi sorguluyor ve hukukun tesisinin şiddeti içerdiğini, şiddetin hukuka içkin, kurucu bir unsur olduğunu vurguluyordu. Şiddetin bireyin elinden alınıp, Weber'i andırırcasına, "meşru" şiddet üzerinde tekele sahip yegâne otorite olarak devlete devredilmesinde bu mantık yatmaktaydı. Bu noktadan hareketle Benjamin, şiddet tekelinin bireylere karşı ele geçirilmesini bu kurucu unsurun yeniden üretimiyle birlikte ele aldı:

> Hukukun şiddet tekelini bireye karşı ele geçirmekteki menfaati, hukuksal amaçların korunması saikiyle değil, hukukun salt kendisini koruma saikiyle açıklanabilir; hukuk dışındaki şiddetin, ulaşılmak istenen amaçlar dolayısıyla değil, bu şiddetin salt hukuk dışında olması nedeniyle hukuku tehdit ettiği saptamasıyla. (Benjamin 2010: 23)

Özetle, güvenlik ideolojisi, güvenlik rejiminin güvenliğini tesis etmeyi öncelemekte ve özgürlükler alanını sürekli olarak sınırlandırmayı hedeflemektedir. Asimetrik iktidar ilişkilerinin, tahakkümün, kontrolün ve sistemin yeniden üretiminin önde gelen aygıtlarından biri haline gelir güvenlik ideolojisi. Bir sonraki bölümlerde de görüleceği üzere, interneti "düzenlemeye" ve denetlemeye yönelik tüm hamleler meşruiyetini devletin ve vatandaşların güvenliği üzerinden kurmaktadırlar. İşte tam da bu yüzden hacker'lık ve haktivizm, güvenlik ve denetim ile ilgili sınırları ve kuralları yeniden yazmaya dönük bir ihlal hareketidir. Ve yine tam da bu yüzden önemli bir direniş ve özgürleşme odağı olmaya adaydır.

3

Toplumsal alanı güvenlikleştirmeye çalışan güçler (devlet ve şirketler) aynı şeyi, siber uzamın sağladığı teknolojik avantajlarla, belki de daha etkili bir şekilde siber uzamda da yapmaya çalışmaktadırlar. Güvenli internet, internette sansür, ileri gözetim teknikleri ve fikri mülkiyet hakları siber uzamın hizaya sokulmasında kilit rol oynamaktadırlar.

Yeni medya teknolojilerinin yaygınlaşması ve gündelik yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmesi şu sorunun bolca tartışılmasına yol açtı: Siber uzam alternatif bir kamusal alan olarak düşünülebilir mi? İyimserler için siber uzam, siyasetteki mevcut tıkanıklıkları aşmak için bir fırsattır. Karşılıklı etkileşimi mümkün kılan yapısı, *demokratik* müzakere süreçlerinin işletilebilmesine, genişletilmesine ve derinleşmesine katkı sunabilir. Tam da bu yüzden iyimserlerin aklında siber uzam, Habermasçı kamusal alan tahayyülünün günümüz enformasyon toplumlarındaki karşılığıdır. Yine bu yüzden internet, muhalif içeriğin ve öznenin, geleneksel medya kanallarına oranla daha rahat nefes aldığı bir ortamdır.

Diğer yanda internetin asla "gerçek" siyasal ve toplumsal ilişkilere alternatif olamayacağını söyleyenler yer alır. İnternetin herkesin erişimine açık olmaması, ortak bir kamusallık için gerekli olan asgari düzenden yoksun olması (siber uzamın çok parçalı, bölük-pörçük yapısı) ve hızla ve gitgide daha fazla oranda ticari çıkarlar tarafından sömürgeleştiriliyor olması bu durumun temel sebepleri olarak sıralanır. Bunun da ötesinde, daha karamsar –kendilerine karamsardan ziyade 'gerçekçi" denmesini ister bu grup– bir yaklaşım, internetin, özellikle de sosyal ağ aktivizminin iktidarın gözetim ve fişleme faaliyetine açık olduğunu iddia eder (Morozov 2009, 2010). Dünyanın "yeni bir ulusötesi kara ütopyaya doğru dörtnala koştuğunu" belirten Assange'a göre "elimizdeki en önemli özgürleşme aracı olan internet, totaliterliğin bugüne dek görülmedik düzeyde tehlikeli bir yöntemi haline gelmiştir. İnternet insanlık için tehdit arz etektedir" (2012:11). Assange (2012:27), internette süregiden mücadeleyi ise şu sözlerle tanımlıyor:

> Sistemin içindekilerin topladıkları bilginin gücü, bu bilgi temelinde oluşturulmaya başlayan gölge devletler, bunların kendi aralarındaki bilgi değiş-tokuşu, birbirleriyle ve özel sektörle kurdukları bağlar bir tarafta; diğer taraftaysa insanlığın kendi adına söz söyleme aracı olan

internetle birlikte ortak alanın genişlemesi olgusu – bu ikisi arasında bir çatışma var.

Assange internetle ilgili pek çok görüşün yanıldığını, çünkü hiçbirinin düşmanla yüz yüze gelmediğini söylüyor. Assange'ın çizdiği resim çok karanlık görünse de sansür, denetim ve gözetim üzerinde önemli durulması gereken konulardır.

Marx, Weber, Durkheim'dan günümüze toplumsal teori modern iktidarın aynı zamanda bir gözetim ve denetim iktidarı olduğunun altını çizdi. Foucault'nun, Bentham'ın panoptikonunun bir bütün olarak modern iktidarın tesisinin kilit öğelerinden biri olduğunu vurguladı. Kimilerine göre günümüzde, teknolojik gelişmelerle birlikte superpanoptikon, panoptikonun yerini aldı (Lyon 2006; Haggerty 2006). Ya da Bauman'ın deyişiyle "akışkan gözetim" toplumunda "panoptik-sonrası" bir tahakküm rejimine adım atıldı: "denetmenler ulaşılamaz âlemlere kaçıp ortadan yok olabilir. Mahkûmlar ile denetmenlerin karşılıklı bağımlılığı artık sonra erdi ve değerli olan hareketlilik ve göçebelik (elbette fakir veya evsiz değilseniz)" (Bauman and Lyon 2013:12).

İnternet hem siyasi hem de ticari çıkarlar için sürekli olarak bir gözetim ve denetim aracı olarak kullanılmaktadır. İletişim teknolojilerinin (hardware ve software) denetime ve değişime kapalı yapısı, internette olup bitenler hakkında hem bilgi edinebilmeyi hem de olup bitenlerin kontrol edilmesinin önüne geçmektedir. Kullandığımız cep telefonlarının; işletim sistemlerinin; çiplerin içinde ne olduğunu; hangi bilgilerimizi ve hangi eylemlerimizi kimlerle paylaştığından habersiziz. Vatandaşlar tarafından aktif bir şekilde kullanılan ama herhangi bir şekilde vatandaş katılımına ve denetimine kapalı, aksine vatandaşları denetleyen ve kontrol eden bir yapılanmaya doğru hızla ilerliyoruz. Sosyal medya, akıllı telefon, sosyal ağlar gibi aygıtlarla bu sürecin aynı zamanda gönüllü bir şekilde parçası oluyoruz. Devletler ve şirketler bu sürecin vatandaş kontrolünden muaf olabilmesi için itinayla çalışıyorlar: SOPA (Stop Online Piracy Act), PIPA (Protect IP Act), ACTA (Anti-Counterfeiting Trade Agreement), Güvenli İnternet, DPI (Deep Packet Inspection) bu sürecin parçalarıdır.

Siber-uzamın bu türden bir kıskaca alınmasında güvenlik söylemi hayati bir rol oynamaktadır. Ulus Baker'in (2001:22) Mernis projesi hakkında söylediklerini hatırlayalım:

Sözgelimi Ecevit'in 1974 yılından beri ideali olan Mernis Projesinin amaçları arasında "güvenlik bakımından kanun kaçaklarının izlenmesi ve yakalanması kolaylaşacaktır" ibaresi yer alıyor. Ama kredi kartı sisteminden vergi kaçaklarının izlenmesine varıncaya kadar böyle bir projenin öne sürdüğü bütün amaçların oluşturduğu bakış sistemine göz atıldığında "izlenme ve yakalanmanın" sadece "kanun kaçaklarına" özgü bir durum olmadığını anlıyoruz. Böyle bir sistem "bütün vatandaşları" ve "sokaktaki insanı" da bir "izlenme ve potansiyel yakalanma" odağı haline getirmeden aralarından "kanun kaçaklarını" tespit edemez. Bu hane hane, ev ev, sokak sokak genelleştiri miş bir "denetim sistemidir". Su, telefon ve elektrik borçlarından bireysel kullanım rejimlerine, kredi kartlarındaki "harcama" profillerine bakarak her an değişken "risk grupları" ya da istatistiki "vatandaşlık profilleri" çıkarmayı amaçlar. Bu tür sistemler Avrupa'da yürür üğe konmak istendikleri anda çok yoğun tepkiler aldığından geri çekilmişlerdi. İyice yerleşmiş göründükleri ABD'de ise çok çeşitli "direnç biçimleri" yüzünden sürekli olarak deliniyorlar. Türkiye gibi bir ülkede ne buna karşı çıkacak sivil bir iradenin, ne de bunu delebilecek ve aşırı işleyişlerini dengeleyebilecek "direnç bilincinin" varlığı söz konusudur.

İnternetteki sansür, denetim ve gözetimin Türkiye'deki durumunu görebilmek için Alternatif Bilişim Derneği tarafından hazırlanan "Türkiye'de İnternet'in Durumu 2013" başlıklı rapora[4] ve yine Alternatif Bilişim Derneği üyeleri tarafından düzenlenen bir yuvarlak masa toplantısına bakılabilir.[5] Bu ve diğer kaynaklardan hareketle şu noktalar kısaca vurgulanabilir.

- Ağ tarafsızlığı ilkesi uygulanmamaktadır; yani "devletlerin internet politikalarının, tüm internet tabanlı verilere eşit şekilde davranması, buna bağlı verilere kısıtlama getirmemesi" ilkesi hayata geçirilmemektedir. Ağ tarafsızlığı ile ifade özgürlüğü arasındaki bağ düşünüldüğünde, bu durum, internette ifade özgürlüğü önünde de önemli bir engeldir (Aydın, Ceyhan, and Aydın 2013; Binark et al. 2013). Ağ tarafsızlığı ile ilgili yasal düzenlemelere ihtiyaç varken Türkiye'de devlet internet trafiğini keyfi bir şekilde izleme ve denetlemeye yönelik tedbir er almaya yönelmektedir.
- Türkiye'de her ay ortalama 1000 yeni alan adı erişime kapatılmaktadır.

4. Alternatif Bilişim Derneği, Türkiye'de İnternet'in Durumu 2013, https://www.alternatifbilisim.org/w/images/Turkiyede-internetin-durumu-2013.pdf.

5. Mutlu Binark, Yelda Gizem Ünal, Işık Mater, Osman Coşkunoğlu, Özgür Uçkan, Melih Kırlıdoğ, Ahmet A. Sabancı, Tuğrul Çomu, Ali Rıza Keleş, Burak Özçetin, "Alternatif Bilişim Derneği Yuvarlak Masa Toplantısı: 5651 Sayılı Yasa ve İnternetin Geleceği", *Ayrıntı Dergi*, s.3, Mart Nisan 2104. Ayrıca bkz. Arslantaş-Toktaş vd. 2012.

- Phorm gibi DPI (Deep Packet Inspection-Derin Veri Analizi) teknolojisi kullanan şirketlerin Türkiye'de rahatlıkla (TTNET "Gezinti" servisi adı altında) faaliyet göstermesi kullanıcı mahremiyetini ve özel yaşamın gizliliğini tehlikeye düşürmektedir.[6] Bunun dışında Blue Coat ve benzeri şirketlerin Türkiye'deki uzantıları internetteki muhalif içerikleri ve kullanıcıları gözleme ve fişleme "hizmeti" sunmaktadır.
- Edward Snowden'in sızdırdığı belgelerle ABD Milli Güvenlik Ajansı'nın PRISM adı verilen bir sistem aracıyla kendi vatandaşlarını ve diğer ülkeleri dinledikleri, dinlenenler arasında Türkiye'nin de olduğu ortaya çıkmıştır.
- 5651 Sayılı Kanun'a yapılan son değişikliklerle birlikte Telekomünikasyon İletişim Başkanlığına (TİB) verilen yetkiler genişletilmiş, internet trafiğinin TİB'de toplanmasına hükmedilmiş ve TİB Başkanına mahkeme kararı olmaksızın siteye erişimi engelleme yetkisi verilmiştir.[7]
- Siyasi iktidar özellikle 17 Aralık yolsuzluk soruşturmaları sırasında sosyal medyanın oynadığı rolden duyduğu hoşnutsuzluğu Twitter'a erişimi engelleyerek göstermiş; Nisan 2014'te Twitter yasağı Anayasa Mahkemesi kararıyla kaldırılmıştır. Ak Parti Genel Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Yasin Aktay karara tepkisini "Aldıkları karar gayri milli. Milli menfaatlere göre hareket edilmemiştir. 2-3 adam Twitter'a giremedi diye alelacele karar aldılar. Ne kadar lüzumsuz işlerle uğraşıyorlar," diyerek adalet mekanizmasına, ifade özgürlüğüne ve sosyal medyaya bakışını özetlemiştir.[8]

---

6. ""Phorm meselesi bir şirketin haksız kazanç sağlamasından ibaret olarak görülemez. Phorm olayında yaşananlar, BTK'nın ve TTNET'in yaklaşımları, iletişim araçlarımızın hem ticari hem de ideolojik tekel altında bulunduğunu bize hatırlatmalıdır TTNET herhangi bir şirket değildir, ticari anlamda tekel olmasının dışında elinde tuttuğu şey "iletişim" araçlarımızdır. BTK ise mevcut hükümeti korumak üzere ideolojik olarak biçimlendirilmiş bir kurumdur. BTK ve TTNET'in internet kullanıcıları üzerindeki ideolojik işlevlerini "Güvenli İnternet Hizmeti" filtresini yaygınlaştırmak için gösterdikleri koordineli gayretkeşlikten biliyoruz. (...) İnternet bugün haberleşmenin yanı sıra düşünce özgürlüğü ve kamuoyu oluşmasında da en kritik bir konum almıştır. (...) Son yıllar boyunca "basın", yani gazete ve televizyonların sağladığı haberleşme ve düşünce özgürlüğü, ekonomik şartlar, kanuni yükümlülükler, devletin sansür aygıtları gibi çeşitli etkenlerle kısıtlanırken, hatta gazeteciler mesleklerinden olurken, internetin işlevi giderek artmış, nihayetinde basın ve gazeteciler de kendilerini internet yoluyla anlatmak zorunda kalmışlardır." (Binark et al. 2013)

7. Bu yetkiyi veren torba yasa maddesi daha sonra Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. "AYM, TİB'in 'torba'dan çıkan yeni yetkilerini sıfırladı", *Diken*, 02.10.2014, http://www.diken.com.tr/aym-tibin-torbadan-cikan-yetkilerini-sifirladi/.

8. "Ak Parti'den Anayasa Mahkemesi'ne zehir zemberek sözler", *Radikal*, 03.04.2014, http://www.radikal.com.tr/turkiye/ak_partiden_anayasa_mahkemesine_zehir_

- En son Sağlık Bakanlığının hastaların kişisel bilgilerini içeren SGK verilerini üçüncü kişilere satmasında olduğu gibi[9] vatandaşların devlet eliyle toplanan kişisel bilgileri ticari çıkar amaçlı kullanılmak üzere satılabilmektedir.

Yukarıdaki devletler ve şirketlerin en temel insan haklarını çiğnedikleri; ellerindeki iktidarı sık sık siyasal ve parasal çıkarlarını sağlama almak adına kötüye kullandıkları; ifade özgürlüğüne ket vurmak için tedbirler düşündükleri; sürekli olarak hukukun etrafından dolanmaya çalıştıkları ve adil olanla olmayan arasındaki çizgiyi "milli" olanla "gayrı milli" olan arasındaki ayrımla çizdikleri karanlık bir tablo karşımızda durmaktadır. Burada gizlilik ile alenilik ilişkisinin tepetaklak edildiği görülmektedir. Gizli, kişisel olması gerekenlerin kolayca erişebilir, kaydedilebilir ve tasnif edilebilir olduğu; aleni, kamusal ve tartışmaya ve denetlemeye açık olması gerekenlerinse gizli tutulduğu bir alana dönüşmektedir siber uzam. Oyunun kurallarını kabul etmeyen güçler ise kolayca "ajan", "terörist" ve "hain" damgasını yiyebilmektedir. İnsan hakları ihlallerinin, siyasal, toplumsal, kültürel ve ekonomik adaletsizliklerin temel sorumluları yargı ve infaz makamında yer aldıkça, kural bozan güçlerin "suçlulaştırılmasından" daha doğal bir sonuç düşünülemez.

4

Deşifre ediyorlar. Nasıl yapıldığını nasıl çalıştığını merak ediyorlar. Bozuyorlar. Daha iyisini yapıyorlar. Başka türlü yapmanın yollarını arıyorlar. Tekniğin bilgisini paylaşıyorlar. Tüketim kültürüne, popüler olana direniyorlar. Bilginin tekellerde kalmaması için çabalıyorlar. Bilgiyi sıradanlaştırmaya çabalıyorlar. Bunları yaparken de çoğunlukla kahraman ya da kurtarıcı olmak, mesajlar vermek gibi dertleri de yok. Sadece girdabın dışında durmaya çabalıyorlar. İnsanlara tüketici olmamayı öğütlüyorlar. Zorunda oldukları için değil, keyif ve haz aldıkları için, sadece yapabildikleri için çalışıyorlar. Bireysel ya da gönüllülük temeline dayanan kolektif çabalarının temel motivasyonu zorunluluklar değil (Keleş 2013:8).

zemberek_sozler-1184727.

9. "Sağlık Bakanlığı SGK bilgilerini sattığını doğruladı: İsim vermeden sattık", *Birgün*, 25.10.2014, http://www.birgun.net/news/view/saglik-bakanligi-sgk-bilgilerini-sattigini-dogruladi-isim-vermeden-sattik/7770.

Hacktivizm konusunu incelemeye başlamadan önce ilk olarak hacker kavramını tanımlamak faydalı olacaktır. Zira kavramın özellikle gündelik, popüler kullanımında hâlâ çok ciddi sıkıntılar vardır. TDK yabancı sözcüklere karşılıklar kılavuzunda "Hacker" sözcüğü "bilgisayar korsanı" olarak tanımlanmakta ve kavramla ilgili ayrıntılı olarak şu bilgiler verilmektedir: "Bilgisayar ve haberleşme teknolojileri konusundaki bilgisini gizli verilere ulaşmak, ağlar üzerinde yasal olmayan zarar verici işler yapmak için kullanan kimse." Keleş (Keleş 2013) bu yanlış tanımın hacker'lar hakkındaki olumsuz popüler algının hem sonucu hem de resmi görüşün ifadesi olduğunu ifade eder; bu resmi görüş aynı zamanda meselenin güvenlikçi bir perspektiften ele alınışına da kaynaklık etmektedir. Hacker bir suçludur; "bilgisayar sistemlerine erişim yetkisi olmadığı halde sisteme erişmenin bir yolunu bulan ve sistemden bazı bilgileri alan, sistemin işleyişini değiştiren veya sonlandıran kişi veya kişiler olarak anlaşılmaktadır" (Akdeniz 2013:9). Stallmann (2002) bu algının arkasında 1980'li yıllarda haber medyasının hacker'ları ele alırken olgunun sadece bir yönüne (hackerların sık sık yaptığı güvenlik ihlalleri) takılıp kalmaları olduğunu söyler. Bu süreçte hacker'lığın diğer yönleri ve felsefi ve tarihsel arka planı göz ardı edilmiş; bu algıyı düzeltmeye yönelik çabalar da görmezden gelinmiştir.

> Bu anlayışın tersine bilişim teknolojisi alanında çalışan veya bilişim teknolojileri ile yakından ilgilenen kişiler için hacker kavramı daha farklı bir anlam ifade etmektedir. Bu farkın nedeni bilişim teknolojileri ile sadece kullanıcı düzeyinde ilişkisi olan kişilerin konuya ilişkin fikirlerini şekillendiren yazılı ve görsel basın ile yukarıda belirtildiği gibi sistem yetkisiz olarak erişen kişilerin kendilerini hacker olarak tanımlaması yatmaktadır. Konuya son kullanıcı boyutunun ötesinde yaklaşan kişiler için ise hack ve hacker kavramlarını daha farklı algılamaktadır. Sisteme yetkisiz olarak erişim eylemi crack ve bunu gerçekleştiren kişi veya kişiler cracker olarak adlandırmaktadır. Cracker ve hacker arasındaki ayrım kesin olarak çizilmiş olsa da günümüzde crack eylemi ile bu eylemi gerçekleştiren cracker, hack ve hacker kavramları ile tanımlanmaktadır. (Akdeniz 2013:9)

Zimmerman'ın tarifine başvuracak olursak, "hacker denen kişi teknoloji meraklısıdır, teknolojinin nasıl işlediğini anlamaktan hoşlanır, teknolojinin esiri olmak yerine onun daha iyi nasıl kullanılabileceğini araştırır" (Assange vd. 2012: 63). Hollandalı

hacker R'nin sözleriyle "su kaynatmak isteyip de kettle'ınız yoksa, bunun yerine kahve makinasını kullanıyorsanız bu, bana göre bir hack'tir. Çünkü teknolojiyi öngörüldüğünden farklı bir şekilde kullanıyorsunuzdur" (Jordan ve Taylor, 2004:7).

"Hacking Üzerine" başlıklı yazısında Stallman (Stallman 2002) "hacker" topluluğunun 1960'lı ve 1970'li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Massachusetts Institute of Technology (MIT) ve diğer üniversitelerde ortaya çıktığını söyler. Program yazmaktan, el şakalarına, MIT kampüsünün çatı ve tünellerini keşfetmekten dekan lojmanının tuvalet kâğıtları ile sarılmasına ya da yatakhanenizdeki yatağın ahşaplarının sökülmesi gibi şakalara kadar pek çok şey hacklemek faaliyetinin içerisinde yer almıştır. Yine Stallman'ın tanımıyla devam edecek olursak John Cage'in 1950'lerde yazdığı 4'33" adlı dört dakika otuz üç saniye süren, üç bölümden oluşan ve hiçbir müzik enstrümanının ya da insan sesinin yer almadığı, tamamıyla sessizlikten oluşan "bestesi" de bir hack faaliyetidir. Zira verili, alışılmış, kanıksanmış, hiyerarşik, kurumsal, kabul görmüş ve yapılanmış olanın yerinden edilmesi faaliyetidir hacklemek. Zira Cage, bir "gösteri" olarak müzikal faaliyetin icracı ile dinleyici arasındaki katı ve hiyerarşik bir ayrıma dayanan yapılanışına karşı "yaptığımız her şey müziktir" diyerek karşı çıkar 4'33"te. Bu açıdan bakıldığında, hacker'lık Guy Debord'un (Uçkan 2013b:45) eleştirel bir şekilde ele aldığı yabancılaşmış ve metalaşmış "gösteri toplumu"na ait kodları alaşağı etmeyi hedefler. Kodları bir dil olarak göre hacker'lar, William S. Burroughs'un dil ile kurduğu ilişkinin izinden giderek dili bir oyuncakla oynarcasına yapıp yeniden bozmaktadırlar (Sabancı 2013:21).

Hackerlar insanların teknolojiye ve tekniğin bilgisine yabancılaşmaları ile mücadele etmeyi hedefler. Keleş, her biri uzmanlık gerektiren çalışma alanlarının bilgiyle aramızda dev duvarlar ördüğünü ve tüketim toplumunun kişilerin merak duygusunu tükettiğini söylerken hacker'lığın en önemli ayırt edici özelliklerinden birinin altını çizmektedir: keşfetme, geliştirme ve değiştirme *merakı. Bunun karşısında ise tüketim* toplumunun yabancılaştırıcı etkileri yer almaktadır:

> Bizim yerimize her şeyi düşünen üretici ve satıcıların kar odaklı düşünsel ve fiziksel faaliyetleri, ihtiyaçlarımızı kendimizin düşünüp tasarla-

masına izin vermiyor. Birileri bizim yerimize ihtiyaçlarımızı tasarlıyor ve bize satıyor. Üstelik sattıkları ürünlerinin arkasındaki teknolojiyi ticari sır diyerek saklıyor. Bilgiyle aramıza patentler, lisanslar, telifler giriyor. Tekniğin bilgisi belirli merkezlerde, belirli ellerde toplanıyor. Dünyanın geri kalanı teknoloji ile ancak onlara sahip olanların kuralları doğrultusunda ilişki kuruyor (Keleş, 2013, p.7).

İnsanın değiştirme, keşif ve merak yetilerinin körelmesi beraberinde "insanı insan yapan alet kullanabilme ve onları ihtiyaçları doğrultusunda geliştirebilme yeteneğinden, arzusundan, merakından" (Keleş 2013:7) da arınmasını getirmektedir –ki bu durum insanın kendine de yabancılaşmasının temellerini atmaktadır.

"*Yararlı olup olmadığına bakmaksızın zor bir şeyi neşeyle başarmak hacklemenin ta kendisidir.*" Stallman'ın bu ilk bakışta naif görünen ama aslında son derece devrimci içerimleri olan hack tanımı hacker'lık hakkında çok şey anlatmaktadır. Stallman'a göre hacklemek gibi değişken bir eylemi tanımlamak oldukça güçtür "fakat bu faaliyetlerin ortak noktaları oyunculukları, parlak zekâları ve keşifçilikleridir. Yani, hacklemek mümkün olanın sınırlarının oyuncu bir zekâyla keşfedilmesi anlamına gelir. Oyuncu zekâyı sergileyen faaliyetler "hack değeri" taşırlar" Bu oyunculuk yönetimler tarafından dayatılan aptal kuralların etrafından dolanma çabası ile birleşir, yani hedefinde otorite vardır (Stallman 2002). Linux işletim sistemi çekirdeğinin geliştiricisi Linus Torvalds tüm insani motivasyonlarımızın üç temel kategori altında toplandığını söyler: hayatta kalabilmek, toplumsal hayat ve eğlence. Torvalds'a göre

> ""Hacker", bilgisayarını hayatta kalmak için kullanmaktan diğer iki aşamaya atlamış kişidir. Bu adam (ya da pratikte çok nadir olsa da, teorik olarak kadın), bilgisayarı toplumsal bağları için kullanır; e-posta ve Net, bir camiaya sahip olmak için harika yollardır. Fakat hacker için bilgisayar, aynı zamanda *eğlence* demektir. Oyunlar ya da Net'teki güzel resimler değil, bilgisayarın kendisi bir eğlencedir." (Torvalds 2005:17)

"Fakat her şeyden önce, hacker etiği toplumumuza ve her birimizin hayatına bir meydan okumadır" diyen Himanen, hacker'ların ve hacker'lığın radikalliğini network toplumunda alternatif bir ruh sunmasından ve demir kafesin kilidini kırmaya çalışmasından aldığını belirtir. Söz konusu olan sadece eğlenmek değil, daha

eğlenceli ve daha iyi bir dünyanın inşası için adım atmaktır aynı zamanda (Himanen 2005:11,30).

Yukarıda hacker'lık hakkındaki olumsuz ve yanlış denilebilecek algının bertaraf edilebilmesi için bu etiğin (hacker etiği) farklı hacker kuşakları boyunca aldığı farklı şekillere değinilmelidir. İlk hacker kuşağının (1960'lı ve 1970'li yıllar MIT) etik kodlarında i. sistemlere, donanıma ve bilgisayarlara erişimin kısıtlanamayacağı; ii. bilginin özgür olduğu; iii. otoriteye güvenilemeyeceği; iv. değerin eserler, yapılanlar ve başarı ile ölçüleceği; v. bilgisayarlar kullanarak güzel şeylerin yapılabileceği; vi. bilgisayarların yaşamımızı olumlu etkileyeceği yer almaktaydı (Akdeniz 2013:12; Levy 2010:28–38). Topluluk (community) ve iletişim (communication) sözcüklerinin aynı köke (communis-ortak olan, topluluk) sahip olduğu düşünüldüğünde iletişimi kısıtlamaya, sekteye uğratmaya, denetlemeye ve sansürlemeye yönelik her türlü çaba topluluğa bir tehdit oluşturmaktadır ve hacker'lar tarafından bu kabul edilemez bir durum arz etmektedir (Uçkan 2013b:53). Bir başka deyişle, bilginin ve iletişimin özgürlüğü hacker etiğinin kurucu unsurlarından biridir. Bilginin özgür ve herkese açık olması hacker'lar için olmazsa olmazdır. Tam da bu yüzden kapalı kaynak kodlu sistemlerin kırılması ya da gizli bilgilerin herkesin erişimine açılması; yani bilginin özgür bırakılması en çok rastlanan hacker eylemliliklerindendir (Sabancı 2013:19).

İkinci kuşak hacker etiğinde ise i. erişilen sistemin ve sistemdeki verinin bütünlüğünün korunması; ii. kişisel bilgilerin ve özel hayatın korunması; iii. kaynakların verimli kullanımı; iv. sınırların zorlanması; v. iletişimin bir hak olduğu; vi. geride iz bırakılmaması gerektiği; vii. paylaşım gibi değerler öne çıkmaktadır (Akdeniz 2013:13). Üçüncü kuşak hacker etiğinde ise özgür yazılım ve açık kaynak hareketinin etkilerini görmek mümkündür.

Hacktivizm kavramına gelecek olursak, hacktivizmi en basit anlamıyla siyasal aktivizm ile hacker'lığın buluştuğu nokta (hareket, örgütlülük ve ideoloji) olarak tanımlamak mümkündür. Hacktivizm siyaset, internet ve sokak arasındaki mesafelerin gitgide ortadan kalkmaya başladığı (Gerbaudo 2014); internetin ve *bağlantısal eylemin* (Bennett and Segerberg 2012) yeni toplumsal hareketlerin ayırt edici özelliklerinden biri haline geldiği günümüzde etkili bir mücadele yöntemidir. Gerbaudo (2014:xiv) yeni medya ortamlarının ve sosyal medyanın toplumsal hareketler için

çok farklı açılardan önem taşıdığını söyler: ilk olarak, kolektif aidiyet ve dayanışma duygusunun tesisinde önemli rol oynar; ikincisi, ortak duygusal enerjinin toplandığı mecralardır; son olarak kitlesel hareketliliğin başlatılıp yönlendirildiği bir sıçrama tahtası olarak işlev görür bu mecralar. Uçkan da (2013a, p. 56) internetin üçlü işlevini "agora", örgütlenme ve bilginin dolaşımı olduğunu vurgular. İnternet bir yandan siyasal ve toplumsal meselelerin tartışıldığı bir kamusal alandır; diğer yandan gayri merkezi yapısından kaynaklanan, politik örgütlenmeyi kolaylaştıran ve teşvik eden bir araçtır; son olarak bilginin önlenemez bir biçimde dolaşıma sokulmasını mümkün kılar.

Teknolojinin gelişimi, bilgisayara erişimin ucuzlayıp yaygınlaşması ve internete erişimde yaşanan gelişmeler 1990'lı yılların ortalarından itibaren dijital aktivizmi yepyeni boyutlara taşımıştır. 1990'lı yılların sonunda Electronic Disturbance Theater (EDT) adındaki aktivist grubun Meksika yerlilerinin devlete karşı mücadelelerini desteklemek üzere oluşturdukları ve karşı tarafın internet sitesini geçici olarak erişilmez hale getiren FloodNet yazılımı hacktivist hareketin öncüllerinden biri olarak düşünülebilir (Demirkıran 2013:27). Zamanla Anonymous, LulzSec, Telecomix gibi küresel ve RedHack gibi birçok yerel hacktivist grup ortaya çıktı (Uçkan 2013a:61). Bu gruplar özellikle son yıllarda Tunus'tan başlayıp İzlanda'ya, oradan Wall Street'e, Mısır'a ve Taksim'e uzanan isyan dalgalarında protestocuların yanında yer aldılar. Örneğin Telecomix Arap Baharı sırasında internete bağlanamayan kitleleri sansürün etrafından dolaştırmak için çalışmalar yaptı. Telecomix otoriter ve sansürcü rejimlerin baskısı altında yaşayan muhalif hareketlere ve yurttaşlara sansürü alt etme, şifreleme ve kendini savunma konusunda destek sunmaktadır (Uçkan 2013a:62).

Anonymous, WikiLeaks ve Julian Assange'a verdiği destek ile tanındı. "Grubun" ortaya çıkışı "4chan" (https://www.4chan.org/) adlı imageboard'daki (postalarda resim paylaşılmasına izin veren, iletişimin metinlerden ziyade imgelerle ilerlediği mesaj panosu) tartışmalara dayanmaktadır. 2003'te temelleri atılan oluşumun politik söylemleri ilk yıllarda çok ağır basmasa da özellikle 2010 sonunda WikiLeaks'in finansal kaynaklarına karşı yürütülen operasyonda devletle birlikte davranmakla suçladıkları PayPal, VISA, Bank of America gibi kurumların sitelerine yönelttikleri

saldırılarla gündeme oturdular (Uçkan 2013a:65). Anonymous, Tunus'tan Wall Street'e küresel eylem dalgalarına destek verdi. SOPA/PIPA ve ACTA gibi yukarıda kısaca tartıştığımız telif hakkı lobileriyle mücadele ettiler. "OpTurkey" ve "OpDigiturk" gibi operasyonlarla Türkiye'de internet üzerine uygulanan sansür politikalarını ve siyasal rejimin kendi deyimleriyle "otoriter" ve "diktatöryal" eğilimlerini hedef alan saldırılarda bulundular. 2013 *Gezi Parkı eylemlerinde iktidarın* eylemleri orantısız bir şiddetle bastırmaya girmesine karşı giriştikleri #opTurkey için hazırladıkları videoda şunlar söylenmekteydi:

> Merhaba Türkiye Hükümeti! Biz Anonymous'uz. Günlerdir acımasız hükümetlerine karşı ayaklanan kardeşlerimizin zulme uğramalarını, dövülmelerini, panzerler tarafından ezilmelerini, tazyikli su ve gaz bombalarıyla vurulmalarını dehşetle izliyoruz. Taksim meydanından başlayan devrim tüm şehirlere yayıldı, insanlar ayağa kalktı. Polisin amansız saldırılarına rağmen yüzbinlerce insan sokaklara döküldü. Binlerce insan tutuklandı... Anonymous bu durum karşısında çok öfkeli... Türk hükümetinin tün internet ve iletişim kanallarına saldıracağız... Bizler Anonymous'uz, biz bir orduyuz, biz affetmeyiz, biz unutmayız. "[10]

Uçkan (2013a:65) Anonymous'un bir örgüt ya da grup olmadığını, bir fikir olduğunu belirtir ve Anonymous asıl gücünü bu merkezsiz, gayri merkezi yapısından almaktadır. Anonymous'un kendini tanımlayışına başvuracak olursak "Anonymous aslında birlikte kısa bir yolculuğa çıkan insan topluluğu denilebilir –işe giderken otobüste veya trende tanışan kişiler gibi: Kısa süreliğine hepimiz aynı rotadayızdır, aynı amacı, hedefi veya beğenmeme durumunu paylaşırız. Ve birlikte çıktığımız bu kısa yolculukta belki dünyayı değiştirebiliriz" (Demirkıran 2013:28). Anonymous ve benzeri hareketlerin kompozisyonlarına daha ayrıntılı bir şekilde bakıldığında farklı türde katılımcıların varlığını görürüz: ileri derecede programlama yeteneğine sahip hacker'lar; hacker'lar kadar derin kod bilgisine sahip olmayan ama teknik terimlere aşina 'geek'ler ve son olarak programlama dili ve hacker'lık konusunda hiç tecrübesi olmayan takipçiler. Bu son grubun içerisinde 'lamer' olarak adlandırılan, başkalarından aldıkları direktiflerle hareket eden bilgisayar kullanıcıları da sokulabilir (Demirkıran 2013:29–30).

10. "Anonymous-Operation Turkey", http://www.youtube.com/watch?v=gKsrBgykNiQ.

Hackerlık ve hacktivizm son yıllarda Türkiye'de de gündemi fazlasıyla meşgul etmektedir. Özellikle son birkaç yılda bilgisayar ve internet kullanımının[11] ve internetin yurttaşların yaşamındaki öneminin hızla artmasının bunda payı vardır. İnternet pastası büyüdükçe ve internet kullanıcıların sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel faaliyetlerinde merkezi bir yer kapladıkça internet üzerinde kontrol sahibi olmaya çalışan güçler de ortaya çıkmaktadır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2014 Ekim'inde Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) ve Gazetecileri Koruma Komitesi (CPJ) temsilcileri ile yaptığı görüşmede "gittikçe internete daha fazla karşı olmaya başladığını" söylemesi bu kontrol isteğinin ve internetin bu kontrol isteğine direnmesinin bir ifadesidir.[12] Elbette ki bu, Türkiye'de siyasal iktidarın internet ve sosyal medya karşıtı sayısız söyleminden sadece bir tanesidir. Özellikle internetin Gezi protestolarında bir iletişim, enformasyon ve örgütlenme platformu olarak oynadığı rol iktidarın şimşeklerini üzerine çekmesine yetmiştir.

Türkiye'de çeşitli hacker gruplarının varlığından bahsetmek mümkündür. Bir yanda hacker'lığı milli davanın bir uzantısı olan, kendini "Yurt Dışı Kaynaklı Türkiye'ye Karşı Bölücü Faaliyetler Gösteren Internet Siteleri Milli ve Dini Duygularımıza Bölünmez Bütünlüğümüze Karşı Yapılan Psikolojik Siber Saldırılara Karşı Mücadele Eden Bir Ekip"[13] (yazım yanlışları korunmuştur) olarak tanımlayan Ayyıldız Tim gibi hacker gruplar vardır. Diğer yanda da ayrıntılı bir şekilde ele alacağımız RedHack gibi otorite karşıtı, yukarıda tartıştığımız hacker etiğine daha yakın, sol-sosyalist eğilimli grupları görürüz.

1997 yılında kurulan RedHack bir röportajlarında çekirdek ekiplerinde 12 kişinim olduğunu, ama zamanla genel bir örgütlenme modeline geçmek istediklerini, RedHack manifestosunu kabul eden herkesin bağımsız olarak kendi örgütlenmesini kurabileceğini belirtmiştir. Ajanlık iddiasına verdikleri yanıtta RedHack ideolojisinin kurucu unsurlarını görmek mümkündür:

11. TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması'na göre (2014) son derece istikrarlı bir artıştan söz etmek mümkündür. Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16198

12. "Erdoğan: İnternete gittikçe daha çok karşı oluyorum", *Milliyet*, 04.10.2014 http://www.milliyet.com.tr/erdogan-internete-gittikce-daha/siyaset/detay/1950010/default.htm.

13. http://www.ayyildiz.org/index.php

> Evet gizli servis ajanıyım ama sanıldığı gibi emperyalist, kapitalist bir devletin değil. Eğer iktidar emperyalizmin piyonuysa, ordu ABD'nin jandarmasıysa, yargı burjuvazinin oyuncağıysa, yürütme yürümüyorsa, basın ise sadece kendine basıyorsa, bizler için tek çare devrimdir. Bu devrimin kızıl ordusunun bir neferi olmaktan, işçilerin, emekçilerin, köylülerin, öğrencilerin, kadınların ve her türden ezilen dünya halk ve uluslarının, yani ötekilerin devrimci gizli servis ajanı olmaktan onur duyarım. İktidardaki para babası kapitalist zalimlerin arkasında kimler yok ise bizim arkamızda onlar var. Ben ezilen halka umut taşımayı hedef alan sıradan bir neferim. Her devrimci gibi elbette ben de proletaryanın ajanıysam bundan onur duyarım. Onurlu, namuslu, cefakar halkımızın, işçilerimizin, direnen öğretmenlerimizin yani emekçi insanların ajanı olmak bizim için şereftir. Biz buysak ya bizi suçlayanlar, onlar kimin ajanı?[14]

RedHack'in adı 2012 yılının ilk aylarında kilit devlet kurumlarına yönelttikleri saldırılar ile tüm Türkiye'de duyuldu. 27 Şubat 2012 tarihinde POLNET ve Ankara Emniyet Müdürlüğünün sunucularını hackleyen Kızıl Hackerlar ele geçirdikleri ihbar, şikâyet dilekçeleri ve yazışmaları internette yayınladı.[15] Nisan ayında ise dönemin İçişleri Bakanı İdris Naim Şahin'in bir vatandaştan "takla atmasını" istemesine tepki olarak İçişleri Bakanlığı'nın sitesi hacklendi ve Şahin'e özel ""Oynama sırası sende İdris! Eğer yatlara, katlara bizim ödediğimiz vergilerle biniyorsan, bizi sevdiğini ispatlamalısın. Hadi oyna, iki takla at inanalım. Böylesi güzel bir Cuma gününde bizi kırmazsın umarız. İçişleri Bakanlığı 'dosya sistemi'ndeki tüm belge ve dosyaları yedekledik. Sen suçsuz insanları RedHack diye almaya devam edersen yayınlarız! Bakalım sen mi oynayacaksın halk mı? Göreceğiz." mesajı bırakıldı.[16] Bu saldırıların ardından yapılan RedHack operasyonunda RedHack üyesi olduğu iddia edilen 7 kişi silahlı terör örgütü üyesi olma suçlamasıyla tutuklandı. RedHack yakalanan kişilerin kendileri ile bir alakaları olmadığını belirtti ve tutuklamaları protesto amacıyla emniyet müdürlüklerine ait 350 siteyi çökertti.[17] RedHack

14. "RedHack'in lideri 'Şirin Baba' çıktı!", Serkan Ocak, *Radikal*, 26.04.2012. http://www.radikal.com.tr/turkiye/redhackin_lideri_sirin_baba_cikti-1086105

15. "*RedHack Emniyet'ten Bildiriyor*", *bianet*, 27.02.2012, http://www.bianet.org/bianet/bilisim/136504-redhack-emniyet-ten-bildiriyor

16. "RedHack İçişleri sitesini hackledi", *Hürriyet*, 21.04.2012, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/20390478.asp

17. "'Tutuklu' RedHack 350 siteyi hack'ledi, *Radikal*, 30.03.2012, http://www.radikal.com.tr/turkiye/tutuklu_redhack_350_siteyi_hackledi-1083334. RedHack, *Radikal*

tutuklamaları başta Anonymous olmak üzere diğer hacktivist inisiyatiflerin de dikkatini çekti ve Anonymous Türkiye'deki internet sansürüne ve RedHack'e karşı girişilen operasyonlara karşı RedHack'e destek verdi.[18]

Bu saldırıları TTNET, TSK hackleri takip etti. "Okul Sütü Akıl Küpü" projesi dâhilinde okullarda dağıtılan sütlerden dolayı binlerce öğrencinin rahatsızlanmasının ardından RedHack ihaleyi alan süt firmalarının internet sitelerini hackledi. Okul çocuklarının şikâyetlerinin sütten kaynaklanmadığı, psikolojik olduğu yönündeki yetkili açıklamalara karşı hacklenen internet sitelerine şu mesaj bırakıldı: "Aslında sizi hack'lemedik, 'psikolojik' olarak öyle görüyorsunuz."[19] Yine Mayıs ayında THY grevine destek amaçlı bir eylem düzenlenerek THY siteleri geçici olarak çökertildi.

Temmuz ayında Dışişleri Bakanlığı'nın sitesini hackleyen Kızıl Hackerlar Türkiye'de çalışan pek çok yabancı diplomatın bilgilerini yayımladı. Özellikle bu eylemin ardından harekete geçen savcılık, Redhack'i terör örgütü ilan etti. Savcıya göre örgütün ambleminin orak çekiç olması ve örgütün bir manifestoya sahip olması terör örgütü olduğunu göstermekteydi.[20]

Kasım 2012'ye gelindiğinde ise hacker ruhunun kilit öğelerinin –oyunculuk, zekâ, mizah, otorite karşıtlığı– gözlemlenebileceği bir eylem gerçekleştirildi. 2 Kasım 2012 tarihinde Kamu İhale Kurumu'nun sitesini hackleyen RedHack ihale duyurularının yapıldığı EKAP sayfasında Ak Parti için satış ilanı verdi. İhale bedeli 1 TL olarak belirlendi ve sayfaya şu not düşüldü: "Amerika tarafından ülkemizde BOP Planlarını gerçekleştirmek için getirilen AKP'nin artık son kullanım tarihi dolduğundan satmak istiyoruz, sudan ucuz sakın kaçırmayın. Not: Marslılar tercihimizdir, kolaylık yapılır. RedHack."[21]

---

gazetesine şu açıklamayı yaptı: "KESK'e yönelik polis şiddetini protesto etmek ve KESK'li emekçilere destek vermek istedik. Aynı zamanda RedHack tutuklanmalarında alınanların masum olduğunu göstermek, serbest bırakılmalarını istemek amacıyla bu büyük eylemi yaptık."

18. Gianluca Mezzofiore , "Anonymous Joins Marxist RedHack Group against Turkey Internet Censors", International Business Times, http://www.ibtimes.co.uk/anonymous-join-marxist-redhack-group-against-turkey-332422.

19. "Redhack süt firmalarını hack'ledi", *NTVMSNBC*, 03.05.2012, http://www.ntvmsnbc.com/id/25345586.

20. "Redhack resmen terör örgütü ilan edildi", *Radikal*, 06.07.2012. http://www.radikal.com.tr/turkiye/redhack_resmen_teror_orgutu_ilan_edildi-1093352

21. "RedHack, KİK'in sitesine saldırdı", *Hürriyet*, 02.11.2012, http://www.hurriyet.

Anonymous'tan RedHack'e pek çok muhalif hacktivist örgütün kuralların ihlalini sembolik ve mizahi bir düzeye taşıdığını da bu ve benzeri örneklerde görmek mümkündür. Hacktivizm, ciddiyetin kuru lisanının karşısına gülmenin ve alayı koyar; mevcut toplumsal hiyerarşileri ve sembolleri tersyüz etmeye çalışır. Bu açıdan Bakhtin'in karnavalesk imgesine yaklaşır.

> Sınıf kültürünün ciddi yönleri resmi ve otoriterdir; şiddetle, yasaklarla, sınırlamalarla ilişkilidir ve daima bir korku ve sindirme öğesi içerir. Oysa, gülme korkuyu alt eder çünkü hiçbir engelleme, hiçbir sınırlama tanımaz. Gülmenin dili, şiddet ve otoritenin kullanımına sokulamaz asla. (Bakhtin, 2001: 110)

Ocak 2013'te YÖK sitesinin hacklenmesi ve yolsuzluk soruşturma dosyalarının yayınlanması RedHack'in en büyük eylemlerinden biri oldu. Ana-akım medya mecralarının iktidar ile kurdukları simbiyoz bırakın iddiaları, kesinleşmiş yolsuzluk davalarını bile dillendirmeye müsaade etmezken, RedHack'in üniversitelerin içerisinde bulunduğu durumu ortaya koyan belgeleri sızdırması büyük yankı uyandırdı (Uçkan 2013a:72).

RedHack'in eylemleri sonraki yıllarda da devam etti ve devam ediyor da. Bütün bu eylemlerin ortak noktaları, devlet/şirket iktidarına karşı olmaları ve toplumsal hareketleri desteklemeleridir. Grubun söylemine sunmuş bir adaleti tesis etme iddiası da mevcuttur. Bununla birlikte bazı eylemlerde hedef gerçek kişilere de dönüşebilmektedir.[22] Buna karşın siyasi ve ekonomik iktidar odaklarının güçlükle denetlenebildikleri ya da hiç denetlenmedikleri ve hesap vermedikleri Türkiye gibi ülkelerde bu hareketler önemli siyasal işlevleri yerine getirmektedirler. Bu işlevi yerine getirirken de yasaları çiğnemekte bir sakınca görmezler. Lakin yasanın amacının adaletten ziyade yasal zeminin kendisini kollamak olduğuna dair Benjaminci vurgu takip edilirse yasaya aykırı olma durumu hareketin meşruiyetini oradan kaldırmaz.

Hacktivist olarak adlandırdığımız hareketler, her şeyden önce, siber uzamdaki kamusal alanın "yeniden-feodalleştirilmesine" (kavramı Habermas'tan, biraz da bozarak alıyorum), siber uz-

com.tr/gundem/21837936.asp.

22. Emniyet ya da Dışişleri Bakanlığı sızdırmalarında belge üzerindeki isimlerin ve bilgilerin ayıklanmadan ve gerekli karartmalar yapılmadan yayımlanmasında olduğu gibi. Bu durumların telafisi olmayacak hayati sonuçlarının olabileceği hiçbir zaman unutulmamalıdır.

manın bir gözetim alanı haline gelmesine ve gizlilik-alenilik asimetrisine bir tepki olarak ele alınabilir. Chaos Computer Club'ın (CCC) "Bilgi özgürlük ister" sloganında olduğu gibi, hacktivizm dünya çapında, sansürden arındırılmış, güvenlik gerekçeleri ile gözetim, kontrol, kayıt ve denetim süzgecinden geçirilmemiş bilgi ve iletişimin dolaşımının bir İnsan Hakkı olarak tanınması konusunda ısrarcıdır. Hacktivizm bilginin ve iletişimin metalaşması ve devlet kontrolü altına alınması tehditlerine karşı çıkışın siyasal ifadesidir (Jordan ve Taylor, 2004:18).

Hacktivizm, internetin güvenli ve nizamlı bir yer haline getirilmesine yönelik tavrın karşısında bir ihlal (transgression) hareketi olarak çıkar. Yasanın ve güvenliğin tesisini ilke edinen resmi düzlemin karşısında yıkıcı bir hareket olarak çıkar. McKenzie Wark'ın belki de yeni bir isim vermemiz gereken günümüz kapitalizminde "fikri mülkiyetin meta haline gelerek yeni bir sınıf ayrımı yarattığını ve bu ayrımda devrimci güç olarak nitelendirilebilecek sınıfın hacker'lar olduğunu söyler" (Sabancı, 2013:25). Wark'ın söyledikleri uç bir yorum olsa da hacker'ların toplumsal hareketler ve toplumsal dönüşüm için oynayabileceği role işaret etmesi bakımından dikkate değerdir.

5

Hacker etiği ve hacktivizm otoriteryanizmin sürekli olarak kendini yepyeni biçimlerde yeniden ürettiği Türkiye'de ayrı bir önem kazanmaktadır. Siyasetin teknik ve teknokratik bir sürece indirgendiği; keyfi, uzun süren tutuklamalarla muhalefetin kolayca cendere altına alınabildiği; haber alma ve ifade özgürlüğünün sürekli olarak daraltıldığı; devlet şiddetinin dozajının ve keyfiyetinin arttığı; hukukun üstünlüğü ilkesinin gücün üstünlüğü altında ezildiği bir Türkiye ne kadar demokratikse internet de o kadar demokratik olacaktır. Sansür; hür ifadenin yargılanması; haber alma özgürlüğünün kısıtlanması; kişisel bilgilerin kuralsız bir şekilde depolanması ve kullanılması/satılması; erişime kapatılan internet sitelerinin sayısının dahi bilinmemesi; güvenli internet gibi belirsiz bir kavram ve uygulamayla internetin sürekli olarak denetlenmesi ve DPI gibi olgular göz önüne alındığında siber uzamda oyunun kurallarını hedef alan hareketler daha demokratik, eşitlikçi ve barışçıl bir siyasal ve toplumsal düzenin inşasında önemli bir rol oynayacaktır.

Kaynaklar

Akdeniz, Gökşin (2013), "Hacker Etiği", *Hack Kültürü ve Hacktivizm: Yeni bir Siyaset Biçimi*, Alternatif Bilişim, İstanbul.

Arslantaş-Toktaş vd. (2012), *Türkiye'de Dijital Gözetim*, Alternatif Bilişim Derneği, İstanbul.

Assange, Julian vd. (2013), Şifrepunk, Çev. Ayşe Deniz Temiz, Metis Yayınları, İstanbul.

Aydın, D. H., Ç. Ceyhan & M. B. Aydın (2013), "İfade Özgürlüğü Açısından Ağ Tarafsızlığı Kavramı ve Türkiye'deki Hukuki Düzenlemeler ve Pratik Uygulamaları", *Mülkiye Dergisi*.

Baker, Ulus (2001), "F-tipi, Mernis ve İnternet: Hapishanenin İçi ve Dışı", *Birikim*, Sayı: 142-143, Şubat-Mart 2001.

Bakhtin, Mikhail (2001), *Karnavaldan Romana*, Çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Bauman, Z., & D. Lyon (2013), Akışkan Gözetim, Çev. Elçin Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Bauman, Zgytmunt (2000), *Siyaset Arayışı*, Çev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul.

Bayramoğlu, Ali (2002), "Asker ve Siyaset", *Birikim*, Sayı: 160-161, Ağustos-Eylül 2002, s. 160-161.

Benjamin, Walter (2011), "Şiddetin Eleştirisi Üzerine", Şiddetin Eleştirisi Üzerine, Der. A. Çelebi, Metis: İstanbul.

Bennett, W. L., & A. Segerberg (2012), "The Logic of Connective Action", *Information, Communication & Society*, 15 (5), s. 739-768.

Bigo, Didier (2006), "Security, exception, ban and surveillance", *Theorizing Surveilliance* Der. D. Lyon, Willian, Portland.

Binark, M. vd. (2013), "Alternatif Bilişim Derneği Yuvarlak Masa Toplantısı: 5651 Sayılı Yasa ve İnternetin Geleceği", *Ayrıntı Dergi*, Sayı: 3, Mart-Nisan 2014.

Bora, Tanıl (2001-2002), " 'Son Yirmi Yıl'ı ayrıştırmak için notlar", *Birikim*, Sayı: 152-153, s. 55-60.

Brennan, Timothy (2014), "Zihin Emeği", *Bilişsel Kapitalizm: Eğitim ve Dijital Emek*, Der. M. A. Peters & E. Bulut, Notabene, İstanbul, s. 51-75.

Demirkıran, Pınar (2013), "Hacktivizm", *Hack Kültürü ve Hacktivizm: Yeni bir Siyaset Biçimi*, Alternatif Bilişim, İstanbul, s. 27-34.

Gerbaudo, Paolo (2014), *Twitler ve Sokaklar: Sosyal Medya ve Günümüzün Eylemciliği*, Çev. Osman Akınhay, Agora Kitaplığı, İstanbul.

Gökdemir, Orhan (2012), *RedHack*, Destek, İstanbul.

Haggerty, Kevin (2006), "Tear down the walls: on demolishing the panopticon", *Theorizing Surveilliance*, Der. D. Lyon, Willian, Portland.

Himanen, Pekka (2005), *Hacker Etiği*, Çev. Şebnem Kaptan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Jayasuriya, Kanishka (2004), "9/11 and the New 'Anti-politics' of 'Security' ", SSRC, http://essays.ssrc.org/sept11/essays/jayasuriya.htm.

Jordan, Tim ve Paul Taylor (2004), *Hacktivism and Cyberwars: Rebels with a cause?*, Routledge, London ve New York.

Keleş, Ali Rıza (2013), "Önsöz", *Hack Kültürü ve Hacktivizm: Yeni bir Siyaset Biçimi*, Alternatif Bilişim, İstanbul, s. 5-9.

Levy, Steven (2010), *Hackers: heores of the computer revolution*, O'Reilly, Pekin.

Lyon, David (2006), "The Search For Surveillance Theories", *Theorizing Surveilliance*, Der. D. Lyon, Willian, Portland.

Marx, Karl (1997), *Yahudi Sorunu*, Çev. Sol Yayın Kurulu, Sol Yayınları, Ankara.

Mentor (2013), "Hacker Manifestosu", *Hack Kültürü ve Hacktivizm: Yeni bir Siyaset Biçimi*, Çev. Işık Barış Fidaner, Alternatif Bilişim, İstanbul, s. 93-95.

Morozov, Evgeny (2009), "How dictators watch us on the web", *Prospect*, 18 Kasım.

Munck, Ronaldo (2005), "Neoliberalism and Politics, and the Politics of Neoliberalism", *Neoliberalism: A Critical Reader*, Der. A. Saad-Filho ve D. Johnston, Pluto Press, Londra.

Neocleous, Mark (2007), "Security, Liberty and the Myth of Balance: Towards a Critique of Security Politics", *Contemporary Political Theory*, Cilt: 6, s. 131-149.

Papacharissi, Zizi (2002), "The virtual sphere: The internet as a public sphere", *New Media & Society*, 4 (1), s. 9-27.

Peters, Michael A., & Ergin Bulut (2014), "Bilişsel Kapitalizm, Eğitim ve Dijital Emek", Der. M. A. Peters & E. Bulut, *Bilişsel Kapitalizm: Eğitim ve Dijital Emek*, Notabene, İstanbul, s. 31-51.

Sabancı, Ahmet A. (2013), "Hackerlara bir karşı kültür olarak bakmak", *Hack Kültürü ve Hacktivizm: Yeni bir Siyaset Biçimi*, Alternatif Bilişim, İstanbul, s. 16-27.

Sakallıoğlu, Ümit Cizre (2005), *Muktedirlerin Siyaseti*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Stallman, Richard (2002), "On Hacking", https://stallman.org/articles/on-hacking.html.

Torvalds, Linus (2005), "Hacker'lık dürtüsü nereden gelir? Öteki adıyla Linus yasası", *Hacker Etiği*, Çev. Şebnem Kaptan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s. 14-17.

Tünay, Muharrem (1993), "The Turkish New Right's Attempt at Hegemony", *The Political and Socioeconomic Transformation of Turkey*, Der. A. Eralp, M. Tünay ve B. Yeşilada, Praeger, Londra.

Uçkan, Özgür (2013a), "Dijital Aktivizmin Sınır Boyunda Aktivizm: Anonymous ve RedHack Örnekleri", *Hack Kültürü ve Hacktivizm: Yeni bir Siyaset Biçimi*, Alternatif Bilişim, İstanbul, s. 53-80.

Uçkan, Ö. (2013b), "Hacker'lar: Viral Kültürün 'Semantik Gerillalar'ı mı, Enformasyon Toplumunun Veri Hırsızları mı? ", *Hack Kültürü ve Hacktivizm: Yeni bir Siyaset Biçimi*, Alternatif Bilişim, İstanbul, s. 41-48.

Žižek, Slavoj (1999), *The Ticklish Subject*, Verso, London ve New York.

Sokak ile Sibermekân arasında Direniş Ağlarını Örmek: Gezi Parkı Eylemleri

Gülüm Şener[1] & Perrin Öğün Emre[2]**

bu dünyada yediğimiz ekmekler içtiğimiz sular
dizlerimizdeki bu güç derimizdeki tad
karşı koymak içindir kaçmak için değil...
(Turgut Uyar)

Giriş

Toplumsal hareketlerin haberleşme, örgütlenme ve eylem biçimlerini dönüştüren dijital teknoloji tabanlı iletişim araçları ve özellikle sosyal medya, yeni aktivizm biçimleri ortaya çıkarıyor. Son yıllarda belirli bir coğrafyada ortaya çıkarak kısa sürede küreselleşen direniş hareketleri, sosyal ağlar üzerinden

1. Yrd. Doç. Dr. / Hasan Kalyoncu Üniversitesi.
2. Yrd. Doç. Dr. / Kadir Has Üniversitesi.

hızla örgütleniyorlar, fiziksel mekânları aşarak küresel dayanışma ve kamuoyu yaratıyorlar ve destek buluyorlar, gerçek dünya ile sanal dünyanın sürekli etkileşim halinde olduğu yeni protesto biçimlerine yol açıyorlar; ve ana-akım medyanın göstermediklerini göstererek alternatif haber ağları örüyorlar. İçeriğini katılımcıların oluşturduğu ve etkileşime dayalı sosyal ağlar, toplumsal direniş açısından ele alındığında örgütlenmek için gerekli olan haber akışının hızlanmasına, direnişçilerin iktidara anında tepki vermelerine, yaratıcı, esprili, iktidarı ti'ye alan farklılıkları görünür kılan bir direniş dilinin ve söyleminin ortaya çıkmasına, toplumsal hareketlerin sürekliliği için gerekli olan dayanışma ve duygudaşlığın viral biçimde yayılmasına, ana-akım medyadan bağımsız alternatif bir gündem yaratarak ulusal ve uluslararası gündemin dikkatini direnişe çekmeye vb katkıda bulunuyorlar. Elbette sosyal medya tek başına toplumsal değişimin ya da köklü bir devrimin aracı olmaya yeterli değil. İran'da Yeşil Devrim, Afrika ve Ortadoğu'da Arap Baharı, ABD'de Wall Street'i İşgal Et Hareketi, İspanya'da 15-M Hareketi, Yunanistan'da ekonomik kriz karşısında ortaya çıkan toplumsal ayaklanmalar, Türkiye'de Gezi direnişi, Hong Kong'da 'Şemsiye Hareketi' vb sosyal ağların direnişin temel araçlarından ve alanlarından biri olarak kullanıldığı başlıca hareketler. Kitabın bu bölümünde yeni toplumsal hareketlerde sosyal medyanın kullanımını, imkânlarını ve sınırlılıklarını Gezi Hareketi bağlamında tartışarak, yeni ve sosyal medya eksenli eylem biçimlerine ışık tutmaya çalışıyoruz. Sosyal medya ya da daha genel olarak internetin toplumsal değişim ve demokratikleşme üzerindeki rolü hem akademik çevrelerde hem de toplumun diğer kesimlerinde tartışma konusu olmaya devam ederken (iyimser bakış açısında göre 'devrimci', karamsar ve kuşkucu bakış açısına göre kullanıcıyı 'pasifize eden') biz sosyal medyanın tek başına toplumsal değişim, dönüşüm için yeterli olmadığını ama değişimin itici güçlerinden biri olduğunu düşünüyoruz. Yeni toplumsal hareketlerin eylem repertuarı sosyal ağların devreye girmesiyle genişliyor, çeşitleniyor ve aktivistler açısından yeni söylem ve eylem alanları doğuyor. Söylem ve eylem, sokak ve internet birbirini destekleyerek bir sosyal hareketin ortaya çıkmasına ve yaygınlaşmasına yol açıyor.

Önce sosyal medya vardı...

"Bir arkadaşım... Tarlabaşı'nda... Yaralanmış.", dedi genç bir kadın, elindeki cep telefonuna panikle bakarak iskemleye çöküp ağlamaya başladı. Çevresindeki arkadaşları da cep telefonlarına sarılıp Twitter'dan ayrıntılı bilgiye ulaşmaya çalışıyorlardı. 31 Mayıs 2014 Cuma gecesi Taksim'e çıkan tüm yollar polis tarafından tutulmuştu; Beyoğlu, tarihinde görmediği kadar büyük bir kitleyi ağırlıyordu. Başbakan ve hükümet aleyhinde sloganlar atarak Gümüşsuyu, Fındıklı, Sıraselviler, Harbiye, Maçka, Tarlabaşı yönünden Taksim'e çıkmaya çalışan binlerin elinde tek bir silah vardı: Cep telefonu. Twitter'da enformasyon akışı hızlanmış, sokaktakilerin ve evlerinde oturan milyonların öfkesi sel olmuş, sanal ekranda akıyordu. Göstericiler bir yandan eyleme katılıyor, diğer yandan konumlarını, durumlarını, polis şiddetini, zafer işaretini, gaz bulutunu, yanan barikatları, duvar yazılarını paylaşıp duruyorlardı.

Gezi, toplumsal hoşnutsuzluğun kendini açığa vurduğu bir doruk noktası. Gezi'yi önceleyen süreçte farklı toplumsal kesimler, internette ve sokakta çeşitli eylem biçimleriyle tepkilerini ortaya koyuyorlardı. Toplumsal hafızanın ve medya gündemine anlık tepkinin dijital mekânlarından biri olarak nitelendirilebilecek 'ekşi sözlük'te Gezi öncesinde kamuoyu gündemine yönelik tepkileri ölçümleyen Onur Derin'in araştırması şu gerçekleri ortaya koyuyor: Başbakana, hükümete, ve politikalarına yönelik tepkisel başlıkların sayısı 2004 yılından itibaren düzenli olarak artış gösterdi ve 2012'de doruk noktasına ulaştı. Gezi direnişi öncesinde en fazla konuşulan tepkisel başlıklar şunlardı: "11 Mayıs 2013 Reyhanlı Bombalı Saldırısı", "Sigortalı olmayanların 231 tl. ödeme zorunluluğu", "Tecavüze uğrayan doğursun gerekirse devlet bakar", "Uludere katliamı", "Dindar bir gençlik yetiştirmek istiyoruz", "Dekolte giyene tecavüz ederler", "Tebrikler kızınız hamile"[3]. Derin'in araştırması bir sosyal hareketin yükselişinin sosyal medya üzerindeki izdüşümüne örnek teşkil ediyor. 2012 yılında PEW tarafından gerçekleştirilen bir araştırmaya göre de Türkiye, sosyal medya kullanıcılarının çoğunluğunun siyasi fikirlerini ifade ettiği (% 62'si topluluk meseleleri, % 57'si siyaset üzerine fikirlerini belirtiyor) ülkeler arasında yer alıyor. Ancak

3. http://ssgpp.wordpress.com/2013/07/29/gezi-eylemlerine-nasil-gelindi/

yine aynı araştırmaya göre Türkiyeli kullanıcıların % 52'si kamusal politikalarla, toplumsal ve siyasi meselelerle ilgili eyleme geçmede 'pasif' bir tavır sergiliyorlar (PEW, 2012, akt. Varnalı ve Görgülü, 2014: 10).

Gezi eylemleri, bir kentsel dönüşüm mücadelesi olarak başlasa da kısa sürede tüm ülkeye yayılarak hükümet karşıtı bir harekete dönüştü ve bu dönüşümde sosyal medya önemli rol oynadı. 10 Nisan 2014'te Twitter üzerinde oluşturulan #ayagakalk *hashtag*iyle kamusal alan olan Gezi Parkı'nda yapılması planlanan Topçu Kışlası'nı protesto etmek için 13 Nisan'da bir festival düzenlendi. 27 Mayıs gece yarısı iş makinelerinin Gezi Parkı'na girmesi ve ağaçları kesmesinin üzerine sosyal medya üzerinden yapılan çağrılarla vatandaşlar parka koşarak yıkımı durdurdular ve nöbet tutmaya başladılar. 28 Mayıs günü milletvekili Sırrı Süreyya Önder, bir dozerin önüne atladı, destek olmak için parka gelenlere ve nöbet tutanlara yenileri eklendi, TV kameraları parka odaklandı, sosyal medyada tepki mesajları arttı. 30 Mayıs sabaha karşı parktaki çadırların yakılmasının ardından öfke daha da büyüdü ve 31 Mayıs günü Gezi, artık parkın çoktan dışına taşmış, kitlesel bir eyleme dönüşmüştü.

Ağlar üzerinde ve aracılığıyla direniş

Bugünün sosyal hareketleri öncekilerden farklı iletişim araçlarına sahipler ve internetin ağ yapısı sayesinde hızla örgütlenerek, mücadelelerini yerelden küresele kolaylıkla taşıyabiliyorlar. "Yerel işgal (Occupy) eylemleri şeklinde gelişen ve kolluk güçlerinin yoğun şiddeti ile karşılaşan bu hareketler, yönetimin toplumsal çıkarı etkileyecek kararlarına, eşitsizliğe ve adaletsizliğe karşı demokrasi ve özgürlük kavramlarına vurgu yaparak birbirleriyle dayanışma içinde olduklarını gösteren mesajlar yayabilmektedirler. Bu durum ağ yapılanmasının etkinliğini göstermesi açısından önemlidir." (Atvur, 2014: 29). Gezi eylemleri sırasında her ne kadar hükümet temsilcileri, alışıldığı üzere, olaylardan sorumlu olarak 'provokatörler'i, 'marjinal grupları', 'muhalefet partileri'ni vs hedef gösterseler de hareketin belirgin bir merkezden yönetildiğini söylemek neredeyse imkânsız. Toplumun farklı kesimlerinden, farklı ve hatta bazen çelişen ideolojilerinden grupları, bireyleri bir araya getiren hareket; ancak işgal edilen meydanlarda ve sosyal medyada merkezileşiyor. Gerbaudo (2014:22) bu mer-

kezilik durumunu şöyle açıklıyor: "Çağdaş toplumların alansal dağılımının karşısında Facebook mesajları ve eylemci tweetleri, 'işgal edilmiş meydanlar' etrafında odaklanan yeni bir toplumsal merkezilik duygusunun yaratılmasına katkıda bulunmuştur." Diğer yandan internetin esnek ve zaman-mekânı aşan yapısına bağlı olarak hareket kısa sürede uluslararası arenada yankı buldu. *#occupygezi etiketi* yurtdışından direnişe destek verenlerin buluşma noktası olurken geziicincevir.tumblr.com blogunda direniş haberleri gönüllü çevirmenler tarafından 9 dile çevrilerek dünyaya duyuruldu. Türkiye'deki gelişmeler sosyal medya üzerinden dünyaya aktarılırken dünyadan Gezi'ye destek mesajları, videoları yağıyordu. Çeşitli ülkelerden aktivistler ve destekçiler sanatsal ve yaratıcı eylemlerle Gezi'ye desteklerini gönderdiler.

Melez medya

Gezi'de eylemciler ne tür iletişim araçları kullandılar? Bu soruya net bir yanıt vermek oldukça zor, çünkü halen elimizde yeterli derecede araştırma olmamasının yanı sıra hareketin seyri, katılımcıları ve dijital okuryazarlıkları kentten kente, hatta mahalleden mahalleye farklılık gösterebiliyor. Türkiye'de Gezi öncesinde de yaygın olarak kullanılan sosyal ağların iletişimin merkezinde yer aldığını söylemek pekâlâ mümkün; bunun yanı sıra ana-akım televizyonların olayları aktarmaması üzerine halkın bilgi ihtiyacını gidermek için Ustream üzerinden yapılan canlı yayınlara, ana-akıma karşı ya da alternatif haber kaynaklarına yönelmesi ile Gezi eylemcilerinin kendi medyasını yaratmaları direnişin iletişim kanallarının çeşitliliğine işaret ediyor. Yalnızca Gezi özelinde değil, günümüzde toplumsal hareketler birçok ülkede haberleşmek ve örgütlenmek için eski ve yeni medyayı 'melez' biçimlerde kullanıyorlar, varolan iletişim araçlarının toplumsal işlevlerini 'saptırıyorlar' ve kendi medya araçlarını yaratıyorlar. Gezi'de de cep telefonları ve kameralar birer direniş aracına dönüştü, hem sokakta hem evde sosyal medya üzerinden paylaşımlar Türkiye için rekor düzeylere ulaştı, vatandaşların çektiği video ve fotoğraflar polis şiddetini kanıtladı, #ler etrafında tepkiler dile getirildi, sosyal medya profilleri politik mesajlarla doldu taştı, Ötekilerin Postası, *Nabermedya*, *Gezi Radyo*, *Gezi Postası*, *Çapul TV*, *Halk TV* vb direniş medyası yeni veya geleneksel medyayı kullanarak direniş haberlerini yaygınlaştırdı. Hem geleneksel bir iletişim aracı sayı-

labilecek duvar, hem de yeni medyanın ürünü ve sosyal medya duvarı direniş sloganlarına büründü; direniş iki mekân (fiziki ve sanal) arasındaki etkileşimle büyüdü, güçlendi.

Ancak tüm bu araçların kullanımının belirgin ve önceden belirlenmiş bir stratejiye göre değil (zaten kendiliğinden gelişen direniş anında bu pek de mümkün değil), ancak direnişçilerin anlık enformasyon ihtiyaçlarına, otoritenin ve polisin stratejisine yanıt verebilecek şekilde o an gelişen taktiksel hamlelere, örgütlü sosyal hareketlerin ve hali hazırda dijital aktivizm yapan elektronik haberleşme ağlarının birikimine, kolektif hafızaya ve teknolojinin imkânlarına ve sınırlılıklarına göre şekillendiğini söylemeden de geçmeyelim.

Medya uyur, sosyal medya uyumaz

"Sabah 05:00'de kimsenin haberi olmaz sandınız değil mi? #geziparkicintaksime #ayagakalk İstanbul!" Twitter'da 29 Mayıs 2013 tarihinde Gezi Parkı'nda çadırların yakılmasına ilişkin paylaşılan bu mesaj sosyal medyanın direnişteki rolünü de özetler nitelikte. Çıkar gruplarının sahipliğindeki ana-akım medyanın taraflı yayıncılığı ve 'üç maymunu oynaması'na karşı vatandaşlar, Gezi direnişine ilişkin haberleri internetten ve alternatif medyadan takip ettiler.[4]

Gezi'de sosyal medya kullanımına ilişkin yapılacak ilk tespit, niceliksel. Örneğin Twitter özelinde bakacak olursak, Twitter'ın kullanımı hem arttı hem de hızlandı. Kullanıcı sayısı 29 Mayıs-10 Haziran arasında 1 milyon 819 binden 9 milyon 548 bine yükseldi, toplam 143 milyon 795 bin tweet atıldı.[5] Sadece 31 Mayıs günü 2 milyona yakın tweet atıldı.[6] 31 Mayıs-24 Haziran arasında toplam 1 milyon 385 bin 733 Twitter kullanıcısının hesaplarını inceleyen YNKLabs'ın araştırmasına göre #direngezi, #occupygezi ve #direntaksim en çok kullanılan ilk üç hashtag arasında yer aldı. Yine aynı araştırmaya göre Twitter üzerinden Gezi'ye katılımın gerçekleştiği ilk beş şehir, İstanbul, Ankara, İzmir, Eskişe-

4. KONDA'nın 6-7 Haziran 2013 tarihleri arasında yaptığı ankete katılanların % 69'u Gezi olaylarından sosyal medya üzerinden, % 15, 4'ü arkadaşlar ve tanıdık çevrelerden, yalnızca % 7'si televizyondan haberdar oldu.

5. http://insanhaber.com/insan-ozel/gezide-sosyal-medya-istatistikleri-h19 098. html,

6. http://www.radikal.com.tr/turkiye/6_saatte_2_milyon_gezi_parki_tweeti-11360 87,Erişim 14 Ekim 2014.

hir ve Adana oldu[7]. Bir diğer araştırmaya göre de başında #diren hashtag'i bulunan kentler sırasıyla şunlardı: Dersim, İstanbul, Hatay, Adana, Rize, İzmir, Eskişehir, Tunceli[8]. Söz konusu kentlerdeki nüfus yoğunluğu, kentlerin politik kimliği, polis şiddetinin bu kentlerde yoğunlaşması ile kriz durumlarında anlık haber ihtiyacının artmasına bağlı olarak sosyal medyanın bu kentlerde etkin kullanıldığını ileri sürmek mümkün.

Gezi'nin ilk haftasında gerçekleştirilen bir araştırmaya göre Twitter'daki mesajlaşmalar sosyal medyanın yatay iletişime olanak veren bir araç olmasına karşın merkezi bir biçimde belirli hesaplardan kitlelere doğru akıyordu ve temel enformasyon kaynağını küçük bir azınlık elindeydi: *Retweet* edilen mesajların % 80'i Twitter'da Gezi'yle ilgili paylaşımda bulunan kullanıcıların % 1'inin elinden çıktı, protestolarda aktif olarak yer alan kullanıcıların dörtte üçü hiç *retweet* almadı. [9] Gezi'yi İspanya'daki 'Öfkeliler'Hareketi'yle karşılaştıran araştırmacılar, Türkiye'deki hareketin daha hiyerarşik (Twitter'da mesajlar 'otoriteler'den (anlamlı içerik üretenler) 'geri kalanlar'a (üretilen içeriği paylaşanlar) doğru akıyor.) olduğunu fakat Türkiye'de İspanya'ya oranla daha fazla 'yayıncı' bulunduğunu (% 31'e karşılık % 7) dile getiriyorlar. Ancak elimizde daha ayrıntılı bir araştırma olmasa da ilerleyen günlerde, örneğin 9 Haziran-20 Haziran tarihleri arasında bizim Hashtracking'den topladığımız verilere bakacak olursak #direngeziparki hashtag'iyle daha fazla orijinal tweet atıldığını görüyoruz (% 33.31 orijinal tweet, % 63.76 retweet).

Gezi direnişinde sosyal medyanın direnişin ilk günden itibaren eylemlerin örgütlenmesinde büyük rolü olduğu açıktır. Twitter, Facebook, Instagram, Tumblr, YouTube vb sosyal ağlarda paylaşılan gönderiler; direnişçilerin haberleşmesinde, örgütlenmesinde, eyleme geçmelerinde birincil rolü oynadı. Sosyal medyanın Gezi Hareketi'nde yoğun ve birincil kullanımının arkasında birçok faktör saymak mümkün: Türkiye'de Facebook ve Twitter'ın yaygın kullanımı, hareketin katılımcılarının ağırlıklı olarak 'dijital yerli' olarak da tabir edilen Y Kuşağı olması, ülkedeki devlet sansürü geleneği, medyaya güvensizlik ('sahibinin sesi' olmaktan

7. http://ynklabs.com/assets/img/white-papers/gezipark-infografik.pdf
8. http://mobile.bloomberg.com/news/2013-06-10/twitter-really-is-a-menace-to-erdogan.html
9. http://smapp.nyu.edu/reports/turkey_data_report.pdf

öteye gitmeyen ya da çeşitli baskılardan ötürü gidemeyen medya kuruluşlarının varlığı), sosyal medyanın birtakım özellikleri (geleneksel medyadan daha hızlı ve anlık haber aktarması, içeriği kullanıcıların üretmesi ve kullanıcıların etkileşime geçmesi) vb.

Direnişin haberleşme aracı

Eylem zamanı, enformasyon ve haberleşme can alıcı bir öneme sahip. Farklı semtlerde, farklı kentlerde yapılan gösteriler, sosyal medya üzerinde ortaklaşarak ülke çapında bir eyleme, ülke sınırlarını da aşarak küresel bir eyleme dönüşebiliyor kısa sürede. İnternette enformasyon akışının hızlanması, aktivistlerin daha hızlı örgütlenmelerini ve seferber olmalarını sağlıyor. Gezi direnişinde de sosyal medya üzerindeki paylaşımlar birçok açıdan *eylemin koordinasyonunu* sağladı, yalnızca sokaktaki göstericilerin değil, 'masabaşındakiler'in de katkıda bulunduğu ortak bir mücadele verildi. Eylemcilerin işine yarayacak her tür bilgi kırıntısı paylaşıldı. Eylem yer ve saatlerinin duyurulması, acil durum bilgilerinin (sağlık, hukuk, teknik vb konularda) ve direniş taktiklerinin (biber gazına karşı nasıl solüsyon hazırlanacağı örneğin) paylaşılması, polis şiddetinin belgelenmesi, başbakanın, hükümetin diğer temsilcilerinin ve yerel yöneticilerin açıklamalarına tepkinin dile getirilmesi, sokak ile internet arasında sürekli bilgi alışverişi kendiliğinden bir araya gelen ve farklı kentlerde, mahallelerde, sokaklarda dağınık biçimde direnişe dahil olan kitlelerin koordinasyonunu ve haberleşmesini kolaylaştırdı.

Son yıllarda çeşitli ülkelerde tanık olduğumuz 'meydan hareketleri', sokak ile yeni medya arasındaki etkileşimden doğuyor ve şekilleniyor. Castells (2012:28), bu durumu şöyle açıklıyor: "Toplumumuzda toplumsal hareketlerin kamusal alanı; internetteki sosyal ağlar ile işgal edilen kentsel mekân arasında melez bir alan olarak inşa ediliyor. Sibermekân ile kentsel mekânı hiç durmayan bir etkileşimle birbirine bağlayan ve teknoloji ile dönüştürücü pratiklerin anlık topluluklarını kültürel olarak oluşturan bir alan bu." İnternetin demokratik işlevlerine yönelik 90'ların sonunda başlayan tartışmalarda internet üzerinden eylemcilik etkili görülmezken ("slacktivizm", "clicktivism" vb kavramlar geliştirildi) Web 2.0 uygulamalarının yaygınlaşması ve kullanıcıların etkileşiminin artması ve içeriği kendilerinin üretmesiyle birlikte gerçek ve sanal alanlar birbirinin içine geçiyorlar, akıllı cep telefonları

gündelik yaşamın aksesuarına dönüşüyor, sosyal hareketler için ise yeni iletişim ve eylem imkânları yaratıyorlar. Gerbaudo'ya (2014:xiv). göre de sosyal ağ siteleri insanların toplumsal hareketlere kazanıldığı ve protesto eylemlerine katılmaya motive edildikleri yerler haline gelmiştir. Yukarıda da değindiğimiz gibi birçok sosyal hareketteki gibi Gezi direnişinde de Gezi Parkı'nın sınırlı sayıda aktivist tarafından işgal edilmesi ve sosyal medya üzerinden haberleşme ve örgütlenmeyle isyanın büyümesi ve kitleselleşmesinde yeni medya en önemli rolü oynadı. Sosyal medya üzerinde direniş ağları örüldü, dağınık ve bireysel göstericiler bir araya geldiler, yerelliklerin (kentlerin, forumların[10]) temasa geçmeleri ve dayanışmaları sağlandı. Sosyal ağlar aynı zamanda göstericilerin kendilerini direnişin/kolektivitenin bir parçası olarak hissetmelerine yardımcı oldu.

Eylem alanı olarak sosyal ağlar

Bir tıkla eylemci olunur mu? İnternet üzerinden politik eyleme katılmak, politik mesaj paylaşmak sınırlı eylemcilik olarak değerlendiriliyor ve sokağa inmedikçe gerçek anlamda politika üretilemeyeceği ileri sürülüyor. Yine bu bakış açısına göre internet, eylemcileri pasifleştiriyor, ekran karşısına hapsederek tembelleştiriyor. Oysa bugün eski dünyanın kamusal alanlarından biri olan sokağın kendisi internete taşındı. Kitlelerin attığı tekdüze sloganların yerini farklı coğrafyalardan gelen farklı seslerin bir arada yer aldığı, görünür olduğu Twitter, Facebook gibi mecralarda paylaşılan politik mesajlar alıyor. Eylem biçimleri dönüşüyor, sokak kendini yeniden sosyal medyada inşa ediyor. Sokak eylemciliğinin önemini göz ardı etmemeli ama etkisini de abartmamalıyız. Her sokak eylemi, istenen politik dönüşümü sağlayamadığı gibi sosyal hareketlerin belirli bir tarihe, zamana yayılan mücadeleler olduğunu da hatırlamakta fayda var. İnternetin karşısına sokağı koymak yerine ikisinin, çevrimiçi ve çevrimdışı alanların iç içe geçtiğini ve birbirini desteklediğini söylemek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Sosyal medya sokak eylemine süreklilik kazandıran, etkisini daha geniş kitlelere taşıyan ve apolitik bir çağda insanların yeniden politikaya ilgi duymalarını sağlama gücüne

10. #direnankara, #direngazi, #direnlice vb hashtag'ler etrafında ve *parklarbizim* bloğunda.

sahip bir iletişim alanı. Wall Streeti İşgal Et, Arap Baharı, 'Öfkeliler', Gezi gibi sosyal hareketlerin hızlı haberleşmesinde, örgütlenmesinde ve yayılmasında tek araç değilse de en önemli araçlardan biri. Konvansiyonel medyaya kimsenin güveninin kalmadığı bir dönemde yurttaş gazeteciliğinin yükselişi, arkadaşların politik görüşlerinin referans olarak alınması, bizim gibi düşünenlerle internette bir araya gelerek hayali cemaatler kurmak, politik görüş paylaşarak, taraf olarak kimliğin bir yönünü sergilemek ve destek aramak, çevrimiçi kampanyalara imza atarak toplumsal sorunlara duyarsız olmadığını göstermek ve daha nice çevrimiçi eylem pekâlâ politik eylem olarak görülebilir. Bu bağlamda, Gezi Hareketi yalnızca Gezi Parkı ve etrafında değil, sembolik bir direniş alanı olan internet üzerinde de vücut bulmuştur. Böylece toplumsal hareketlerin eylem repertuarı internetle genişlemektedir, çeşitlenmektedir (Atvur, 2014: 27). Hatta sokağın ateşinin söndüğü kimi zamanlarda Twitter mesajlarının canlılığı, kullanıcıların duygularını ve öfkelerini paylaşmaları direniş duygusunun ve dayanışmanın sürdürülmesine, korkunun yenilmesine ve sokağın yeniden harekete geçmesine yol açmıştır.

Kolektif eylemde duygudaşlık

Gezi direnişinde dil üzerinden yürütülen bir mücadele söz konusu. Anlamlar dünyası mizahla, performanslarla, müzikle, sanatsal yazışmalarla sembolik iktidarla mücadele etmiştir. İki dünya arasındaki uçurumu göz önüne seren sokakların dili bir aidiyet kültürünü ve direnişin felsefesini ayrıca ortaya koymaktaydı. Bahktin'in de ifade ettiği gibi işaretler sınıf mücadelesinin olduğu yere dönüşmektedir (Terdiman, 1989: 36).

Kolektif eylemde duyguların tetikleyici rol oynadığı yadsınamaz bir gerçek. Direnişe katılmadan önce bireylerde varolan ya da artan duyguların yanında, direniş sırasında oluşan ve güçlenen duygular da söz konusudur."Kızgınlıkla başladı benim oradaki asıl dayanışmam" (İplikçi, 2013: 210), "Zaten çok uzun süredir kızgındım. Kırgındım ülkeye genel olarak..." (s. 288). "(Medyaya) AKP'ye olduğundan daha sinirliyim" (s. 264) gibi ifadeler, Gezi direnişi sırasında yapılan söyleşilerde vurgulanan duygu hallerinden birkaçı. Tuba Emiroğlu (2013), Pagis (2009) ve Jasper (2002)'den yola çıkarak toplum içindeki 'duygusal ekonomi'nin siyasi angajman için önemine vurgu yapar (s. 235). Bir diğer

önemli etken ise, toplumdaki duyguların ortak ve birçok çerçeveden yorumlanabileceği 'yorumlama çerçevesi'ni oluşturmaktır. "Ortak yorumlama çerçevesi ortaya çıkan adaletsizlik, hoşnutsuzluk, öfke gibi duyguları ideolojik olarak bağlar ve eğer herhangi siyasi bir hareket bu yorumlama çerçevesini harekete geçirebilirse, bireylerde siyasi angajmanın oluşumuna yol açar" (Emiroğlu, 2013: 235) 'Aşk örgütlenmektir' sloganında, iktidarın yıkıcı politikalarına, adaletsizlik, ayrımcılık, nefret söylemine duyulan öfke, itiraz, isyan 'başka bir dünyanın' mümkün olabileceğine dair duyulan inanç, umut ve özlemle dile getirilir. İdeolojik ve sınıfsal olarak birbirinden farklı kişi ve gruplar duygudaşlık etrafında, çoğunlukla kimlik söylemleri çerçevesinde geçici ortaklıklar kurabilmişlerdir. Duyguların, dayanışmanın tutkalı ve muhalefeti harekete geçiren güç olarak tanımlayan Collins (Jasper, 1998: 399), kızgınlık, öfke, korku duygularının bireylerin muhalif gruplara katılmasında ve hatta muhalif hareketleri kurmasında etkili rol oynadığını ifade eder. Nitekim, polis şiddeti sonucu yaralananlar, gözlerini kaybedenler, darp edilenler, tacize uğrayanlar ve tüm bunların ana-akım medya tarafından ısrarla gündem dışı bırakılması, iktidar karşıtı eylemlerin yaygınlaşmasında rol oynamıştır.

Kolektif eylemin ürünü olan duygular özellikle ritüellerle güçlendirilerek grup içindeki dayanışmayı canlı tutar: "Ritüeller, inanç ve duyguların çarpıcı zaman ve mekânlarda sembolik cisimleşmesidir" (Jasper, 1998: 418). Aidiyet duygusunu perçinleyen ritüeller arasında sıklıkla şarkı söylemek ve dans etmekte görülür. Hatta Traini'nin (2008) müziğin protestoya katkılarını sıraladığı listesinde; değişime hazırlayacak duyguların yaratılması, duygusal durumların oluşturulması, grup aidiyetinin güçlendirilmesi ve muhalif tarafın şeytanlaştırılması öne çıkan unsurlardır (Jasper, 2011: 14.10).

Çevrimiçi ve çevrimdışı duvarlarda paylaşılan şiirsellik, 'şiirleme' akımıyla eyleme dönüşür. Sosyal medyada başlayan ve Gezi süreci ile yükselişe geçen #siirsokakta hareketi sokaklardan otobüs koltuklarına kadar görülebilecek, okunabilecek her yere şiir dizeleri yazılması ve bu şiirlerin fotoğraflarının "#şiirsokakta" etiketiyle sosyal medyada paylaşılmasıyla büyüdü (Özkul, 2014). Sosyal medyada viralleşen eylemci çiftlerin fotoğraflarının paylaşılması, direnişçi kadın fotoğraflarına karşı ifade edilen hayranlık, hatta polis ve "toma›yla 8 gündür beraberiz, ciddi düşünüyoruz",

"polis dudaklarına yapışıp kalıcam", "durmadan öpüşüyoruz tayyip" ,"gaz yemeyene kız yok" gibi polis ve iktidara karşı geliştirilen mizahi aşk temalı söylemlerin yanında Gezi direnişinde aktif rol alan Çarşı grubunun taraftarlık aşkının sloganlara transfer edilmesi ve "Çarşıdan koca alıcam' şeklindeki söylemlerle, gruba olan hayranlığın ortaya konulması sembolik direnişin izdüşümleridir.

İletişimsel eylem, Habermas'ın 'yaşam dünyası' diye tanımladığı bir toplumsal bağlam içerisinde gerçekleşmektedir. Habermas için yaşam dünyası' 'durumlarla başa çıkma' çabasıyla eylemde bulunan insanın iletişimsel eylemde bulunduğu alanlardır (Hasdemir ve Coşkun, 2008: 130). Erdoğan'a göre, sosyal bütünleşmenin alanı olan yaşam dünyasını (Erdoğan ve Alemdar, 2010: 285), Yıldırım şu şekilde tanımlar: "Kültürün, sembollerin, anlamın, kişiliğin -ki her biri iletişimin temelini oluşturur- alanıdır" (Yıldırım, 2006: 255). Diğer taraftan Habermas "Hedef artık kapitalist doğrultuda özerkleşmiş iktisadi sistemin ve bürokratik olarak özerkleşmiş egemenlik sisteminin 'ilgası' değil, sistemin emredici kiplerinin yaşam dünyası alanlarına dönük sömürgeleştirici tecavüzlerine set çekilmesidir" (Habermas, 2005: 41). Eskisinin 'iktisadi ve sosyal, iç işlere ve askeri güvenlik' sorunlarından farklı olarak, 'yaşam kalitesi, eşit haklar, bireysel kendini gerçekleştirme, katılım ve insan hakları' konularından oluşmaktadır. Eski politikaları destekleyen kesimler işverenler, işçiler ve orta sınıf tarafından desteklenirken, yeni politika ise orta sınıf, yeni kuşak ve nitelikli eğitim görmüş gruplarda rağbet görmektedir (Habermas, 2001: 849).

Gençlerin ve kadınların siyasi eyleme geçişlerinde genellikle polis şiddetinden sonra kendi yaşam pratiklerinde karşılaştıkları hak ihlalleri etkili olmuştur. Özellikle aile politikaları adı altında kadını aileye mahkûm eden ve kadın bedeni üzerinde uyguladığı 'muhafazakâr' politikalarla kadını nesnelleştiren söylem ve uygulamalar; dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın kürtajla ilgili açıklamaları, üç çocuk dayatması, sezaryen-normal doğum tartışması, kadınların kızgınlığının ve öfkesinin katlanmasına yol açmıştır. "Ev işlerini bıraktık iktidarın tozunu atmaya geldik", "Erkeklere de devlete de, kimseye çocuk borcumuz yok", "Tayyipsiz, tacizsiz hava sahası" sloganları ile gösterir. Gezi direnişindeki kadınların ayrıca yürüttüğü sembolik mücadele sokak duvarlarındaki cinsiyetçi söylem ve küfürlerin seferberlik ilan edilerek

üzerlerinin boyanmasıydı Yürütülen sembolik mücadele sosyal medya aracılığıyla duyguların paylaşılması ve viralleşmesi, muhalif hareketin kitleselleşmesine de katkı sağlamıştır. Hatta Ağustos 2014'te, sanatçı Şükran Moral, Gezi Parkı'nda üzerinde kırmızı bir kıyafet ve başında 'Resist Gezi' yazılı bir taçla direnişe gönderme yapan bir eylemle Gezi'yi hatırlattı (*Radikal*, 08.08.2014).

Eylem repertuarını bireysel performanslar aracılığıyla ortaya koydukları yaratıcı dil kimi zaman karnavalesk bir atmosferle kimi zamanda sade bir başkaldırış şeklinde yapılmaktadır. Katılımı sürdürülebilir kılmak için, süreç içinde, bu performanslar aracılığıyla doyumlar oluşturup duygusal enerji gerçekleştirilmektedir. Sosyal medyada gündem oluşturan Duran Adam eylemleri, Darth Vader kostümlü çıkışlar, 'Gaz Maskeli Derviş' performansı, "kim sevmedi söyle seni başkan sen çocukken" videosu gibi tabandan gelen başkaldırışın popülerleştiği eylemlerdir. "Hitler Gezi Parkı eylemlerini değerlendiriyor" uyarlamasından Boğaziçi Caz Korosu'nun seslendirdiği "Çapulcu Vay Vay Vay" düzenlemelerine kadar iktidarın ürettiği söylemler, mizah ve sanatla ters düz edilerek, çapulcu kimliğine sembolik bambaşka anlamlar yüklenilmesini sağlar.

Sonuç

Sosyal medya Gezi direnişinde haber alma ve örgütlenme açısından son derece önemli bir rol oynadı. Hatta yeni alternatif haber kaynaklarının doğmasına yardımcı oldu. Sosyal hareket bir dönüşümden ziyade bireylerin yaşam grameerlerine sahip çıkmaları, sembolik dünyalarını korumayı amaçlamaktadır. Kimi zaman duygular ya da ideolojilerin üzerinden kurdukları ortaklıklara dahil olarak, kimi zaman sosyal medya aracılığıyla tekliklerini koruyarak direnişe dahil oldular. Çapulcu kimliği ile marjinalleştirilen, ötelenen ve aşağılanmaya çalışılan bireyler ve gruplar, iktidarın tacizkar hegemonyasına bazen sokakları dillendirerek, şiirleyerek, renklendirerek bazen de orantısız şiddete karşı barikatlardan, çadırlardan ve sosyal medyadan mücadele ederek karşı koydular. Ana-akım medyanın suskunluğuna karşı sosyal medyada "kendin medya ol" çağrıları ile direniş medyasını oluşturma gayretleri, aynı zamanda yine sosyal medyadan dağıtılan dezenformasyona karşı sağduyu çağrılarını da içerdi. Cep

telefonlarındaki kameralar video aktivizm için kullanılıp, polis şiddetinden Gezi Parkı'ndaki günlük hayata kadar an ve an belgelenmeye çalışıldı. Böylelikle iktidarın denetlemekte zorlandığı sosyal medya, muhalifler için eylem koordinasyonu, haber yayılımı ve duygudaşlığın oluşturulduğu direniş ağlarına dönüştü.

Eylem repertuarındaki mizah, müzik, performans ve yaratıcılık, iktidarın ciddiyetine, şiddetine, soğukluğuna ve katılığına karşı, hem çevrimiçi hem çevrimdışı mekânlarda vücut buldu. Ötekileştirilenler, nefret söylemine hedef olanlar kentin merkezinde, parkın atmosferinde, kendi kutsal alanlarını yaratma fırsatı buldular. Kamusal alan, kurulan çadırlarla, her bireyin veya grubun kendi imzasını taşıyan sembollerle yeniden inşa edildi.

Yeni toplumsal hareketlerin eylem repertuarı, sosyal ağların devreye girmesiyle genişliyor, çeşitleniyor ve aktivistler açısından yeni söylem ve eylem alanları doğuyor. Sosyal ağların aktivizm bağlamında pasifleştirici tehlikesi olsa da, devlet aygıtları siber güvenlik önlemlerini keşfetmiş olsa da, Gezi direnişi sırasında sunduğu alternatiflik açısından biricikliğini koruyor. Söylem ve eylem, sokak ve internet birbirini destekleyerek bir sosyal hareketin yaygınlaşmasına katkı sağlamaktadır. Mısırlı bir blogcunun söylediği gibi "Araçlar (...), biz insanlar olmadan sadece araçtır. Devrim için motivasyonumuz siyasi, toplumsal ve ekonomik, Facebook ve Twitter'ımız var diye değil."(Khoury, 2011, s. 84).

Kaynakça

Atvur, S. (2014), "21. Yüzyılda Değişen Toplumsal Hareketler", *Praksis*, Sayı: 34, s. 13-40.

Bloomberg.com, "Twitter really is a menace to Erdoğan?", 10.06.2013, http://mobile.bloomberg.com/news/2013-06-10/twitter-really-is-a-menace-to-erdogan.html.

Castells, M. (2012), *Redes de indignacion y esperanza*, Alianza Editorial, Madrid.

Derin, O., "Gezi Eylemlerine Nasıl Gelindi?", 29.07.2013, http://ssgpp.wordpress.com/2013/07/29/gezi-eylemlerine-nasil-gelindi/.

Emiroğlu, T. (2013), "2000'li Yıllarda Yeni Aktivizm Biçimleri: Yeni Toplumsal Hareketlerde Gençlerin Siyasal Angajmanı", *Gençlik Halleri: 2000'li Yıllar Türkiye'sinde Genç Olmak*, Der. Demet Lüküslü ve Hakan Yücel, Efil Yayınevi, İstanbul, s. 224-246.

Erdoğan, İ., K. Alemdar (2010), Öteki Kuram, Erk Yayınları, Ankara.

Gerbaudo, P. (2014), *Twitler ve Sokaklar*, Çev. Osman Akınhay, Agora Kitaplığı, İstanbul.

Habermas, J. (2001), İletişimsel Eylem Kuramı, 1. Cilt, Çev. Mustafa Tüzel, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Habermas J. (2005), *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*. Çev. Tanıl Bora, Mithat Sancar, İletişim Yayınları, İstanbul.

Hasdemir, T. A. ve M. K. Coşkun (2008), "Kamusal Alan ve Toplumsal Hareketler", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63 (1), s. 121-149. http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=8&ArsivAnaID=19548 .

İnsanhaber, "Gezi'de Sosyal Medya İstatistikleri", 01.08.2013, http://insanhaber.com/insan-ozel/gezide-sosyal-medya-istatistikleri-h19098.html.

İplikçi, M. (2013), *Biz Orada Mutluyduk: Gezi Parki Direnişindeki Gençler Anlatıyor*, Doğan Kitap, İstanbul.

Jasper, J. M. (1998), "The Emotions of Protest: Affective and Reactive Emotions in and around Social Movements", *Sociological Forum*, 13 (3), s. 397-424. http://jamesmjasper.org/files/Emotions_of_Protest.pdf.

Jasper, J. M. (2011), "Emotions and Social Movements: Twenty Years of Theory and Research", *The Annual Review of Sociology*, 14 (22), s. 1-19, http://jamesmjasper.org/files/ARS_2011.pdf.

Khoury, D. (2011, 2 Mayıs), "Social Media and Revolutions: How The Internet Revived Arab Public Sphere anc Digitalized Activism", *People's Power: The Arab World in Revolt, Perspectives*, Heinrich Böll Schiftung, s. 80-85.

Konda, *Gezi Parkı Araştırması*, 06-07.06.2013, http://www.youtube.com/watch?v=5zP6TnfALQU.

Özkul, Özge (2014), "Şiirin Sokak Hali", *biamag*, Bia Haber Merkezi, İstanbul, http://www.bianet.org/biamag/sanat/155047-siirin-sokak-hali .

Radikal, "6 Satte 2 Milyon Gezi Parkı Tweeti", 03.06.2013, http://www.radikal.com.tr/turkiye/6_saatte_2_milyon_gezi_parki_tweeti-1136087.

Radikal, "Şükran Moral Gezi Parkı'nda", 08.08.2014, http://www.radikal.com.tr/hayat/sukran_moral_gezi_parkinda-1205715.

SMaPP Data Report, "A breakout role for Twitter? The Role of Social Media in the Turkish Protests", *Social Media and Political Participation Lab*, New York University, 01.06.2013, http://smapp.nyu.edu/reports/turkey_data_report.pdf.

Terdiman, R. (1989), *Discourse/Counter-Discourse: The Theory and Practice of Symbolic Resistance in Nineteenth-Century France*, Cornell University Press, A.B.D., http://www.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=1kr3opRnM0C&oi=fnd&pg=PP11&dq=terdiman+symbolic+protest&ots=dXys_Bb89U&sig=bmRjyQ9RqMQIlqnJowsdshvtPMQ&redir_esc=y#v=onepage&q=terdiman%20symbolic%20protest&f=false.

Varnalı K. & V. Görgülü (2014), "A social influence perspective on expressive political participation in Twitter: the case of #OccupyGezi", *Information, Communication & Society*, s. 1-16.

Yıldırım, Y. (2006), "Jurgen Habermas'ın İletişimsel Eylem Kuramı", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, VIII (2), s. 249-267.

Ynklabs, "Gezi Parkı İnfografik", http://ynklabs.com/assets/img/white-papers/gezipark-infografik.pdf.

Toplumsal Hareketlerde Anonim Örgütlenmeler ve İsyan Ağlarının Mülksüzleştirilmesi

Şevket Uyanık[1]

İki farklı kutupta bakış açısı var: Biri, her şey süper, internet bize özgürlük verdi ve muhteşem bir şey. Diğeri, her şey felaket durumda; İnternet, bizi gözetlemeleri ve bize baskı kurmaları için birçok aygıt sundu.

Aaron Swartz, 10.07.2012

Bu çalışmada *örgütlenmelere birebir* etki eden sansür ve gözetimin büyüyen etkisinden, hacker gruplarının anonim örgütlenme tarzlarına dair gözlemlerden ve tekno-eylemci grupların

1. MSGSÜ Sosyoloji doktora öğrencisi ve Türkiye Korsan Parti Hareketi sözcüsü

toplumsal hareketlere olan etkisinden bahsetmek istiyorum. Çalışmanın bir bölümü de İstanbul'da gerçekleşen *Agora99* toplantı notlarına ayrılmıştır. Tabii bunlardan bahsederken, her zaman bir sorun olarak karşımıza çıkan, bilginin ve kültürün karşısında sınırlayıcı olarak yer alan "mülkiyet/fikri mülkiyet" meselesine, "mülksüzleştirme" kavramı üzerinden bakacağız. Dünyadan ve Türkiye'den örneklerle, bazı uygulamalarla interneti kendi mülkiyetlerine, insanları da kendi gözetimleri ve denetimleri altına almak isteyen durumları tartışacağız.

Michael Albert, *Katılımcı Ekonomi - Kapitalizmden Sonra Yaşam* adlı eserinin *Mülkiyet* bölümüne, şöyle bir alıntı ile başlar: "Tutsak edilmiş bir korsan Büyük İskender'e zekice ve doğru bir cevap verdi. Bu kral adama denizin gaddar hâkimi olmakla neyi kastettiğini sorduğunda, korsan cesaret dolu bir gururla şöyle cevapladı: 'Sizin bütün dünyaya hükmetmekle kastettiğiniz şeyin aynısını. Ben bunu küçük bir gemiyle yaptığım için hırsız diye anılıyorum, ama siz büyük bir donanmayla yaptığınız için imparator olarak kabul ediliyorsunuz."[2] Bu diyaloğun alıntılandığı zamandan yüzyıllar sonra ise WikiLeaks'ten Julian Assange şöyle der: "Elimizdeki en önemli özgürleşme aracı olan internet, totaliterliğin bugüne dek görülmedik düzeyde tehlikeli bir yöntemi haline geldi. İnternet insan uygarlığı için bir tehdit arz ediyor".[3] Tarihsel aralığı oldukça açık olan bu iki alıntının bağlamı birbirinden uzak gelebilir fakat bazı politik ve toplumsal süreçlerin bizi, ilk alıntının yapıldığı tarihlerdeki zihniyet yapısına çektiğini hep birlikte görmekte ve bunu deneyimlemekteyiz.

Gezi Parkı eylemleri ve ardındaki direniş, internet alanının ya da yeni medya olarak tanımlayabileceğimiz alanın ilk kez hayatlarımızda bu kadar vücut bulduğunu ve internetin sokak ile olan ilişkisinin varlığını göstermesiyle her zaman belleklerimizde kalacaktır. Bu yazıdaki amaçlarımızdan biri de yeni medya araçlarının direnişe etkilerinin çeşitli açılardan değerlendirilmesidir. Doğası gereği potansiyel eğilimleri güçlendiren internet, zaman ve mekân sınırlamalarının ortadan kalktığı, iki yönlü ve eşzamanlı bilginin

2. St. Augustine'den akt. Michael Albert, *Katılımcı Ekonomi-Kapitalizmden Sonra Yaşam*, Çev. Taylan Doğan, Aram Yayıncılık, İstanbul, Eylül 2004, s. 129.
3. Julian Assange ve Jacob Appelbaum, Andy Müller-Maguhn, Jeremie Zimmermann, *Şifrepunk: Özgürlük ve İnternetin Geleceği Üzerine Bir Tartışma*, Çev. Ayşe D. Temiz, Metis Yayınları, İstanbul, 2012, s. 11.

dolaşıma sokulduğu bir sistemdir. Bu sistem, katılımcı ve ulaşılabilir bir iletişim sistemidir. Öte yandan bilgi ve internet teknolojileri sürekli gelişirken insanları da değiştirip dönüştürmektedir. İnternet üzerinde insanların günlük iletişim biçimleri yeniden kurgulanırken, daha önce birbiriyle iletişim kurmamış gruplar da sosyal ağlar üzerinden ilişki kurmaktadır. Fakat bu ilişkiler sistemi ve iletişim ortamları mevcut tehlikeler barındırmaktadır.

Toplumsal Hareketler: Nereden Nereye?

İnternetle bütünleşen hareketleri anlayabilmek için toplumsal hareketler tarihine şöyle bir göz gezdirmek ve paralellikleri görmek gerekir. Toplumsal hareketler literatürüne baktığımızda 1950'den öncesi ve sonrası olarak incelemeyi ikiye ayırabiliriz. 1950 ve 60'lı yılların öncesindeki toplumsal hareketler krizlerle –özellikle ekonomik krizlerle– özdeşleştirilirken, temel haklar üzerinden kitleselleşiyor. O dönemlerde kitle psikolojisi çalışmaları yürüten ve kitle hareketlerinin yayılmasını bulaşıcı hastalıklara benzeten Gustave Le Bon,[4] Türkiye'de yakın dönem siyasetinde kullanılan "dış mihraklar/güçler" retoriğinin o dönemlerdeki teorisyenlerindendir. Kitlelerin "kadın" karakterli olduğundan –güvenilmez ve kontrolsüz anlamında– bahseden Bon, kitle hareketleri içindeki "elebaşları"nın, aslında tüm hakkını arayan bireylerin, bedenleriyle beyinlerinin ayrılması konusunda da, devletçi-milliyetçi geleneğin kullanabileceği fikirler üretmiştir. 60'lı yıllardan sonra Le Bon'un "mantığıyla hareket etmeyen kitleler" anlayışının tersine, bireylerin aşırı rasyonel davrandığını ve kolektif eylemlerin aklını inceleyen kuramlar gelişmiştir. 1968 yılından itibaren ise toplumsal hareketlerde kırılma ve dönüşüm yaşanıyor.

Siyasi katılım mefhumu 1950'lerden önce, sadece sandığa gidip oy verme biçiminde görülmüştür. Neyse ki günümüz Türkiye'sinde durum öyle değil; toplumsal muhalefet sandıkla biçimlendirilmeye çağırılmıyor. Toplumsal hareket kuramları, siyasi katılımın niteliğini açıklarken bir yandan da birbirleriyle bağlantılı meselelere, "insanlar neden ve neyi protesto eder?", "bireyler ne zaman ve nasıl harekete geçer?" gibi sorulara cevaplar aramaktadır. Bununla birlikte, 1970'lerden itibaren teorisyenler de "ne-

4. Kendisinin *The Psychology of Socialism* isimli kitabı http://socserv.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/lebon/socialism.pdf adresinden okunabilir.

den" sorusunu bırakıp "nasıl" sorusuna odaklanmaya başlamıştır. Şimdi iki önemli kurama değinmenin vakti geldi; *kitle mobilizasyonu teorisi* ve *yeni toplumsal/sosyal hareketler yaklaşımı.* Kitle mobilizasyonu teorisi, toplumsal hareketlere katılım göstermek için ekonomik krizlerin ve bazı yoksunların yeterli olmadığını söyler. Eylemselliğe dönüşecek hareketlerin *kaynaklara* ihtiyacı vardır ve evet, krizler önemli bir kaynak birikimi sağlamaktadır; ancak sanayileşme, modernleşme ve kentleşme gibi büyük sosyal dönüşümler, kolektif eylemlerin ortaya çıkışında aynı zamanda göz ardı edilebilir konumdadır. Teori, toplumsal aktörün rasyonelliğinden dolayı psikoloji biliminin konusu olmayacağını söylerken, bir taraftan da örgütleri ön plana çıkarır ve bu örgütleri harekete geçmenin temel taşı olarak benimser. Bu süreçte bir kısım teorisyen eylemselliğin mevcut ve harekete geçirilebilir kaynaklarla ilgili olduğunu söylerken, diğer bir kesim *siyasal fırsatların* protesto hareketlerini etkileyen yönlerini ortaya çıkarır, başka bir yaklaşım ise eylemlere bireysel katılımı anlamak için kişilerin geçmişteki bağlantılarına ve eylemliliklerine bakmamız gerektiğini ileri sürer.[5] Hareketlere katılımların hem bireysel gerekçeleri hem de yapısal nedenleri mevcuttur. "Bireysel düzeyde toplumsal hareketler duygusal hareketlerdir. Zamanımızda çok biçimli dijital yatay iletişim ağları tarihteki en hızlı ve en özerk, etkileşime dayalı, yeniden programlanabilir ve kendi kendine genişleten iletişim araçlarıdır. Toplumsal harekette yer alan bireyler arasındaki iletişim süreçlerinin nitelikleri toplumsal hareketin örgütsel niteliklerini belirler: İletişim ne kadar etkileşime açık ve kendi kendini yapılandırır olursa örgüt o kadar az hiyerarşik, hareket katılıma o kadar açık olur".[6]

Genellikle ekonomi biliminden devşirilen kavramlarla toplumsal hayata bakan görüşlerin dışında 1980'li yıllara gelindiğinde siyasal alan da teorilerde kullanılmaya başlanır. Burada Sidney Tarrow'un[7] "siyasi fırsatlar" görüşüne bir selam gönderirsek, si-

5. Kıvanç Atak, "Türkiye Ayakta: Toplumsal Hareket Teorileri Bağlamında İlk Sorular ve Düşünceler", Cilt II, Sayı 4, Türkiye Politika ve Araştırma Merkezi, Londra, Haziran 2013, s. 49-54.

6. Manuel Castells, *İsyan ve Umut Ağları: İnternet Çağında Toplumsal Hareketler,* Çev. Ebru Kılıç, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 27-28.

7. Sidney Tarrow'un *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics* isimli kitabına https://tr.scribd.com/doc/188415801/TARROW-Sidney-Power-in-movement-pdf adresinden göz atabilirsiniz.

yasi sistem içerisinde kalarak sistemi değiştirmeyi önceleyen hareketleri anlama çabalarımız sonuç verir. Özellikle Türkiye'deki seçim yasası ve sistemine bakarsak, Gezi süreciyle birlikte zaten oldukça dar olan siyasal katılım unsurlarının genişleyeceği yerde gittikçe erişime kapalı olmasını vurgulayabiliriz. Devlet aklının –yer yer bilerek yapıldığı hissiyatı veren– çıkışları nasıl özel yaşamların derinliklerine kadar girip oradan kamusal alanlara ve internetteki tartışma platformlarına kadar yayılıyorsa, Gezi Eylemleri/Direnişi başlangıcında görülen sahiplenme, savunma ve protesto biçimlerinin, bireylerden ve küçük gruplardan başlayıp öncü örgütlenmelere doğru yayılması, katılımcı politik arayışların varlığını kanıtlar niteliktedir. Henüz yeterince kurumsallaşmamış ve eşit derecede farklı *yeni somut politik* beden biçimlerinin geliştiğini[8] deneyimlemek, bireylerin radikal ve doğrudan bir şekilde politik katılımına dair bir başlangıç olarak görülebilir.

Yeni toplumsal hareketler yaklaşımının kuramcılarından Alain Touraine'e göre toplumsal kırılmalar, aktörlerin değişmesi –mesela işçi sınıfının yanına beyaz yakalıların eklenmesi–, taleplerin ve hedeflerin değişmesi ve en sonunda da örgütlerin değişmesiyle birlikte dayanışma grupları, halk meclisleri gibi müşterek alanların oluşması neticesinde farklı bir boyuta ulaşmıştır. Birkaç hareketin her şeyden önce toplumsal ve ekonomik yönelimlerinin kaynağını sanayi toplumlarından alan hareketlerden alabildiğine farklı kültürel hareketler olduğudur; işçi hareketinden ve özellikle devrimci eğilimlerinden miras kalan bir ideolojinin ve eylem biçimlerinin içine konduğu için kaybolduğudur.[9] O yıllarda, eylemlerin taleplerinin devletin siyasi alanından uzak olmasını dile getiren ve toplumsal alan–devlet ayrımını yapan Touraine, sonraki dönem çalışmalarında tekrar işçi sınıfının konumlanışlarına yer vermektedir.

Politik Aktivizm: Hacktivizm

Sivil itaatsizlik[10] eylemlerinin çok daha eskilere dayandığını bilmekle beraber, burada toplumsal hareketleri 68' eylemleriyle

8. Thomas Nail, "Deleuze, Occupy ve Devrimin Edimselliği", s. 7, erişim: https://www.academia.edu/6469447/Deleuze_Occupy_ve_Devrimin_Edimselli%C4%9Fi

9. Alain Touraine, *Bugünün Dünyasını Anlamak İçin Yeni Bir Paradigma*, Çev. Olcay Kunal, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 214-215.

10. Henry David Thoreau'nun *Doğal Yaşam ve Başkaldırı (Sivil İtaatsizlik Makalesi ve Wolden Gölü)* ve Ayrıntı Yayınları tarafından basılan ve önemli bir derleme olan *Kamu Vicdanına Çağrı: Sivil İtaatsizlik* kitapları incelenebilir.

başlatabiliriz. Çünkü 68'in etkileri, oluşturduğu bilinç, eylem pratiklerinin olgunlaşması ve belki de dijital aktivizmle buluştuğu noktalar, halen canlılığını koruyan unsurlardır. Bu eylemlerin bir farklılığı da, iktidarı hedefleyen stratejilerin başarısızlığını göstermesi ve bu hedefi reddetmesi, öte yandan tüm vurgusunu bütün iktidar ve hiyerarşik yapılanmaları özgürlük adına dönüştürme bilincini üretmesiydi. İşte *Hack*[11] Hareketi'nin –daha sonra *Hacktivizm* olarak adlandırılacak– de temelleri bu zamanlara dayanmaktadır. Hatta o zamanlar bu eylemler oldukça saygı duyulan, şimdiki gibi "terörizm" ile bağdaştırılmayan bir düzeydeydi. Tekno-eylemcilik olarak adlandırabileceğimiz bu girişimler, 1960'lı yıllarda dijital karşı-kültür şeklinde belirginleşen hareketin ikinci dalgası olarak karşımıza çıkar. Başka bir dünyanın mümkün olabileceği düşüncesi ile hareket eden bu tekno-eylemciler, dijital iletişim teknolojilerini kullanarak endüstri toplumunun demokratikleşmesine katkıda bulunabileceklerini düşünmüştür.[12] Buradan görüyoruz ki 68' zamanı doğan, yeşeren ve gelişen politik hareketler, hem toplumsal alanda hem de dijital alanda bütünleşmiş, yer yer beraber hareket etmiş ve sonuçta aynı amaçlar altında örgütlenmiştir. Zaten iletişim örgütlenmektir. Ayrıca bu eylemcilerin çalışmaları yalnızca insanların eylemcilik "yapma" şeklini değiştirmemekte, internetin kendi yüzünü de değiştirmektedir.[13] Zamanla, hacklemenin tarihi, elektronik hippiler, Ağ Özgürlüğü İttifakı (Network Liberty Alliance) ve sloganları "insanları değil kodları hackleyin" olan Hackblok Kolektifi dahil olmak üzere

11. *Hack* ve bundan türeyen *hacker* kelimelerinin anlamı, önceleri MIT öğrencileri tarafından bilgisayar ile ilişkisi olmayan konularda kullanılmaktaydı. Kelimenin tam karşılığı, programlanabilir sistemlerin detaylarını araştırmak ve derin bilgilerle kendi yeteriliklerini geliştirmekten zevk alandır. Eric Steven Raymond "Nasıl Hacker Olurum?" adlı makalesinde hacker kavramını; "Teknik bilgiye sahip, problem çözmekten zevk alan ve sınırları aşan kişi" olarak tanımlamıştır. Ancak hacker kelimesi günümüzde olumsuz bir anlam çağrıştırmaktadır. Hacker kavramı genellikle yanlış bir biçimde kullanılarak "bir sistemin güvenliğini kıran kişi" anlamına gelen "cracker" kelimesi yerine kullanılmaktadır. Hacker'lar bilgi paylaşımının etkili ve yararlı olduğuna inanan, özgür yazılımlar yazarak ve bunları herkesle paylaşarak bu konulardaki uzmanlıklarını paylaşmanın etik görevleri olduğunu düşünen insanlar topluğudur.

12. Kate Milberry, "Wiki Tarzı: Değişim Tasarlamak, Demokrasi Uygulamak", Der. Guido Ruivenkamp, Joost Jongerden, Murat Öztürk, *Teknoloji ve Toplum: Yıkıcı Bir Direniş ve Yeniden Yapılanma*, Çev. Cumhur Atay, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2010, s. 58-59.

13. Milberry, a.g.m., s. 49.

bazı tanınmış örnekleri takip ederek donanımdan yazılıma kaymıştır.[14]

> Hacker sınıfı bilginin mülkiyete, entelektüel bir mülkiyet şekline dönüştürülmesiyle yükselir. Bu yasal hack, hacki yöntem üreten bir mülkiyet yapar ve böylelikle yöntem üreten bir sınıf. Hack mülkiyet sorusunu sormaya ve cevaplamaya eğilimli bir sınıf gücünü, hacker sınıfını üretir. Hacker sınıfı yalnızca dünyadaki öznelerin ve nesnelerin yeni çeşitlerini ve betimlenebilecekleri mülkiyet formunun yeni çeşitlerini yaratma kapasitesine sahip olmakla kalmaz aynı zamanda mülkiyetin kendi şeklini sorgulayan beklenmedik özelliklere sahip yeni ilişki çeşitleri yaratır.[15]

Kitlesel eylemlerin dayandığı noktalardan biri de ekonomik sistemin sorunlara çare üretememesi ve kendini yenileyememesidir. *Öfkeliler hareketi, Occupy Wall Street* ve *Mısır'daki Eylemler (Tahrir)*, bazı noktalarda birbirinden ayrılsa da kötü ekonomik işleyişin körüklediği ve kaynaklık ettiği eylemlerdendir denilebilir. Burada, adını 1910 Meksika Devrimi'nin liderinden, yani köylülerin topraklarını kaybetmesi üzerine toprak ağalarına karşı komünal toprak sahipliğini yeniden kurmayı amaçlayan hareketin öncüsü olan Emilio Zapata'dan alan Zapatista hareketinden bahsetmemiz gerekiyor. Bu toplumsal "isyan" hareketi yeni düzenin baş pazarlarından olan Meksika'ca burjuvazinin, yönetenlerin, lobicilerin tepkisini çekmiştir. Neden mi? Yazının başında vurgu yaptığımız ve sonunda da yapacağımız gibi mülkiyet ilişkileri yüzünden. Evet, sınıfsal/toplumsal/sosyal/ekonomik ilişkiler değişiyor fakat mülkiyet ilişkileri değişmiyor ya da yeniden üretiliyor. Öncelikle 1994 yılında serbest ticaret anlaşması *NAFTA* geliyor, ardından 1995 yılında Türkiye de dahil olmak üzere müzakereye katılan 114 ülke tarafından imzalanan *TRIPS*, tam adıyla Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması. TRIPS'in önemi, fikri mülkiyet haklarının ticaretle olan bağlantısının düzenlendiği ilk anlaşma olmasıdır. Öte yandan Zapatista hareketinin en önemli özelliği, araç olarak interneti kullanmasıydı. Zapatistalar ve destekçileri, "Yeni teknolojileri kullanmayıp eskilerinde ısrar edersek, 60'ların 70'lerin *Samizdat*[16] anlayışını internete geçir-

14. Chiara Livia Bernardi, "Komün Web ve Bakunin'in Anarşist Düşüncesi", *Sosyal Medya D/Evrimi*, Der. Barış Çoban, Çev. Akın Emre Pilgir, Su Yayınları, 2014, s. 30.
15. McKenzie Wark, *Bir Hacker Manifestosu*, Çev. Merve Darende, Altıkırkbeş Yayınları, İstanbul, 2008, s. 36-37.
16. "Sovyet bloğunu oluşturan ülkelerdeki kaçak yayınları ve bu yayınların el altın-

mezsek, çok etkili olamayız" demiştir. Artık onlar için internet, seslerini duyurma ve bir mücadele aracı olarak oldukça ön plandadır. Öte yandan, EZLN'nin komuta kademelerinde yer alanların yüzlerini bir maskeyle kapatması bir eşitlik göstergesidir ve internetteki *anonimlik* kavramı ile yakından bağlantılıdır.

Eleştirel Sanat Topluluğu[17] hacktivizmi, politik eylemlerin ve kodun birleşmiş gücü, sanal metinlere dönüşmüş ve bu metinlerle konuşan "elektronikleşmiş aktivizm" olarak tanımlamıştır. Bu sürece, aktivist eylemlerden hacktivist eylemlere geçiş süreci de diyebiliriz. Bu tarz eylemleri içinde barındıran "sanatsal yaratıcılık" duygusu, küresel kapitalizmin makinesel aklını internet ağları/araçları sayesinde bozma imkânı vermektedir. Mesela *Floodnet*[18] kaynaklı hacktivist hareketlerin tohumu buralarda atılmış, yerlilere yapılan kıyımı uluslararası boyutta duyurmanın, bunları gizleyen medyayı bloke etmenin, hükümete ait iletişim kanallarını tıkamanın yolu, bu tarz girişimlere dayanmıştır. Seattle Eylemleri'nin (99') ve *Indymedia* hareketinin temelini oluşturan ise "bilgisayardan uzak eylemciliği, bununla bütünleştirmeliyiz" düşüncesidir. İnternet bu eylemlerde eylemcilerin zamandan, çeşitli maliyetlerden ve mekânlardan bağımsız bir şekilde iletişim kurabilmesini sağlamıştır. Seattle'ın bizlere gösterdiği bir başka önemli nokta ise, yasal zeminin dışına çıkmaya başlayan ve kontrolsüz bir şiddet gösterisi sergileyen polis mevzusudur. Polisin eylemcileri düşmanlaştırıcı faaliyetleri, toplumsal hareketlere karşı bu kolluk gücünün bakış açısını da göstermiştir. Gezi ile birlikte gördük ki polisin bu tarz eylemlere karşılığı, çatışma dinamiğini artırarak, düşmanlaştırılan eylemciyi toplumsal, fiziksel ve zihinsel anlamda yıldırmaktır.

Polis kavramı önceleri kamusal otorite uygulanan insan topluluklarını ve bunların idare edilmesini tanımlarken, 17. yüzyıldan itibaren "polis" kelimesinin derin biçimde farklı bir anlam kazanmaya başladığını görüyoruz.[19] Polisin tüm toplumdaki sınıflan-

---

dan dağıtılmasını kapsayan terimdir. Komünist rejim tarafından sansürlenen yayınların kopyaları kısa bir sürede basılır ve bu kopyaları alanlar da kopyalayarak dağıtmaya devam ederdi" Wikipedia Samizdat maddesi.

17. Critical Art Ensemble (CAE), 1994, http://www.critical-art.net/.

18. Zapatista hareketini destekleyen ve Digital Zapatismo olarak adlandırılan eylem türünü ortaya koyan The Electronic Disturbance Theater adlı grubun yaptığı, web sitelerini tekrar tekrar "istemeye" dayalı bir tür *ddos* aracı.

19. Michel Foucault, *Güvenlik, Toprak, Nüfus: Collége de France Dersleri (1977-*

dırıcı, baskılayıcı ve totaliter yapısını kurması için istatistik ve tüm bilgi alanının verilerine ihtiyacı oldu.[20] Öte yandan Foucault, polis ve istatistik birbirlerinin koşuludur der ve ekler; istatistik, devletin devlet hakkındaki bilmesidir [*savoir*]–devletin kendini bilmesi olduğu kadar diğerlerini de bilmesi anlamında.[21] Polis şiddetinin sistemli olarak arttığı ve artacağı görülen Türkiye'deki durum için Foucault'un "Polis fiili olarak neyle iştigal eder?" sorusunu yinelersek, reform adı altında sunulan güvenlik paketleri ve polise yeni araçlar alınması adına yapılan yatırımlar[22] düşünüldüğünde, tam bir polis/disiplin/denetim ve gözetim devleti içinde huzurla yaşayacağımız söylenebilir. Polisin hedef aldığı şey tam da insanın etkinliğidir;[23] bu her türlü etkinlik olabileceği gibi, dijital alandaki internet eylemliliği de bununla yakından ilgilidir. Gezi Parkı Direnişi esnasında örgütlenmek ve haberleşmek adına kullanılan yeni medya araçlarının, polis teşkilatı tarafından izleme ve gözetim araçlarına dönüştüğüne bizzat şahit olmuştuk. Öte yandan Çin'deki sansürü, internet polislerini ve bunlar için uyguladıkları yöntemleri[24] düşündüğümüzde, yakın zamanda Türkiye sağlam iradeler eşliğinde bunu kendine model olarak düşünmeye başlayacaktır.

> Polisin ilgilendiği şey esas olarak toplumdur. Ancak Turguet de Mayerne daha o zaman şöyle diyordu: İnsanların yönelimi (...) birbirleriyle bir araya gelmektir, birbirlerini karşılıklı olarak aramaktır ve polisin ilgi nesnesi de işte bu "iletişim"dir, bu iletişimin "tamamına erdirilmesi ve bakı kalması"dır. (...) İşte polis gelip buraya sızar, öyle ki polis, yaşamanın, yaşamaktan biraz daha *fazlasını* yapmanın, bir arada yaşamanın, iletişim kurmanın, bütün bunların devletin kuvvetlerine dönüştürülmesini sağlayan [müdahale ve araçların] tekniklerin bütünüdür.[25]

1978), Çev. Ferhat Taylan, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 270.

20. Polis biriminin vatandaşları üzerindeki fişlemesi dışında kendi içinde de oluşturulan kadrolarda bunu yaptığına dair yakın tarihten bir örnek: "Emniyet'te fişleme ve torpil skandalı", http://ilerihaber.org/emniyette-fisleme-ve-torpil-skandali/4670/.

21. Foucault, a.g.e., s. 274.

22. İlgili haberler, "Beş soruda iç güvenlik reform paketi", http://www.sendika.org/2014/11/bes-soruda-ic-guvenlik-reform-paketi/ve "200 Milyon liralık gizli ihale", http://www.birgun.net/news/view/200-milyon-liralik-gizli-ihale/7773.

23. Foucault, a.g.e., s. 280.

24. Çin'deki durumu anlatan önemli ve ayrıntılı bir yazı: "Çin ve Sansür", erişim: http://blog.radikal.com.tr/dunya/cin-ve-sansur-63851.

25. Foucault, a.g.e., s. 285-286.

Bir İngiliz iktisatçı olan Ely Devons'un bir zamanlar katıldığı bir toplantıda söylemiş olduğu gibi, "İktisatçılar, atı incelemek istediklerinde ahıra gidip ata bakmazlar. Masalarının başında otururlar ve 'Şayet bir at olsaydım ne yapardım' diye düşünmeye başlarlar." İşte bu bakış açısı *#Occupy* hareketlerine bir itki olmuştur. İspanya'daki mortgage yasasına göre, insanlar borçlarını ödeyemediklerinden dolayı evlerini bıraksa bile finans kuruluşlarına olan borçları baki kalmaktaydı. Araştırmalara göre her gün yüzlerce insan evlerinden edilmiş, mülksüzleştirilmiş ve borçlandırılmaya devam edilmiştir. İşgal Et hareketini çözümleyen ağ teorisyeni Jeffrey Juris, burada kendisinin daha önce küreselleşme karşıtı hareketin özelliği olarak saptadığı "ağ oluşturma mantığı"na karşı olarak, "bir araya gelme mantığı"nın öne çıktığı görüşündedir.[26] Juris burada, sosyal ağların bir araya gelme mantığını beslediğinden bahsetmiştir. Fakat bazı eylemlerde, çok fazla enformasyon akışına ve hareketliliği vurgulayan içeriklere karşın, sokakta toplanan kişi sayısının istenilen seviyeye ve etkinliğe ulaşmadığını görüyoruz. Ulaşım ve toprak hakkı, kemer sıkma politikaları yüzünden yaşanan yoğun işsizlik gibi sebeplerle sokakla dijital aktivizmi birleştiren İspanya'daki Öfkeliler hareketinde (İndignados) de bir araya gelme ve beyinsel ağlar (isyan ağları) kurma durumlarının izlerine rastlamamız mümkündür. Her ne kadar ilk sokağa çıkış hareketindeki talepleri birbirlerinden farklı olsa da burada Öfkeliler ve *Gezi Eylemleri*'ni politik kazanımlar bağlamında şimdilik birbiriyle karşılaştırabiliriz.

> 2011 Mayıs'ında İspanya *Indignados* kampçıları için zemini işleyen ve hazır hale getiren protestolardan birisi, sosyal ağları düzene sokma ve özelleştirme, aynı zamanda kullanıcılarını da suçlu kategorisine sokma tehdidi içeren sosyalist hükümetin önerdiği bir yasaya (Sinde yasası) muhalefet ediyordu. Bu yasaya karşı çoklu çarpışmalar ve "oğul halinde" ayaklanmalar görüldü. Başlangıçtan itibaren, mücadelenin hedefi, yani ağları özgürleştirmek, aynı zamanda mücadele aracını da sağlıyordu. Özgürleştirilmiş ağlar, aslında, İspanyol kampçılarının başlıca örgütsel aracıydı; onlar Akdeniz'in güney sahilindeki ülkelerden önce, Britanya isyanları ve İşgal hareketlerinden sonra ortaya çıkmıştı.[27]

26. Jeffrey S. Juris, "Reflections on #Occupy Everywhere: Social media, public space, and emerging logics of aggregation", *American Ethnologist*, 39:2, 2012, s. 259-279; akt. Paolo Gerbaudo, *Twitler ve Sokaklar: Sosyal Medya ve Günümüzün Eylemciliği*, Çev. Osman Akınhay, Agora Kitaplığı, 2014, s. 61.

27. Michael Hardt ve Antonia Negri, *Duyuru*, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayın-

Sosyal ağları denetim altına almak isteyen yasalar adına dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de tepkiler oluştu. Makalemizin sonlarına doğru bunlardan da bahsedeceğiz. Sonuçta, Öfkeliler hareketini temel alan *Podemos* partisi kurulduktan çok kısa bir süre sonra 2014 yılı Avrupa Parlamentosu seçimlerinde %8 oy alarak 5 milletvekiliyle temsil hakkı kazandı.[28] Güncel ve ana-akım siyaset alanları dışında sosyal ağlarda iletişim içinde olan bu hareketin başarısı, yıllar sonra *Gezi*'den ortaya çıkacak politik kazanımların da bir habercisi olabilir niteliktedir.

Agora99 ve Dayanışma

Burada, açık bir buluşma ve çalışma grupları olarak, çapraz meclislerin ve tematik atölyelerin düzenlenmesiyle; 15M'ye (İspanya'daki 15 Mayıs hareketi), *Occupy*'a, *Blockupy*'a ve diğer taban ayaklanmaları hareketlerine katılan kolektiflerin, ağların, bireysel eylemcilerin bir araya gelmesine, yüz yüze görüşmesine, mübadelesine, diğerlerinin eylemlerine destek vermesine ve Avrupa bağlamında 15M ayaklanması ile ilgili durumun dikkate alınmasına olanak sağlayan *Agora99*[29] girişiminin İstanbul'daki son toplantısından biraz olsun bahsetmek istiyorum. İstanbul'da, İspanya, Almanya, İtalya ve Hollanda'dan gelen konuşmacılar iki gün boyunca deneyimlerini aktardı ve dayanışma çağrılarını dile getirdi. *15M* hareketini temsilen gelen katılımcı, Avrupa Parlamentosu seçimleri başarısından sonra İspanya yerel seçimlerinde de aday göstereceklerini söyledi. Bu politik/siyasal katılım sürecinin *birtakım temsil* kurumları ortaya çıkarması, parti ve tabandan gelen mücadele için olumsuzluklar yaratabilir; fakat bu parti örgütlenmesi, 3 yıldır hareketin içinde olan insanların desteği ve katılımıyla gerçekleştiği için alışılagelmiş parti modeline benzemiyor. Asıl önemli olanın, aşağıdaki haritada göreceğimiz üzere kolektif birlikler ve mücadeleler ekosistemi olduğuna vurgu yapıyorlar.

ları, İstanbul, 2012, s. 66.

28. "Podemos: Öfkeliler hareketinin siyasi partisi", http://arsiv.marksist.org/dunya/avrupa/15017-podemos-ofkeliler-hareketinin-siyasi-partisi

29. Bu bölümde aktaracaklarımız, *Agora99*'un (http://99agora.net/) 24-26 Ekim 2014 tarihleri arasında, İstanbul Kadıköy'deki Caferağa Mahalle Evi'nde yaptığı toplantılardaki kişisel notlardan derlenmiştir.

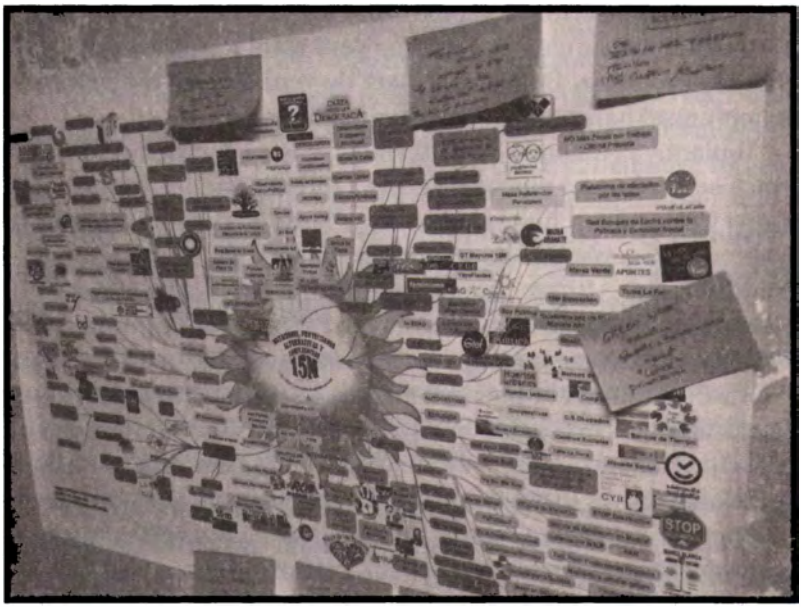

15M hareketinden doğan dayanışma mekanizması, politikalar belirlenirken partinin merkezde olmamasını sağlıyor ve partinin iç demokratik pozisyonlarını belirliyor. Ayrıca yeni teknolojileri kullanmaya özen gösterip, hiyerarşik olmamaya ve katılımcı mekanizmaları öne çıkarmaya çalışıyorlar. Önümüzdeki dönemdeki en önemli gündemleri, "kurumları ele geçirme" operasyonları.

Toplantıya Almanya'dan katılan ve *Blockupy*[30] hareketini başlatan *Müdahaleci Sol* grubundan iki katılımcı, deneyimlerini aktarmaya başlamadan önce Almanya'da, diğer Avrupa ülkelerindeki ve Türkiye'deki gibi toplumsal eylemlere yoğun bir katılım olmadığını vurguluyor. Diğer ülkelerden eylemcilerin de desteğini alan Blockupy hareketinin yaptıkları[31] ve hedefleri, Frankfurt'ta bulunan Avrupa Merkez Bankası, AB Komisyonu ve IMF'nin buradaki merkez binasına odaklanıyor. Amaçları, kemer sıkma politikalarını dayatan Avrupa Merkez Bankası'nı bir günlüğüne işleyemez hale getirmek. Burada, iktisadi sistemlerin sorunlara çare

30. Blockupy grubunun web sitesi: http://blockupy.org/en/.
31. Yaptıkları eylemlere dair bilgilere http://www.socialistworld.net/doc/6340 ve http://www.reuters.com/article/2013/06/01/us-germany-blockupy-idUSBRE95009C20130601 adresinden ulaşabilirsiniz.

üretemediğini, sermaye yapılarının internet ile birlikte yeniden üretiminin çoğaldığını ve kendine yeni alanlar bulmaya başladığını söyleyebiliriz. Bununla birlikte de yeni direniş mecralarının ve toplumsal hareketlerin yeşerdiğini görebiliriz.

Toplantıya Hollanda'daki 30 yıllık bir işgal evinden gelen katılımcı ise, toplumsal mücadelelerin ve direnişlerin bir sonucu olan işgal evlerine karşı hükümetin son yıllarda başlattığı kapatma ve ücret alınması yönündeki girişimleri anlattı. En önemli gündem maddelerinin, ABD ve Avrupa'yı birbirine bağlayacak olan TTIP (Transatlantic Trade and Investment Partnership) anlaşması olduğunu ve buna karşı kampanyalar düzenlediklerini anlattı. İşgal evlerinin yakınındaki bir park alanına konferans merkezi ve otel yapılacağından, oraya dair bir işgal eyleminin planlandığından da bahsetti. Hollanda Gezi Dayanışması'ndan gelen diğer katılımcı ise, Hollanda ve Türkiye arasındaki bağların güçlenmesi gerektiğinden ve kendi deneyimlerinden bahsetti. Agora99 oluşumunun toplantılarını, özgür bir iletişim platformu olan, Avrupa'daki Korsan Partilerin yanı sıra içinde olduğum Türkiye Korsan Parti Hareketi'nin de kullandığı *Mumble*[32] üzerinden gerçekleştirdiğini söylemekte fayda var.

Peki, neden toplumsal hareketlerin temelinde ekonomi var? Çünkü insancıl ve inandırıcı değil, ihtiyaçlarımızı karşılamıyor. Sorunlu kavramlardan olan *homo economicus*, insani davranış şekillerini bireyden alan, tüketim modeli içinde insanı bir makine/robot olarak tanımlayan ve tüm sosyolojik gerçeklikten uzak bir kavramdır. İşte iktisadi çözümlemeler yaparken tüm bireyleri klasik ekonominin homo economicus bakış açısı üzerinden değerlendirmek, hele ki tüm sosyal ve ekonomik sistemlerin değişime uğradığı bilişim çağında oldukça zor ve imkânsızdır. Neoklasik iktisadın güncel sorunları çözmekte yetersiz kalması ve günümüz ekonomi sisteminde uygulanabilirliğinin sorgulanmasıyla birlikte, iktisat biliminde yeni açılımlar ve tartışmalar meydana gelmeye başladı. Paylaşım/armağan ekonomisi, korsan ekonomisi, post otistik iktisat ve deneysel iktisat gibi alanlar, ekonominin sorunlarına farklı araçlarla yaklaşan akımlar olarak görülebilir. Douglass Cecil North'a göre iktisadi değişme, öncelikle insanoğlunun nicelik ve niteliğinde, ikinci olarak insanoğlunun bilgi stokunda ve bu

32. Mumble'ı hem bilgisayarınızdan hem de telefonunuzdan kullanabilirsiniz: http://www.mumble.com/.

bilginin kullanımında ve üçüncü olarak da toplumun kurumsal yapısında meydana gelen değişimin bir sonucudur.[33]

Küresel boyuttaki işsizlik tehlikesi, artan yoksulluk, gelir dengesizliklerindeki artışlar, bireyleri borçlandırmaya mahkûm eden ekonomi politikaları, artan ev hacizleri, çevre katliamları; toprakların, bilginin ve iletişimin çitlenmesi gibi olgular, dünya üzerindeki tüm yönetimlerin ve her türlü politikanın sorgulanmasını beraberinde getirdi. Slavoj Žižek, Zuccotti Park'ta yaptığı konuşmada[34] önemli bir duruma vurgu yapıyor ve soruyordu:

> Eğer tabular kırılmışsa, olabilecek en iyi dünyada yaşamadığımızı biliyoruzdur. Ama önümüzde uzun bir yol var. Önümüzde gerçekten de zor sorular var. Ne istemediğimizi biliyoruz. Peki ne istiyoruz? Kapitalizmin yerini nasıl bir toplumsal örgütlenme alabilir?

Devleti "devlet" yapan ve insanların gözünde "yücelten" bazı temel unsurlar vardır fakat görüyoruz ki, yaşadığımız bu dönemde devletlerin bu unsurları yavaş yavaş ellerinden gitmeye başlamıştır. İnternet yapısının ortaya çıkardığı *Bitcoin* gibi dijital para girişimleri devletlerin elindeki merkezi para piyasası modellerini, alternatif medya yapıları ve devletlerin vatandaşlarıyla arasına ördüğü gün geçtikçe kalınlaşan duvarlardan akan "sızıntılar", yer yer devletle birlikte hareket eden ve birçok ticari alanla ilişkisi olan dev medya organizasyonlarını dağılmaya, çürümeye ve merkezi otoritelerin kudretinin çökmesine teşvik etti.

Devletin, şirketlerin –seçkinlerin– ve bankaların ekonomik mübadele üzerindeki merkezileşmiş denetimini, kredi kartları gibi araçlarla bireylerin iktisadi etkileşimlerinin gözetlenmesini engelleyebilecek yegâne yöntemler, ekonomik özgürlüğü, şeffaflığı ve ademi-merkeziyetçi yapıları teşvik eden elektronik para girişimleri ve bunların desteklenmesidir. Bir başka deyişle, ATM makinelerinin, banknotlardaki seri numaralarını, kimin hangi parayla hangi işlemleri yaptığını görebilmek için analiz ettiği[35] bu dönemde iktisadi ilişkilerdeki gizlilik ve özgürlük, ifade özgürlüğü kadar önemli bir konudur.

33. Gökmen Tarık Acar, *İktisadı Değiştirmek: Neoklasik İktisada Eleştirel Bir Yaklaşım*, İstanbul, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 39.
34. Bu konuşmanın videosunu *bit.ly/1vh1acj* adresinden izleyebilir ve konuşmanın tam metnini http://www.imposemagazine.com/bytes/slavoj-zizek-at-occupy-wall-street-transcript adresinden okuyabilirsiniz.
35. Assange ve diğerleri, a.g.e., s. 89.

Organsız Bedenlerin Örgütlenişi

La Société du Spectacle'ın [Gösteri Toplumu][36] yazarı Guy Debord, 1961 yapımı *Critique de la Separation*[37] isimli çalışmasında bizlere sorar: "Nasıl bir iletişim arzuluyoruz ya da deneyimliyoruz? Ya da sadece taklit ediyoruz?" Belki de Zerzan'ın[38] dediği gibi, gelişme, ileriye doğru değil geriye doğrudur. Ama bildiğimiz bir şey var ki, ortak alanlarımızın (*commons*) çitlenmesinden ve sömürülmesinden iletişim her anlamıyla nasibini almaktadır. Ağdaki iletişimi de iktisattan ayrı düşünmemekle birlikte, iletişim meseleleri, bugün her zamankinden daha fazla, bilgi meseleleriyle dolaysız bir birliktelik ilişkisi içindedir.[39] İspanya'nın Sevilla kentindeki 15M grubunun iletişim komitesi tarafından hazırlanan kitapçıkta, "kimse senin yerine karar veremeyecekse, kimsenin senin yerine iletişim kurmasına izin verme!" denilmektedir.[40]

Bu bölümde, bilgi/internet özgürlüğünün ve toplumsal hareketlerin/örgütlenmelerin karşısında korkunç bir şekilde yer alan sansür ve gözetim olgusunu, *Anonymous* ve *LulzSec* gibi hacker –ya da hacktivist gruplar– gruplarının varoluşlarını, onların anonim örgütlenme şekillerini ve "örgütleyici-liderlik" yapılarını tartışacağız. Sahip olma, mülkiyet, taklit ve icat meselelerine dair sosyolog Gabriel Tarde'ın görüşlerine başvuracağımız bu bölümde, internet alanındaki mülksüzleştirme, yeniden üretim ve dijital sömürüye dair savunma pratiklerinden bahsetmeye çalışacağız.

Konunun ayrıntılarına girmeden önce, "Facebook, Twitter, YouTube ve diğer sosyal medya ağları dünyanın tüm sokaklarını birbirine bağlıyor, devrimci dalga hiçbir engel tanımayan bir biçimde bu ağlar üzerinden yayılıyor"[41] tarzı görüşlere, sosyal medya ağlarının birer şirket olduğunu ve kâr etmeleri açısından insanların kişisel verilerini devletlerle ve şirketlerle paylaştıklarını, istemedikleri ve onlardan istenen hesaplara sansür uyguladıklarını[42] unutmadan yaklaşmalıyız. Cünkü bir dönem, Türkiye'de

36. *Gösteri Toplumu*, Çev. Ayşen Ekmekçi, Olşan Taşkent, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1996.
37. Çalışmayı http://vimeo.com/82903022 adresinden izleyebilirsiniz.
38. John Zerzan, *Gelecekteki İlkel*, Çev. Cemal Atila, Kaos yayınları, İstanbul, 2012
39. Hardt ve Negri, a.g.e., s. 67.
40. Tommaso Gravante ve Alice Poma, "Yeni Medya ve Öfkeliler Hareketinin Yükselişi", Der. Çoban, a.g.e., s. 55.
41. Der. Çoban, a.g.e., s. 7.
42. "Türkiye, Facebook'tan en çok sansür talep eden 2. ülke", http://jiyan.

de yapılan çalışmalarda bu tarz şirketlerin bir "devrim" getirdiğinden bahsedilmiş ve bunun altında yatan –reklam, sömürü, gözetim, sansür, eylemliliğe yabancılaşılması vs– unsurlar göz ardı edilmişti.

Gilles Deleuze, Gabriel Tarde'ın sosyolojisini şöyle tanımlayacaktır: "Tarde, Durkheim'ı, izah edilmesi gerekeni –yani, 'binlerce insanın birbirlerine benzemesini'– halihazırda varsaydığı için eleştirir. Alternatif anlamda –büyük adamların düşünceleri yerine– küçük adamların taklitsel akımlar arasındaki küçük müdahalelerini, küçük fikir ve icatlarına önerecektir. Tarde'ın açtığı alan mikrososyolojidir; bireyler arasında ne olup bittiğiyle ilgilenmekten ziyade, sadece bir tek bireyin içinde ne olup bittiğiyle ilgilenir".[43] Tarde'a göre her şey bir toplumdur ve her olgu toplumsal bir olgudur. Toplumsal olguları anlamak için eylem sırasında yakalanıp ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gereken şey, sosyal değişimlerdir.[44] Tarde, toplumsal olanın "yaşamsal" olduğunu söyler ve toplumsal ilişkilerin içine gömülü olan "taklit" meselesine, "Muhtemelen toplumsal varlık, toplumsal olduğu derecede taklitseldir ve taklidin toplumlarda oynadığı rol, kalıtsalın organik hayat açısından veyahut titreşimin organik kütleler açısından oynadığı rol ile paraleldir"[45] diyerek katkıda bulunur.

Ekonomi anlayışının temelinde taklit kavramı bulunan Tarde'ın düşüncesine göre ekonomi bilimi, bazı ekonomistlerin üzerinde durduğu gibi sadece bir "üretim" bilimi değil, "yeniden üretim" teorisidir; yani daha önce başkalarının ürettiği zenginliklerin yeniden üretilmesidir. Ayrıca ekonomistlerin, bir bütün olan insan faaliyetlerinin sadece ölçülebilir kısımlarına baktığını söylemekte ve davranışsal iktisadi yönelimleri hiçe saymasını da bir eksiklik olarak görmektedir. "Adam Smith için icat, işbölümünden ve işçilerin hünerinden 'türeyen akış'tır. Ancak buna karşı Tarde, icat olmaksızın ne bölünmüş ne de bölünmemiş iş

org/2014/11/10/turkiye-facebooktan-en-cok-sansur-talep-eden-2-ulke/.

43. Gilles Deleuze, *Difference and Repetition*, Çev. P. Patton, The Athlone Press, Londra, 1994, s. 314.

44. Éric Alliez, "The Difference and Repetition of Gabriel Tarde", *Distinktion: Scandinavian Journal of Social Theory*, 9:49-54, 2004, s. 32.

45. Andrew Barry ve Nigel Thrift, "Gabriel Tarde: Taklit, İcat ve Ekonomi", *Tesmeralsekdiz: Tarde ve Mikrososyoloji*, Çev. Emre Koyuncu, Selim Karlıtekin ve Burcu Yalım, sayı: 3, Ankara, 2008, s. 53.

olabileceği yorumunu yapar."[46] Tarde taklit ve icadı ekonominin bir motoru olarak görür ve bunun da ekonomik gelişmede bir "akış" yarattığını söylemektedir. Tarde'a göre, (bilimsel olsun ya da olmasın) taklit edilemeyen bir icat toplumsal olarak mevcut değildir.[47] Ekonominin önemli kavramlarından biri olan üretim kavramına bakış açısı oldukça ufuk açıcı ve nettir. Eğer üretim, bir başka kişinin eylemlerinin benzerinin yapılması aracılığıyla yapılıyor ya da sonunda ortaya daha önce üretilen bir ürünün benzeri çıkıyorsa, bu durumda yapılan şey yeniden üretim, daha doğrusu taklittir.[48] Dolayısıyla bizim anladığımız ve klasik iktisat teorilerindeki üretim ancak icat yapılması ile gerçekleşir ve içinde yaratıcılık barındırmayan süreç, üretimden sayılmamalıdır. Karl Marx *Das Kapital*'in [Kapital] üçüncü cildindeki "İcatlar Aracılığıyla İktisat" bölümünde, "evrensel emek" kavramının toplumsal birliktelikten geldiğini söylerken bir yandan da şöyle demiştir: "Evrensel emek tümüyle bilimsel çalışma, icat ve buluştur. Bir taraftan günümüzde yaşamakta olan insanların işbirliğinin ürünüyken, bir taraftan da geçmiş çalışmalara dayalıdır."[49]

"Bilgi nasıl üretilir?" diye sorar Tarde ve "kitap meselesinde kural bireysel üretimdir oysa mülk edinilmesi esas olarak kolektiftir; çünkü eserlere mal muamelesi yapılmasaydı 'edebi mülkiyet'in bireysel bir anlamı olamazdı; ayrıca kitabın fikri yayımlanmadan önce, yani toplumsal dünyaya henüz yabancıyken sadece ve tümüyle yazara ait de değildir zaten"[50] diyerek fikri mülkiyet konusunda ufkumuzu açar. Tarde'a göre, bilginin bilme arzusunu gidermek için birisinin mülkü olması ve "pazarlanması", yani "ürünün yabancılaşması" gerekmiyor.[51] Bilginin iletilmesi ya da kopyalanması yolu ile de hem bilgiyi veren hem alan tarafında hiçbir eksiklik olmuyor, tam tersine ortaya büyük bir değer çıkıyor. Yine sansürlenmeden özgürce dolaşan ve birbirine eklem-

46. Maurizio Lazzarato, "Ekonomi Politiğe Karşı Ekonomik Psikoloji", *Tesmeralsekdiz: Tarde ve Mikrososyoloji*, Çev. P. Burcu Yalım, sayı: 3, Ankara, 2008, s. 23.
47. Lazzarato, a.g.m., s. 25.
48. Ahmet Murat Aytaç, "Gabriel Tarde'ın Ekonomik Psikolojisi: Yenilik ve Boş Zaman Kavramları Çerçevesinde Değer Sorunu", *Tesmeralsekdiz: Tarde ve Mikrososyoloji, sayı: 3, Ankara, 2008, s. 78-79.*
49. Karl Marx, Capital: A Critique of Political Economy, cilt: 3, Vintage Books, New York, 1981, s. 198.
50. Ulus Baker, "Tarde Sosyolojisi", *Tesmeralsekdiz: Tarde ve Mikrososyoloji*, sayı: 3, Ankara, 2008, s. 16.
51. Baker, a.g.m., s. 17.

lenen bilgiler, birbirinden koparılmaya çalışıldığında ya da bu dolaşım engellenmeye çalışıldığında etkisizleşir ve işlevsizleşir. Hacker için yalnızca tek bir entelektüel çalışmanın sınıf meselesiyle gerçek bir ilişkisi vardır: mülkiyet sorunu, bilgi kimin mülkiyetidir.[52] Sosyolog Bruno Latour, "Tarde ve Toplumsalın Sonu"[53] adlı makalesinde, "İnternetin bana bu kadar Tarde'cı bir teknoloji gibi gelmesinin nedeni de bu: herhangi bir söylentiyi, haberi, bilgi parçasını, alım satım işlemini tam olarak takip edilebilir kılıyor; aynı bir yüzyıl önce bilimin de, yazılan makaleler ve raporlarla, özenli atıflar ve alıntılar ağıyla takip edilebilir olduğu gibi" diyerek onun görüşlerinin günümüzün toplumsal yapısı içinde güncelliğini hâlâ koruduğunu göstermektedir. Öte yandan "toplumsal" kelimesinin kullanımdan ziyade sosyal olaylar için "ilişkilenme" sözcüğünü öneren Aktör Ağ Teorisi'nin (ANT) fikir babalarından olan Tarde, eğer bir toplumsal ağın yapısını anlamak istiyorsak o ağ içindeki aktörlere; fakat anlamak istediğimiz bir aktörse, onun yarattığı ağa bakmamız gerektiğini söylemiştir.

Richard Stallman[54], şirketlerin kullanıcıyı kısıtlayan "dijital kelepçe" uygulamalarını anlatırken[55], gözetimle mücadele edebilmemiz için örgütlenmeye ihtiyacımız olduğundan da bahseder ve *Anonymous* gibi grupların ağ protestoları için şöyle der:

> Bu yalnızca demokrasi. Ne var ki, esasen bankacılar ve diğer büyük şirketlere çalışan hükümetlerin her türlü popüler siyasi etkinliği suçlulaştırmaya çalıştığı bir devirde yaşıyoruz. Protestoları cezalandırmak için zekice yollar arıyorlar, saatlerce onları kuşatma altında tutmak gibi. Bu yüzden protesto yapılış biçimindeki her değişiklik suçlulaştırma için bir fırsat yaratıyor. Eğer insanlar önceden sokakta şimdiyse ağlarda protesto yapıyorlarsa, ağda yapılan protestoyu yasaklayıp saldırı yapılıyor diyebilirler doğrusu.

Amerika'daki ana-akım medyanın devlerinden Fox Tv, hacktivist grup Anonymous hakkında 26 Temmuz 2007 tarihinde yaptığı haberi şöyle sunuyordu: "İnternete bilgisayar oyunu gibi davra-

52. Wark, a.g.e., s. 50.
53. Bruno Latour, "Tarde ve Toplumsalın Sonu", *Tesmeralsekdiz: Tarde ve Mikrososyoloji*, sayı: 3, Ankara, 2008, s. 34-49.
54. Richard Stallman'ın kişisel sayfası: https://stallman.org/.
55. Hazel Healy'nin Richard Stallman ile yaptığı 5 aralık 2012 tarihli söyleşi, Çev. I.Barış Fidaner, newint.org.

nıyorlar, web sitelerini yağmalıyorlar..."[56] Gerçekten de *Anonymous* hareketinin başlangıcı *4chan* adlı web sitesine ve bazı çevrimiçi oyunlara dayanıyordu. Burada *oyun metaforu* kavramıyla Pierre Bourdieu'ye sözü bırakırsak, ona göre yaşadığımız sosyal hayat da, karşılıkları farklı olsa da ve sadece bir mücadele alanı olmanın dışında da, aynı zamanda bir oyuna benzemektedir. Öte yandan *LulzSec* isimli grup ise, *Anonymous* ekibinden bazı kişiler tarafından harekete geçirilen, ismini, onların gerçek kimliğini bulmaya yönelik faaliyetler gösteren bir "security" firmasından alan ve onlarla dalga geçmeyi görev edinen bir gruptur.

Anonymous'un doğduğu *4chan* platformunda "herkesin" özgürce kullanımına açık ve içeriklerini *anonymous* adıyla paylaşabildiği */b/board, belki de onların* kimseye belli etmeden örgütlendiği ve harekete geçtiği bir alandır. Hatta elemanlardan biriyle yapılan röportajda, tüm *anonymous* rumuzuyla yapılan paylaşımların tek bir kişi tarafından yapıldığına dair eğlenmek adına bir söylenti türettiklerini okuyabiliriz. Bu anlamda *Anonymous*'u, Gilles Deleuze'ün ortaya attığı ve Félix Guattari ile birlikte geliştirdikleri "organsız beden"[57] kavramına benzetebiliriz. Bu bedenler güvenli iletişimlerini ve anonim örgütlenmelerini, dünyadaki Korsan Parti'lerin[58] de yoğun bir şekilde kullandığı 1988 yılında yaratılan *IRC* (*internet relay chat*-internet aktarmalı sohbet) üzerinden gerçekleştiriyor. IRC, günümüzün güvenilmez ve gözetime açık iletişim platformlarına göre *SSL* bağlantısı ve şifreleme özellikleriyle daha güvenli ve sadece metin tabanlı bir platformdur. Ayrıca bu platform, dosya alışverişine de olanak sağlamaktadır. IRC üzerinde çoklu sohbetler kanallar *(#kanalismi)* üzerinden gerçekleşmektedir ve bu kanalların yöneticileri bulunmaktadır. İşte *anonymous* gibi grupların eylemlerine karar verdiği, bilgi paylaşımları için kullandığı, eylemleri değerlendirdiği ve çeşitli bildirileri yazmak için fikir yürüttüğü alan IRC üzerindeki kanallardır. Toplumsal hareketler konusunda tartışılan "liderlik" ya da "liderler" olgusu burada da karşımıza çıkmaktadır. Dijital platform üzerindeki bu liderlik türünü, klasik hiyerarşik liderlik yapısını benzetemeyiz.

56. Brian Knappenberger (Yönetmen), We Are Legion: The Story of the Hacktivists (Film), 2012, Luminant Media, USA/UK.

57. Kavram hakkında daha fazla bilgi için, Adrian Parr'ın hazırladığı *The Deleuze Dictionary*'den Oğuz Karayemiş'in çevirdiği makaleye bakılabilir. http://www.kavramveduyum.com/2014/02/organsz-beden-nedir-kylie-message.html.

58. Türkiye Korsan Parti Hareketi'nin internet sitesi: https://korsanparti.org/.

Belki ortaya çıkan bu liderlik yapısını "geçişken/akışkan liderlik" ya da "yatay yarı-hiyerarşik liderlik" olarak adlandırabiliriz.

Çokluğun –burada çokluk kullanımını anonimler olarak düşünürsek– bir yeri yoktur ama onları birbirlerine bağlayan ortak bir dilleri vardır.[59] Bu ortak dil ve imgeler, anonim örgütlenmelerin "küme aklını" oluşturan en önemli unsurlardan biridir. Fakat Hardt ve Negri'nin bahsettiği son bir aşama daha vardır: "Bu çokluklar, isyanlarında, duyurudan inşaya geçişin bir yolunu bulmalıdır."[60] Bu inşa yolunda anonim örgütlenmelerin içinde de toplumsal fayda ve eylemlerin niteliği konusunda yer yer anlaşmazlıkların çıktığı gözlemlenmektedir. İnternet üzerindeki örgütlenmelerde, "gerçek hayat"takinden biraz daha farklı, daha hızlı, değişken ve dramatik akışlar mevcuttur. Bu durum, ağlar arası hareketliliğin ve eylemliliğin yoğun yaşandığı hacker gruplarında sıkça görülen durumlardır ve oldukça doğaldır. Bu toplulukları, eylem anlarında bir anda birleşip –buna, daha yoğun ve zor eylemlerde birleştirilen *botnet* güçlerini de ekleyebiliriz– eylem tamamlandıktan sonra dağılan anonim topluluklar (*flash-mobs*) olarak tanımlarsak, dijital eylem dünyası ile sokak hareketlerinin birlikteliğini de görebiliriz. Öte yandan, bu topluluklar içinde yer alan bazı hacker'ların, birbirlerini *dox*lama yani gerçek kimliklerini deşifre etme faaliyetleri de bilinmektedir. Bu yaptıkları aslında güvenlik güçlerine bir hizmettir. Bu yüzden bu eylemciler, eylem kabiliyetleri dışında kendilerini şifrelemek ve anonimlik üzerine de yeteneklerini sergilemek zorundadır.

Toplumsal hareketler literatüründen biliyoruz ki, harekete geçmek farklı aşamaları, özel olarak bir *ilk başlatma* aşaması ile daha sonra *hareketliliği sürdürme* aşamasını (bu aşama bilhassa uzun dönemli kitlesel oturma eylemlerinde önemlidir) kapsayan dinamik bir süreçtir.[61] İşte günümüzde *Anonymous, WikiLeaks* gibi organizasyonların, kamuya açtığı belgi ve belgelerle, toplumsal hareketlerin *ilk başlatma* unsurunu harekete geçirdiğini ve gelecek dönemde de geçireceğini söyleyebiliriz. Sonuçta bu grupların kullandığı radyo yayınları, mail grupları, şifreli iletişim ve bazı internet platformları gibi araçlar, dijital ortamda ha-

59. M. Hardt ve A. Negri, *Çokluk: İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi*, Çev. Barış Yıldırım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2004.
60. Hardt ve Negri, a.g.e., s. 8.
61. Gerbaudo, a.g.e., s. 73.

berleşip fiziksel ortamda toplanmaya yarayan araçlardır. Teknoeylemci grupların bir önemli özelliği de toplumsal hareketlerde her zaman ifade özgürlüğü ve insan hakları tarafında durması, bilgiye ulaşımın önündeki sınırlamalara ve yasaklara karşı mücadele etmesidir.

Sansür ve Gözetim Altındaki İnternette Mülksüzleştirme

İşte bu mücadele alanı, tüm dünyayı saran sansür ve gözetim canavarıdır. 5651 Sayılı Kanun'da yapılan düzenlemelerle Türkiye de, bazı toplumsal dinamikler dışında ilk kez gözetim ve sansür anlamında dünyayı yakalamış oldu. Jeremy Bentham gözetim kavramını, Fransız Devrimci Millet Meclisi (1791) tarafından basılan *Panoptikon* adlı kitabında şöyle tanımlıyor: "Bugüne kadar örneği görülmeyen, insan zihni üzerinde zihinsel iktidar elde eden yeni bir yöntem".[62] Gözetleme ve güvenlik kavramları bizleri tek bir toplum yapısına doğru götürürken, özellikle 9/11'den sonra çıkarılan yasalarla ve kolluk birimlerine tanınan sonsuz haklarla birlikte, Foucault'nun tasvir ettiği toplumun içinde, iletişimin öznesi değil bilginin nesnesi olarak var oluyoruz ya da olamıyoruz. Öte yandan vatandaşlar mahremiyetlerini gittikçe yitirirken ve yine tüm hayatlarımız çevrimiçi vaziyette devletler, şirketler ve kurumlar tarafından rahatça izlenirken, yöneten iradeler gittikçe daha merkezi ve totaliter bir hale bürünüyor. Hiçbir zaman bilgi akışı üzerinde tam denetim sağlayamayan ama hep bunu arzulayan devlet daha ne kadar izleyebilir, sansürleyebilir, fişleyebilir ve bütün verilerimizi nereye kadar toplayabilir ki? Bu verilerle neler yapılabilir? Bir diğer taraftan, işçileri işyerlerinde denetim ve gözetim altında tutma yöntemleri giderek artmakta ve yoğunlaşmaktadır. Kimlik numaralarından ziyade bu yöntemleri, iris tanıma ve retina analizleri, parmak izi, yüz tanıma, avuç içi damar analizleri, ses tanımlama, ter gözenekleri analizleri vb gibi yöntemler olarak sıralayabiliriz. Yunanca kökenli bir kelime olan biyometri, "bios" yani "yaşam" ile "metria" yani "ölçme" kelimelerinin birleşmesiyle oluşturulmuştur.[63]

62. Armand Mattelart, *Gözetimin Küreselleşmesi: Güvenlileştirme Düzeninin Kökeni*, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2012, s. 13.
63. Elif Küzeci, "İşyerine Biyometrik Yöntemlerin Kullanımı", *Güncel Hukuk Dergisi*, sayı: 129-09, Eylül 2014, s. 24.

Hukukçu Günther Jakobs 1985 yılında "Düşman Ceza Hukuku" çalışmasına göre, düşmanın iç dünyası da tehlikelidir ve düşmanın iç dünyası bir suç unsuru olarak değerlendirilip, bunun cezai karşılıkları vardır. Şimdi bu cümledeki düşman kelimesi yerine vatandaş kelimesini koyun ve tartışılan devlet güçlerinin yetkilerini düşünün. İşte sosyolog Jean-Claude Paye *La fin de l'Etat de droit* [Hukuk Devletinin Sonu[64]] adlı çalışmasında 11 Eylül'den 45 gün sonra ABD'de imzalanan "Patriot Act" [Yurtseverlik Yasası] vurgu yaparken, insan hakları ihlalleri ve özel hayatın dokunulmazlığı gibi konularda yaşananlara dikkat çekmişti. Bu yasa "düşman ve teröristleri yakalama" kılıfı altında insanları, yönetime karşı girişilen her türlü gösteriyi, grevi, yürüyüşü, barışçıl eylemi terör suçları ile ilişkilendirilebilir kılıyordu. Bu yasanın getirdiği bir başka unsur da, "internet ya da farklı türden bir ağ üzerinden" makul şüphe olmadan devletin tüm iletişim yollarını izleyebilmesi, özel e-postaları bile takip edebilmesi ve gözetimi tüm yaşam/iletişim alanlarına yayabilmesidir.

"Kitlesel öziletişim ister bireysel ister kolektif olsun, toplumsal aktörün toplumsal kurumlar karşısındaki özerkliğinin inşasına yönelik teknolojik platformu sağlar. Hükümetlerin internetten korkmasının sebebi budur; şirketlerin internetle bir aşk-nefret ilişkisi içinde olmasının, bir yandan internetin özgürlük potansiyelini sınırlarken (örneğin dosya paylaşım ya da açık kaynak ağlarını denetlerken) bir yandan onu kullanarak kâr elde etmeye çalışmalarının sebebi de budur."[65] Manuel Castells bir şey daha diyor; artık tüm sistemler ve ilişkiler ağlar üzerindedir. Sansür mekanizması, yönetenler için adeta bir koruyucu kalkan olarak tarih boyunca karşımıza çıkmıştır. Bir diğer taraftan sansür, iktidarların bilgiyi denetimden kaçırma yoludur. Herhangi bir siyasi projenin hedeflerinden biri de varolan bilgi akışlarına yapıcı müdahalelerde bulunmaktadır. Yönetenlere göre, onların sansür uygulayamadığı gerçek, gerçek değildir. Ama internet ise herhangi bir sansürle kontrol altına alabileceğiniz bir yer değildir. Bilgi her zaman özgür kalmalıdır ve doğası gereği özgür kalmayı istemektedir. Eskiden ekonomik sansür çok ön plandaydı şimdi ise sansür piramidinin en önemlisi otosansür olarak görülmektedir.[66]

64. *Hukuk Devletinin Sonu*, Çev. G. Demet Lüküslü, İmge Kitabevi, Ankara, 2000.
65. Castells, a.g.e., s. 21.
66. 23 Haziran 2011'de ev hapsinde tutulan Julian Assange ile Google CEO'su Eric

İlginç muhalif düşüncelerin büyük bir kısmı uzunca bir süredir zihnimizde zaten mevcut; kendimize uyguladığımız sansürü geçici olarak kaldırabilirsek bunlar su yüzüne çıkacak ilk düşünceler olacaktır.[67] Tüm devletlerin internette gözetimi kendisine görev edinmesi, tam da sosyal ve ekonomik sistemin bu ağa entegre olduğu ve toplumsal hareketlerin internetle bütünleştiği zamanda geldi. Şunu da söylememiz gerekiyor ki, internetle ilgili yapılan tüm düzenlemeler devletlerin şiddet tehditleri sayesinde yürürlüğe konmaktadır. Ayrıca toptan ve tam anlamıyla gözetim sadece internette yok; sokaklarda, evlerde, her yerde. Konumuz ve ilgi alanımız dahilinde internet, bu gözetim kuşatmasından uzun zamandır nasibini alıyor. "İnternet hayattır" diyorken, o hayatı bizlere dar etmek isteyenleri görüyoruz ve hayatlarımızı geri almaya çalışıyoruz.

Bedensel şiddet ve yıpratma kadar, zihinsel şiddet unsurları uzun zamandır hayatlarımıza nüfuz etmektedir. Her ikisini de Gezi Parkı Eylemleri/Direnişi sırasında çokça yaşadık ve bunun izlerini yeni yeni görmeye başladık. Diğer taraftan Gezi Parkı süreci, "yeni medya" olarak tanımlayabileceğimiz alanın, ilk kez hayatlarımızda bu kadar vücut bulduğunu ve internetin sokak ile olan ilişkisinin var olduğunu göstermesiyle her zaman bellekle-rimizde ve eylemlerimizde kalacaktır. Fikirlerimizi sansürleyen, bizleri belki de ondan daha tehlikeli olan otosansüre iten uygulamalar anonimlik tartışmalarını da beraberinde getirir. Anonimliğin kitleler tarafından zamanla unutulmasının sebeplerinden biri de, Facebook gibi sosyal ağların bizleri kimliğimizi ortaya dökmeye çağırması ve ancak bu şekilde bu platformlar üzerinde var olabileceğimizi önermesiydi. Facebook kullanıcıları arasındaki iletişim, kullanıcılar hakkında kişisel ve sosyal enformasyon çokluğu yaratır ki bu enformasyon sanal olarak tüm tüketici endüstrilerindeki şirketler için giderek daha değerli hale gelen ve reklamcılık, halkla ilişkiler ve pazarlama uzmanlarının hevesle peşinden koştuğu enformasyondur.[68] Ayrıca Facebook, kendi-

Schmidt'in yeni kitabı *The New Digital World* için yaptığı toplantı, http://WikiLeaks.org/Transcript-Meeting-Assange-Schmidt.html.

67. Paul Graham, *Hackers & Painters: Bilgisayar Çağında Büyük Fikirler*, Çev. Ergin Kaptan, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2011, s. 45.

68. Eran Fisher, "Daha Az Yabancılaşma Nasıl Daha Fazla Sömürü Yaratır?: Sosyal Paylaşım Sitelerinde İzleyici Emeği", *Marx Geri Döndü: Medya, Meta ve Sermaye Birikimi*, Der. Vincent Mosco, Christian Fuchs ve Funda Başaran, Çev. Gökçe Bay-

niz hakkında yanlış bilgiler vermenizi engeller ve iletişim bilgilerinizin sürekli yeni ve güncel olmasını hatırlatır. Facebook gibi sosyal paylaşım siteleri, izleyici ve kullanıcı emeğinin sömürüldüğü, gönüllü işçilerin –yani biz kullanıcıların– içerik sağladığı, enformasyonun iletişim ve sosyallik aracılığıyla üretildiği bir fabrikayı[69] andırmaktadır. Yeni medya araçları, ana-akım/geleneksel medya tarafından gizlenen ya da üzerine düşülmeyen olayların görünür kılınmasına ve kullanıcılar arasında etkileşim yaratmasına yardımcı olmaktadır. Yeni medya araçlarını kullanırken dikkat etmemiz gerekenler dışında bu ağların en büyük tehlikelerinden birinin, paylaştığımız içerik ve kodların Facebook, Twitter gibi şirketler aracılığı ile iletilmesi olduğudur. Kullandığımız sosyal ağlar kâr amacı güden çokuluslu şirketlerdir ve bu şirketler, kâr için sansürlemekten ya da bilgilerinizi devletlerle/şirketlerle paylaşmaktan çekinmez. 2011 yılında Hillary Clinton'ın teknoloji danışmanının "İnternet, 21. yüzyılın Che Guevara'sıdır" demesi sizce de tesadüf mü?[70]

Yaşayan mücadeleler anlamında sosyal ağlar sadece bir yüzey olarak karşımıza çıkmaktadır, henüz bir araç haline gelmemektedir. Burada önemle üzerinde durulması gereken asıl husus sosyal medya araçları değil, onların kullanımları esnasındaki akıl ve biçimdir. Peki, sosyal ağlar, birçok kaynaktan toplayarak oluşturdukları haber ve içerik havuzlarıyla birlikte, toplumsal hareketlere ve mücadele alanlarına katkı sağlamakta mıdır? İnternet, Habermas'a uygun tek bir kamusal alan yerine, birçok "alancık" (*sphericules*) yaratmıştır.[71] İletişimsel parçalanma ve hücre iletişim ağları, sansür ve gözetim altındaki bilgi alışverişi için oldukça önemlidir fakat aynı önem toplumları harekete geçirme (*mass mobilisation*) konusunda ne durumdadır?

İnternetle bütünleşen toplumsal hareketler ise kalıplaşmış, kadük kadrolar halinde hareket eden ve temsil mekanizmalarını minimuma indiren siyasi partilere/yapılara inanmıyor; geleneksel medyaya güvenmeyip alternatif medyaya güveniyor ve onu en etkin şekilde kullanıp içerik üretiyor; merkezi, biçimsel ve liderli

dar, NotaBene Yayınları, Ankara, 2014, s. 132.
69. Fisher, a.g.m., s. 131.
70. The Guardian, "Hillary Clinton adviser compares internet to Che Guevara", http://www.theguardian.com/media/2011/jun/22/hillary-clinton-adviser-alec-ross.
71. Gerbaudo, a.g.e., s. 58.

yapıları reddediyor; yerel örgütlenmelere, toplu tartışmalara ve kolektif bilince dayanıyor. Kısaca söylemek gerekirse, klasik anlamdaki merkezi iktidar yapısını sorguluyor ve varlığıyla tehdit ediyor.

> Tıpkı baskı teknolojisinin ortaçağ loncalarının iktidarını ve toplumsal iktidar yapısını değiştirmesi ve azaltması gibi, kriptolojik yöntemler de kurumların ve ekonomik işlemlerdeki devlet müdahalesinin yapısını köklü olarak değiştirecek. Yükselen bilişim piyasalarıyla beraber, kripto anarşi sözcüklere ve resimlere aktarılabilecek tüm malzemeler için likit bir piyasa yaratacak. Ve tıpkı dikenli tel gibi önemsiz görünen bir icadın ABD batı sınırında bulunan büyük çiftliklerdeki çitlerin kalkmasını olanaklı kılması, dolayısıyla buradaki mera ve mülkiyet hakkı kavramlarını sonsuza dek değiştirmesi gibi, matematiğin sır dolu bir dalının geliştirdiği bu önemsiz görünen keşif de fikri mülkiyetin etrafındaki dikenli telleri söken tel makası olacak. Kalk, dikenli telli çitlerinden başka kaybedecek bir şeyin yok![72]

Türkiye'de internete dair varlığıyla bizleri tehdit eden son gelişmelerle bu çalışmayı sonlandıralım. İçinde sansür ve gözetimi her daim barındıran, 2007 yılında yürürlüğe giren 5651 Sayılı *"İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun"* sansür ve gözetim anlamında bir çıta daha yükseltilerek karşımıza çıktı. Algı oyunları ve yalanlarla birlikte insanlara "yutturulmaya" çalışıldı, mecliste onaylandı, Cumhurbaşkanlığı'na iletildi ve uygulanmaya başlandı. Bu çalışmanın yürürlüğe girdikten sonraki etkisine, devlet yetkililerin sosyal medya şirketleriyle –özellikle Twitter şirketi temsilcileriyle– birkaç kez masaya oturduktan sonra nelerin yaşandığına, küçük bir internet taramasıyla ulaşabilirsiniz. Hukukçuların dediği gibi Türkiye'de ilk kez Cumhurbaşkanı, içinde "sıkıntılar" bulunan yasayı, "hükümetin düzelteceğini" umarak onayladı. Bu konu hakkında ilk bildiriyi Korsan Parti Hareketi yazdı,[73] insanlara durumu anlatmaya çalıştı ve STK'ları harekete geçirdi. İngilizce bir bildiri ile dünyanın birçok noktasına bu yasa duyuruldu. Peki, bu yasa kısaca ne demek?

72. Timothy C. May, *The Crypto Anarchist Manifesto*, http://www.activism.net/cypherpunk/crypto-anarchy.html, Çev. Nilay Kacar, http://acikhavasiir.blogspot.com.tr/2012/01/kripto-anarsist-manifesto-bir-hayalet.html.

73. Bildirinin detaylı halini https://korsanparti.org/2014/01/05/internet-yine-ve-yeniden-tehlikede-sansur-artiyor/adresinden okuyabilirsiniz.

Yasayla birlikte Erişim Sağlayıcıları Birliği adında bir yapı kuruldu. Bu yapıyı ilk duyduğumda birliği, 1500'lü yıllarda Kraliçe Mary'nin (Kanlı Mary) anlaştığı Londra Matbaacılar Birliği'ne benzettim. O zamanlar telif hakları bir sansür mekanizması olarak işlev görüyordu ve bu birlik de sarayın istediği eserleri basıp istemediklerini basmıyordu. Bir bakıma Kraliyet'in özel sansür bürosu olarak görev yapıyordu. Bir benzerlik olduğu kesin, hem de arada yüzyıllar varken. Şimdi çalışmanın başındaki ilk iki alıntıya tekrar bakmanızı istiyorum.

Türk Dil Kurumu'nun tanımına göre sansür, her türlü yayının, sinema ve tiyatro eserinin hükümetçe önceden denetlenmesi işi, sıkı denetim demektir. Bir diğer husus da Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı'nın (TİB) başına MİT geçmişi olan birinin geçmesidir. MİT'in sitesinde istihbaratın tanımı: "İstihbaratta gaye, doğru haber almak ve devleti bir sürprizle karşı karşıya bırakmamaktır" Teknik olarak da, araçları ve tüm imkânları kullanarak bilgiyi temin edip işlemek, yorumlamak ve bunlardan bir sonuç çıkarmak olarak ifade edilebilir. İşte TİB bahşettiği bu yeni kanun ile bizlere ait olan verileri temin etme, bu verileri işleme, yorumlama ve bundan bir sonuç çıkarma yani fişleme sürecine yasal olarak sahip olmuştur. Bunun yanında, daha önce de kısmen uygulanan ve tüm veri akışının izlenmesi anlamına gelen URL tabanlı engelleme de bu kanunla birlikte yürürlüğe girmektedir.[74]

Denetim, her türlü bilginin kolay bir şekilde denetlenebileceği, ayıklanabileceği, işlenebileceği ve çoğunlukla engellenebileceğini bilmenin getirdiği paranoyayla sağlanmaktadır.[75] Deleuze disiplin toplumlarını nakledderken imzalardan ve bize verilen sayılardan bahseder oysa denetim toplumlarında önemli olan artık bir imza ya da sayı değil, bir koddur: Kod bir "şifredir"; öte taraftan disiplin toplumları "parolalar" tarafından düzenlenir (hem uyum *sağlama hem de direniş* açısından).[76] Denetim insanlarının, sürekli bir şebeke içinde dalgalı, sınırsız ve sürekli hareket ettiğini ve bu yüzden kapatıp-kuşatan eski zaman toplumlarının hayvanının midye, çağımız denetim toplumunun hayvanının ise yılan oldu-

74. Daha ayrıntılı bilgilere https://network23.org/kame/2014/ve korsanparti.org'dan ulaşabilirsiniz.

75. Michel Foucault, *Discipline and Punish: The Birth Of the Prison*, Vintage Books, New York, 1995.

76. Gilles Deleuze, *Denetim Toplumları*, Çev. Ulus Baker, s. 3, erişim: http://www.korotonomedya.net/kor/index.php?id=6,24,0,0,1,0.

ğunu söylemektedir. "Denetim toplumlarıyla üçüncü türden makinelerle işliyorlar –bilgisayarlarla– ve tıkanma türünden edilgin, korsanlık ya da virüs bulaştırma türünden etkin tehlikelerle."[77]

İnterneti, bu alanda bilgi paylaşılmasını ve buradaki iletişimi kötüleyen insanların/kurumların belli başlı argümanları vardır. Bu argümanlar, genellikle bahsettiğimiz tarz baskı ve denetim içeren yasaların geçmesi, yakın zamanlarda kamuoyunda tartışmaya açılır. Bildiğimiz tartışma gibi geçmeyen, tek taraflı devlet görüşlerinin açıklandığı bu konuşmalarda, *bilgi mahşerinin atlıları*ndan her daim bahsedilir. Bunlardan biri de uygunsuz içerikler, porno ve özellikle çocuk pornosudur. Türkiye hükümeti, İsveçli *NetClean* firmasıyla 40 milyon euro değerinde anlaşma imzalayarak çocuk pornosu engeli bahanesiyle işleyecek olan fakat asıl işinin o olmayacağına dair şüpheleri içinde barındıran bir yazılım almaya niyetlendi.[78] Foucault, "acaba yasak, sansür, inkâr gerçekten de iktidarın belki genel olarak tüm toplumlarda; ama özellikle de bizim toplumumuzda işleyebilmesi için uymak zorunda olduğu biçimler midir?"[79] diye sorarken, iktidarların işleyiş mantığını da düşünmemizi sağlar. Peki bu tür mekanizmalarla toplumsal sorunlara çözüm bulunabilir ya da baskılar bu konuda bir çare yaratabilir mi? Baskı hem yok olmaya mahkûm etme işlevi görür hem de bir susma emri, var olmayışın olumlanması ve dolayısıyla da tüm bu konularda söylenecek, görülecek ya da bilinecek hiçbir şey olmadığının tespit edilmesini sağlayacak biçimde işler.[80] Bunun gibi yatırımlar, sokakta ve zor şartlar altında çalıştırılan "çocuk işçiler", şiddet gören ve zorla evlendirilen "çocuk gelinler" gibi kısaca "çocuk istismarı" olarak sınıflandırabileceğimiz kökleşmiş sorunlara aktarılsa, kimler için ve nerede üretildiği, çoğunlukla kimlere hizmet ettiği belli olan "çocuk pornosu" üzerinden internet tokatlanmasa daha doğru bir politika üretilmiş olmaz mı? Bunu engelleme konusunda Jérémie Zimmermann şöyle demektedir:

> Bana kalırsa çözüm daima sansür dışında bir yerde. Yapılacak şeylerden biri sunucuları sistem dışı bırakmak, bu içeriği kimlerin yükledi-

77. Deleuze, a.g.m., s. 3.
78. Bu konu hakkında "Dijital Kıyımın Yeni Araçları" adlı yazı okunabilir: http://www.agos.com.tr/haber.php?seo=dijital-kiyimin-yeni-araclari&haberid=7600.
79. Michel Foucault, *Cinselliğin Tarihi*, Çev. H. Uğur Tanrıöver, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2013, s. 17.
80. Foucault, a.g.e., s. 12.

ğini saptamak ve böylelikle bunu üreten, yani çocukları istismar eden kişileri tespit etmek. Ve bir şebekeye rastlamamız durumunda, ticari şebeke vb, gidip bu kişileri tutuklamak. Oysa bir yasa kabul edildiğinde -Fransa'da böyle bir yasa var ve İçişleri Bakanlığı'na bağlı idari merci hangi internet sitelerinin engelleneceğine karar veriyor- teftiş mercilerinin gidip bu işleri yapan kişileri bulmasını sağlayacak mekanizmayı ortadan kaldırıyoruz. "Kötü videolara erişimi engelledik" diyerek sadece içimizi rahatlatıyoruz, sorunu inceleyen birinin gözlerini elimizle kapatmakla sorunu çözmüş olduğumuzu sanıyoruz.[81]

Tüm dünyada bilginin, ifade özgürlüğünün ve paylaşım kültürünün üzerine ket vurulması çalışmaları ve internetin mülkiyet[82] altına alınması çabaları hızlı bir şekilde devam etmektedir. Karl Marx feodalizmden kapitalizme geçişte incelediği *ilkel birikim* kuramını, 18. yüzyılın sonuna kadar farklı biçimlerde ortak olarak kullanılan arazilerin "çevrelenmesi" ya da farklı "zorlamalarla" çitlenmesi yoluyla sermaye birikiminin sağlanması olarak oluşturmuştur. 1980'li yıllardan sonra yeni neoliberal çitlemeler dönemi başlamış ve internet ile birlikte sermayenin yeniden üretimi başlamış ve bir müşterek alan olan interneti çitleme arzuları yoğunlaşmıştır. İletişim ve internet teknolojilerinin gelişimiyle *artıdeğer* üretiminin nasıl ve ne şekilde gerçekleştiği üzerine çalışmalar da yoğunlaşmaktadır. Yaşadığımız bu "bilişim dönemi"nde de yeniden üretilen ilişkiler ve yeniden biçimlenen tüketim ilişkileri ortaya çıkmıştır. O halde, ilk(el) birikim kapitalist üretim biçiminin çıkış noktasıysa şayet, bu, günümüz geç kapitalizmindeki sermaye birikim süreçlerini anlamak açısından bize nasıl fayda sağlayabilir?[83]

81. Assange ve diğerleri, a.g.e., s. 114.

82. Çalışmamızın başında da *mülkiyet* meselesine değinmiştik. Bu meseleye ilişkin daha ayrıntılı okuma yapmak isteyenler, Pierre Joseph Proudhon'un *Mülkiyet Nedir?* (İş Bankası Kültür Yayınları, 2010) adlı kitabına, Karl Marx'ın İlk Birikim ve İlkel Birikim kuramlarına (Karl Marx, *Kapital, Ekonomi Politiğin Eleştirisi*, Cilt: I Sermayenin Üretim Süreci, Çev. Nail Satılgan ve Mehmet Selik, Yordam, İstanbul, 2011), David Harvey'in *Mülksüzleştirerek (El Koyarak) Birikim* düşüncesine (David Harvey, *Yeni Emperyalizm*, Çev. Hür Güldü, Everest Yayınları. 2004, s. 74-175) ve ayrıca İlkel Birikim derlemesine (*İlkel Birikim: Sermayenin Kaldıracı*, Der. Özay Göztepe Nota Bene Yayınları, Ankara, 2014) bakabilir.

83. Mattias Ekman, "Birikimi Anlamak: Marx'ın İlkel Birikim Kuramı'nın Medya ve İletişim Çalışmaları Açısından Önemi", *Marx Geri Döndü: Medya, Meta ve Sermaye Birikimi*, Der. Vincent Mosco, Christian Fuchs ve Funda Başaran, Çev. Zafer Kıyan ve Hakan Yüksel, NotaBene Yayınları, Ankara, 2014, s. 90.

> Mülksüzleştirerek birikim, kendisini kamusal varlıkların özelleştirilmesi –ortak mallara el konulması– yoluyla gösterir. Bu özelleştirmeler, doğal kaynaklardan (su, toprak, hava) tutun da, altyapı hizmetlerini (toplu taşıma, telekomünikasyon, enerji kaynakları), sosyal hizmetleri, eğitimi, kamu kurumlarını, sosyal konutları, savaşı ve buna benzer daha nice şeyi, kısaca, şimdiye kadar sermaye dolaşımına dahil edilmemiş her şeyi kapsar. Dahası, bilgi ve genetik materyaller gibi maddi olmayan varlıkların ve yeniden üretim süreçlerinin özelleştirilmesi de söz konusudur. Daha önce ortak mallar, kamusal hizmetler, ulusal çıkar vesaire şeklinde düşünüldükleri için sermaye dolaşımının dışında tutulan bu alanların tümüne, kapitalizmin neoliberal modeli içinde farklı derecelerde el konulur. Bunlar, sermaye dolaşımına eklenerek, kapitalist mülkiyet ilişkileri içine dahil edilirler. Böylece toplumda, kişilerin sosyal ilişkilerini de dönüştürürler.[84]

İnternette ne bildiğimiz anlamıyla coğrafya ne de toplumsal cinsiyet biçimleri vardır. Türkiye'de bilişim konuları ne zaman bürokratlar tarafından konuşulsa hep rakamlardan, internet erişiminin ve sosyal ağlara dahil olan kullanıcı sayısının nasıl arttığından bahsedilir. Fakat dünyada internet erişimi bulunmayan 4.4 milyar insan vardır.[85] Acaba çokuluslu büyük şirketlerin Afrika kıtasına yaptığı internet yatırımları, burada insanları "erişilebilir" kılıp onları sermayenin yeniden üretim alanına çekmek ve emeklerini, tıpkı Hint ya da Çinli gençler gibi sömürmek midir? İletişim alanındaki özelleştirme ve finansallaşma, devlet yönetimlerinin merkezileşmesi ve otoriterleşmesine paralel olarak iletişimin tekelleşmesini ve sermayenin uzamsal olarak merkezileşmesini[86] getirir. Burada, protestolar zamanında Mısır hükümetinin 27-28 Ocak tarihlerinde, cep telefonlarının mesajlaşma hizmetlerini ve interneti neredeyse tamamen engellemesini hatırlamakta fayda var. Sosyolog Charles Tilly,[87] bazı dönemlerde, "bazı eylem biçimleri daha etkili ve işlevsel olabilir, bazı durumlarda da işlevsiz olabilir fakat eylem tekniklerinin, tarihin hangi dönemlerinde tekrar işlev kazanacağını bilemeyiz" demiştir. Mısır örneğinde olduğu gibi, internete karşı yapılan saldırılarda geleneksel yöntemlerin

84. Ekman, a.g.m., s. 91-92.
85. *Washington Post*, "*4.4 billion people* around the world still don't have Internet. Here's where they live", http://www.washingtonpost.com/blogs/wonkblog/wp/2014/10/02/4-4-billion-people-around-the-world-still-dont-have-internet-heres-where-they-live/.
86. Ekman, a.g.m., s. 93.
87. Charles Tilly, *Toplumsal Hareketler*, Babil Yayıncılık, Erzurum, 2008.

bir savunma ve erişme dürtüsü olarak karşımıza çıktığını hatırlamalıyız. Mısır'da ve daha birçok yerde, faks makineleri, amatör radyo, çevrimiçi modemler ve telefon hatları gibi geleneksel iletişim kanalları internetin engellenmesinin aşılmasına yardımcı oldu.[88] Öte yandan, kamusal alanların özel sektöre aktarımı, planlı yaratılan ekonomik krizler ve devletin çoğu zaman şiddet eliyle sermayenin yeniden dağıtımına katkısı, yukarıda bahsettiğimiz Türkiye'deki yasalarla getiren internet kısıtlamalarını, tek elden iletişim yetkilerini ve erişim sağlayıcıları gibi birlikleri doğurur.

Artık, ticari ve ticari olmayan içeriğin birbirinden ayrılamadığı internet ortamında, özellikle cep telefonlarıyla her an çevrimiçi olarak sürekli tüketici ve aynı zamanda üretici durumundaki izleyiciler konumuna ulaştık. Günümüzde bizden alınan emek ve yaratılan artıdeğer, çevrimiçi durumlardaki tüm eylemlerimizin bütünüdür. İnfo-emekçiler sadece hücreselleştirilmiş zamanlarının karşılığı olan ücreti alır fakat tüm günleri bu tür üretime tabi kılınmıştır; her türlü iletişim gereçleri ile her daim hazır, "sürekli titreşim halinde ve müsait, bekleme halinde yayılmış bir beyin gibidirler."[89] El koyarak/zorla mülksüzleştirme ve sonra bizleri "alıcı" yerine koyup sermaye döngüsü içine sokma işlevi, Türkiye'deki HES'leşmede, kentsel yıkımlarda, Yırca'daki zeytinlik işgalinde, termik santral yapımlarında vs görüldüğü gibi artık internet alanında da karşımıza çıkmaktadır. Ticari ve kişisel anlamda sürekli gözetim altında tutulmamız; verilerimizin, bizlere ait özel bilgilerin birtakım reklam firmalarına, devletlere ve şirketlere satılması; yaşı oldukça küçük çocukları kod yazmaya teşvik eden dev firmalar ve internetin bizlerle bütünleşen yapısı; bedava olan hizmetlerin zamanla ücretli hale gelmesi... Acaba bunlar yeni sömürü düzeni için bir altyapı mı oluşturuyor? Kodlar ve kriptolojiyle ilgilenen insanların politik düzeyi önemlidir ve ileride sistemleri "kıracak" insanlar, bu bilişsel sömürüye direnen ve toplumsal mücadelelere bu anlamda katılan yazılımcılar, hacker'lar vb gibi nitelikli insanlar olacaktır.

> Bu artık bizim dünyamız... Elektronun ve devre anahtarlarının dünyası... Saniyede akıp giden veri birimlerinin güzelliği... Çıkar peşinde ko-

88. Castells, a.g.e., s. 68-69.
89. Franco "Bifo" Berardi, *Gelecekten Sonra*, Çev. Osman Şişman ve Sinem Özer, Otonom Yayınları, İstanbul, 2012, s. 17.

> şuşan açgözlülerin elinde olmasaydı; son derece ucuz olabilecek, zaten mevcut olan bir hizmeti para ödemeden kullanıyoruz. Bilgiyi arıyoruz. Ve sen bize suçlu diyorsun. Bizim ten rengimiz, milliyetimiz, dinsel bağlantılarımız yok. Ve sen bize suçlu diyorsun... Sen atom bombaları yapıyor, para için savaşlar çıkarıyor, hile yapıyor ve bizim tüm bunları kendi iyiliğimiz için yaptığına inandırmaya çalışarak yalan söylüyorsun... Suçum insanları söylediklerine ve düşündüklerine göre yargılamak, nasıl göründüklerine göre değil. Suçum sizden daha akıllı olmam ki, bu yüzden beni hiçbir zaman affetmeyeceksiniz. Ben bir hacker'ım ve bu benim manifestom. Bu bireyi durdurabilirsiniz fakat hepimizi durduramazsınız. Hepsinden öte, hepimiz birbirimizin aynısıyız.[90]

Fakat unuttukları bir şey var ki, internet ve ağ yapıları, bu şekilde mülkiyet altına alınabilecek bir şey değildir. İnterneti ve bilgiyi mülkiyeti altına almak isteyenlere karşı direniş, yeraltında ve görünmez olsa da daima mevcuttur ve her an yerin üstünde görünme potansiyeline sahiptir.[91] "Bir yaşam edinin, yaşam tarzı değil"[92] der Hâkim Bey. Artık insanlar internetin, alternatif medyanın, ifade özgürlüğünün, toplumsal muhalefetin, gizliliğin, anonimliğin, şifrelemenin, dijital örgütlenmelerin ne olduğunun önemini, kısaca hayatlarının önemini ve buna olan tehditleri açıkça anlamış oldu. Ve biz, bu insanları birlikte hareket etmeye, çözümler üretmeye, mülkiyetsiz (ortak tabanlı) internetimizi –mesh network– kurmaya ve hayatımızı tekrar geri almaya çağırıyoruz.

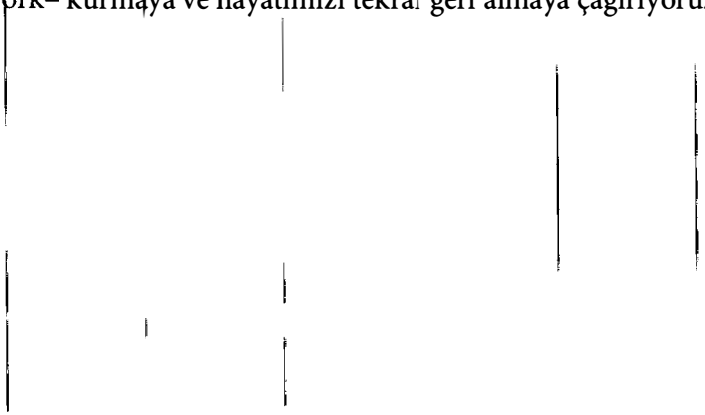

90. The Mentor, 8 Ocak 1986.
91. Christian Scholl, "Bakunin'in Zavallı Kuzenleri: Sanat Yoluyla Taktiksel Müdahale", Çev. Birkan Taş, http://www.e-skop.com/skopdergi/bakuninin-zavalli-kuzenleri-sanat-yoluyla-taktiksel mudahale/1586.
92. Hâkim Bey, *T.A.Z: Geçici Otonom Bölgeler, Ontolojik Anarşi, Şiirsel Terörizm*, Çev. İnan Mayıs Aru, Altıkırkbeş Yayınları, İstanbul, 2009, s. 11.

Kaynakça

Acar, Gökmen Tarık (2008), İktisadı Değiştirmek: Neoklasik İktisada Eleştirel Bir Yaklaşım, İletişim Yayınları, İstanbul.

Alliez, Éric (2004), "The Difference and Repetition of Gabriel Tarde", *Distinktion: Scandanavian Journal of Social Theory*, Cilt: 9, s. 49-54.

Assange, Julian ve Jacob Appelbaum, Andy Müller-Maguhn, Jeremie Zimmermann, (2012), Şifrepunk: Özgürlük ve İnternetin Geleceği Üzerine Bir Tartışma, Çev. Ayşe D. Temiz, Metis Yayınları, İstanbul.

Atak, Kıvanç (2013), "Türkiye Ayakta: Toplumsal Hareket Teorileri Bağlamında İlk Sorular ve Düşünceler", Cilt II, Sayı 4, Türkiye Politika ve Araştırma Merkezi, Haziran 2013, Londra, s. 49-54.

Aytaç, Ahmet Murat (2008), "Gabriel Tarde'ın Ekonomik Psikolojisi: Yenilik ve Boş Zaman Kavramları Çerçevesinde Değer Sorunu", *Tesmeralsekdiz: Tarde ve Mikrososyoloji*, Sayı:3, Ankara, s.78-79.

Baker, Ulus (2008), "Tarde Sosyolojisi", *Tesmeralsekdiz: Tarde ve Mikrososyoloji*, Sayı:3, Ankara, s.16.

Barry, Andrew ve Nigel Thrift (2008), "Gabriel Tarde: Taklit, İcat ve Ekonomi", *Tesmeralsekdiz: Tarde ve Mikrososyoloji*, Çev. Emre Koyuncu, Selim Karlıtekin ve Burcu Yalım, Sayı:3, Ankara, s. 53.

Berardi, Franco "Bifo" (2012), *Gelecekten Sonra*, Çev. Osman Şişman ve Sinem Özer, Otonom Yayınları, İstanbul.

Bernardi, Chiara Livia (2014), "Komün Web ve Bakunin'in Anarşist Düşüncesi", *Sosyal Medya D/Evrimi*, Haz. Barış Çoban, Çev. Akın Emre Pilgir, Su Yayınları, İstanbul.

Bey, Hakim (2009), *T.A.Z: Geçici Otonom Bölgeler, Ontolojik Anarşi, Şiirsel Terörizm*, Çev. İnan Mayıs Aru, Altıkırkbeş Yayınları, İstanbul.

Castells, Manuel (2003), İsyan ve Umut Ağları: İnternet Çağında Toplumsal Hareketler, Çev. Ebru Kılıç, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Deleuze, Gilles (1994), *Difference and Repetition*, Çev. P. Patton, The Athlone Press, Londra.

Ekman, Mattias (2014), "Birikimi Anlamak: Marx'ın İlkel Birikim Kuramı'nın Medya ve İletişim Çalışmaları Açısından Önemi", *Marx Geri Döndü: Medya, Meta ve Sermaye Birikimi*, Der. Vincent Mosco, Christian Fuchs ve Funda Başaran, Çev. Zafer Kıyan ve Hakan Yüksel, NotaBene Yayınları, Ankara.

Fisher, Eran (2014), "Daha Az Yabancılaşma Nasıl Daha Fazla Sömürü Yaratır?: Sosyal Paylaşım Sitelerinde İzleyici Emeği", *Marx Geri Döndü: Medya, Meta ve Sermaye Birikimi*, Der. Vincent Mosco, Çev. Gökçe Baydar, Christian Fuchs ve Funda Başaran, NotaBene Yayınları, Ankara.

Foucault, Michel (1995), *Discipline and Punish: The Birth Of the Prison*, Vintage Books, New York.

Foucault, Michel (2013), *Güvenlik, Toprak, Nüfus: Collége de France Dersleri (1977-1978)*, Çev. Ferhat Taylan, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Gerbaudo, Paolo (2014), *Twitler ve Sokaklar: Sosyal Medya ve Günümüzün Eylemciliği*, Çev. Osman Akınhay, Agora Kitaplığı, İstanbul.

Graham, Paul (2011), *Hackers & Painters: Bilgisayar Çağında Büyük Fikirler*, Çev. Ergin Kaptan, ODTÜ Yayıncılık, Ankara.

Gravante, Tommaso ve Alice Poma (2014), "Yeni Medya ve Öfkeliler Hareketinin Yükselişi", *Sosyal Medya D/Evrimi*, Haz. Barış Çoban, Çev. Akın Emre Pilgir, Su Yayınları, İstanbul.

Hardt, M. ve A. Negri, (2004), Çokluk: İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi, Çev. Barış Yıldırım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Hardt, Michael ve Antonio Negri (2012), *Duyuru*, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Knappenberger, Brian (Yönetmen) (2012), *We Are Legion: The Story of the Hacktivists* (Film), Luminant Media, ABD/Birleşik Krallık.

Küzeci, Elif (2014), "İşyerine Biyometrik Yöntemlerin Kullanımı", *Güncel Hukuk Dergisi*, Sayı: *129-09*, Eylül 2014.

Latour, Bruno (2008), "Tarde ve Toplumsalın Sonu", *Tesmeralsekdiz: Tarde ve Mikrososyoloji*, Sayı: 3, Ankara, s. 34-49.

Lazzarato, Maurizio (2008), "Ekonomi Politiğe Karşı Ekonomik Psikoloji", *Tesmeralsekdiz: Tarde ve Mikrososyoloji*, Çev. P. Burcu Yalım, Sayı: 3, Ankara, s. 23.

Marx, Karl (1981), *Capital: A Critique of Political Economy*, Cilt: 3, Vintage Books, New York.

Mattelart, Armand (2012), *Gözetimin Küreselleşmesi: Güvenlileştirme Düzeninin Kökeni*, Çev. Onur Gayretli, Su Elif Karacan, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
Michael Albert (2004), *Katılımcı Ekonomi – Kapitalizmden Sonra Yaşam*, Çev. Taylan Doğan, Aram Yayınları, İstanbul.

Milberry Kate (2010), "Wiki Tarzı: Değişim Tasarlamak, Demokrasi Uygulamak", *Teknoloji ve Toplum: Yıkıcı Bir Direniş ve Yeniden Yapılanma*, Der. Guido Ruivenkamp, Joost Jongerden, Murat Öztürk, Çev. Cumhur Atay, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
Tilly, Charles (2008), *Toplumsal Hareketler*, Çev. Orhan Düz, Babil Yayıncılık, Erzurum.

Touraine, Alain (2007), *Bugünün Dünyasını Anlamak İçin Yeni Bir Paradigma*, Çev. Olcay Kunal, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Wark, McKenzie (2008), *Bir Hacker Manifestosu*, Çev. Merve Darende, Altıkırkbeş Yayınları, İstanbul.

Zerzan, John (2012), *Gelecekteki İlkel*, Çev. Cemal Atila, Kaos Yayınları, İstanbul.

Sosyal Medya Üzerinden Haber Doğrulama Süreçleri: Gezi Parkı Direnişi/Olaylarına Bir Bakış

Erkan Saka[1]

Giriş

Gezi direnişi Türkiye de sosyal medyanın kullanılmasında bir dönüm noktası oldu. Dönüm noktası olmasının unsurlarından biri de haber üretiminde yeni medya araçlarının oynadığı roldü. Bu yazı özellikle sosyal medya üzerinden iletilen ve dağıtılan enformasyonun doğrulama süreçleriyle ilgileniyor. Doğrulama süreçleriyle ilgili kuramsal tartışmalara göz attıktan

1. Yrd. Doç. Dr., İstanbul Bilgi Üniversitesi.

sonra Gezi direnişinde aktif olarak rol almış yurttaş gazeteciliği kolektiflerinin bu bağlamda yaptıkları uygulamalar inceleniyor. Yazı özellikle enformasyonun nasıl güvenilirlik kazanabileceğini tartışmaya açıyor.

Yeni medya teknolojilerinden bahsederken artık özellikle internetin girdiği Web 2.0 (O'Reilly, 2007) olarak adlandırılan dönem kastedilmektedir. Henry Jenkins bu dönemi "katılımcı kültür" toplumunun ortaya çıkışı olarak tanımlayıp, dönemin ana hatlarını çizerken (Jenkins, 2006), "uzman paradigması"nın gücünü kaybetmesinden bahseder (uzman paradigması ve güç kaybedişi için bkz. Saka, 2012: 11). Önce bloglama, sonra genel bir yurttaş gazeteciliği dalgasıyla gazetecilik çerçevesinde ortaya çıkmış uzmanlık paradigmasındaki zayıflama, bahsedilen kırılmaya bir örnek olarak gösterilebilir. Her medya tüketicisini aynı zamanda üretici haline getiren, bu dönemde vatandaşlar profesyonel gazetecilerin bazen rakip olabilecek şekilde haber üretim sürecine dahil olabilir hale gelmiştir. Hatta geleneksel medya ve özellikle gazeteler, yeni medya üzerinden vatandaşların ürettiği veriye bir bakıma muhtaç durumdadır (Ayan, 2012). Daha önceki bir yazımda ben de bu duruma işaret etmiştim: "Web'den beslenen görseller uzun süredir geleneksel gazetelerin internet sitelerinde foto galeriler olarak beliriyor, Ekşi Sözlük'ten alıntılar, Twitter ya da Instagram'dan alınan görseller haber malzemesi olabiliyor. Haberin nesnesi olan kişilerle ilgili profil resimleri Facebook sayfalarından toparlanabiliyor. Haber kaynaklarına katkıda bulunmasıyla, yeni medya bir bakıma geleneksel medyanın ve özelde gazeteciliğin zamanla kaybettiği kamusal alana müdahale rolünü yeniden ortaya çıkaran mühim bir rol oynuyor. (Saka, 2013: 10).

Vatandaşların haber sürecine müdahalesinde önemli bir sıçrama ABD'deki 11 Eylül 2011 Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan El-Kaide saldırısı sonrasında görülür. Bu dönem haber/siyaset blogculuğunun da altın çağı denebilir. Sosyal medyanın yükselişiyle de sosyal ağların haber sürecine katıldığını görüyoruz. 2009 İran seçimlerinde Twitter kullanımı (Grossman, 2009) dikkat çekmişti. Sonrasında sosyal ağlar üzerinden yurttaş gazeteciliği "Arap Baharı" (Henriksson, 2011) ve "Occupy Wall Street" hareketlerinde tartışılmaz bir konum edindi. Bunların dışında, yurttaşların ilk defa sosyal medya üzerinden duyduğu bazı büyük haberleri ise şu

şekilde sıralamak mümkündür: Mısır'daki isyan (Facebook üzerinden), Hudson Nehri'ne düşen uçak (Twitter), İngiliz Kraliyet düğününün ilanı (Twitter), Bahreyn'de protestocuların öldürülmesi (YouTube), Whitney Houston'un ölümü (Twitter) ve Usame bin Ladin'in saklandığı eve baskın (Twitter) (Morejon, 2012).

Yurttaşların haber sürecine dahil olabilmeleriyle birlikte hem yurttaş gazeteciliği kavramı hem de enformasyon kredibilitesi (*güvenilirliği*) meselesi gündeme geldi. 2013'teki Boston Maratonu patlamaları sonrasında sosyal medya kanalları ağır bir eleştiriye maruz kaldı; Reddit ve 4Chan sitelerindeki suçlu arayışı ile başlamış ve yanlış kişiler hedef gösterilmişti (Fitzpatrick, 19 Nisan 2013).

Ulanoff'un (18 Nisan 2013) da vurguladığı gibi Redditçiler hem kişisel hem de kurumsal bağlamda hatalarını düzeltme yoluna gitmiş, Reddit'in genel müdürü Erik Martin kişisel bilgi paylaşımlarıyla ilgili yasaklarına rağmen böyle bir durumun gerçekleştiğini, bundan sonra daha da dikkatli olacaklarını belirtmişti (Laird, 2013). Bu arada Reddit kendi hatalarını düzeltirken geleneksel medya kuruluşu olan CNN'in ilk haber verme çabasıyla verdiği yanlış gözaltı haberi Twitter ve Facebook üzerinden yayılarak daha da büyük kitleleri yanlış yönde yönlendirecekti (Ulanoff, 18 Nisan 2013). Yine CNN'in yanında Associated Press de ilk olmaya çalışırken yanlış haber yaymıştı. Tabloid New York Post gazetesi ise, ısrarla ölü sayısını abarttı ve masum kişilerin fotoğraflarını yayınlayarak onları suçlu olarak lanse etti (Groll, 2013). Boston örneğinde de görüldüğü üzere güvenilirlik tartışmalarında geleneksel medya da her zaman iyi örnekler vermiyor ama sosyal medya üzerinden yapılan vatandaş haberciliğinde güvenililirlikle ilgili tartışmalar daha çok göze batıyor. Öncelikle bu konuda neler yazıldığına bakalım.

Literatür

Ana-akım medyanın çeşitli nedenlerle yurttaşlardan uzaklaşmasına karşı yerel, topluluk merkezli gazetecilikle "kamusal sohbet" fikri daha önce tartışmaya açılmıştı (Carey, 1997) ama bunun gerçekleşebilmesi daha sonra ortaya çıkacak yurttaş gazeteciliği pratikleriyle daha kolay mümkün olabilecekti. Vatandaş kaynaklı medya ile bir tür "lokal sohbet" yaratımı olduğunu belirten

Sue ve DeShano (2011), Zelizer (1993)'in gazetecileri bir yorum topluluğu olarak tanımlamasına işaret edip blogcuları ve yurttaş gazetecilerini de yorum topluluğunun aktörleri listesine katmak gerektiğini savunuyordu: "Gazeteciler objektiflik, kredibilite ve doğruluğu vurgularken, vatandaşlar da bağlantıları, tazeliği, miktarı ve şeffaflığı vurguluyorlardı" (s. 974).

Nah ve Chung (2011) çevrimiçi haber okuyanlar arasında yaptığı niceliksel bir çalışmada, okurların profesyonel gazeteciler ve yurttaş gazetecilerine güvenlerini ölçümledi. Çıkan sonuçlar iki haber yapıcı kesimin birbirini tamamladığı yönünde. Medya güvenilirliği açısından profesyonel gazeteciler öne çıkarken, sosyal güven kategorisinde okurlar kendilerini yurttaş gazetecilere daha yakın buluyor (s. 726). Nah ve Chung'un deyişiyle profesyonel gazeteciler haberi kamusallaştırırken, yurttaş gazetecileri de anlamlandırma süreçleri sonunda kamusallaştırmayı kamusal alana dönüştürüyor. Burada güvenilirlik inşasında geleneksel ve yeni medyanın birbirini tamamlayıcı rolüne işaret edilirken, Burroughs ve Burroughs'ın (2011) çalışması ise karşılıklı beslenmenin yanında kimin daha güvenilir olduğunun da belirsizleştiğini gösteriyor. Çalışmada bir kurgu karakter olan Masal Bugduv'ın *The Times*'ta 2009'un yükselen yıldız futbolcularından biri olarak tanımlanması inceleniyor. Bugduv haberini kuran yazar, gazetecilik otoritesini iyi bilen biri olarak kurgu haberinde Associated Press haberlerine bağlantılar vermiş, uygun uzunlukta ve uygun detayda içerik sağlamıştı. Spor gazeteciliğinin kullandığı kurumsal kaynakları kullanıldığı ve biçimsel sorunları olmayan metin, forumlardan bloglara geçerek yaygınlık ve inandırıcılık kazanmıştı (s. 481 ve sonrası).

Bu yazının devamında daha çok Facebook ve Twitter gibi sosyal ağ kaynakları üzerinden iletilen enformasyonun doğrulanmasıyla ilgili literatüre bakacağım. Genel olarak internet üzerinden haber verme süreçlerine, blogların rolüne dair Saka'ya (2013) bakılabilir. Arap Baharı ve ABD'deki Occupy protestoları bağlamında vatandaş fotoğrafçılığı ve videoculuğu 2011 itibariyle anaakıma girdi (Batty, 2011). Aynı zamanlarda CNN de iReport'u vatandaş haberciliği hizmeti olarak sokarken, Çin'de de bir bürokrat çevre kirliliğini ortaya çıkaran haberleriyle ilk kez Çin Çevre Haberleri ödülünü vatandaş haberciliği kategorisinde alacaktı (Watts, 2010).

Palmer'ın (2012) CNN iReporting üzerinden yaptığı incelemede ana-akım medya ile yurttaş gazetecileri arasında kurulan "simbiyotik ilişki"ye (Friend ve Singer, 2007) dikkat çeker ve profesyonel gazetecilikteki kredibilite sorunun yurttaş gazeteciliğinin yükselişindeki etkenlerden biri olduğunu (Turner, 2010) vurgular (s. 368). Gezi direnişinde de bu etkenin önemli olduğu görülebilir. Profesyonel medyacılar bahsedilen simbiyotik ilişkide yurttaş gazetecilerinin konumunu alçaltmak için duygusal otantisiteye (aslıgibiliğe) vurgu yapar (s. 372) ama ağ toplumu içinde habere katkıları bundan daha fazlasıdır (s. 383).

Morris ve diğerleri (2012) Twitter arayüzü üzerine yaptığı çalışmada kullanıcı açısından içeriğin doğruluğunun tespit edilmesinin zor olduğunu, bir mesajın fazla retweet almasının ya da postalayanın konuyla ilgili bir isme sahip olmasının yanıltıcı olabileceğini belirtiyor. Burada kullanıcılar arasındaki ağın önemi vurgulanıyor. Twitter sayfası profilinde yazandan çok, kişinin içinde bulunduğu ağ üzerinden kullanıcıyla ilişkisinin daha önemli olduğu söyleniyor. Bu da Gezi direnişinde gözlemlenen bir durumdu. Ayrıca yukarıda belirtilen yorumlayıcı topluluk fikrini de hatırlatıyor. Andén-Papadopoulos ve Pantti (2013) yurttaşların postaladığı görsellerin en önemli özelliğinin şahit olma hali olduğunu vurgular (s. 961). Bu bakımdan da yurttaş katkıları daha doğru habercilik yapılmasına katkıda bulunabilir (s. 971). Görsel malzemeler tarihsel belgelerdir, olaylar zincirini çözümlemede ve resmi anlatıların sorgulanmasında rol alabilir. Yazarlara göre özellikle kriz anındaki haberleştirmede normatif rollerden çok, hikâye anlatıcılığının gücü öne çıkmaktadır ve bedensel mevcudiyetleriyle kanıt haline gelen (s. 963) şahitlik görevini üstlenen yurttaşların rolü önemini korumaktadır (s. 974). Zelizer (2007) görgü tanıklığının gazetecilik otoritesinin oluşmasındaki merkeziliğine dikkat çeker ve aslında gazetecilerin görgü tanıklığını yurttaş gazeteciler üzerinden gerçekleştirebileceğini işaret eder (s. 425).

Robinson & DeShano (2011) ise meseleye başka bir açıdan bakıyor. Gazetecileri yorumlayıcı bir topluluk olarak görenlerden (Berkowitz ve Terkeurst, 1999; Zelizer, 1993) ilham alarak yurttaş gazetecilerinin de benzer bir topluluk haline geldiğine işaret ederler. Yorumlayıcı topluluklar daha sonra topluma sunacakları bir tür paradigmanın inanç ilkelerini ve normatif pratiklerini enfor-

mel bir örgütlenme üzerinden oluşturur (Berkowitz ve Terkeurst, 1999). Gazetecilerin oluşturduğu böyle bir toplulukta standart değer yargıları oluşmuştur: hakikat, kamuya sadakat, disiplinli bir doğrulama faaliyeti, bağımsızlık, titizlik, etkileşim, önem ve ilgililik (Kovach ve Rosenstiel, 2007: 965). Robinson & DeShano (2011) yurttaş gazeteciliğiyle ilgili literatürde daha çok gazetecilik hiyerarşilerini nasıl sarstığına bakıldığını (Bruns, 2008; Deuze, 2006; Gillmor, 2004; McChesney, 2007; Robinson, 2009; Tilley ve Cokley, 2008) ama yurttaş gazeteciliği yapan blogcuların incelendiğinde onların da profesyonel gazetecilerinkine benzer değerlere sahip bir topluluk oluşturduklarını (Schmidt, 2007: 140'ten ilhamla) kaydetmiştir. Profesyonel gazeteciliğin "işlevsel gerçeklik"i yerine yurttaş gazeteciliğinde "diyalojik gerçeklik" öne çıkar (s. 970) ama iki yorumlayıcı topluluk arasındaki benzeşme dikkat çekicidir. Bu bağlamda Schmidt yurttaş gazeteciliğini farklılaştıran diyalog, işbirliği, gayriresmi kaynaklara başvurmak gibi özellikleri öne çıkarırken Tomaszeski ve diğerleri (2009) ise blogcuların gazetecilere daha da benzemek için benzer profesyonel normlar, doğruluk kriterleri, sorumluluk ve bağımsızlığı öne çıkardıklarını dile getirir.

Coddington ve diğerleri (2014) ise 2012 ABD Başkanlık seçimlerinde Twitter kullanımı üzerinden veri doğrulaması süreçlerini incelerken objektiflik meselesini sorguluyor. Yazarlar Amerikan gazeteciliğinin önemli bir unsuru olan bilimsel objektivitenin (Schudson, 2001) sağlanmasının Twitter ile iletişimde mümkün olabileceğini iddia ediyor: Graves'e (2013) referansla bilimsel yöntemden alınan üç unsur olan "iddia, kanıt ve hüküm" veri doğrulamada da geçerlidir ve veri doğrulama tam da bilimsel objektifliğin bir yansımasıdır (s. 394). Twitter'ın ademi merkeziyetçi ve fragmanlar şeklindeki iletişimi profesyonel gazetecinin doğrulama otoritesini sarsabilir ama gerçek zamanlı, interaktif ve vatandaşlarını da katıldığı bir veri doğrulama süreci aslında geleneksel olarak kapalı olan doğrulama sürecini daha açık, tekrarlanabilir ve kesin yargı tuzağına kaptırmayan hale getirebilir (s. 397, ayrıca bkz. Hermida, 2012).

Coddington ve diğerlerinin makalesinde dikkat çekici başka bir nokta ise objektifliğin gazetecilik dünyasındaki pratik uygulamasında "tarafsızlık" ya da "denge"nin öne çıktığı, bunun da "o dedi, bu dedi" şeklinde bir sunum biçimiyle yapıldığıdır. Gazeteci

taraf tutmayıp alıntılar yaparak, gerçeğin ne olduğunu belirlemeyi okurlara bırakır (Lawrence ve Schafer, 2012; Pingree, 2011) Böyle bir açıdan bakıldığında da sosyal medyanın daha çok kişiye söz hakkı vermek suretiyle geleneksel gazetecilik objektiflik pratiğinin tamamen dışına çıkmadığı iddia edilebilir.

Sienkiewicz (2014) yurttaş gazeteciliği için "üç-katmanlı" bir yaklaşım önerirken ham enformasyonu sunan vatandaşla profesyonel gazeteci arasında aracı olacak bir kategori ihtiyacını vurgular. Ona göre "amatör enformasyon"un yorumlanması için böyle bir kategoriye gerek vardır ve bu kısım ana-akım kaynaklarda göz ardı edilmektedir (s. 691). Yazının devamında Paulussen ve Ugille'e (2008) işaret edilip profesyonel gazetecilerin vatandaşlardan gelen enformasyonu kullanmak istese bile kredibilite meseleleri yüzünden verim alamadığı vurgulanmaktadır (s. 692). Suriye'de yapılan vatandaş haberciliği örneklerinden yola çıkan Sienkiewicz'e göre ihtiyaç duyulan aracı kategori yorumlama sürecinde enformasyon doğrulaması da yapacaktır. Bu kategoriden insanların sahada ve profesyonel gazetecileri arasında ilişki ağı vardır, uzun dönemli olarak belli bir alanda deneyim ve birikim kazanmıştır ve de sosyal medya araçları vb kullanımıyla sürekli bir kolaboratif üretimin içinde olur (s. 693). Yurttaş gazeteciliği pratiklerinin ifşa etme ve anındalık vurgusu taşıdığını ve özellikle doğrulama süreçlerini kenarda bıraktığını (s. 694) söyleyen Sienkiewicz, bu eksikliğin de aracı olarak gördüğü kesimler tarafından çözüleceğine inanıyor. Suriye örneği üzerinden hareketle, yazarın bu bağlamda haklılık payı olabilir. Ancak Türkiye'de görülen başarılı yurttaş gazeteciliği pratikleri büyük ölçüde aracı kategori olarak adlandırılmışların işlevini de yerine getirmekte, özellikle de doğrulama süreçlerini üstlenmekteydi. Sienkiewicz, BBC ya da CNN gibi büyük medya kuruluşlarının aracı kurumlara itibar etmeyip doğrudan sahadan aktörlerin katkılarını kullanmaya çalıştığını, bu yüzden de hatalar olduğunu dile getiriyor (s. 695). Gezi direnişinde bu büyük kanallar bizzat gösterilere katılanlarla, hatta bizzat olay yerinden röportaj yapmayı tercih ediyordu ama doğrulamayı da üstlenen yurttaş gazetecilerinin yaydıkları haber ve görseller daha etkin bir rol oynadı ve Suriye özelinde görülen olumsuzluklar Türkiye'de daha az gözüktü.

Son olarak, Thurman & Walters'ın (2013) The Guardian'daki canlı bloglar üzerinden yaptığı incelemede "o dedi, bu dedi" şek-

lindeki bir objektifliğin görüldüğünü belirtiyor. Daha çok sosyal medya kaynaklarını kullanarak üretilen canlı bloglar kaynak göstermedeki şeffaflık sayesinde kimin ne dediğini gösterip, yargıya varmayı okura bırakıyor (s. 7). Tabii bu durumu eleştiren gazeteciler de yok değil (s. 12). Yine de haber üretim sürecinin şeffaflığı hataların itiraf edilmesinde şeffaflığı da beraberinde getiriyor (s. 13). Canlı bloglar üzerinden yapılan araştırmada çoğu okur bu sayede "daha olgusal", "daha az yorum içeren" ve "daha dengeli" habere ulaşıldığına inanıyormuş (s. 18).

Dünyada Neler Yapılıyor?

Lyon (2012) Londra'daki metro patlamalarında fotoğrafı çekenin bunu kanıtlamasından sonra, orjinal fotoğraf dosyasını satın aldıklarını ve fotoğrafı çekenle sözleşme imzaladıklarını belirtiyor (s. 9).

Fotoğrafın çekildiği yerdeki hava durumu, gölgelerin doğru bir şekilde düşüp düşmediği, görülen giysilerin o bölgede giyilen giysi türleriyle uyum içinde olup olmadığına baktıklarını söyledi.

Eğer fotoğrafı ya da videoyu çekenle iletişim kuramıyorlarsa doğrulama yapamadıklarını belirtiyorlar.

Fotoğraf üzerinde oynama yapılıp yapılmadığını anlamak için bir yazılım da kullanıldıklarını dile getiriyor. Bu tür yazılımların gelişme çağının başında olduğunu da belirtiliyor. Sofistike bir manipülasyon tespit edilemeyebilir. Özellikle de akıllı telefonlarla dağıtılan düşük çözünürlüklü fotoğraflarda bu daha da zor.

Turner (2012) BBC'nin 2005'te kurulan Doğrulama Merkezi'nden bahsediyor. Merkezin çalışan sayısı 20'ye kadar çıkmış (s. 10). Merkezin altın kuralı: Mümkünse haber materyalini yükleyene telefon edip doğrulama yapmak. Tabii bu her zaman mümkün olmaz. Özellikle de savaş bölgelerinden ya da aktivistler üzerinden gelen haber materyallerinde. Usame Bin Ladin'e ait olduğu iddia edilen bir fotoğraf TinEye.com kullanılarak sahteliği tespit edilmiş. Böyle durumlar olsa da sahte fotoğraf ve video keşfinde teknolojiden çok gazetecilik reflekslerine ve değerlerine güvenmenin hâlâ daha önemli olduğunu da vurgulanıyor (s. 13). Örneğin materyalin ne zaman postalandığı kullanıcının niyetiyle ilgili bilgiler verebilir. Materyale göre uzmanlara danışmak gerekebilir.

Storyful.com'un kurucusu Mark Little (Little, 2012) ise materyalin geo-lokasyon özelliklerine dikkat çekiyor. Google haritaları ya da Wikimapia gibi araçlarla genel coğrafi tespit yanında Google Street View ve Panoramio gibi hizmetlerden sokak fotoğrafları karşılaştırma için kullanılabilir (s. 14). Görsellerde gözüken araç plaka numaraları, duyulan aksanlar da o bölgeye ait olup olmadığı konusunda araştırılabilir. Bölgeden gelen başka fotoğraflarla görsel uyum içinde olup olmadığına da bakılabilir.

CNN'in iReport'ta yurttaş haberciliği ürünlerini kullanmasına dair bilgiler veren King (2012) ise sahadaki CNN muhabirlerine/uzmanlarına danışman yanında sosyal medya üzerinden geçen diğer haberlerle de karşılaştırma yaptıklarını söylüyor (s. 17). Gönderilen fotoğrafın meta-verisine bakmak dışında fotoğrafçının kamerasındaki önceki ve sonraki fotoğraflara da bakmak istediklerini bildiriyor. TinEye'a CNN iReport çalışanları da bakıyor.

Kolektif olarak içeriği hazırlanan ve güvenilirlik düzeyi gittikçe artan Wikipedia'daki haber maddelerine bakan Ford'un (2012) Wikipedia üzerinden yaptığı incelemede de enformasyon doğrulamada şunlara bakılmış:

1- Tek kaynakla yetinilmesin, 2- Bekleyip olayın gelişmesi izlensin, 3- Kaynak belirtilen özgün eser kendi bağlamında enformasyonu doğru temsil ediyor mu'ya bakılsın, 4- Tek bir kaynağı doğrulayan kaynaklar bulunsun (s. 47).

Son olarak özellikle kriz anlarında sosyal medya üzerinden haber doğrulamasıyla (daha da spesifik olarak "crises mapping" üzerine, olağanüstü hallerde kriz haritalandırması üzerine) ilgili durumlar üzerine çalışan Meier'in (2011) de listelediğin durumlara bakalım. Bunlardan ilki Arap Baharı sırasında Andy Carver'ın sosyal medya üzerinden yaptığı yayıncılık. Carver aslında bir tür masabaşı habercilik yapıyor. İyi düzeydeki Arapçası ile Arap Baharı sırasında Twitter üzerinden Arap dünyasında yayın yapan kişileri takibe alarak bir ağ kuruyor. Bu ağ kurma sürecinde kişilerin verdiği veriyi sorguluyor, kendi takipçileri de sorgulamaya katılıyor ve adım adım daha güvenilir bir ağ ortaya çıkıyor. Bazen spesifik bir veriyi tartışmaya açıyor ve kendi Twitter akışında başlayan tartışma işle sonuca ulaşıyor. Andy Carver böylece yaptığı sunuculuk işinin yanında veri üretimi ve doğrulamasını da gerçekleştirmiş oluyordu. Zamanla Twitter hesabı takipçilerinin katkısıyla bir enformasyon kaynağı oldu. Başka bir doğrulama pra-

tiği Kırgızistan'da görülmüş. 2010'da Skype üzerinden kurulan haberleşme grubuna üyeler güvendiği kişileri ekledi (Kyrgyzstan | GISWatch, (2012). İki bin üyeye kadar ulaşılan grupta, Kırgız aktivistler bu grupta ortaya atılan enformasyonu tartışmaya açıyor ve her üye kendi uzmanlık alanı ya da bağlantıları sayesinde enformasyonu doğrulamaya çalışıyordu. Bu sayede sınırdaki bir etnik grup aleyhine yayılan SMS mesajının kaynağı öğrenilmişti. İddiaya göre etnik grup üyeleri gelen yardımları zehirliyordu. Oysa mesajın kaynağı lokasyon sınırdan çok ötede idi. Bu sayede bir provokasyonun önüne geçildi. Skype grubunun üyelerinden birinin bir GSM şirketindeki bağlantısı sayesinde lokasyon bilgisine ulaşılabilmişti. Güvenilir 100 kişiden oluşan bir grupta bile kolektif akıl devreye girecek ve yüksek oranda doğrulama yapılabilecektir.

Başka bir pratik geleneksel medyayla sosyal medya işbirliği olabilir. Bu konudaki en güzel örneklerden birini yukarıda da bahsedilen BBC gerçekleştiriyor. BBC çalışanları kullanıcı katkılarına açtığı sayfalarda ya da kanallarda profesyonel destek veriyor ya da inceleme yapıyor. BBC elindeki profesyonel kaynaklarla, örneğin hava durumu verileriyle ya da fotoğraf incelemesi yapacak araçlarla, kullanıcı verilerini incelemeye alıyor. Aslında sıradan kullanıcıların sahip olduğu araçlar ve uzmanlık alanları BBC gibi kurumlarla bile yarışabilir ama bu kurumlar hazır ve işe odaklı editörlerle doğrulamayı hızlandırabilir. Bu konuda CNN biraz daha geride olabilir, iReport gibi kanallarında veriyi editoryal süzgeçten geçirmede yetersiz kalma durumları çokça görülüyor. Örneğin Gezi direnişi sırasında portakal gazı atıldı haberinin kaynağında bir CNN iReport haberi vardı. Birçok kullanıcı CNN ibaresini görünce bunu CNN haberi sandı oysa burası CNN'in sıradan kullanıcılara açtığı bir sayfa idi ve CNN editörlerince doğrulanmadığı ibaresi vardı. Yine de bir kullanıcının doğrulama yapmadan gönderdiği haber kısa sürede CNN ibaresinin de etkisiyle yayıldı.[2]

Meier'in bahsettiği başka bir örnek ise çevrimiçi olarak örgütlenmiş Standby Volunteer Task Force.[3] Dünyanın herhangi bir

2. Bu konudaki Ekşi Sözlük tartışması: "portakal gazı - sayfa 9 - ekşi sözlük", 2014, 2.11.2014, <https://eksisozluk.com/portakal-gazi--1098513?p=9>.

3. "Standby Task Force | We believe that digital volunteers are ... , 2010, 24.06.2014, <http://blog.standbytaskforce.com/>.

yerinde bir kriz olduğunda onlar da gelen hesapların kontrolüne başlıyor. Facebook ya da Twitter hesaplarının sahte olup olmadığı kontrol ediliyor öncelikle. Klout gibi yerlerde hesabın reytingi de kontrol edilebilir. Bir hesabı kimlerin takip ettiği, hesabın ne kadar süredir açık kaldığı vb birçok unsura bakılarak hesap sahte olmasa bile ne kadar güvenilir olduğu belirlenebilir. Reytingi yüksek olsa ve güvenilir sayılsa bile bazı hesapların yanlış bildirimler yaptığı da unutulmamalıdır. Türkiye'de doğrulat.com ya da doğrulukpayi.com gibi yeni çıkan web projeleri bu Task Force'un üstlendiği görevi Türkiye'de gerçekleştirebilir. Doğrulat.com, Snoops.com'dan ilham almış gözüküyor. Son olarak da Mısır'daki Ushahidi ekibinden bahsedilebilir. Haritalandırma projelerinin ilklerinden biri olan Ushahidi'de bir olay haritaya işlendiğinde editoryal ekip mümkün olan durumlarda bizzat olay yerine gidip işlenen haberin doğruluğunu araştırıyordu. Burada da çevrimiçiyle çevrimdışının hayati bir entegrasyonu gözüküyor. Gönüllülerin fiilen sahaya çıkıp inceleme yapmasıyla başka bir tür doğrulama yapılmış oluyor.

Gezi Parkı Direnişi'nde Doğrulama Faaliyetleri

Gezi Parkı eylemlerinin kitleselleştiği 31 Mayıs 2013 günü saat 16.00'dan itibaren 2 gün içinde 2 milyon Twitter mesajı Direnişle ilgili olarak atıldı (Barbera, P., & Metzger, M., (2013, 1 Haziran). 15 Haziran 2013'e gelindiğinde atılan mesaj sayısı 13,5 milyona ulaşmıştı (Anadolu Ajansı, 2013, 15 Haziran). Sosyal medya araçlarından Twitter, direniş sürecinde enformasyon paylaşımında en önemli araç olmuştu ancak Twitter dışında da eylemcilerin diğer sosyal medya kanallarını da aktif olarak kullandığı görüldü. Hatta AK Parti ve Fethullah Gülen Hareketi'nin sosyal medya kampanyaları genellikle Twitter ile sınırlı kalırken, Gezi direnişçileri ademi merkeziyetçi ve bütüncül bir sosyal medya kampanyası yürütmüştü (Saka, 2014). Aşağıda anlatılacağı üzere doğrulama çabalarında bu bütüncüllüğün ve çok merkezliliğin de etkisi görülmüştür. Görüşmelerde işaret edilen birkaç noktadan da bahsedilmelidir. Doğru enformasyon konusunda kullanıcılar Gezi sürecinden önce en büyük imtihanı ve öğrenimi 2011 Van Depremi'nde yaşamıştı. Yine aynı yıl Taksim İstanbul'da yapılan

İnternetime Dokunma yürüşü[4] internet üzerinden örgütlenme ve üretme konusunda önemli bir deneyim olmuştu.

Gezi direnişinin en yoğun olarak yaşandığı ilk haftalarda sosyal medyadaki hegemonya mücadelesini kaybeden iktidara yakın medya kuruluşlarında genel olarak sosyal medyanın dezenformasyon kaynağı olduğuna dair bir söylem hâkimdi. Henüz iktidar ile arası bozulmamış olan Fethullah Gülen Hareketi'ne yakın Cihan Medya Dergisi'nde Ender Balyer'in (2013) yazısı da tam da bu doğrultuda yazılmıştı. "İstismar" vurgusuyla dezenformasyonu daha çok aktivistlerin yaptığı ima ediliyordu. Balyer'in listelediği ve başka internet kaynaklarında da bulunabilecek yanlış enformasyon içeren Twitter mesajlarının varlığı ortadadır. Ancak bu mesajların kimler tarafından gönderildiği ve ne hızla düzeltildiği gibi noktalarda inceleme yapmadan yargı belirtmek yanlış sonuçlar çıkaracaktır. Hangi taraftan olursa olsun ortaya çıkan yanlış enformasyonu deşifre etmek için yine yurttaşların kurduğu blogların vurgulanması gerekir. Özellikle Twitter üzerinde yayılan yanlış bilgiler bu bloglarda toplanmış, çözümlenmiş ve doğrulaması Twitter'dan yayılmıştır. Bu bloglardan birisi Gezi Gerçekler'dir (http://gezigercekler.tumblr.com/). İnsan Haber gibi bazı siteler de hazırladıkları özel sayfalarda (İnsan Haber, 2013, 2 Ağustos) aynı işlevi yerine getirmişlerdir. İnsan Haber sayfası incelendiğinde yanlış haber yayınların önemli bir kısmının iktidar yanlısı kaynaklar olduğu görülebilir. Etki düzeyi yüksek olup da yanlış enformasyona kaynaklık eden aktivistlerin tarafında olan iki isim görülüyor: İhsan Eliaçık (Klout derecesi 64/100, yaklaşık 247 bin takipçi) ve Hüseyin Aygün (Klout derecesi 64/100, yaklaşık 99 bin takipçi). İhsan Eliaçık uyarılması üzerine 4 saat içinde yanlışını düzeltti ve bunun dışında da fark edilir büyük bir yanlışlık yapmadı. Gözlemlendiği kadarıyla Hüseyin Aygün yaygın olarak ajitatif Twitter mesajları atıyor. Bu da etki derecesini giderek düşürüyor. Gezi direnişi boyunca hatalı bilgi yayan büyük hesaplar, diğer büyük hesaplar yoluyla ya da kitlesel bir şekilde uyarıldı. Listelenen mesajların hepsi aynı gün içinde hatta saatler içinde çürütüldü. Sosyal medya kullanıcıları doğrulamanın *öneminin* o kadar farkındaydı ki teyitli enformasyonu kasteden #KesinBilgi etiketi gündelik Türkçe'de kullanılır oldu (Listelist, 6 Haziran 2013; Kaytazoğlu, O., 2014, 28

4. "İnternetime Dokunma!-Vikipedi", 2011, 2.11.2014, <http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0nternetime_Dokunma!>.

Mayıs). Yine polis şiddetini belgelemek için kullanılan #DelilimVar etiketi de blogla da (http://delilimvar.tumblr.com/) desteklenerek bir doğrulama pratiğine dönüşmüştü.

Bu etkin çürütme sürecini sağlayan üç sacayak gözlemlendi. İlki kolektif bir şekilde yurttaş gazeteciliği yapan *140Journos* (Arık, 2013 ve Lichterman, J. 2014, 17 Mart) ve Ötekilerin Postası (Arık, 2013) ekipleri. İkincisi Taksim Dayanışması gibi protesto hareketinin kalbinde yer alan kurumların hesaplarının siyasi çizgi açısından eleştirilse de enformasyon iletimi açısından dikkatli davranmasıydı. Üçüncüsü ise İstanbul'da ve diğer şehirlerde bazen bir kolektif olarak bazen de tamamen anonim olarak haber üretimi ve doğrulaması yapan gruplardı. Yazının bu kısmındaki argümanlarım hem gözlemlere hem de bahsedilen üç kategoriden kişilerle yapılan görüşmelere dayanıyor.[5]

Güvenilir Kullanıcılar Ağı

Yurttaş gazeteciliği kolektifleri öncelikle güvenilir kullanıcı tespiti yapıyor. Bizzat kendi üyelerinin haber yapmadığı zamanlarda çoğu büyük şehirlerde olsa da Türkiye genelinde bir yurttaş/haberci ağı sürekli takipte oluyor. Ayrıca yeni bir olay yeri ortaya çıktığında buradan haber geçenleri takibe alıp bir tür güvenilirlik araştırması yapıyorlar. Kullanıcının sosyal medya profillerinin incelemesi yanında, onu kimlerin takip ettiğine de bakılıyor. Ayrıca mümkünse kaynak gösterilmeden önce bizzat aranıp bir söyleşi yapılıyor. 140Journos ekibi bu konuda daha hassas. Ekibi oluşturan çoğu üyenin İstanbul'da yaşıyor oluşu da başka şehirlerden kullanıcıların incelemesini zorunlu kılıyor. Ötekilerin Postası'nın birçok bileşeni İstanbul dışından. İstanbul dışında özellikle Kürt illerinde sahadan haber yapımında daha avantajlılar. Çoğu durumda *yüz yüze tanışmışlık* önceden var oluyor ya da yerel bağlantılarla güvenilirlik araştırması çevrimdışı yapılıyor.

İnternet Üzerinden Canlı Yayın

Her ne kadar Twitter birinci sırada olsa da Gezi Parkı eylemlerinin başka bir medya kazananı Ustream gibi internet üzerinden canlı yayın imkânı sunan hizmetlerdi (Güneş, 2013, 9 Kasım).

5. Bahsedilen gruplardan bazılarıyla yapılan SosyalKafa programı görüşmeleri kaynakçada belirtilmiştir.

Twitter'ın 6 saniyelik video üretimi ve paylaşımı sağlayan Vine hizmeti az kullanıldı ama akıllı telefon kullanımının yaygınlığıyla canlı yayın imkânları mümkün hale geldi. Canlı yayınlar manipülasyondan tamamen uzak olmasa da bir olayın doğrulanmasında önemli bir katkı sağlıyor. Örneğin 140Journos Rize'deki Atatürkçü Düşünce Derneği'ne saldırıyı olay yerinden güvenilirliği sağlanmış bir kullanıcının Vine çekmesiyle doğrulayabilmişti.[6] Yapılan görüşmelerde en iyi canlı yayının Ankara ve İstanbul'dan geldiğini, onu Adana'nın takip ettiği belirtildi. Refah seviyesi yüksek İzmir ise daha gerilerde kaldı.

Yeni Twitter Pratikleri

140Journos'un yayılmasına öncülük ettiği pratiklerden biri, Twitter mesajının içeriğine saat bilgisi koymak oldu. Aslında her mesajın bir zaman bilgisi var; ama özellikle hızlı akışın olduğu zamanlarda kullanıcılar bu zaman bilgisini görmüyor ve saatler önce postalanmış Twitter mesajı retweet edildiğinde yeni olmuş gibi algılanabiliyordu.

140Journos'un Gezi sürecinde aldığı bir karar da görsel malzeme olmadan haber kullanmamaktı. Sırf metin içerikli enformasyonda kurgu ihtimalinin daha yüksek olduğunu gören ekip, kendilerine iletilen haberlerde görsel aramaya başladı. Vine, YouTube videosu ya da bizzat fotoğraf olmadan hiçbir haber iletilmedi. Özellikle fotoğrafların doğruluğunu belirlemek için de TinEye ya da Google Images gibi hizmetler kullanılmış. Örneğin içinde AKM binası olsa da aslında Yunanistan kaynaklı polisin birisine tekme attığı görüntüler böyle ortaya çıkarıldı. Aktivistler arasında çok sayıda reklam ajansı vb çalışanının olması üzerinde manipülasyon yapabilecekleri görsel malzeme sayısının fazlalığına işaret ediyordu. Manipülasyon provokasyon amaçlı da olabilirdi, eğlence için de ama her halükârda incelenmeleri gerekiyordu. Örneğin üniformanın rengini değiştirip polis yerine asker geldi denmişti. 140Journos'a görsel malzemede yardımcı olan bir grup da mobil fotoğrafçılık kolektifi Agence Le Journal idi. İstanbul dışından da kaliteli ve güvenilir fotoğraf sağlanmasında etkili oldular (http://www.agencelejournal.com/gallery/gezi-park-protests/).

6. 140journos, "22:30 #Rize Cumhuriyet Caddesi ", Twitter, 2013, https://twitter.com/140journos/status/342363057806258176, erişim tarihi: 02.11.2014.

Yurttaş gazetecileri hata yaptığında düzeltmekten de kaçınmadı. İki ekip de büyük bir hata yapmadığını ama revir yeri adresinde yanlışlık yapmak ya da bir olayın saatiyle ilgili hatalar gibi görece ufak tefek hatalar yaptıklarını, bunları da hemen duyurduklarını, bunun da haber değeri taşıdığını dile getirdi. Ayrıca böylece gözden kaçmş bir yanlışlık kullanıcı topluluğu tarafından düzeltiliyor, tüm "yorum topluluğu" editörleşiyordu.

Anonimliğe saygı duymaklar beraber mümkün olan her durumda enformasyon kaynağına referans verildi. Kaynak vermek pratiğinin de Gezi sürecinden sonra yaygınlaştığı söylenebilir. Bu sayede doğrulama sorumluluğu biraz da kaynağa bırakılıyordu.

Yurttaş Gazeteciler Arasında İşbölümü

Yurttaş gazeteciliği kolektifleri katı bir disiplinle işbölümüne gitti. Enformasyonun akışının çok yüksek olduğu zamanlarda görece az hata yapmak başka türlü mümkün değildi. En az bir kişi hazırlanan tüm Twitter mesajlarını inceleyip onay veriyordu. Daha genel olarak da kolektif akıl devreye girmiş, herkes kendi yeteneklerini çevrimiçi araçlar sayesinde yaptıkları işbölümüyle devreye sokmuştu. Ama haber kaynağı durumuna yükselen yurttaş gazetecileri için bu daha büyük bir sorumluluktu. Bir kişinin geride kalması sahadakilerin ihtiyacı olabilecek şarj etme, yiyecek vb sorunları çözmek açısından da önemliydi.

Küratörlük ve Derlemeler için YouTube ve Facebook

YouTube ya da Facebook'un gerçek zamanlı veri iletiminde geride kaldığı belirtildi. Bu mecralar anlık iletilerden çok derlemeler yapmak ya da anlığın ötesinde propaganda malzemesi üretmek için kullanıldı. Bu bağlamda Soundcloud da sayılabilir. Aktivist değer taşıyan müzikal eserlerin yüklendiği mecralardan biri de Soundcloud'tu. Bunun dışında röportaj gibi işitsel malzeme de yüklendi. Bu mecralarda hazırlanan eserler daha sonra Twitter ile daha geniş bir yayılıma erişti. Göz ardı edilmemesi gereken başka bir mecra ise Ekşi Sözlük'tü. Kantrowitz'in de (2013, 1 Haziran) vurguladığı üzere bu site büyük bir kullanıcı kitlesine sosyal medya yetkinliği kazandırmıştı. Site gerçek zamanlı iletimde Twitter ile yarışamasa da yarı ansiklopedik yarı forum tarzıyla sosyal

medya ürünlerinin bir filtreden geçtiği, incelendiği bir mecraya dönüşmüştü.

Whatsapp gibi Anlık Mesajlaşma (IM) Araçlarının Kullanımı

Sahadaki gönüllüler arasında kurulan Whatsapp grupları hem fotoğraf paylaşımında hem de doğrulama çabalarında işe yaradı. Kırgızistan'daki Skype grubuna benzer bir şekilde güvenilir kişilerden kurulan bu gruplar sahada enformasyon iletiminde önemli rol oynadı. iMessenger gibi başka IM araçları da kullanıldı. Görüştüğüm kişiler bahsetmese de telsiz aracı Zello da ilk günler kullanılmıştı.[7]

Dilbirliği/Anlam Sağlaması Yapılması

Kesin Bilgi, Diren gibi kelimeler ya da deyimlerin yaygınlaşmasının yanı sıra birçok kullanıcı provokasyon, dezenformasyon gibi kavramların nasıl yazıldığını ve ne anlama geldiğini bu süreçte öğrendi. Enformasyon iletimi aynı zamanda kendi dilini de yarattı.

Sonuç Yerine

Gezi Parkı olayları boyunca sosyal medya kullanımına dair olumsuz yargıların aksine, alandaki yurttaş gazetecileri ilk andan itibaren enformasyon güvenilirliğine önem verdi. Ana-akım medyaya olan güvensizlikleri tamamen söylemsel ya da teorik değildi. Kabataş'ta bir başörtülü kadına göstericiler tarafından saldırılması ya da Dolmabahçe Camisi'nde içki içildiğine dair yalan haberlerin kaynağı iktidar yanlısı geleneksel medya kuruluşlarıydı. Sosyal medya bu boyutlarda bir dezenformasyonun kaynağı olmadı, bu tip haberler sosyal medya üzerinde çözümlendi.

Görüştüğüm yurttaş gazetecileri hiçbir zaman objektiflik iddiasında bulunmadı. Ama profesyonel gazetecilerin enformasyon güvenilirliğini sağlayan ilkelerinin çoğunu kendi kapasiteleri içinde yerine getirmeye çalıştılar. Aslında objektiflik özelde bir Amerikan gazetecilik geleneği unsudur (Schudson, 2001), Pedelty (1995) Avrupa kökenli gazetecilik geleneklerinde objektiflik id-

7. "Göstericilerin yeni haberleşme gözdesi: Zello - Türkiye ", 2013, <http://www.radikal.com.tr/turkiye/gostericilerin_yeni_haberlesme_gozdesi_zello-1136476>, erişim tarihi: 2.11.14.

diasının hiçbir zaman öncelikli bir ölçüt olmadığını belirtmiştir. Uygulamaya gelince en objektif sayılabilecek Batılı medya kuruluşlarının bile sistematik önyargılara sahip olduğuna dair büyüyen bir literatür vardır. Savaş muhabirleri arasında yaptığı etnografik çalışmada Pedelty (1995) bu durumu gösterirken, Edward Said de (1997) aynı duruma söylemsel analiz sonucu işaret etmiştir. Bu bakımdan objektivizm sorunsalı açısında yurttaş gazeteciliğini küçümsemek de haklı olmayacaktır.

Türkiye'nin içinde olduğu politik ekonomik durum (Gezi olayları bağlamında bu durumun bir değerlendirmesi için bkz. Özkırımlı, 2014) ana geleneksel medya ile yurttaş gazetecileri arasındaki ilişkiyi sınırladı. Elbette alternatif medya kategorisinde listelenebilecek IMC TV, Hayat TV, Halk TV gibi televizyon kanallarında ve Birgün gibi gazetelerde karşılıklı yapıcı bir ilişki doğdu; ama ülkeye özgü nedenlerle bu sınırlı kaldı. Oysa karşılıklı beslenmelerle yeni medya çağında yurttaşlar geleneksel medya kaynaklarından gelen haber akışına karşı bir aracı haline gelip, akışı bir süzgeçten geçirebilir (Wiesslitz & Ashuri, 2011) ve bazı durumlarda akış tersine de çevrilebilirdi.

Son bölümdeki kategoriler ilk etapta dikkat çeken doğrulama pratikleriydi. Sonraki çalışmalarda bunlara eklenebilecek başka unsurlar da olacaktır. Büyük bir Gezi Parkı Direnişi literatürü ortaya çıkmış olsa bile medya kullanım pratiklerine dair görece az eser görüyoruz. Bu çalışma umarım bu konuda bir katkı sağlar...

Kaynaklar

Anadolu Ajansı (2013, 15 Haziran), "Gezi" için yabancılar yüzbinlerce tweet attı, *Anadolu Ajansı*, http://www.aa.com.tr/tr/turkiye/193311--gezi-parki-icin-yabancilar-yuzbinlerce-twit-atti, erişim tarihi: 02.11.2014.

Arık, E. (2013), "Yurttaş Gazeteciliğinin Günümüzdeki Görünümü: Twitter Gazeteciliği", İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, (36).

Andén-Papadopoulos, K., & M. Pantti (2013), "Re-imagining crisis reporting: Professional ideology of journalists and citizen eyewitness images", *Journalism*, 1464884913479055.

Balyer, E. (2013, 23 Haziran), "Sosyal medya istismarı tansiyonu yükseltti", *Cihan Medya Haber Dergisi*, http://www.cihandergi.com/cihandergi/newsDetail_getNewsById.action?newsId=30061, erişim tarihi: 02.11.2014.

Barbera, P. & M. Metzger (2013, 1 Haziran), "A breakout role for Twitter in the Taksim Square protests?", *Aljazeera*, http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2013/06/201361212350593971.html, erişim tarihi: 02.11.2014.

Batty, D. (2011), "Arab spring leads surge in events captured on cameraphones", *The Guardian*, 29.11.2011, http://www.theguardian.com/world/2011/dec/29/arab-spring-captured-on-cameraphones, erişim tarihi: 02.11.2014.

Berkowitz D ve J. Terkeurst (1999), "Community as interpretive community: Rethinking the journalist-source relationship", *Journal of Communication*, 49 (3), s. 125-136.

Bruns A. (2008), *Blogs, Wikipedia, Second Life, and Beyond: From Production to Produsage*, Peter Lang, New York

Burroughs, B. & W. Burroughs (2011), "The Masal Bugduv hoax: Football bloggingandjournalisticauthority", *New Media & Society*, 14 (3), s. 476-491.

Carey, J. (1997), "The press, public opinion, and public discourse: On the edge of the postmodern", *James Carey: A critical reader*, University of Minnesota Press, Minneapolis, s. 228-260.

Coddington, M., L. Molyneux, R. G. Lawrence (2014), "Fact checking the campaign how political reporters use Twitter to set the record straight (or not)", *The International Journal of Press/Politics*, 19 (4), s. 391-409.

Deuze M. (2007), *Media Work*, Polity Press, Malden, MA.

Fitzpatrick, A. (2013, 19 Nisan), "FBI criticizes Internet vigilantes in Boston case", *Mashable*, http://mashable.com/2013/04/18/fbi-boston-reddit-4chan/.

Ford, H. (2012), *Wikipedia Sources: Managing Sources in Rapidly Evolving Global News Articles on the English Wikipedia*, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c8/Managing_sources_in_rapidly_evolving_global_news_articles_on_the_English_Wikipedia.pdf.

Friend, C., ve J. Singer (2007), *Online journalism ethics: Traditions and*

transitions, M. E. Sharpe, New York.
Gillmor D (2004), *We the Media: Grassroots Journalism by the People, for the People*, O'Reilly, New York.
Graves, L. (2013), "Deciding What's True: Fact-Checking Journalism and the New Ecology of
News", yayımlanmamış doktora tezi, Graduate School of Journalism, Columbia University,
New York.
Groll, E. (2013), "If the New York Post isn't correcting its terrible marathon coverage, what does it correct?", *Passport*, http://blog.foreignpolicy.com/posts/2013/04/18/new_york_post_boston_marathon_coverage_corrections, erişim tarihi: 2.11.2014.
Grossman, L. (2009), "Iran protests: Twitter, the medium of the movement", *Time Magazine*, s. 17.
Güneş, E. (2013, 9 Kasım), "Four million people watched Gezi protests on alternative live broadcaster UStream", *Hürriyet Daily News*, http://www.hurriyetdailynews.com/four-million-people-watched-gezi-protests-on-alternative-live-broadcaster ustream.aspx?pageID=238&nid=57624, erişim tarihi: 2.11.2014.
Henriksson, T. (2011), "Citizen journalism: Al Jazeera's key to successful reporting of Arab", http://www.editorsweblog.org/2011/04/13/citizen-journalism-al-jazeeras-key-to-successful-reporting-of-arab-uprisings.
Hermida, A. (2012), "Tweets and Truth: Journalism as a Discipline of Collaborative Verification", *Journalism Practice*, Cilt: 6, s. 659–68.
İnsan Haber (2013, 2 Ağustos), "Gezi Sürecinde Sosyal Medya Dezenformasyonları", İnsan*haber*, http://insanhaber.com/insan-ozel/gezi-surecinde-sosyal-medya-dezenformasyonlari-h19149.html, erişim tarihi: 2.11.2014.
Jenkins, H. (2006), *Convergence culture: Where old and new media collide*, NYU Press, New York.
Kantrowitz, A. (2013, 1 Temmuz), "The Secret Behind The Turkish Protesters' Social Media Mastery", *MediaShift*, http://www.pbs.org/mediashift/2013/07/the-secret-behind-the-turkish-protesters-social-media-mastery, erişim tarihi: 3.11.2014.
Kaytazoğlu, O. (2014, 28 Mayıs), "#kesinbilgi mi #yayalım mı?", http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/kesinbilgi-mi-yayalim-mi, erişim tarihi: 2.11.2014.
King, L. (2012), "Vetting Citizen Journalism-CNN's iReport draws on newsgatherers worldwide", *Nieman Reports*, 66 (2), 17.
Kyrgyzstan | GISWatch (2012), "The role of social networks in Kyrgyzstan during ethnic tensions in 2010", http://www.giswatch.org/en/country-report/freedom-expression/kyrgyzstan, erişim tarihi: 2.11.2014.
Laird, S. (2013, 23 Nisan), "Reddit apologizes for Boston marathon 'Witch Hunt' ", http://mashable.com/2013/04/22/reddit-apologizes-boston-ma-

rathon/.
Lawrence, R. G. ve M. L. Schafer (2012), "Debunking Sarah Palin: Mainstream News Coverage of 'Death Panels.' " *Journalism*, Cilt: 13, s. 766-82.
Lichterman, J. (2014, 17 Mart), Q&A: Engin Önder and Zeynep Tufekci on 140journos and the state of journalism in Turkey, *Nieman*, http://www.niemanlab.org/2014/03/qa-engin-onder-and-zeynep-tufekci-on-140journos-and-the-state-of-journalism-in-turkey/, erişim tarihi: 2.11.2014.
ListeList, (2013, 6 Haziran), "Kesin Bilgi, Teyit Edildi: Gezi Parkı Direnişinin Günlük Hayatımıza Kattıkları", *listelist.com*, http://listelist.com/gezi-parki-direnisinin-gunluk-hayatimiza-kattiklari/, erişim tarihi: 2.11.2014.
Little, M. (2012), "Finding the Wisdom in the Crowd", *Nieman Reports*, 66 (2), s. 10.
Lyon, S. (2012), "Detecting the Truth in Photos-How a news service verifies images and videos", *Nieman Reports*, 66 (2), s. 7.
McChesney R. (2007), *Communication Revolution: Critical Junctures and the Future of Media*, New Press, New York.
Meier, P. (2011), Verifying Crowdsourced Social Media Reports for Live Crisis Mapping: An İntroduction to İnformation Forensics, https://irevolution.files.wordpress.com/2011/11/meier-verifying-crowdsourced-data-case-studies.pdf, erişim tarihi: 24.01.2015.
Morejon, R. (2012, 28 Haziran), "How social media is replacing traditional journalism as a news source", *Social Media Today*, http://socialmediatoday.com/roymorejon/567751/how-social-media-replacing-traditional-journalism-news-source.
Morris, M. R., S. Counts, A. Roseway, A. Hoff & J. Schwarz (2012, Şubat), "Tweeting is believing?: understanding microblog credibility perceptions", *Proceedings of the ACM 2012 conference on Computer Supported Cooperative Work*, ACM, s. 441-450.
Nah, S. & D. Chung (2011), "When citizens meet both professional and citizen journalists: Social trust, media credibility, and perceived journalistic roles among online community news readers", *Journalism*, 13 (6), s. 714-730.
Özkırımlı, U. (Der.) (2014), *The Making of a Protest Movement in Turkey #occupygezi*, Palgrave Pivot.
Palmer, L. (2012), " 'iReporting' an Uprising: CNN and Citizen Journalism in Network Culture", *Television & New Media*, 1527476412446487.
Paulussen, S. & P. Ugille (2008), "User generated content in the newsroom: Professional and organisational constraints on participatory journalism", *Westminster Papers in Communication and Culture*, 5 (2), s. 24-41.
Pedelty, M. (1995), *War stories: The culture of foreign correspondents*, Routledge, New York.
Pingree, R. J. (2011), "Effects of Unresolved Factual Disputes in the News on Epistemic Political Efficacy", *Journal of Communication*, Cilt: 61, s. 22-47.
Robinson S. (2009), "The cyber-newsroom: A case study of the journalistic

paradigm in a news narrative's journey from a newspaper to cyberspace", *Mass Communication & Society*, Cilt: 12, s. 1-20.

Robinson, S. & C. DeShano (2011), " 'Anyone can know': Citizen journalism and the interpretive community of the mainstream pres", *Journalism*, 1464884911415973.

Said, E. (1981), *Covering Islam: How the media and the experts determine how we see the rest of the world*, Pantheon Books, New York.

Saka, E. (2012), "Yeni medya ve değişen gazetecilik: Bir uzmanlık alanı olarak gazeteciliğin dönüşümü", *pi- Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi*, 11 (42), s. 9-13.

Saka, E. (2013), "Boston Maratonu Patlamaları Sonrasında Yeni Medya, Gazetecilik ve Kredibilite Meseleleri", İletişim ve Diplomasi, 1 (1), s. 83-96.

Saka, E. (2014, 1 Temmuz), "The AK Party's social media strategy: Controlling the uncontrollable", *Turkish Review*, s. 418-423.

Schmidt J. (2007), "Blogging practices: An analytical framework", *Journal of Computer-Mediated Communication*, Cilt: 1, s. 1409-1427.

Schudson, M. (2001), "The objectivity norm in American journalism", *Journalism*, 2 (2), s. 149-170.

Sienkiewicz, M. (2014), "Start making sense: a three-tier approach to citizen journalism", *Media, Culture & Society*, 36 (5), s. 691-701.

Sosyalkafa (2013), "Gezi Direnişinde Yeni Medya Araçları, Hukuki Haklarımız (2) " – *YouTube*, http://www.youtube.com/watch?v=x8QtgNecudg, erişim tarihi: 2.11.2014.

Sosyalkafa (2013), "Gezi Direnişinde Yeni Medya Araçları, Hukuki Haklarımız (1)", *YouTube*, http://www.youtube.com/watch?v=I9AuNe_tjhs, erişim tarihi: 2.11.2014.

Sosyalkafa (2013), "Ötekilerin Postası ve AgenceLeJournal Sosyalkafa'nın konuğuydu (1)", *YouTube*, http://www.youtube.com/watch?v=3_0fyF0iAQQ, erişim tarihi: 2.11.2014.

Sosyalkafa (2013), "Ötekilerin Postası ve AgenceLeJournal Sosyalkafa'nın konuğuydu (2)", *YouTube*, http://www.youtube.com/watch?v=lj24reFwck8, erişim tarihi: 2.11.2014.

Sosyalkafa (2013), "Av. Serhat Koç ve 140Journos temsilcileriyle Sosyalkafa'da Gezi Direnişi sohbeti", *YouTube*, http://www.youtube.com/watch?v=jUJDgZ-vUfA, erişim tarihi: 2.11.2014.

Thurman, N. & A. Walters (2013), "LIVE BLOGGING–DIGITAL JOURNALISM'S PIVOTAL PLATFORM? A case study of the production, consumption, and form of Live Blogs at Guardian. co. uk", *Digital Journalism*, 1 (1), s. 82-101.

Tilley E ve Cokley J. (2008), "Deconstructing the discourse of citizen journalism: Who says what and why it matters", *Pacific Journalism Review*, Cilt: 14, s. 94-114.

Tomaszeski M, J. M. Proffitt ve S. McClung (2009), "Exploring the political blogosphere: Perceptions of political bloggers about their sphere", *Atlan-*

tic Journal of Communication, Cilt: 17, s. 72-87.
Turner, G. (2010), *Ordinary people and the media: The demotic turn*, Sage, Londra.
Turner, D. (2012), "Inside the BBC's Verification Hub-Technology and human intuition are key", *Nieman Reports*, 66 (2), s. 10.
Ulanoff, L. (2013, 18 Nisan), Boston Bombings: Truth, Justice and the Wild West of Social Media, *Mashable*, http://mashable.com/2013/04/18/boston-bombings-wild-west-of-social-media/.
Watts J. (2010, 14 Mayıs), "China's first Environmental Press Awards praises fresh journalism", *theguardian.com*, www.theguardian.com/environment/2010/may/14/chinas-first-environmental-press-awards, erişim tarihi: 24.01.2015.
Wiesslitz, C. & T. Ashuri (2011), 'Moral journalists': The emergence of new intermediaries of news in an age of digital media", *Journalism*, 1464884910388236.
Zelizer B. (1993), "Journalists as interpretive communities", *Critical Studies in Mass Communication*, Cilt: 10, s. 219-237.
Zelizer B. (2007), "On 'having been there': 'Eyewitnessing' as a journalistic key word", *Critical Studies in Media Communication*, 24 (5), s. 408-428.

Neoliberal Zamanların Direniş Kültürleri

Aslı Telli Aydemir[1]

Öz

Bu çalışmada farklı direniş biçimlerinin hükümetleri ve güç elitlerini nasıl tehdit edebileceğini analiz etmeyi amaçlıyorum. Bu biçimdeki direnişler ilk bakışta örgütlü ve planlı görünmese de ezilenleri saran yozlaşmış güç mekanizmalarına içerden beklenmedik aldatıcı taktiklerle karşı koyar. Bu bağlamda, direnişin coğrafi uzam ve kültürel engellerden bağımsız olarak ve kendini güç mekanizmalarına karşı sürekli dönüştürerek nasıl var ettiğini iki farklı hareket üzerinden inceleyeceğim. Bu çalışmada önceliğim, müştereklerin açılıp özgür alanlar bulma potansiyelini ve yaratıcılığını tartışmak olduğundan, güç mekanizmalarını

1. Dr., İstanbul Şehir Üniversitesi.

kırıp onların dışına çıkarak devrim yapmaya çalışan hareketler bu çalışmanın evreninde yer almıyor. Coğrafi ve kültürel çeşitlilik içeren güncel iki hareket, Anonymous ve Occupy Wall Street'tir. Bu direnişçi hareketleri siber-etnografik yöntemle inceleyerek, Foucault'nun bakış açısıyla güç mekanizmalarıyla ilişkileri üzerinde duracağım. "Panoptikon" kavramını kısaca tartışarak bu eylemlerin güç mekanizmalarını gözetime rağmen nasıl bertaraf ve manipüle edebileceklerini analiz etmeye çalışacağım. Direnişçilerin egemen gücü tehdit etme ve direnme potansiyellerini tartışarak, panoptik gözden kaçış yollarını ve uzamla olan ilişkilerini serimleyeceğim. Bu etkinlikleri M. DeCerteau'nun *The Practice of Everyday Life* başlıklı kitabındaki strateji ve taktikleri bağlamında eleştireceğim. Sonrasında Virilio'nun "*The Aesthetics of Disappearance*" başlıklı çalışmasındaki piknolepsi kavramını uyarlayarak, zaman içindeki kısa sıçramalara, şuursuzluk durumlarına ve bunun yurttaşlar adına yarattığı uzamsal olanaklara değineceğim. Bu çalışmayı güncel direniş kültürlerinin ulusaşırı neoliberal bağlamda dönüşümünü konu edinen yol ve zihin haritası izleği olarak düşünebilirsiniz.

1. Anonymous ve Ötesi

> Bizler anonimiz. Çoğunluğuz. Unutmayız. Affetmeyiz. Bizi bekleyin.[2]

Anonymous, güç mekanizmalarının içerden nasıl yozlaştığını basit taktiklerle açığa vurmak için kurulan siber-anarşist bir gruptur. Üyelerinin özgür bilgi erişimi ve sansür protestosu amacı etrafında toplandıkları hiyerarşiden uzak bir ağdır. Sansür protestosu temel amaçları olmasına rağmen, adlarını belli siyasi ve aktivist hareketlerde ya da bireyin özgürlüğünü kısıtlayan süreçlere karşı çıkılan bir videoda görmek mümkündür. Hacker gruplarının eylemleri siber dünyada alışılmış bir durumdur; ancak Anonymous bu grupların birçoğundan siyasi duruşları, eylemleri ve dünya çapında saldırılarıyla ayrılır. Anonymous küresel bir ağdır, güçlerini siber dünyaya yaptıkları saldırılardan alır. Siber dünyada her yere saldırmak mümkündür; dünya çapında

2. Bu alıntı Anonymous'un Türkiye'deki sansür hareketlerine karşı yaptıkları açıklamadan alınmıştır. Erişim adresi: http://www.ntvmsnbc.com/id/25220700/, erişim tarihi: 21.10.2014.

ağ, uzaklığı ortadan kaldırdığından, dünya çapında insanları toplamak ve iletişim kurmak mümkündür.

Saldırı mekanizmalarını tartışmadan önce, saldırılarının toplu olarak planlandığını, internet odalarında buluşup tartıştıklarını, her üyenin gönüllü olarak saldırıya katıldığını belirtmekte yarar var. Plan üzerinde her üyenin yorum yapmaya hakkı vardır. Işık Barış Fidaner makalesinde bunu "gökdelen" metaforuyla açıklar:[3]

> İşte bu boğuntudan kurtulmak isteyen insanlar, gökdelenlerin dışında buluşmalar düzenlemeye başladılar. Kurtulmak istedikleri koca gökdelenlerin gölgesinin bile vurmaması için adreslerini ve isimlerini bile birbirlerinden gizlediler. Oralarda söyleyemedikleri şeyleri, cevap bulamadıkları soruları ya da kaynayıp giden fikirleri buralarda dillendirdiler. Artık içinde bulundukları şu ya da bu gökdelenin kurallarına uymak zorunda değildiler; çünkü gerektikçe kendi prefabrik salonlarını kurabiliyorlar, her amaca yönelik yapılar oluşturabiliyorlardı.

Gruba katılmak basittir, ücretsiz bir yazılım programı indirerek üye olunabilir; tek kural kimliğini gizli tutmaktır. Anonymous'un her üyesi gerçekten anonimdir, grubun içinde bile kimse kimseyi tanımaz ve hiyerarşik bir örgüt yapılandırması yoktur. Kendilerini şöyle tanımlarlar:

> Tüm sözlü istimnaya rağmen, bu oluşum korkunç ya da kötü değildir. Anonymous ters panoptikondur. Herkesin gizli olduğu ve merkezden konuşur gibi göründüğü bir gruptur. Her tür inanç, itikat, kültürel statü, cinsellik, fetiş, hobi, iş, beğeni, antipati vs özelliği tümüyle içinde barındırır. Her tür şiddet ve iyi muameleyi beraberce deneyimlediler. Her dili, belki de ölü olanları bile konuşurlar. Bilinebilecek her şeyi bilirler ve bir insanın işleyebileceği her suçu işleyebilirler. Ancak ters-panoptikona dayalı olduklarından, en çok bağıran Anonymous üyesi, çoğu zaman, en kışkırtıcı şekilde duyulan ve hatırlanan olur. Oluşum o yüzden acımasız ve iğrenç görünür. Ancak anonim şekilde görünür kılınan her grotesk tiksinti başına 100 tane daha sadece tembelliği yüzünden yanıt yazmayan ya da umursamayan düzgün insan vardır.[4]

Aslında saldırıdan kast ettikleri internet kullanırken sıklıkla karşılaştığımız basit bir etkinliktir. Saldırılarının uygulanışı çok

3. I. B. Fidaner, *Alternatif Bilişim Derneği Serbest Yazıları,* http://netdefteri.alternatifbilisim.org, erişim tarihi: 21.10.2014.
4. Anonymous, http://ohinternet.com/Anonymous, erişim tarihi: 21.10.2014.

basittir. Gönüllüler planlanan zamanda web sitesine saldırır, aşırı yüklenme yüzünden sistem çöker ve o web sitesine giriş bir müddet mümkün olmaz. Buna "ddos attack" de deniliyor. DDos ataklarının iki şekilde gerçekleştiğini belirtmek grubun dinamik ve sabit olmayan yapısını anlamak açısından da faydalı olacaktır. Bu ataklar belirli bir zamanda bilgisayar kullanıcılarının belirlenen siteye bağlanmaya çalışması ile gerçekleşir ve aşırı yüklenme sonucu erişim bloke olur (Keleş, 2011). Diğer atak ise atağı gerçekleştiren kullanıcıların başka bilgisayarları bir tür virüs yardımı ile kontrol altına alıp bu bilgisayarların hedeflenen siteye bağlanması ile olur. Bu tür bilgisayarlara zombi denilir ve sisteme erişim yine aşırı yüklenmeden dolayı sağlanamaz. İkinci atak her ne kadar başka bilgisayarları ele geçirmek üzerinden gerçekleşse de Anonymous'un eylemlerinde karşımıza çıkan durum bu virüslerin bilgisayar kullanıcıları tarafından bilinçli ve istemli bir şekilde bilgisayarlarına indirilmesidir (Kalafat, 2011).

Şunu belirtmekte fayda var. Anonymous'un eylemleri belirli bir kişi veya kuruma yönelik değildir. Daha çok günümüz sistemine ve bu sistemin denetleme, kontrol etme, yönetme mekanizmalarına ve özgürlük kısıtlamalarına yönelik gelişen, değişken, dinamik, anarşist bir yapılanma gösterdikleri söylenebilir. Oluşumun herhangi bir ülke, kurum veya her türlü yapılanmadan bağımsız olduğu, yine eylemlerin herkesin fikrini açıkça belirttiği bir iletişim ortamında planlanmasından anlaşılabilir (Telli Aydemir & Çelebioğlu, 2012).

Oluşum bu saldırıları demokratik protestolar olarak adlandırır ve saldırılarının tek farkı siber uzayda gerçekleşmeleridir. Metodlarını kısaca aşırı yüklenmeyle sistemi devre dışı bırakmak olarak anlatırlar.[5] Ana hedefleri baskıcı sansür yanlısı rejimlerin resmi web siteleridir. Türkiye'de bu tip saldırıların örneği olarak sansür kanununa ve "Güvenli internet" adı altında *YouTube, Rapidshare, Fileserve* gibi web site filtreleme sistemine karşı yaşandığını gördük.[6] 9 Haziran 2011'de Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu; 15 Haziran 2011'de Adalet Bakanlığı resmi web sitesine saldırı planlayarak erişimi engelledi-

5. A. R. Keleş, http://yenimedya.wordpress.com/tag/anonymous/, erişim tarihi: 23.10.2014.
6. H. Kalafat, http://www.bianet.org/bianet/diger/130771-anonymous-siradanlasan-siber-savas, erişim tarihi: 23.10.2014.

ler. WikiLeaks raporunun açıklanmasının ardından kampanyaya destek vererek seslerinin küresel anlamda duyulmasını sağladılar. WikiLeaks'e yapılan finansal destekleri engellemek için web sitelerine ambargo koyan PayPal, Visa ve Mastercard'a karşı operasyon düzenlediler. Ancak etkinlikleri bununla sınırlı değildir; 28 Eylül 2011'de http://anonanalytics.com adresli bir web sitesi açtılar (McMillan, 2011). Bu web sitesinde eylemlerini şöyle tanımladılar:

> Kamuya yolsuzluk yapan şirketlerle ilgili soruşturmacı raporlar sunuyoruz. Takımımızda analistler, adli suç müşavirleri, istatistikçiler, bilgisayar uzmanları ve çeşitli alanlarda çalışan avukatlar bulunmaktadır. Raporlarımızda yer alan tüm bilgiler resmi kanallardan elde edilmekte, doğruluğu kontrol edilmiş ve güncellenmiş şekilde sunulmaktadır. Bu hem bizimle çalışanları hem de çalışmalarımızı izleyip güvenenleri korumak içindir.[7]

Anonymous etkinlikleri ters panoptikon yapılandırmasına harika bir örnektir. Koşulların basit taktiklerle nasıl tersine çevrilebileceğini panoptikon mekanizmasını kullanarak gösterirler. Onların edimleri gündelik hayatta alışık olunmadık sonuçlar yarattığından DeCerteau taktiklerini de hatırlatır. Panoptikonun her özelliğini tersine kullanarak, güç mekanizmasını sürekli kontrol etme ve baskın çıkma avantajı sağlarlar. Tüm koşulları tersine çevirirler; bireylere baskın ve hegemonik gücü manipüle etme olanağı sağlayarak kendi potansiyellerinin farkına varmalarını sağlarlar. Dahası, gayri merkeziyetçi konumları, hem görünmez hem de görünür kontrol edilebilir bireyler ya da Foucault'nun sözleriyle "enformasyon nesneleri" görünmeden her şeyi gören özneler haline gelir. Ek olarak, grubun anonim kalmasının tek prensibi, bireyleri enformasyon nesneleri olarak gören ve kolayca baskılayan kategorik ve sınıflamacı bilgi kullanımının karşı safında yer almaktır.

2. Biz %99'uz!
Occupy Wall Street Hareketi'nin (OWS) Retoriği

Anonymous ve Occupy Wall Street oluşumlarının kesişmesi, %99 Hareketi'nin doğum tarihi olan Şubat 2010'a dayanır. Gaze-

7. Anonymous, http://anonanalytics.com, erişim tarihi: 21.10.2014.

teci David DeGraw tarafından, *The Economic Elite vs. The People of the United States* başlıklı kitabında ilk olarak kullanılan %99 kavramı kısa sürede yaygınlık kazanmıştır. DeGraw, %99'un artık siyasi temsiliyeti olmadığı acı gerçeğini de yazılarında yineler. Bu nedenle, o dönemlerde %99 Hareketi'nin sosyal ağını ekonomik ve hukuki reformlarla ilgili fikir alışverişi yapılan bir platform olarak kurdu.

New York'taki Occupy Wall Street Hareketi (OWS) uzam olarak hem sembolik hem materyaldir, "Wall Street bizim sokağımızdır" sloganıyla bütünleşerek hem sokakta hem de çevrimiçi bağlamda söylemsel vurguyla taşınmıştır. Facebook, Twitter, YouTube ve diğer sosyal paylaşım ağları bilgi paylaşılan, kimlik çerçeveleyen, kaynak sağlayan, konular arası bağlantı kuran ve dayanışma ağlarını birleştiren tamamlayıcı unsurlar olarak dikkat çeker (Tian & Robinson, 2008). Wall Street'i ABD ve küresel ekonomik karar mekanizmasının merkezi olarak yapılandırırken, somut kaynakların yerleştirildiği sembolik süreçleri yeniden yakalamaya çalışan OWS Hareketi, bu yolla, özelleşme ve küresel kaynakların haksız dağılımını eleştirmeyi amaçlar (Ayres, 1999, 2001). Protestocuların dünyanın küresel merkezinde somut olarak bulunması, karar alma süreçleri hakkında önemsenmeyen varsayımları sorgulayarak neoliberalizmin egemen mantığını çatlatır. Çevrimiçi protesto siteleri, sembolik biçimde karar alma söylemlerini barındıran alanları işgal ederek bu görüntüleri tamamlar, alternatif söylemsel içeriği sembolik biçimde dağıtır ve en önemlisi, söylem sürecine, kurallara, rollere ve stratejilere rehberlik edebilecek sembolik kaynakların değişimini sağlar.

Ocak 2011'de AmpedStatus.com adresli hareketin ana sitesi kaynağı bilinmeyen saldırılarla çökertildi. Bu sırada Anonymous haktivistleri DeGraw'la iletişim kurup daha güvenli bir site kurmayı teklif etti. Bu A99 dayanışmasını yarattı ve Mart ayında taleplerini yayımladılar. 12 Mart'ta ise A99 Empire State direniş operasyonunu duyurdu; Arap Baharı tarzında Federal Rezerv Başkanı Ben S.Bernanke'nin istifasını istediler. 1 Haziran'da ise 14 Haziran günü birçok şehirde işgal hareketi çağrısı yaptılar. New York'ta yine Zuccotti Park'ta, o tarihte işgal altında olan noktada operasyon planlandı. Ancak bu çağrı başarısız oldu. Manhattan'da yalnız 16 kişi toplandı, diğer 22 şehirde de durum hiç parlak değildi.

Bu arada, aktivist dergisi Adbusters'da çalışan düzenleyiciler Şubat'tan beri kendi işgallerini gerçekleştiriyordu, onlar da 13 Temmuz için bir çağrı yaptılar. Baş Editör Micah White bir e-postada Adbusters'ın doğrudan Anonymous'la hiç iletişim kurmadığını açıkladı. Yine de Anonymous bu çağrıyı Twitter, bloglar, IRC, diğer tartışma forumları ve YouTube videoları aracılığıyla kısa sürede duyurdu ve bu kez binlerce kişiyi toplamayı başardı.

"Tamamlayıcı kanal" kavramının çerçevesinden yola çıkarak, OWS hareketinin çevrimiçi web sitesi iletişim uzamının sivil işgali etrafında oluşan kimliği vurgulayan bir alan olarak ortaya çıkmanın yanında, tabandan iletişimin yapısını şekillendiren katılımcı dayanışmalara ortam sağlar. Aynı zamanda direniş sırasında çıkarılan derslerin paylaşımını sağlayan özgür bir alandır. Tabanda yer alanları birbirine bağlayan ağlar OWS'in kalbinde yatar ve OWS web sitesi üzerinden (http://occupywallst.org/) modere edilen sitelerin çoklu sinerjik ilişkileri aracılığıyla sağlanır. Occupy haberleri dış kaynaklara çoklu hiperlinkler aracılığıyla görünür kılınır, bu hiperlinkler OWS haberleri ve kavramlarıyla ilişkilendirilerek eşzamanlı taban iletişimi ağı ve uzamı sağlanır.

Söylem sitelerindeki tamamlayıcı ilişkiler, protestoların çevrimiçi ve çevrimdışı sitelerinin tamamlayıcı döngüsüyle etki alanı yaratır. Örneğin Arap Baharı ve diğer küresel hareketlerden elde edilen dersler ve birikime OWS sitesinde yer verilir; bu web sitesi aynı zamanda farklı coğrafyalarda yer alan sokaktaki dayanışmayı belgeleyen bir uzam olarak dikkat çeker (Wall Street işgaline katılan Arap Baharı protestocuları buna en güzel örnektir).

3. Katılımın Meta-Söylemi

OWS tabandan örgütlenmesi, karar verme ve dayanışma için katılımcı stratejileri belirleyen tamamlayıcı çevrimiçi ve çevrimdışı alanları barındıran katılım meta-söylemleri arasında şekillenir. Çevrimiçi katılımcı alanlar, sokaktaki katılım süreçlerinin, tekniklerinin ve kurallarının geliştirildiği ve yayıldığı dinamik birikim uzamları olarak ortaya çıkar. "Take the square" sitesindeki barışçı, şiddet karşıtı meclisler için geliştirilen taktiksel birikimi örnek olarak alalım. Bu taktikler genel meclislerin nasıl yapılacağına dair kuralları içeren ve *Puerta del Sol Direniş Kampı Meclis-*

leri Grup Dinamikleri Komisyonu (*Madrid*) tarafından hazırlanan bir metne işaret eder.

Bu komisyonun farklı toplantılarında üzerinde konsensüs sağlanan farklı metin ve özetler ile ve 31 Mayıs 2011'e kadar direniş kampında toplanan genel meclislerde edinilen deneyimlere dayanır.[8] 15 Mayıs Hareketi'nin resmi web sitelerine de erişmek mümkündür. #HowtoOccupy (#NasılişgalEdilir) etiketi üzerinden yapılan tartışma, yorum ve paylaşılan görüşlere yönlendirme dışında Kendin Yap (DIY) hareketinin izlerini de barındıran bu site, paylaşım ve dayanışma ortak alanı görünümündedir.

Çoğu insanın işgalden haberi 23 Ağustos YouTube videosuyla[9] oldu; haktivist desteği de yine bu videoyla ortaya çıktı. Anonymous oluşumuna ait olduğunu iddia eden bu kişiler, Manhattan'da 20.000 kişiyi toplamayı planladıklarını duyurdu. Anonymous anahtar kelimesi *NPR, Huffington Post ve CNNMoney*'e kadar medyanın dikkatini çekmeyi başardı. *Computerworld*'de yayımlanan 2 Eylül tarihli makaleye göre Ev Güvenliği Birimi'nin teyakkuza geçmesine bile neden oldu.

OWS başta yanıltıcı gibi görünse de, sokak protestolarıyla çevrimiçi haktivizmi birleştiren ilk eylemler bütünü olarak önemli bir potansiyele sahiptir. Çevrimiçi ağlar aracılığıyla, yerel katılım ve katılımcı süreçlerle ilgili birikim diğer OWS sitelerine akar, yerel hareketlerin farklı uzantılarından gelen desteklerle sürekli güncellenir. İletişimin tabandan gelen doğasının direnişte vurgulanması, genel meclislerin süreç ve prosedürlerinin organik biçimde geliştirildiğini gösterir. Toplu karar verme süreçlerini oluşturan yerel iletişim serüveni sırasında öğrenilenlerin sürece dahil edildiği bellidir. OWS çevrimiçi siteleri kaynakların, birikimin ve genel meclis süreçlerinden çıkarılan derslerin paylaşıldığı, katılımın sınırlarının tanımlandığı, eşzamanlı tamamlayıcı birikim havuzu ve üye katılım şebekesidir.

Burada dikkat çeken, genel meclislerin toplu karar alma süreçleri ve prosedürleriyle ilgili prensipleri belirleme biçimidir; bu prensipler de üyelerin katılımıyla çevrimiçi ortamda ortak karar döngüsü içinde oluşturulur. Süreçler ve prensipler kendi içinde or-

8. http://takethesquare.net/2011/07/31/quick-guide-on-group-dynamics-in-peoples-assemblies/, erişim tarihi: 21.10.2014.
9. Videoya güncel olarak bu adresten erişilebilir: http://www.fastcompany.com/1788397/real-role-anonymous-occupy-wall-street, erişim tarihi: 02.11.2014.

ganik ve açık uçludur, tabandan karar yapıcılığın doğasına uygun olarak katılım ve toplu karar alım çerçevesi ortaya çıkar. Rehber, genel meclislerde konsensüse dayalı benimsenmesi kolay esnek bir taslak işlevi görür. Neoliberal yönetişimin baskın yapısına direnme amaçlı kurulan iletişime dayalı mesajlara ek olarak, direnişin seslendirilmesiyle ilgili nokta atışı olarak adlandırılabilecek yukarıdan aşağı yapılanmalara karşı meta-iletişimsel direniş, toplu düşünme, yerel katılım, tabandan karar alıcılık, tabanda yer alan sosyal aktörlerin katılımına dayalı açık uçlu, uyarlanabilir değişim süreçleri vurgusudur. Çevrimiçi ve çevrimdışı katılım alanları tamamlayıcıdır; edimsel gücü ortaya çıkaran alternatif katılımcı yapıları tanımlayan kültürel katılım sembollerine yer verir.

Farklı kültürel ve coğrafi bağlamlarda gelişen bu iki vaka analiziyle, direnişin arka planındaki ortak anlayış üzerinde durulmalıdır. Belki de en önemli ortak nokta, direniş zemininin tek yanlı olmayan güç ilişkilerine dayanmasıdır. Tüm bireyleri kendi içinde yakalayan ve onlara her eksende dayatılan farklı güç hiyerarşileri olsa da bireylerin baskılanan değil, yorumlayıcı olarak potansiyelleri hiç bitmeyen, yapıbozumcu ve dönüştürücü bir süreçtir. Güç ilişkileri yaşamımızın tam merkezinde yer alır ve gündelik pratiklerimizden siyasi tercihlerimize kadar her konuda etkili olur. Ancak bu tip güç ilişkileri kamunun çoğunluğu için eşitsizlik ve baskı anlamına gelse de piknoleptik anlarda (Virilio, 2009) özgür bir alan bulunabilir ya da yaratılabilir. Bu alan bizi çevreleyen güç mekanizmasından izole değildir; ama kendimizi ifade edebileceğimiz, sisteme müdahaleyi ve manipülasyonu mümkün kılan, öznelliğimizi katabileceğimiz etkileşimli alanlar tanımamızı ve yaratmamızı sağlar. Fidaner[10] Anonymous'a dayalı olarak bireylerin öznel gücünü şöyle ifade eder:

> Bu insanların sesinin duyulması, güçlerini birleştirmeleri ile oldu. Her biri kendine ayrılmış kilitli odalarının penceresinden bakmaya, pasif tüketime alışmış, odasından nasıl çıkacağını bile bilmeyen gökdelen sakinlerine tamamen yabancı bir şekilde, bu insanlar bir gün prefabrik salonlarından çıkarak binlerce kişi beraberce gökdelenlere yürüdü. Belirledikleri bir gökdelenin etrafını sararak onu geçici olarak kararttılar. O zaman insanlar gördü ki bu dünya kilitli odalardan, başkalarının sizin için tasarladığı pencerelerden ibaret değildir.

10. I. B. Fidaner, *Alternatif Bilişim Derneği Serbest Yazıları*, http://netdefteri.alternatifbilisim.org, erişim tarihi: 21.10.2014.

4. Geleceklik Uzamı ve Tekno-yaratıcı Yurttaşlar

> Direniş artık fabrika işçisinin direnişi değildir; toplumsal düzeye yayılmış, üretken emeğin yenilik ve taşkınlığına, üretici öznelerin otonom elbirliğine, biyopolitik tahakkümün ötesinde kurucu güçler geliştirmeye dayanan yepyeni bir direniştir. Direniş artık bir tepki davranışı değil, bir üretim ve eylem biçimidir.
>
> Antonio Negri

Peki ya bu yeni üretim ve eylem biçimi ne tip geleceklik[11] vaad eder? Bizleri bekleyen geleceklik uzamı nasıldır? Duygu ve fantezilerin rolüne eğilmeden kentsel alanların ve gösterilerin aracılığından söz etmek mümkün olmaz (Thrift, 2004: 67-8). Thrift'in öne sürdüğü gibi kentsel alanların siyasetini kavramaktan hâlâ çok uzak mıyız sizce?

Uyumlu deneyim alemi olarak kentin yaratılması, temsiliyet ve mekânsal bağlılığa dayalı siyasi alanların harmanlanmasına yol açar. Aynı zamanda duygu çağıran duygusal-siyasi coğrafya vurgusunu kapsar. Modern toplumlarda geleceğin bakışından kasıt, zamanda uzamın fantazmagorik yansımalarıdır; Lefebvre'in uzama üçlü bakışı (1991), algılanan ve anlaşılan uzama ve geleceğin yaşanılmış alanlarına iş ret eder. Geleceklik, geleceğe bakışın işe yaradığı belli bir eşik olarak anlaşılabilir.

Tam olarak üzeri örtülemez ya da belirlenemez, her zaman uzamsal yapılar ve pratiklerin etkileşimiyle şekillenir. Kentsel yönetim profesyonellerine göre, üretmeye çalıştıkları uyumlu geleceklik alemi, yerel bağlamda ve karşılıklı olarak "doğaüstü olanı geleceğin doğalı" olarak serimler. Bu anlamda, bu aleme bir katkısı olması ümidiyle "teknopolitik" olanın "geleceğin politiği" olarak irdelenmesini öneriyorum.

Yıldırım'ın (2013) alternatif kamusal alanlar yaratan sosyal hareketlerin dönüştürücü potansiyelini irdelediği çalışmasına değinmekte yarar var. Yıldırım, yeni sosyal hareketlerin kurucu gücü sayesinde ilişkisizlerin ilişkilendirildiğini hatırlatmaktadır. Yatay iletişim ağları üzerinden gerçekleşen bu yeni aktivizm, küresel ölçekte yeni bir kamusal alanın deneyimlerini, etiğini ve haritasını oluşturuyor.

11. Thrift'in "futurity" olarak adlandırdığı kavram gelecek zamanları vurgular.

5. Gayri Merkeziyetçi Ağların Akıllı Kalabalıkları

Son yıllarda akıllı kalabalıklar (*smart mobs*) üzerine çok yazılıp çizildi. Occupy hareketi (işgal) mobilitesi yüksek kalabalıkların belli alanlarda ortaklaştığı süreçlere örnek olabilir. Biz bunu ilk olarak Gezi'de yaşadık. Hegemonyanın yarattığı yığın psikolojisi ve korku kültüründen silkinerek ekolojik önceliklerimizi ve hak temelli dertlerimizi özgürce ifade etmenin yollarını aramaktayız. Bu dayanışma ağlarında oynanan bir sanal oyun aracılığıyla, yaratıcı bir mem ya da kısacık samimi bir video klip ile olabilir.

Ori Brafman ve Rod A. Beckstrom, *Denizyıldızı ve Örümcek: Lidersiz Organizasyonların Önlenemez Başarısı*[12] adlı ufuk açıcı kitaplarında bu durumu çok etkileyici biçimde açıklarlar: "Gayri-merkezileşme binlerce yıldır uyuyordu. Ama internetin ortaya çıkışı bu gücü serbest bıraktı. Bir zamanlar zayıflık olduğu düşünülen, yapı, liderlik ve biçimsel örgütlenmenin yokluğu şimdi önemli bir değer haline geldi. Oyunun kuralları değişti." Brafman ve Beckstrom kitaba adını veren denizyıldızı ve örümcek metaforlarını şöyle konumluyor: Örümcek, merkezileşmiş bir hayvandır; bacakları merkezi gövdesinden uzar; başını kesin, ölür... Denizyıldızı ise gayri-merkezi bir ağdır. Başı yoktur. Temel organları her bir kolda tekrarlanır. İkiye böldüğünüzde iki denizyıldızınız olur. Amerika, Vietnam'da direnişçileri kendisi gibi örümcek sandığı için yenildi. Oysa karşısında durmadan çoğalan ve başı belli olmayan "denizyıldızları" vardı. Evet, bu kitap aslında Vietnam'dan beri "denizyıldızlarının" hikâyesini anlatmaya çalışıyor. Ortak bir estetik ve değerler üzerine birleşildiği noktada dayanışmadan söz edilebileceğini hatırlatıyor.

Gerbaudo (2012) büyük ilgi çeken kitabında eylemlerin ve mücadelenin koreografisinden söz ediyor. Bu koreografinin önemli unsurları da yumuşak liderlik ve akışkan örgütlenme... Bu unsurların sosyal medya üzerinde C3[13] (*Command, control, communications*) stratejisine bağlı olarak örgütlenmesi belki kısa süreli kitlesel tepki yaratabilir. Ancak süreklilik arz edebilmesi için alternatif taktikler uygulanması gerekir. Burada Bennett, Segerberg ve Walker'ın yalnız kolektif değil bağlantısal (*connective*) eylemler üzerinden düşündüğünü görüyoruz. İşte tam da bu

12. *The Starfish and the Spider: The Unstoppable Power of Leaderless Organizations*, Penguin, Londra, 2006.
13. "Emir ver, kontrol et, iletişim kur" şeklinde Türkçe'ye çevrilebilir.

noktada, büyük ölçekli sosyal hareketlerin yaygınlaşma sürecinde ağların ağı kurularak her mikro-eylemin çarpan etkisi gözlemlenebiliyor. OWS hareketinin bu kadar kısa sürede yaygınlaşmasını da bu şekilde açıklamak mümkün.

Günümüzde hiper-bağlantılar arasında sürekli hareket halinde yeni tip siyasi özneler ve toplumsallıklarla karşı karşıyayız. Mümkün olan tüm anlatılar farklı formlarda burada saklı ve hayal gücü geleceklik kurgusu için çalışıyor. Yaratıcı kent egemen güçlerce dönüştürülmeye çalışıldıkça, özne yaratıcılıkları direniş söylemini besliyor ve kamusal alanlar içerden işgal edilip yurttaş aidiyeti yeniden sağlanıyor. Daha önce bir projenin parçası olan özneler (Cohendet & Simon, 2006), artık birikimini paylaşan ve süreklilik sağlamak için dayanışma ağları kuran uzantılar, çeperler ve kilit noktalar bütünü. Etkileşim devam ettikçe etnik çeşitlilik, yerellik ve diyalog artıyor. Gözetime karşı tedbirler yayıldıkça gözetleyenin ifşası mikro-yaratıcı pratiklerle dijital aktivizmin vazgeçilmez unsuru haline geliyor. Açık kaynak ve özgür yazılım, dayanışmacı direniş kültürünün yeni retoriği olarak kabul ediliyor.

II. İstanbul Tasarım Bienali'nin "Gelecek Artık Eskisi Gibi Değil!" sloganını sıklıkla tekrarladığımız bugünlerde, sosyal akışkanlığın, sürekli evrilmenin bilançosu üzerinde durmamız lazım. Bizden sonraki kuşaklar internetin bildiğimiz ama düşünmediğimiz şeyleri bir araya getirdiğini, başkalarının değil kendi hatıralarımızın kilit noktalarını, uzantısını ve çeperlerini oluşturduğunu, diğerlerinin de bu birikimimize erişebilir hale geldiğini düşünüyor. Dolayısıyla da teknoloji aslında siyasi aktivistlerin ve direniş emekçilerinin yol haritası oluşturmasında önemli bir araç olarak görülebilir. Oyunlaştırdıkça düşündüren pratikleri barındıran tekno-yaratıcı ağlar, çocuklara sosyal sorunlara eğilen çözüm odaklı kod yazmayı öğreten hackerspace'ler, ekoloji dostu üretimleri teşvik eden makerspace'ler, disiplinlerarası ortak akıl öngören mesleki ağlar,.. İnsan-makine arayüzü yaşamı kolaylaştırmanın ve uzatmanın yollarını arayadursun sokak-klavye arasında gidip gelen hak mücadelesi artarak sürecek.

Kaynakça

Anonymous (2010, Aralık), "Anonymous is changing dramatically", (c. dergi, Interviewer).

Anonymous, http://anonanalytics.com, erişim tarihi: 25.11.2014.

Brafman, O ve Rod A. Beckstrom (2006), The Starfish and the Spider: The Unstoppable Power of Leaderless Organizations, Penguin, A.B.D.

Bennett, Segerberg ve Walker (2014), "Organization in the Crowd: Peer pressure in large scale networked protests", Information, Communication and Society, Cilt: 17, s. 2.

Cohendet, P. ve L. Simon (2006), "Knowledge intensive firms, communities and creative cities", Communities of Practice DIME, konferansa sunulan bildiri taslağı, Durham, 27-28 Ekim.

DeCauter, L. (2004), The Capsular Civilization: On the city in the age of fear, (Reflect #3) NAI Uitgevers/Publishers Stiftung.

DeCerteau, M. (1984), The Practice of Everyday Life, The University of California Press, Berkeley.

Erdoğan, N. (2000), "Devleti 'idare etmek': Maduniyet ve Düzanbazlık", Toplum ve Bilim (83).

Fidaner, I. B., Alternatif Bilişim Derneği Serbest Yazılar, http://netdefteri.alternatifbilisim.org, erişim tarihi: 26.11.2014.

Foucault, M. (1995), Discipline and Punish: The Birth of the prison, Çev. A. Sheridan, Vintage Books, New York.

Harvey, D. (2009), Social Justice and the City: Geographies of Justice and Social Transformation, Georgia University Press.

Kalafat, H. (15 Haziran 2011), "Anonymous: Sıradanlaşan siber-savaş", Bianet, http://bianet.org/diger/siradanlasan-siber-savas, erişim tarihi: 21.11.2014.

Keleş, Ali R. (21 Haziran 2011), "Türkiye'den Anonymous Geçti...", yenimedya.wordpress.com, http://yenimedya.wordpress.com/tag/anonymous/, erişim tarihi: 2.11.2014.

Landry, C. (2000), The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators, Earthscan, Londra.

Landry, C. ve F. Bianchini (1995), The Creative City, Demos, Londra.

Lefebvre, H. (1991), The production of space, Çev. Nicholson-Smith, Blackwell, D. Oxford.

Mitchell, J. W. (2005), Placing Words: Symbols, Space, and the City, MIT Press, Cambridge.

Power, M. (1997), The Audit Society: Rituals of Verification, Oxford University Press.

Soja, E. (1989), Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory, Verso Press, Londra.

Telli Aydemir, A. & E. Çelebioğlu (2012), "Yeni Medya Arayüzünde Örgütsüzleşme, İktidar ve Dönüşen Direniş Kültürü", Devrim Yahut Vasat:

Üretim, Deneyim ve Teknoloji, Der. Tül Akbal Süalp & Burçe Çelik, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, s. 124-156.
Virilio, Paul (2009), The Aesthetics of Disappearance, Semiotexte.
Yıldırım, Y. (2013), Sosyal Forum'dan Öfkeliler'e, İletişim Yayınları, İstanbul.

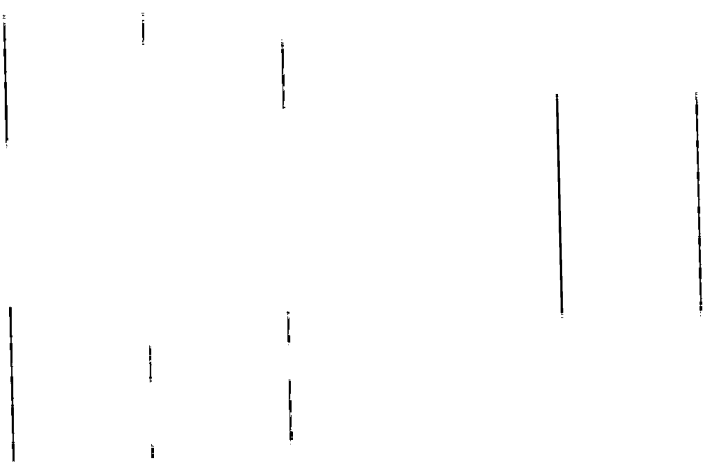

Bir Toplumsal Hareket Medyası Deneyimi Olarak "Indymedia"

Tolga Çevikel[1]

Giriş

Fukuyama'nın meşhur "Tarihin Sonu mu?" adlı makalesini yayımlamasının üzerinden çok uzun bir zaman geçmeden, önce Castells'in (2006) "ilk enformasyonel gerilla hareketi" olarak tanımladığı Zapatistalar, hemen ardından da ABD Seattle'da ortaya çıkan "küreselleşme karşıtı hareket", bize Fukuyama'nın öne sürdüğü gibi henüz "insanlığın ideolojik evriminin sonuna" gelmemiş olduğumuzu hatırlatmıştır. On binlerce eylemci-

1. Yrd. Doç. Dr. Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi.

nin yaptığı kitlesel protestolar ile Dünya Ticaret Örgütü'nün 30 Kasım 1999'da Seattle'daki toplantısını durdurmayı başarması, içinde bulunduğumuz küreselleşme sürecini şekillendiren çıkarlar ve değerlere küresel ölçekte karşı çıkan büyük bir toplumsal, küreselleşme karşıtı hareketin fitilini ateşlemiştir (Castells, 2006: 188-189). Seattle'dan başlayan bu hareket (kapitalizm karşıtı küreselleşme ya da küresel adalet hareketi olarak da adlandırılabilmektedir), sonraki yıllarda dünyanın farklı yerlerinde, küreselleşmeyi yönlendiren G7, Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası, IMF, Dünya Ekonomik Forumu vb kurumlara karşı düzenlenen bir dizi başka kitlesel protesto ile canlanıp gelişmiştir. Şimdilerde zayıflayan ya da belki parçalanıp yön değiştiren küreselleşme karşıtı hareket, başka pek çok şeyin yanında bize önemli bir medya deneyimini de miras bırakmıştır.

Indymedia (Bağımsız Medya Merkezi), küreselleşme karşıtı hareketin içinden doğan ve bu hareketle birlikte gelişen, bu anlamda "toplumsal hareket medyası" (Downing, 2008) tanımlamasını tam olarak hak eden bir medya pratiğidir. Indymedia kendisini "bireylerden, bağımsız ve alternatif medya aktivistlerinden ve örgütlerinden oluşan, önemli toplumsal ve politik olayları tabandan ve kâr amacı gütmeden haberleştirip sunan bir ağ" olarak tanımlamaktadır (indymedia.org). Söz konusu ağ, dünyanın farklı coğrafyalarına yayılan çok sayıda yerel IMC'den (*independent media center*/bağımsız medya merkezi) meydana gelmektedir. Indymedia, her biri aynı zamanda etkileşimli haber sitesi de olan bu IMC'leri bir arada tutan ağ formundaki küresel altyapıyı ifade etmektedir. Küreselleşme karşıtı hareket, kitlesel protestolar yoluyla gittiği hemen her yeni coğrafyada (ülke veya şehirde) yeni IMC'lerin kurulmasına vesile olmuş; bu anlamda Indymedia'nın bir ağ olarak gelişimi, en azından başlangıç yıllarında, küreselleşme karşıtı hareketin gelişimine paralel bir seyir izlemiştir.

Indymedia, muhalif ve alternatif medya geleneğinin uzun tarihinin bir parçası ve bu geleneğin ortaya çıkardığı pratiklerden bir tanesidir. Ancak Indymedia'yı kendinden öncekilerden ayıran özelliği, onun farklı coğrafyalardan farklı muhalif sesleri birleştirebilmiş, "küresel" nitelikteki ilk alternatif medya deneyimi olmasıdır. Indymedia, gücünün zirvesinde olduğu 2000'lerin ortalarında, altı farklı kıtadan 200'den fazla IMC sayısına ulaşarak dünyanın en geniş küresel alternatif iletişim ağı ve altyapısı konu-

muna gelmiştir. Bu başarıda Indymedia'nın küreselleşme karşıtı hareketin medyası olarak önemli bir toplumsal ihtiyaca çok başarılı bir karşılık verebilmesinin rolü olduğu kadar, aynı dönemde yeni iletişim teknolojilerinin ve internet kullanımının çok hızlı yaygınlaşmasının da rolü bulunmaktadır. Ancak Indymedia'yı bir alternatif medya ya da bir toplumsal hareket medyası deneyimi olarak değerli kılan özellikleri, yalnızca eriştiği ölçek ve etki alanı ile sınırlı değildir.

Downing (2001) toplumsal hareket medyasını "politik aktivistler tarafından, politik ve toplumsal değişim için" hayata geçirilen radikal medya olarak tanımlamakta ve toplumsal hareket medyasının sadece "ne söylediği" için değil, "nasıl örgütlendiği" için de önemli olduğunu vurgulamaktadır. Downing'e göre "asi iletişim", statüko ile sadece üretilen haber ve yorumlarla değil, bu haber ve yorumların üretildiği yöntemlerle de mücadele edilmesini gerektirmektedir. Alternatif medya kuramcılarından Atton da (2003) her alternatif medya modelinin, "ürünü" ve "süreci" eşit derecede dikkate alması gerektiğini söylerken aynı hususun altını çizmektedir. Bu anlamda Indymedia'nın önemli bir alternatif medya deneyimi oluşu, sadece IMC'lerde üretilen içeriğin niteliğinden değil, aynı zamanda bir ağ olarak Indymedia'nın ve Indymedia'yı oluşturan IMC'lerin örgütlenme ve işleyiş şeklinden de kaynaklanmaktadır. Indymedia, hem hayata geçirdiği yurttaş gazeteciliği modeli ile ana-akım/ticari medyada yer bulamayan seslere ve perspektiflere alan açmaktadır hem de eşitliğe, katılıma, açıklığa, çoksesliliğe vs dayanan örgütlenme yapısı ve işleyişi ile ana-akım/ticari medyanın başarılı ve sürdürülebilir bir alternatifini yaratmaktadır.

Bu çalışma, şimdilerde başarısız olduğu ya da ömrünün sonuna geldiği tartışılan Indymedia'yı farklı yönleriyle mercek altına almaya ve Indymedia'nın hem bir yurttaş gazeteciliği modeli hem de bir örgüt olarak dayandığı ve hayata geçirdiği temel ilkeleri ortaya koymaya çalışmaktadır. Çalışmanın amacı, Indymedia'nın başarısız (ya da hâlâ faydalı ve gerekli) olup olmadığını sorgulamaktan ziyade, bu önemli medya deneyiminin, 15 yılı aşan tarihinde yaptıkları ve yapamadıklarıyla, başarıları ve başarısızlıklarıyla muhalif ve alternatif medya geleneğine neler kattığını ve kendinden sonrakilere nasıl bir miras bıraktığını tartışmaktır.

Seattle 1999'dan Bugüne Indymedia'nın Gelişimi

Indymedia'nın temelleri, küreselleşme karşıtı hareketin doğduğu yerde, Seattle'da, Dünya Ticaret Örgütü toplantısına yönelik kitlesel protestolar esnasında atılmıştır. Indymedia'yı oluşturan yerel IMC'lerin ilki olan Seattle IMC, bu protestolarla ilgilenen herkes için bir çevrimiçi buluşma ve enformasyon paylaşma mecrası olarak yaratılmıştır. Seattle IMC, bir yönüyle bu tür geniş ölçekli toplumsal hareketlerde hâsıl olan iç haberleşme ve koordinasyon ihtiyacına karşılık verse de, esas olarak bu hareketi yaratan aktivistlerin kendi hikâyelerini anlatmak ve seslerini dünyaya duyurmak için bağımsız bir medya organına ihtiyaç duymaları üzerine hayata geçirilmiştir. Seattle IMC'nin kurucularından Jeff Perlstein, bu ihtiyacı şu şekilde özetlemektedir: "Daha önce bağımsız, aktivist medya projeleri yapmış kişiler olarak, bu hikâyeleri CNN ve CBS'in anlatmasına izin veremeyeceğimizi fark ettik; bu da kendi alternatiflerimizi, kendi alternatif ağlarımızı geliştirmemiz gerektiği anlamına geliyordu" (2000).

Seattle'daki aktivistler, bağımsız bir medya yaratma arayışı içindeyken, Active adlı özgür kaynak kodlu bir yazılımın varlığından haberdar olmuştur. Söz konusu yazılım, Ocak 1999'da özgür kaynak kod yazan Avustralyalı bir ekip tarafından, aktivistlerin eylem, toplantı, seminer vs gibi çeşitli duyurularını paylaştığı Active Sydney sitesi için yaratılmıştır. Yazılım aynı yıl içinde Haziran ayında Almanya Köln'de gerçekleşen G8 zirvesine yönelik protestolar esnasında kurulan j18.com adlı sitede de kullanılmıştır. Seattle'daki aktivistler, Active yazılımını kendi amaçları için kullanmak üzere geliştirebileceğini fark etmiş ve bu yazılım üzerinde birtakım iyileştirmeler yaparak, örneğin dünyanın herhangi bir yerinden içerik yüklenebilmesini kolaylaştırarak, ilk Indymedia sitesini (seattle.indymedia.org) hayata geçirmiştir.

Bu ilk Indymedia sitesi için ilk hafta yüzden fazla katılımcı, 900 civarında haber üretmiştir. Site ilk haftasında, bir buçuk milyonun üzerinde, Cnn.com'dan bile daha fazla ziyaretçi sayısına ulaşmıştır (Garcelon, 2006: 60). Sonraki günlerde devam eden protestolar boyunca Seattle IMC için 400'den fazla katılımcı, binlerce haber hazırlamış, beş adet video belgesel üretmiş ve bunları uydu yoluyla çok sayıda medya kuruluşuna göndererek yayınlanmasını sağlamıştır. Ayrıca Seattle'da ücretsiz olarak dağıtılan *The Blind Spot* adlı bir gazete çıkarılmış ve protestolar devam ettiği

sürece 24 saat yayın yapan "Studio X" adlı bir web radyosu hayata geçirilmiştir. Bu arada *New York Times*, *Washington Post* gibi pek çok ana-akım medya kuruluşu, Seattle protestolarını haberleştirirken Indymedia'da yer alan yazılı ve görsel içerikten çokça yararlanmıştır.

İlk deneyim olan Seattle IMC'nin çarpıcı başarısından sonra Indymedia, hiç kimsenin tahmin etmediği bir hızda ve ölçekte büyümeye devam etmiştir. Bu durum, hiç kuşkusuz öncelikle küreselleşme karşıtı hareketin yükselişiyle ilintilidir. Seattle DTÖ toplantısından sonra, dünyanın pek çok yerinde gerçekleşen uluslararası toplantılar, büyük kitlesel gösterilerle protesto edilmiş, Indymedia'nın gelişim hızını ve istikametini de esas olarak bu protestolar belirlemiştir. Seattle IMC'yi, 2000 yılının Nisan ayında Washington'daki IMF-Dünya Bankası karşıtı gösteriler esnasında kurulan Washington DC, onun hemen ardından da Philedelphia IMC'leri takip etmiştir. Indymedia, 1 Mayıs 2000'deki gösteriler esnasında ilk defa Atlantik'i aşarak Londra IMC ile Avrupa'ya da ulaşmıştır. Böylece Seattle'dan sonraki ilk bir yıl içinde Indymedia, faaliyetlerini Kanada, Mexico City, Fransa, İtalya, Belçika, Davos, Prag gibi pek çok önemli şehir ve ülkeye yaymayı başarmıştır. Yeni kurulan bu IMC'ler de kayda değer bir başarı yakalamış, örneğin Temmuz 2001'de Cenova'da gerçekleşen G8 zirvesi protestolarında, İtalya IMC'de sadece beş günde beş bin civarında haber yayınlanmış ve site beş milyonun üzerinde ziyaretçi sayısına ulaşmıştır (Garcelon, 2006: 60).

Indymedia'nın hızlı gelişimi sonraki yıllarda da devam etmiş, 2000'de 30 olan IMC sayısı, 2001'de 60'a, 2002'de 104'e (Sullivan vd, 2011: 708), 2003'te 111'e, 2004'te ise 142'ye (Giraud, 2014) yükselmiştir. Indymedia, en geniş ve en etkili olduğu noktaya 2000'li yılların ortalarında ulaşmış, örneğin 2006 yılında, altı farklı kıtaya yayılan 200'den fazla IMC ile 30'dan fazla ayrı dilde içerik üretir hale gelmiştir (Wolfson, 2013: 412). Aynı tarih itibariyle, kesin sayıları bilinmemekle birlikte, aktivistlerin tahminlerine göre, Indymedia ile doğrudan bağlantılı olarak faaliyet göstermiş 100-150 bin civarında gönüllü katılımcı bulunmaktadır (Wolfson, 2013: 415).

Indymedia'nın 2000'lerin ortalarında vardığı bu en üst noktadan sonraki gelişimi, yaklaşık 2010 yılına kadar, aktif IMC sayısındaki küçük azalmaya rağmen, görece istikrarlı bir seyir izle-

miştir. Ancak 2010'u takip eden yıllarda gerek aktif IMC sayısında gerek IMC'ler tarafından üretilen haber hacminde çarpıcı bir düşüş meydana gelmiştir.

Coğrafi bölgelere göre aktif IMC sayıları

	2004	2010	2014
Afrika	5	5	0
Kanada	11	10	0
Doğu Asya	4	5	0
Avrupa	37	66	29
Latin Amerika	17	20	12
Okyanusya	7	8	3
Güney Asya	1	2	0
Birleşik Devletler	56	56	24
Batı Asya	4	3	0

(Kaynak: Giraud, 2014)

2014 yılı itibariyle, kâğıt üzerindeki toplam IMC sayısı 176 olmakla birlikte, aktif IMC sayısının 68'e kadar düştüğü görülmektedir. Çünkü Indymedia ağını oluşturan IMC'lerin %69'u, ilk Indymedia sitesi olan Seattle IMC dahil olmak üzere, ya çevrimdışıdır ya da artık aktif olarak güncellenmemektedir (Giraud, 2014). 2014 yılında 2010 yılına kıyasla istisnasız her coğrafi bölgedeki aktif IMC sayısında belirgin bir düşüş yaşandığı, özellikle Afrika, Kanada, Doğu Asya ve Ortadoğu'da (Batı Asya) zaten önceleri de zayıf olan Indymedia varlığının tamamen sona erdiği görülmektedir. Giraud'un çalışması (2014), ağdaki bu daralmanın yanı sıra, aktif IMC'lerde üretilen haber frekansındaki düşüşe de dikkat çekmektedir: 2014 yılı itibariyle, günde ortalama 1 ya da daha fazla haber girilen IMC sayısı sadece 20, ayda 1 ila 20 arasında haber girilen IMC (İstanbul IMC de bunlar arasındadır) sayısı ise 31'dir.

Bir toplumsal hareket medyası olarak Indymedia'nın bu düşüşü, hiç kuşkusuz tıpkı 2000'lerin başındaki yükselişte olduğu gibi, esas olarak küreselleşme karşıtı hareketin seyriyle bağlantılıdır. Küreselleşme karşıtı hareketteki gerilemeyi başka toplumsal

hareketlerle bağ kurarak dengelemeyi başaramayan birçok IMC, ayakta kalmayı da başaramamıştır. Ancak Avrupa'da, ABD'de ve Latin Amerika'da hâlâ çok aktif olan IMC'ler de bulunmaktadır. Bunların başında günlük ortalama 20'nin üzerinde yeni haber girişi yapılan Arjantin IMC gelmektedir. Arjantin IMC'nin bu başarısı, kısmen Latin Amerika'da ana-akım medyaya karşı duyulan derin memnuniyetsizlikten; ama esas olarak Arjantin kolektifinin bu kıtadaki çeşitli bölgesel taban hareketleriyle kurmuş olduğu yakın ve organik ilişkiden kaynaklanmaktadır.

Indymedia'nın Yapısı ve IMC'lerin İşleyişi

Indymedia, yerel ve özerk kolektiflerden meydana gelen ademi merkezi bir ağdır; dünyanın farklı coğrafyalarından, kendi yapıları ve yönetimleriyle ilgili kararlarını kendileri alan IMC'lerin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Indymedia kendisini şu şekilde tanımlamaktadır: "IMC ağı, eşitlik, ademi merkeziyetçilik ve yerel özerklik ilkelerine dayanır. IMC ağı, merkezi-bürokratik bir şekilde değil, özerk kolektiflerin öz-örgütlenmesiyle oluşur" (Indymedia Birlik İlkeleri No.1). Bu anlamda Indymedia denince bir taraftan Pickard'ın (2006) "birleşmiş ama özerk" olarak tanımladığı çok sayıdaki IMC'nin, bir taraftan da bu IMC'leri bir arada tutan ağ formundaki küresel altyapının ve örgütsel şemsiyenin birlikte düşünülmesi gerekmektedir.

Tüm IMC'lerin, ağa katılırken ve daha sonra faaliyetlerini sürdürürken uymayı kabul ettiği ("Birlik İlkeleri" ve "Üyelik Kriterleri" adlı iki önemli belgede özetlenen) bir ilkeler seti bulunmaktadır. Büyük örgütsel şemsiye ("küresel Indymedia"), ağa yeni katılmak isteyen yerel kolektiflerin başvurularını bu ilkelere uygunluk temelinde değerlendirip karara bağlamaktadır. Küresel Indymedia, ağa katılım esnasında ve sonrasında bu ilkelere uyumun sağlanması için ısrarcı, hatta zorlayıcı davranabilmekte ve bu ilkelere aykırılık durumunda müdahale hakkını saklı tutmaktadır. Benzer şekilde her bir IMC'nin de bu amaçla geliştirmiş olduğu kendi denetim mekanizmaları bulunmaktadır. Gerek söz konusu denetim mekanizmalarının gerek rutin işleyişin düzenlenmesi için alınan editoryal, finansal, teknik vs tüm kararların, Indymedia katılımcıları arasında ister istemez hiyerarşik bir ilişki (yönetenler-yönetilenler ya da kural koyanlar-kurala uyanlar ilişkisi) yaratma

potansiyeli bulunmaktadır. Oysa Indymedia, çok açık bir biçimde "kişisel ilişkilerden grup dinamiklerine kadar hiyerarşik ve otoriter olmayan ilişkilerin geliştirilmesini" (Indymedia Birlik İlkeleri No.6) amaçlamakta ve özendirmektedir. Bu yüzden Indymedia kolektifleri, tüm karar alma süreçlerinin katılımcı, şeffaf ve hesap verebilir olmasına özellikle gayret göstermekte ve bu amaçla "konsensüse dayalı karar alma ve doğrudan katılımcı demokrasi" (*Indymedia Birlik İlkeleri No.6*) ilkelerine uymayı taahhüt etmektedir.

Hem tüm yerel IMC'lerde hem de küresel Indymedia'da, istisnasız tüm kararlar konsensüs, yani fikir birliği oluşturma esasına dayalı olarak alınmaktadır. Konsensüs oluşturma, gündemdeki konuların değerlendirilip karara bağlanmasında oylama yapılarak çoğunluğun sağlanmaya çalışılmasından farklı bir yöntemdir. Indymedia'da tüm kararlar, kişiler arası düzeyde yürütülen kapsamlı, kimi zaman uzun zamana yayılabilen tartışma ve müzakereler sonrasında alınmaktadır. Bu tartışma ve müzakerelerde, tam bir uzlaşı ve fikir birliği oluşturulmasına, yani tüm katılımcıların ikna edilmesine gayret gösterilmektedir. Zira alınacak karara muhalefet eden tek bir katılımcının bile karar alma sürecini durdurduğu durumlar söz konusu olabilmektedir.[2] Karar almaya yönelik tartışma ve müzakereler genellikle çevrimiçi ortamda, e-posta listeleri ve eşzamanlı chat uygulamaları yoluyla hayata geçirilmektedir. Indymedia'nın şu anda bu amaç için kullanılan yüzlerce e-posta listesi (lists.indymedia.org), bir o kadar chat (IRC) kanalı, ayrıca "Indymedia twiki" adlı bir tür içerik yönetim sistemi bulunmaktadır. Indymedia'nın tüm tartışma, müzakere ve karar alma süreçleri (tüm çevrimiçi ve fiziksel toplantılar), ilke olarak katılmak isteyen herkese açıktır. Benzer şekilde, bu toplantıların kayıtları da isteyen herkes için erişilebilir durumdadır, yani

2. Bunun iyi bilinen örneklerinden biri, Ford Vakfı'nın Indymedia'ya yapacak olduğu bir bağışın Arjantin IMC tarafından durdurulmasıdır. Eylül 2002'de, Ford Vakfı'nın Indymedia'ya 50 bin dolarlık bir bağışta bulunması gündeme gelmiş; bu konuyla ilgili sürdürülen tartışmalarda, Arjantin IMC, Arjantin'deki askeri diktatörlük döneminde (kirli savaş olarak bilinen, 30 bin kişinin kaybedildiği, 1976-83 arası dönem) Ford ile CIA arasında yaşanan ilişkiye dikkat çekerek bu bağışın reddedilmesi gerektiğini savunmuştur. Devam eden tartışmalarda bazı IMC'ler kaynağı ne olursa olsun bu bağışın Indymedia için hayati önemde olduğunu ve kabul edilmesi gerektiğini öne sürse de Arjantin IMC kararının arkasında durmaya devam etmiştir. Neticede ağ, Arjantin IMC ile dayanışmaya ve bağışı reddetmeye karar vermiştir (Bu konuyla ilgili detaylı bir tartışma için bkz. Wolfson, 2013).

tüm karar alma süreçleri şeffaf ve kamu denetimine açık olarak sürdürülmektedir.

Buradan da anlaşılabileceği gibi "açıklık", Indymedia'nın dayandığı en temel ilkelerden biridir. Bu ilke Indymedia için karar alma süreçlerinin açık olması dışında iki anlama daha gelmektedir. Bunlardan birincisi, ağın içerik üretmek ve yayımlamak isteyen herkese açık olmasıdır: "Tüm IMC'ler, katılımcılarına ve okurlarına duyduğu güvene dayanarak; bireylere, topluluklara ve örgütlere, kendilerini –isterlerse anonim olarak– ifade etme imkânı sunan, web tabanlı açık yayıncılık kullanır" (Indymedia Birlik İlkeleri No.4). İkincisi ise, Indymedia ağının üzerine bina edildiği yazılımın açık (kaynaklı) olmasıdır: "Tüm IMC'ler, tescilli yazılımlara bel bağlamayacağını taahhüt eder ve özgür kaynak kodlu yazılımları kullanır" (Indymedia Birlik İlkeleri No.9). İsteyen herkes IMC'ler tarafından kullanılan yazılımları kopyalayabilir, akıllarına daha iyi bir editoryal yol geliyorsa bunları değiştirerek, tercihen yine açık yayıncılığa dayanacak şekilde, kendi sitelerinde kullanabilir (Malter, 2001'den akt. Platon ve Deuze, 2003: 339).

Indymedia'nın açıklık ilkesi, özellikle ağın içerik üretmek ve yayımlamak isteyen herkese açık tutulması, çeşitlilik ve çokseslilik arayışının da bir ifadesi olarak düşünülmelidir. Indymedia'nın birlik ilkelerinden bir tanesi, "ağ içindeki geniş kültürel gelenekleri tanıyarak, yerellikler içinde çeşitliliği inşa etmek" (No.10) olarak tanımlanmıştır. Nitekim pek çok IMC'nin marjinal toplumsal grupları içerik üretim süreçlerine katmaya yönelik özel bir çaba sarf ettiği bilinmektedir (Pickerill, 2007: 2676). Indymedia'nın dayandığı temel ilkelerden bir diğeri olan "eşitlik" de bu hedefin doğal bir uzantısı olarak kabul edilmelidir: "Tüm IMC'ler insanlığın eşitliği ilkesine bağlı kalacaktır ve ırka, toplumsal cinsiyete, yaşa, sınıfa, cinsel yönelime ve fiziksel yeterliliğe vs dayanan ayrımcılık yapmayacaktır" (Indymedia Birlik İlkeleri No.10).

Indymedia, katılımcılarının mahremiyetlerini ve isterlerse anonim kalma haklarını da desteklemekte ve güvence altına almaktadır. Indymedia katılımcıları, kendi isteklerine bağlı olarak kişisel bilgilerini diğer katılımcılarla paylaşabildikleri gibi, dilerlerse rumuz vs kullanarak anonim de kalabilmektedir. Katılımcıların anonim kalma tercihleri, onların içerik üretimine veya karar alma süreçlerine katılımlarının önünde bir engel oluştur-

mamaktadır. Indymedia için, site içeriğine konu olan aktivistlerin de mahremiyeti ve güvenliği önem taşımaktadır: "Tüm IMC'ler fotoğraflanmayı ya da filme alınmayı tercih etmeyen aktivistlerin haklarına saygı gösterir" (Indymedia Birlik İlkeleri No.3). Bunun dışında Indymedia, katılımcılarına ve okurlarına ait IP adresi vs gibi hiçbir veriyi rutin olarak tutmamakta ve herhangi bir ortama kaydetmemektedir. Çok ender olarak, siteyi kötüye kullananlar için bir kimlik teşhisi gerekli görüldüğünde bile, IP adresleri yalnızca geçici hafızaya kaydedilmektedir. Buradaki amaç, Indymedia katılımcılarının herhangi bir cezaya ya da baskıya maruz kalmalarını önlemektir. Nitekim şu ana kadar güvenlik güçleri tarafından bazı IMC'lerin sunucularına el konulmuş olsa da, alınan bu tedbirler sayesinde gerçek kimliği tespit edilen herhangi bir Indymedia katılımcısı olmamıştır.

Indymedia Gazeteciliği

Indymedia, açık yayıncılığa dayanan önemli bir yurttaş gazeteciliği modelini; haber ve içerik üretiminin açık, katılımcı ve hiyerarşik olmayan özgün bir yöntemini hayata geçirmektedir. Indymedia ilke olarak herkese açık bir yayın platformudur; isteyen herkes kendi ürettiği ya da paylaşmak istediği içeriği, herhangi bir IMC'de yayımlama olanağına sahiptir. Indymedia'nın özgür kaynak yazılımı, içeriğin yüklenebilmesi için gereken editör ya da webmaster ihtiyacını ortadan kaldırmaktadır. İsteyen herkes, siteye üye veya kayıt olma zorunluluğu (ya da başka herhangi bir önkoşul) olmaksızın, sitedeki "haber yayımla" sayfasındaki formu kullanarak, yayımlamak istediği içeriği, varsa fotoğraf, ses, video vs ekleriyle birlikte siteye yükleyebilmektedir. Benzer şekilde yine isteyen herkes, başkaları tarafından yayımlanmış haberlere kendi yorumlarını da ekleyebilmektedir. Bu haliyle Indymedia, içerik üreticisi profesyonel gazeteciler ile pasif okur/izleyiciler arasındaki klasik ayrımı yok etmekte; sadece küçük bir medya elitinin değil, isteyen herkesin içerik üreticisi olmasının önünü açmaktadır.

Indymedia'nın açık yayıncılık ilkesinin bir gereği olarak, *IMC'lere gönderilen içerik, herhangi* bir seçme veya eleme işlemine tabi tutulmadan doğrudan yayımlanmaktadır. Her IMC'nin gönüllülerden oluşan genellikle küçük editoryal ekipleri bulunmaktadır. Bu ekipler, yayımlanan haber ve yorumları takip et-

mekte, gerekli gördükleri durumlarda bunlardan bazılarını filtreleyebilmektedir. Filtreleme gerektiren durumlar sadece, yanlışlıkla birden fazla defa gönderilen; ırkçılık, faşizm, yabancı düşmanlığı, cinsiyetçilik, homofobi vb ayrımcılık içeren; açıkça yalan veya yanıltıcı olan; kişi veya ürün reklamı yapan; küfür, hakaret vb saldırgan ifadeler içeren haber ve yorumlarla sınırlı tutulmaktadır. Ayrıca söz konusu filtreleme işlemi, gerekli görülen içeriğin yayından kaldırılmasından ziyade, bu içeriğe ana sayfadan doğrudan erişimin engellenmesi mantığıyla hayata geçirilmektedir. Yani editoryal ekibin filtrelediği içerik tamamen silinmemekte, "gizlenmiş haberler" adlı ayrı bir sayfada, gizlenme gerekçesiyle birlikte yer almaya devam etmektedir. İçeriğin tamamen silinmesi ise ancak pornografi ve kişisel bilgilerin ifşası gibi gerçekten çok istisnai durumlarda gündeme gelmektedir. Indymedia'da söz konusu olan editoryal müdahale, sadece bu küçük filtreleme mekanizması ile sınırlıdır; IMC'lere gönderilen haber ve yorumlar yayımlanmadan önce ya da sonra başka hiçbir editoryal işleme tabi tutulmamaktadır.

Indymedia'da sadece istisnai durumlarda gündeme gelen bu tür küçük editoryal müdahaleler, hiç kuşkusuz geleneksel medya editörlerinin hayata geçirdiği eşik bekçiliği işlevinden çok farklıdır. Geleneksel medya modelinin editoryal hiyerarşisi, bazı haberleri yayımlayıp diğerlerini eleyerek, okur/izleyicilerin neleri öğrenip neleri öğrenemeyeceklerine karar vermekte, onlar için gündem belirlemektedir. Indymedia'nın açık yayıncılık modeli ise, ağda yer alan sitelerin ve Indymedia okurlarının ilke olarak her tür kaynaktan gelen her türden içeriğe açık olmasını sağlamaktadır; daha önce de vurgulandığı gibi Indymedia çeşitlilik ve çokseslilik arayışındadır.

Indymedia katılımcılarının, yani IMC'ler için içerik üretenlerin kim oldukları, daha doğrusu nasıl tanımlanmaları gerektiği, sıklıkla gündeme gelen bir sorudur. Indymedia'nın "siz aktivist mi yoksa gazeteci misiniz?" sorusuna verdiği cevap şu şekildedir: "Bazıları bize aktivist, bazıları gazeteci, bazıları da her ikisi birden diyecektir. Her Indymedia katılımcısı/muhabiri bu ayrımı kendisi için yapmalıdır. Bir dünya görüşüne sahip olmak Indymedia muhabirlerini gerçeğe uygun, doğru ve dürüst haber yapmaktan alıkoymaz. Ayrıca hepsinin olmasa da pek çok yerel IMC'nin, muhabirlerinin Indymedia için haber hazırlarken eylemlere doğ-

rudan katılmasını men eden kesin politikaları bulunmaktadır" (Indymedia FAQ). Indymedia bu yanıtla aslında IMC'ler için içerik üretenlerin kim olduklarından ziyade, ortaya nasıl bir ürün koydukları sorusunun daha önemli olduğunun altını çizmektedir.

Indymedia için içerik üreten katılımcıların, elbette geneli itibariyle, gazetecilik mesleğiyle ya da profesyonel medya kuruluşlarıyla resmi bağları bulunmamaktadır. Gazetecilikle ilgili formel bir eğitime ya da bu meslekle ilgili bilgi ve tecrübeye sahip değildirler. Başta haber yazılımında kullanılan dil olmak üzere tarafsızlık, denge, bütünlük, 5N1K, ters piramit vs gibi profesyonel haber medyası kural ve standartlarından habersizdirler. Daha doğru bir söyleyişle, Indymedia katılımcılarının bu türden gazetecilik normlarına uymak ya da gazetecilikle ilgili eğitime, bilgi ve tecrübeye sahip olmak gibi herhangi bir zorunlulukları bulunmamaktadır. Indymedia için içerik üreten her katılımcı, aslında kendi hikâyesini anlatmaktadır. Indymedia katılımcıları genellikle sahadan insanlardır; yani haberleştirdikleri olayların doğrudan tanıklığını yapmıştır, o olaylara bizzat dahil olmuştur. Yaşadıkları olayları da tamamen kendi kişisel perspektifleriyle ve kendi tanık oldukları şekliyle haberleştirmektedirler. Bu anlamda Indymedia katılımcıları, profesyonel gazeteciler gibi, olayların tarafsız gözlemcisi olma iddiasında değildir. Açıkça taraflı ve partizandırlar; dünya görüşlerini ve kişisel eğilimlerini yaptıkları haber ve yorumlara dahil etmekten çekinmemektedirler. Örneğin Indymedia katılımcıları bir gösteriyi haberleştirirlerken, güvenlik güçlerinin yüzlerini gizleme gereği duymamak a ancak göstericilerin yüzlerini sergilemekten kaçınmaktadır.

Atton, toplumsal hareket medyasının, tarihi boyunca zaten her zaman bu türden katılımcılar, yani konu aldıkları olayları kendi angaje oldukları pozisyondan bakarak haberleştiren katılımcılar tarafından yaratıldığını öne sürmektedir (2003: 10). Bu katılımcılar (Atton bunları "yerli muhabirler" olarak tanımlamaktadır), ait oldukları ya da temsil ettikleri toplulukların içinden ve o toplulukların çıkarları doğrultusunda haber yapmaktadır. Ancak Atton'a göre bunlar, haber yaptıkları olayı bizzat yaşamış oldukları için profesyonel gazetecilerden daha çok bilgiye sahiptir ve açık angajmanlarına rağmen "güvenilir tanıklar"dır (2002: 112). Indymedia'nın içeriğini oluşturan haberleri önemli ve değerli kılan da esas olarak bu özellikleridir. Olayların içerisinden,

ilk elden tanıklıklara dayanılarak üretilen bu haberler; çarpıcı görsel işitsel malzeme zenginliğiyle, samimi ve renkli üslubuyla, ana-akım medyada olmayan türden cazip bir nitelik taşımaktadır. Indymedia tarihi, Seattle IMC'den başlayarak, içeriden ve ilk elden tanıklıklara dayanılarak hazırlanmış başarılı haber örnekleri ile doludur.

Seattle'daki protestolar esnasında polisin plastik mermi kullandığıyla ilgili iddialar üzerine polis şefleri bir yalanlama yayınlamış ve bu yalanlama CNN dahil olmak üzere pek çok medya kuruluşunda haber olmuştur. Ancak Indymedia'da, protestolarda plastik mermi kullanıldığını fotoğraf ve videolarla belgeleyen çok sayıda haber yayınlanması üzerine, medya kuruluşları söz konusu saldırıyla ilgili, Indymedia içeriğini de kullanarak, yeniden haber yapmak durumunda kalmıştır. Sonraki gösterilerde de Indymedia, toplumsal hareketleri haberleştirmede pek çok sabıkası bulunan ana-akım medya ile sıkı bir rekabet ve mücadele içinde olmuştur. 2000 yılı Nisan ayında Washington'daki gösterilerde ana-akım medya, polisin göstericilere yönelik ılımlı tutumunu haber yapmayı tercih ederken, Washington IMC, dayak ve biber gazı yiyen barışçıl insanların seslerini ve görüntülerini dünyaya duyurmuştur. Benzer şekilde ana-akım medya, 2001 yılında Cenova'daki küreselleşme karşıtı gösterileri, ters çevrilmiş otomobillerin yanında duran maskeli gösterici fotoğraflarıyla haberleştirirken, Cenova IMC, göstericilerin yalnızca genç ve erkek "anarşistler"den değil; farklı etnik grup, yaş ve cinsiyetten, barışçıl insanlardan oluşan, heterojen ve renkli bir kitle olduğunu ortaya koymuştur (Atton, 2003).

Indymedia'nın içeriği elbette yalnızca olayların doğrudan tanıkları tarafından ilk elden üretilmiş haber ve yorumlardan meydana gelmemektedir. Indymedia, daha önce başka mecralarda (ana-akım medya, resmi kaynaklar, bloglar vs) yayımlanmış içeriklerin de IMC'lerde paylaşılabilmesine olanak sağlamaktadır. Indymedia katılımcılarının, örneğin küreselleşme karşıtı hareketin tanınmış entelektüelle i Chomsky, Albert, Monbiot vs'nin çeşitli gazete ve dergilerde yazdıklarını IMC sitelerine sıklıkla taşıdıkları bilinmektedir. Ancak bunun dışında da Indymedia katılımcıları, başka her türden ikinci el haber ve yorumu IMC sayfalarında paylaşmakta; çoğu zaman sadece bağlantı vermek veya alıntı yapmakla yetinmeyerek, içeriklerine katılmadıklarını

eleştirmekte ya da varsa bunların çelişkilerini ve hatalarını deşifre etmektedirler.

Sorunlar ve Sınırlılıklar

Indymedia'nın, tarihinin sonuna geldiğinden bahsetmek için henüz erken olsa da, özellikle son birkaç yıldır Indymedia'nın güçten düştüğü, IMC'lerin sayıca azaldığı ve faaliyetlerinin zayıfladığı çok açıktır. Bunun hiç kuşkusuz en büyük nedeni, küreselleşme karşıtı hareketin kendisinde yaşanan gerilemeye bağlı olarak Indymedia'nın katılımcı sayısında ve enerjisinde meydana gelen azalmadır. Bir toplumsal hareket medyası olarak Indymedia'nın, kendisini var eden toplumsal hareket zayıfladıkça ya da belki başka toplumsal hareketlere evrildikçe güçten düşmesi gayet normaldir. Ancak Indymedia, 15 yılı aşan tarihi boyunca, küreselleşme karşıtı hareketin seyrine bağlı olmayan başka birtakım sorunlar da yaşamış, bir türlü üstesinden gelemediği engellerle karşılaşmıştır.

Indymedia'nın en başından beri başarısız olduğu hususlardan biri, ağın gerçek manada küresel bir nitelik gösterememesi olmuştur. Indymedia hep "Kuzeyli" olagelmiş, IMC'ler her zaman gelişmiş Kuzey ülkelerinde toplulaşmıştır. Avrupa ve Kuzey Amerika kıtalarında faaliyet gösteren IMC'lerin toplam oranı 2004 yılında %73, 2010 yılında %75, bugün itibariyle ise %78 civarındadır. Yine bugün itibariyle Asya ve Afrika kıtalarında hiçbir aktif IMC bulunmamaktadır. Afrika kıtasının Indymedia ağındaki düşük temsiliyet durumu özellikle çarpıcıdır. 2000'li yılların başındaki hızlı büyüme döneminden sonra bile, örneğin 2003 yılında Afrika kıtası, Indymedia ağında sadece 4 IMC ile temsil edilmektedir, ki aynı yıl ağda yalnızca Birleşik Krallık'tan 13 IMC bulunmaktadır (Frenzel vd., 2011: 1182). Tabandan gelişen ve alternatif küreselleşmeyi savunan bir toplumsal hareket için, mevcut sayısal uçurumun göstergesi olan bu durum hiç kuşkusuz kabul edilemez niteliktedir. Nitekim Indymedia katılımcıları da bu durumu kabul edilebilir bulmamışlar ve sorunu aşmak için özellikle 2004 yılından itibaren bir dizi girişimde bulunmuştur. Örneğin 2004 yılında Senegal'de bir konferans düzenlenmesi ve bu konferansta Afrikalı gazetecilerin ve medya aktivistlerinin bir araya getirilerek yeni IMC'lerin yaratılması amaçlanmıştır. Ancak söz konu-

su konferans girişimi, ideolojik ve finansal birtakım engellerle karşılaşmıştır. Girişim, bazı IMC'ler tarafından, "Indymedia'nın Afrika'ya götürülmesi" olarak algılanmış ve bu ifadenin alttan alta taşıdığı sömürgeci ton ve çağrışımlar rahatsız edici bulunmuştur. Senegal'deki konferansa katılacak delegelerin uçak biletlerinin Indymedia tarafından fonlanacak olması da bazı IMC'ler tarafından doğru bulunmamıştır. Uruguay IMC, "yeni IMC'ler kurulmasını küresel Indymedia'dan gelecek fonlara bağlarsanız, bağımsız değil bağımlı bir medya yaratırsınız" argümanına dayanarak bu fonlamayı durdurmuştur (Frenzel vd., 2011: 1182). Neticede Senegal'deki konferans ve takip eden dönemde başka Afrika ülkelerinde birkaç konferans daha gerçekleştirilse de (daha çok STÖ ve kamu fonları kullanılarak), Afrika'daki Indymedia varlığının güçlendirilmesine dair kayda değer bir sonuca ulaşılamamıştır.

Indymedia'nın konsensüse dayalı karar alma ilkesi, hiyerarşik ve otoriter olmayan ilişkilerin ve kolektivizmin geliştirilmesini hedeflese de pratikte birtakım sıkıntılara yol açmıştır. Söz konusu ilke layıkıyla hayata geçirilmek istenirken, ortaya çıkan yeni koşullara hızlıca adapte olunamamış, özellikle bölgesel bazı aciliyetlere yeterince hassasiyet gösterilememiştir. Indymedia ağına yeni katılımlarla ilgili karar alma süreçlerinin ayları bulabildiği örnekler yaşanmış, bu durum doğrudan politik baskı altındaki aktivistlerin dünyaya sesini acil olarak duyurabilmesini engellemiştir (Giraud, 2014). Mısır IMC'nin Indymedia ağına dahil olamayışı, daha doğrusu kurulamayışı, bu durumun en çarpıcı örneklerinden bir tanesidir. 2011 yılı başlarında Tahrir Meydanı merkezli protestoların en sıcak döneminde, bağımsız bir medya organı ihtiyacı içerisinde olan Kahireli aktivistler, yerel bir kolektif oluşturup Indymedia'ya dahil olmak istemiştir. Mısır'ın bu başvurusu, küresel Indymedia'da oluşturulan bir çalışma grubu tarafından değerlendirmeye alınmıştır. Uzun bir zamana yayılan bu değerlendirme süreci esnasında çalışma grubunun bir üyesi, değerlendirmeye sunulan sitede İsrail IMC'ye bağlantı verilmemiş olduğu gerekçesiyle Mısır'ın ağa katılımını durdurmuştur. Söz konusu blokaj, daha sonra, İsrail kolektifinin kendisine bağlantı verilmeme durumunu Mısır'daki internet sansürü dolayısıyla anlayışla karşılayıp sorun etmediğini bildirmesi üzerine kaldırılmıştır. Ancak bu olay sonrasında da başvurunun değerlendirilmesi yine zamana yayılmış ve süreç, seslerini acilen duyurmak ihtiyacında-

ki Mısırlı aktivistler için bıktırıcı bir hal almıştır. Netice itibariyle Mısır IMC'nin kurulması ve ağa katılması mümkün olmamış, Indymedia da zayıf olduğu bir coğrafyada varlık gösterme şansını yitirmiştir. Üstelik bu başarısız Mısır deneyimi, tekil bir örnek de değildir. Giraud (2014), Mısır'dan önce El Paso'nun ve ondan da önce yine Mısır'ın (2002-2003 yıllarında) benzer nedenlerden dolayı kurulamadığını ve ağa katılamadığını belirtmektedir.

Indymedia'nın karar alma süreçleriyle ilgili geliştirdiği açıklık, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin de pratikte bazı sorunlara yol açtığı durumlar gözlemlenmiştir. İlke olarak Indymedia'nın karar alma süreçleri isteyen herkese açık olmakla birlikte, çoğu IMC'de gerçekte pek az insan, tartışmalara katılmak ve alınan kararları incelemek için yeterli zaman ve enerjiye sahip olabilmektedir. Dolayısıyla gerçekte karar alma süreçleri, görece küçük gruplar (ya da kolektifler içi hizipler) tarafından yürütülmektedir. Bu durum ise çoğu defa bir tür profesyonelleşmeyi ve kolektifler içi hizipleşmeyi beraberinde getirmektedir. Bir Nothingham IMC katılımcısı, karar alma süreçleriyle ilgili dile getirilen eleştirilerin, bu süreçleri yürüten küçük gruplar tarafından kolaylıkla "dışarıdan ahkâm kesme" olarak algılanabildiğine dikkat çekmektedir (Behindthemask, 2013). Karar alma süreçlerine katılan gruplar küçüldükçe, eleştiri kültürü ve birlikte ortaklaşa iş yapma isteği daha da zayıflamaktadır. Aynı Nothingham IMC katılımcısı, Birleşik Krallık'taki pek çok IMC'de yaşananları şu şekilde özetlemektedir: "Ağa ilk dahil olduğumda e-posta listelerinde yeni haberler yazılması, yeni medya istasyonlarının kurulması, bilgi ve deneyimlerin paylaşılması vs amaçlarına yönelik yoğun bir ortaklaşa iş yapma gündemi vardı. Ancak bunlar zamanla yerini görüş ayrılıkları ve iç tartışmalara bıraktı. Artık anlamlı bir Indymedia topluluğundan bahsetmek mümkün değil, birkaç küçük Indymedia 'profesyoneli" grup haricinde işbirliği de çok az" (Behindthemask, 2013).

Indymedia'nın dayandığı temel ilkelerden olan açıklık ve anonimliğin güvence altına alınmasına yönelik geliştirilen kurallar, pratikte ayrımcılık, spam veya trolleme vb gibi istenmeyen sonuçlara yol açabilmiştir. Örneğin bugün itibariyle ABD'deki Texas ve Rochester IMC'leri neredeyse tamamen spam ile dolmuş, Chicago IMC bu yüzden açık yayıncılık ilkesini bile devre dışı bırakmak zorunda kalmıştır (Giraud, 2014). Birleşik Krallık IMC'lerinde

bazı trolleme örnekleri yaşanmış, anonimlik sayesinde kimin konuştuğunun kesin olarak bilinemediği çevrimiçi tartışmalarda, katılımcıların başka insanların yerine geçerek tartışmaları manipüle edebildiği durumlar gözlemlenmiştir (Behindthemask, 2013). Kanada'daki Vancouver IMC'de, kadınlara karşı cinsiyetçi ve saldırgan davranışlar içinde olan sorunlu bir IMC katılımcısının "ağın herkese açık olması ve açık tutulması gerektiği" gerekçesiyle ısrarla ağdan dışlanmaması, bazı kadın üyelerin kolektiften ayrılmasına yol açmış ve böylece neticede ağın zayıflamasıyla sonuçlanmıştır (Uzelman, 2011: 285).

Indymedia'nın yaşadığı sorunlardan ve sınırlılıklarından bir diğeri ise, temelleri 1990'ların sonunda atılan bu toplumsal hareket medyasının, bugünden bakıldığında, teknolojik olarak geri ve demode kalmış olması ile ilgilidir. 1990'ların sonundan bugüne gelen süreçte, mobil teknolojilerin özellikle de Web 2.0 mantığına dayalı web sitelerinin ve sosyal medyanın yaygınlaşıp gelişmesi –ayrıca söylem düzeyinde de kitlesel mobilizasyonları yaratmada mobil iletişime (Rheingold, 2003) ve Web 2.0'a (Shirky, 2010) büyük bir rol atfedilmeye başlanması– Indymedia'nın cazibesini bir ölçüde yitirmesine neden olmuştur. Indymedia'nın mobil dostu bir yapıya sahip olmaması ve sosyal medya kullanımı ile ilgili toplumda çoktan yerleşmeye başlamış olan yeni alışkanlıklar, daha yeni toplumsal hareketlerin ve daha genç aktivistlerin Indymedia'yı daha az tercih etmesine yol açmıştır. Örneğin, ABD'de gelişen Occupy hareketi aktivistleri, kendi aralarında iletişim sağlamak ve seslerini duyurmak için Indymedia'yı değil, çok açık bir biçimde sosyal medyayı (özellikle Twitter, Facebook, Livestream gibi siteleri) kullanmayı tercih etmiştir.

Sonuç

İlk Indymedia sitesi olan Seattle IMC'nin kurulduğu 1999 yılından bu yana hem çevrimiçi dünyada hem de çevrimdışı "gerçek" dünyada çok şey değişmiştir. Çevrimiçi dünyada mobil teknolojiler ve Web 2.0 mantığına dayalı sosyal medya siteleri hızla gelişip yaygınlaşırken, gerçek dünyada küreselleşme karşıtı hareketi oluşturan antikapitalist, çevreci, savaş karşıtı gevşek ve geniş koalisyon zayıflayıp dağılmış ya da başka toplumsal hareketlere evrilmiştir. Bu gelişmelerin kaçınılmaz bir sonucu olarak

Indymedia, topyekûn çökmediyse de bir hayli güçten düşmüş ve teknolojik olarak da bir parça eskimiştir. Indymedia'nın kâğıt üzerinde çok faydalı ve gerekli görünen bazı ilkeleri de pratikte önemli sorunların yaşanmasına yol açmıştır. Ancak bütün bunlara rağmen, bugünden bakarak Indymedia'yı bir başarısızlık öyküsü olarak değerlendirmek hatalı bir yaklaşım olacaktır.

Indymedia, belki bir "pratik" olarak değil ama bir "fikir" olarak önemini ve değerini hâlâ muhafaza etmektedir. Indymedia eşitlikçi, katılımcı, açık ve çoksesli yapısıyla büyük bir toplumsal hareketin sesi olarak önemli bir toplumsal ihtiyaca başarıyla karşılık vermiştir. Indymedia'nın bir süreliğine ve kısmen de olsa karşılık verebildiği bu toplumsal ihtiyaç, yani küresel ölçekli, güçlü, sürdürülebilir ve güvenli bir alternatif medyaya duyulan ihtiyaç, bugün de baki ve elzemdir. Indymedia'nın ömrünü ve misyonunu tamamladığını söylemek için henüz erken olsa da, bu toplumsal hareket medyasının 2000'li yılların ortalarındaki gücüne ve kapsayıcılığına bir defa daha ulaşamayacağı da açık olarak görülmektedir. Ancak Indymedia ismi ve markasıyla ilgili bir telaşa kapılmaya da gerek bulunmamaktadır. Indymedia bir "pratik" olarak belki tekrar eski gücüne kavuşamayacak olsa da, bir "fikir" olarak, yani dayandığı ve hayata geçirdiği ilkelerle, muhalif ve alternatif medya ekolojileri yaratmada çok ise yarayacaktır. Indymedia, uzun bir toplumsal hareket medyası geleneği üzerine oturmaktadır ve kendinden sonra gelecekler de değerli bir miras, başarı ve başarısızlıklarıyla öğretici bir deneyim bırakmaktadır.

Kaynakça

Atton C. (2002), *Alternative Media*, Sage Publications, Londra.

Atton C. (2003), "Reshaping Social Movement Media for a New Millennium, Social Movement Studies", *Journal of Social, Cultural and Political Protest*, 2 (1), s. 3-15.

Behindthemask (2013), "Indymedia: It's time to move on", *Ceasefire*, 17.02.2013, http://ceasefiremagazine.co.uk/indymedia-its-time-move.

Castells, M. (2006), *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür*, İkinci Cilt: *Kimliğin Gücü*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Downing J. (2001), *Radical media: Rebellious communication and social movements*, Sage Publications, Thousand Oaks, Kaliforniya.

Downing J. (2008), "Social Movement Theories and Alternative Media: An Evaluation and Critique", *Communication, Culture & Critique*, Cilt: 1, s. 40-50.

Frenzel F., S. Boehm, P. Quinton, A. Spicer, S. Sullivan, Z. Young (2011), "Comparing alternative media in North and South: the cases of IFIWatchnet and Indymedia in Africa", *Environment and Planning A*, Cilt: 43, s. 1173-1189.

Garcelon M. (2006), "The 'Indymedia' Experiment: The Internet as Movement Facilitator Against Institutional Control", *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies*, 12 (1), s. 55-82.

Giraud E. (2014), "Has radical participatory online media really 'failed'? Indymedia and its legacies", *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies*, online yayın: 09.07.2014.

Indydmedia, "Indymedia's Frequently Asked Questions (FAQ)" [Sıkça Sorulan Sorular], http://docs.indymedia.org/view/Global/FrequentlyAskedQuestionEn.-Indymedia, "Membership Criteria" [Üyelik Kriterleri], http://docs.indymedia.org/view/Global/MembershipCriteria.

Indymedia, "Principles of Unity" [Birlik İlkeleri], http://docs.indymedia.org/view/Global/PrinciplesOfUnity.

Perlstein, J. (2000), Miguel Bocanegra tarafından gerçekleştirilen görüşme, *Harry Bridges Center for Labor Studies*, WTO History Project, University of Washington. depts.washington.edu/wtohist/interviews/Perlstein.pdf.

Pickard V. W. (2006), "United yet autonomous: Indymedia and the struggle to sustain a radical democratic network", *Media, Culture & Society*, 28 (3), s. 315-336.

Pickerill J. (2007), " 'Autonomy online': Indymedia and practices of alterglobalisation", *Environment and Planning A*, Cilt: 39, s. 2668-2684.

Platon S., M. Deuze (2003), "Indymedia journalism: A radical way of making, selecting and sharing news?", *Journalism*, Cilt: 4 (3), s. 336-355.

Rheingold H. (2003), *Smart Mobs: The Next Social Revolution*, Basic Books, Cambridge.

Shirky C. (2010), *Herkes Örgüt: İnternet Gruplarının Gücü*, Optimist Yayın-

ları, İstanbul.
Sullivan S., A. Spicer, S. Böhm (2011), "Becoming Global (Un)Civil Society: Counter-Hegemonic Struggle and the Indymedia Network", *Globalizations*, 8 (5), s. 703-717.
Uzelman S. (2011), "Media Commons and the Sad Decline of Vancouver Indymedia", *The Communication Review*, 14 (4), s. 279-299.
Wolfson T. (2013), "Democracy or autonomy? Indymedia and the contradictions of global social movement networks", *Global Networks*, 13 (3), s. 410-424.

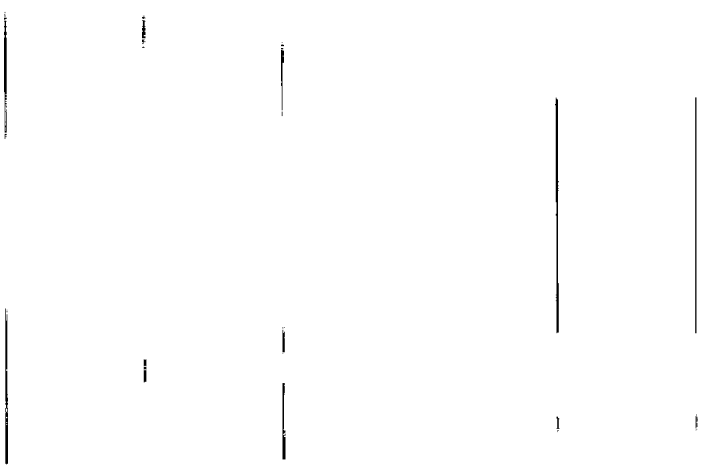

Katılımcı Demokrasi Çağı: Katılımcılık Bilinci, İnternet Sansürü ve Ulus-Devletler

Serdar Paktin

Çoklu İletişim Kanallarının Açılması

1999 yılı, sadece sayısal olarak 20. yüzyılın sona erişini ve 21. yüzyılın gelişini simgelemiyordu. Bu yıl, aynı zamanda, gerçek anlamda bir devrin kapanışı ve yeni bir devrin başlangıcı olacaktı; zira yaşadığımız dünyanın kaderini değiştiren Napster o yıl kurulmuştu.

Napster, Shawn Fanning, John Fanning ve Sean Parker tarafından, bağımsız bir birimlerarası (*peer-to-peer*, P2P) iletişim ve dosya paylaşım ağı olarak kuruldu. Bana kalırsa, Web 2.0 dediği-

miz dönem bu ağın ortaya çıkmasıyla başladı. Napster sayesinde, bireyler kendi bilgisayarları üzerinden, ortak bir ağa bağlanarak karşılıklı müzik dosyası (MP3) alışverişi yapabilmeye başladı (Nieva, 2013).

O zamanları hatırlayanlarınız bilir, müzik dosyalarına erişmek çok zorlu bir süreçti. Hele ki film indirmeyi veya izlemeyi hayal etmek bile güçtü. Ben kendi tecrübelerimden hatırlıyorum; 8,5 megabaytlık bir şarkıyı bir başka bilgisayara kopyalamak için 7-8 disket kullanmak gerekiyordu.

Bir anda internette varolan içerikleri bir kullanıcı olarak, tıpkı bir televizyon izleyicisi, gazete okuru gibi sadece izleyebilen bireyler, kendilerini merkezi bir gücün boyunduruğundan kurtulmuş halde buldu. Artık herkes elindeki dosyaları herkesle paylaşabiliyordu ve bir moderatöre, yöneticiye, kontrolöre ihtiyaç duymuyordu. Üstelik internet bağlantısı hariç, tamamen ücretsiz!

Napster'ın yarattığı ütopya, büyük şirketlerin ve pazar dinamiklerinin müdahalesine maruz kalmadan sadece iki yıl dayanabildi. Sonrasını biliyorsunuz; gençliğimizi onların isyankârlığına adadığımız Metallica, sadece kullanıcıları özgürleştiren Napster'ın kapatılmasına yol açan davayı açmadı, aynı zamanda sistem karşıtı duruşları hakkında tamamen hayal kırıklığına uğramıza yol açtı.

Geleneksel medya iletişimi tek yönlü bir iletişim sağlar. Bir tarafta mesajı ileten bir medya aracı, diğer tarafta ise mesajı alan dinleyici/izleyici/okur bulunur. Bu ikisi arasındaki ilişki, sadece bir tarafın diğerine mesaj vermesi üzerine kuruludur. Gücün merkezi olarak korunmasını sağlayan ve şimdiye kadar normal kabul edilen "mesaj veren" ve "mesaj alan" arasındaki keskin sınır, geleneksel medyanın güç ilişkilerini belirleyen en önemli etkendi.

Yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile aradaki bu sınırlar yavaş yavaş kalktı. Önce interneti geleneksel medyaya alıştığımız gibi kullandık. İnternet kullanıcısı, bir okur ve izleyiciydi. Sonra bu teknolojinin herkese içerik üretme, yayın yapma ve fikrini dile getirme imkânı verdiği fark edilmeye ve teknoloji bu yönde gelişmeye başladı. Web 2.0 diye adlandırılan kavram, işte yeni iletişim teknolojilerinin kullanımındaki bu ana değişime işaret ediyor.

Yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi ile geleneksel medyadan bildiğimiz sınırların ortadan kalkması ve bireylerin de söz sahibi olmaya başlaması ile dünyanın dengelerini de yavaş yavaş

değiştirmeye başladı. Böylece, "mesaj veren" olarak medya organlarını kullanma ayrıcalığını elinde bulunduran güç, para ve konum sahibi varlıklar ile "mesaj alan" olarak gazete okuyan, radyo dinleyen ve televizyon izleyen pasif, güçsüz ve söz hakkı olmayan büyük topluluk arasında bir diyalog ortamı doğdu. Artık sessiz çoğunluğun da bir sesi var ve kimsenin onlar adına "sessiz çoğunluğun sesi" olmasına ihtiyaçları yok.

Napster'dan sonraki 15 yıl, bir çığ gibi bizi oradan oraya sürükledi. Bugün geriye dönüp baktığımda Francis Fukuyama'nın Soğuk Savaş'ın bitmesiyle ilgili olarak ortaya attığı "Tarihin Sonu ve Son İnsan" tezi daha anlamlı geliyor (Fukuyama, 1992). Bu, Demir Perde'nin kalkmış, Berlin Duvarı'nın yıkılmış olması sayesinde değil, internetin ve yeni medya teknolojilerinin yeni bir dünyanın kapılarını açması sayesinde gerçekleşiyor.

Çünkü Descartes'in açtığı yolda, arkasından devam eden Newton, Darwin, Marx ve Freud'u takip ederek bilimsel bilginin salt doğru olduğu ve mutlakiyetçi bir düşünce ve ilerleme anlayışı inşa ettik. Bu düşünce ve ilerleme anlayışı, doğrusal bir ilerlemenin mümkün olduğunu söylüyordu. Napster gibi çoklu iletişim ortamı sağlayan gelişmeler o doğrusallığı bozdu. İyi ki bozdu. Böylece, doğrusal bir çizgi üzerinde ilerleyen bir dünya yok. Artık yaşayan bir ağ içindeyiz. Bu ağ içindeki herkes, kolektif bilgiyi oluşturan verilerin toplanması, bilgilerin yorumlanması; dünyanın, tarihin ve çevremizdeki her şeyin her an ve sürekli yeniden tanımlanmasına aktif birer katılımcı olabiliyor.

Yakın zamanda Türkçe'ye çevrilen Robert Fulford'un Anlatının Gücü isimli kitabının "Büyük Anlatılar ve Tarihin Örüntüleri" bölümünde büyük anlatılar hakkında şunu söylüyor (Robert Fulford, 2014:39):

> Büyük bir anlatı değiştirilemez ve çürütülemez bir gerçeğin özgüveniyle konuşur hep fakat gelin görün ki anlatının kendisi sürekli değişim halindedir. [...] tarihe kuramsal bir iskelet biçen Karl Marx ve kişilikle ilgili tüm sorulara cevap bulabileceğini ya da en azından onları ele alabileceğini söyleyerek kendini büyük bir anlatı olarak ortaya koyan Freudyen psikoloji de dahil. İkna edici bulduğumuz büyük anlatılar, diğer hikâyelerden oldukça farklı bir biçimde bizi kendilerine çekerler. İzlediğimiz bir piyes, bakabileceğimiz bir resim ya da ziyaret edebileceğimiz bir şehir değildirler. Büyük anlatı, ikamet edilen bir mekândır. Orada yaşamak isteriz.

Bu hızlı değişim yaşanırken arada bir durup arkamıza bakmak gerekir; ancak böyle kıyıdan ne kadar uzaklaştığımızı ve ne yöne sürüklendiğimizi anlayabiliriz. Artık, üzerinde durduğumuz sağlam kaideler, bizi yere sabitleyen yerçekimi yok.

Şimdi, bu atmosfer içinde yepyeni bir dünya oluşuyor ama şöyle bir sorun var: Mevcut yönetim sistemleriyle bu iş olmaz. Biz insanlar, vatandaşlar, bireyler; düşüncelerimizi, davranışlarımızı ve duygularımızı değiştiriyoruz ama bu beraberinde içinde yaşadığımız sistemlerin değişimini de getirecek.

Buraya kadar anlatılanları özetlemek gerekirse, dünya bir kez daha köklü bir değişim yaşıyor. Bu değişimin temel ivmesini sağlayan güç, internet. İnternetin bireylere ve bireylerarası iletişime kazandırdığı güç, merkezsiz, hızlı ve etkin iletişim kurarak bir araya gelme, hareket etme ve taleplerde bulunma imkânı sağlıyor. Bu imkânlar her geçen gün daha fazla insanın, sokağında, mahallesinde, şehrinde, ülkesinde ve dünyada olup biten olaylara karar verme aşamalarına katılımcı olma isteğini daha fazla dile getirmesine yol açıyor. Açılan bu yol, bazı güçler tarafından tıkanmaya çalışıldığı zaman ise, toplum ortak bir refleksle bu tıkanıklığın üzerine gidiyor.

Diyaloğun Yükselişi

Eserleri sayesinde dünyada son yirmi yıldaki değişimlere ışık tutan en önemli düşünürlerden birisi olan Mikhail Bakhtin'in – maalesef hâlâ Türkçe'ye çevrilmemiş olan– *Dialogic Imagination*[3] kitabında yer verdiği önemli kavramlardan biri, bu sayede evrensel iletişimi değiştiren en önemli unsur haline geldi: diyalojizm (Bakhtin, 2010).

Diyalojizm, kısaca söylemek gerekirse, diyaloğa dayalı iletişim demektir. Fakat Bakhtin'in düşüncesinde diyalojizm, iki önemli kavramı daha beraberinde getirir: Kronotop (*chronotope*) ve çokdillilik (*heteroglossia*).

Diyaloğa dayalı iletişim kavramının beraberinde getirdiği bu iki kavramı da kısaca açıklayalım. Öncelikle kronotop kavramını Türkçe zaman-mekân olarak söyleyebiliriz. Kronotop, Einstein'ın izafiyet teorisinden ödünç alınan bu kavram, iletişimde kullanı-

3. Mikhail Bakhtin, Dialogic Imagination, The University of Texas Press, Austin, 2010.

lan öğelerin işaret ettiği zaman ve mekâna dair dengeler ve çerçeveden bağımsız düşünülemeyeceğini söyler. Yani, siz "cemaat" dediğinizde farklı bir şeye, "cemiyet" dediğinizde veya "sosyete" dediğinizde apayrı şeylere işaret edersiniz. Ama hepsi temelde aynı anlama gelen kelimeler. Başka bir örnek vermek gerekirse, yer ve zaman içinde aynı kelimeyi kullandığınızda karşı tarafa ilettiğiniz anlam kökünden değişebilir. Bundan birkaç sene önce "paralel" terimini kullansaydınız, hiç bugünkü gibi bir anlama gelmezdi.

Heteroglossia ise dilin tekil olamayacağı, zamana ve mekâna dayalı olarak farklı şartları da beraberinde getireceği için dilin çoğul olması gerektiğini ifade eder. Burada "dil" dediğimiz şey, Türkçe, İngilizce veya Lazca, Kürtçe gibi bir dile işaret etmiyor. Burada Bakhtin'in "*glossia*" kavramı ile işaret ettiği dil kavramı, "bir dünyayı algılama biçiminin ifade edilme şeklini" anlatmaya çalışıyor. Bu bağlamda Galatasaraylılık da bir dil olabilir, milliyetçilik de farklı bir dile işaret edebilir veya devlet memuru olmak da ayrı bir dili beraberinde getirebilir.

Bakhtin'in diyalojik düşüncesi bize, dilin zaman ve mekândan bağımsız düşünülemeyeceğini ve her ne kadar aynı dili konuşuyor gibi görünsek de zaman-mekân ilişkisi içerisinde dilin çoğaldığı ve farklılaştığı fikrini taşıyor. Bu fikri biraz hazmettiğimiz zaman, bütün bu uzamsal konumlandırmalar bir sonuç daha doğuruyor: merkeziyetsizlik.

Şimdi, şu sloganı hatırlayalım: "Tek devlet, tek millet, tek bayrak, tek dil" Bu sloganı biraz önce açıkladığım mekanizmalara göre değerlendirirsek "tek dil" dediğimiz şeyin aynı zamanda "tek ideoloji" veya "tek dünya görüşü" demekten bir farkı olmadığını görebiliriz. Bakhtin'in terminolojisiyle "tek-dillilik" veya *monoglossia* diye ifade ettiği şey, dilin merkeziyetçi bir anlayışla, kronotop ve heteroglossia (zaman-mekân ve çok-dillilik) dinamiklerini bastırarak düşüncenin önceden belirlenmiş bir çerçeve içinde kalmasını sağlamaya çalışmasıdır. Fakat diyalojizm, beraberinde zaman-mekân bağlamı ve çok-dillilik getirdiği için bir merkeziyetsizlik doğurur. Bir başka deyişle diyaloğa dayalı iletişim, iletişimi demokratikleştirir, merkeziyetsizleştirir. Sayın Cumhurbaşkanımızın da Facebook ve sosyal ağları, hatta genel olarak tüm interneti sevmemesinin altında bu merkeziyetsizlik kavramının yattığını düşünüyorum.

Burada Bakhtin'in bize açtığı pencereden, yeni iletişim teknolojilerinin yarattığı o çağ atlatan temel değişime tekrar bakalım; yeni iletişim teknolojileri, çift taraflı iletişim yapısını getirerek diyaloğa dayalı bir iletişim dünyasının temellerini attı. Bu da beraberinde fiziki sınırların önemini kaybettiği, ulusal kimliklerin değerini yitirdiği ve küreselleşmenin, kozmopolitleşmenin değer kazandığı bir dünyanın yükselişe geçeceğini gösteren devrim niteliğinde büyük bir değişim demek oluyor.

Çoklu İletişimde Okuryazarlığın Önemi

Yeni iletişim teknolojilerinin beraberinde getirdiği değişimi hazmetmek ve onu hayatının bir parçası haline getirmek için biraz zaman geçti ve hâlâ bu sürecin içindeyiz. Ama görünen o ki bu konuda olgunlaşıyoruz.

Yeni iletişim teknolojileri, iletişime diyalog kavramını getirdi. Böylece heteroglossia, yani çok-dillilik ve kronotop, yani zaman-mekân çerçevesi de bu alana dahil olarak bilginin ve iletişimin de karmaşıklaşmasına neden oldu. Yani bilginin çok çeşitli ifade biçimlerinin olması, farklı bakış açılarının dile gelmesi ve de bilginin zaman-mekâna bağlı olarak konumlandırabilmesi, biraz önce sözünü ettiğimiz merkeziyetçi bilgi sistemini yavaş yavaş geçersiz kılmaya başladı. Artık herkesin kabul etmesi gereken mutlak doğrular, bütün şartlar altında geçerli olduğunu kabul ettiğimiz bilgiler yavaş yavaş geçerliğini yitirmeye başladı. Bu söylediklerimin pozitif bilimlerin sunduğu bilgilerle karıştırılmaması gerekir. Burada sözünü ettiğim, daha sosyal ve toplumsal bilgilerdir.

Artık eskisi gibi herkese yol gösterecek ana metinler, manifestolar ve mutlak doğrular yok. Bu söylediğimiz şeyler merkezi dilin oluşması ve herkesin aynı ortak paydada buluşabilmesini sağlayan sabitleyicilerdi. Bunların geçerliğini yitirmeye başlamasıyla bazılarının "bilgi kirliliği" olarak adlandırdığı farklı bilgi sistemlerinin iç içe geçerek oluşturduğu sarmal bir ağ ortaya çıktı. Şimdi aynı konuda birden fazla bilgi ve haber kaynağı var ve heteroglossia ekseninde düşündüğümüz zaman, aynı bilgiyi farklı dillerde, farklı bakış açılarıyla, farklı çerçevelerde sunan sayısız kaynak var.

Kaynakların çeşitlendiği ve bilgilerin farklı dünya görüşleriyle sunulduğu bir dijital evrende dijital okuryazarlık ne demektir? Çok farklı bağlamlarda, çok farklı bakış açıları, dil yapıları

ve yaklaşımlar kullanarak farklı iletişim araçları ile sunulan veri ve bilgilerin okunması, anlaşılması, algılanması da farklı çabalar gerektiriyor.

Eskiden, ansiklopedik, bilimsel veya mutlak doğru olan bilgilerin bulunduğu kaynaklar vardı. Bir şeyin doğruluğundan veya anlaşılırlığından şüphe duyulduğu anda bu kaynaklara (büyük anlatılara) dönüp bakılırdı. İnternet ve Web 2.0 ile bu çoklu iletişim ortamında bu bağlar koptu, büyük anlatılar delik deşik oldu, altı çizildi, üstü karalandı, onlardan "caps"ler yapıldı ve bambaşka hale büründüler. Artık, bilgi içinde bulunduğu bağlam ile bütünleşti ve bu bağlamı okumadan, verilen bilgiyi anlamak mümkün değil.

Bu kaynaklar arasından doğru veya hiç değilse itibar edilecek bilgiyi bulabilmek, edindiği bilgiyi anlamak ve doğru yorumlayabilmek dijital okuryazarlığın temel gereğidir. Bunun dışında, insanın dijital araç, platform ve ortamları etkin kullanabilmesi, bu farklı alanlar arasında yolunu bulabilmesi demektir. Bu farklı alanların her birinin kendi dinamikleri olduğunu bilmesi ve her birinde bu dinamiklere uygun olarak iletişime geçmesi demektir.

Dijital okuryazarlık, yeni iletişim teknolojilerinin yarattığı devrim niteliğindeki değişimi etkin biçimde değerlendirebilmek için bizim kendimizi eğitmemiz gereken en önemli nokta. Çünkü bu bilinç düzeyini sağlamadığımız sürece dijital iletişim bizim için arkadaşlarla sohbetten, oyun oynamaktan ve spor haberlerini okumaktan öteye gidemez.

Bu konudaki en güzel örnek herhalde Zaytung üzerinden verilebilir. Zaytung internette yer alan ve "dürüst, tarafsız, ahlaksız haber" düsturuyla uydurma ve kurgusal haber yapan bir mizahi haber sitesi. Aralık 2012'de Zaytung'da "Ateist olduğu gerekçesiyle istifası istenen köy imamı geri adım atmıyor: 'Mesleğime profesyonelce yaklaşıyorum...' " (Zaytung, 2012) haberi yayımlandı.

Bu haberden kısa bir süre sonra, Diyanet İşleri Başkanlığı'na ait Diyanethaber internet sitesinde bu haberi yalanlayan bir açıklama yayımlandı. Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan haberde geçen yalanlama açıklaması şöyle diyor (Hürriyet, 2012):

> Haber sitelerinin birinde bugün sahte bir haber vardı. Kimilerimiz okudu, kimilerimiz okumadı. Haberin özü Muğla Milas ilçesine bağlı Ortaca köyünde Seyfi Çalışkan isminde ateist bir imam hatip var. Cuma

namazında ateist olduğunu itiraf eden Çalışkan'ı Diyanet görevden almak istemiş ve bir an önce görevini bırakmasını istemiş. Fakat Seyfi Çalışkan görevine devam ediyor. Her tarafı tamamen uydurma olan bu haber hakkında görüştüğümüz Milas ilçe müftülüğü haberin tamamen yalan olduğunu, Milas'da Ortaca isminde bir köy olmadığını ve Milas müftülüğünde de Seyfi Çalışkan isminde bir görevlinin olmadığını, çalışmadığını söylediler.

Kurmaca ve düzmece olduğu son derece belli olan ve hatta komedi unsurlarını bariz şekilde bulunduran bu haberi din işlerinden sorumlu devlet kurumunun ciddiye alarak yalanlaması dijital okuryazarlık mefhumunun ne kadar önemli olduğunu ifade ediyor.

İnternet: Nasıl Kullanırsan Öyle Olur

Bu değişimin insanların algısında ve yaşamında yer etmesi için bir süre onunla oynaması ve bu aracın limitlerini öğrenmesi gerekti. Bu süre içinde insanlar bize şu anda çok saçma gelecek şeyler de yaptı veya bu mecrada yer alıp almamayı düşünenler, "Ne yapacağım ben Twitter'da, ne yediğimi mi paylaşacağım" diye sordu. Ama hepimize olduğu kadar Graeme Kirkpatrick'e de aşikâr olan bir şey var; teknoloji sosyal bir oluşumdur. Kullanıcılar teknolojinin anlamını ve değerini onu nasıl kullandıklarıyla belirler (Sivitanides ve Shah, 2011).

Yeni iletişim teknolojilerini, Farmville'de tavukları yemlemek, Macaristan'dan biriyle tavla oynamak, ÇapqınQız91'le işveli "chat" yapmak veya komik kedi videoları izlemek için kullanırsanız; internet ve yeni iletişim teknolojilerini bir çeşit oyuncak, hafif meşrep ve anlamsız bir şey gibi algılamanız gayet normal. Dolayısıyla algınızın sınırları kendi dünyanızın sınırlarını da belirlediği için diğer insanların bu teknolojileri başka amaçlarla kullanabileceği aklınızın ucundan bile geçmez.

Bu bağlamda, yeni iletişim teknolojilerinin nasıl kullanıldığı, nasıl kullanılması gerektiği ve egemen kullanım alışkanlıkları üzerinden pek çok tartışma başlatıldı. Yeni iletişim teknolojilerinin toplumsal hareketler için kullanılamayacağını, bunun kendini kandırmaktan öteye gidilemeyeceğini iddia edenler de vardı; yeni iletişim teknolojilerinin dünyayı ayağa kaldıracağını ve Arap Baharı'nın sadece bu sayede gerçekleştiğini iddia edenler de oldu.

Hatta bazıları, bunun –tabiri caizse– psikolojik mastürbasyondan başka bir şey olmadığını ve bu sayede insanların "bir değişim yaratma" yanılsamasıyla birkaç tuşa tıklayarak kendilerini tatmin ettiğini ama aslında fiziksel dünyada, hatta biraz daha ileri giderek, "gerçek hayatta" hiçbir etkisinin olmadığını söyledi.

Çevrimiçi aktivizmi ilk olarak eleştiren ve "clicktivism" kavramına olumsuz anlamı iliştiren Malcolm Gladwell oldu. *The New Yorker* dergisindeki "Small Change: Why the revolution will not be tweeted" başlıklı makalesinde çevrimiçi aktivizmin bir etkisinin olmadığını, insanlar eğer bir şeyler değiştirmek istiyorsa sivil itaatsizlik ve fiziksel eylemde bulunmaları gerektiğini ya da ancak sokağa inerek ve ideolojik altyapısını iyi kurgulayarak aktivizm yapılabileceğini söylüyor (Gladwell, 2010).

Malcolm Gladwell, Arap Baharı'nın dorukta olduğu günlerde CNN International'da katıldığı programda, sosyal medya ve dijital iletişimin insanları çok hızlı biçimde iletişime geçirebildiği ve bir araya getirebildiğini kabul etmekle beraber hâlâ aynı düşüncelerinde ısrar ediyordu (Gladwell, 2011).

Bu eleştirileri ilk yaptığı zamandan beri uluslararası birçok aktivist ve araştırmacı tarafından eleştiri yağmuruna tutuldu. Gladwell, belki de, geleneksel iletişimin ve geleneksel anlayışın hegemonyasında insanların kendisini ifade edebildiği ve değişim talep edebildiği tek meşru "mecra" olan sokakların o romantik havasının kaybolacağından korkuyordu.

Fakat sokakların romantik havası hiç kaybolmadı. Bunun bir örneği, 2011 ilkbaharında Ortadoğu'yu Arap Baharı esintisi sarmışken Türkiye'de genel seçim heyecanı vardı. Genel seçimlerden sonra hayata geçmek üzere, Bilişim Teknolojileri ve İletişim Kurumu'nun tasarladığı "Güvenli İnternet Uygulaması", yani bir başka deyişle "internet filtresi" ile Türkiye'de internet özgürlüğünün büyük oranda kısıtlanacağını ve sansürün meşru kılınacağını düşünen (bazı gözlemlere göre) 40.000'den fazla kişi İstanbul'da bir protesto yürüyüşü düzenledi. Geleneksel medya organlarında kimi yayın kuruluşları bu kadar kişiyi "birkaç yüz kişi" diyerek küçültmeye ve görmezden gelmeye çalıştı (Zafer B., 2011). Bazıları ise bu konuyu hiç yayınlarına taşımayarak 40.000 kişinin bir araya gelmiş olmasının bir haber değeri taşımadığını düşünerek kendi "basın ahlaklarını" ayaklar altına aldı.

Diğer yandan bu 40.000 kişinin yürüyüş ile ilgili internette yayımladığı veriler, bilgiler, fotoğraf ve video içerikleri bu insanların kaç kişi olduğunu, taleplerini ve hareketin etkisini, basın yayımlamasa bile tüm dünyanın göreceği şekilde belgelenmesinde, yayılmasında ve sokaklardaki o hareketin duyurulmasında en önemli araç oldu. Tıpkı Arap Baharı'nda, 2008 İran seçimlerinde, 2013'te Gezi Parkı'nda, Brezilya'da, Ukrayna'da ve sonrasında Ferguson'da, Hong Kong'da ve giderek dünyanın her yerinde olduğu gibi. Yani Gladwell, aslında alkışlaması gereken şeyi tam da alkışlaması gereken nedenlerden ötürü eleştiriyor diyebiliriz.

Bir başka deyişle, Gladwell'in ve başkalarının öne sürdüğü üzere çevrimiçi aktivizm ve sokak aktivizminin birbirine karşıt *alanlarmış gibi görülmesi ve gösterilmesi* son derece kusurlu. Bu ikisi tam olarak, birbirini destekleyen hareket alanları. Çevrimiçi aktivizm, bilginin çok hızlı bir şekilde paylaşılması, kamuoyu oluşturulması, haberlerin duyurulması, hareket çağrısı yapılması, karar vericilerle iletişim kurulması ve uluslararası kamuoyunun uyarılması gibi, geleneksel medya araçlarıyla yapılması çok fazla emek ve uzun zaman gerektiren (hatta imkânsız olan) bazı şeyleri birkaç saat içinde gerçekleştirebilmeye olanak sağlıyor. Bütün bu özellikler de sokak aktivizmini baltalayan değil, aksine çok başarılı biçimde destekleyen özellikler. Dolayısıyla çevrimiçi aktivizmi eleştirenler, böyle yaparak sokak aktivizminin gelişimine de köstek oluyor.

Gladwell'in öne sürdüğü diğer argümana gelecek olursak, "ideolojik altyapının iyi kurgulanmadığı" hareketlerin başarılı olamayacağı ve yeni iletişim teknolojilerinin kişiler arasında hızlı iletişim sağlamasının ideolojik altyapıya bir katkısının olmadığına dikkat çekiyor. Verdiği örnekte, 60'larda Amerika Birleşik Devletleri'ndeki sosyal haklar hareketinden söz ediyor. Bu hareketin yaklaşık 20 yıllık bir gelişme süreci olmuştu, diyor. Bir önceki paragrafta da dile getirdiğim üzere, yeni medya araçları saatler ve günler içinde etkin bir birliktelik oluşturmaya imkân sağlıyor. Occupy Wall Street eyleminin ortaya çıkış süreci buna en iyi örneklerden biridir.

Bununla beraber, yeni iletişim teknolojilerinin "ezilenlere" yeni hareket alanları sağladığı gibi, madalyonun öteki yüzünde, "ezenlere" de yeni baskı alanları yarattığını söylüyor. Dolayısıyla

sözünü ettiği "ideolojik altyapı" oluşmadığı için yeni iletişim teknolojileri üzerinden bir değişim gerçekleşse bile değiştirdiği şeyin yerine koyacak bir şeyleri olmadığını vurguluyor.

Tam da bu noktada Slavoj Žižek'in Mimar Sinan Üniversitesi'nde yaptığı "Bulutlardaki Özgürlük: Küresel çağda yasaklama biçimleri" başlıklı konuşmada verdiği bir örneğe dikkat çekmek gerekiyor. Žižek vereceği örneğe geçmeden önce "Bugün dünyada ne oluyor?" sorusuna cevap olarak hepimizin neler olduğunu iyi bildiğimizi ama hakkında bir şey söyleyemediğimizi ifade eden bir giriş yaptı. Fukuyama'nın söylediği gibi, ideolojinin sonunun geldiğinden ve bu post-ideolojik dönemde insanların rahatsızlıklarının çözümünü bilmeden sadece bu rahatsızlıklarını dile getirerek ayaklanabildiklerini söylerken, 2011 Londra İsyanı'ndan da dem vurdu. Daha sonra, tüm Amerika'ya ve dünyanın diğer bölgelerine yayılan "Occupy Wall Street" hareketi hakkında verdiği örnek Gladwell'in "ideolojik altyapı" ile söylediklerine cevap niteliğinde (Žižek, 2012).

Bill Clinton, Occupy Wall Street eylemlerine yaptığı ziyarette oradaki eylemcilere, programlarının ve taleplerinin ne olduğunu sormuş. Protestoculardan bir tanesi de Clinton'a bir program veya taleplerinin olmadığını, mevcut durumdan rahatsız olduklarını ve bunu ifade etmek için orada olduklarını söylemiş. Clinton da onlara, biz de sizler gibi rahatsızız, sizlerle beraberiz, taleplerinizi iletirseniz hep beraber bunları değiştirebiliriz, demiş.

Burada Žižek insanların rahatsız olduklarını ve büyük bir değişimin eşiğinde olduklarını bildiklerini ama bu fikrin ne olduğunu tam olarak ifade edecek olgunluğa henüz gelmediğini ve bu yüzden olgunlaşmadan bu fikri ifade ederek, muhataplarının onu kendi bakış açıları ve monoglotik düşünceleri içine alarak söndürmelerine izin vermemek için hiçbir şey söylememenin daha iyi olduğunu ifade etti. Yani şu anda olan bir şey var ama bu olan şeyin ne olduğunu ifade edebilmek için önce onu yaşayıp ne olduğunu anlamamız gerekir, diyor.

Bu anlamda Gladwell, dijital teknolojiler ile gelişen aktivizm hareketini, eski aktivizm ve toplumsal hareketler ekseninde değerlendirerek onları geleneksel iletişim anlayışının ve tek yönlü iletişimin eksenine çekmeye çalışıyor diyebiliriz.

Arap Baharı ve Occupy Wall Street hareketleri yeni iletişim teknolojileri üzerinden organize olmuş ve dünyaya yayılmıştı.

Aylarca süren ve insanların yaşamlarının önemli bir bölümünü, hatta hayatlarını, adadıkları toplumsal hareketlerdi. Yeni medya üzerinden organize olmuş ve sonucunda sokağa inmiş eylemlerdi ve ikisinin de en belirgin özelliği de "neyin tarafında" oldukları değil, "neye karşı" olduklarıydı.

Žižek'in de vurguladığı gibi "bir şeyleri değiştirmek için bir eylem planı" belirlememişlerdi fakat bir şeylerin değişmesi gerektiğini biliyorlardı. Dünyanın dört bir köşesinde insanların bilmedikleri bu değişimi ne kadar istediklerini ifade eden niyet göstergeleriydi. Ve hepimiz bu niyetin ne kadar ciddi olduğunu gördük.

Katılımcı Deneyimin Göstergebilimi

> Bir şeyi deneyimleyen kişi, yaşadığı deneyimi kesin bir şey olarak deneyimleyemez: Yaşanılan bir deneyim belirli bir anlama, nesneye, ilişki durumuna yönelim gösterir; fakat kendisine yönlendirilmez. Bu deneyim, kişinin ruhunun, mevcut varlığının kesinliği ve bütünlüğü üzerine yönlendirilmez. Ben, kendi korkularımın nesnesini korkunç bir şekilde, sevgimin nesnesini sevgi dolu bir şekilde, acılarımın nesnesini de acı dolu bir şekilde deneyimlerim [...]; ama kendi korkumu, sevgimi, acımı deneyimlemem. Benim bu yaşadığım deneyim, kendi bütünlüğüm içerisinde bir nesne ile ilişkilendirerek benimsediğim bir aksiyolojik yaklaşım veya tavırdır. Bu şartlar altında sergilediğim kendi "duruş"um benim elimde olan bir şey değildir.

Mikhail Bakhtin deneyimi böyle tanımlıyor (Bakhtin, 1990: 113).[4] Deneyim, hayatımızın en önemli kısmı, yaşadıklarımız yani deneyimlediklerimiz dünya görüşümüzü, düşüncelerimizi, duygularımızı ve doğal olarak davranışlarımızı biçimlendiren en temel unsur. Yeni iletişim teknolojilerine baktığımız zaman da bu "sanal dünyayı" anlamlı kılan üç temel etken var. Bu üç etken birbiriyle iç içe geçmiş şekilde tek bir olgu meydana getiriyor aslında. Bunlar: diyalog, etkileşim ve deneyimdir.

4. Mikhail Bakhtin (1990), *Art and Answerability*, University of Texas Press. "A lived experience as something determinate is not experienced by the one who is experiencing: a lived experience is directed upon a certain meaning, object, state of affairs; but it is directed not upon itself, not upon the determinateness and fullness of its own present-on-hand existence of the soul. I experience the object of my fear as fearful, the object of my love as lovable, the object of my suffering as oppressive (the degree of cognitive determinateness is not essential, of course, in this case), but I do not experience my own fearing, loving, suffering. My lived experience is an axiological position or attitude assumed by the whole of myself in relation to some object; my own 'posture' in this position is not given to me."

Yazının girişinde diyalogdan uzun uzun söz ettim. Etkileşim ve deneyim ise sizin içinde bulunduğunuz dijital platformun veya mecranın bu diyaloğu anlamlı kılacak deneyim ve etkileşim imkânları sunması demektir. İnsanlar bir hikâyenin parçası olduklarında bu hikâye sürdürülebilir hale gelir. Hikâye sürdükçe de insanların içindeki rolleri büyür. Önceleri sadece "beğenen" ve "paylaşan" kişiler iken daha sonra etkinliklere bizzat katılmaya başlar, daha sonra gönüllü olur ve hatta artık kendi kazancından pay ayırıp bağışta bulunmaya başlarlar.

Bu konuda Georgetown Üniversitesi ve Ogilvy Mather Worldwide PR ajansının birlikte yürüttükleri, Kasım 2010 tarihli "The Dynamics of Cause Engagement" (Mücadele Alanı Katılımının Dinamikleri) araştırmasında bunu destekler nitelikte bulgular var (Georgetown University, 2010).

Bu araştırma sonuçlarına göre, bir mücadele alanı ile geleneksel medya kanalları aracılığı ile katılım gösterenlere kıyasla yeni medya kanalları aracılığıyla katılım gösterenler,

- İki kat fazla, gönüllü olarak zamanını vermeye,
- İki kat fazla, yürüyüş ve etkinliklere katılmaya,
- İki kattan daha fazla, mücadele alanını destekleyen markalardan ürün ve hizmet satın almaya,
- Üç kat daha fazla, mücadele alanı için başkalarının bağışta bulunması için çaba sarf etmeye,
- Dört kattan daha fazla, başkalarının bir kampanyayı imzalaması veya siyasi temsilcileriyle iletişime geçmeleri için cesaretlendirmeye; yatkın oluyor.

Dahası çevrimiçi aktivizm insanların davranışlarını ve düşüncelerini de değiştiriyor. Yani insanlar yeni iletişim teknolojilerini kullanarak bir sosyal harekete katıldıkları zaman bu bazılarının deyimiyle "sanal dünyada" kalmıyor, gerçek dünyaya da etki ediyor. Bunun gerçek dünyaya en basit tezahürü, katılım gösteren insanın algısında ve davranışlarında oluyor (Georgetown University, 2010).

Aynı araştırmaya katılanların yarısından fazlası (%52) sosyal konularda gösterdikleri katılım ve paylaşım sonucunda düşüncelerinin ve davranışlarının değiştiğini söylemiş. Araştırmaya katılanların yarıya yakını da (%48) sosyal konulardaki katılım sonucunda oy verme davranışlarının değiştiğini ifade etmiş (Georgetown University, 2010).

Bu sonuçlardan yola çıkarak, çevrimiçi aktivizmin birkaç tıkla dünyayı değiştirmek, Facebook üzerinden rejimleri yıkmak ya da Twitter'dan devrim türküleri söylemek olmadığını görebilirsiniz. Çevrimiçi aktivizm iki tıkla dünyayı değiştirmez, her bir tıkla dünyanın değiştirilebilir olduğu fikrini biraz daha güçlendirir. Çevrimiçi aktivizm bir algı biçimidir ve dünyayı bu algı biçimi, bu algı biçiminin geliştirdiği davranış modelleri değiştiriyor. Bu algı biçimi bize dünyayı değiştirmenin mümkün olduğu düşüncesini kazandırıyor. Böylelikle her bir katılımcı eylem ile her bir aktivist iletişim edimiyle insanlar, dünyada bir fark yaratabileceğini biraz daha fazla hissediyor. Kendileriyle aynı hassasiyeti paylaşan insanlarla bir araya gelmeye ve hayallerindeki dünyayı oluşturmak için birlikte hareket etmeye cesaret ediyorlar.

Yani sizin Facebook ve Twitter'da yaptığınız eylemlerin ve tıkladığınız düğmelerin bir anlamı olmasa, bu eylemleri yapmazdınız. Daha basit bir dille şöyle söyleyebilirim; her mecranın bir felsefesi vardır ve o felsefe içerisinde hareket ettiğiniz sürece yaşadığınız deneyim anlamlı olabilir.

Aynı şekilde düşündüğünüzde daha önce bir bakış açısı, bir felsefe olarak konumlandırdığım çevrimiçi aktivizmin de anlamlı olabilmesi için, içinde bulunduğu mecranın prensiplerine, felsefesine ve dinamiklerine uygun hareket etmesi gerekir. Savunduğunuz fikri Facebook'ta onun dinamiklerine uygun olarak, Twitter'da onun dinamiklerine ve diğer mecralarda ona göre uygulamanız gerekir. Twitter ve Facebook'tan başka örnek vermedim diye onların olmadığını sanmayın; varolan tüm mecralar, platform ve araçları kast ediyorum.

Bu açıdan baktığınızda çevrimiçi aktivizm de belli bir eylem değildir. Bir bakış açısıdır, dijital iletişimin belli bir amaca yönelik olarak düzenlenmesidir. Bu bağlamda, bir Zaytung haberi veya Bobiler.org'daki bir görsel, özünde çevrimiçi aktivizm amacıyla üretilmemiş olsa bile "uygun yerleştirme ile pekâlâ çevrimiçi aktivizm için önemli içeriklerden birine dönüşebilir. Yani bu içeriklerin hangi bağlamda, nasıl kullanılacığıyla elinizdeki tüm içerikler birer çevrimiçi aktivizm aracına dönüşebilir. Bunu yapabilmek için belli bir hikâye kurgusu, belli bir etkileşim dizgesi hareket ederek mecralar arası bir deneyim düşünebilmeniz gerekir.

Dışarıdan baktığınızda, sizin için bir Facebook sayfasını beğenmek, politik veya aktivist bir eylem olarak görünmeyebilir.

Ama her eylem kendi içinde bulunduğu şartlar çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu sözünü ettiğim hikâye kurgusu içinde o sayfayı beğenmek hikâyenin belli bir alanını oluşturuyor ve deneyimi tamamlıyor olabilir. Dijital teknolojiler çok katmanlı ve sonsuz bir evrende size etkileşim imkânı sunar ve bu yüzden hiçbir deneyimi tek başına incelememek gerekir. Bir şeyi gördüğünüzde ne anlama geldiğini anlamak için, içinde bulunduğu etkileşim ağını incelemeniz ve anlamlı bir bütün oluşturuncaya kadar bu incelemeye devam etmeniz gerekir.

Öte yandan her eylem kendi içinde bulunduğu şartlar çerçevesinde değerlendirilmelidir; dediğimiz şeyi bir de kullanıcı çerçevesinde düşünmek lazım. Sizin için belli bir politik sayfayı veya sosyal direniş konusundaki sayfayı beğenmek "birkaç tıklama" olabilir ama Arap Baharı örneğine değinecek olursak, o ülkedeki birinin dayanma ve direnme gücü olabilir. O sayfayı beğenmek kamuoyu önünde bir duruş sergilediğini, bir acısını paylaştığı anlamına gelebilir. Türkiye'de Ötekilerin Postası adındaki aktivist iletişim grubunun Facebook'taki iletişim sayfaları, onlarca kez Facebook kullanım kurallarına aykırı biçimde (sansürleyici bir yaklaşımla) kapatıldı. Ötekilerin Postası, her defasında bir başka sayfa açarak, sadece iletişimin değil, iletişim kanallarındaki varlıklarını koruma çabasının bile bir direniş eylemi olduğunu bize gösterdi.

Biraz önce vurguladığım felsefeye göre "bir iki tıklamadan" daha büyük bir anlama gelebilir. Bakhtin'in deyimiyle, o sayfayı beğenme "belirli bir anlama, nesneye, ilişki durumuna yönelim gösterir; fakat kendisine yönlendirilmez"

Evet, bloglar ve sosyal medya dünyayı değiştirmez ama değiştirilebileceği düşüncesini diğer insanlara da aşılar. Bu yüzden çevrimiçi aktivizmin mutlak bir çeşidi yoktur. Şunu yaparsan aktivizm olur ya da şunu yapmazsan aktivizm olmaz, diyemeyiz.

Çevrimiçi aktivizm bir mücadele yöntemi değildir. Çevrimiçi aktivizm mücadele edecek insanları bir düşünce, bir inanç etrafında toplama ve onları harekete geçirme yöntemidir. Bunu yaptıktan sonra, şu veya bu şekilde bu hareketin bir parçası olarak yapılan her şey çevrimiçi aktivizmin bir parçasıdır. Bu bir kişinin bir sayfaya yorum yazması da olabilir, bir kişinin çarpıcı bir görsel tasarlaması da, yanındaki arkadaşıyla bu konuyu konuşması veya bu amaç uğruna telefon açıp konunun muhatabına

isteklerini söylemesi veya sokaklara inip yürüyüşlere katılması da olabilir.

Bunun en dikkat çekici örneklerinden bir tanesi, bireylerin profil fotoğraflarını aktivist bir mesaj alanı olarak değerlendirmeleridir. Son yıllarda dikkatinizi çekecek bazı kullanım örneklerini sıralamak gerekirse: Mısır'daki 2013 olayları zamanı muhafazakâr kesimin geliştirdiği Rabia görselinin yayılımı; Gezi Parkı olayları sırasında evinden ekmek almak için çıkan, polisin, kafasından gaz kapsülü ile vurduğu ve bir yıla yakın komada kaldıktan sonra ölen 14 yaşındaki Berkin Elvan'ın fotoğrafının bir simgeye dönüşmesi; laik ve cumhuriyetçi kesimin Cumhuriyet'in kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün fotoğraflarını belirli bir politik duruşu simgelemek için kullanması; gibi emsalleri çoğaltmak mümkün.

Çevrimiçi aktivizm ile mücadele, mevcut olan tüm mecralara, varolan tüm alanlara yayılmasını sağlayan bir düşünce merkezidir. Artık mücadele fikri düzlemde oluyor; yeterince insan bir şeye inanırsa ve bu düşünceyi tüm mecralara yayarak savunursa o düşünce meşruiyet kazanacaktır. Çevrimiçi aktivizm bu meşruiyeti, bu geçerliliği sağlayacak bireyleri bir araya getiren örgütlenme yöntemidir. Çevrimiçi aktivizm tek başına hiçbir şeyi değiştirmez ama değiştirecek olan kişileri bir araya getirir. Gerisini bu kişilerin oluşturduğu "kolektif düşünce" yapar.

Kötümser bir bakış açısıyla, Gladwell'in CNN'de dediği gibi, çevrimiçi aktivizm güç sahiplerine daha çok kontrol ve baskı imkânı tanıyabilir. İnsanlar düşüncelerini ve duruşlarını açığa vurduğu için güç sahiplerinin onları bulup susturması kolaylaşır; fakat unutmayın ki aynı şeye inanan ve düşünen ne kadar çok insan varsa o düşünce o kadar güçlüdür. Güç sahipleri herkesi susturamaz.

Her türlü iletişim mecrası ve sokaklar, devlet aygıtlarının her an gözetimi ve kontrolü altında tutuluyor. 2007 yılında, İngiliz Arena dergisinin Türk yeraskısının kültür ve politika editörlüğünü yaptığım dönemde, henüz yeni kurulmaya başlamış olan MOBESE ağı hakkında toplumda iki farklı görüş vardı. Birincisi, bu sayede sokakların daha güvenli bir yer haline geleceği; diğeri ise, devletin tüm bireyler üzerinde sokaklarda da kontrolünün daha artacağıydı. Ben de bu konu ile ilgili olarak özetle şunu yazmıştım: Gözetim ve izlemeye yarayan bu devlet aygıtları, diğer tüm devlet aygıtları gibi, devletin varlığını ve güvenliğini sağlamaya

yarar. Devletin güvenliğini sağlama, her zaman vatandaşların güvenliğini sağlama ile aynı anlama gelmez. Bu araçlar, sizin başınıza bir şey geldiğinde değil, devletin başına bir şey gelmesin diye var (Paktin, 2007). Fakat internet üzerindeki kontrolün bertaraf edilmesi mümkün olduğu gibi, sokaktaki izlenmenin ve kontrolün de bertaraf edilmesi mümkün.

2011 yılında daha basılmadan toplatılan Ahmet Şık'ın kitabını hatırlayın. O zamanlar toplatılmış ve yasaklanmış olan bu kitap, bir şekilde internete sızdırıldı ve bir gün içinde 200.000'den fazla kişi kitabı bilgisayarına indirdi. Yapılan açıklamada, kitabı indiren ve bilgisayarında bulunduran herkes hakkında işlem yapılacaktı ama böyle bir şey hiç gerçekleşmedi, gerçekleşemez de. Bir devlet, yüz binlerce vatandaşını aynı anda karşısına almaya cesaret edemez. Bunun tarihi örnekleri arasında Ghandi'yi tarihe geçiren "sivil itaatsizlik" eylemleri de var. Ve sivil itaatsizlik, şu anda dünyadaki en güçlü araç, bu aracın en etkin ve hızlı işlemesini sağlayan da internet ve yeni medya teknolojileri.

Dijital iletişim bir süreçtir, eski iletişim yöntemleri gibi anlık ve bir kerelik değildir. Eğer birisi sosyal bir konuya ilgi gösterip belli bir sayfayı beğendiyse veya diğer mecralardan "takibe" başladıysa, bu eylemi bir defalık diye değerlendirmemek gerekir. Bu bir niyet göstergesidir, bir eğilimdir. Dolayısıyla kullanıcıları sadece bu eylem ile değerlendirmek son derece yanlış olur. Çünkü bu kullanıcılar bu sayfalardaki beğenilerini kaldırmadığı veya bu hesabı takip etmeyi bırakmadıkları sürece bu iletişimin bir parçası olacak ve süreç içerisinde buradaki düşünce ve mesajları içselleştirerek mücadelenin veya hareketin muhtemel bir parçası olacak. O yüzden bu eğilimi bir sonuç değil, bir başlangıç olarak değerlendirip katılımın nasıl yükseleceğini öngörmek gerekir.

Bu yaklaşım topluluk oluşturma ve topluluğun yeni tanımı olarak kabul edilebilir. Çünkü devam eden iletişim, yeni iletişim teknolojileri bünyesinde bir topluluğu meydana getiren en önemli unsurdur. Bu topluluk kendi içinde sürdürdüğü bu iletişim sonucunda dünyaya karşı duruşunu sergiler ve bu duruş, anlamlı ve dünyaya etkisi olan kolektif bir deneyim yaratır.

Türkiye'de İnternet Sansürü ve Katılımcı Demokrasi

Yukarıda anlattığım bu dünya ahvali içinde Türkiye'nin yeri nedir? Bu soruyu cevaplamak için Türkiye özelinde konunun detaylarına girelim ve yukarıda kavramsal olarak sözünü ettiğimiz internet iletişiminin gelişmesiyle ortaya çıkan aktif katılımcılık bilincinin Türkiye'de nasıl tezahür ettiğine, bunun "temsili demokrasi" dinamiklerine ve ulus-devlet karar alma aşamalarına nasıl etki ettiğine ve devletin bu durumu kontrol altında tutmak için ne gibi çözümler ürettiğine bir bakalım.

Bu bölüme başlamadan önce Gezi Parkı olaylarının sonucunda İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş'ın katılımcı demokrasi talebini net biçimde idrak ettiklerini belirten şu sözünü hatırlayalım: "Bundan sonra, bir otobüs durağının yerini değiştirirken bile halka soracağız" (Ntvmsnbc, 2013). Bu sözü söyledikten 17 ay sonra, sanki bu beyanatına gönderme yaparcasına, Gezi Parkı'na gecenin bir yarısı bir otobüs durağı inşa etmek istendi. Durak bir gün sonra Belediye görevlileri tarafından tekrar söküldü (Serbest, 2014).

Buradan çıkaracağımız sonuç şu; Türkiye'de yerel ve ulusal yönetim, toplumda gelişen katılımcılık bilincinin oluştuğunun farkında. Bu da beraberinde, ideoloji değil, karşılıklı etkileşim ve hizmet temelli bir yönetim anlayışının gelişmesine neden oluyor. Türkiye'deki çevresel kaynakların kullanımı, kentsel dönüşüm, tarım arazileri, doğal alanlar, yeraltı kaynakları ve özellikle enerji kaynakları (HES'ler, termik ve nükleer santral vb) konularındaki ısrarlı direniş ve müdahil olma talebi bize Türkiye'nin katılımcı demokrasi yönünde ilerleyişini gösteriyor.

Mevcut AKP hükümeti ve onun kontrolü altındaki devlet aygıtları, bu talebi idrak etmiş olmalarına rağmen, kabul etmek yerine; bu talebi baskılamayı, sindirmeyi ve durdurmayı amaçlayan kanun ve düzenlemeleri hayata geçirme çabası içinde.

Yeni İnternet Yasası olarak anılan, 5651 Sayılı Kanun'un içinde bulunduğu Torba Yasa'nın eski Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından onaylanmasından sonra, ulusal ve uluslararası ölçekte tepkiler büyüyor. Bu yasanın hemen ardından hazırlanan Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) Yasası ile devlet artık istediği herkesin ekonomik ve özel faaliyetlerini izleyebilecek. Böylece, her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı resmen Orwellci bir distopyanın parçası haline geliyor. Bu düzenlemeleri hazırlayan Eski Başbakan Recep

Tayyip Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı olması –ve de facto olarak bir devlet başkanı gibi hareket etmesi– bize bu distopyanın daha derinleşerek hayatımıza yansıyacağını işaret ediyor.

AKP tarafından yıllardır sürdürülen bir toplum mühendisliği ve ana-akım medya kuruluşlarının dolaylı bir şekilde kontrol edilmesiyle oluşturulan bir algı yönetimi kampanyası yürütülüyordu. Bu süreç geçtiğimiz bir yıl içinde büyük sekteye uğradı. Bunun en önemli nedenlerinden biri, nüfusunun büyük çoğunluğu gençlerden oluşan Türkiye vatandaşlarının yeni medya araçlarını gitgide daha etkin ve daha cesur kullanmaya başlamasıdır. Maruz kalınan toplum mühendisliği çerçevesinde insanlar, yaşadıkları "alan daraltma harekâtı" nedeniyle giderek köşeye sıkışmış, özgürlüğü kısıtlanmış ve edilgen hale geldi. Gezi Parkı üzerinden gelişen durumda, bu toplum mühendisliği projesi tarafından kapana kısılan vatandaşlar tepkilerini haykırma ortamı buldu. Dünya bu haykırışı yeni medya araçları sayesinde duydu. Bu da yürütülen uluslararası algı yönetimi kampanyasını sekteye uğrattı. Devlet bu konuda radikal bir düzenlemeye gitme ihtiyacı hissetti. Bu düzenlemelerden sonra, Türkiye bildiğiniz gibi olmayacak!

2011 genel seçimlerinden sonra, Recep Tayyip Erdoğan'ı seven-sevmeyen, ona inanan-inanmayan pek çok kişi balkon konuşmasında söylediklerinin umut verici olduğunu düşünmüş, en azından söylediklerine itibar etmişti. O konuşmada daha fazla demokrasi ve özgürlük vaat eden o günün Başbakan'ı, halkın büyük tepkisine rağmen Güvenli İnternet Düzenlemesi'ni hayata geçirmekte ısrarcıydı. Bu düzenlemenin hayata geçirilmesinin zarureti hakkında o zaman, gençlerin ve çocukların internetteki zararlı içeriklerden korunması ve "çocuk pornosu"nun engellenmesi gerekçelerini kullanıyordu (Çilem, 2011).

Kamuoyunun bu düzenlemeye yönelik çekincelerini 2011'in bahar aylarında #internetimedokunma diyerek internet ortamında ifade etmesi ve 40 binden fazla kişinin katılımıyla İstanbul İstiklal Caddesi'ndeki yürüyüşte göstermesinin ardından, 22 Ağustos 2011'de devreye girmesi planlanan düzenleme, gözden geçirilmek üzere geri çekildi ve yeni haliyle 22 Kasım 2011'de devreye girdi. Buna karşı çıkan kişi ve gruplar, çocuk pornosunu destekliyorlar, diyerek kamuoyu gözünde itibarsızlaştırılmaya çalışıldı.

AKP hükümeti, gündeme getirdiği kısıtlayıcı düzenlemeler karşısındaki endişe, eleştiri, protesto ve muhalefeti, anlamını

saptırıp itibarsızlaştırarak, bu kişi ve grupları kamuoyu nezdinde ilerlemeye karşıymış gibi konumlandırıyor. Dolayısıyla bu kişi ve gruplara karşı uygulanan orantısız güç ve polis şiddeti haklılaştırılmaya çabalanıyor.

Alan Daraltma Harekâtı

Yeni İnternet Yasası ve hemen ardından gündeme gelen MİT Yasası'nın genel değerlendirmesine geçmeden önce, Erdoğan'ın 2011 genel seçimleri sonrasında yaptığı balkon konuşmasında söylediği şu cümleleri hatırlayalım (Hürriyet, 2011):

> Milletimizden aldığımız güçle, yetkiyle demokrasi daha ileri standartlara kavuşacak, özgürlükler çok daha ilerleyecek, herkes kendini daha rahat ifade edecektir. Bütün kardeşlerimin, 74 milyonun böyle bir gönül huzuru içinde olmasını yürekten temenni ediyorum.

Erdoğan bu sözlerinin arkasında duracak hemen hemen hiçbir şey yapmadığı gibi, "askeri vesayet" tehdidinin ortadan kalkmasıyla, 2002'den bu yana yumuşak ama emin adımlarla sürdürdükleri toplum mühendisliğini çok daha belirgin ve izansız biçimde uygulamaya devam etti. Bütün bu süreç boyunca kendilerine destek veren liberal grupların ve Fethullah Gülen Cemaati'nin desteğini kaybetmeleri ve onlarla çatışma haline gelmeleri de bu izansız toplum mühendisliğinin çehresinin değişmesinden kaynaklanıyor.

Başta Erdoğan olmak üzere tüm hükümet yetkilileri ve sözcüleri, hiçbir bilimsel altyapısı olmayan, tamamıyla ideolojileriyle çerçevelenen düşüncelerini topluma kabul ettirmek için buyurgan ve otoriter bir dille her konuda yönlendirici beyanlarda bulundu. "Her kürtaj bir cinayettir", "En az üç çocuk doğurmalısınız", "İçki içen herkes alkoliktir", "Hamile kadınların sokakta dolaşması terbiyesizliktir" gibi beyanlar kamusal alanda dolaylı bir baskı oluşturmuş, bireylerin özgürlüklerini kısıtlayıcı etkiler doğurmuştur. Erdoğan'ın sözlerini emir telakki eden bir toplumsal grubun var olduğunu ve bunların toplum polisiedasıyla onun sözlerini uygulatmaya çalıştığını da belirtmek gerek.

Bu yaklaşımı, yürütülen toplum mühendisliği sürecinde, kamusal alanı düzenlemek için kullanılan bir dolaylı baskı veya sansür olarak yorumluyorum. Bunun dışında, özellikle 2011'den

sonra, Güvenli İnternet Düzenlemesi'nin de dahil olduğu pek çok yasa ve düzenlemeyle iletişim ve ifade özgürlüğü giderek kısıtlandı. Basın ve medya kuruluşlarının çoğu ile kurulan tatlı-sert ilişkiyle neredeyse tüm basın organlarının yayın politikalarını etkileyebiliyor ve son çıkan telefon kayıtlarının ispatladığı üzere, yönlendirmede bulunabiliyorlar. Kontrol altına alınamayan gazeteci ve araştırmacılar ise çeşitli iddialarla yıllarca süren tutuklu yargılamalarla hapsediliyor ve böylece sesleri kısılıyor. Hapsedilmeyenler ise doğrudan şimdiki Cumhurbaşkanı'nın "ricasıyla" medya patronları tarafından kovuluyor.

AKP hükümeti toplumsal mühendislik projesi ve onun etrafında yürüttüğü alan daraltma harekâtıyla herhangi bir toplumsal itiraz, eleştiri ve muhalefetin gelişmesini engellemek istiyor. Eğitim sisteminde değiştirilen müfredatla hemen hemen her gün ortaya çıkan skandallar, orantısız biçimde çoğalan imam hatip okulları, bir bütün olarak 4+4+4 eğitim sistemi, okul öncesi eğitimi İslamileştirmek üzere kurulan "Okul Öncesi Din Eğitimi Projesi" ve daha pek çok yapılanmayla Cumhurbaşkanı'nın istediği gibi bir "dindar nesil" yetiştirilmeye başladı bile.

Orwell'in Distopyası

Çok uzun zamandır televizyon, radyo ve gazete gibi "geleneksel" mecralardan haber ya da bilgi edinmek durumunda kaldığımızda, bir nevi "zihinsel dekoder" kullanmanız gerekiyor. Bu mecraların hangi haberi, nasıl, hangi ses tonuyla ve ne uzunlukta verdiklerinin, kurguladıkları görüntülerin neler içerdiğinin hep bir anlamı var. Geleneksel medya kanallarında verilen mesajları çözümlemek ve aslında neyin ne olduğunu anlamak için haber kaynağının duruşu ve yaklaşımını da bilmek elzem. Bu, internet ortamındaki içeriklerin bu çerçeveden bağımsız ve tarafsız verildiği anlamına gelmiyor elbette. Ancak internetteki durum bu kadar kısıtlayıcı değil.

Türkiye'deki kamu iletişimine gelecek olursak, çok daha öncesinden başlamış olmakla beraber, 2011'deki genel seçimlerden bu yana iletişim, habercilik ve siyasi propaganda iyice çehre değiştirmiş durumda. Buna neden olarak, siyasi reklam yasağının kaldırılmış olmasını, siyasi arenaya pek çok farklı aktör ve paydaşların katılmasını ve yeni medya araçlarının toplum tarafından daha et-

kin ve gündem oluşturabilecek düzeyde kullanılmaya başlamasını sayabiliriz.

İnternet Yasası'na tekrar dönecek olursak, bu yasa hakkında konunun uzmanları, bilişim avukatları, gazeteciler, akademisyenler, hatta Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri yetkilileri açıklamalarda bulunarak yasanın mutlak bir gözetim toplumu oluşturacağı konusunda çekincelerini dile getirdi. Türkiye'nin bu yasa çerçevesinde İran, Çin ve Suudi Arabistan gibi kısıtlayıcı ülkelerin benimsediği yaklaşımı izlediği aşikâr.

Kısıtlayıcı yaklaşım benimsemeyen ülkeler ise, çoğunlukla ulus-devletler, modern endüstriyel dönemin şartlarıyla şekillenip yerleşmiş bir sisteme sahip. Tarım toplumundan endüstri toplumuna geçerken ekonomi, din, sosyal yaşam, aile yapısı, üretim biçimleri, iletişim kanalları ve tabii ki yönetim biçimleri değişti. Bu eksende kurulan sistemler, yapıları gereği temsili düzeyde çalışabilir ve oluşumları gereği hantal yapılardır, "sistemin bekâsı" için değişime direnir.

Ayrıca bu çerçevede modernitenin getirdiği "bilimselcilik" anlayışı, kendisinden önceki dönemin "dincilik" anlayışının yerini aldı. Bilimselcilik ve bilimsel bilginin mutlak ve tek doğru olduğuna olan inanç ekseninde bilgi üretimi kendisinden önceki mutlakiyetçi yapının yerine geçti. Yani, Ortaçağ'da Vatikan ve din adamları nasıl Tanrı'nın mutlak bilgisinin temsilcisi olduysa, modernite bünyesinde de akademiler mutlak bilginin merkezleri, bilim insanları ise bu bilginin temsilcileri oldu. Doğru bilginin tek ve nihai olduğuna inanıldığı için bunun belirli merkezlerde, belirli metotlarla ve belirli formlarda öğrenilmesi ve başkalarına bu şekilde aktarılması gerekiyordu.

İnternetin kitlesel olarak kullanılmaya başlamasının ardından Web 1.0 olarak bilinen ilk dönemde iletişim aynı çerçevede devam etti. Biz mesaj alanlar olarak internete pasif katılımcı şeklinde erişim sağlıyorduk. Daha sonra iletişim araçları gelişmeye ve kişilerin kendi katılımlarını da mümkün kılan bir çehreye bürünmeye başladı.

Katılımcılık ve Kolektif Akıl Dünyayı Ele Geçiriyor

Tekrar başa dönecek olursam, Web 2.0 ile sosyal bilimcilerin öngörmüş olduğu küreselleşme ve "küresel köy" mecazı gerçekten

hayata geçmeye başladı. Fukuyama'nın tarihin sonunu ilan ettiği ve doğrusal ilerleme anlayışının ortadan kalktığını, giderek derinleşen küresel ve sürekli dönüşen ağ kültürüne bakarak çok net görebiliriz (Fukuyama, 1992). Artık bireyler tek yönlü iletişimin kendilerini mecbur bıraktığı pasif rolden çıkarak, iletişimin parçası haline geldi. Dolayısıyla bu, kişileri dünyada olup bitenlere aktif katılımcı haline getirdi. Bu da dünyanın ve tarihin, her an ve sürekli yeniden yorumlanması, kurgulanması ve yazılması demek oluyor.

Bu gelişmeler insanların çok daha hızlı ve etkin iletişim kurabilir, bilgi üretebilir ve örgütlenebilir hale gelmesini sağladı. Dolayısıyla modernitenin getirdiği mutlak doğru bilginin ve merkezi iletişim kanallarının hegemonyası geçerliliğini yitirmeye başladı. Ulus-devletler, akademi, gazeteler, televizyon ve mevcut ekonomik düzen bu tek yönlü iletişim üzerinden varlığını sürdürebilir; çünkü üzerine kurulu olduğu ideolojilerin devamlılığını bu sayede sağlayabiliyor.

Diğer taraftan, insanlar karar verme mekanizmalarına katılım gösterebilecekleri bir araç elde etti. Bu araç sayesinde yaşadıkları mahalle, şehir ve ülkede yaşantılarını etkileyecek karar aşamalarına katılmak istiyorlar. Örneğin, tüm Türkiye'yi saran Gezi olayları, birçok birey ve kurumun Taksim Yayalaştırma Projesi'nin planlama sürecine katılım göstermek istemesi ve tüm taleplerinin ısrarla göz ardı edilerek parkın yerine alışveriş merkezi yapılmak istenmesi nedeniyle başladı.

Son 15 yılda dünyaca gerçekleşen sosyal ve politik hareketlenmeye bakarsak, yeni iletişim araçları sayesinde insanların hızla örgütlenerek harekete geçebildiklerini, ülkelerin gündemlerini etkileyebildiklerini, uluslararası kamuoyuna seslerini duyurabildiklerini ve hatta ülkelerinin yönetimini değiştirebildiklerini görebiliriz. Buna karşı yapılacak ve tarihi olarak örnekleri görülmüş iki şey var; ya bunu engelleyip durdurmaya çalışacaksınız ya da bu gelişmeleri benimseyerek değişime kucak açacaksınız. Türkiye, son İnternet Yasası ile birinci seçenekten yana oy kullandığını gösteriyor.

Yine bu değişime baktığımızda, birçok ticari marka ve şirketin bu değişime hızla uyum sağlamaya çalıştığını ve katılımcı bir yönetim yapısına geçmeye gayret ettiğini görebiliriz. Dünya, katılımcılık bilinciyle neler yapabileceğinin arayışı içinde. Amerika

Birleşik Devletleri, göstermelik de olsa bireylerin resmi olarak çevrimiçi imza kampanyaları başlatabileceği bir platform hazırladı ve belli bir imza sayısını geçen her kampanyaya resmi bir yanıt vermekle yükümlü (White House, 2014). İsviçre'de anayasa değişikliklerinin tamamı referandum gerektiriyor ve nüfusun %2,5'i tarafından talep edilen yasa değişiklikleri parlamentoda resmi olarak görüşülmek zorunda.

Buna karşılık, interneti ve toplumun bilgiye erişimini, örgütlenmesini kontrol etmeye çalışan Çin, İran, Rusya ve Türkiye gibi ülkeler ise katılımcılık taleplerini baskı altına alıyor. Demokratikleşme adı altında, daha baskıcı ve otoriter yasalar ve düzenlemeler getiriyorlar.

Türkiye'de AKP hükümeti ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan bu katılımcılığı bir "bela" ve devlet düşmanlığı olarak algılıyor. Bundan ötürü, toplumun internetteki faaliyetini (ayrıca MİT üzerinden, diğer ekonomik ve özel faaliyetleri) tam da George Orwell'in distopyasındaki gibi gözetleyerek, yeri geldiğinde sansürleyerek veya bireyleri hapsederek engellemeye çalışıyor.

Ama bilmedikleri bir şey var, değişim artık gerçekleşti. Bunu engellemeye çalışmak, mevcut yönetimlerin sonunu hızlandıran bir hareket olacaktır. Sonuç olarak, dünyadaki tüm yönetimlerin temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye geçmenin bir yolunu bulmaları gerekiyor.

Kaynakça

Bakhtin, Mikhail (2010), *Dialogic Imagination*, The University of Texas Press, Austin.

CNN International, (2011, 27 Mart), "Tech's role in revolution overhyped?", http://www.meta-activism.org/2011/03/malcolm-gladwells-still-got-it-wrong/.

Fukuyama, Francis (1992), The End of History and the Last Man, New York, The Free Press

Fulford, Robert (2014), *Anlatının Gücü*, Kolektif Kitap, İstanbul.

Georgetown University (2011), Center for Social Impact Communications, Ogilvy Public Relations Worldwide, http://csic.georgetown.edu/research/215767.html.

Georgetown University (2011), Center for Social Impact Communications, Ogilvy Public Relations Worldwide, "Slacktivists Doing More than Clicking in Support of Causes", http://csic.georgetown.edu/OPR_SM_GT_Slacktivists_FINAL.pdf.

Georgetown University (2011), Center for Social Impact Communications, Ogilvy Public Relations Worldwide, "Involvement in Causes Can Trigger Individual Behavior Changes", http://csic.georgetown.edu/OPR_SM_GT_Behavior_FS_VFINAL_2.pdf.

Gladwell, Malcolm (2010, 4 Ekim), "Small Change: Why the revolution will not be tweeted", *The New Yorker*, http://www.newyorker.com/reporting/2010/10/04/101004fa_fact_gladwell.

Hürriyet Gazetesi, (2012, 20 Aralık), "Diyanetçiler Zaytung'u yalanladı", http://www.hurriyet.com.tr/gundem/22199104.asp.

Hürriyet Gazetesi, (2011, 13 Haziran), "Başbakan'dan üçüncü balkon konuşması", http://www.hurriyet.com.tr/gundem/18015912.asp.

Kaya, Çilem (2011, 5 Mayıs), "İnternete 4 filtre geliyor Erdoğan bile giremeyecek", Hürriyet Gazetesi, http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/17708156.asp?gid=381.

Nieva, Richard (2013, 5 Eylül), "Ashes to Ashes, peer to peer: An oral history of Napster", *Fortune Magazine*, http://fortune.com/2013/09/05/ashes-to-ashes-peer-to-peer-an-oral-history-of-napster/.

Ntvmsnbc, (2013, 20 Haziran), "Topbaş: Artık bir durağı bile halka soracağız", http://www.ntvmsnbc.com/id/25450213/.

Paktin, Serdar (2007), "Biri sizi gözetliyor", *Arena Dergisi*.

Serbest, Eyüp (2014, 19 Kasım), "Gezi Parkı'nda akşam yapılan durak söküldü, çim döşendi", Hürriyet Gazetesi, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/27608824.asp.

Sivitanides, Marcos & Vivek Shah (2011), "The Era of Digital Activism"

We the People, White House Petition Platform, https://petitions.whitehouse.gov.

Zafer, B. (2011, 21 Mayıs), "İnternet, sansür ve yasalar hakkında uzun

uzun", *Kendime notlar*, http://feldrim.tumblr.com/post/5694255485/internet-sansur-ve-yasalar-hakk-nda-uzun-uzun.

Zaytung.com (2012, Aralık), "Ateist Olduğu Gerekçesiyle İstifası İstenen Köy İmamı, Geri Adım Atmıyor: 'Mesleğime profesyonelce yaklaşıyorum...' ", http://www.zaytung.com/haberdetay.asp?newsid=198217.

Žižek, Slavoj (2012, 28 Ocak), "Bulutlardaki Özgürlük: Küresel çağda yasaklama biçimleri", http://www.youtube.com/watch?v=EHP_urypW6Q, İstanbul.

Bulaşan Bedenler: İnternet Sonrası Dönemde Güncel Toplumsal Eylemler

Ebru Yetişkin[1]

Giriş

Manovich'in (2001) 1990'ların devrimci web kültüründen yola çıkarak yazdığı *The Language of New Media* başlıklı kitabı, *Nettime* gibi çevirimiçi forumlarda tartışılarak rafine edilmiş ve ardından da bir bölümü *Rhizome* adlı web sitesinin e-posta listesinde yayınlanarak foruma açılmıştı. Yazılım çalışmalarının güncel yönelimlerine işaret eden ve hiyerarşiyi dağıtarak saptırma gücüne sahip olan internetin bir gösteri alanına dönüştüğünü vurgulayan kitap, 1990'larda internetin açık kaynak kültürüyle geliş-

1. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi - İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü

miş, katılımcı, kalabalıkları önceleyen ve etkileşimsel bir üretim ve örgütlenme zihniyetine sahipti.[2] Kaynakların kalabalıklar tarafından açıkça kullanılmasına ve paylaşılmasına dayalı bu yeni bilgi-iktidar üretimi ve örgütlenme pratiğini esas alan Manovich'in tartışması, verinin enformasyona dönüşüm operasyonunu açabildiği ve internet döneminde eylemin farklı niteliklerini açığa çıkarabildiği için ilginçtir.[3] Manovich'e göre yeni medyanın dili seçme (*selection*) mantığı, birçok parçadan oluşturarak kompozitleştirme, veri tabanının kendisinin bir ortam oluşu, mekânda gezinme, sintagma ile paradigma arasındaki ilişkinin tersine çevirilmesi, oyunun önem kazanması ve zamana dayalı kurgulamanın azalması ile mekâna dayalı kurgunun artması gibi kavram ve savlara dayanır. Bugün ise bu unsurlar, 1990'lar ve 2000'lerin başına göre yeni medya teknolojileri ile eylem pratikleri arasındaki (b)ağları oluşturan çeşitli tartışmalar olarak kanıksanmış durumdadır. Nitekim Manovich'in yeni medyayı yazılım uygulamalarına indirgeyerek kavrayan bu tekno-determinist yaklaşımı, Kittler (1992, 1999, 2001) ve Chun (2005, 2011) gibi yazılımın olmadığını savunanlar ve donanım uygulamalarını önceleyenler, ya da Lovink (2002a, 2002b, 2002c, 2005, 2012) ve Benkler (2006) gibi medyanın gerçekleştiremediği toplumsal etkileşime odaklananlar, ve hatta kişisel bilgisayarlardansa enformasyon ağlarına önem veren Terranova (2004, 2000a, 2000b) ve Thacker (2001) gibi medya kuramcıları tarafından eleştirilerek yeni medya alanının eylemle ilişkili başka boyutlarının ortaya konulmasını sağlamıştır. Bu kapsamda hem Manovich'in ve diğerlerinin yaklaşımlarını kavrayabilmek hem de yeni medya teknolojilerine dayalı güncel eylem yollarını irdeleyebilmek için onun 1996 yılında yazdığı kısa ancak bir o kadar önemli bir makaleye dikkat çekmek gerekir. *"Totaliter Etkileşim"* başlıklı bu makalede Manovich, yeni medya teknolojileri ile ona bağlı gelişen eylem yollarını devrimci bir fırsat sayıp, romantik ve nostaljik bir şekilde yüceltmek yerine, dijital etkileşimin totaliter bir toplumsal ve politik manipülasyon aracı hali-

2. Erken dönem internet memlerini bir araya getiren ve emeğin işe yaramazlığını vurgulayan *The Useless Net* gibi siteler bunun en iyi örneklerinden biri sayılabilir. Bkz. http://www.theuselessweb.com/

3. Manovich, kendi yazılım deneyimini gözlemleriyle birleştirerek yeni medyayı sayısal temsil, modülerlik, otomasyon, çeşitlendirilebilirlik ve transkodlama gibi beş temel ilke üzerine yerleştirerek, verinin estetik nitelikleri ile enformasyonun nasıl yaratıldığını, depolandığını, yayıldığını ve okunabilir kılındığını (*render*) incelemişti.

ne gelebileceğini öngörmüştü. Dijital olanakların siyasi olarak ne getireceği öngörülemez ve belirsiz olmasına rağmen teknolojinin nasıl çalıştığını anlamadığımız takdirde miadı dolmuş ideolojileri yeniden üreteceğimizi iddia etmişti. Manovich'in bu tartışması, Jean-Luc Godard'ın bir *plug-in* haline geldiği günümüzde, Yeni Dalganın ötesine bakmanın artık kaçınılmaz olduğunu kavramakla ilgilidir. Bu nedenle yeni medya teknolojilerinin örgütlenme ve üretme ilkelerini irdelemek, ilgili siyasi-ekonomik ve toplumsal dönüşümlerin ve totaliter etkileşimin nasıl gerçekleştiğine dair semptomları teşhis etme olanağı da yaratmaktadır.

1990'lar ve 2000'lerin başındaki coşkulu internet devrimi söylemlerine karşın bugün internet sonrası dönemden bahsetmek mümkün durmaktadır. Yalnızca Türkiye'ye bakıldığında bile yaşanan internet sansürü, Utku Kalı vakası, 5651 internet yasası, Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı, MİT ve Erişim Sağlayıcıları Birliği gibi merkezi denetim yapılanmaları, güncellenmiş sansür yolları, uluslararası telekulak skandalları, Phorm gözetimi ve SGK verilerinin bir aracı şirket yoluyla satışı gibi olaylar, bu romantik ve nostaljik devrimci bakışın söndüğüne işaret etmektedir. Örneğin Lovink'in (2005) kavramsallaştırdığı ve 1990'ların sonu ile 2000'lerin başında *Critical Art Ensemble, Electronic Disturbance Theatre, 0100101110101101.ORG, Revolution Islam, The Yes Men, GWBush, RiP!: A Remix Maniphesto* gibi vur-kaç müdahale odaklı taktik medya aktivizminin benimsediği eylem yolları dahi artık şirketler ve hükümetler tarafından taklit edilerek mal edinilmiş, taktik medya aktivizmi ters yüz edilerek kapılmıştır.[4] Öte yandan internetin gözetimi ve denetimi artıran bir araç olarak giderek merkezileştirilmesi bir yana, 2014 Transmediale Dijital Kültür ve Sanatlar Festivali'nde yaptığım "Parataktik Medya" başlıklı konuşmada da önerdiğim üzere, sanatsal ve hacktivist eylemlerin ve "yapanların" (*makers*) üretim ve örgütlenme yapılanmalarına dair başka olanaklar yarattığını ve paylaştığını da göz ardı etmemek gerekir.[5] *Wired* editörü Anderson (2012) "*Makers: The New*

4. Güncel medya kuramcılarının son tartışmaları da giderek bu sonucun nasıl gerçekleştiğini irdelemek üzerine odaklanmıştır. Ward, Lovink ve Galloway'in medyanın karanlık, gözü dönmüş ve ortada kalmasını tartıştıkları "Aforoz" (*Excommunication*), Parikka'nın "Medya Jeolojisi", Terranova'nın algoritmaların kapitalist bir sömürü aracı olarak nasıl çalıştığı ile ilgili süregiden araştırması bunlardan yalnızca birkaçıdır.

5. ilgili 2014 Transmediale Dijital Kültür ve Sanatlar Festivali'nde yaptığım konuşma

Industrial Revolution" adlı kitabında, açık kaynak tasarımını ve üç boyutlu yazıcıları kullanan günümüz girişimcilerinin mikro-üretim teknikleri ile *Kickstarter* ve *Quirky* gibi kalabalık fonlamalarından (*crowdfunding*) yararlandıklarını, böylelikle fikirlerini finanse etme konusunda risk sermayedarları ile yatırım bankalarına tabi olma hallerini kırdıklarını belirtmiştir. *Etsy* gibi işletmeye geçiş aşamasındaki yenilikçi şirketler yoluyla, alıcı ve satıcıları bir araya getirerek başka pazar ve eylem olanakları yapanlar, hakikaten de günümüzde daha çok tartışılması gereken politik ve ekonomik bir öneme sahiptir. İnternetin özgürleşmesi ile paralel bir şekilde ilerleyen ve müşterekleri önceleyen küresel ölçekteki dağıtık girişimler, aynı zamanda bir başka dünyanın politikası ve ekonomisini kurmaya dair direniş ve mutasyon eylemlerine denk düşmektedir. Ne var ki yeni medyanın devrimci açık kaynak kültürü, bugün hakikaten de tek bir şey ifade etmektedir. O da açık ara yüzlerdir. Günümüzde bir sistemin kaynaklarını ne kadar eşit ve kullanıma açık bir şekilde etkileşime ve paylaşıma sunduğu elbette önemlidir. Ancak bundan daha önemlisi, Manovich'i takip edecek olursak, açık kaynağın veri depolama ve iletimi sistemini "nasıl" yapılandırdığı gibi durmaktadır.

İnternetin üretim ve örgütlenme zihniyetine dayalı güncel toplumlar eylemlerin nasıl oluştuğuna yapısal olarak bakıldığında, manyetik itme ve çekme hareketleriyle birbirini var eden ve birbirini etkileyerek alttakini sondajlayarak açığa çıkaran ve kapan dinamik bir ikili sarmal fraktal *(dual helix fractal)* yapı karşımıza çıkar. Bu ikili sarmal fraktal yapı, birbirinin içine geçen iki hortum ya da helezonik DNA sarmalları gibi de düşünülebilir. Eylemler, birbiriyle etkileşim halindeki itici ve çekici güçlerin iç içe geçerek yaptığı dalga ve kıvrımlarla ortaya çıkar. Bu burgulara dayalı eylemlerin kanalize edildiği afekt alanlarında ise güncel toplumsal, ekonomi-politik ve teknolojik direnişler ve tahakküm yolları oluşur. Buradan yola çıkarak, kapitalist iktidarın kontrol edebilme ve yönetebilme gücünün bugün kendisini yeni medya eylemlerine dayalı direnişin açığa çıkarılması yoluyla güncellediği vurgulanmalıdır.

---

ve önerdiğim parataktik medya aktivizmi kavramı ile ilgili video için bkz. https://www.academia.edu/7744703/Paratactic_Media_Transmediale_Talk_begins_at_47_00

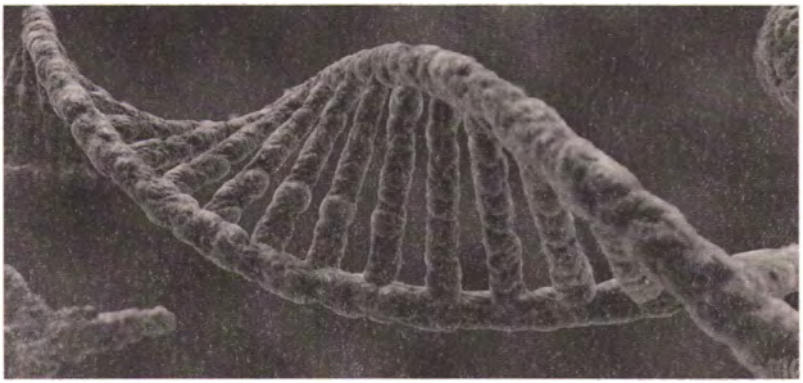

DNA, Sven Geier, 2014

Sömürücü siyasi-ekonomik iktidar (b)ağları, söz konusu direnişlere karşı bugün yine güvenlik, terör, istikrar gibi söylemleri tekrarlayarak kendi varlık ve otoritesini meşrulaştırabilmektedir. Bundan sonraki bölümlerde bu konu daha ayrıntılı bir şekilde irdelenecektir. Şimdilik bu ikili sarmal fraktal yapının iktidarın gücüne sahip olmak isteyenler tarafından gözetim ve denetim ağlarının giderek daha entegre bir şekilde çalışmasını sağlayan altyapıların, donanım ve yazılımların kullanılması ve dolaşıma sokulmasıyla sahiplenildiğini belirtelim. Sıradan kullanıcılar arasında yayılan bu gözetim, denetim ve yönetim teknikleri sayesinde, gözetimin ve denetimin giderek bir norm sayılması söz konusudur. Bu normalleştirme, doğallaştırma ve gerekçelendirme süreci ise teslimiyeti, sorgulamamayı, kayıtsızlığı ve ilgisizliği açığa çıkarır. Verili mevcut düzene tabi olmayı sağlar. Böylelikle sıradan kullanıcılar giderek totaliterleşen ve despotikleşen güncel bir yönetim zihniyetinin yerleşmesine ve kanıksanmasına aracılık *eder hale gelir. Galloway*e (2012: 9) göre "Bir zamanlar entelektüel bir müdahale olan bir şey, bugün artık mekanik bir altyapının parçası olmuştur." İşte tam da bu nedenle açık kaynağın veri depolama ve iletimi sistemini "nasıl" yapılandırdığı önemlidir. Ne de olsa "Arayüzler yalnızca nesneler ya da sınır noktaları *(boundary points)* değildir. Arayüzler şeyler değildir, onlar daha ziyade eylemin özerk alanlarıdır" (Galloway, 2012: vii). Eylemin özerk alanlarından bahsederken burada eleştirel eylemin ve diyalektik

makineye indirgemenin kapitalizmin güncel halini nasıl da yeniden ürettiğine de dikkat çeken Gálloway, bu süreç içinde oyunun giderek emek, emeğin de giderek oyun haline geldiğini ve bunun da sistemik çelişkilerin üstesinden gelmenin bir yolu olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle açık arayüzlerle tasarlanarak bir oyun kurgusu içinde işlevsel hale getirilen sıradan kullanıcının eyleme dair işgücünün ikili sarmal fraktal bir dinamik yapı içinde nasıl *mal edinildiği kritik bir öneme* sahip durmaktadır.

Oyunlaştırma tekniklerini, "dijital bilgisayar ağlarının küresel altyapılarına bağlı bir şekilde ortaya çıkan yeni bir tür yönetim zihniyeti (*governmentality*) semptomu" olarak okuyan Shrape'e (2014: 21) göre bugün bireysel ve toplumsal davranışlar, "seçme mimarileri" (Thaler ve Sunstein, 2008) ve "büyük veri teknikleri" (Mayer ve Cukier, 2013; Paharia, 2013) ile politik -ekonomik stratejik amaçlar için regüle edilmektedir. Sadık kalarak tabi olunan düzenin altına girme ve iktidarın tahakküm eden varlığını sağlama ve sürdürme oyunu, sömürünün güncel hallerinden biridir. Marka sadakati ile ilgili araştırmalardan yola çıkılarak değerlendirildiğinde "oyunlaştırma, oyun oynama mekaniğinin insanların davranışlarını değiştirmek için oyun olmayan etkinliklere uygulanmasıdır" (Bunchball, 2010: 2). Bir başka deyişle, insanların davranışlarını belirli bir şekilde değiştirmek için oyun değilmiş gibi algılanan bir oyun kurgusuna dahil etme esası bulunmaktadır. Burada spesifik olarak, bireylerin düşüncelerinin değiştirilmesinden çok gündelik davranışların öngörülmüş bir şekilde *değiştirilmesi ve yönetilmesi esastır.* Tüketicinin ve kullanıcıların dikkatinin çekilmesi, ilgisinin ve çıkarının sağlanması, arzusunun açığa çıkarılması ve seçme mimarisine göre daha önceden belirlenmiş verili bir eylemde bulunması hedeflenmektedir (Kotler ve diğerleri, 2011: 808, Shrape, 2014: 23). Oyunlaştırmaya dayalı bu emek süreçlerinde, ekonomi-politik bakımdan tahakküm eden için verimli davranışlarda bulunması istenen bireye caydırıcılık ve cezaya dayalı olumsuz geri bildirim vermekten çok, onun seçme mimarisine göre önceden belirlenmiş bir takım kurallar alanında ve zamanında oynamasına izin verilmektedir. Bir şekilde kendisinden daha güçlü olanın sahip olduğuna inanılan değerlere sahip olabilmek için itibar kazanma, beğenilme, taklit modeli sayılma ve statü sahibi olma gibi yollarla bu oyun değilmiş gibi algılanan oyun kurgusu içine dahil olunur. Burada oyuna dahil

olanın puan toplaması ise olumlu unsurlar ve geri bildirimlerle sağlanmaktadır. Dolayısıyla, daha ileriki bölümlerde tartışılacağı üzere, oyunlaştırmaya dayalı emek süreçlerinin işleyebilmesi için özneleşme süreçlerinin işleme tabi tutulması ve narsistik kültürün seferber edilmesi şart durmaktadır. Shrape (2014: 21) bunun sonucunda "ödenecek tek bedel, toptan gözetimdir" diyerek bir bakıma Manovich'in çizgisi ile de kesişmektedir. Dolayısıyla tekno-totaliterleşmenin etkileşim yollarını kanonikleştirerek tahakküm gücünü artırdığı günümüzde, eyleme dair dinamiklerin nasıl işlediğini irdeleyebilmek için oyun haline gelmiş emek ve onun toplumsallaşma ile ilişkisi, meseleyi derinlemesine irdeleyebilmek için bir başlangıç oluşturmaktadır.

Gündelik Oyunlar Olarak Toplumsal İlişkiler

İnternet sonrası dönemde eylemin özerk alanına katılan en önemli boyutlardan biri emek üretimi ve manipülasyonu gibi durmaktadır. Bu aynı zamanda bir oyunmuş gibi algılanan gündelik etkileşim ilişkilerinin, işlerin ve iş yapma tarzlarının da emek üretimi ve manipülasyonu haline gelmesidir.[6] Negri'ye (2005) göre günümüzde endüstri emeği biçimleri metalaştırılarak hegemonyasını yitirmiştir. Artık bilgi, enformasyon, dilsel ya da duygusal ilişkileri bir ürün olarak üreten maddi olmayan emek yaygınlaşmıştır. Lazzarato (1996) maddi olmayan emeğin üretim faaliyetini daha açık bir ifadeyle şöyle vurgulamıştır: "maddi olmayan emek, sadece mallar üretmez... O, birincil olarak ve her şeyden önce toplumsal ilişkiler üretir" (Lazzarato, 1996). Dolayısıyla yeni medya teknolojileriyle üretilen eylem (b)ağları, aynı zamanda başka toplumsal ilişkiler üretmenin olanaklarını çoğaltmaya ve paylaşmaya yönelik olduğu için oyun haline gelmiş maddi olmayan emek yoluyla bugün toplumsal ilişkilerin nasıl üretildiği incelemek gerekir.

Güncel toplumsal ilişki biçimleri, birbiriyle aynı anda yürürlükte olan farklı oyunlar ile birlikte üretilmektedir. Maddi olmayan emek biçimleriyle üretilen bu toplumsallaşma süreçlerinde ve işlemlerinde, yeni medyanın dili ile oluşan ortam gibi, "[i]şlerin çoğu son derece değişkendir ve esnek beceriler gerektirir"

6. Örneğin Google Play'e 29 Temmuz'da yüklenen oyunda İsrail savaş uçakları Gazze'yi bombalıyor. Bkz. http://t24.com.tr/haber/dunyanin-lanetledigi-saldirilari-oyun-yaptilar,266550

(Hardt ve Negri, 2003: 300). Yani maddi olmayan emek, çoğunlukla iş olarak değerlendirilmeyen ve kültürel ve sanatsal standartları, modaları, tüketici normlarını, ve daha stratejik olarak, kamuoyunu tanımlayarak sabitleme işlevi gören gündelik etkinlikleri kapsar. Bu kodlama eylemine karşılık verilerek etkileşime geçilmesi ile de düzene koyarak denetim altına alabilmek ve yönetebilmek mümkün hale gelir. Oyun haline gelmiş kimlik kürasyonunun gündelik bir eylem biçimi olarak kullanıldığı Facebook ve Twitter'da geçirilen zaman içinde harcanan emek türü, olumlu geri bildirime ve puan toplamaya dayalı maddi olmayan emek için örnek gösterilebilir. Daha önce "Beğen ve Paylaş: Yeni Medyaya Mikro-Sosyolojik ve Ekonomi-Psikolojik Bir Bakış" başlıklı makalemde de tartıştığım üzere "Yaygın sosyal ağlar değerlendirildiğinde, 2011 verilerine göre 73.639.596 olan Türkiye nüfusunun %44'nün, yani 32.438.200 kişinin Facebook kullanıcısı olduğu yapılan araştırmalarda ortaya çıkmaktadır. Buna göre Türkiye'deki internet kullanıcılarının %76 gibi bir çoğunluğunun kullanmış olduğu sosyal ağda %35 ile en yüksek oranı ise 18-24 yaş aralığındaki 11.207.740 genç oluşturmaktadır. Şener'e (2009) göre Türkiye, internette ve sosyal ağlarla geçirilen süre açısından ayda ortalama 30 saat ile Avrupa'da birinci konumda yer almaktadır" (Yetişkin, 2013: 272). Bu nedenle bugün transfer edilebilir becerilerin izdüşümü olarak madci olmayan emeğin internette kuralları önceden belirlenmiş mekân ve zamanlarda nasıl istihdam edildiği ile ilgili mesele, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin, kamuoyunun ve eylemlerin nasıl denetim altına alınarak yönetildiği ile de uğraşmak demektir.

Günümüzde maddi olmayan emeği üreten ve belirli bir sınıf formasyonuna sahip olmayanlar, geçici ve dinamik ittifaklar yaparak bir araya gelen ve dağılan kalabalıklardan oluşmaktadır. Bugün internet sonrası dönemde artık kalabalıklar yalnızca insanlardan değil, veri akışları gibi aynı zamanda insan-olmayan birimlerin de oluşturduğu (b)ağlar sayılmalıdır. Hardt ve Negri, bu noktada vurguyu insana yaparak çokluktan (*multitude*) ve çokluğun yatay direniş eylemlerinden bahsetmektedir. Ancak bugün insana ve insanlığa yapılan vurgu, kuramsal açıdan bir sorun teşkil etmektedir. "*Posthuman*" adlı kitabında türlerin ötesinde bir güncel yaşamın veri akışları ve küresel tekno-kapitalist politikalarla nasıl yıkıcı bir düzen ve yönetimsellik kurduğuna dikkat

çeken Braidotti (2013) insana, insanlığa ve insan bilimlerine yapılan antroposantrik vurguyla mekanik merkezileştirmenin nasıl yeniden üretildiğini açmaktadır. Bu, bir başka deyişle eski paradigmanın güncel koşullara uyarlanarak yeniden üretilmesine aracılık edecek bir işgücü kaynağı oluşturmak demektir. Dolayısıyla yeni medya teknolojileri ile ilgili çalışmaların hâkim kavramsal ve kuramsal yaklaşımlardan bağımsız bir şekilde gerçekleştirilmesi ve başka kavramlar ile tartışmalar önermesi, epistemik şiddetin işlemesine bir direnç kazandıracağı için son derece kritik bulunmaktadır.

Bununla birlikte birbirinden farklı tekillikleri barındıran çokluk, küresel düzeyde kapitalist sermaye devlerinin oluşturduğu imparatorluğa karşı çoklu bir yatay direnişi, eylem yoluyla açığa çıkarmaktadır. Çokluğun yatay direniş eylemlerinde son derece dinamik ve aktif bir işlemsellik ve süreçsellik (*processing*) devrededir. Nitekim çokluk, farklılıkları özdeşliğe indirgemektense kaynakların açık bir şekilde tüm paydaşlar tarafından eşit bir şekilde kullanılması ve yeniden üretilmesiyle orman, su, hava gibi müşterek olanları yaşatarak sürdürmeyi ve çoğaltmayı ilke edinen bir toplumsal fail olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani çokluk, bir olmaya dayalı, bir'in iktidarına tabi ve üniter halk kavramından ya da merkezi, kurumsal, hiyerarşik örgütlenmelerden başka yatay yaklaşımları barındırmaktadır. Bu nedenle Korsan Parti ve Alternatif Bilişim Derneği ile Oy ve Ötesi girişimi, organik tohum takas işbirliği örgütlenmeleri ve Kuzey Ormanları Savunması gibi güncel aktivist girişimler arasında paylaşılan bir müşterek örgütlenme ve üretim zihniyeti vardır. Ancak bu müşterek örgütlenme ve üretim zihniyetinin ortaya çıkardığı mücadele yollarından bahsederken, çokluğun ürettiği maddi olmayan emeğin duygusal ve afektif yollarla araçsallaştırılabildiğini de vurgulamak gerekir çünkü burada çokluğun direnen eylemci aktörlerinin açığa çıkardığı güç, üretici öznelleşme süreçleri ve işlemleri sayesinde denetim altına alınabilir hale getirilmektedir. Belirsiz ve öngörülemeyen bir potansiyelin, kapasitenin ve yetkinliğin (*virtuality*) kanalize edilerek kapalı zaman ve mekânlar içinde sondajlanması, açığa çıkarılması, kodlanması, düzenlenmesi, kontrol edilebilmesi ve yönetilebilmesi, tahakküm edenin varlığını ve otoritesini işte bu öznelleşme süreçleri ve işlemleri sayesinde mümkün kılmaktadır. Bu nedenle yeni medya devrinin sönümlendiği günümüzde inter-

net sonrası ortaya çıkan eylemlerin neyi açığa çıkardığı ve hangi süreçlerle işlemleri sakladığı ve akladığı titizlikle incelenmelidir. Nitekim bugün "Verilen kararların tümü, davranış şablonlarını tanımlayabilmek ve davranışları belirli bir yöne doğru yönlendirerek yönetmek amacıyla" (Shrape, 2014: 33) gözlenmekte, izlenmekte, depolanmakta ve ölçülmektedir. O halde burada önemli olan, maddi olmayan emek ile işleyen ve oyun gibi algılanan ilişki ve eylem üretiminde öznelleşme süreçlerinin ve işlemlerinin tahakküm edene ne denli etki edebildiğini ölçebilmek ve gerektiği takdirde kontrol altında tutabilmektir.

Eylemin üretici öznelleşme süreçleri ile yayılması, birbirinden farklı bedenlere bulaşması ve bir salgın haline gelmesi, bugün giderek totaliterleşen ve tahakküm eden bir yönetim zihniyeti ile kontrol altında tutulmaktadır. Bu noktada teknoloji kullanma deneyiminin, eylem üretme ile ilişkisini göz önünde bulundurmakta fayda vardır. İletişim teknolojilerinin gündelik yaşamda yayılmasıyla kullanıcılar, sosyal medya gibi ancak kendilerine verilen seçenekler arasından bir seçim yapmak zorunda olmaya rıza göstermenin normal ve doğal olduğunu deneyimlemektedirler. Ancak kullanıcılara verilen bu seçenekler, dikkatle inşa edilmiş bir "seçme mimarisi" içine gömülüdür ve kullanıcılar çoğu zaman ya bundan habersizdir ya da bunu umursamazlar çünkü kullanıcı için katılmak ve belirli bir zaman-mekân içinde hareket edebilmek bir tür tatmin sağlamaktadır. Bu konuyla ilgili, "*Teknik ve Zaman*" başlıklı çalışmasında Stiegler (1998: 21) teknolojinin nasıl çalıştığını anlamıyor oluşumuza ve buna bağlı olarak da teknolojinin yol açtığı sonuçlardan nasıl kaçtığımıza dikkat çekmektedir:

> "Bugün çağdaş tekniklerin yoğun opaklığını deneyimlediğimiz için teknik evrim sürecini anlamaya ihtiyaç duymaktayız. Her ne kadar teknikle ilgili durmaksızın birçok karar alsak da, ne tekniğin içinde olup biteni ne de orada neyin ciddi olarak dönüştüğünü birdenbire kavrayamamaktayız. Bu da teknikle ilgili verilen kararların bizden giderek daha fazla kaçmasına neden olmakta. Ve gün be gün teknik gerçekliğin içindeki uzun vadeli dönüşüm süreçleri ile muhteşem ancak bir o kadar da kaçan teknik inovasyonu spontane bir şekilde birbirinden ayırt edemiyoruz"

Shrape de bu tam olarak nasıl işlediğini anlamadığımız ortamların içinde insan davranışlarının öngörülmüş ve ölçülebilir bir şekilde denetim altında tutulabilmesinin ve yönetilebilmesi-

nin mümkün kılındığına dikkat çekmektedir. Üstelik nette alınan kararlarla üretilen geçici, anlık ve süreksiz (*ephemeral*) metalar, maddi bir niteliğe sahip olmadığı için spamler, e-posta yağmurları, tweetler, Facebook paylaşımları, forum yorumları ve blog içerikleri gibi akış sağlayan hatlarla bir aşırılık ve gürültü ortaya çıkarmaktadır. İşte bugün tam da bu aşırılık ve gürültü yoluyla toplumsal ihtiyaçların eşikleri belirleniyor durmaktadır. O halde duygunun yaratılması ve manipülasyonuyla üretilen toplumsal etkileşim ilişkileri ile bu aşırılık ve gürültünün öznelleşme süreçlerini ve işlemlerini aktifleştirerek devreye sokması arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak, internet sonrası ortaya çıkan güncel eylem yollarına dair gerçekçi ve güncel bir yaklaşım geliştirilmesine katkıda bulunabilir.

Nekropolitik Bitkinlik Tasarımı ve Sessizleştirme

Bugün aklı değil, afektleri ve duyguların mübadele ile dolaşıma girmesini öne çıkararak maddi olmayan emek süreçlerini oyunmuş gibi algılanan gündelik etkileşim ilişkileriyle devreye sokan aptallık, bitkinlik tasarımı ve kakofoni gibi araçlar, politik-ekonomik bir tahakkümcü yönetim stratejisi olarak üretilmekte ve sömürünün güncel sessizleştirme programını çalıştırmaktadır. Bu sömürgeci yönetim stratejisinin iktidara dair bir güç sayılarak sahiplenilmesi ve güncel toplumsal ilişkilerinin üretimine yoğun bir şekilde nüfuz etmesi ise şiddetin mikro-mekânsallıklara ve mikro-zamansallıklara dağılarak nasıl da yaygınlaştığını imlemektedir. Aptallığın, kakofoninin, bitkinleştiren tasarım ve tasarıların tekrar edilerek bulaşması ve yayılması bu unsurların yarattığı şiddetin şaşırılacak bir durum olarak görülmemesine ve normal kabul edilmesine yol açmaktadır. Hatta İtalyan otonomist hareketin savunucularından Berardi'ye (2009: 42) göre "Bugün psikopatlık, toplumsal bir salgın olarak kendini açığa çıkarmaktadır" Psikopatlığı ve bu tahakküme dayalı şiddet durumlarını birbirine nakleden, taşıyan, aktaran ve bulaşan bedenler, aynı zamanda sömürgeci bir güncel yönetim zihniyetini ve örgütlenme mekaniğini işleten ücretsiz işgücü haline de gelmektedir. Dolayısıyla kapitalist değer biçme sürecinde nöron hareketlerinin hedeflenmesi ve kontrol altında tutularak yönetilmesi, güncel postkolonyal çalışmalar bakımından değerlendirildiğinde, bulaşan

bedenlerin gündelik eylemleri sayesinde hayata geçirilen, hakiki bir sessizleştirme ve sömürü programını devreye sokmaktadır.

Eylem sayesinde mümkün kılınan bu sessizleştirme ve sömürü programının nasıl işlediğine bakıldığında, modern gündelik yaşamın akışına kendini kaptırmış bireyin öznelleşme süreçleri ve işlemleri karşımıza çıkmaktadır. Bilinçli (vicdanlı) ve duyarlı organizma, bu oyuna ya da programa bir şekilde dahil olduğu ve kapıldığı takdirde, çeşitli rekabetçi baskılara, birbirinden farklı uyaranların hız ile yoğunluğu artırmasına, kontrolü devretmeye ve dikkat sarf edilmesi gereken şiddetli bir strese tabi tutulur. İşin ilginç yanı, bundan kurtulmayı arzulayan makineler olarak işleyen bulaşan bedenlerin bağımlılık, sömürülme, tüketme ve tabi *tutulma salgınlarına kapılmakta* bir güç ve sahip olunmak istenen bir değer bulmasıdır. Tükenmek ve ölmek pahasına sahip olunmak istenen bu güç, yaşama hakkı mülkiyetine sahip olmakla ilgili durmaktadır. Yaşamak gibi son derece varoluşsal bir yerle bağlanmış bu mülkiyet hakkına sahip olabilme arzusu ve inancı ise, öznelleşme süreçlerine ve işlemlerine bağlı olarak hem bir andan ve bir mekândan diğerine, hem de birinden diğerine de değişerek çeşitli yoğunluk ve seyreklikler göstermektedir. Örneğin tembellikte ve atalette bir güç görmek, itibar kazanmak için bir diğerini boşa harcamak ve otorite sahibi olmak için şiddet uygulamak gibi olumsuz görülen unsurlar da sahip olmak istenen güce bağlı olarak bir değer görülebilmektedir. Önemli olan, karşılıklı etkileşim ilişkileriyle bu değerlerin birbirine bulaşan bedenler arasında nasıl mübadele edildiği, mutasyonun ne ölçüde yayıldığı, norm olarak değerlendirildiği ve mal edinilerek bir araç haline getirildiğidir. Bu yoğunluk ve seyreklikler, etkileşim ilişkilerinin temel akış dinamiklerini oluşturmaktadır.

Umutsuzluk, hayal kırıklığı, öfke ve kaygı ile romantik ve ütopik amaçlara tutunarak verili koşullar altında yaşamı belirli yollarla sürdürebilmenin ve muhafaza etmenin taklit edilmesi ve taklidin bulaşıcılığı sayesinde kolektif hayal gücü, kıyasıya bir rasyonelleştirme programının boyunduruğu altına alınmakta, miyadı geçmiş kavram, kuram, söylem ve tartışmalarla kodlanarak tutuklanmakta, eleştirel dahi olsa mevcut olanın tekrarını sağlamak üzere bir tahakküm etme aracı haline getirilmekte, böylelikle başka olasılıkların tahayyül edilebilmesi ve eylenmesi de sınırlanabilmektedir. Dahası *trolleme* ve *hackleme* ilkeleri ile işleyen

komplo teorileri, polemik ve spekülasyonlarla karar alma, yargılama, hükümde bulunma ve ayırt edebilme gibi rasyonel yetileri aşındıran, akış dinamiklerini sekteye uğratan, manipüle eden ve aptallaştıran ekonomi-psikolojik ve kültürel söylemler, beyanlar ve otomatizmler, çokluğu piyasa ve hükümetlerin kontrolündeki "ani ve geçici ittifaklar yaparak saldırıp dağılan kalabalıklara" (*swarms*) dönüştürebilmekte ve yönetebilmektedir. Bu nedenle dijital emeğin kayıtsızlık ekonomisiyle iç içe geçtiği bu dünyada geriye ancak *Anonymous* gibi çeşitli avangard çoklu kimlikler ile Arap Baharı gibi direnişçi hareketlerin romantik-ütopik tahayyülleri ile gerçeklik distopyaları arasındaki çatallanmalar arasındaki geçici mikro-zamansallıklar ve mikro-mekânsallaştırmalar kalmaktadır.

Delta havzasında gerçekleşen bu akışlar, aynı zamanda bir güncel enerji politikası olarak okunmalıdır. Berardi'nin (2009: 42) sermayenin bedensel ve zihinsel enerjileri sömürerek psikopatlaştırdığı vurgusuna dönülecek olunursa, bugün psikopatlaşmanın ve psikopatlaştırmanın toplumsal norm haline gelmesi, bu bağlamda kavranmaya başlanabilir. Tarde'cı ekonomi-psikolojik perspektiften değerlendirildiğinde ise psikopatlaşmanın ve psikopatlaştırmanın taklit ve tekrar edilmesinde bir güç bulunduğu, o güce sahip olmanın arzu edildiği, böylelikle (herhangi bir olumlu ya da olumsuz) değerin kendine mal edilebileceğine inanıldığından bahsedilebilir. Yani burada inanç ve arzu akışları ile oyuna dayalı maddi olmayan emek ve mülk ilişkileri etkin bir şekilde devrededir. Bunun yanı sıra özneleşme süreçleri ve işlemlerine nüfuz etmiş bu arzu ve inanç akışları, sosyal medyadaki veri akışlarına dönüştürülerek ölçülebilmekte, analiz edilebilmekte, sınıflandırılmakta ve denetim altına alınabilmektedir. Kullanıcılar bu akışkan toplumsallaşma ve yaşama deneyiminin hazzına sahip olsa da akışları tetikleyen kakofoni, aptallık ve bitkinlik frekanslarının yoğun ve sürekli değişen bir nitelik arz etmesinden dolayı şiddet görmekte, yargıda bulunarak eyleme geçme süreçlerinde güçlük çekmektedir. Böylelikle başkalık yaratma hususunda ilerici, öncü, girişimci gibi niteliklerle donatılarak fark oluşturduğu illüzyonuna kapılan bulaşan bedenler, atıl ve tabi hale gelerek, tahakküm eden bir verili düzen altına girebilmekte, verili düzenin işlemesini sağlayan bir (b)ağdan ibaret kalabilmektedir.

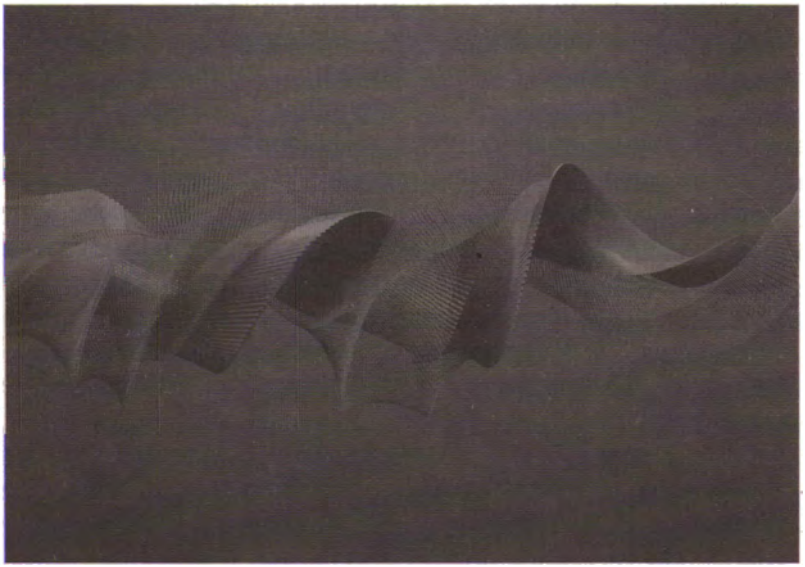

Flux, Candaş Şişman, 2010

Daha önce de vurgulandığı üzere, burada ikili sarmal fraktal bir dinamik forma sahip sondaj döngüsü işlemektedir. Bu sarmal fraktal döngüler içinde sürekli yer değiştiren merak bölgeleri *(wonder zones)* oluşturularak dikkatler mıknatıslanmakta, farklı kanallardan çeşitli yollarla gelen aşırı uyarılmalarla öfke, korku, şefkat, kibir ve kaygı gibi duyguların çeşitli uyaran ve frekans yoğunlukları ile sondajlanması sağlanmaktadır. Negarestani (2008: 35) petro-politika üzerine yazdığı "*Cyclonopedia*" adlı kitabında bu güncel enerji politikasına bağlı toplumsallaşmayı petrol sondaj kuyularındaki burgu hareketi ve Ortadoğu coğrafyasındaki felaketlere yol açan iletişim ve etkileşim labirentleri yoluyla, yani "geribildirim spiralleri" ile açıklamaktadır.

> "Ortadoğu siyasi formasyonlarının girdaplı ve burgulu hareketlerinin darma duman etmeye dayalı dolaşık yapısı, araç haline gelmeyi sondajlayarak çıkarmayla silahlandırılmış bir hortumdur. Bu hortum ve petrol sondajı, bugüne kadar duyulmamış siyasi ve iktidar formasyonlarını açığa çıkarmak için kullanılmaktadır."

Negarestine'ye (2008: 36) göre "Geribildirim spiralleri, motorları iç ayaklanmalardan beslenen ve el altından yürütülen terörün hiçbir bastırma ya da dışsal güçle mücadele edilemediği karanlık iktidar formasyonları üretmektedir" Gerilla-devletler, emperyalist şirket devletler ve devlet-karşıtı iktidar formasyonlarının günümüzde benimsediği savaş mekaniği işte bu zihniyete bağlı ikili sarmal fraktal dinamiğiyle çalışır durmaktadır. Siyasetin önce yozlaştırıldığı, itibarının ve değerinin düşürüldüğü daha sonra ise ölümcül bir biçimde türetildiği Ortadoğu'nun politik birimlerini hareketlendiren ve onları iletişime geçiren göçebe cehennemlerde, ya da operasyon alanlarında, Negarestani (2008: 34) geri bildirim spirallerinin bir tür nörolojik ani şok etkisi yaparak 1) ürperti, sinsice hareket etme, sürünme, dalkavukluk etme ve tuhaflık, 2) histerik güç, 3) zorlama, dayatma ve mecbur bırakma gücü ve 4) afekt ya da drakaj-gücü üzerine inşa edildiğini tartışmaktadır. Savaşın bir makine olarak işlev gördüğü bu larvamsı (yani kurtçukların peristaltik kıvrım hareketlerinin olduğu) kripto-fraktal terör anlarında ve alanlarında ayrım, yanlışlama, saptırma, kitlesel histeri ve nihai yıkımla, ölüm değil, tamamlanmamış yanma işlemi ile ilişkili olarak düzensizlik, uyumsuzluk, çürüme, yozlaşma, dağılma ve çözülme (*disintegration*) eylemleri ortaya çıkmaktadır. Deleuze'ün anlayışıyla savaş makinesi değil, makine-olarak-savaş günümüzde bu unsurlardan kaynaklanmakta ve bu unsurlar üzerine inşa edilmektedir.

Sürekli yanan petrol kuyularında da görülebilen tamamlanmamış yanma, ne havaya ne de küle, yani başka bir şeye dönüşme işlemi ve sürecinin sonlanmamasıdır. Dolayısıyla bir tanım, işlev, kimlik, yapı, hareket ve form altına girmekten kurtuluşun mümkün olduğu başka dünyalara kavuşma gerçekleşmemekte ancak o dünyaya büyük bir özlem duyulmaktadır. Yaşamsal varlığı sürdürebilmek için sürekli başka bir şeye dönüşme olasılığını karşılamak için tek bir şeyin altında var olmaktan kaçış, bu tamamlanmamış yanma koşuluyla gerçekleştirilmektedir. Hegemonik olanın altında tanımlanmaya ve verili kodlar içinde değişerek yaşamaya rıza göstermek de bu sürecin ve işlemin bir parçasıdır. Bu, aynı zamanda hem sömürülerek farklı işlemlerden geçirilmeye hazır bir doğal kaynak oluşun sürdürülebilir kılınması hem de özgünlükten kopuştur çünkü bir başka güç tarafından belirlenmiş verili koşulların, tanımların ve buyrukların altında yaşanan

tamamlanmayan yanma ve sönümlenmeme içinde kazanılan bu özgün olmama hali, anonimliğe suç ortaklığı etmektedir.

Tökezleyenler, Erdal İnci, 2014

Bu durumda maddi olmayan emeği oyun içindeki işgücü haline getiren kalabalıklar ve kalabalık eylemleri, sürekli allak bullak edenler ve kıvıranlar, savrulan tutarsızlıklar, manipülasyonlar, büyük kavuşma özlemi ifadeleri ve retorik saptırmaların açığa çıkardığı aşırılık ve gürültüyü hem üretir hem de bu aşırılık ve gürültüye maruz bırakılarak tabi kılınır. Bu işlem ve süreç sonucu anonim kalabalıklar, kullanıma hazır ve kolay tüketilebilir doğal kaynak (ham madde) yapılmaktadır. Yapanların güncel hareketi bu noktada kritik bir politik ve ekonomik önem kazanmaktadır. Müdahale edilecek üretim hattı acaba ne kadar başka bir işlev (ör: müşterekler) için kullanılabilir ya da ticari, askeri ve siyasi rant (b)ağından koparılarak işlevsizleştirilebilir? Tamamlanmamış yanma nedeniyle döngüsel bir arayışın ve tatminsizliğin sonucu olan anonim kalabalıkların internet sonrası dönemde güncel (spontan) eylem yolları, narsistik varoluş çığlıkları arasında kaybolur durmaktadır. Anonim kalabalıkların öznelleşme süreçlerini ve işlemlerini ifade edebilmesi için sosyal medya gibi etkileşime dayalı ortamlarda çeşitli olaylar, simgeler, araçlar, görsel-işitsel

materyaller, söylemler ve beyanlar hegemonik platformlar ya da kontrol altında tutulan eylem alanlarını oluşturur. Böylelikle tamamlanmamış yanmanın gerçekleştiği, karanlık ve dipsiz bir kuyu olan boşluk, ikili sarmal fraktal yapıya dayalı etkileşim hareketleri, eylemleri ve bu platformlarla sürekli geçici bir şekilde doldurulabilir ve oluşturduğu (artı) değer sondajlanabilir kılınmaktadır. Boşluktan çıkan anomaliler ise anında ifade edilmek suretiyle geçici ve formsuz akışkanlığından kurtarılmakta, somutlaştırılmakta, katı ve maddi nitelikler kazandırılmaktadır. Bugün güncel eylem olarak kavranan, çoğu zaman işte tam da bu geçici ve anlık ifadeler bulan akışkanlığın bir form kazanabilmesi gibi durmaktadır. Yapanların hem tüm bunlara maruz kalan anonim kalabalıkların bir parçası hem de bunu dönüştürmeye çalışanlar olduğu unutulmamalıdır. Bilim, sanat ve teknoloji etkileşimine dayalı yeni medya sanatının dönüşme potansiyelini ve hayal gücünü başkalıklara açmayı deneyen eylemleri de - sürekli eğreti bir bakış gerektiren - önemli bir ara üretim hattını oluşturmaktadır.

Yaşamı idame ettirme olanaklarının ve becerilerinin şematize edilerek işlevsel bir şekilde kullanılması ve sömürünün işgücü aracı haline getirilmesi esasına dayalı bu yönetimsellik içinde birinden diğerine bulaşarak yayılan çeşitli salgınların helezonik bir niteliği olduğunu da vurgulamak gerekir. Bulaşan bedenlerin performatif eylemleri bu sayede veri akışlarını, etkileşim temelli (b)ağları ve veri depolarının doğal kaynaklarını da oluşturmaktadır. Bir şekilde somutlaştırarak ifade eden, boşluğu sahip edinmiş bir boşluk taklitçisi haline gelmektedir. Yine Tarde'cı bir söylemle, boşluğun gücünün arzu edilmesi ve onun gücüne inanılması koşuluyla diğeri, kendi varlıksal koşulunu ancak boşluk temelli bu etkileşim sayesinde oluşturmaktadır. Kalabalıklar içinde tektonik etkiler yaratan *trolleme*, *spamleme*, polemik ve spekülatif komplo teorileri ile bulandırma gibi mayınlama ve karşı-mayınlama eylemleri sonucunda ironi, mübalağa, alaycılık, aşırı-popülerleştirme ve kinaye yoluyla da açığa çıkarılan ve sürekli kaygan bir zeminde hızla değişen afektler ve duygular, boşluğun içinden sondajlanarak stabil bir güven arayışının altında dissimüle edilmekte, s/aklanmaktadır. Böylelikle tatminsizlik, yetersizlik ve beklenti yüksekliğinin hâkim olduğu yüzeysel, kaygan ve karanlık ilişkileri mümkün kılabilen etkin emek araçlarına dönüştürülme operasyonu da işleyebilmektedir. *Karakter Aşınması: Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerine Et-*

kisi adlı kitabında Sennett (1988) bu arayışta olma haline değinir. Bir tür doyum, istikrar ve tatmin arayışı, geçici hazlar ve deneyimler yoluyla aşınmasına karşın sürekli erteleme, yadsıma, öteleme ve tamamlanmamış yanma nedeniyle her seferinde katmerleşen ve katranlaşan bir doyumsuzluk ve tatminsizlik açığa çıkarır. Sennett bu aşındıran arayış, doyumsuzluk ve geçici haz deneyiminin narsistik kültürün seferber edilmesine yol açtığını belirtmektedir: "Kısa-vade ile rutinden nefret üzerine temellenen bir sürekli kendini yeniden yapılandıran ekonomi içinde kesin yörüngeler artık yoktur. Bu nedenle insanlar stabil ve istikrarlı uzun-vadeli amaçları özlemektedir." Tüketmek koşuluyla kendini idame ettirmeye çalışma üzerine kurulu olan bu özlem, tamamlanmamış yanma sürecini sürdürebilmek için varolanı aşırı-yüceltmede, romantikleştirmede, mistikleştirmede, değersizleştirmede, aşağılamada ve arzuyu ötelemede ustalaşma becerisini de biler. Empati, vicdan ve bilinç yoksunlaştırılmasına dayalı bu değersizleştirme ve tüketme becerisi ise tekrar koşuluyla oyunlaşan belirli toplumsal etkileşim ilişkileri üretilmesine yol açar. Bir başka deyişle, narsistik kültürün sefer edildiği güncel kapitalist toplumlarda geçicilik, tatminsizlik, arayışa bağlanma, hız, aşırılık ve manipüle etme sonucunda her türlü özel an ve ilişki değersizleştirilerek kısa vadede ve anında tüketilebilmektedir. Bunun bir diğer sonucu ise belirli unsurların oluşturduğu (b)ağlara aşırı tutunmadır. Yeniden başka bir şekilde üretilebilirlik, marjlarda işleyen bu durumda, yalnızca özellikle ilgilenilmesi halinde bir uğraş sayılır. Sömüren ise bir kaynaktan diğerine geçebilir ve yeniden başka bir yolla üretilebilirlik öncelik sayılmaz. Bunun bir diğer sonucu ise verili kodların altına girerek mevcut olanın muhafaza edilme iddiasına dayalı bir simülasyon dünyasının içinde bir gündelik yaşam sürdürme koşuludur. Güce sahip olmak için tüketimin, değersizleştirmenin ve (boşa) harcamaya dayanan eylemlerin bilhassa internetin yoğun olarak kullanıldığı dinamik mekân ve zamanlarda bulaşan bedenler tarafından taklit ve tekrar edilmesi yoluyla deneyim sahibi olunmakta ve tahakküm edenin varlığını ve otoritesini sağlayarak sürdüren sofistike sömürü araçları haline gelinmektedir. Öldürmek ve ölüme bırakmak koşuluyla yaşamda var olabilmek, günümüze özgü hegemonik bir sessizleştirme ve sömürü programıdır.

Bulaşan bedenler ile bitkinlik tasarımının nekropolitik ile bağını kurabilmek içinse bu noktada Berardi'nin (2014: 8) *"Neuro-*

Totalitarianism in Technomaya Goog-Colonization of The Experience and Neuro-Platic Alternative" başlıklı kitabında deneyim ile tasfiye etmek, arıtmak ve ölmek arasında kurduğu ilişkilere bakılmalıdır: "Deneyim gözlerimizin açılması ve dünyayı görmemizdir ancak aynı zamanda *maya* demektir, yani bir dünyayı yansıtmak. Deneyim (*experience*) sözcüğünün etimolojisi *perire,* yani bir şey geçirmek ve aynı zamanda ölmekle ilgilidir." Güncel toplumsal ilişkilerde sürekli bir şeyleri deneyerek ve deneyimleyerek mayalanmak ve aynı zamanda kendisini var edeni yok ederek dönüştürmek suretiyle sürekli tüketmek, ölmeye yüz tutmak ve öldürmek koşuluyla verili bir yeni bir dünya kavrayışına rıza göstermek kaçınılmaz bir zorunluluk olarak empoze edilmektedir. Bu çok merkezli ve hareketli işlemler ve süreçler içinde yaşanan tekinsizlik, tuhaflık, ne idüğü belirsizlik (*queer*), kaygı ve paranoya ise samimiyet, güven ve rahatlık arayışına dayalı toplumsal (b)ağlara tutunmayı giderek daha güçlü bir yoğunlukta ortaya çıkarmaktadır. Bulaşan bedenlerden oluşan çeşitli (b)ağlar, cemaatleşmeler, örgütler ve toplumsal gruplar bu nedenle eylemin güncel yoğunluk merkezleri olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte bu nedenle Guattari'nin (1982) de vurguladığı üzere artık öznelerden değil ancak bu güncel koşullar altında özneleşme süreçlerinin nasıl yeniden üretildiğinden bahsetmek gerekmektedir. Yani günümüzde giderek artan ve çeşitli değerleri önceleyen farklı yoğunluktaki (b)ağlar, cemaatleşmeler, gruplaşmalar, örgütlenmeler ve düzensiz kümelenmeler ve bu (b)ağların eylem yolları ile zihniyetlerine tabi olma halleri, aktivizmin güncel tutukluluk halini ve totaliterleşmenin artan hâkimiyetini açığa çıkarmaktadır.

Benzer davranış ve tutum gösterenlerin homojen zaman ve mekânlar kurarak benzer dil ya da kodlar üzerinden etkileşime geçebilmesi, toplumsallaşmayı sağlamakta ve arzu edilmektedir. Böylelikle tanıdık, bildik olanla ilişkiler kurulması ve tahakküm eden ile onun varlığını ayakta tutacak düzen, düzenleme ve düzeneklerin denetim altında tutulan bir değişim sayesinde muhafaza edilmesi mümkün kılınabilmektedir. Tarde'ın da vurguladığı üzere "bir bütünün parçası olmak, artık daha yüksek bir varlığın kapsamına dahil olmak ya da kurumsal bir bünyeye sahip olsun olmasın herhangi bir görevlendiriciye itaat etmek değil, herhangi bir verili monadın bir parçasını diğerlerine borç vermesi ve bu ilişki sonucunda hiçbirinin çoklu kimliklerinden bir şey

kaybetmemesidir"[7]. Bu nedenle güncel hegemonya ancak "borç paylaşımı ekonomileri" yaratarak ayakta kalabilmektedir. Kayıtsız ve kayıt dışı ekonomilerin hâkim olduğu Türkiye gibi ülkelerde borcu ödemeye sadakatsizliğin ve hıyanetin bitip tükenmezliği ile manipülasyona dayalı kaçma, toz olma ve yeraltında başka kanallar bularak kıvrımlar yapmak suretiyle yeryüzüne çıkma hareketlerinden de bahsedilmelidir. Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi Ağustos 2014 verilerine göre kredi borcunu ödemeyenlerin sayısı son bir yılda %30,6 artmıştır.[8] 2012 tarihli Türkiye İstatistik Kurumu Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması ise Türkiye'nin %60'ının maaş ve ücrete bağlı geçindiğini ve 2002 yılına kıyasla borçlu olanların 40 kart arttığını göstermektedir.[9] Maaş ve ücret artışının düşük tutulmasıyla borç veren kurum ve gruplarla daha güçlü (b)ağlar kurmak durumunda bırakılanlar, yeraltı parazitlerine dönüşmek ve parazitlerle birlikte yaşamayı kanıksamakta ve normal saymaktadır. Nekropolitik bitkinlik tasarımında yaşama ve yaşatmak değil, öldürmek, ölüme maruz bırakmak ve yok etmek koşuluyla kendi varlığını, ne pahasına olursa olsun, sürdürmek esastır. Bu yüzden kendi varlığını idame ettirmeye çalışan ne kadar ajite edilirse, onu barındıran ya da ağırlayan borç ekonomisine dayalı ortamın da bir o kadar karmaşık, kavranması güç ve kıvrımlı olması gerekir. Türkiye'de tabi konumda olmaya ve kalmaya gösterilecek rıza üretimi, bu nedenle kalabalıkların afekt ve duygu akışlarının kontrol altında tutularak borç ekonomisinin yönetilmesinden geçmektedir. Bu nedenle ekonomik ve toplumsal meseleler, psikolojik unsurlarla iç içe geçmektedir.

Sonuç olarak nekropolitik bitkinlik tasarımı, başkalık yaratma potansiyeli açığa çıkarılan eylemi etkisizleştirme ve tahakküm eden lehine mal etme işlevi gören güncel bir politik ekonomik stratejidir. Kendi üzerine katlanan kıvrımlardan ve dalgalardan oluştuğu için bu durumun okunmasında güçlük çekilmektedir. Bugün neoliberal hegemonyanın hedefinin bir yandan da beynin kıvrımlarını oluşturan nöronlar ve nöronların eylemleri olduğu

7. Tarde'ı alıntılayan Latour, Bruno., Jensen, Pablo., Venturini, Tommaso., Grauwin, Sébastian., Boullier, Dominique. 2012. "The whole is always smaller than its parts': a digital test of Gabriel Tardes' monads", *British Journal of Sociology* 63(4): 590-615. 2. 1.2014, http://www.bruno-latour.fr/sites/default/files/123-WHOLE-PART-FINAL.pdf

8. http://ulusgazetesi.com/kredi-kartini-odemeyenlerin-sayisi/

9. http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=7&KITAP_ID=232

göz önünde bulundurulduğunda ise nekropolitik bitkinlik tasarımına dayalı güncel eylem yollarının nasıl gerçekleştiği ve dönüştüğü kavranabilmektedir. Bir başka deyişle bir ortam olarak nöronlar ve bu ortamın niteliğini belirleyecek nöron eylemleri, değişim ve dönüşümü denetim altında tutmak amacıyla tahrik edilmektedir. Böylelikle farklı kanallardan çeşitli uyaranlar aracılığıyla tekrar tekrar aşırı şiddete maruz kalan nöronlar yıpranmakta, işlevini yapamaz hale gelmekte, atalete, yorgunluğa ve regresyona neden olmaktadır. Örneğin Google İmparatorluğu, bizzat kullanıcıların dikkatini, ilgisini, çıkarını, arzusunu ve performatif deneyim eylemini yakalama üzerine inşa edilmiştir.

O halde internet ve eylemi düşünürken varlığını ve otoritesini sürdürmek için kendisiyle birlikte kendisini var eden koşulları da tüketmek, çürütmek, dejenere etmek ve yok etmek koşuluyla bir başkalık üretme halinden ve bu halin nasıl taklit ve tekrar edildiğinden, ya da bulaşarak salgın haline geldiğinde de bahsetmek kaçınılmaz durmaktadır. Bu parazit türü bir eylem halidir. Serres'in (1980: 23-24) *Le Parasite* adlı kitabında vurguladığı üzere "Sistemler işlemedikleri için işlerler. İşlevsizlik, işlevsellik için önemli kalır. Bu, şu şekilde de söylenebilir: Birbiriyle bir kanal aracılığıyla mesaj mübadelesinde bulunan iki istasyon varmış gibi yapın. Mübadele başarılı olursa, ilişki kendini siler. Ancak ilişki orada kalırsa, var olursa, bunun nedeni mübadelenin başarısız olmasındandır. Bunun aracılık (*mediation*) ile hiçbir ilgisi yoktur. İlişki, bir ilişki olmayandır." Nekropolitik bitkinlik tasarımına dayalı güncel neoliberal hegemonyanın amacı, tabi kılmaya rıza göstermeye zorunda bırakmanın yollarını yaratma, pasifleştirme ve yok etmedir. Bunun altına girerek tabi olmaya rıza göstermek zorunda olmanın bir sorun olmaktan çıkarılması ise parazit bir ilişki anlayışına dayalı etkileşimsel eylemleri ortaya çıkarmaktadır. Yani bağımlı olarak yaşayabilmek ve birlikte ya da üzerinde yaşadığı diğerini tüketerek yaşamını sürdürmek olumlanmaktadır. Serres'i takip ettiğimizde, meselenin bu olumlanan dejenerasyon ve yok etme eylemine aracılık eden kişi, kurum, beden, özne ile ilgisi olmadığı açığa çıkmaktadır. Ancak bu, tam bir kopuş da sayılmaz. Aracılık eden kişi ve kurumun, yani öznenin, kendiliği üzerine inşa edilen yaşam/ölüm, sahip olma/olmama, başarı/başarısızlık gibi bir Kartezyen ikili karşıtlık döngüsü içine çekilmesi/itilmesiyle sömürücü ve tahakkümcü hortum ile otoriter kontrol

ve yönetim sistemleri işleyebilmekte ve yayılabilmektedir. Tekil arzusu ve inancını önceleyerek gerçekleştirme potansiyeli olanlar, tam da bu noktada ikili karşıtlığa dayalı verili ilişkilere gömülmekte ve kontrol altında tutulan üretimin maddi olmayan emeği haline gelmektedir. Bunun yanı sıra tahakküm edenin gücüne sahip olmak için ona ve onun sunduğu verili kodlara bağlanmaya rıza göstermenin bir zorunluluk olarak dayatıldığı güncel hegemonyanın gerekçelendirilme, doğallaştırılma ve normalleştirilme araçları, medyası ve failleri olunmaktadır. Totaliterleşmelere yol açan yayma, aktarma, nakletme işlevi yerine getirilmektedir. Bu nedenle maddi olmayan emek süreçleriyle başka bir şey yapma potansiyelinin farklı yollarla sürekli açığa çıkarılması, mal edinilerek araç haline getirilmesi ve daha da önemlisi, hemen ardından işe yaramaz bulunan artığının boşaltılarak, bu atığın da maliyeti düşük yeniden üretim için stabil koşullara sahip olmayan, dalgalı bir eşikte depolanması gerekmektedir. Zira Deleuze'ün önerdiği gibi (1991) denetim toplumlarındaki kültürel direnişler, iletişim-olmayan koşulları ve boşluklar yaratmayı kapsayabilmektedir.

Meselenin bir diğer yönü ise güncel kapitalist toplumlardaki ilişkilerde birbirine bulaşan ve birbirini tetikleyen duygu ve afektlerin de yönetilmesi ve manipülasyonu ile ilgilidir. Parikka (2013) ile yaptığı mülakatta bu konuya değinen Sampson'a göre güncel ilişkiler ile toplumsallığı sağlayan afektlerin bulaşıcılığı arasındaki bağ iki yönlü işlemektedir. Bir yanda toplumsallık, beyin işlevinin alt seviyesinde enfekte olmaktadır. Bir başka deyişle, bir diğeriyle kurulan ve başkalığa yol açan çeşitli ilişkiler, kontrol altına alınarak ve manipüle edilerek yönlendirilmektedir. Eski ya da belirli kodlarla yeniden yazılarak, türeteceği başkalık formatlanmakta, standartlaştırılarak mevcut hâkim paradigmaya göre okunabilir ve çalışır kılınmaktadır. Bu nedenle internet ve eylem ile ilgili meseleler kodlama, çeviri ve donanım sorunuyla doğrudan ilgilidir. Zira bu mesele, bir diğeriyle nasıl etkileşime geçildiğine müdahale edilerek, yönetim ve denetim altında tutulan toplumsal etkileşim, paylaşım ve katılım ilişkilerin kurulmasını sağlamaya çalışmakla ilgili olduğu için, *değişim ve dönüşümün* nasıl gerçekleşeceğine şiddetli bir müdahaleyi açığa çıkarmaktadır. Massumi'ye (2014) göre kapitalist toplumun kurucu öğesi olan bireysel özne çıkarı, rasyonel muhasebe ile afektivite arasında değişen minör pratiklerle farklılaşmaktadır. Mutasyona dayalı bu farklılaşmanın son

derece dinamik bir sürece ve işlemselliğe sahip olduğuna dikkat çekmek gerekir. Yani bugün üretici ve tüketici yerine ortaya çıkan hibrit kullanıcılar, yaşam vermeye aracı, nakledici ve iletici (medya) oldukları içerikle, eylemle ve etkinlikle rasyonel, eleştirel ve analitik (b)ağlar kurmalarına rağmen bu süreç ve işlemsellik içinde araç haline gelebilecekleri herhangi bir afekt bulamadıkları zaman etkileşime ve katılıma geçmemekte, bitkinleşmekte, boşluğa düşmekte ve ölüleşmektedir. Massumi'nin Barad'ın (2007: 33) görüşlerinden yola çıkarak tartıştığı bir diğer temel mesele ise bu seviyede titreşenlerin artık etkileşimde bulunan ve birbirinden ayırt edilebilen unsurlar değil, aksine birey-altı düzeylerde iç-eylemde bulunan ve farklı yoğunluktaki unsurlar olmasıdır. Bu farklı yoğunluğa ve rezonsanslara sahip birey-altı, ya da Simondon'un deyişiyle "birey-öncesi" unsurların semptomları ise inişli ve çıkışlı "modlar"dır. Ryle (1949: 83) modların tıpkı hava gibi olduğunu belirtir. Aslında modlar havadan çok sisin içindeki nem partiküllerinin niteliklerine sahiptir. Modlar, meydana gelen oluşumları belirli bir şekilde toplayan ancak kendileri dışsal bir oluşum olmayan geçici hallerdir. Massumi'nin *"Ekonominin Sonunda İktidar"* adlı kitabındaki tartışma, sürekli değişen modların afektler yoluyla nasıl gerçekleştiğini onaylar niteliktedir. Kendisi bir şey oluşturmayan ancak tam da yaptığı eylem yoluyla bir şeylerin oluşmasına aracılık, kaynaklık, nakledicilik eden "performatif medya" olarak bulaşan bedenler, zihinler ve kalabalıklar, modlarını filtreleyerek bir yandan da bugünkü neoliberal kapitalist hegemonyanın kontrol altında işlemesini sağlamaktadır. Dijital mobil iletişimin ağır bastığı, modların değişimine dayalı ve anında paylaşıma odaklı bu etkileşim kurma yolları, hem maddi hem de maddi olmayan veri akışlarını oluşturmakta ve büyük veri üretimini mümkün kılmaktadır. Büyük veri ise veri üretme, toplama, ölçme ve filtreleme esasına dayanır.

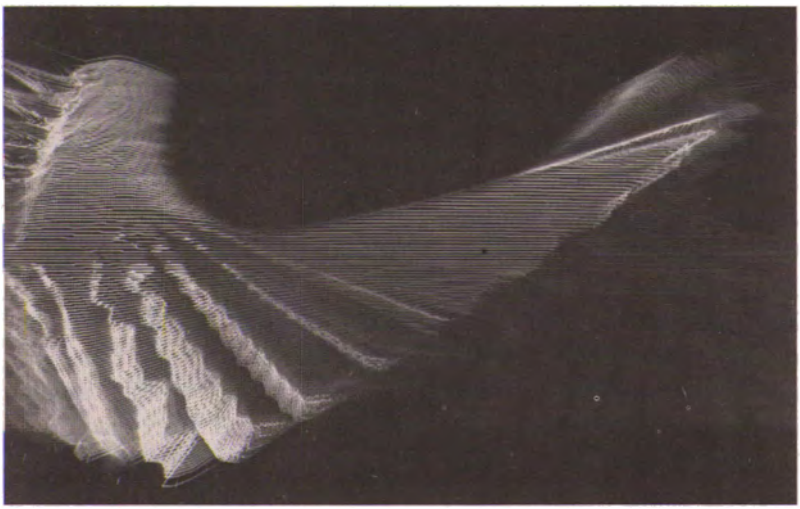

Ozan Türkkan, Bipolar Fraktal, 2013.

Hız, Gürültü ve Sürtünme

Büyük veri üretiminin ve yönetiminin karanlık ve bulutumsu niteliği, bugün dijital teknolojilerin kullanıldığı eylem yollarını ve eylemlerin etkilerini belirleyen bir başka unsurdur. Nanosaniyeler içinde gerçekleşebilen geniş ölçekli veri giriş ve işlem talebinin artmasına karşın veri toplama, analiz ve korelasyon pratikleri modların değişimine ve afektlerin manipülasyonuna dayalı son derece yavaş ve çok-aşamalı bir fraktal niteliğe sahiptir. Bu, ikili sarmal döngünün hıza dayalı bir başka boyutudur. Oysa yatırımcıların ve politikacıların orta ve uzun vadeli dönemlerde daha kesin ve öngörülebilir bir şekilde hareket edebilmesi için yüksek-frekanslı gürültünün, yani belirsizliğe, erişilmezliğe, okunamamaya ve anlaşılmazlığa şahip verinin dağınıklığının bertaraf edilmesi gerekir. İletişim sosyolojisi açısından değerlendirildiğinde ise Shannon'ın iletişim kuramının aksini savunan Terranova'ya göre (2004: 23) "iletişim, mesajın gürültüyü geçerken bozulmasını da içerir." Birbirinden farklı türdeki bağımsız finansal ve politik aktörler, ilgili enformasyona erişebilmek için bugün sürekli bu gürültü ile birlikte çalışarak gürültüyü azaltmaya ve artırmaya çalışırlar. Gürültü bu bakımdan her zaman bir sorun olmamaktadır. Hatta bazen bazı aktörlerin karar alma ve belirli yönde hare-

ket edebilmesi için gürültü ve iç parçalanmalara dayalı sürtünme dinamikleri yaratılmakta ve diğerlerinin hareket etmesi ve karşılık vermesi engellenmektedir. Örneğin sürekli gerginlik, kavga, OHAL, terör ve çeşitli savaş halleri, normlaşan sürtünmenin toplumsal boyutudur.

Fizik açısından bakıldığında ise, en basit tanımıyla sürtünme, temas halindeki iki nesne arasında oluşan ve harekete karşı koyan bir kuvvettir. Önemli olan, bu kuvvetin ortaya çıkması için herhangi bir hareket gerekmemesidir. Dahası hareketin olduğu durumlardaki kinetik sürtünme kuvveti, hareketin olmadığı statik sürtünmeden farklı bir kuvvet oluşturur. Bir başka deyişle, yüzeye tutunmaya yardımcı bir etken olan statik sürtünmenin olduğu yerde herhangi bir hareket, mutasyon ya da bir değişim olmaz. Verili gündelik koşulların yarattığı yüzeylere tutunmak, statik sürtünmeye dayalı toplumsal etkileşim ilişkilerinin maddi olmayan emek yoluyla üretimi ile mümkün kılınmaktadır. Bu aynı zamanda mevcut olanın ve mevcut koşullar sayesinde iktidarını koruyanın ve tahakküm edenin sürtünme yoluyla varlığını ve otoritesini muhafaza etme olanağını da yaratmaktadır. Nekropolitik bitkinlik tasarımı, statik sürtünme ile birlikte devreye girmektedir. Ne var ki statik sürtünme, kinetik sürtünmeye dönüşebilmektedir. Yani kontrol altında tutulmadığı takdirde, uygulanan kuvvet maksimum düzeye eriştiğinde, kayganlaşma başlar. Bu da denetimden kaçan eylemleri ve rizomatik olayları, yani bir anda ortaya çıkan ve öncesiyle hiç ilgisiz bambaşka bir yer ile (b) ağ kurabilerek patlayan, fışkıran, sıçrayan ve yayılan olaylar ile kalabalıkların kontrol edilemeyen eylemlerini ve hareketlerini açığa çıkarır. Birbiriyle etkileşim halindeki kalabalıkların sürtünme dinamiğiyle denetim altında tutulması ise kurgulanan ve yaratılan gerginlikler, tartışmalar, komplo teorileri, parazitler, aptalca *beyanlar, söylemler ve* polemikler ile bunların etrafında konuşlanan (b)ağsal kümelenmeler ve (b)ağsal eylemler sayesinde mümkün olabilmektedir. Spekülasyon ve manipülasyona dayalı piyasa hareketleri, ayaklanan kalabalıkların bulaşan bedenler olarak yayılması, çeşitli bölgelerin ateşlenmesi, sürekli değişen gündem maddeleriyle meşgul tutulurken aniden gece yarısı geçirilen torba yasa maddeleri, neoliberal hegemonyanın nekropolitik bitkinlik tasarımına dayalı gürültü içinde gözettiği sürtünme eylemlerinin sonuçları olarak örnek gösterilebilir. Bu durumda, örneğin kim

dinamik kalabalık akışlarının dalgalanmalarına dair büyük veriyi toplayarak çeşitli korelasyonlar ve algoritmik araçlarla sürtünme eşiğinin maksimum değerini, ya da kontrolden çıkan kayganlaşma eylemlerinin gidişat yörüngesini okuyabiliyorsa diğerlerine göre daha öngörülebilir bir kara yönelik manevra kabiliyetine sahip olur. Bu sürtünme ve gürültü dinamikleriyle aynı zamanda trollemenin, hacklemenin ve kod kırmanın tersine çevirilerek finansal ve politik aktörler tarafından nasıl mal edinildiği de görülmektedir. Bu nedenle neoliberal politik ve ekonomik aktörlerin çoğu risk içeren uzun dönemli yatırımlardansa kendi varlığını ve otoritesini muhafaza ederek sürdürecek kısa vadeli ve istikrarı bozabilen aşındırma eylemlerine yönelmektedir. Diğer yandan *Schleifer and Summers (1990: 23)* gürültü ile birlikte çalışan siyasi ve ekonomik aktörlerin bu süreç içinde birbirlerini eleyerek yok edebildiklerini ve böylelikle zaten sınırlı tutulan rekabet olanağını elemeye yöneldiklerini de vurgulamıştır: "sözde-sinyaller, gürültü ve popüler modeller üzerine temellenen birçok ticaret stratejisi, talep kaymasını kümelemeyi yönetmekle ilgilidir. Bunun nedeni ise enformasyonu işleyen yatırımcıların yargıda bulunma konusundaki sıkıntılarının birbirine benzemesidir. Psikolojik deneylerdeki özneler benzer hatalar yapma eğilimindedir; rastgele hatalar yapmazlar. Bu tekrar eden hatalar, finans piyasalarının amacına uygundur" O halde veri-sermaye yönetimselliği akışlardaki dalgaların ve hata şablonlarının okurabilmesi ve çevirisi yoluyla, yargıda bulunma ve karar alma mekanizmaları ile üretim seçeneklerinin denetim altında tutulmasını da sağlamaktadır. Yüksek-frekanslı ticaret konusundaki araştırmaları sonucunda Wilkins ve Dragon'a (2013) göre "Piyasada yeterince ihtilaf, eşitsizlik ve uyumsuzluk ile heterojenlik olduğu sürece yüksek-frekans tüccarları sürtünmeden ve sürtüşmeden kar eder, daha fazla gürültü üretir". İşte bugünkü siyasi-politik hegemonyanın "işlevsel verimlilik" ve "sürdürülebilir verimsizlik" sayesinde işlemesi ve kendini güncellemesi, bulaşan bedenlerin maddi olmayan emek süreçleri ve işlemleri ile ürettiği büyük veriye dayalı bir toplumsal düzen içinde mümkün olabilmektedir. Bu durumda çağdaş kitle iletişim araçlarının neoliberal tahakküm aktörleri tarafından yönetilmesi ve "tam zamanında" gürültü ile sürtünme yaratan aracılar haline getirilmesi için denetim altına alınması kavranabilmektedir. Bu ise, nihai olarak, internet sonrası dönemde totaliter yönetim

zihniyetinin gücünün artmasına yol açmasına neden olmaktadır. Bu nedenle güncel eylem yolları, bu yönetim zihniyetinin kavranması, mal edinilerek işlevinin saptırılması ve işlevsizleştirilmesi bakımından irdelenmeye açık durmaktadır.

Sonuç Yerine

İnternet-sonrası dönemde güncel toplumsal eylemlere bakıldığında oyunlaşmış gayri-maddi emek süreçleri ve işlemleri karşımıza çıkmakta. Gündelik oyunlara dönüşmüş siyasi, ekonomik ve toplumsal etkileşim ilişkileri, bugün görüyoruz ki son derece yoğun ve dinamik bir niteliğe sahip. Özellikle borç oranı yüksek Türkiye gibi ülkelerde bitkinlik ve yılgınlığın ortaya çıkmasını sağlayan mekanizmaların ve programların tasarımlar sayesinde mevcut denetim yapılarının altına girilmesi sağlanarak çok merkezli bir sessizleştirme programının nasıl işlediğini görebilmek mümkün. Hatta bugün internetin savunulmasına yönelik birçok hareketin de bu programa dahil olduğuna tanık olunmakta. Hız, sürtünme ve aşındırma gibi dinamiklerin kontrol altında tutulması ve manipüle edilmesiyle gerginliğe ve krizlere dayanan güncellenmiş bir politik-ekonomik tahakküm giderek artmakta. Bulaşan bedenler, bu dönemde birbirini tekrar ve taklit etmek suretiyle dönüşüme yol açan çeşitli hareketler ve akışlar açığa çıkarsa da sermaye aktörleri tarafından giderek artan bir hızla kapılmaktadır Bu da dönüşümü açığa çıkaracak olan bedenlerin ve zihinlerin birbirinden etkilenmesini sağlayacak müşterek ortamların ve zamanların muhafaza edilmesi, çoğalması ve paylaşılması ihtiyacını açığa çıkarmaktadır. Sömürgeci bir güncel yönetim zihniyetini ve örgütlenme mekaniğini işleten ücretsiz işgücü haline gelmektense, bulaşan bedenler ile onların kolektif hayal gücü, değer bulunan unsurlara yapılan vurgunun muhafaza edilmesiyle canlı kalabilecek ve başka yaşamlar kurulmasını sağlayacaktır.

Kaynaklar

Anderson, C. (2012), *Makers: The New Industrial Revolution*, Crown Business, New York.

Benkler, Y. (2006), *The Wealth of Networks: How Social Production Transforms Markets and Freedom*, Yale University, New Haven, Conn.

Berardi, F. B. (2014), *Neuro-Totalitarianism in Technomaya Goog-Colonization of The Experience and Neuro-Plastic Alternative*, Semiotext(e), Londra.

Braidotti, R. (2013), *The Posthuman*, Polity, Cambridge.

Bunchball (2010), "Gamification 101: An Introduction to The Use of Game Dynamics to Influence Behaviour", http://www.bunchball.com/sites/default/files/downloads/gamification101.pdf

Chun, W. H. K. (2005), "On Software or the Persistence of Visual Knowledge", *Grey Room*, 18 (Kış 2005), s. 26-51.

Chun, W. H. K. (2011), *Programmed Visions: Software and Memory*, The MIT, Cambridge.

Deleuze, G. (1991), "Denetim Toplumları", Çev. Ulus Baker, *Körotonomedya*, http://www.korotonomedya.net/kor/index.php?id=6,24,0,0,1,0.

Galloway, A. R. (2012), *The Interface Effect, Polity Press*, The MIT Press, Cambridge.

Guattari, F. (1982), "Kültür: Gerici Bir Kavram?", Çev. O. Karayemiş, *Dünyanın Yerlileri*, http://www.dunyaninyerlileri.com/kultur-gerici-bir-kavram-felix-guattari-ceviren-oguz-karayemis/.

Hardt, M. (1999), "Affective Labor", *Boundary*, Cilt: 26, Sayı: 2.

Hardt, M. Negri, A. (2011), *Ortak Zerginlik*, Çev. E. B. Yıldırım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Fuchs M., S. Fizek, P. Ruffino, N. Schrape (Der.), *Rethinking Gamification*, http://projects.digital-cultures.net/meson-press/files/2014/06/9783957960016-rethinking-gamification.pdf, meson press.

Kittler, F. (1992), "There is no Software", *Stanford Literature Review*, Cilt: 9 (1) (Bahar 1992), s. 81-90.

Kittler, F. (1999), *Gramophone, Film, Typewriter*, Çev. G. Winthrop-Young, M. Wutz, Stanford University, Stanford.

Kittler, F. (2001), "What's New About The New Media?", *Mutations*, Der. Rem Koolhas vd, Actar, New York, s. 58-69.

Kittler, F. (2009), "Towards an Ontology of Media", *Theory, Culture & Society*, 26 (2-3), s. 23-31.

Kittler, F. (2011), "There Is No Software", *CTheory*, http://www.ctheory.net/articles.aspx?id=74, erişim tarihi: 10.06.2014.

Kotler, P., G. Armstrong, V. Wong, J. Saunders (2011), *Grundlagen des Marketing*, Pearson, München.

Lazzarato, M. (1996), "Immaterial Labour", Çev. P. Colilli, E. Emory, Der. P.

Virno, M. Hardt, *Radical Thought in Italy*, University of Minnesota Press, Minneapolis, s. 132-146.
Lovink, G. (2002a), *Dynamics of Critical Internet Culture (1994-2001)*, doktora tezi, English Department, The University of Melbourne.
Lovink, G. (2002b), *Dark Fiber: Tracking Critical Internet Culture*, The MIT, Cambridge.
Lovink, G. (2002c), *Uncanny Networks*, The MIT, Cambridge.
Lovink, G. (2005), "Tactical Media, the Second Decade", Brazilian Submidialogia.
Lovink, G. (2012), *Networks Without a Cause: A Critique of Social Media*, Polity, Cambridge, Malden.
Manovich, L. (2001), *The Language of New Media*, The MIT Press, Cambridge.
Manovich, L. (2009), "On Totalitarian Interactivity", http://www.manovich.net/TEXT/totalitarian.html.
Massumi, B. (2007), "Potential Politics and the Primacy of Preemption", *Theory & Event*, Cilt: 10 (2).
Massumi, B. (2014), "The Power At The End of Economy", Duke University, Durham.
Mayer-Schönberger, V., K. Cukier (2013), *Big Data: A Revolution That Will Transform How We Live, Work, and Think*, Eamon Dolan Book, Houghton Mifflin Harcourt, Boston, New York.
Negarestani, R. (2008), *Cycolonopedia: Complicity with Anonymous Materials*, re-press, Melbourne.
Negri, A. (2005), *Avrupa ve İmparatorluk*, Çev. K. Atakay, Otonom Yayıncılık, İstanbul.
Negri, A. (2005), İmparatorluktaki Hareketler, Çev. K. Atakay, Otonom Yayıncılık, İstanbul.
Paharia, R. (2013), *Loyalty 3.0: How to Revolutionize Customer and Employee Engagement with Big Data and Gamification*, Eamon Dolan, New York.
Parikka, J. (2013), " 'Tarde as Media Theorist': an interview with Tony D. Sampson", *Theory, Culture and Society Blog*, http://theoryculturesociety.blogspot.co.uk/2013/01/tarde-as-media-theorist-interview-with.html?m=1.
Ryle, G. (1949), The Concept of Mind, Routledge, Londra.
Sennett, R. (2002), *Kamusal İnsanın Çöküşü*, Çev. Serpil Durak, Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
Sennett, R. (2013), *Karakter Aşınması: Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerine Etkisi*, Çev. B. Yıldırım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
Serres, M. (1980), *Le Parasite*, Editions Grasset et Fasquelle, Paris.
Shleifer, A., L. H. Summers (1990), "The Noise Trader Approach to Finance", *Journal of Economic Perspectives*, 4 (2), s. 19-33.
Shrape, N. (2014), "Gamification and Governmentality", Der. M. Fuchs, S.

Fizek, P. Ruffino, N. Shrape, *Rethinking Gamification*, Meson, s. 21-47.
Stiegler, B. (1998), *Technics and Time 1: The Fault of Epimetheus*, Çev. R. Beardsworth, G. Collins, Stanford University, Stanford, California.
Terranova, T. (2000), "Free Labor: Producing Culture For The Digital Economy", *Social Text*, 63 (Cilt 18, Sayı 2), Yaz 2000, s. 33-58.
Terranova, T. (2004), *Network Culture: Politics For The Information Age*, Pluto, Londra.
Terranova, T. (2004), *Network Culture: Politics for The Information Age*, Pluto, Londra.
Thacker, E. (2001), *Hard Code: Narrating the Network Society*, Alt-X Press, CA, Boulder.
Thaler, R. C. Sunstein (2008), *Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth and Happiness*, Yale University, New Haven.
Wilkins, I. Dragos, B. (2013), "Destructive Distraction? An Ecological Study of High Frequency Trading", *Mute Magazine*.
Yetişkin, E. (2013), "Beğen ve Paylaş: Yeni Medyaya Mikro-Sosyolojik ve Ekonomi-Psikolojik Bir Bakış", *1. Ulusal Yeni Medya Kongresi*, Kocaeli Üniversitesi, 07-08.05.2013, http://ekitap.alternatifbilisim.org/files/yeni_medya_calismalari-1_kongre_kitabi, s. 270-283.

Dijital aktivizm, internet ortamında, toplumsal ya da politik konularda, karşıt ya da taraf olmanın yanı sıra, herhangi bir konuda kişilerin fikirlerini değiştirmeye yönelik etkileme çabasıdır. Dijital aktivistler, ifade özgürlüğü, insan hakları, çevre gibi sosyal ve politik konulardaki düşünce, eylem, dava vs üzerine temel amacı kamuoyunu bilgilendirmek ve kamuoyu yaratmak olan eylemler tasarlayarak bunları gerçekleştirmektedir. Bu eylemler bazen sadece dijital alanda kalırken bazen de sokağa inebilmektedir. Yeni medya olarak da adlandırılan dijital alan, bireylerin ya da grupların, ağ yapıları ve bilgi teknolojilerini, savundukları ya da tepki gösterdikleri konularda kendilerini istedikleri gibi ifade etmelerine olanak sağlamaktadır. Ancak geleneksel eylemlerin aksine, internet aktivistlerinin etkilediği kitlelerin yaptığı eylemler yapay ve kolay dağılabilir niteliktedir.

Sosyal medya ve sokak eylemleri arasındaki ilişki Gezi direnişine kadar sadece çağrı ve haber olarak yer bulurken, direnişle beraber sosyal medyanın birçok imkânı kullanılmaya başlanmış, Türkiye sosyal medyanın gücünü ve önemini görmüştür.

Bu anlamda internetin toplumsal alana yansımasını daha yakından değerlendirme ve çözümleme görevi en başta iletişimcilerin, medya alanında çalışanların ve sosyal bilimcilerin görevidir varsayımından yola çıkarak bu çalışmayı hazırladık. Günümüzün bu kendinden çok söz ettirmeye başlayan dijital aktivizm türleri ile toplumsal hareketler arasındaki etkileşimi irdeleyen kitabımızda, sosyal medyayı çeşitli anlamlarda yaşama dokunduğu yönleriyle de ele almaya çalıştık.

AYRINTI • SCHC
ISBN 978-97
9 789755